A. TYNER BOOKS
02012
50009797
NON AST
A TYNER
AC HSW

VALDA SKRIFTER

AV

AUGUST BLANCHE

STRÖDDA ANTECKNINGAR

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STRÖDDA ANTECKNINGAR

AV

AUGUST BLANCHE

MED FÄRGBILDER AV EINAR NERMAN

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Copyright. Albert Bonnier 1927.

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1927

En moder.

Ofta av en händelse, men någon gång även »med flit», som det heter, kommer jag till en viss trakt av huvudstaden. Det är trakten av Klara sjö, det är den s. k. sporrongska gården, vilken bildar ett helt kvarter, varav tre sidor vetta åt Klara västra kyrkogata, Karduansmakare- och Lilla vattugatorna. Den fjärde sidan begränsas nu som förr av ett högt plank, men bakom detsamma fanns i min barndom en större gård, bakgården kallad. Den sträcker sig ned till Klara sjö, varifrån en puss trängde något djupare in i själva gården. Det var ett instängt grumligt vatten, men som barn har jag sett sol och måne spegla sig däruti, sol och måne som räcka till för allt och förakta intet.

Träder jag från kyrkogatan in genom den låga, men djupa halvgången, inkommer jag först på huvudgården. Där har jag, som förr, smedens verkstad till höger och till vänster något längre ned vagnmakarens. Jag dröjer gärna en stund på denna gård, lyssnande till hammarens slag och sågens rasslande. Dessa olika ljud äro mig välbekanta. Hammaren är lika gladlynt som förr och sågen lika fnurrig. Men helst vänder jag mig om och kastar en blick upp till vindskupan två trappor upp mitt över valvgången, liksom jag också lika träget betraktar de bägge vindskuporna som vetta åt Karduansmakaregatan, ty ur dessa tre vindskupor har jag såsom mycket liten tittat fram och då mycket förvånat mig över allt vad jag såg isynnerhet över en hop skutvimplar, som över taken

visade sig, och det dröjde länge innan jag begrep vad det var för ena tingestar som, än oroliga och än lugna, oupphörligen bytte plats med varann. Somliga av dem voro runda, sågo ut som stora svarta ögon, och när de stirrade på mig, blev jag rädd.

Men står jag länge och ser så där uppåt, så kommer något fram ur ögonlocket som lägger sig emellan blicken och vindskupan, men det skymmer ej, det är som vore det av kristall, och genom kristallen ser jag, hur jag däruppe, därinnanför lyftes upp på fönsterpallen av en troget vårdande hand och lyftes ner igen; ser mycket annat i detta hem för många bekymmer, vilka likväl aldrig överstego moderskärlekens höjd, större och omätligare än dessa.

Men ibland längtar jag även att återse den gamla bakgården, och slipper jag ditin, så nog dröjer jag där en god stund också, fast den är mycket förändrad. Där förr var vatten är nu land, Klara sjö har blivit långt tillbakaskjuten, och han finnes ej mer den gamla skräpiga toalettpjäsen för solen och månen.

Dock, hur länge jag överblickar den forna lekplatsen, förefaller det mig slutligen som såge jag mig själv, barhalsad och barhuvad, springa lekande omkring, och jag återser i andanom många andra, som likaledes utan halsduk och mössa lekte jämte mig. Några av dem leva än, mätande jorden med tyngre eller lättare steg, alltefter som nornan spunnit livets och lyckans trådar. Andra däremot och de flesta hava, tidigt trötta vid leken, för alltid sprungit bort, och ju tidigare de försvunnit, desto klarare för min syn framstå deras bilder. Och det måste ju vara så. Strömmen vid sitt utlopp kan icke vara lika klar och ren som han var vid sin källa.

Bland dessa bilder framstår en liten gosse med fina anletsdrag, ljust hår och blå ögon. Några år yngre än de flesta av oss, deltog han någon gång i våra nöjen. På något avstånd från oss stod då merendels en kvinna, arbetande flitigt på en stickstrumpa efter en liten fot, det förstås, men alltid med blicken följande den lille gossens alla rörelser. Det var en mor, ty endast en moder blickar

så. Hon kallades madam Holm och bodde med sin son på nedre botten, som hade sin dörr och sitt enda fönster åt huvudgården mitt emot smedsverkstaden. Hon gick omkring i husen och hjälpte till vid förefallande göromål, var änka och mycket fattig, men allt det lilla hon kunde förtjäna använde hon för sin son. Hon umbar allt, han saknade intet. Han var alltid snyggt klädd och hade även böcker, ty hon ville att han skulle läsa, skulle lära sig något, lära mycket; hon hade fått i sitt huvud, att Leonard — så hette sonen — skulle bli en stor man med tiden.

En dag strax på eftermiddagen — jag minnes det som i går, det finnes något som aldrig kan glömmas — tittade jag in hos Leonard i det där kyffet vid gården. Han var ensam, satt lutande över salig Wåhlins svenska historia. Han läste över, ty han gick i en liten privatskola, som någonstädes i grannskapet hölls av en förlegad student, vars namn jag glömt. Modern var rädd för att låta sin Leonard gå bland de ostyriga pojkarna i en allmän skola.

Strax efter mig inträdde modern, medförande något i en blårutig duk. Hon såg trött och lidande ut.

»Stackars min gosse! du har fått vänta länge i dag, du svälter väl alldeles ihjäl,» sade hon. »Han har väl spisat redan?» tillade hon, vänd till mig.

»Ja,» svarade jag sanningsenligt.

Därefter löste hon upp sitt knyte, tog fram en färsk rågbrödskaka, den hon skar i två delar. Ur ett papper tog hon med knivbladet en bit smör, som hon bredde ut på de båda delarna, mycket tunt och det räckte knappt till det. Vidare hällde hon ur en kvartersbutelj mjölk i en tallrik. Allt detta satte hon fram för Leonard.

Leonard kastade sig genast över ena halvan av kakan och slukade den med en aptit som förvånade mig. Eljest bruka icke barn förvånas över sådant. Därefter såg jag Leonard kasta en rovlysten blick på den andra smörgåshalvan.

»Har mamma ätit?» frågade han.

»Ja,» svarade hon, men gjorde därvid en häftig rörelse mot bordet. Dock hejdade hon sig ögonblickligen.

»Ät, kära barn, om du är hungrig,» sade hon med matt stämma, och Leonard lät ej säga sig det två gånger. Han förtärde även den andra hälften och tömde mjölktallriken till sista droppen.

Men under det han spisade kom jag att betrakta modern. Hon satt på en pinnsoffa, lutande sig mot ena hörnet. Då såg jag henne, bleknande alltmer, tillsluta ögonen och därefter liksom sjunka tillsammans.

»Din mor är sjuk!» viskade jag till Leonard.

»Mamma!» ropade han, skyndande till soffan.

Jag vet icke om han begrep hur det stod till, men jag, äldre och för tillfället uppmärksammare, begrep ganska väl och skyndade ut, ilade upp till de mina och omtalade vad jag sett och hört, och den gången åtminstone blev madam Holm icke utan middag. Jag har ofta tänkt på denna händelse. Det var en nöd och en försakelse, varom jag ditintills icke haft någon föreställning.

Någon tid därefter flyttade madam Holm med sin son, ty hyran var för stor och eldstaden för bristfällig, och år förflöto innan jag återsåg moder och son.

*

Under andra året av min studenttid i Uppsala fick jag en dag höra att en ny student med namnet Leonard Holm blivit inskriven i Stockholms nation. Jag gick till honom och fann honom vid Dragarbrunnsgatan i ett litet studentrum av den gamla enkla stilen. Han var då en adertonårig spenslig yngling, men ansiktet var hans barndoms. Samma fina drag, samma blonda hår och blå ögon. Jag frågade genast efter hans mor.

»Hon är kvar i Stockholm,» svarade han något förlägen.

I detsamma knackade det sakta på dörren och han skyndade ut. Men jag hörde honom tala högt med någon utanför.

»Vad gör det?» hördes han yttra, »kom in, mamma! det är ju bara en gammal bekant.»

Och nu kom han in, förande vid handen en något motsträvig kvinna, klädd såsom en av arbetsklassen. Det var hans mor. Hon hade följt honom till Uppsala för att även där kunna se till honom; men för att kunna göra det och därjämte uppehålla sig själv, något som i sista rummet avsågs, hade hon åtagit sig att städa och laga mat åt studenter. Nu uppstod det livligaste samspråk mellan oss tre, och utomordentlig var naturligtvis hennes glädje och lycka över de vackra betyg hennes Leonard fått i sin studentexamen och dem jag flerfaldiga gånger måste uppläsa och översätta för henne.

När jag gick, följde hon mig ut i farstun.

»Käre herre!» bad hon mig, »säg för all del åt ingen att jag är Leonards mor!... Han skulle bestämt få olägenhet därav.»

»Tvärtom,» försäkrade jag, »det skulle hedra både er och honom.»

»Så säger man nog, men så är det inte,» försäkrade hon, »man skulle rynka på näsan åt städerskans son och det vore min död, för jag lever ju endast genom honom.»

Djupt rörd tryckte jag hennes hand, lovade tiga och gick.

Blev denna mor belönad? Blev frukten av hennes ömhet och försakelse sådan hon i förlåtlig modersstolthet drömt sig den? —

Innan terminens slut insjuknade Leonard och slutade sin korta levnadsbana. Det var först på andra dagen efter hans död jag fick underrättelse därom och skyndade genast till sorgehuset. Leonard låg i sin kista mycket fint och vackert svept. Hans mor, som icke hade ögon och öron för mig, gick omkring och sysslade i rummet. Än tog hon ner hans kläder från väggen, synade dem noga, for över dem med handen och hängde upp dem igen. Än stannade hon vid kistan och ordnade de ljusa lockarna kring den förbleknades panna, men så varsamt, liksom fruktade hon att störa hans sömn. Än begav hon sig till skrivbordet, tog den ena boken efter den andra, dammade av den och

ställde den sedan på vanligt ställe. De deltagande ord jag sökte framstamma hörde hon ej.

Leonards nationskamrater gjorde ett sammanskott till hans begravning, men det var med största möda vi lyckades förmå modern att emottaga detsamma. Det var som unnade hon ingen annan än sig själv att bevisa honom även den sista tjänsten. På begravningsdagen fästade jag vid kistlocket en frisk lagerkrans. Då upprann ett småleende på moderns bleka läppar, och så länge hon kunde, följde hon med ögonen denna krans. Detta erkännande av kamrater tycktes bibringa henne mycken tröst. Sedermera talte hon ofta med en viss stolthet om den. Kransen var då även för henne en belöning, den enda, men hon syntes så belåten med den.

Under några terminer såg jag madam Holm i Uppsala, lika blek som förr, men också lika undergiven. Hon fortfor att städa för studenter. Och graven på kyrkogården? Nog var den städad den också, så länge *hon* fanns till, — städad både sommar och vinter.

Mälthuset.

I det där rummet med vindskupan åt gården stod i min barndom ett gammalt Lindholms klaver som, ehuru litet och endast brunmålat, likväl utgjorde rummets förnämsta möbel, den tiden en ovanlig lyxartikel inom hantverksfamiljerna. Namnet Lindholm var då lika ackrediterat som Malmsjös nu, men nog är det en ofantlig skillnad på instrumenter. Även Lindholms bästa slamrade förfärligt, men man njöt icke mindre därav. Mozart, vilken måste åtnöja sig med den s. k. klavesängen, äldre och sämre än klaveret, skulle ha tackat himlen om han haft om också blott ett av Lindholms ordinära.

Rummet i fråga var familjens helgdagsrum, och jag var icke oftare därinne, än när det var främmande, vilket sällan inträffade, eller när jag ville spela klaver, vilket ofta hände och var mig till mycken vederkvickelse efter bråket med katekesen och latinska grammatikan. Men understundom när jag slamrade på tangenterna tyckte jag mig höra ett dovt entonigt ljud, som kom ifrån väggen, varvid klaveret stod.

»Vad är det för buller genom väggen?» frågade jag.

»Det är hustomten som stämmer in,» svarade pigan i huset.

»Hustomten!» upprepade jag med häpnad, »men,» tillade jag något modigare, »han spelar bestämt sämre än jag,» och fortfor därefter, liksom utmanande, att hamra på tangenterna.

»Det kommer från mälthuset bredvid,» upplyste en annan röst, som jag mera trodde på.

»Vad är det för slag?»

»Det är där kornet mältas eller svettas, något som måste ske innan man kan brygga öl och svagdricka därav.»

Det fanns då inom sporrongska gården även en annan industri, som jag ännu icke vetat av, och jag brann av nyfikenhet att få närmare kännedom därom. Numera är mälthuset förvandlat till sädesmagasin, men ruiner efter de gamla mältugnarna finnas ännu.

En vinterafton smög jag mig sakta och försiktigt — ty det var icke utan att jag också tänkte på hustomten — in genom porten till mälthuset och beträdde trappan, som ännu i dag leder till magasinet och måste bestämt vara densamma, ty den är mycket gammal och synes mig ännu så bekant. Ju högre upp jag kom, desto starkare kändes maltlukten, och när jag kommit med huvudet över golvet till första våningen, vilken såg ut som en vanlig vind, upptäckte jag genom den täta imman längst bort tvenne drängar, sittande vid ett omålat bord och spelande kort vid skenet av en talgdank, vilken brann ur en låg bleckstake, och vid staken stod en halvstopsbutelj av den gamla numera sällsynta formen.

Jag hörde talas om »ögon», om »matadorer», om »äkta» och »oäkta viv». Det var således »mariage» som spelades. Efter någon stund såg jag den ene drängen föra buteljen till sin mun och hörde honom, sedan han ställt den ifrån sig, yttra:

»Nu är det lås för lädersäck, nu är det så tomt att man kunde blåsa i buteljen som på en flöjt. Nu är det din tur att lägga skånk på rygg och skaffa mer.»

»Skånken har jag redan på rygg, men klackjärn fattas,» svarade den andre, »hit med en till av slaktarns tior!»

»Tig, din korp! tiorna kunde råma,» yttrade den andre.

»Vad de vidare sade kunde jag icke höra, ty de fortsatte dialogen viskande. Men jag såg den som sist yttrat sig resa sig från bordet och försvinna längst i bakgrunden, varifrån han dock snart återkom med

något som vid ljusskenet liknade en större sedel.

»Gå nu inte med den här till »Tre slantar», sade han i det han räckte sin kamrat sedeln, »för där kunde man nosa bränt horn, utan gå du mans till Röda bodarna, för där ha vi inte växlat något än, och . . .»

Jag fann rådligt att smyga mig ner igen lika varsamt som jag stigit upp. Det förvånade mig att man hade så gott om tior i mälthuset och kom att samma afton meddela en av gesällerna i smedjan min förvåning.

»Kyrkråttan blir alltid en fattig Lazarus,» yttrade gesällen, »men råttan i en kornbod blir fet, och är det i ett kronomagasin, då blir hon tjock och stor som ett lejon.»

Det vill ingen vanlig katt till för att taga en sådan råtta, tänkte jag och fästade mig icke vidare vid saken.

Men en annan afton några dagar därefter föll det mig ånyo in att titta upp i mälthuset, utan att jag rätt kunde förklara vad det egentligen var som drog mig dit. Men scenen däruppe hade förefallit mig något hemsk, och vad som är hemskt eller mystiskt, det söker företrädesvis vår fantasi, isynnerhet vid den tidigare delen av vårt liv, då sagornas underbarheter som livligast genomkorsa vår hjärna.

I det jag satte foten på första trappsteget tyckte jag mig höra röster ovanifrån. Detta gjorde mig än varsammare, och en katt kunde knappast vara mer lättfotad än jag. Uppkommen så långt jag behövde för att kunna se utan att själv vara sedd, såg jag samma karlar stående med ryggarna mot trappan, den ena med ett tänt ljus i ena handen och ett rödrutigt knyte i den andra. Men mitt emot dem stod en flicka av, som jag tyckte, femton eller sexton års ålder. Hon stod med ansiktet åt trappan och ljusskenet föll rakt på detsamma. Det var således lätt för mig att urskilja anletsdragen, vilka föreföllo mig ganska behagliga. Det enda som störde effekten var en liten vårta på vänstra sidan av hakan. Det är obegripligt vad man som barn kan fästa sig vid

småsaker. Jag riktigt tyckte synd om den vackra hakan för den lilla vårtans skull. Flickan hade därjämte stora mörka ögon, som oroligt svävade åt alla sidor.

»Och det här knytet skall jag då bära dit i afton?» frågade hon synbart ängslig.

»Dit jag sagt,» svarade den ene karlen med barsk stämma, »och du sinkar inte på hasorna, kom ihåg det!»

»Men, pappa, vad är det i knytet?» frågade hon under fortfarande oro.

»Det angår dig inte!» svarade den som hon kallade för pappa, »och olycklig du, Karin, om du ger någon kristen själ minsta hum om att du varit här på åtta dagar! Seså, nu i väg och god natt!»

Flickan tog ett steg framåt, och jag var ej sen att maka mig undan. Jag skyndade på tåspetsarna genom valvgången ut på gatan, där jag stannade vid porten. Flickan följde snart efter med knytet. Utkommen på gatan, stannade även hon, seende sig misstänksamt omkring. Slutligen föll hennes blick på mig.

»Vad kan klockan vara?» frågade hon.

»Hå, hon ringer ju sju nu som bäst,» svarade jag, ty sjuklockan hördes ganska gällt från det närbelägna kyrktornet.

Därefter såg jag flickan vika av åt vänster men stanna vid hushörnet, där gatlyktan dinglade. Efter en kort stund kom hon springande tillbaka och rusade in genom porten, in på gården, in genom dörren till mälthuset. Men lika blixtsnabbt var hon nere igen och flydde ut på gatan, men den gången utan knytet.

»Var djävulen tog hon vägen, den markattan!» hördes en sträv röst från gården.

Därpå blev det tyst, och när jag efter några minuter inträdde på gården, såg jag ingenting annat än skenet från smedjan. Allt vad jag sett och hört föreföll mig naturligtvis högst gåtfullt. Men morgonen därpå fick jag nyckeln till gåtan. Då fick jag och alla andra i gården höra, att polisen tidigt samma dag slagit ned i

mälthuset och häktat de bägge drängarna, såsom misstänkta för delaktighet i ett mord, vilket då upprörde hela huvudstaden, nämligen det beryktade slaktarhusmordet. En gammal slaktare hade med sin ålderstigna hustru blivit en natt på det rysligaste sätt mördade i sin egen sängkammare, varvid en större summa pengar tillgripits. De sannskyldiga gärningsmännen, snart upptäckta, ledo dödsstraffet, och de bägge drängarna dömdes såsom tjuvgömmare. Om Karin, den enes dotter, förspordes intet varken under rannsakningen eller sedermera. Men så ofta jag satt vid klaveret och hörde bullret genom väggen, upplivades mitt minne av scenen i mälthuset, och då tänkte jag på den stackars flickan.

Flera år förflöto. En afton — det var under min tjänstetid såsom extra i verken — var jag på supé hos en familj i staden. Min uppmärksamhet fästades då vid ett fruntimmer, vars man var revisor i något av rikets kollegier. Det var en vacker kvinna, ganska ung och med ett älskvärt sätt att vara. Vid glansen från hennes mörka ögon tändes ett avlägset nästan slocknat barndomsminne, vilket alltmer klarnade vid ljudet av hennes röst, och när min blick upptäckt en liten vårta på hennes haka, stod detta minne i full låga. Jag gjorde några förfrågningar rörande hennes familj och framfarna öden, men fick ej veta mera än att hon en längre tid stått i Folckers modehandel vid Brunkebergstorg, att hon alltid haft ett gott namn om sig och att hon slutligen blivit gift med ifrågavarande revisor, en redbar och välburgen man. Det måste vara hon, tänkte jag och inlät mig med henne i ett samtal, som ytterligare styrkte mig i denna tanke, ehuru jag naturligtvis undvek allt som i ringaste mån kunde häntyda på det förflutna.

Men när gästerna skulle avlägsna sig och trängdes i tamburen för att påtaga sina ytterplagg, hörde jag revisorn, under det han hängde kappan över sin frus skuldror, säga till henne:

»Är du säker på, Karin, att du beställt vagnen till klockan 11?»

Då försvann det lilla tvivel som ännu återstod. Det var då uppenbarligen hon — hon!

Hennes goda genius, som den där hemska kvällen lett hennes steg, hade då även belönat henne, gjort henne lycklig.

Djävulens grasserande i Klara skola år 1826.

Den som läst »Hyrkuskens berättelser» känner en viss Kalle Utter. Jag kände honom även under min skoltid, ehuru vi icke tillhörde samma skola. Jag var klarist, och han gick, såsom redan bekant är, i hovpredikanten Rhodins privatskola vid Regeringsgatan. Han var 15 år när jag gjorde hans personliga bekantskap; men han hade redan länge varit känd av oss alla såsom den vildaste sälle i Stockholm och syntes helt och hållet otämjbar. Han passade bestämt icke för vår tid med dess mildare seder; han borde ha varit född i den gamla kämpatiden då den fysiska styrkan var allt; han hade då kunnat bli en Rolf Götrekson, en Frithiof, och hade måhända fått sin skald, han också. Vid 15 års ålder var han storväxt som en karl och det ville en duktig karl till för att få bukt på denne vildbasare utan like.

En dag träffade jag, jämte några andra klarister, Kalle Utter vid Brunkebergs brunn, där han befann sig för att hämta vatten åt sin skola. Sedan vi efter ett längre och olyckligt krig med den skola, vars anförare han var, ingått fred med honom, så kunde vi tryggt nalkas den förfärlige, som verkligen var en fasa för alla huvudstadens skolor. Men för resten, bara man icke satte sig på tvären mot Kalle Utter, var han själva välviljan och tjänstvilligheten, men blint underdånig måste man vara.

Det blev nu det förtroligaste samspråk och såsom vanligt klagade vi över rektor Trysén, trivialskolans

despot den tiden, och den dagen hade han särdeles utmärkt sig: han hade under den nästförflutna lektionen utdelat lika många stutar som graderna av nådens ordning i Alnanders salighetslära, vilken varit läseämne för dagen. Allt var sålunda i färskt minne.

Kalle Utter lät oss tala ut, men därefter gav han till en ryslig ed, ty han kunde även svära som en fullvuxen. »Det ska vara Klararåttor för att inte kunna hugga tassarna av en enda katt!» tillade han under ett medlidsamt löje, »ni skulle sett hur jag skött min. Han klöste som ett lo när jag kom till skolan, men nu är han len och mjuk som en silverkanin. I går hade jag riktigt roligt åt gubben. Han hade varit ute och kom in i sin sängkammare, som är innanför skolsalen. Men vad får han se när han kommer in? Jo, sig själv liggande på soffan i peruk, nattrock, pipan i ena handen och snusdosan i den andra. Då slog han sig pustande ned på en stol och sade: 'Det är inte beskedligt av dig, Kalle, att göra så där,' och blev vit om nästippen, som han alltid blir när han är ledsen. Detta gjorde mig ont, och jag sprang upp från soffan, kastade av mig morgonrocken och peruken, det var hans helgdagsperuk, och så sprang jag hem, gjorde en strut av ett helt kardusark och tömde min fars snusbutelj däri. Därefter tog jag ur mor mins skafferi en bytta smör och en knippa stångkorv och sprang med allt detta tillbaka till skolan, hälsade från mor min och gav alltsammans åt hovpredikanten. Då blev han röd om nästippen igen, som han allid blir när han är glad, och sade: 'Du är ändå en beskedlig toker, käre Kalle, hälsa din mor och tacka henne för snuset, smöret och korvarna.' Så står det till oss emellan, men ni låter göra med er som man vill, era gråpojsare!»

Vi prisade högljutt ett så gott förhållande mellan lärare och lärjungar och funno vårt öde ännu beklagansvärdare, men vad var att göra? Vi voro ungefär i samma ställning som råttorna i fabeln. Dessa hade beslutat, att en skallra skulle bindas vid kattens hals,

för att därigenom redan på avstånd kunna varnas för honom, men när det gällde vem som skulle fastbinda skallran, då krusade alla för detta förtroende. Vi kände att vi behövde en kraft stående utom oss, och vem kunde vara lämpligare därtill än Kalle Utter, vars uppgift tycktes vara att i alla skolor höja frihetens banér och som i sitt eget lilla samhälle så lyckligt genomfört den stora reformen. Så uppgjordes vid brunnen den plan, vilken, några dagar därefter utförd i vår skola, sedermera länge var föremål för så väl äldres som yngres samtal och utläggningar inom huvudstaden.

Det var en morgon i början av februari, så mulen att vi hade lamporna tända i rektorsklassen. Rektor Trysén satt i sin stora länstol i katedern lika mulen som dagen, och mulen var han alltid, isynnerhet när han grälat med skolans gamla städerska, vilket ofta hände och fallet också varit denna morgon, enligt uppgift av en av gossarna i klassen, som lyssnat därtill. Städerskan hade nämligen berättat för rektorn, att, under det hon städade i klassen, hade djävulen med horn och klövar tittat in genom dörren, i synbar avsikt att uppsluka henne. Rektorn hade då försäkrat att djävulen endast fanns till i dumma varelsers inbillning och att, ifall han fanns till och prompt ville uppsluka någon, så hade han alldeles för god smak för att kunna åtnöja sig med gamla skolstäderskor. Detta hade så förargat skolans gamla trotjänarinna, att hon genast på stället uppsagt sin tjänst under förklaring, att hon, såsom en sann kristen, icke kunde lyda under en så gudlös styresman. För övrigt vore hon så god som någon annan och behövde icke ratas, det månde vara av vem som helst. Efter dessa ord hade hon kastat skyffeln efter rektorn, vilket anses för ett kraftigt besvärjelsemedel mot hin onde. Rektorn hade rytit som ett lejon och blivit blossande röd i ansiktet, och det var denna rodnad som ännu skymtade fram genom molnet på hans ansikte där han nu satt i katedern. Hade han kunnat behandla den gamla skolstäderskan såsom han

vanligtvis behandlade sina disciplar, så hade han nog återfått sitt goda lynne.

Rektorn slog upp latinska syntaxen, vilken stod främst på dagordningen, och lät därefter sin skarpa blick överfara klassen, liksom sökte han redan det offer, som skulle återställa jämvikten av hans lynne. Alla förstodo vi denna blick, men det fanns åtskilliga av oss som den gången icke kände den fruktan därför, som vi säkerligen annars skulle ha erfarit. Slutligen stannade blicken på en gosse med namnet Sundberg, son till en kakelugnsmakare i Klara församling, en av naturen tjurskallig pojke, men som blivit än ytterligare förhärdad genom rektor Tryséns kända undervisningsmetod. Han var alltid den givna delinkventen, i fall allt annat svek. Också sökte han alltid bereda sig därtill. För att skydda den del, som värst var utsatt för rektorns rotting, hade han en gång begagnat en skrivbok. Men rektorn, vilken snart hörde att smällen icke var den vanliga, den naturliga, tvang honom att borttaga detta konstlade hinder mot rättvisans skipande. Liksom en viss konung av Preussen, ville rektorn icke veta av något skrivet papper emellan sig och sitt älskade folk. Sedermera gång efter annan försökte Sundberg än med ullkardor, än med små dunkuddar, än med färska lerkakor, dem han själf bakat hemma, än med... Men det är omöjligt att minnas allt. Nog av, alltid var det något nytt för Sundberg att uppfinna, liksom för rektorn att efterspana, och outtröttliga i sin iver voro de båda.

»Nå,» började nu rektorn, »hur är det nu, Sundberg? Kan du uppräkna de nomina som göra undantag från den allmänna regeln, att orden med ändelsen *es* av tredje och femte deklinationerna äro feminina?»

Sundberg började:

»*Pes, aries, palmes, cum limite stupis.*»

»Bah!» röt rektorn, »om igen!»

Sundberg började om igen:

»*Pes, aries, palmes, cum limite stupis.*»

»Jag skall ge dig för *stupis* jag!» skrek rektorn, »fram med rottingen! Du sa stupis i stället för stipes, du hade någon mening med det, din spåman! Du menade säkert framstupis, ha, ha, ha, ha! Där är bänken och framstupis med dig, ha, ha, ha!» tillade rektorn skrattande åt sin ordlek.

Trysén sköt glasögonen uppåt pannan — det vanliga förebudet till exekution — och under det custos för veckan framtog den fruktade färlan, gjorde rektorn delinkventen några frågor, ty han ansåg sig böra iakttaga en viss rättegångsordning. Frågorna voro de vanliga, och det var lika riskabelt att besvara dem med *ja* som med *nej*. Första frågan var: »Tycker du att du kan?» Svarade man då *ja*, så yttrade rektorn: »Jaså, du säger att du kan, fast du inte kan, det skall du ha särskilt för.» — Svarade man *nej*, så sade han: »Jaså, du kommer till skoln utan att kunna, det skall du ha särskilt för.» — Svarade man varken *ja* eller *nej*, utan visligen teg, så dundrade han: »Jaså, du vill inte svara, du tredskas, det skall du ha särskilt för.» Hur man än bar sig åt, kunde man icke heller undgå det »särskilta.»

»Nå, Sundberg, din latdrög!» började rektorn, »tycker du att du kan?»

Sundberg, som av riklig erfarenhet visste att *ja* och *nej* voro lika äventyrliga och att tiga var ännu värre, sökte en medelväg.

»Jag *har* läst över, herr rektor,» svarade Sundberg.

Detta svar, som åsyftade att visa ett berömvärt bemödande, ehuru resultatet blivit mindre lyckligt, lurade icke den oblidkelige domaren.

»Baba! Jaså, du säger att du har läst över!» röt rektorn, »du står och ljuger mig mitt upp i synen, det skall du ha särskilt för, det skall du ha i tre repriser för.»

Tre repriser! Det såg ut för att bli någonting riktigt storartat av för dagen. Men i detsamma inträffade

något visserligen förutsett av dem som voro med i komplotten, men aldrig ens omdrömt av det stora flertalet och allraminst av den som var föremålet därför. Man såg nämligen först den stora länstolen rulla ned från katedern, och nästan i samma ögonblick såg man den fruktade rektorn resa sig upp, men så hastigt att man tydligen märkte att det skett ofrivilligt.

»Baba! vasa! va! va!» hörde vi rektorn mumla, under det han, slående nedåt med händerna, alltmera höjde sig i katedern, liksom upplyftad av en osynlig kraft. Strax därpå sågo vi honom tvärt vända sig åt ena sidan och lika tvärt lämna katedern samt därefter sätta av utefter skolans golv. Men det var icke på egna ben han gjorde den färden.

Han befanns nämligen sittande gränsle över axlarna på en figur av det hemskaste utseende. Figuren var ramsvart från huvud till fot med breda röda ringar kring ögon och mun samt röda puffar eller tungor fallande från livet ett gott stycke ned på de svarta benen. På den svarta pannan visade sig ett par svarta horn med röda spetsar. Hans svarta händer, vilka, höjda uppåt, fasthöllo rektorns bägge, voro försedda med långa röda klor. Det var med ett ord Belsebub, sådan man från barndomsåren vant sig att tänka sig honom eller sådan den rena ortodoxien utstyrt hans bild. Också sutto de flesta av klassens ungdom orörliga och bleka av fasa, under det att de sammansvurna måste bita sig i läpparna för att icke utbrista i skratt.

Emellertid ilade Belsebub fram och tillbaka genom klassen med sin ryttare, vilken, synbarligen själv konsternerad av vad som hänt honom, ännu icke kom sig före att göra motstånd. Men det var ingen lätt börda att springa med. Rektor Trysén, liten till växten, men undersätsig och grovlemmad, var ganska tung. Också började snart Belzebub svikta under sin ryttare, något som man icke kan undra på, i fall det är sant vad man påstår, att det mindre är kroppar än själar han gör

affärer i, eller är van att släpa på. Nog av, han föll framstupa på golvet och ryttaren med honom.

Men den svarta figuren, snart på benen igen, var med ett skutt uppe i katedern. »Kom hit, Trysse!» ropade han från denna upphöjda plats, i det han viftade med rottingen, »kom hit, Trysse lille! Kan du din läxa? Hur många huvudstycken är det i katekesen? Svarar du inte, så får du dask. Nå, hur är det, tycker du att du kan? Baba! Och så rider du på far din, det skall du ha särskilt för, det skall du ha i tre repriser för.»

Trysén, som småningom återhämtat sig efter sitt fall, ilade fram mot katedern med vidöppen mun och stirrande ögon. Det är svårt att veta vad han i denna stund tänkte på. Tänkte han på den historia städerskan nyss uppdukat för honom? Trodde han måhända nu på mörkrets makter? Eller, vilket är troligare, var han ännu så förbryllad av det oerhört djärva spel man vågat driva med honom mitt i hans egen klass, att han ännu icke visste vad han skulle tänka? —

Då hände det, att några av kamraterna, som av dens ord och åthävor vilken nu stod i katedern slöt till vem han egentligen var, ropade: »Kalle Utter! det är Kalle Utter!»

Vid ljudet av detta namn, namnet på den alltför väl kände tjuvpojken och förklarade rebellen mot den tidens skolordning, upplöstes förtrollningen och med ett rytande, som genomträngde hela skolhuset, rusade Trysén upp i katedern. Nu blev det Belsebubs tur att fly och med ett par språng var han utom dörren. Men snabbare än ärkeängeln Mikael satte efter draken, satte Trysén efter Kalle Utter. Utkommen i den mörka farstun, kände sig rektorn omfattad och kvarhållen av ett par knubbiga armar och tätt vid sitt öra hörde han skolstäderskans gälla röst:

»Säg nu att det blott är en inbillning! Ser ni inte hur han flyger genom luften! Känner ni inte svavellukten!»

»Släpp mig, kvinna!» ropade rektorn, »jag skall ha fatt i den lymmeln!»

»Kallar ni honom för lymmel!» klagade städerskan, honom som skriften kallar för djävulen, honom vågar ni kalla för lymmel! Ni vill då bli brunstekt, gamle grånade syndare!»

Rektorn slet sig lös men hunnen ut på skoltrappan, såg han Belsebub försvinna genom norra kyrkporten. Han hastade då upp till sig, återkom snart i hatt och överrock, skyndade efter ut genom samma port och, tagande vägen till Rhodins skola, steg han in just som Rhodin, omgiven av sina disciplar, höll på att, sig själv åtminstone till mycken uppbyggelse, uppläsa ett kapitel ur Gamla testamentet och det på originalspråket, vilket var hans enda starka sida. Om också kungen själv stigit in, skulle han icke ha avbrutit denna sin favoritläsning. Men Kalle Utter, som nu återtagit sin mänskliga gestalt, satte artigt fram en stol för rektor Trysén och sade till honom:

»Var god sitt ner, herr rektor! Det är ett så vackert kapitel hovpredikanten nu håller på med. Rektorn förstår kanske inte hebreiskan, men det är så vackert, så vackert.»

»Tyst, Kalle!» befallde hovpredikanten, fortsättande därefter med sin vanliga näston: »Bereschit barà älohim ätt haschamàjin etc.»

Trysén, vilken — i parentes sagt — icke förstod ett enda ord, kastade en mördande blick på Kalle och förblev stående till dess hovpredikanten slutat. Därefter gick han in i det inre rummet, dit Rhodin genast följde honom och dit också efter en stund Kalle Utter blev inkallad.

»Så har du återigen varit framme, din olycksfågel!» började Rhodin med innerlig bedrövelse.

»Vad har jag nu gjort för ont igen?» frågade Kalle Utter med den oskyldigaste min i världen.

»Här är inte fråga om att resonera,» förklarade Trysén barskt, »han måste avstraffas i min närvaro, exemplariter avstraffas, exemplariter.»

»Ack, herr rektor!» yttrade Utter, »tala inte om avstraffning! Sådana olater ha vi redan fått bort här, och efter jag nu har äran första gången se herr rektorn, så . . .»

»Hä? För första gången, sade du!» yttrade hovpredikanten, »du har då inte varit i Klara skola i dag?»

»Aldrig med min fot, gode herr hovpredikant.»

»Baba! har du inte varit där i dag?» frågade Trysén.

»Nej, inte med min lilltå en gång.»

»Du nekar då fräckt, din spetsbov!» väsnades Trysén, blodröd i ansiktet.

»Det har hin och icke jag varit där!» bedyrade Kalle Utter.

»Tyst, Kalle! Ut med dig Kalle!» ropade Rhodin, »du vill då . . .»

Mera hörde ej Kalle Utter, ty han var redan ur rummet och satt helt beskedligt bland sina kamrater i skolsalen.

Efter någon stund utkom rektor Trysén med hatten på huvudet och avlägsnade sig med bister min och långa steg utan att med ett enda avskedsord bevärdiga sin vän Rhodin, som följt honom till dörren. Rektorn styrde sina steg direkt till poliskammaren, för vilken han berättade allt. Under synbart bemödande att hålla sig allvarsam, förklarade polismästaren, att han redan hade mer än nog av hin ondes fullfjädrade anhang utan att han behövde jaga efter minderåringarna i skolorna, men han lovade att vederbörligen brygga för den brottslige hos dennes fader, som han personligen kände.

Men hur den brygden skulle bli, det kan man lätt sluta därav, att Kalle Utters fader, den store tunnbindaren vid Surbrunnsgatan, vilken var en den gamla tidens borgare, hade för plägsed att vid varje jul skicka

polismästaren en tunna och två baljor av den splitternyaste tillverkningen. Dessutom skickade hans hustru på samma gång två ofantliga rökta skinkor. Vidare gav hon envar av polisbetjäningen i trakten fyra limpor och tre tjocka grenljus av renaste talg. Under sådana förhållanden var det icke gärna tänkbart, icke ens för en rector scholae, att få rätt, vore det även mot självaste hin.

Drottning Kristina.

Hos hantverksfamiljerna inom västra delen av Klara församling, eller den del därav som är scenen för de händelser jag redan berättat, umgicks någon tid en baron von Köhler, en liten välvillig medelålders man. Hans vänstra axel sköt något över den högra, och som han därjämte lutade sitt huvud åt vänster, så såg han ut som en fiolspelare, när denne exekverar sitt parti. Han visade sig merendels i adelsuniform, varigenom snedheten blev ännu märkbarare; han förde alltid värdinnan till bordet och var den som vid högtidligare tillfällen proponerade värdfolkets skål. Den första skål jag hörde proponeras var av honom, och jag hörde den sedan flerfaldiga gånger och alltid i samma ordalag: »Mitt nådigaste herrskap! Jag får be er fatta edra glas och förena er med mig i en hjärtlig skål för den nobla förträffliga värden och den charmanta älskvärda värdinnan!» Denna skål åtföljdes av ett trefaldigt hurra, vartill baronen själv gav tecken medelst höjning med glaset, och det hände ibland, att i hurraropet, som uppgavs både av herrar och damer, värden och värdinnan själva stämde in. Så elektriserade blevo alla av de väl valda ordalagen, uttalade med den aristokratiska näston, varav endast en av ridderskapet och adeln ansågs mäktig.

Baron von Köhler, vilken redan i vaggan varit fänrik vid ett lantregemente, ehuru han aldrig icke ens som äldre kom att tjänstgöra därvid, hade inom bemälta hantverksfamiljer ett ansett namn även som författare.

Han hade nämligen översatt drottning Kristinas historia av J. P. Catteau-Catteville och åt vardera av de familjer han var bekant med lämnat ett exemplar av sitt arbete, inbundet i röda pärmar med guld på samt särskilt dedicerat till värdinnan i huset, vilket ansågs för en stor artighet. Den vackra boken låg också ständigt framme på förmaksborden för att beundras av besökande, varvid man icke underlät att visa dedikationen till värdinnan, prydligen präntad och undertecknad av »Joh. Fredr. von Köhler, Baron och f. d. Fänrik.»

På detta sätt kom drottning Kristinas historia att bli tämligen grundligt studerad inom ifrågavarande familjer. Men män och kvinnor voro av mycket olika tankar angående denna drottning, isynnerhet i vad som rörde hennes förhållande till en gunstling, överhovstallmästaren markis Monaldeschi, vilken hon så grymt lät avliva på Fontainebleau slott år 1657.

Historien omförmäler nämligen, hurusom markis Monaldeschi, som, sedan drottningen avsagt sig svenska kronan, följt henne ur landet, en dag blev befalld att inställa sig hos henne. Han kom blek och darrande. Drottningen, till vilken för tillfället blivit kallad en pater Lebel, prior för Mathurinmunkarna i Fontainebleau, lämnade Monaldeschi några brevkopior att läsa och frågade om han kände dem. Monaldeschi nekade. Men då framtog drottningen själva originalerna och visade honom även dem. Nu kastade sig Monaldeschi på knä och bad om nåd.

»Förrädare!» ropade drottningen. Vid detta utrop öppnades en dörr i galleriet och in trädde kaptenen för drottningens livvakt, greve Sentinelli, som därtill var Monaldeschis rival, åtföljd av tvenne drabanter, alla med dragna värjor.

Monaldeschi fortfor att bedja om nåd. Men drottningen förklarade, att hans dom var fälld och befallde priorn att bereda honom till döden, varefter hon avlägsnade sig. Sedan även priorn, ehuru förgäves, försökt att be om nåd för den olycklige, blev Monaldeschi, efter

försiggången bikt, ihjälstucken av Sentinelli och hans drabanter. Detta i korthet historien om denna händelse.

Denna gärning fördömdes på det högsta av männen men försvarades i allmänhet av fruntimren, under förklarande, att den karl, som förrådde en kvinnas hemligheter, hon månde vara drottning eller ej, aldrig nog kunde straffas. Jag var själv en gång vittne till en dylik dispyt, och det var hos en tämligen tät kopparslagare vid namn Lundstedt, som bodde och hade sin verkstad vid Stora Vattugatan. Kopparslagaren, vilken var änkling, hade tvenne barn, en dotter, tjugusex eller tjugusju år gammal, och en son av omkring fjorton med vilken jag var kamrat i Klara skola. Mamsell Beata var storväxt och såg ganska bra ut, men hade bestämt något för spetsig näsa. Spetsiga näsor erinra något om svärdfisken, vilken lärer vara svår att fjälla.

Jag besökte ofta kopparslagarens son och det var vid ett sådant besök jag hörde dispyten. Kopparslagaren var vid det tillfället inbegripen i ett brädspelsparti med en ung man med yvigt svart hår och ofantliga polisonger. Han hette Wirström, ordinarie tjänsteman vid tullverket. Mamsell Beata satt vid sitt sybord och arbetade, medan hennes bror och jag vid ett annat bord studerade en karta över Sverige. Såsom vanligt föll samtalet på drottning Kristina, ty även mamsell Beata hade av den artige baronen fått ett exemplar i röda pärmar.

»Drottning Kersti var en tossa!» menade kopparslagaren, i det han skakade tärningarna i handen; »gå åt en karl liksom man späckar en surstek eller drillar hål i ett durschslag! Hon borde minst haft sina trettio par på ryggtavlan och sedan spärrats in i tukthus för livstiden. Sexor all.»

»Såå!» yttrade mamsell Beata, »men en karl får bära sig åt hur han vill, får begå vilka nedrigheter han behagar utan ringaste påföljd. Är också ni av den tanken, sekter Wirström?»

»Mamsell Beata har rätt,» svarade han med polisongerna, utan att likväl se upp från brickorna, »en sådan karl borde spetsas. Ässena par.»

»Nå det var väl att ni åtminstone medger det,» yttrade Beata med en besynnerlig blick på den unge mannen.

För tillfället gav jag ingen synnerlig akt varken på mamsell Beatas ord eller blick. Men efteråt framstodo de desto livligare för mig och då insåg jag deras rätta betydelse, isynnerhet efter den händelse jag nu går att meddela och vilken länge gick mun från mun inom vissa kretsar.

En förmiddag får sekter Wirström ett bud från mamsell Beata med begäran, att han ville infinna sig hos henne klockan 6 på aftonen. Han kommer och får veta att kopparslagaren är borta, men att mamsell Beata, som är sysselsatt med att mangla kläder, tillsagt att han skulle komma ner i mangelboden. Inkommen, finner han mamsell Beata sittande på en lång bänk, vilken är framdragen mitt på golvet. På själva mangeln står ett ljus som kastar ett dystert sken över boden. Wirström tog ett steg tillbaka, ty han tyckte att mamsell Beatas näsa var dubbelt längre och vassare än vanligt.

»Jag har bett er komma för att läsa det här,» började, liksom drottning Kristina, mamsell Beata, räckande sektern ett skrivet papper.

»Ett brev, ser jag,» yttrade Wirström, betraktande papperet, »men vad vill det här säga! Ett brev från mig! Vad är meningen? Eller...»

»Läs!» inföll Beata med dov röst.

Wirström kastade en blick på själva innehållet och ju mera han betraktade det, desto förlägnare syntes han.

Det var icke gott att läsa högt ett sådant brev. Det var nämligen från sekter Wirström till en kamrat inom samma verk, daterat för ungefär två veckor tillbaka och av följande lydelse:

Bäste broder!

Hur ledsamt att jag icke kan vara med på sexan i afton! Men det är mig omöjligt, ty just i afton måste jag ut på en rutsch med min gamla galanta, som du vet. Medan ni muntrar er som bäst, måste jag kuttra som en turturduva och därtill som vanligt bjuda på champagne. Uppriktigt sagt, börjar den stå mig något för dyrt den här lilla roligheten, helst man aldrig på de här välsignade utvärdshusen kan få halvbuteljer, utan alltid måste dänga till med en hel. Min gamla galanta dricker champagne som en gardeslöjtnant. Kan jag slinka ifrån, så kommer jag något senare på kvällen. Hälsa kurrarna från.

S. Wirström.

Det var, som sagt, icke gott att läsa upp sådana saker. Wirström blev så flat, att han icke kunde få upp mun till den ringaste förklaring.

»Jaså, ni har mycket besvär ni för er gamla galanta!» började ånyo mamsell Beata med isande bitterhet i tonen. »Jaså, det börjar stå er dyrt, skriver ni. Men mig, mig står det inte dyrt... Och sedan rågar ni gemenheten med osanningar. När har ni någonsin bjudit på champagne ni, er stackare! Ni är sämre än en förrädare, ni är en usling!»

Högst olycksbådande var den blick som vår nya Kristina därvid kastade på den nye Monaldeschi, och hon fattade en ringklocka som stod bredvid henne på bänken och hon ringde. Vid denna signal inträdde i mangelboden tre grovväxta karlar med förskinn och svarta både om ansikte och händer. Ingen av dessa drabanter syntes beväpnad; dock kunde man upptäcka något som stack fram ur ett av förskinnen och vilket mycket liknade en knippa fina kvistar utan löv.

»Vad är meningen med det här spektaklet?» tog äntligen vår sekter till ordet, i det han från huvud till fot mätte de tre drabanterna, i vilka han trodde sig igenkänna gesällerna på verkstaden.

»Er dom är fälld och ingen nåd att förvänta,» förklarade den nya Kristina, varvid hon reste sig från bänken och, efter att ha givit sina drabanter ett tecken med handen, gick till en dörr i bakgrunden av boden, öppnade den och försvann.

Det rum varuti hon nu befann sig var ett ruskigt kyffe, upplyst av ett talgljus som stod i en tvättbunke. Sedan hon stängt dörren efter sig, lade hon sitt ena öra därintill för att lyssna. Hon väntade sig få höra mycket, och hon fick det också. Först hörde hon en häftig ordväxling, varunder sektern än hotade och än bad, men både hot och böner besvarades med hånskratt. Därefter hördes ett buller liksom av personer, vilka nappa tag uti varandra.

»Bind för munnen på honom, du Kalle!» hördes därunder en sträv basröst. »När tullbommen är stängd, gnisslar den inte. Se så, herre, ni bråkar ju som stode det för livet... Åhå, hängslen också... gentilt skall det vara, gubevars... Seså, bråkar ni nu igen... Stilla nu! söta mamma ska inte göra det bättre.»

Därpå följde, under ett kvävt stönande, ett nytt våldsammare buller, snarlikt det som uppkommer när någon kastas över en bänk, varefter uppstod en paus. Den nya Kristina lade sitt öra om möjligt ännu närmare intill dörren, och vad hon sedan hörde måtte särdeles ha behagat henne, ty kring hennes läppar knöt sig ett leende, som alltmera vidgades till dess det slutligen helt och hållet betäckte hennes ansikte. Det var en furies leende.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

*

Ungefär tio minuter senare syntes på stora Vattugatan en lång herre med ofantliga polisonger. Han skred uppåt gatan mycket långsamt och ovanligt bredbent. Stundom stannade han och vände sig om med samman-

bitna tänder och knytande näven åt det håll varifrån han kommit. Därefter fortsatte han sin linkande gång. Uppkommen på Drottninggatan, vek han av åt höger och stannade framför porten till det hus, där källaren »Kejsarkronan» den tiden var. Efter en stunds funderande steg han varsamt uppför porttrappan och kommen in i källarsalen, knegade han fram till disken.

»Ett glas punsch, stort glas!» rekvirerade han med en viss vildhet både i blick och stämma.

»Å, är det du, Wirström!» ropade en röst från ett inre rum. »Punsch kan du få härinne. Kom hit in, bror!»

Ömmande vid varje steg skred Wirström in i det inre rummet, där några av hans bekanta funnos sittande kring ett bord. Han stirrade nästan medvetslöst på dem.

»Hur är det fatt?» frågade en. »Du har rucklat i natt, ser jag. Du har bestämt ännu kopparslagarna kvar i huvudet!»

»Kopparslagare!» mumlade Wirström, tänkande kanske, att han nog hade dem kvar, om icke just i huvudet.

»Seså, sitt ner, sitt ner, käre bror!» ropade alla och drogo Wirström ner på en stol vid bordet.

»Aj!» gallskrek Wirström och for ögonblickligen upp från stolen med de hiskligaste grimaser.

»Men vad går åt dig i afton, käre bror?» frågade vännerna, »det måtte vara allvarsamt?»

»Å,» stammade äntligen Wirström, »jag har... jag har... så rysliga... reumatiska känningar.»

»Har du reumatism?» ropade en. »Det vet jag bot för. Gå du genast och tag dig en finsk bastu!»

»Bastu! vasa!» skrek Wirström, sprittande till.

»Har du aldrig tagit finsk bastu förr?» frågade vännen.

»Nej,» svarade Wirström, säkerligen önskande att han kunde säga detsamma om den svenska.

»Gymnastik är bäst,» försäkrade en annan av bröderna, »vänd hit ryggen, bror, så skall jag hacka dig.»

»Nej tack!» undanbad sig Wirström visligen.

»Bara palliativer,» bedyrade en tredje, »gå du helt enkelt hem, Wirström, och lägg på tjock senapsdeg eller också badda flitigt på med salt och brännvin, så skall du få se hur gott det gör.»

»Utan tvivel mycket gott, ofantligt gott!» medgav Wirström och linkade sin väg, givande Kejsarkronans sundhetskollegium på båten.

Det dröjde icke länge förrän uppträdet i mangelboden, buret på skvallrets vingar, blev bekant åtminstone inom Klara församling, och mamsell Beata kallades, med anledning därav, drottning Kristina, varav hon kände sig mycket smickrad. Men så kände sig sekter Wirström så lagom smickrad av att få heta Monaldeschi, varför han lagade så att han så fort som möjligt fick transport till någon tulltjänst i landsorten, förbannande i själ och hjärta drottning Kristina, den äldre så väl som den yngre.

»Gubben Mallén.»

Det har hänt, att, när jag kastat en mönstrande blick tillbaka på den tid jag upplevat, de människor jag varit i beröring med, människor av alla åldrar, stånd och villkor, det har hänt, att då och då för min blick skymtat fram en person med ett styvt ben, som gjorde att han linkade och gick på sned, men med klara och förståndiga ögon, som gjorde att han gick ärligt och rakt fram sin levnadsbana samt med ett beständigt leende ansikte, som visade att han var nöjd med sin lott och icke hade något ouppgjort med sitt öde. Jag kände honom för mer än fyrtio år sedan, och han kallades redan då »Gubben Mallén».

Det var en dag i min barndom. Jag var ute för att köpa en namnsdagsgratulation, ty jag hade ännu icke själv börjat rimma och ansåg detta för rysligt svårt. Men jag visste var gratulationer funnos att köpa och hade med uppoffring av tjugufyra sockerskorpor, en för varje dag, sammansparat tolv skilling. Vackert nog vid en ålder då allt är litet utom aptiten. Jag gick in i en bod vid Fredsgatan, i samma hus där för några år sedan Barnbördshuset var, ett hus som jag den tiden icke hade det ringaste begrepp om. Jag hade blivit »hittad» jag, liksom alla andra, och jag, efter uppgift, bakom en sten. Som jag ända sedan mina tidigaste år hade hört »börd» och »rang» ganska strängt nagelfaras, så betraktade jag det där huset med en viss ovilja, ty jag trodde, med anledning av namnet, att det var där barn av börd uppfostrades.

Inkommen i boden, som var ett slags lånbibliotek, stod där bakom disken en äldre man med koppärrigt ansikte och stora bruna klara ögon. Jag hade sett honom förr och visste därför att det var gubben Mallén.

»Jag skulle köpa en namnsdagsgratulation,» började jag och lade på disken tolv skilling i slantar.

»Vad för namnsdag?» frågade Mallén.

»Katharina. Min mor heter så.»

»Gott! Se här, välj!» sade Mallén och bredde ut på disken flera halvpappersark med redan skrivna verser samt illustrerade av pennritningar: krukor med blommor nederst och änglar med basuner överst, men alltsammans kolorerat med gummigutta. Krukor och blommor hade samma färg, änglarna voro lika gula i ansiktet som de basuner de blåste uti.

»Vad kostar det?» frågade jag.

»Aderton skilling,» svarade Mallén.

»Aderton!» upprepade jag bedrövad, »jag har bara tolv.»

»Bara tolv? Men då blir det utan änglar, min gosse,» förklarade lånbibliotekarien och poeten.

»Men jag vill ha änglar med,» sade jag gudsnådligt.

»Då blir det utan krukor, min gosse.»

»Men jag vill ha krukor med,» sade jag med darrande röst.

»Omöjligt, min gosse, omöjligt!» förklarade Mallén.

Förtvivlad tog jag mina slantar för att gå.

»Vänta nu!» ropade Mallén; »du ska få för tolv skilling, men då blir det änglar därefter.»

Nu tog Mallén ett halvark med bara krukor på och ritade med skrivpennan ett par änglar överst, men mycket smärre än dem jag sett på de andra gratulationerna. Sedan vätte han en liten pensel, strök den över en bit gummigutta, och de små änglarna blevo lika gula som de stora. Affären uppgjord, gick jag, icke särdeles nöjd med den. Ofta mötte jag sedan Mallén. Han gick snett, och snett såg jag på honom, allt för de små änglarnas skull.

Mallén hade en son vid min ålder, men som tidigt dog. Mallén höll varje årsdag av sonens död en parentation i Kirsteinska huset. Mycket folk, isynnerhet kvinnor och barn, utgjorde hans auditorium. Mallén inträdde svartklädd och med en ofantlig vit näsduk i handen såsom prästerna den tiden brukade. Han talade med ljudelig stämma. Han kunde, denne för tidigt av döden skördade son, »hela katekesen utantill från pärm till pärm, kunde bibliska historien som ett vatten och kunde i huvudet räkna de svåraste tal. Vad hade icke blivit av honom, om han fått leva!» Mallén slutade alltid sitt tal med följande strof:

»Och när han låg på sitt yttersta och jag satt vid hans säng, ropade han till mig: Pappa, påta mig i huvudet! och så dog han.»

Alla kvinnor gräto och jag med. Jag tänkte på den sorg jag skulle förorsaka de mina, om jag för tidigt fölle ifrån, men det var icke utan att jag då tröstade mig med det hoppet att få ett lika vackert tal över mig som det gubben Mallén höll över sin älskling. Men jag var ej rätt säker på huruvida jag borde yttra samma ord som Malléns son, änskönt de då föreföllo mig ytterst rörande.

Såsom äldre mötte jag ofta om somrarna gubben Mallén linkande i spetsen för brunnsgästerna vid Norra brunn under deras promenader utom tullarna, ty han var några år s. k. »rumormästare» vid den brunnen. Man slog sig ner på någon grön plan och roade sig med varjehanda. Gubben Mallén höll fram sitt styva ben och lät barnen hoppa över detsamma. Det var aldrig rätt roligt om inte gubben Mallén var med. Ofta mötte jag honom på begravningar. Han var då i uniform med trekantig hatt och värja, ty han hade haft någon civil befattning vid flottan och kallades även kommissarien. Han gick alltid i första ledet, det förstås; det var ändå en trekantig hatt, som fattigt folk kunde påräkna i processionen till graven.

Sedan såg jag honom i flera år, och vem har ej sett honom knegande framför en lång karl med pickelhuva, ringklocka och läderväskor. Det var »gångposten», som kom och gick under alla årstider och i alla himlens väder. Regnet skvalade och snön virvlade, men ingen vattenpuss och ingen snödriva hejdade styvbenet i dess långsamma, men säkra gång. Det kom och gick på sin bestämda tid, tog emot och lämnade av och aldrig hade någon det ringaste att klaga däröver. Kanske har ingen nött Stockholms gator med så många och nyttiga steg som han. Brev med millioner uti hade man kunnat lämna den som knappast hade tak över huvud.

När lokalposten, vars föregångare han var, inrättades, fick Mallén av kungl. postverket en liten pension, men tillräckligt stor för honom. För den som väntar intet blir även det minsta stort.

Den trekantiga hatten var utsliten innan den hann bli gammalmodig, men pickelhuvan hade han kvar som en trofé. Om han varit fallen för skryt, hade han kunnat skryta även med den, ty man påstår att hans pickelhuva varit modell för själva det kungliga gardets, och onekligen voro de mycket lika varann. Om de också hade varit lika gagnande för samhället: pickelhuvan som gick på post och pickelhuvan som gick med posten! Sommartiden bodde gubben Mallén uti en liten båt med tak över. I den kavade han sig fram och tillbaka mellan Djurgården och staden, kröp in under taket när solen kröp ner, och stack sitt huvud ut när solen stack upp ur vågen. Han log åt fiskarna på Norrström, log åt fiskmåsarnas flykt, åt böljornas lek. Det var hans sommarrast, hans enda ålderdomsnöje.

Båten bar även sin flagga, den blågula naturligtvis. Men på Karl XV:s kröningsdag lade gubben sig till en ny, en stor blå med konungens namnchiffer i guld. En dag kom gubben, som bodde i mitt grannskap, upp på min gård. Han skred med snäckans gång, en krycka under vardera armen, men kröningsflaggan bar han vid sin barm. Han bad mig att jag skulle hissa flaggan på

den midsommarstång som ännu sedan midsommarkvällen stod kvar med sitt halvvissnade lövverk. Jag gjorde det, och hur var det väl möjligt att motstå gubben Mallén! Men vinden var otjänlig på min gård, den gyllne namnchiffern blåste bort. Gubben såg det ej och jag tordes ej omtala det för honom.

Malléns flagga har jag i behåll, men var är hans båt? Jag vet det ej, men jag vet att den kallades »Gåsen och Gåsungen», och anledningen till namnet har jag hört, fast jag icke riktigt förstår den. Men när gubbens hustru levde — ty han har även varit gift — bodde även hon om somrarna i samma båt. Men salig fru Mallén var ingen gåsunge. Hon var lika styv i sitt sinne som han i sitt ben; hon var en riktig Xantippa, och vår haltande Sokrates hade icke lika lätt som den gamle att komma undan han, när hon blev vred. Så var hans liv en strid både till lands och vatten.

Gubben Mallén bytte, som man vet, ofta om yrke, sedan han ansåg sin mission uppfylld i ett, men hade likväl en vurm som följde honom till graven. Han hade nämligen i sina yngre år även tagit Ugglevikskällan under sin vård, källan som väller fram i dälden bortom Lilljans, denna välkända däld, som Fiskartorpets lunder så vackert bekransa. Kring källan byggde han en spaljé med säten inomkring. Ditut samlade han varje söndagsmiddag folk från staden och läste upp en predikan ur sin gamla postilla. Men han tog sex skilling i entré, som likväl befanns för dyrt, fast man fick så mycket vatten man ville. Han slog då ned till sex styver, men även det var för dyrt. Man ville ha både vatten och anda för intet. Snart nog stod Mallén ensam inom den spaljé, vars ägare han var, och hur han där stod och såg sig omkring, tyckte han sig slutligen rå om allt vad han såg, källan, lunderna och dalen. Den drömmen varade till hans död. Så ägde han ändå, om ej »guld», åtminstone »gröna skogar».

En dag för kort tid sedan sammanträffade jag med den gamla gångposten i en omnibus, som från staden

återvände till Ladugårdslandet. Gubben satt vid sina kryckor hopkrumpen i ett hörn med en knippa torrvedsstickor i hand, dem han köpt vid Munkbron. Så hade då även veden i hans spis svårt att brinna!

»Hur står det till med herr kommissarien i dag?» frågade jag.

»Åjo, rätt bra,» svarade åttioåringen, »men jag har en så ryslig värk i hela min kropp.»

Men han log som vanligt när han yttrade dessa ord. Så småler ännu från en förvittrad sten den trogna grönskande mossan.

Veckan därefter lykte han för evigt sitt öga till vid ljudet av en psalm, uppläst ur den gamla postillan av den person som såg till honom i hans sista stunder. Den gamla gångposten är då ej mer. Han har gått till en bättre station, att där lämna det enda »rekommenderade brev», som var hans eget. Men även det brevet har sina tre sigill och sigillen äro: Ärlig vandel, träget arbete och kristligt tålamod.

Det hemska huset.

För två år sedan revs ett lågt och mycket ruskigt trähus, som utgjort ett hörn av Skeppar- och Kvartersgatorna å Ladugårdslandet. Av skriftliga handlingar, som ännu finnas i behåll, finner man att huset fanns redan år 1619, men dess byggnadsålder torde vara ännu äldre. De äro mycket sega de gamla trähusen. Hörnhuset hotades på bägge sidorna av de fyravåningssstenhus, som nyligen blivit resta, men höll sig envist kvar till dess en vacker dag taket sade upp sin tjänst. Nu är trähuset, som nämndes, borta, jämnat med marken och ett högt hus av sten har intagit dess plats. Så växer immerfort det nya ur det gamla. Jag vet ingenting märkvärdigare om det gamla, som nu är i fråga, än att författaren Jolin föddes där.

Vidare vet jag, att för ett par årtionden tillbaka ägdes detta hus av en gubbe med långt utskjutande haka och näsa och som hette Janson. Han gick omkring här i Stockholm, säljande gamla musikalier samt lyriska dikter, eller »lyriska dygder», såsom han brukade kalla dem. Han talade mycket om sin stora fattigdom och att han ej hade tak över huvudet. Men vid sin död befanns han vara ägare ej blott till det där huset i hörnet, utan även till en annan lika oansenlig kåk i den helt nära belägna Nybergs gränd, bestämt lika gammal som den förra. De »lyriska dygderna» hade således haft välsignelse med sig.

Kojan i Nybergs gränd och vilken ännu står kvar är rödmålad och har en hög vit skorsten, synlig från mina

fönster vintertiden eller så länge träden på min gård stå bara. Så ofta min uppmärksamhet fästes vid det där rucklet med den höga vita skorstenen, tänker jag ovillkorligen på en händelse i min barndom eller då jag för första gången råkade titta in i detta hus, emedan det var hart nära att det även varit för den sista jag tittat in, vare sig i detta hus eller i något annat.

Bland de gossar, som en och annan gång lekte i sporrongska gården, var en vid namn Olle Lund, halvtannat år äldre än jag. Han väckte isynnerhet vår uppmärksamhet såsom utmärkt skridskoåkare. Han gick i Ladugårdslandets apologistskola, men vintertiden gick han skolan vanligtvis förbi och tog i stället vägen till Klara sjö, vilken han på skridskor genomkorsade i alla riktningar ända till skoltimmens slut, då han återvände hem. Detta omtalade han själv för oss under förklaring, att han icke visste någonting tråkigare än att läsa. Däremot tycktes han bespetsa sig på att såsom äldre kunna ge lektioner i skridskoåkning. Således ändå en tanke på framtiden. Hans föräldrar levde, hans far hade varit vaktmästare i postverket. Olle Lund hade skridskor med två ränder uti, vilket röjde välstånd och även väckte vår avund. De flesta av oss hade blott en rand och många ingen.

En vinterafton åkte han och jag tillsammans på Klara sjö. Men isen var knagglig, vilket mycket generade mig, men icke hindrade Olle Lund ifrån att, under det vi åkte, gäckande ränna omkring mig oupphörligen och i flera ringar, vilket jag hade svårt för att smälta.

»Om det vore utför en brant backe,» sade jag, »så skulle vi väl se vem som stode sig bäst.»

»Åhå,» svarade Olle Lund, »kom då hem med mig i min gränd. Där är en brant backe och en is mycket bättre än denna.»

Efter någon ytterligare ordväxling spände vi stålsko från fot och begåvo oss genast till Ladugårdslandet, ty hans gränd var Nybergsgränd, där jag förut icke varit. För övrigt var jag den tiden fullkomligt främmande för

denna avlägsna trakt av huvudstaden. Gränden, varuti man inkommer från Kvartersgatan, är kort och smal, har aldrig varit stenlagd och är det ej heller i dag. Här och där uppskjuta små stenknölar, som röja att man befinner sig på en berghäll, vilken, stupande mot norr, bildar en tämligen tvärbrant backe. Hela gränden och isynnerhet backen voro då betäckta av den jämnaste svallis, så att nog var det fält för vår tävlan. Olle Lund och jag spände ånyo på oss våra skridskor och det bar av för oss bägge utför backen med samma fart. Men när vi skulle uppför igen, kom alltid Olle ett långt stycke före mig. En ödla kunde icke lättare kila av än han. Backen avbröts av det höga planket kring en större så kallad malmgård, vilken då ägdes av ett bergsråd Sanderhjelm, gift med en ättling till den berömde Polhem, som anlagt gården och själv planterat den stora eken som ännu i dag bär hans namn. När jag efter farten utför backen stötte emot det där höga planket, kunde jag väl aldrig ana att detta plank en gång skulle bli mitt eller att jag, under den senare delen av mitt liv, skulle bli en av de närmare grannarna till det hemska huset.

Sedan Olle Lund och jag flera gånger och med samma resultat frestat våra krafter, gav jag striden förlorad och tog av mig skridskorna för att gå. Det var också långt lidet på kvällen. Klockan närmade sig åtta och kölden knäppte allt hårdare till.

»Det är en ruskig gränd du bor i,» anmärkte jag med en blick på de oansenliga hus som där finnas, dels av trä och dels av sten, för tillfället belysta av två smärre lyktor av den gamla numera avlagda sorten och som på sin tid kallades »vargögonen», ett namn som de onekligen gjorde skäl för.

»Jaså, du tycker att gränden är ruskig,» yttrade Olle Lund.

»Den är ju så smal.»

»Men så är den så mycket kortare,» sade han, »men hade du kommit uppför backen, i stället för att stå som

om du trampade surkål, så hade nog gränden varit både bredare och längre.»

»Nå, var bor du här nånstans?» frågade jag, sväljande piken.

»Jo där, du», svarade han, pekande på det lilla röda huset med vita skorstenen och med blott ett enda fönster utåt gränden.

»Det ser ju ut som en simpel vedbod,» yttrade jag.

»Med bara gran och tall uti,» tillade Olle Lund med en viss försmädlighet, »vill nådig herrn sticka näsan in i vedboden, så ska han få se att det är lika fint därinne som hemma hos nådig herrn och kanske ett strå vassare ändå.»

»Varför inte,» svarade jag, »men det är ju mörkt i fönstret.»

»Det finns lika många ljus där som i julottan, om det kniper,» menade Olle Lund, »men saken är den, att ingen nu är hemma, för mina föräldrar ä borta på barndop i kväll. Men kom nu, så ska du få se.»

Genom porten på ett högt plank inkommo vi på en mindre gård. Olle Lund letade under en av plankets nedersta reglar och fick tag i en nyckel, med vilken han öppnade porten till trähuset, och vi stego in i en trång förstuga. Till höger i förstugan var en dörr som snart gav vika för Olles påtryckning, och vi stodo nu i ett mörkt rum. Jag hörde Olle Lund klampa omkring i rummet och upptäckte honom snart med ett brinnande ljus i hand. Vid skenet av ljuset såg jag att rummet även hade ett fönster åt gården och icke var så litet som jag trodde, ehuru det var mycket lågt. Jag såg även att det medelst en hög skärm var delat i tvenne hälfter. Den hälft, vari vi befunno oss, rymde en soffa, ett bord och några stolar, mycket snygga och välbehållna. Soffan hade till och med överdrag av rött ylletyg med vita och röda fransar, så långa att de nästan släpade på golvet, en riktig lyx, tyckte jag.

»Nå, vad tycker nådig herrn om vedboden?» frågade Olle Lund, följande min blick, som for mönstrande omkring i rummet.

»Åjo,» svarade jag, »bordet där ser ut för att vara av mahogny och...»

»Inte av tall och gran,» inföll Olle Lund, fortfarande pikerad av min jämförelse med vedboden.

Därefter försvann han bakom skärmen, och sedan jag någon stund hört honom syssla bakom den, visade han sig ånyo, medförande en långbutelj, en medvurst och ett par franska bröd.

»Skål på en hel,» sade han, förde buteljen till mun och tog några duktiga klunkar. Därefter räckte han mig buteljen.

Jag kände på lukten att det var brännvin, ty den tiden fanns det brännvin i varje hus, och den som icke kunde taga tre supar på varandra ansågs icke för karl. Ännu var jag icke ens så pass karlavulen att jag kunde taga en enda, varför jag sköt ifrån mig buteljen, men kastade i stället en blick på medvursten och franska brödet.

»Ät du, din nykterkalv!» sade Olle, och jag var ej sen att taga honom på orden.

Under det jag spisade, återvände Olle bakom skärmen, tagande buteljen med sig. Efter någon stund hörde jag honom ropa:

»Kom hit du, så ska du äntligen få se på tall och gran.»

Jag gick in bakom skärmen, innanför vilken jag upptäckte ett skåp och en säng. Men mellan skåpet och sängen stod en kista med uppslaget lock och framför kistan låg på sina knän Olle Lund, lysande med ett ljus över densamma.

»Se hit du!» uppmanade han mig. »Lägger man sådant där på sågbocken, du, och spjälar man det där med yxa och kil, du? Håll i ljuset, din nykterdansare, och upp med korpgluggarna sedan!»

Olle Lund snubblade något på målet när han yttrade dessa ord, och hans ansikte blev alltmera blossande. Han var då icke så karlavulen som han velat visa sig, eller kanske hade han innanför skärmen sett djupare i buteljen än utanför den. Emellertid lönade det nog mödan att öppna ögonen för vad som fanns i kistan. Jag höll i ljuset, men hade så när tappat det i min häpnad över vad jag såg. Silver och guld blänkte emot mig. Jag såg matskedar, gafflar, grädd- och sockerskålar av silver, jag såg broscher, armringar och kedjor av guld. Aldrig tillförne hade jag sett så dyrbara saker, om icke i fönstret till en guldsmedsbod, och allt föreföll mig så obegagnat och nytt, som hade det nyss kommit därifrån. Jag minns icke om jag för tillfället reflekterade över det besynnerliga att så mycket guld och silver kunde finnas i ett sådant näste, med all respekt för mahognybordet och det röda sofföverdraget, men det erinrar jag mig mycket väl att sagan om skatten och draken då livligt framstod för mina sinnen.

»Här är skatten, men var är draken?» mumlade jag för mig själv och såg mig ängsligt omkring.

Alltför snart fick jag svar på denna fråga, ty helt nära bakom mig och Olle Lund visade sig icke blott en utan två drakar, en man och en kvinna med kritvita ansikten och nattsvarta ögon. De hade inkommit så ljudlöst att vi icke hört dem. Darrande i alla leder reste jag mig upp, och Olle Lund, som nästan halvsovande legat över kistan, reste sig även. Hans ansikte blossade icke mera, det var blekt; han hade blivit spiknykter igen.

»Satanas! vad är det här!» röt mannen till i det han spände sina ögon i mig. »Ormunge, vad vill det här säga!» tillade han, i det han grep Olle om ena armen och slängde honom mot skärmen så att denna nära fallit över ända.

Kvinnan sade intet, men hon tycktes vilja sluka mig icke blott med ögonen, utan även med munnen, som stod vidöppen. Gapet på en haj med friska tänder måste

vara hemskt att åse, men vida hemskare är bestämt gapet på en människa som inga tänder har. Det är en bild av det eviga mörkret.

Mannen, som ånyo fattat Olle om armen, närmade sig nu mig och grep med kraften av ett skruvstäd även om min ena arm. Därefter och utan att säga ett ord förde han oss bägge utom skärmen och till soffan, där han djupt tryckte oss ned.

»Rör er icke ur stället,» befallde han med dov stämma, »så kärt det är edra halsar att icke få svälja spetsen av min kniv!»

Denna uppmaning behövdes icke vad mig beträffade, ty utan att ännu rätt kunna förklara orsaken kände jag en isande köld genom hela min kropp och jag föreföll mig själv som en isstod, oförmögen att röra ett finger. Hur det var med Olle Lund, som satt bredvid mig på soffan, såg jag ej, men jag såg att kvinnan förde sin mun tätt intill mannens öra, liksom för att tillviska honom något, varefter han gick ut. Snart hörde jag porten på planket gnälla på sina rostade hakar och det grova låset gnissla för en nyckel som låste till. Medan mannen var ute, närmade sig kvinnan oss och stannade framför min kamrat på soffan.

»Vem är denna pojke?» frågade hon honom, och jag hörde honom nämna mitt namn och även skolans som jag gick uti.

»Har någon annan varit inne?» frågade hon vidare.

»Nej, mor,» svarade Olle.

»Olycklig du, om du ljuger!» hotade kvinnan. »Har ingen annan varit inne än han?»

»Nej, har jag sagt!» svarade Olle vresigt och kastade det ena benet över det andra.

Nu återkom mannen. Kvinnan gick emot honom och de viskade ånyo till varandra, men vad de viskade hörde jag ej. Att det rörde min ringa person, det kunde jag dock se av de blickar de oupphörligt riktade mot mig. Nu kom kvinnan till mig

»Det var snällt av dig, min gosse, att följa Olle hem,» sade hon med en viss vänlighet i rösten, »och du ska få en smörgås innan du går.»

Därefter gav hon mannen ett tecken, och de försvunno bägge bakom skärmen. Varken vänligheten i den där kvinnans röst eller hennes bjudning på smörgås lugnade mig. Ångestfull vände jag mitt ansikte mot Olle och han på samma gång sitt mot mig.

»Sitt stilla!» viskade han till mig, »inte ett ord, inte en knäpp! Eljest är du stukad!»

Därefter såg jag Olle Lund skjuta halvstövlarna från sina fötter och i strumporna på tåspetsen smyga sig fram till skärmen, till vilken han lade ena örat och höll det så en stund. Han återkom dock snart, olycksbådande mörk i synen.

»Drag av dig kängorna, men tyst som muren!» viskade han.

Jag lydde mekaniskt, drog av kängorna, men ej ett enda andetag. Därefter lade han ett finger på sin mun och pekade åt fönstret som vette åt gränden. Nu tassade han själv fram till fönstret och jag tassade med. Han lossade fönsterhakarna och öppnade fönstret, men så varsamt att icke ens jag, som stod bredvid, förnam det ringaste ljud.

»Ut med dig nu!» viskade han, »spring, spring som hade du fan eller rektor Trysén i hälarna efter dig!»

Ett hopp och nu stod jag utanför fönstret.

»Vänta!» fortfor han, stickande sitt huvud långt utom fönstret, »olycklig du, om du för någon rabblar om vad du sett och hört denna kväll! Och olycklig jag med! Jag får ändå se till hur många revben jag har kvar innan jag kryper till kojs i afton. Men jag tyckte det var skinn om dig ändå, fast det är tunt och fast du trampar surkål som en käring vid Munkbron. Spring, spring!»

Det var hög tid. En ryslig svordom nådde mina öron och jag uppfångade skymten av tvenne förfärliga ansikten, vilka liksom flögo fram till fönstret. Jag satte av uppför gränden och in på Kvartersgatan, flög över Ladugårdslandet, jagade genom Klaratrakten och stannade först vid min port.

Hemma blev det en stor uppståndelse när jag så där kom sättande utan kängor. Ett par barnkängor äro icke alltid en småsak. De hade fastnat i snön, hette det, men med resten teg jag. Ännu hade jag icke klart för mig hur det rätteligen hängde ihop med guldet och silvret hos Olle Lunds föräldrar. Men jag hade läst så många historier om skattgrävare och om de ofantliga fynd sådana gjort, att jag trodde det var något ditåt. Säkert är, att jag ansåg mig ha undsluppit en stor fara och tänkte med tacksamhet på Olle Lund och hans revben. Vakande eller sovande tänkte jag på honom och dem.

Men ett par dagar därefter hörde jag omtalas, att man lyckats upptäcka gärningsmännen till en grövre inbrottsstöld som blivit begången hos en guldsmed vid Drottninggatan och att det stulna blivit funnet i ett hus vid Nybergsgränd. Jag tittade i tidningen och fann att upptäckten blivit gjord morgonen efter mitt besök i samma gränd. Nu klarnade allt för mig, men jag blev icke mindre orolig för det. Jag tänkte nu även på kängorna jag kvarlämnat. Man kunde falla på den idén att vilja ha reda på deras ägare, och denne ägare tänkte med fasa på att han kunde komma med i saken, såsom den där njutit gästfrihet hos sonen till sådana skattgrävare. Lyckligtvis hörde jag icke något av dem och icke heller av Olle Lund.

Också fruktade jag länge för att möta honom. Men slutligen föreföll det mig som hade jag en skuld till honom att betala. Jag sökte, men fann honom ej, återsåg honom aldrig, och himlen vete vad som blivit av

honom! Men så ofta jag tänker på mitt äventyr i det hemska huset, tänker jag på Olle Lund. Oavsett den stora tjänst han vid det där tillfället bevisade mig, tyckte jag att det hos honom alltid låg något gott, något levande och friskt, som förtjänt ett bättre öde. Men så är det: stormvirveln, som rycker med sig grus och damm, rycker med sig mången blomma ock, vilken kunnat bli människans fröjd och ljusets ära, om hon fått växa på fridlyst mark och vårdats av lenare händer.

»Vita Rosen.»

Man kan råka ut för sämre stallbröder än hästar. Jag kom tidigt att göra bekantskap med dessa fyrfotade vänner till människan, som, medan de leva, så mycket bidraga till hennes nytta och nöje och efter döden giva henne sin hud till fotsack eller skor, sin man och sin svans till tagel i hennes madrasser. De skulle även giva henne sitt kött, i fall de hade något kvar när de stupa. Hästen, som släpar hem vår ved och våra livsförnödenheter, belönas på sistone vanligtvis med köld och svält, och, give Gud, det vore hans enda plågor!

Till hovslagaren inom sporrongska gården kommo dagligen hästar för att få nya skor eller de gamla reparerade. De flesta voro s. k. herrskapshästar, ty då hade nästan allt rikt eller förnämt f lk eget ekipage. Men den tidens hyrkuskar voro sorgliga att åse; de voro vad åkarhästarna äro än i dag och de sistnämnda hava varit sig lika i alla tider. Också buro de det gemensamma öknamnet »krakar». Så följer hånet olyckan.

När herrskapshästen skoddes, tog mästaren själv eller den skickligaste gesällen befattning därmed. Hoven uppverkades med en viss konstnärlighet, och skon, med all möjlig försiktighet inpassad och fästad, var lätt och glänsande, riktigt att dansa med. Men den stackars hyrkusk- eller åkarkraken! På honom experimenterades, på honom lärde man sig. Ovana händer, klumpiga skor, antingen för små eller för stora, och de förfärliga söm-

men! När de arma djuren ryckte till, fingo de i länden ett slag av hammaren för det de icke kunde dölja sin smärta. Många kommo haltande på ett ben, men gingo linkande på alla fyra. För glädjen har hästen uttryck eller ljud, men icke för sorgen. Dock föreföll det mig mången gång som om de där stora svarta ovala ögonen kunde gråta. Kanske har hästen, liksom människan, ur tårarnas källa fått sitt förråd med sig för livet. Han kan behöva det, men skulle behöva det mindre, om människan förstode det mer.

Hästen är dock av gudaursprung, även han. När, enligt den grekiska myten, vindarnas gud slog med sin treudd i jorden, sprang hästen därutur, en värdig vindarnas son. Av Mars adopterad, delar han hjältarnas faror och lagrar. Av Bellerofon fick han betslet, en gudagåva, som säkerligen människan vida mer än hästen har skäl att tacka för. Av vem han fått sporren, det känner jag ej, men är även den gåvan av en gud, så är det med all respekt gudlöst.

Vita Rosen var namnet på ett sto, som ofta visade sig på ifrågavarande gård och var i sitt slag en fullkomlig skönhet. Vita Rosen var vit som mjölk och räknades till gräddan av den högre hästsocieteten inom huvudstaden. Hon tillhörde en högförnäm grevlig familj, och om någon där var som barn i huset, så var det hon. Också var hon fin och deliciös som en fröken nyss kommen från pensionen, men utan ringaste odygd. Hon kunde franska och svenska, åtminstone förstod hon när man tilltalade henne på dessa språk, men i dans hade hon icke sin like. Hon hade smala ben, det förstås, men en hals så vacker och bländande vit, att en prinsessa kunnat avundas henne densamma. Hon krånade sig, mindre kanske av natur än därför att hon sett andra göra det. För övrigt var hon icke det ringaste högmodig. Mången gång om sommaren såg jag henne med sin yppiga snövita svans jaga bort flugorna från huvudet på någon stackars krake, som händelsevis befann sig i hennes närhet, och det generade henne alls icke

att röna samma återtjänst från svansar, som kanske icke varit ryktade på fjorton dar.

Vintertiden bar hon ett mörkbrunt täcke av den finaste filt med gula fransar och vitt yllefoder. Täcket betäckte allt, utom ben, öron och ögon. Mången människa skulle önska sig en sådan kappa. Någon gång såg man henne med plym av svart tagel eller med tofsar av svart silke. Det fattades bara muff och siberiska lappskor, så hade toaletten varit fullkomlig. Ibland var hennes man flätad som håret på en flicka. Van att för det mesta beröras av glacéhandskar, röjde hon motvilja för smedernas svarta händer. De voro också förbjudna att klappa henne, och det var mästaren själv som putsade hennes hovar och gjorde hennes skor.

Någon gång fick jag den förmånen att sitta på hennes rygg, under det hon stod i lidret och väntade på skorna, en förmån som endast förunnades hennes matmor, en ung generalska, och några av hovets finaste damer. Hon hade den godheten att gärna se mig. Jag hade alltid med mig en sockerskorpa, och det var aldrig värt att bjuda henne på mindre. Hennes matmor bjöd henne ofta på te, efter vad kusken försäkrade, men med mycket socker och grädde uti. En gång var hon nära att krevera av för mycket mandelkonfekt som fröknarna givit henne. Hennes sjukdom orsakade mycken oro inom den högre kretsen, och jag tror nästan att man skickade soppor till henne. Åtminstone borde havresoppan icke ha varit henne motbjudande. Det var således mycket hyggligt att hon nöjde sig med vad jag kunde bestå. När hon kom in på gården, vände hon huvudet åt den port, varifrån jag brukade komma, och hon gnäggade om jag ej genast visade mig. Och var jag ej till hands, så var det alltid någon annan, ty Vita Rosen var allas älskling. Hon roade sig ofta med att skrapa fot för mig. Kanske ville hon lära mig sättet att komma fram i världen. Hon bet och sparkade aldrig, hon var för väl uppfostrad för att göra det.

Men en gång blev Vita Rosen allvarsamt stött. Själva mästaren råkade sömsticka henne. Hon gick då sin väg med föresats att skaffa sig en bättre skomakare, och den föresatsen höll hon tyvärr. Hon kom aldrig tillbaka, trots min vänskap och mina skorpor. Sedan såg jag henne mera sällan. Men träffade jag henne någon gång ute, så klippte hon på öronen och vände huvudet åt mig. Hon kände igen mig, om hon också var i det allra förnämsta sällskap. En gång såg jag henne vid en revy på Ladugårdsgärdet med sin stolta sköna härskarinna, vilken just då som bäst var inbegripen i ett samtal med konung Karl Johan, likaledes till häst.

»Vita Rosen!» ropade jag, på tämligt avstånd.

Vita Rosen vände sig genast åt det håll, varifrån ropet kom, så att hennes nåd generalskan kom att vända ryggen åt konungen. Ett rapp av ett ridspö av gult silke bestraffade denna oförsiktighet. Jag såg Vita Rosen hänga läpp och böja ned huvudet. Var det av ledsnad att hon icke fick se mig, eller skämdes hon för att bli agad i så mångas närvaro och i en konungs till på köpet? Det är svårt att säga, men det gjorde mig ont att ha varit orsak därtill. I ett stall vid Drottninggatan hade hon sin spilta med golv som en salongs och krubba av marmor. Sådan var hennes jungfrubur, och, trots de briljantaste anbud, förblev hon jungfru för hela livet, utan att skena över skaklorna för det.

Men tiden flög, och en afton, flera år därefter, var jag hos min vördade vän, numera framlidne överdirektör Norling, veterinärinrättningens stiftare och föreståndare den tiden. Vi talade om hästar, och man kan knappast tala om bättre, brukade Norling säga. Jag kom då att erinra mig Vita Rosen och tala om henne.

»Vita Rosen är väl för längesen död?» frågade jag.

»Vita Rosen, salig grevinnan W:s för detta ridsto!» svarade Norling. »Gå du till Ladugårdslands torg, titta efter n:r 20, åkar Nyqvist, den fähunden, så träffar du Vita Rosen.»

Jag gick till Ladugårdslands torg, frågade efter åkar Nyqvist, dock utan att upprepa tillnamnet, och fick snart reda på n:r 20. Men framför n:r 20 stod en smutsgul krake, bara skinn och ben, med huvudet djupt böjt och krampryckningar i alla fyra benen. Vilket tillstånd! Vilket elände! Och, man kan vara säker på det, utan eget förvållande. Ögat kan tåras vid mindre.

»Vita Rosen», ropade jag.

Benranglet vände huvudet trögt, men vände det slutligen mot mig. Hon kom då ihåg sitt namn. Månne hon också kom ihåg forna lyckliga dagar? — Stackars Vita Rosen!

Morgonen därpå fördes Vita Rosen till Veterinärinrättningen. Överdirektören, omgiven av sina elever, ville själv bevisa henne den sista tjänsten. Sedan han på sitt vanliga kärnspråk hållit ett tal över människans grymhet och otacksamhet mot de ädlaste av djuren, lade han raskt handen vid verket, och Vita Rosen föll utan en enda suck, en enda ryckning. Före exekutionen hade jag stuckit en sockerskorpa i hennes mun. Så dog hon med ett ungdomsminne på läppen.

Stor seger men för många troféer.

Under min gymnasiitid här i Stockholm blev jag, jämte en av mina kamrater, Edvard Holmén, bjuden hem till en annan kamrat, som tillhörde vår avdelning, eller den så kallade »nedre ringen», och hette Ernst Willebrand. Holmén och jag hade, om jag minns rätt, vid många tillfällen räddat honom från stryk av »överringarna», ty den tiden fanns även på Stockholms gymnasium något kvar av den så kallade pennalismen, eller de äldres självtagna rätt att tukta de yngre, något som föranledde till beständiga uppror, mer eller mindre lyckade. Tillhörande en rik friherrlig familj, hade Willebrand en tämligen aristokratisk anstrykning, väl vetande att han kunde bygga både på börd och rikedom. Men utom det att han tillhörde vår avdelning, vilket i och för sig själv var nog för oss att försvara honom, var han, ehuru något bortskämd i hemmet, likväl en glad och kvick kamrat samt därtill tacksam, såsom man finner av ifrågavarande bjudning. Det var minsann ingen liten ära för Holmén och mig, att bli bjudna till en baron, som dessutom ägde ett präktigt stenhus vid Regeringsgatan. Så tyckte vi åtminstone den tiden, och alla andra tyckte så med, och den icke minst som bjudit oss.

»Kom för all del med handskar,» sade Willebrand till oss, »för det blir bal, men inga mamseller, utan bara fröknar.»

Vi kommo med handskar, det förstås, vi presenterades för Willebrands mor, hennes nåd friherrinnan, och be-

funno oss i en liten, men charmant societet av ett halvt dussin kadetter och ett dussin flickor, ingen äldre än fjorton à femton år; bara fröknar, som sagt var, subtila både till utseende och toalett. Det var så kallad barnbal och bland baler tycker jag mest om barnbaler. Den tid man dansar på rosor, dansar man också bäst. Edvard Holmén väckte mycket uppseende och tog loven av själva kadetterna. Ovanligt stor och stark för sin ålder — han var då femton år även han — hade han därtill ett ganska vackert och uttrycksfullt ansikte samt dansade ypperligt. Son till en buntmakare på norr, vilken ansågs förmögen, påkostades han rikligen i allt som tillhörde en vårdad uppfostran. Med ett ord, han var lejonet eller lejonungen på balen, så buntmakarson han var, och alla de unga damerna dansade helst med honom. Bland dessa var det dock en som även han helst dansade med och flera gånger bjöd upp. Det var kanske icke comme il faut. Men comme il faut kommer först när man gått och läst, säges det, och innan dess tillhör man obehindrat naturen. Holmén hade smak, ty den utvalda, en fjortonårig fröken Laura W***, var bestämt den balens drottning. Jag har ännu livligt framför mig den lätta flygande gestalten i vita barègeklänningen och de vita spetsrika mameluckerna, den fina ovalen med skärt på kinden och blått i ögat, allt omsvallat av de rikaste mörkbruna lockar, och fötter så små att man nästan kunde rymma dem i västfickan. Edvard Holmén tycktes rymma dem i sina ögon. Han såg ingen annan än henne, och ingen undrade därpå. Det sköna är det starka värt, kanske mest i gryningen av livet.

Mellan danserna serverades mandelmjölk, konfekt och tårtor till överflöd. Det var annat det än smörgåsar med mesost, som vanligtvis vankades på dylika tillställningar inom våra anspråkslösa kretsar. Nog av, det var det ståtligaste vi ditintills varit med om. Holmén hade bespetsat sig på att värdinnan skulle proponera vår skål för det vi räddat hennes Ernst från

bastonad i »övre ringen», vilket, enligt hans förmenande, skulle ha spritt över oss en viss glans av ridderlighet. Men det blev icke något av med den saken.

Efter balens slut och när vi väl kommit ut på gatan, började Holmén att i ett poetiskt språk, som jag knappast trott honom om, skildra sin förtjusning och sin första flammas skönhet och behag.

»Hon skall bli min,» försäkrade han rent ut.

»Din!» utropade jag, »ja om vi levde i Bliomberiz' tider, riddarens av runda bordet. Han knep sig en prinsessa, han, men tyvärr är det slut med armstyrkan och knytnävarna.»

»Nå, vem tyckte du mest om?»

»Densamma som du. Varför skulle jag ha sämre smak?»

»Det lönar inte mödan,» förklarade Edvard Holmén småleende.

Han hade nog rätt. Men månne det lönade sig för honom?

En söndagsmorgon några veckor efter balen kom Holmén till mig och frågade, om jag ville följa honom i Jakobs kyrka. Jag följde och naturligtvis ställde vi oss på karlsidan. Holmén hade stark sångröst, men den gången sjöng han psalmerna så att han överröstade både orgeln och hela församlingen. Alla riktade sin uppmärksamhet åt den plats där vi stodo och isynnerhet en ung flicka från motsatta sidan. Det var fröken Laura W***. Vi bugade oss djupt och bugningen besvarades glatt och vänligt. Holmén, blå i ansiktet genom röstens ansträngning, blev ögonblickligen lika röd som mässhakens purpursammet. Efter gudstjänstens slut närmade vi oss den unga fröken, vilken beledsagades av ett äldre fruntimmer, hennes guvernant. Vi tackade för sist, och den unga skönheten smålog innerligt sött mot oss, isynnerhet mot sin riddare på balen.

»Var det ni som sjöng så gällt?» frågade hon Holmén.

»Ja, det var jag,» svarade denne med blicken strålande av triumf.

»Det var en ryslig röst,» förklarade lilla fröken, »det slog riktigt lock för öronen.»

»Den unge herrn tänker visst bli kantor,» inföll guvernanten.

»Jaså, ni tänker bli kantor?» frågade lilla nåden.

Holmén bleknade och blev skyldig svaret.

»Nå?» frågade jag Holmén, sedan vi tagit avsked av fröken och hennes guvernant.

»Hon skall i alla fall bli min!» svarade han med sammanbitna tänder.

»Du kan bestämt påräkna hennes röster om du söker kantorstjänsten,» sade jag.

Holmén slungade på mig en ursinnig blick och gick tvärt. Det var så mycket mindre min mening att såra honom, som jag tyckte att en kantor kunde vara lika god som någon annan. Att förnäma fröknar, även de mest musikaliska, icke gärna bli hustrur till kantorer, det hade jag ännu icke gjort mig reda för. Men så begrep Holmén det så mycket mer. Han blev icke mer så förtrolig mot mig som förr. Den första kärleken är på samma gång den starkaste och den mest ömtåliga. Det var väl tidigt, tycker kanske mången, men vem kan hjälpa det? Det händer likväl ibland och bevisar åtminstone att man tänker på framtiden. Och för övrigt: Kupido, som levat i årtusenden, ser ju ut som han ännu icke fyllt femton år och beter sig naturligtvis därefter.

Holmén lämnade gymnasium före mig och vi träffades aldrig som studenter. Han studerade i Lund för professor Holmbergsson. Den tiden stod juridiska fakulteten i Lund uti vida högre anseende än den i Uppsala, och detta med rätta. Också var det ett givet tecken, att den som ville vara juris studiosus i Lund även ville bli det grundligt.

En dag i början av min bana som extraman i verken fick jag besök av Holmén. Han var redan fiskal i Svea hovrätt.

»Jag kommer ifrån Willebrand,» sade han, »och har hälsning till dig från honom. Han tyckte att vi som gamla kamrater gärna kunde taga ett parti kort hos honom någon afton. Han går, som du vet, på kryckor och kommer sällan utom dörren.»

Detta visste jag. Willebrand hade tidigt gått in på Livgardet till häst, men icke länge tjänstgjort där. Han hade blivit lam och måste därför taga avsked, tillfrisknade aldrig, utan förblev krympling till sin död. Men när Holmén nämnde Willebrands namn, upprann hos mig minnet av den där barnbalen som han och jag en gång bevistade hos Willebrands.

»Jaså, du har varit hos Willebrand,» sade jag, »nå, minns du än din gamla flamma? Hur är det med fröken W***?»

»Du vet då inte att hon är gift, om jag inte bedrar mig, redan för tre år sedan,» svarade Holmén med ett uttryck av likgiltighet.

»Med vem?»

»Inte med mig, som du ser. Det lärer vara en sabelhuggare, en löjtnant på något dragonregemente.»

»Aj! Hon har då lagt av mameluckerna,» yttrade jag, »men de små fötterna har hon väl kvar?»

»Jag förmodar det. Så länge min far levde, skickade jag henne varje jul ett par lappskor av finaste mård, och efter vad jag vill minnas förblevo de alltid lika små.»

Detta yttrade han under skratt och skämt, varav jag tog för givet att den första flamman helt och hållet slocknat.

»Du har hållit hennes fötter varma,» sade jag i samma muntra tonart, »men fanns det då intet medel att också hålla hjärtat varmt? Hade då inte far din, salig buntmakaren, något ...»

Jag höll inne med fortsättningen, ty Holmén, som rest sig från soffan, stod framför mig blek och med kallsvetten i pannan. Det är ibland med skämtet som med guldslagarhinnan: den täcker icke sällan ett sår.

»Hon kan ännu bli min!» mumlade Holmén och gick.

Sedan dröjde det inemot ett tiotal av år innan jag återsåg honom. Han uppehöll sig för det mesta på landsbygden, där han hade det ena domareförordnandet efter det andra, till dess han slutligen emottog ett högre ämbete i staten.

Midsommartiden för ungefär fjorton år sedan, efter återkomsten från en utländsk resa och under färden genom ett av de sydligare landskapen, tog jag in på en ståtlig herrgård, vilken beboddes av min gamle bekante Edvard Holmén. Han stod själv mitt på gården, omgiven av en liten falang ynglingar, gossar och flickor, alla med släkttycke sinsemellan och efter varandra i ålder. Det såg ut för att vara ett slags familjefest. Holmén, då några och fyrtio år, välkomnade mig och presenterade sin unga omgivning.

»Dessa äro mina barn,» sade han.

»Dina barn! och åtta stycken!» yttrade jag något häpen, i det jag överräknade samlingen.

»Ja, och i dag är det jämnt ett år sedan jag gifte mig. Men se där kommer min hustru.»

Ett fruntimmer närmade sig, högväxt och ståtlig ännu, ehuru synbarligen vid den ålder då kvinnan icke gärna firar sin födelsedag.

»Det är min hustru,» presenterade mannen, »född W*** och änka efter överste D***.»

Det var då hon! Hon i vita barègeklänningen och mameluckerna! Men numera skulle hon ta sig illa ut i dem.

»Du ser att jag höll mitt ord,» yttrade Holmén någon stund därefter när vi voro på tu man hand.

»Det är en seger, en stor seger!» utbrast jag, som ännu icke hämtat mig efter min överraskning.

»En stor seger,» medgav Holmén, »men du tycker kanske att det är för många troféer. Betänk, åtta stycken! Men de äro alla rena och oskyldiga och det är icke om alla troféer man kan säga det.»

Finska fröken.

Bland välgörenhetsfonder här i huvudstaden finnes en, som efter sin stiftare bär namnet »Fagerbergska fonden», vilken utdelar årspensioner åt fattiga änkor och barn av medelklassen. Stiftaren kommer jag sedan min barndom mycket väl ihåg. Han var på sin tid Stockholms första sadelmakare, var mycket rik och gammaldagsborgare för resten. Helgdagarna gick han i kyrkan i blå frack med stora försilvrade knappar och i stövlar med gula kragar utanpå pantalongerna. Däremellan såg man honom i sin verkstad från morgon till kväll med grön skinnkaskett och grönt ylleförkläde. Han var av stark kroppsbyggnad och hade svartmuskigt ansikte med rena drag, men allvarliga ända till stränghet. Han var utnämnd ryttmästare vid borgerskapets kavalleri, men hade, efter vad som påstods, aldrig varit till häst, fast han icke hade brist på hästar och naturligtvis ännu mindre på sadlar. Den enda häst han någon gång satte sig upp på var en grå av trä, som i full kroppsstorlek stod i hans innersta verkstadsrum med huvudet vänt mot fönstret. Denna häst, på hvilken sadlar och selar provades, var gjord av en utmärkt bildhuggare, och folk som hade sina vägar förbi verkstadsfönstren dröjde gärna någon stund vid fönstret till det rum där Fagerbergs gråa häst stod i olika toalett för varje dag, d. v. s. olika sadlad eller selad.

»Det finns ingen så kokett i hela Stockholms stad, som Fagerbergs häst,» hörde jag en gång ett kvickhuvud säga, tilläggande vidare: »Men i motsats till

andra koketter, de där vanligtvis ruinera de sina, har Fagerbergs, ehuru på tjugu år icke med sin fot ur verkstaden, likväl dragit hem åt sin husbonde icke mindre än tjugu tunnor guld och det utan att ha förtärt så mycket som ett höstrå eller ett korn havre, något som ingen levande häst, om ock av renaste fullblod, gör efter.»

Det gamla Fagerbergska huset bildar ett hörn av Drottning- och Karduansmakaregatorna och verkstadens fönster lågo åt den senare. Där är sadelmakareverkstad ännu i dag, till och med rikligare försedd än på själva Fagerbergs tid, och den grå hästen lever än, fast han, äldre vorden, icke mera koketterar i fönstret. Men om han har samma dragningskraft känner jag ej.

En förmiddag hade jag och några andra gossar från Klara skola stannat utanför det fönster där den grå hästen stod, då vi på det angenämaste överraskades vid åsynen av en ung dam, som befanns sittande på samma häst. Vi hade, även vi, vårt bestämda ideal av kvinnlig skönhet, det nämligen som Tegnér i sin visa: »Kung Karl den unga hjälte» etc., ger oss i Aurora Königsmark, polske konungen Augusts älskarinna.

»Högbarmad, smärt, gullhårig,
en ny Aurora kom.
Från hjälten tjuguårig
hon vände ohörd om.»

Det föreföll oss icke minst hjältemodigt av den »skägglöse dunderguden», såsom Tegnér kallar Karl XII, att kunna vända dövörat till för en sådan skönhet. Att slå ihjäl några dussin ryssar syntes oss vida lättare. Hon på hästen tillfredsställde alla våra föreställningar om detta vårt ideal. Men när den nyaste Aurora småleende nickade mot oss, där vi stodo med näsorna tätt intill fönsterrutan, purprades våra kinder, liksom färgade av morgonrodnaden. Vi voro »skägg-

lösa», men inga »dundergudar». Men vi sågo henne även småle och livligt tala med en ung man, vilken stod nära bredvid i verkstadskläder, det gröna förklädet icke förglömmandes, som tillhörde uniformen. Honom kände vi. Han var verkmästare på Fagerbergs verkstad och kallades allmänt »vackre sadelmakaren», något som vi då icke kunde förklara. Hans stora krokiga näsa behagade oss ej, ty vi föreställde oss alla tyranner med stora krokiga näsor. Han hade visserligen stora blixtrande bruna ögon och friska kinder, men därjämte blå haka och blå överläpp, vilket var långt ifrån vackert i våra ögon, ehuru det röjde svart skäggbotten. Vi föreställde oss, att om någon av vårt kön kunde kallas vacker, så borde han se ut som någon av oss. Fruntimmerna voro dock av annan mening.

»Vem är hon på hästen därinne?» frågade någon av oss en lärgosse, vilken i detsamma kom ur verkstaden.

»Finska fröken,» svarade han.

»Vad heter hon?»

»Finska fröken,» var svaret, liksom det var det enda i sitt slag som återstod oss efter förlusten av Finland.

»Varför rider hon på Fagerbergs häst?»

»Hon provar en sadel som hon beställt.»

»Hon rider då!» mumlade vi med något mindre entusiasm, ty vi kunde icke med fruntimmer till häst, kanske därför att det var ett ingrepp i våra rättigheter, eller erinrade det måhända för mycket om forntidens sköldmör, vilka icke voro i vår smak. De visade sig alltför karlavulna och buro sig alltid hårdhänt åt. En av dem hade ju i slaget på Bråvalla hed huggit Starkotter i ansiktet, så att »hakan hängde och dinglade», såsom det heter i Bruzelii historia. Korteligen, vi voro alla den tiden emot kvinnans emancipation.

Vi gingo, rätt missbelåtna med att så ha misstagit oss på vårt ideal. Men därmed var det icke slut på historien om »Finska fröken».

Herr Olsson, så hette den vackre sadelmakaren, syntes ofta på vår gård, ty han var något släkt med vagnma-

karen, som även bodde där. Därav vår bekantskap. Son till en komminister i Södermanland, hade han gått ett år på Strängnäs' gymnasium, då han vid faderns död måste avbryta sina studier och gå i lära hos Fagerberg, en ungdomsvän till hans far. Hos Fagerberg lärde han ut och blev gesäll, men råkade en gång i ordväxling med sin mästare och fick ett par bastanta örfilar av honom, något som i dessa patriarkaliska tider hörde till ordningen för dagen. Förargad över en ordning, den han för egen del ännu icke hunnit vänja sig vid, tog han timmen därefter värvning vid Livgardet till häst. Mången tror sig hämnas på den som gjort en ont därigenom att man gör sig själv det mesta onda, en tro, som stått mången dyrt, utan att ändamålet vunnits. Fagerberg, som likväl ångrade sin överilning, lyckades att efter ett års förlopp med stora uppoffringar få honom ifrån regementet. Man släpper icke gärna ur rullorna en ung vacker och städad karl, som därtill håller sina goda sex fot och två tum. Olsson blev icke mindre intressant för det, helst han därigenom fick en viss militärisk hållning, vilken ännu mer höjde hans ståtliga gestalt. Han återvann snart Fagerbergs hela förtroende och skötte verkstaden som om den varit hans egen. Han bidrog väsentligt till verkstadens stora reputation, näst gråa hästen välförståendes.

En dag, några veckor efter scenen innanför det där fönstret, blev Olsson kallad till en finsk överstelöjtnant v. W., som efter taget avsked ur finska gardet nyligen flyttat över till Sverige. Han ansågs medföra en betydlig förmögenhet och hade blott ett enda barn, en dotter med dopnamnet Carolina, sammandraget till Lilli. Knappast aderton år vid tiden för denna berättelse, var hon en riktig yrhätta, som synbarligen ville kommendera alla, sin egen far icke undantagen. Hon väckte mycket uppseende, icke allenast för sin vackra figur och den hemgift hon ansågs medföra, utan isynnerhet för sin egendomlighet i övrigt. Hon visade sig ofta till häst i sällskap med sin far — och ett frun-

timmer till häst var den tiden nästan en förargelse — men hon var icke heller ängslig för att på sin gångare, lika yr som hon, ströva ut ensam, och då gick det i halvsken. Framför allt tycktes hon sträva att vara olik alla andra kvinnor, för vilka hon icke det ringaste krusade, av vad stånd de än många vara. Också voro de unga damerna något skygga för en väninna, vilken ville vända upp och ned på allt, och de äldre skakade betänksamt på sina huvuden. Karlarna hyste på en gång beundran och fruktan för henne, ty hon var skoningslös i sina anmärkningar. Hon var en blomma som alla ville ha, men ingen vågade sträcka handen efter, av fruktan att vid varje blad träffa ett törne. Däremellan var hon själva godheten och välgörenheten. Sådan var den Finska fröken, som på sin tid utgjorde ett allmänt samtalsämne inom huvudstaden. En dag sade hon till sin far på sitt vanliga ogenerade sätt:

»Förr eller senare måste det fram. Vet pappa, jag är alldeles förtjust i vår sadelmakare.»

»Jag undrar inte på det,» svarade fadern; »han tar sig rätt bra ut i sina silverknappar och gula stövelkragar.»

»Så tokigt! Det är hans unge verkmästare jag menar.»

»Du stiger i graderna, hör jag. Nå än sen?»

»Så kommer bestämt min herr man att se ut.»

»Men så kommer bestämt min herr måg att inte se ut.»

»Det torde ändå komma att ske, pappa!»

»Det torde det inte, ty det ska vi bli två om.»

»Ja visst. Far, dotter och måg utgöra blott två personer, om man och hustru äro ett.»

»Du är tokig, kära Lilli! Tror du jag tänker lukta smorläder från morgon till kväll?»

»Jag tänker att våra näsor inte blivit bortskämda i Ryssland,» menade Lilli.

»Inga dumheter! Förr ser jag dig på sjöbotten. Adjö nu!»

»Vart går pappa?»

»På adelssocieteten»

Adelssocieteten var en bättre klubb eller finare restauration, som den tiden fanns i hörnet av Drottninggatan, kvarteret Rosenbad.

»Jag har lust att gå ut jag med,» yttrade Lilli.

»Vart då?»

»Inte i sjön.»

»Det var ledsamt det, ty då hade du kunnat ta med dig hem ett par aborrar till afton.»

»Varför går pappa på adelssocieteten?»

»För att få mitt parti, begriper du väl.»

»Pappa får sitt parti. Men jag . . . jag har redan tagit mitt», förklarade Finska fröken.

Dylika dispyter voro icke ovanliga. Far och dotter höllo likväl hjärtligt av varandra, men bägge voro lika envisa, och envishet är, som bekant, ett karaktärsdrag hos finska folket, ett fel eller en förtjänst, allt som man tager det. Det var förmodligen efter en dylik dispyt Olsson fick den där kallelsen till överstelöjtnant v. W.

»Jag är finne och van att gå rakt på saken,» började överstelöjtnanten; »jag tycker om er, min bäste herr Olsson, ni är ung och skicklig i ert yrke. Men ni bör se er omkring i världen, ty man har mycket att lära även som sadelmakare. Kort och gott, jag ger er tusen riksdaler till understöd för en utrikes resa.»

Olsson blev icke litet överraskad. Han hade hört talas om mecenater i åtskilligt, men aldrig om någon för sadelmakare. Men de ha sina egenheter, de där finnarna.

»Blott ett enda litet villkor,» fortfor överstelöjtnanten, »och det är att ni om möjligt beger er å väg i morgon, allrasist i övermorgon. Saken är den, att jag har en vän i Berlin, som ni måste taga med er ett brev till, ett angeläget brev, som egenhändigt måste lämnas. Nå, vad säger ni om det där? Ord och avsked! Behöver ni mer, så säg bara till min vän i Berlin, och ni får mer.»

Olsson uttryckte på det livligaste sin tacksamhet, men trodde att han först borde rådgöra med sin mästare därom.

»Rätt så,» medgav sadelmakarnas mecenat, »jag tänker i eftermiddag själv tala med gubben. Pengarna får ni innan kvällen och sedan lyckosam resa! Jag blir den förste som ger er handsöl när ni kommit hem. Behöver ni sedan något ytterligare för att bli er egen, så räkna alltid på mig, och därmed punktum.»

Olsson skyndade hem. Fagerberg syntes i början icke särdeles benägen för att så där i hast mista sin högra hand, men längre fram på dagen och efter ett samtal med överstelöjtnanten förklarade han sig nöjd med resan. Det vore också en ren galenskap att icke begagna sig av ett tillfälle, som icke kommer varje dag, om det ens någonsin kommer. Innan kvällen hade Olsson sina tusen riksdaler på fickan emot givet löfte att bestämt resa på tredje dagen, allt för det där angelägna brevets skull. Han insomnade, den natten drömmande om idel utrikes nyheter och förhållanden.

Men dagen därpå inemot middagstiden fick Olsson ett bud från Finska fröken med tillsägelse att genast, ovillkorligen genast, komma till henne. Olsson fick bråttom att kläda sig och han kom i bättre toalett än dagen förut. En ung fröken och en gammal överstelöjtnant fordra också olika omtanke. Fröken var ensam. Fadern var även förmiddagarna på adelssocieteten.

»Det blir inte något av med den där resan,» började fröken, vilken också gick rakt på saken och den gången till och med rakare än fadern dagen förut.

»Överstelöjtnanten har då ändrat sig,» frågade Olsson.

»Nej, min far tror att ni nu som bäst packar in, men ni får allt packa ur igen. Det skulle ske i hemlighet det där, och finge ni och min far råda, så reste ni utan att först ha den artigheten att taga avsked. Men jag tycker inte om överraskningar.»

Finska fröken sade sant. Hon ville överraska själv, och den gången gjorde hon det så, att Olsson på en god

stund icke kom sig före att säga ett ord. Han bara betraktade den unga damen som satt med ena armbågen stödd mot bordet och huvudet vilande mot handen. Hon syntes något blekare än vanligt och hennes blick sänkte sig något mot golvet. Men en trotsig beslutsamhet lägrade sig kring hennes mun.

»Jag har ingenting alls mot ert yrke, kære Olsson,» började hon ånyo, »men rätt mycket mot militärståndet. Och ändå måste ni bli militär. Det är dumt, jag vet det, men... Nog av, ni måste gå in på något regemente, likagott vilket, bara ni får officersfullmakt, och det bör inte bli svårt för er. Jag har hört att det skall gå lättast på Livbeväringen, men det är detsamma, blott det blir något av och sker fort. Jag önskar det, jag vill det, och ni är för diskret att fråga mig varför... Han skulle nog veta det ändå, om han vore lika skarpsynt som vacker,» tillade hon, men naturligtvis blott för sig själv.

Olsson var skarpsyntare än fröken Lilli trodde, och man skulle väl också vara starrblind för att icke se hur det stod till, helst vår Finska fröken hjälpte själv så bra på traven. Den unge mannen kände en stark, men ljuv tryckning omkring hjärtat, som något hämmade andedräkten. Men han hämtade sig dock snart och, ehuru ännu icke fänrik på Livbeväringen — den tiden fanns det ännu fänrikar — handlade han dock redan som en försiktig general och svarade:

»Jag vet ingenting angenämare för mig i denna världen än att i allt kunna göra frökens vilja till min lag. Men nog blir det högst eget att taga avsked från ett yrke som man tämligen grundligt lärt sig och vilket givit ett visserligen mödosamt men hederligt och lönande arbete, och i stället välja ett annat som, uppriktigt sagt, går ut på att lära sig göra ingenting.»

»Hederligt och lönande arbete!» upprepade fröken, »det förstås, hela världen har de där orden beständigt på läpparna. Arbetets rätt och arbetets ära, de prisas av alla, men aktas av ingen. Alla prisa rågbrödet, så-

som det kraftigaste och hälsosammaste, men ingen finns som icke helst vill ha vetebröd, om än aldrig så dåligt. Men nog nu därom! Ni blir militär, ni blir officer och farväl till dess!»

Därvid räckte hon honom sin hand. Han höll denna fina vita hand i sin, vilken, med all aktning för det vackra i arbetet, likväl icke var en av de vackraste, åtminstone vad huden beträffade.

»Det ser ut som om ni aldrig kysst ett fruntimmer på hand,» yttrade Finska fröken, icke leende, utan skrattande, »så gör det då nu, och när ni en dag återkommer med officersfullmakten på fickan, då... då... vartill tjänar ett omsvep som inte ligger i min natur!... Då tillhör er denna hand och det med tillbehör, såsom det stod på räkningen jag betalte häromdagen.»

Längre fram på dagen och just som överstelöjtnanten ur dotterns hand emottog sin hatt, för att gå på adelssocieteten, inkom betjänten med ett litet paket till sin husbonde. Överstelöjtnanten bröt det, men hade knappast sett på den skrivelse som först föll honom i ögonen förrän han slungade den och hela paketet därjämte utåt golvet, varvid ett regn av bankosedlar, en sällsam nederbörd, slog ned överallt i rummet.

»Buh!» råmade överstelöjtnanten, »så dra nu rakt ända in i...»

»För all del, gode pappa!» bad fröken Lilli, läggande sin hand på hans mun; »om jag drar dit, så måste ju pappa följa med, och hur går det då med partiet på adelssocieteten?»

Natten därpå voro Olssons drömmar av mera fosterländsk natur, fast Finland tog brorslotten.

En eftermiddag kort efter beväringsmötet sommaren därpå, anmälde överstelöjtnantens betjänt en visit av fänrik Olsson vid Livbeväringen. Överstelöjtnanten gjorde en grimas, men dottern svarade: »Bed herr fänriken vara god och stiga in,» och fänrik Olsson steg in i full uniform, visande en gestalt som kunnat väcka en furstes avund. Fröken Lilli såg strålande lycklig ut

och kunde icke, som det heter, se sig mätt på sitt hjärtas utkorade. Överstelöjtnanten hade däremot icke den ringaste aptit, utan skruvade sig åt höger och vänster. Det blev naturligtvis en livlig diskussion, varvid fröken Lilli för det mesta förde ordet.

»För jag då över Ålands hav för att få till måg en lång räkel till fänrik!» utbrast i sin ångest den hederlige överstelöjtnanten, »en fänrik vid Livbeväringen och som till råga på olyckan kan ett hantverk! Men apropå hantverk,» tillade han, »så hoppas jag att herr fänriken icke helt och hållet lägger bort sitt yrke, utan gör sig ett betsel starkt nog att, medan tider är, kunna tygla den värsta galenpanna bland kvinnfolk både på denna och andra sidan viken.»

Efter denna välsignelse tog han sin hatt och begav sig efter gammal vana till adelssocieteten oaktat betjänten i detsamma kom in med te och en stor konjakskaraff på brickan, och därmed slutar historien om den Finska fröken. Det har väl funnits vackra sadelmakaregesäller sedan den tiden, men ha de tittat efter fröknar, vare sig svenska eller finska, så sitta de väl och titta ännu. Och icke heller hjälper det numera att gå in på Livbeväringen.

Vackra Josephine på Franska värdshuset.

Franska värdshuset, beläget som man vet vid Djurgårdslätten, var länge Blåportens enda medtävlarinna. Hasselbacken i sin nuvarande ståtliga skrud är nyare tiders verk, och själva Blåporten har till sitt yttre blivit förändrat; de gammalmodiga byggnaderna ha växt ut till moderna präktiga paviljonger. Endast Franska värdshuset är sig likt; sådant det ser ut i dag såg det ut för många år tillbaka, och utseendet är visst icke otrevligt för det. Altanen åt slätten vinkar inbjudande och salen en trappa upp med sina sidokamrar utgör ännu i dag en lämplig lokal för smärre kollationer. I ett fall, och det icke minst väsentliga, tävlade Franska värdshuset, och ofta segerrikt, med den gamla Blåporten; det var med avseende å vackra uppasserskor, och sommaren år 1833 låg Franska värdshuset betydligt över, ty det var då den vackra Josephine därstädes levde och regerade, ja, man kan väl säga att hon regerade över hela Djurgården.

Bördig från Blekinge, varifrån de flesta av utvärdshusens uppasserskor den tiden kommo, hette hon något på Brita eller Stina, men kallade sig för Josephine. Hon var för vacker för att nöja sig med mindre. Ifrågavarande sommar var hon nitton år, lång, smärt, en fullgjuten bild av hälsan. Jag har hört talas om ansikten av smultron och mjölk, en ljuv sommarrätt, som man vet. Josephine hade kinder av de förra och panna av den senare, och hennes ögon, de voro sådana som him-

len måste vara för att mjölken skall bli god och smultronen må kunna mogna. All denna läckerhet serverades — för att fortsätta liknelsen — på en assiett i den renaste ovalform och med öron så små att man kunde förgapa, för att ej säga förviska sig i dem.

Det är väl icke så aptitligt att tala om hår, när man talar om mjölkmat, men Josephines korpsvarta hår hörde bestämt till undantagen. Det var så tjockt och långt, att minst två tredjedelar därav måste i flätor släppas ned över ryggen, för att på den återstående delen, som rullades kring hjässan, kunna fästa den lilla bindmössan, rosenröd och guldpaljetterad, och den kom ändå alltid något för högt. Den tiden begagnades bindmössor på alla utvärdshus. Det roade ibland Josephine att sammanfläta allt sitt hår över hjässan, och då fick hennes huvud mycken likhet med Riddarholmskyrkans genombrutna torn, och den lilla gyllene bindmössan, som med sina bägge vingar tronade överst, hade tycke av en torntupp. Josephine behövde, sade hon, två hela timmar för att reda ut och fläta sitt hår, och hon klagade över detta besvär. Hon klagade också över att hon aldrig kunde få nog små skor och handskar; hon klagade över mycket, den vackra Josephine, men det var den rikes klagan.

Sådan var den magnet, vilken den sommaren drog till Franska värdshuset allt vad ungherrar hette i huvudstaden och ganska många gamla med, ofta tokigare än ungt folk. Det sexades både för- och eftermiddag på Franska värdshuset. Josephine kunde icke passa upp på hela världen, men drottninglikt gjorde hon sin rond genom alla rummen, på det att något var skulle få se henne, få ett famntag i den gamla värdshusstilen, i fall hon riktigt ville visa sig nådig, och onådig var hon sällan. För övrigt tror jag att hon var en ganska klok flicka och tämligen rädd om sig. Det gives förhållanden i livet, då det där »tämligen» kan vara en ganska stor dygd. Om, såsom man tror, varje människa har en skyddsängel, ehuru osynlig, med sig genom livet, så

borde en vacker kvinna ha minst två och en vacker värdshusflicka minst tjugu, utan att man ändå vågar påstå att sviten eller bevakningen är för stor.

Jag och några andra unga extramän i verken bildade den tiden en sångkvartett, vilken minst en gång i veckan tillbragte aftonen på Franska värdshuset, och som Josephine var road av musik och själv sjöng ganska näpet, så passade hon gärna upp oss, ehuru det aldrig vankades champagne eller överflöd på drickspengar. Också ansåg hon sig bland oss mera som värdinna än som uppasserska, ty när sexan väl var tagen och vår lilla bål framställd, tog hon själv plats vid översta ändan av bordet, fick för egen räkning skålar och sånger i överflöd, dem hon alla mottog med en härskarinnas välbehagliga min och själv besvarade på sin trevliga blekingska brytning med någon visa från hembygden, under det hon låtsade läppja på punschen, ty själv drack hon aldrig annat än champagne, såsom hon själv förklarade och vilket nog hade sin riktighet. Icke destomindre hade hon alltid det bästa rummet, liksom den bästa sexan, i ordning för sina »musikaliska vänner», såsom hon behagade kalla oss.

Det var under en sådan liten kollation Josephine bad att få tala särskilt med mig. Vi gingo in i ett annat rum.

»Jag har något att be kunglig sektern om,» började hon, ty kungl. sekreterare voro vi alla, liksom alla tegelslagare voro brukspatroner, »känner kunglig sektern till en brukspatron H**, verklig brukspatron i Västmanland?»

»Nej.»

»Han var ofta härute förliden maj», fortsatte Josephine, »han är ung, ser inte illa ut, är något dum, men mycket rik», tillade hon med någon tonvikt på de sista orden och med mycken säkerhet, och, uppriktigt sagt, var det knappast någon som hade så fint väderkorn i den vägen, som flickorna på utvärdshusen. Ju mindre drickspengar en gäst gav, desto snålare och följaktligen

rikare ansågs han vara, alltid dock de »musikaliska vännerna» undantagna.

»Nå, än sedan?» frågade jag.

»Jag har fått brev från honom; se här, var snäll och läs!»

Jag genomögnade brevet. Det var skrivet med en viss värme. Den vackra Josephine tycktes ha gjort ett djupt intryck på den unge mannen, och efter en mängd fraser, mer eller mindre sammanhängande, bjöd han henne till sig över den snart instundande midsommarhelgen. Hon borde resa sjövägen till Köping, där han själv skulle hämta henne i sin egen schäs. Han anhöll om svar med omgående, för att genast kunna skicka henne respengar o. s. v.

»Nå, vad tänker Josephine om det här?» frågade jag.

»Jag tänker att den som inte reser till Köping det är jag», försäkrade Josephine, »jag tänker inte bli något midsommarnöje åt en liten brukspatron i Bergslagen. Sin egen schäs, gubevars; det trodde han skulle ta. Kanske jag skulle åka på rapphöna! Min mening är nu att svara honom på det här och att kunglig sektern ville hjälpa mig med svaret, men så att det ser ut som om jag själv skrivit det. Men lägg inte fingrarna emellan, ty det är oförskämt av honom att tro det jag är lika lätt att rekvirera som kaffe och socker.»

Josephine hade erforderliga skrivdon till hands, och jag satte mig genast ned och skrev ett brev, varmed Josephine förklarade sig särdeles belåten. Jag hade också ganska skarpt skrupensat opp brukspatronen för den djärva invitationen, som ovillkorligen måste vara sårande för Josephines goda namn och rykte och bevisade vilka dåliga tankar han hade om henne. Jag hade icke glömt jämförelsen med »kaffet och sockret», icke heller »schäsen» såsom ett högst opassande fordon för den som är van att åka i kalesch efter parhästar, ja till och med kunde få åka efter fyrspann, om hon ville. Slutligen hade jag låtit honom förstå, att den, som är så dum och reser till Köping, kunde också själv bestå sig

respengar, görande honom likväl rättvisa för hans klokhet att icke skicka respengar förrän han först övertygat sig om att Josephine ville resa o. s. v.

»Den spiken ska nog bita», menade Josephine.

Ett par veckor därefter visade mig Josephine ett nytt brev från patronen i Bergslagen. Den unge mannen var ännu hetare, det var som hade han skrivit vid brädden av sin masugn. I de mest rörande ordalag bad han Josephine om förlåtelse för sin obetänksamhet, varjämte han uttryckte sin stora förundran över att en flicka i hennes samhällsställning kunde författa ett sådant brev, lika utmärkt för sina förståndiga tankar som för det städade och vackra sätt varpå de uttrycktes o. s. v.

»Också oförskämt», yttrade Josephine, »att tvivla på det en flicka i min samhällsställning, som det heter, kan tänka klokt och skriva vackert. Ge honom duktigt för det!» tillade hon ivrigt, »ge honom så att han inte glömmer det! Han skriver inte för vackert själv, tycker jag, han skriver rader så sneda och krokiga som om han nyss kommit från skolan. Och sådant papper sen! Jag skulle inte vilja begagna det till papiljotter.»

Det hjälpte icke, jag måste även sätta upp det andra brevet. Jag gick skarpt åt brukspatronen för det privilegium på klokhet i tanke och skönhet i formen, som han endast ville medgiva den så kallade bättre samhällsställningen. Jag lät honom förstå, att det icke är på höjderna det goda och ädla företrädesvis bör sökas. Jag erinrade honom därom, att det icke blott är sillen och strömmingen man fiskar upp ur havets djup, utan även den äkta pärlan. För övrigt medgavs honom gärna tillgift för sin rysliga obetänksamhet i det förra brevet, men han ombads på det allvarligaste att icke vidare med flera skrivelser besvära ett fruntimmer (Josephine tyckte mycket om att jag skrev fruntimmer), ett fruntimmer, vilket hade så mycket att göra som första föreståndarskan (hon tyckte även om det) för servisen på ett av kungl. Djurgårdens förnämsta värdshus.

Josephine slog ihop händerna av förtjusning över allt detta, isynnerhet över sillen, strömmingen och äkta pärlan.

»Det är som jag själv skrivit det!» utropade hon.

»Så är det väl också», medgav jag, »jag är ju blott handsekreteraren. Jag bedyrar att många, även de högsta personer i världen, skulle stå sig slätt utan dem som satte deras tankar på papperet, ja kanske mången gång sina tankar på deras papper.

Ånyo hade ungefär fjorton dagar förflutit, då helt oväntat en förmiddag den vackra Josephine kom inrusande i min dåvarande bostad fyra trappor upp vid Stadssmedjegatan. I det mest upprörda tillstånd kastade hon sig på en stol, i det hon sträckte mot mig ett brev, utan att få fram ett enda ord. Jag tog emot brevet. Även detta var från den outtröttlige brukspatronen. Det var betydligt längre än de föregående, men också vida betydelsefullare. Det var, till min stora överraskning, ett ordentligt friarbrev, på en gång passionerat och lugnt. Den första avdelningen var älskarens, som icke har ord nog för att skildra sin ömma låga; den andra den allvarlige mannens, som vet vad han vill och begär. Han begärde i lyckligaste fall Josephines hjärta, men i vad fall som helst hennes hand.

»Nå?» tog äntligen Josephine till ordet, efter att oupphörligen ha följt mig med ögonen under det jag läste brevet.

»Nå?» frågade jag i min ordning.

»Har jag väl något val! Bör jag inte skatta mig lycklig!» utbrast hon, darrande på rösten.

»Men älskar Josephine honom?» frågade jag, »hyser ni för honom den kärlek, som...»

»Om jag älskar, om jag hyser kärlek!» avbröt mig häftigt Josephine, »kärleken är ju bara ett tilltag och blir slutligen en vana, som så mycket annat, och det vet jag att jag aldrig, aldrig kan bli otacksam, och mina plikter skall jag söka uppfylla, så sant Gud hör mig!»

Därvid reste hon sig från stolen och gick av och an på golvet med hopknäppta händer. Hennes kinder brunno, hennes ögon summo i tårar, hela hennes ansikte var transparent. Idel goda föresatsers rena låga hade eklärerat detsamma. Hon var i denna stund så överjordiskt skön att till och med en ängel kunnat förse sig i henne.

Även på detta brev måste jag skriva svaret, men det blev mig ett svårt arbete. Icke ett ord släpptes innan Josephine gjort sina anmärkningar däremot. Än var jag för högtravande, än för prosaisk, ingenting ville bli riktigt bra. Det är icke heller så lätt att lägga en annans hjärta i ett brev. Svårt nog ibland att lägga sitt eget.

»Men», yttrade jag sedan jag väl fått brevet färdigt och därunder tecknat hennes namn, »men om han en gång får veta att en annan skrivit dessa brev?»

»Hur skall han få veta det, när jag aldrig tänker skriva till honom?» frågade Josephine.

»Men hur blir väl sådant möjligt på längden?»

»Det är blott när man är borta från varann som man skriver», svarade Josephine, »men så länge jag lever skall jag ej ett ögonblick vara skild från honom. Det är ju då en riktig fördel att ej kunna skriva. Hade jag det kunnat, vem vet om det gått som det nu gått.»

Den vackra Josephine blev en förträfflig hustru och en av de mest ansedda fruarna på sin ort. Men Franska värdshuset led en svår törn och har aldrig repat sig sedan.

Thure Bäck.

Thure Bäck hette en min akademikamrat. Han tillhörde Stockholms nation, men hade icke genomgått något av dess läroverk. Ända till sin resa till Uppsala hade han uteslutande vistats hos sin mor, änka efter en sjökapten med förmögenhet efter sig. Modern hade en liten egendom några mil utom Stockholm, förde ett mycket indraget levnadssätt och umgicks med ingen främmande. Levande helt och hållet för sin son, försummade hon, som hon tyckte, ingenting för hans uppfostran. Hon höll icke mindre än tre informatorer för honom på samma gång, en i läsa, en i musik och en i rita. Men att umgås med andra lärde hon honom ej. Modern ärnade följa honom till akademien, men dog, som det sades, av överansträngning när hon packade in hans saker i vem vet hur många kappsäcker. Han måste således resa ensam till Uppsala och tog verkligen en någorlunda hjälplig studentexamen, men därmed tycktes det också vara slut med hans studier.

Thure Bäck, aderton år när han blev student, hade ett rätt fördelaktigt yttre och föreföll visst icke så kvinnlig som man kunnat vänta av den uppfostran han fått. Han var visserligen ogärna med i vildare samkväm, visade sig alltid något sirlig i sitt sätt och i sin toalett, och han rodnade som en flicka, när något mustigare infall trängde till hans öron, men han var dock ganska sällskaplig bland dem han trivdes med och hade till och med sina småroliga infall. Jag känner icke många av mina kamrater som levde så ordentligt och anständigt

som han, och likväl fanns det den tiden knappt någon student i Uppsala så illa anskriven hos Uppsalas damer. Orsaken var att han hade den fula ovanan att så ofta han på gatan mötte något fruntimmer, yngre eller äldre, stannade han, vände sig om och tittade efter henne länge och väl. De yngre damerna ansågo detta för näsvishet och de äldre trodde att han gjorde spektakel av dem. Oviljan mot honom var så stor, att när han på de så kallade Gillebalerna bjöd upp någon dam till dans, han icke sällan fick det tväraste nej.

»Varför tittar du alltid efter damernas fötter?» frågade vi en dag honom, ty det var isynnerhet deras fötter han tycktes studera.

»Efter damernas fötter!» upprepade han. »Jag tittar efter alltihop jag», svarade han helt naivt.

»Jo, du är god du. Men vet du, det är opassande det där, kære Thure. Kan du inte nöja dig med damernas ansikten?»

»Man bör se en sak från bägge sidor, tycker jag», menade Thure, och kanske tyckte han ej så orätt däruti.

»Saker ja, men inte fruntimmer. Nå, vad har du gjort för märkvärdiga upptäckter?»

»Jo, att karlar och kvinnor äro så olika skapade.»

»Tycker du det? Det var en nyhet. Nå, har du upptäckt något mer?»

»Jo, att den som har små fötter går mycket säkrare än den som har stora.»

»Kors så märkvärdigt! Nå, är det allt?»

»Och även förvånar det mig att ingen av de unga flickorna liknar min mor.»

»Ännu märkvärdigare.»

»Ja, är det inte?» yttrade den skarpsinnige Thure och fortfor att efter vanligheten vända sig om och titta, antingen det var klart eller regnväder. Men gällde det att tala med fruntimmer, då var han själva tafattheten.

Damerna, med skäl förargade, fruktade honom dock. När de mötte denne förfärlige kritiker, sökte de gå så

sylfidiskt som möjligt, även de som hade stora fötter. Han berömde sig också med skäl över att ha lärt Uppsaladamerna gå, fast ingen höll honom räkning därför.

Så gick han vid akademien och tittade i runda fem år, till dess han äntligen efter många misslyckade försök slank igenom i kameralexamen. Naturligtvis stod han sig mycket slätt även på själva examensdagen. Rabenius pustade mot honom och Jöns Svanberg drev med honom, men hans lugn, liksom hans tystnad vid alla frågor, var beundransvärt.

»Vad gör en timmes skam mot en evinnerlig ära!» yttrade han efter examens slut, och detta yttrande har nästan blivit lika världskunnigt som det var smickrande för alla olyckliga kameralister. Efter examens slut lämnade Thure Bäck för alltid Uppsala akademi, till stor lättnad för det täcka könet därstädes.

Efter sålunda slutad akademisk kurs, ingick Thure i alla uti Stockholm befintliga räkenskapsverk, såsom extra kammar- eller kontorsskrivare. Men då han troligen förutsåg att han omöjligen kunde avancera i dem alla och icke kunde bestämma sig för det han företrädesvis borde välja, så tjänstgjorde han, opartiskt nog, i intetdera. Men då han ärvt så stort kapital, att han på räntan därav kunde leva ganska gott och för övrigt icke var fallen för onödigare depenser, så kunde han lugnt se framtiden an. Följaktligen kunde han också obehindrat fortsätta i Stockholm det enda studium han med så mycken framgång börjat i Uppsala, och varje förmiddag var man också viss om att finna honom på Norrbro, oupphörligen vändande sig om och tittande efter alla damer han mötte. Detta gjorde att han snart i Stockholm hade samma namn om sig som vid akademien. Men i Stockholm är man ej så »pryd» som i Uppsala. Damerna härstädes, så äldre som yngre, bli visst icke stötta därav att en ung vacker karl vänder sig om och ser efter dem, isynnerhet när man promenerar på Norrbros jämna tuktade yta, där det är möjligt att gå med grace, vilket däremot har sina svårigheter

på Stockholms gator i allmänhet, vilka mera synas beräknade för pjäxor med träbottnar än för fina fruntimmersskor. Men om också damerna icke ha något emot att en sådan där kritiker följer dem hack i häl, så är det därför icke sagt att deras kavaljerer äro lika belåtna därmed, och det var just det vår extraman i verken en dag fick erfara.

En vacker vårdag fick han ögonen på ett sällskap som, njutande av det vackra vädret, promenerade flera gånger fram och tillbaka på Norrbro. Sällskapet bestod av en äldre herre med en äldre fru under armen och en yngre herre som ledde vid armen ett yngre fruntimmer. Så ofta vår extraman mötte dessa par, stannade han efter gammal vana, vände sig om och tittade länge efter dem. Men då detta skedde alltför ofta, var det mindre underligt om han snart ådrog sig sällskapets eller familjens uppmärksamhet. Slutligen tycktes den yngre damens kavaljer förlora tålamodet, ty han lämnade sin dams arm och gick rakt på Thure Bäck.

»Jag känner er inte, min herre!» började han, »men det ser ut som ni kände mig eller någon av dem jag promenerar med.»

»Inte det ringaste», försäkrade Thure Bäck.

»Och ändå går ni jämt och gapar på oss. Vad är meningen, herre? Vad vill ni, herre?»

»Hå kors, jag går bara och ser på fötterna.»

»Fötterna! Vad tusan har herrn med våra fötter att göra?»

»Åjo», svarade Thure, »det förundrar mig att den äldre damen, som är stor och fet, har så små fötter, under det att den yngre, som är liten och smal, har så stora.»

»Vasa!» utropade kavaljeren sprittande till, »säger herrn att min fästmö har stora fötter? Det är min fästmö, herre!»

»Jaså, gratulerar! Och så går hon som om hon tappat ena klacken.»

»Vasa! Har min fästmö tappat ena klacken? Hon har inte tappat ena klacken, herre!»

»Då har hon tappat den andra», fortfor den oefterrättlige Thure, »eller också har hon två klackar på en av fötterna.»

»Två klackar! Kanske hon har två hälar med?»

»Det vet jag inte, det har jag inte sett efter.»

»Förlåt! skulle min herre möjligtvis vara skomakare?»

»Nej», svarade Thure, »jag är extra tjänsteman i kammarrätten, kammarkollegium, krigskollegium, statskontoret, tullverket, postverket, Rikets Ständers bank, Stockholms auktionskam ...»

»Är herrn galen!» inföll den andre, »jaså, min herre påstår att min fästmö har två klackar ...»

»På ena foten ja,» inföll Thure i sin ordning, »men varför blir herrn så förskräckt för det? Bättre att ha en klack för mycket än en för litet. Bättre att vara för tung än för lätt på foten.»

Fästmannen vände Thure ryggen och sökte upphinna de sina, vilka gingo ett stycke framför honom. Men han tycktes ej mera ha bråttom. Han gick med mönstrande blick, han tog för första gången sin fästmös gång i närmare betraktande. Thure Bäck anade icke hur illa han gjort, när han lossat på kärlekens bindel. Jag kände en gång en fästman, som var ända till galenskap förtjust i sin fästmö till dess en dag en vän yttrade till honom: »Du är lycklig, min bror! Din fästmö är en fullkomlighetens bild, och hon skulle vara det ännu mera, om hon endast hade något mindre händer.» Fästmannen studsade, ty förut hade han funnit hennes händer lika gudomliga som allt annat. Han blev likgiltig, kall och slog slutligen upp med sin fästmö. Som sagt är, ingen annan bör lossa på kärlekens bindel än den som själv bär den, ty när det en dag sker, så betyder det oftast ingenting. »Efter två

års äktenskap, vem frågar efter färgen på sin hustrus ögon?» yttrar Balzac.

En dag frampå sommaren mötte, under en promenad på Djurgården, Thure Bäck en äldre herre med ett äldre fruntimmer under ena armen och ett yngre under andra. Han betraktade som vanligt deras fötter och tyckte att han förut en gång sett dem, då han hörde ett konvulsiviskt skratt och på samma gång såg den yngre damen falla vanmäktig i armarna på sin omgivning. Även Thure Bäck skyndade till hjälp.

»Ah, är det ni!» ropade den äldre damen, efter att en stund ha fixerat den främmande hjälparen, »är det ni! Bort härifrån! Det är ni som gjort vårt barns olycka och försänkt vårt hus i sorg! Lämna oss, herre! Eller har ni ännu inte gjort tillräckligt ont?»

Vår beskedlige Thure, ånyo förvånad, men denna gång av förskräckelse, gick ej, ty han måste ha en förklaring, och efter många böner fick han den, och han fick bland annat veta att dotterns fästman efter det där sammanträffandet på Norrbro blivit helt och hållet förändrad, alldeles som när man vänder om en hand, och att följden av förändringen blev partiets uppslagning. Det gick med fötterna som det gick med händerna. När Thure fått veta allt detta, blev det ännu omöjligare att få honom att gå. Han stannade kvar och följde med, följde med och stannade slutligen kvar för allo. Han friade till den övergivna och fick hennes hand, utan att fötterna det ringaste kommo i fråga. Och för övrigt, vad frågade han väl efter om en kvinnas fötter voro för stora eller om hennes gång icke var sylfidens! Liksom han förundrat sig över att kvinnan var olika skapad med mannen, så förundrade han sig över att kvinnorna sinsemellan voro så olika. Det var allt. Granskningen hos honom rörde endast ögonen, aldrig hjärtat, och om, vilket jag tvivlar på, han hade någon förkärlek för små fötter, så fick han snart tillfälle att beundra dem i sina barns, och han fick slutligen mer än tillräckligt av dansande sylfider.

Vorden gift, bestämde han sig äntligen för kammarrätten och blev en utmärkt räkenskapskarl. Han kunde vid första ögonkastet se om siffran var för stor eller för liten, alldeles som han förr brukade se på damernas fötter. Sin vana, vad de senare beträffar, bibehöll han dock fortfarande, men hans hustru log åt denna oskyldiga vurm. Hon visste nog hon, att hon i sin mans hjärta hade försteget, och detta var stort, det vet även läsaren.

En hemsk förlovningsmiddag.

»Stackars Pylax! Varför slår patron sin hund?»

»Jo, för det han jagar bort alla kattorna, ty om inte kattorna vore, så skulle mullvadarna förstöra hela trädgården. Begriper du det?»

»Men då begriper jag inte varför patron kastar stenar efter kattorna, såsom patron också ofta gör.»

»Jo, därför att de klösa barken från de unga träden.»

»Men då få ju mullvadarna fritt spel? Vet patron, det är bäst att inte lägga sig i den jakten. När hunden jagar katten och katten mullvaden, då blir det lagom med kattor och lagom med mullvadar, ty även de senare ha sin nytta med sig, och lagom är knuten i allt.»

»Ska du lära mig du, din åsna!»

»Ingen för gammal att lära.»

»Och är du lärare, så ska du också ha betalning för lektionen», sade patronen och gav den så kallade läraren ett slag över ryggen med sin grova knölpåk.

»Det man får och inte förtjänt, det betalar en hederlig karl igen», mumlade den slagne, i det han avlägsnade sig, »och jag skall betala för den stackars Pylax med», tillade han.

Denna dialog, ävensom monologen på slutet, var jag en sommarafton på H — lund vittne till för något över fyrtio år sedan. Den tiden ägdes H — lund, en egendom halvannan mil från Stockholm, av två bröder, den ene tjuguett och den andre tjugu år. Bägge hade någon tid vistats vid Uppsala akademi, men efter faderns död lämnat den-

samma, för att taga sitt arvegods i besittning. De unga patronernas hushåll förestods då av en gammal inspektorska, och det var henne jag hade att tacka för det jag tvenne somrar några veckor under skolferierna fick vistas på denna gård. Hon var bekant med mina anförvanter och hade fattat någon välvilja för mig. För att visa min tacksamhet sökte jag vara så nyttig som möjligt: Jag följde hushållerskan i mjölkkammaren för att smaka på grädden och bar patronernas matsäck när de voro på jakt. Jag tyckte mest om den äldre av bröderna. Det var en lång gestalt, alltid glad och aldrig hörde jag ett ont ord från honom. Den yngre var liten till växten, häftig och bråkig mot underhavande. Det var han som slog den stackars Pylax, och den som fick smaka samma påk det var trädgårdsmästaren på gården. Den senares ögon gnistrade därvid som eldkol, och att det var eldkol som icke slocknade, det få vi snart erfara.

Det var ett vilt liv som då framlevdes på ifrågavarande gård. Främmande bittida och sent, från kväll till morgon. En och annan gång utbjödos visserligen några stillsamma familjer från staden och nog gick det då till på sitt vanliga lugna sätt, men däremellan kuskades ut hela lass med unga herrar och unga mamseller utan vad man kallar »förklä» med sig. Herrarna och damerna kallade varandra för du, varierande med åtskilliga smeknamn, såsom »tjuvungen», »sockertruten», »pappegojsnäbben»; en kallades till och med »långkatekesen», och det var en mycket lång och smal flicka som skrattade omåttligt.

»Ack, om den verkliga långkatekesen vore lika trevlig!» sade jag för mig själv i min oskuld, ty jag var då icke mer än elva år.

Aldrig förut hade jag sett så glada och uppsluppna människor. Vid middagsbordet matade herrar och damer varandra, kastade brödskivor och servetter i varandras ansikten, och efter middagens slut satte sig damerna i herrarnas knän och drogo dem i mustascherna.

Nästan alla kavaljererna voro fänrikar eller löjtnanter vid Stockholms garnison. En av dem kallades »greven med näsan», och anledningen därtill var att han hade så kallad oppnäsa, som till på köpet var mycket liten. Ett av damernas lustigaste upptåg bestod i att söka knäppa på denna lilla oppnäsa, vilken låg nästan begraven uti mustascherna. Men »greven med näsan» hade en så beundransvärd färdighet eller rörlighet i sitt huvud, att han nästan alltid lyckades undgå knäpparna. En gång stod jag helt nära bredvid och betraktade detta upptåg, som högligen roade alla och mig icke minst. Det vore väl märkvärdigt, tänkte jag, om det skulle vara så svårt att träffa den lilla oppnäsan. Jag beslöt våga försöket. Med högra långfingret hårt spänt emot tummen makade jag mig småningom fram mellan damerna, så att jag kom mitt emot »greven med näsan». Mellan damernas händer smög jag försiktigt upp min hand med långfingret spänt, lik strängen på en båge, siktande länge och väl. Slutligen knäppte jag till och det så hårt jag förmådde, ty jag trodde att även det hörde till leken. Gynnad av lyckan, träffade jag mitt på den uppåtsträvande nästippen.

»Hurra!» ropade jag, såsom jag hört mamsellerna göra, när någon av dem, ehuru sällan, träffade målet.

»Hurra!» instämde damerna.

Men den som icke hurrade, det var »greven med näsan», och snart fick jag erfara att det icke var för sådana fingrar, som mina, greven ställt sin näsa till disposition, och att han icke heller höll mig räkning för den skicklighet och kraft varmed jag i min enfald knäppt till. Under en störtskur av svordomar rusade han upp från stolen, med ena handen hållande om sin näsa och sträckande den andra knuten mot mig. Det lider icke tvivel att jag blivit mörbultad på stället, om icke »långkatekesen» kastat sig emellan.

»Var nu inte tokig, käre Fritz!» ropade hon, »det är ju bara ett barn.»

»Bara ett barn!» upprepade greven med ökat raseri, »ser ni inte att näsan sprungit i blod? Tunnor tusan! Jag blöder ju som en kalv!»

»Det kan inte vara mycket blod i en så liten näsa», tröstade honom »långkatekesen», och däruti instämde »sockertruten», »pappegojsnäbben» m. fl.

Jag fann likväl rådligast att maka mig undan och att icke visa mig så länge »greven med näsan» var på gården. Så gick det till den sommaren. Hemkommen till de mina, berättade jag dem hur roligt jag haft på landet. Jag kunde icke dölja min överraskning att ha funnit människor som levde så förtroligt och kärleksfullt tillsammans, helst jag i de kretsar, jag ditintills haft tillträde, för det mesta funnit köld och gnabb mellan makar och mellan barn. Men när jag med anledning av denna olikhet lät förstå, att så fredligt och kärleksfullt som på H — lund måtte människorna ha levat före syndafallet, så drog man på mun, runkade på huvudet och delade icke min förtjusning. Förmodligen funno de, vad jag den tiden icke fann, att herrar, som kasta brödskivor på damerna och damer som knäppa herrarna på näsan, icke äro rätt passande föredömen för en hoppgivande ungdom.

»Gud bevara oss för ett sådant paradis!» yttrade suckande en gammal mamsell som åhört min berättelse.

Men sommaren året därpå var jag ånyo på samma ställe. Den beskedliga välmenande hushållerskan hade enkom rest in till staden för att hämta mig ut. Stora förändringar hade likväl under tiden inträffat. Den äldre av patronerna hade, till följd av en svår förkylning, ådragen under en vinterfärd mellan Stockholm och hans egendom, avlidit och den yngre var nu ensam ägare till gården. Dock glunkades det om att egendomen var överintecknad och att den efterlevande brodern hade mycket svårt att uppehålla krediten. Det sades att han friade till en rik mans dotter i trakten, och han flackade också oupphörligt på landsvägarna i en splitter ny kalesch med ståtliga hästar.

Under första veckan av mitt senare vistande på gården såg jag litet eller intet till patronen. Han kom hem sent om kvällarna och åkte tidigt bort följande dagen innan jag var uppstigen. En morgon var jag tidigare uppe än vanligt, och då mötte jag patronen, som kom från en berså vid ändan av trädgården.

»Har du varit länge här?» frågade han mig.

»Nej, jag kom just nu», svarade jag.

»Vad gör du här?»

»Jag letar metmask.»

»Det är ont om sådan här på gången», sade han, »men vid staketet därborta får du mer än du behöver. Men skynda dig bara!»

Jag gjorde som han sade, men vid staketet fann jag vida mindre än på gången, och tyckte därför jag att det var ett dumt råd jag fått, men fäste för tillfället ingen vidare uppmärksamhet därvid.

Tidigt en eftermiddag körde patronen in på gården och steg ur, glad och strålande. Han underrättade hushållerskan först därom att han var förlovad och sedan att han till middagen följande dag bjudit sin fästmö och hennes föräldrar jämte andra goda vänner och bekanta. Alla händer på gården fingo nu mycket att göra och jag skickades till skogs för att plocka smultron, ett förtroende som jag med nöje emottog.

Så randades äntligen dagen för förlovningsmiddagen. Stående innanför trädgårdsstaketet såg jag hur den ena herrskapsvagnen efter den andra körde upp på gården. Efter att en stund ha tillfredsställt min nyfikenhet vände jag mig om för att lämna trädgården, då jag blev varse trädgårdsmästaren, vilken med korslagda armar och leende anletsdrag stod och betraktade den där bersån vid ändan av trädgården. Jag begrep icke vad det kunde vara för roligt uti att betrakta en berså, den man sett otaliga gånger och varuti för tillfället ingen levande varelse fanns. Men icke länge bråkande min hjärna därmed, begav jag mig upp i matsalen.

Det var en talrik och, som jag tyckte, lysande församling som den middagen omgav det stora matbordet. Det var bara anständigt folk den gången och ingen av det paradisiska slag jag förut beskrivit. Alla gästerna voro mig obekanta, med undantag av vice pastorn i socknen och kronolänsmannen, vilka flera gånger förut varit inbjudna till gården. Till höger om värden satt en äldre fru, hans blivande svärmor, och till vänster fästmön. Hur hon såg ut minnes jag ej, men väl att hon skimrade av guld och juveler, alltsammans presenter av fästmannen. Allas ögon vilade på dessa och under de första rätterna talades knappt om annat än om dem. Den lycklige fästmannen visade sig mera upprymd än jag någonsin kunnat tro honom om. Han berättade en mängd anekdoter, vilka tycktes mycket roa sällskapet. Bland dessa fästade sig följande i mitt minne:

En klockare klagade hos prästen över att någon bortstulit hans get och bad sin förman att han, vid kungörandet därav från predikstolen, ville späcka efterlysningen med något enkom för tillfället författat anatema över den okände som stulit geten. Men nu bar det sig icke bättre till än att det just var prästen själv som tagit klockarns get, emedan denna haft den ovanan att flöja över hans gärdesgård och göra åverkan på hans åker. Prästen fann sig naturligtvis generad av uppdraget, men lovade att göra vad han kunde, och söndagen därpå när han uppläst kungörelsen slutade han med följande vers:

»O, du som allting vet,
du vet ock vem stal klockarns get!
O, du som allting visste,
förbanna den som geten miste!
Men inga sorger, inga kval
över den som geten stal!»

Mycken munterhet följde på denna vers. Men under det man skrattade och glammade, såg jag trädgårds-

mästaren på tröskeln till matsalen vinka mig till sig, hållande ett stort brev i handen. Jag gick till honom.

»Lämna det här brevet, min gosse, till kronobefallningsman», bad han mig, »men säg honom att det är mycket angeläget.»

Emottagande brevet, vilket var försett med ett ovanligt stort sigill, gick jag med detta till länsmannen och lämnade honom det, sägande vad trädgårdsmästaren bett mig säga. Länsmannen tog brevet, såg på utanskriften och bröt sigillet.

»Inga brev få läsas vid bordet!» ropade värden, höjande vinglaset, »jag trycker dig i botten, bror kronobefallningsman!»

Länsmannen med ögonen i brevet sträckte mekaniskt handen efter sitt glas, men drog i detsamma handen därifrån, liksom hade glaset bränt hans fingrar.

»Jag tror du söker skolka i dag», fortfor värden, »vem kunde tro att kungl. majestät och kronan någonsin kunde få nog!»

»Å, ibland får hon så det till och med fastnar i halsen», mumlade länsmannen, i det han långsamt och mörk i synen reste sig från stolen.

»Den som inte svarar på värdens skål han skall tömma minst ett glas med varendaste en av gästerna», förklarade värden.

»Ja, ja, och kronans ombud plikte dubbelt!» ropade gästerna om varandra.

Nu såg jag länsmannen bakom värdens stol böja sig ned och föra sin mun till dennes öra. Vad han viskade vet jag ej, men jag såg värden spritta till, resa sig upp från bordet och hörde honom därvid, fast något svävande på målet, be gästerna ursäkta för det han på några sekunder nödgades avlägsna sig för en angelägen affär. Därefter gick värden ut, följd av länsmannen. Gästerna tycktes icke fästa något avseende vid denna händelse, utan fortforo att trycka varandra allt muntrare och högljuddare, såsom fallet är ju mera det närmar sig slutet av en större middagsmåltid. Händelsevis

kom jag att vända ansiktet åt ett av de fönster som vette åt trädgården, och då såg jag på gången, som ledde till bersån, värden och länsmannen vandra framåt och jag tyckte mig även upptäcka en skymt av trädgårdsmästarn i sällskap med tvenne andra personer, dem jag icke kände. Utan att ännu begripa varför, erfor jag vid denna syn en obehaglig känsla. Men, som sagt är, ingen annan tycktes erfara det. Konversationen blev allt starkare, glasens klang allt gällare och tätare.

Men sekunderna, som värden utlovat, blevo minuter, och minuterna blevo en kvart, utan att värden hördes av.

»Men vem tog vid värden? Var är värden, värden!» hördes nu från alla sidor av det stora bordet.

Då hördes från dörren en stark stämma, den jag väl aldrig glömmer, och stämman ropade:

»Patron är på väg till Stockholm, till Smedgårdshäktet. Kronobefallningsman och två sexmän kuskade av med honom.»

Om åskan slagit ned i salen, hade den knappast så kunnat förstumma som denna röst nu gjorde. Det blev så tyst att man kunde höra flugans dans på fönsterrutan, och varje kind, nyss blossande av vin och skämt, var nu blekare än duken på bordet.

»Hjälp, hjälp! hon dånar! hon dör! vatten, vatten!» avbröts tystnaden, och nu rusade alla upp från bordet, rusade mot dörren till farstun. Vid dess tröskel stod trädgårdsmästaren. Det var hans den där stämman med åskans effekt. Alla frågade och skreko om varandra, och vad mina öron kunde uppsnappa var endast avbrutna ord och meningar såsom: »Gömt tjuvgods... nergrävt i bersån... bekände genast... order att genast häkta... hals över huvudet... rysligt!... skulle så sluta.. kunde sagt det förut... den arma, den arma!... dyrbara nipper... bjuda på stora middagar... jo jo... skulle så gå... Jaså, han bekände» o. s. v.

Nästan förlamad på den stol där jag sjunkit ner, tyckte jag att det var som hade en dimma lägrat sig

över mina ögon. Denna alltför tidiga erfarenhet av livets mörkare sidor och djupare elände hade alldeles omtöcknat mig, och när jag äntligen fick upp ögonen igen, såg jag en annan syn icke mindre vidunderlig. Jag såg gästerna, dock endast de manliga, kasta sig över bordet och hugga åt sig av kvarlevorna. Jag såg en herre med en gaffel i vardera handen, på den ena en ofantlig skiva kalvstek och på den andra ett dito stycke smörtårta; en annan höll för mun en vinbutelj så länge det fanns en droppe kvar; en tredje stoppade fickorna fulla med russin och mandel. Allt skulle ruineras i den ruinerades hus.

När jag efter en stund gick ut på gården, fann jag ett virrvarr av åkdon som körde upp och ned och ett nästan ogenomträngligt moln av damm välvde sig över denna gård, nyss så leende av sommarsol och glada människor. Vid ett hörn av stallbyggnaden upptäckte jag trädgårdsmästaren. Han stod ånyo med korslagda armar och med samma leende på läppen som när jag såg honom i trädgården. Men helt nära därvid låg Pylax på marken och tjöt så erbarmligt.

»Stackars Pylax sörjer sin husbonde», sade jag.

»Det lärer väl också vara den enda som sörjer», yttrade trädgårdsmästaren.

»Och ändå har ingen blivit så slagen och misshandlad som han», sade jag och gick för att trösta den stackars Pylax.

Men Pylax var otröstlig.

De röda ögonen.

Obegripligt är att människor i allmänhet så litet bemöda sig att närmare lära känna varanda. Ofta behandlas de ungefär på samma sätt som mången behandlar böcker, vilka kringskickas till »benäget påseende», men läggas olästa, ja ouppskurna på bordet. Sällskapslivet, enkom till för att ge människor tillfälle till människokännedom, uppfyller sällan sitt ändamål. I själva dansen, som mer än andra sällskapsnöjen närmar ungt folk av bägge könen till varandra, är det egentligen foten som agerar, medan munnen, själarnas språkrör, endast tyckes vara till för att flåsa ut efter den starka kroppsansträngningen utefter golvtiljorna.

Men ingenting fördunklar i så hög grad ändamålet med sällskapslivet som det så kallade konversationsspelet. Kortspelet är sällskapslivets död.

»En lätting, slö till själ och kropp,
fann livet en gång bli en börda;
då fann en annan lätting opp
att tiden genom kortspel mörda.»

Otaliga gånger har man upprepat denna ypperliga sentens, men lika många gånger förgäves. Människor bjudas tillsammans, och knappast ha de ställt ifrån sig hattarna förrän de fatta korten. Värden och värdinnan synas oroliga innan de fått sina gäster placerade kring spelborden. Nu äro de äntligen av med dem på några timmar, gudskelov! Dessa timmar, varunder man kun-

nat utbyta så många ord och växla så många tankar med varandra, klämmas till döds emellan ett par kortlekar. Visserligen åstadkommer spelet en viss jämlikhet, men en jämlikhet mellan talangen och talanglösheten, mellan geniet och dumhuvudet och ger icke sällan det senare företrädet framför det förra.

Huru annorlunda skulle ej följden bliva om dessa timmar i stället ägnades åt den verkliga konversationen! Vad skulle man icke kunna lära även av den människa man en gång möter, för att kanske aldrig mera återse! Det är en bok med armar och ben denna varelse du möter. Sök att slå upp den! Det finns kanske något blad däri som lönar mödan att genomögna. Avskräcks ej därav att det yttre förefaller dig något motbjudande. De bästa böckerna hava oftast de fulaste banden. Man kan åtminstone vara säker på att de äro de mest lärorika. Hur har hon börjat, denna för dig ännu okända varelse och hur kommer hon att sluta? Har det funnits tårar i det öga som nu blickar så likgiltigt, eller stormar i det bröst som nu häves så lugnt? Tala till henne, tala vänligt och kärleksfullt! Det beror på dig själv vad svar du får. Mången gång kan man vid blotta ljudet av en röst uppfånga hela själsackordet. Ofta skall du vinna något av värde för den erfarenhet av livet du själv behöver, och vinner du en och annan gång ingenting, så har du åtminstone försökt. Det ligger däri en nyttig motion för din själ. Du kan då icke förebrå dig någon liknöjdhet eller köld för det som röres och andas omkring dig. Men att låta allt vad man ser och hör oanmärkt ila förbi och försvinna, det är att leva och dö inom den inskränkta cirkeln av sitt eget jag — det är att ha levat förgäves.

En afton i min ungdom var jag på en bal i Kirsteinska huset. Den tiden var Kirsteinska huset en lokal för många förlustelser. Flera ordnar hade sina sammanträden där, societetsspektakel gåvos, ty då fanns en liten men ordentlig teater, som till och med begagnats av ordentliga teatersällskap; själve vår utmärkte

Torsslow har där givit många offentliga representationer. Lokalen inrymde därjämte en stor och smakfullt dekorerad danssalong, upplåten för både enskilda och offentliga baler. Det var en enskild eller så kallad abonnerad bal jag då bevistade. Samlingen av herrar och damer var ganska talrik. De flesta voro bekanta med varandra, umgänget följaktligen mindre stelt och dansen mera livlig. Där funnos visserligen i de mindre rummen några spelbord för de äldre, och den tiden hörde det till undantagen om någon, som dugde för dansen, slog sig ned vid dem. Nu hör det nästan till regeln att unga karlar spela kort, vilket har till närmaste följd att mången flicka får sitta för hela kvällen. Hon har dock kanske länge tänkt på denna bal, den stackars flickan! Hon har måhända haft mycket besvär för sin baltoalett, fått många snubbor av de sina för sin otålighet att åtminstone en gång på vintern få vara med på en större bal. Äntligen får hon vara med och får allt i ordning, kommer dansande uppför trapporna, flyger in i salen och slår sig ned på något ställe, väntande, liksom fågeln på sin kvist väntar sin make. Men maken kommer ej, ty han har slagit sig ned, den olycksfågeln, vid ett spelbord, och hon därute, om hon ej är bland de vackraste, får vänta, vänta i evighet. Att sitta och vänta, under det att allt omkring henne dansar och har roligt, det är för en ung flicka en evighet och ej bland de minsta.

Men så var ej den aftonen. Alla voro i rörelse och det räckte till och med för en och annan äldre fru, som gärna kunnat vara ur dansen.

En vals hade slutat och jag såg en av mina kamrater, som fört en dam till hennes plats, därefter komma rakt emot mig.

»Jag går för att få mig ett glas punsch,» sade han, »vill du följa med?»

»Ja visst,» svarade jag, »men hör du, jag visste inte att du valsade så bra. Det var din dams förtjänst, hon var lätt att föra, tyckte jag.»

»Åja, hon valsar inte illa,» medgav min kamrat, »men för resten är hon en riktig gås. Hennes tal är ja ja och nej nej, och vad därutöver är det är syndigt, såsom det heter i katekesen, så nog är hon kristen. Men säger jag att väderleken är vacker, så svarar hon ja, och säger jag att den är ful, så svarar hon också ja, och frågar jag om hon tycker om dans, så svarar hon nej, och frågar jag om hon tycker att dans är tråkig, så får jag återigen samma nej. Himlen bevare oss från de där gässen! De borde aldrig lämna dammens gröna nate, med undantag av Mårtens gås, som inte är att förakta, såvida den ej är för mager. Och så har hon röda ögon. Ögonlock som väggarna till en lada, är det inte förskräckligt? Kom, det behövs två glas på den saken.»

Efter en kort stund återkommen ut i salongen, kom jag av en händelse att stanna nära damen med de röda ögonen. Jag betraktade henne närmare. Hon kunde vara tjugufem å tjugusex år. Det var ett blekt, fint och välbildat ansikte, men den bleka ansiktsfärgen gjorde rodnaden kring hennes ögon ännu märkbarare. Hon hade någonting skyggt och ängsligt i hela sitt väsen. Det var som hon själv tycktes säga: Vad hade jag här att göra och hur kunde jag komma hit! I detsamma uppspelades till fransäs och då föll det mig in att jag borde bjuda upp henne. Jag lät presentera mig och hon var ledig.

Mellan turerna sökte jag konversera med min dam, men fann även jag att det var svårt att få annat än ja och nej från henne. Men ju mer jag misströstade om att få någonting annat, desto ivrigare blev jag i mitt bemödande. Envar har sin egenkärlek, det förstås, och min för tillfället bestod uti att få liv i marmorbilden. Slutligen högg jag till med:

»Det dammar förfärligt. Besvärar inte dammet era ögon?»

»Ånej», svarade hon.

Det var redan något, det var ett å till nejet och det blev snart mer.

»Men varför frågar ni så?» frågade hon efter en kort paus.

»Jo, jag tycker», svarade jag, »det förefaller mig som . . .»

»Som hade jag ont i ögonen», avbröt hon mig; »mina ögon äro så fasligt röda i afton, och så är det ofta, tyvärr. Men . . . men jag är inte född med röda ögon», tillade hon, hälften vemodigt och hälften på skämt.

»Det tror jag också», yttrade jag, »men jag trodde verkligen att ni hade ont i ögonen.»

»Det har jag likväl inte», sade hon, »så framt det inte ligger något ont i tårarna.»

Men detta sade hon med ett uttryck som kunnat göra andras ögon röda med, och det blev nu min tur att få svårt för ord. Det själsackord, jag då uppfångade, dallrar ännu genom mitt minne, liksom det då dallrade genom mitt bröst. Under återstoden av dansen växlades ej ett ord emellan oss och icke heller hela den aftonen. Det var mig svårt att fråga vidare, därför att det föreföll mig ännu svårare för henne att svara.

Efter fransäsens slut träffade jag ånyo hennes kavaljer i valsen.

»Jag ser på dig att även du behöver ett glas», sade han, »nå, var det inte som jag sade — en gås?»

Du är en åsna, tänkte jag, och du borde aldrig dricka annat än vatten.

Emellertid hade jag funnit tråden till ett av de sorgligaste öden jag känner, ehuru långt ifrån ett av de sällsyntare, och kanske ligger det sorgligaste just däri. Denna flicka var enda barnet i en familj som ägt både rikedom och anseende. Behaglig, talangfull och rik hade hon knappast satt sin fot inom tröskeln till den så kallade stora världen förrän hon med ens jagades därur. Hennes far förlorade på en gång både förmögenhet och anseende och fick i stället skuld och ett vanärat namn. Dottern måste ut i den värld som kallas den lilla, men är dock så omätligt stor genom sina bekymmer, strider och lidanden. Hon måste ut i främmande hus än som

guvernant och än som sällskapsmamsell, vartill ofta hörer att icke alls få räknas till sällskapet. Detta fördrog hon med undergivenhet, liksom hon tåligt burit förlusten av den hon skänkt sitt hjärta, men som vid första ryktet om faderns obestånd övergav henne. Men vad hon icke kunde bära, det var vanäran som drabbat hennes familj. Man kan stå i nöd och elände upp över öronen och ändå stå upprätt, om ingen fläck låder vid ens namn. Man kan vara den ädlaste som jorden burit och ändå icke frigöra sig från denna skugga som följer en hack i häl. Det är livets största förbannelse, det är fädernas missgärning straffad inpå barnen. Mycket kan man ha sina föräldrar att tacka för, men för ett gott och aktat namn kan man icke tacka dem nog.

Sådan var den skugga, som oskiljaktigt följde den arma varelse jag den där aftonen såg på balen i Kirsteinska huset. Kunde väl hennes ögon vara annat än röda! Det blandades ju hjärteblod i tåren hon göt.

Mamsell Emma.

Bland vänligare hågkomster från min ynglingatid glänser stundom fram bilden av en kvinna, ungefär tio år äldre än jag då jag först såg henne. Dotter till en kamrerare i Riksbanken, hade hon tidigt förlorat sina föräldrar, men en årlig pension av ungefär 200 riksdaler satte henne i tillfälle att, jämte vad hon kunde förtjäna genom undervisning i ritning, föra ett oberoende liv. Hon kallades mamsell Emma, hade en välbildad gestalt och ett milt intagande ansikte. Första gången jag såg henne hörde jag henne vid pianot, ty hon var även något hemma däri, sjunga den på sin tid mycket sjungna visan om »Hjärtats kamrar», och jag erinrar mig livligt dessa verser:

»En kammare har mamma ensam,
den andra bor min tant uti,
den tredje är för fler gemensam,
där, mina vänner, där bon I.

Men kära flickor, nog förstån I
jag också har ett kabinett.
Men vem bor där? Jo gissa fån I,
ni gissen ändå aldrig rätt.»

Mamsell Emma sjöng dessa verser med så mycket behag och naivitet att hon samma afton måste sjunga om dem flera gånger, isynnerhet den sista av de nu citerade. Vi antogo för bestämt att någon måste finnas

i kabinettet av hennes eget hjärta och voro alla nyfikna att veta vem hennes kabinettskammarherre kunde vara. Jag hörde fruntimren gissa på en hel hop och till och med bry mamsell Emma för en och annan. Men hon förklarade att kabinettet ännu var fullkomligt tomt, men under ett småleende liksom ville hon låta påskina att det icke vore så alldeles fritt ändå. Men det ena året följde på det andra, utan att man såg eller hörde av någon förändring med hennes egen hjärtelokal. Hon hade icke mera någon mamma eller tant, så att deras kamrar stodo lediga, så framt icke även de upptagits av vänner, bara vänner. Men aldrig hörde man att någon gått in i det lilla kabinettet eller att dörren någonsin öppnats, och det var icke gärna möjligt att någon kunde dväljas i ett rum som aldrig vädrades, ingen utom hoppet, det enda som kan leva utan sol och luft.

»Det är obegripligt att en så god och söt flicka inte blir gift», hörde jag många säga.

»Hon har ju ingenting, den stackars flickan!» hörde man nästan lika ofta svaras. »Bara tvåhundra riksdaler om året, och det räcker ju knappast till kläder och skor.»

Man har då ingenting, fast man är god och söt och fast man har ett gott och kärleksfullt hjärta! Men så synes det verkligen. Det fordras till hjärtat även en koja, men en koja med minst fyra à fem rum utom kök och nödiga uthus, och det får man ej för 200 riksdaler, och så illa står det verkligen till i samhället, att en man oftast mera ser på kojan än på hjärtat, fast han kanske själv ej är värd ens så mycket som hyran för en vindskupa fyra trappor upp.

Till råga på olyckan kunde man verkligen sätta i fråga, huruvida mamsell Emma hade dessa 200 riksdaler, ty i händelse hon gifte sig förlorade hon sin pension. Det gällde således en uppoffring å hennes sida. Det var då att välja mellan en man och 200 riksdaler. Skulle hon stanna i kvalet? Det är svårt att säga när man icke bestämt vet om hon varit i valet. Dock ville det

av åtskilliga tecken synas som hon ändå verkligen varit det.

Så t. ex. infann hon sig en dag bland sina vänner djupt sorgklädd och med ett ovanligt allvarsamt och tankfullt utseende. Hon var då redan tjugufem år.

»Vem i Guds namn sörjer mamsell Emma?» frågades från alla sidor. »En nära släkting förmodligen? Men vi ha ju hört att mamsell Emma på mycket länge icke haft någon släkting i livet.»

»Det finns väl andra än släktingar man kan sörja», svarade mamsell Emma med en viss betydelsefull blick och en ännu betydelsefullare suck.

»O himmel! Står det så till, då få vi på det hjärtligaste beklaga», hördes från alla håll, »men att ingen visste, att ingen hört det ringaste! Det var då inte eklaterat! Men att inte tala om det för sina bästa vänner! Men vem var det? Vad var han för slag och vad hette han?»

»Ack, det är ju endast ett minne numera!» suckade mamsell Emma, »och då kan det ju vara detsamma vad han var... Nog av att... att...»

Hon förde den bredfållade näsduken till ögonen och hördes snyfta. Mamsell Emma, avhållen av alla, blev ett föremål för allas uppriktiga deltagande. Men oaktat alla bemödanden, fick man ej veta mera av henne än att den hon bar sorgdräkt efter varit en ung militär av god familj. Man skyndade att titta i tidningarnas dödsannonser, men kunde ej under flera veckor upptäcka någon annan död militär än en sextioårs gammal fanjunkare vid andra gardet och den kunde det omöjligen vara.

»Nå, hon blev då inte utan, fast hon är utan ändå», anmärkte en av hennes vänner.

Icke stort mera än ett år därefter, eller omkring sex månader efter det hon lagt av sig sorgdräkten, visade hon sig ånyo i djupaste sorgdräkt. Ny överraskning och uppståndelse bland hennes bekanta, nya sorgebety-

gelser och nya frågor. Återigen en ömmare och av döden för tidigt bruten förbindelse. Men denna gång var det en ung civil tjänsteman, som endast väntat på andra lönegraden för att kunna gifta sig och som i samma stund han hunnit dit och förlovningen skulle eklateras dog, till glädje för alla inom första eller lägsta lönegraden, men naturligtvis till obotlig hjärtesorg för mamsell Emma, som för andra gången såg sitt hopp om livets lycka försvinna. Det där lilla kabinettet i hennes hjärta hade då blivit ett riktigt gravkor.

»Stackars människa! Det var nu den rysligaste otur!» yttrade hennes bekanta, »men bättre två olyckliga förlovningar än *ett* olyckligt äktenskap!» tillade de tröstande.

Icke heller nu fick man veta namnet på den senare fästmannen och jag vet ej om man sökte honom i tidningarna bland avlidna kammar- eller kontorsskrivare. Emellertid bar mamsell Emma troget sorgdräkten och besökte, som man sade, tvenne gravar på olika kyrkogårdar, för att bekransa dem, ty hon glömde icke den äldre för den yngre, icke militären för den civile eller lagern för eklövskransen.

De funnos dock som tvivlade på verkligheten både av den ene och den andre, i det de skrattande påstodo, att mamsell Emma, av fruktan för att komma på överblivna kartan, ville visa världen att hon icke behövt komma dit, ifall dödens ängel, den enda rival hon ej kunnat besegra, icke ryckt den ene efter den andre ifrån henne. Men de funno inga anhängare; flertalet trodde mera på mamsell Emma, som fortfarande intog alla genom sitt milda anspråkslösa väsen, och anspråksfullt kunde det väl icke anses att ha haft tvenne fästmän, isynnerhet när bägge lågo i graven.

Men de fingo, dessa belackare, vatten på sin kvarn, när efter ytterligare några års förlopp (hon var då trettio år) mamsell Emma under tårar omtalade ett nytt och tredje olycksöde. Hon hade någon tid givit lektioner

åt ett par barn till en änkling, som var kryddkrämare och hade sin bod vid Regeringsgatan. Även med honom hade hon varit förlovad, även med honom skulle hon gifta sig, men även han hade knall och fall avlidit, så att nu för henne ingenting annat återstod än att även efter honom bära sorgdräkten. Det var att riktigt ruinera sig på sorgkläder.

Den gången var åtminstone namnet uppgivet, men just däri låg också olyckan, ty snart nog fick man veta att kryddkrämaren visserligen kort före sin död förlovat sig, men icke med mamsell Emma, som knappast talat med honom, utan med en rik traktörsänka på Södermalm, vilken hade det som talar. Huruvida mamsell Emma visste av detta förhållande, känner jag icke, men om hon icke vetat det, så blev hon på ett ganska obehagligt sätt övertygad därom vid ett tillfälle då hon, trogen sina gamla vanor, ville lägga en krans även på kryddkrämarens, den tredje älsklingens grav. Hon sammanträffade nämligen då med en tjock medelålders fru, vilken kommit dit med icke mindre än tolv stora blomkrukor och som, när hon fick se en främmande kvinna vid graven, sorgklädd såsom hon, genast rusade emot mamsell Emma och jagade henne tämligen hårdhänt därifrån.

Den stackars mamsell Emma led mycken smälek efter den betan och lämnade Stockholm, där hon ej fick sörja i fred eller så mycket och så ofta hon ville. Sedan återsåg jag henne icke på mycket länge, men jag hörde att hon även vid fyrtio års ålder burit sorgdräkt, med eller utan skäl lämnar jag denna gång därhän. När jag äntligen sist råkade henne var hon sextio år, en behaglig och intressant gumma, men kallades fortfarande mamsell Emma. Hon skämtade då själv över sina besynnerligheter i ungdomen.

»Det var väl den största dårskap man kan tänka sig», yttrade hon, »det var ju att hålla alla friare ifrån mig, även förutsatt att någon på allvar velat bli det. Att

förlova sig med mig, det var ju detsamma som att förlova sig med döden, detsamma som att bli martyr för kärlekens skull och vem vill bli det i våra dagar? Därför gick det också som det gick.»

Visserligen yttrade hon detta med ett uttryck av skämt, men det föreföll mig som om det låg mycket allvar på botten. Mamsell Emma hade således ännu ett tröstens ankare att hålla sig vid.

En spratthöks äventyr.

En av mina kamrater från Uppsalatiden var Rudolf Eckerzen, norrlänning. Studenterna av Norrlands nation voro i allmänhet kända för flit i studier och tarvlighet i levnadssätt, men Rudolf Eckerzen var ett undantag. De som något närmare kände honom försäkrade att samma sida av de på hans bord liggande böcker, som vid terminens början låg uppslagen, låg även öppen vid dess slut. »Det är med Eckerzens läsning som med skapelsen», sade en kamrat, »den är utan begynnelse och ända.» Men så varierade han desto mera i sin toalett och ansågs för en av sin tids första sprätthökar. Jag kommer mycket livligt ihåg vilket oerhört uppseende han väckte på en gillebal vintern 1829. Han hade naturligtvis svart frack och denna vida finare och modernare än de flestas, men han hade därtill, vad som var än mera sällsynt, byxor och väst av vit kaschmir. I det rikt veckade kråset, ty krås brukades den tiden, bar han en stor kråsnål av diamanter, och man sade att han ombytte vita handskar för varje särskild dans. Man påstod att detta skedde för att visa fingrarna, nästan alla försedda med de dyrbaraste ringar, och han hade alltid på sig två näsdukar, en av siden och en av finaste battist, en oerhörd lyx inom en nation, för vars flesta medlemmar, efter vad som sades, en enda ansågs nära nog som en lyxartikel. En ärvd betydligare förmögenhet satte honom i tillfälle att utveckla denna prakt. Medelstor till

gestalt, var han spenslig över skuldror och bröst, men hans ben voro välformade och liksom gjutna efter någon bild av Endymion. Hans ansikte hade ingenting ovanligt, han var i det hänseendet som folket är mest, och så var det med hans sätt och konversation även. Han sökte umgängesvänner bland stockholmarna, för att vänja sig av med den norrländska dialekten, den han ansåg oförenlig med en garderob, som förskrev sig från huvudstadens förnämsta skräddare. Han var mycket upptagen i familjerna och gärna sedd av damerna, ehuru jag tvivlar på att någon av dem blev betagen av honom. En karl, som uteslutande lever av sin toalett, tänker för mycket på sig själv, och det är just det som damerna icke rätt kunna med, och kommer han därtill med ringar på fingrarna, så blir det ytter värre. Men på en bal är det angenämt för ögat att se kavaljerer i utsökt toalett och man försonar sig lätt med vita kaschmirpantalonger, isynnerhet om de dragas av ett par magnifika ben, så sällsynta bland studenter, isynnerhet bland dem som studera till graden. Man ser ju knappast andra än spindelben på parnassen. Det är följden av att arbeta för mycket med huvudet och Rudolf Eckerzen aktade sig för det.

Någon examen skulle han väl taga ändå och vilken annan kunde det väl vara än den så kallade kansliexamen? Vilken annan passade väl till en toalett som hans? Det var en gentil examen, fast en av de ytligaste, och man borde taga den innan man glömmer sina skolstudier. Därför ju längre Eckerzen låg vid akademien, desto svårare blev det för honom. Han ärnade gå in i kabinettet, försäkrade han, och som hans salig mor varit född friherrinna och han hade allt som erfordrades för den yttre polityren, så ansåg man det vitæ genus han valt för det bästa. Det kvistiga var själva examen, och Eckerzen hade försökt, men misslyckats, och det i historien, som likväl var huvudsaken. Han hade i tentamen inför Geijer påstått att det var efter slaget vid Willmansstrand som Axel Oxenstjerna haft sin

andra sömnlösa natt. En blivande diplomat kunde icke ha bättre reda på Axel Oxenstjerna! Påstå att den är sömnlös som ungefär ett helt århundrade legat i graven, det var något för starkt. Det behövs åratal för att slakta en sådan bock och Eckerzen låg kvar i tre och hade säkerligen legat kvar än, om icke en händelse inträffat som tvang honom till den första och sista ansträngningen på den diplomatiska banan. Se här vad som skedde.

Den tiden hörde det till studentlivets roligaste tidsfördriv att gå hem till varandra och städa, d. v. s. vända upp och ned på allt som fanns i rummet, tömma vatten ur karaffinen och hälla dit aska i stället, vräka sängkläderna under sängen och i stället bädda med vedträn, över vilka man sedan bredde lakanen och täcket, med mera dylikt mer eller mindre sinnrikt. En eftermiddag under det Eckerzen dansade på slottet hos landshövdingen smögo sig några kamrater in i den lilla våning på tre rum han bebodde, ty han bodde även som en grand seigneur. Fanns det hemma hos honom ingen bokhylla att vända upp och ned på, så fanns det däremot klädskåp som dugde. Ur skåpen framdrogos mästerstycken från Kædings verkstad, det ena vackrare och dyrbarare än det andra, men där upptäcktes även något som gjorde kungl. teaterns skräddare all heder, nämligen ett par underpantalonger av det mjukaste ylle, men som det oaktat hade den ovanliga egenskapen att kunna nästan stå för sig själva, ett par lösben med riktigt konstnärligt formade lår och vador, de ypperligaste surrogater för den mot vilken i det ena eller andra naturen varit något styvmoderlig, en oundviklig nödvändighetsartikel för en teaterns primo amoroso. Det fordras icke så få kardor silkesvadd för att bli en scenens hjälte.

Man må tro att kamraterna fingo roligt. De hade nu funnit hemligheten av de magnifika benen, Eckerzens stora företräde framför andra i Uppsalas salonger. Det enda erkänt solida hos honom befanns nu lika löst som

allt annat. Det upptäcktes blott ett par av dessa självständiga underplagg; det andra var säkerligen som bäst i dansen på Uppsala slott, bedragande en godtrogen värld. Se där åtminstone ett givet anlag för diplomatien.

Eckerzen blev icke litet bestört när han vid hemkomsten fann allt ligga huller om buller om vartannat på golvet, allt så när som på de där benen av silkesvadd, vilka stödjande sig mot en stolskarm voro de första som mötte hans blickar. Förtvivlad stängde han sig inne och gick icke ut på flera veckor. Han vågade icke visa sig med sina förvärvade behag, icke heller visa huru smalbent han i själva verket var. En sådan smalbent Endymion skulle Diana genast ha förvandlat till kronhjort. Emellertid blev följden den att Eckerzen läste så att han tog kansliexamen. De som efteråt sågo honom och icke kände förhållandet trodde att han läst så att benen magrat. Samma dag han tog examen begav han sig till Stockholm och blev en välbeställd kungl. sekreterare i konungens kansli.

Jag träffade honom understundom. Han var om möjligt större sprätt än förr, alltid i nya kläder av den modernaste snitten, alltid med kråsnål av diamant, collier av massivt guld och ringar till överflöd. Dessutom hade han lagt sig till med glasögon med guldbågar och ett fint spanskt rör med guldknapp, det förstås. Så ofta jag mötte honom kunde jag ej underlåta att snegla något på hans ben och det föreföll mig som började de småningom antaga den helgjutenhet de hade före den fatala händelsen i Uppsala, utan att någon annan del av kroppen utvecklade sig i samma proportion.

Eckerzen umgicks inom många familjer i huvudstaden. Några funno det mycket barnsligt av honom att ständigt gå med så mycket nipper på sig. Andra ansågo det till och med för farligt, och en gång hörde jag en person säga: »Det skulle alls inte förvåna mig om man en vacker dag stule bort honom och lade honom

hel och hållen i smältdegeln.» Det var hart nära att denna förutsägelse hade gått i fullbordan.

Eckerzen fick en dag ett anonymt brev på det finaste parfymerade rosenpapper, synbarligen skrivet av ett fruntimmer med bildning, ty koncept och piktur voro förträffliga. Innehållet var i sammandrag följande: Den anonyma sköna hade sett kungl. sektern på senaste balen hos presidenten, men han hade icke sett henne, vilket var så mycket oförklarligare som hon hade den lyckan, eller kanske rättare den olyckan att vara alltför mycket bemärkt och besvärad av alla andra. Ledsen över att icke ha blivit det av den person, vars uppmärksamhet hon mest önskat sig, och ivrig att erhålla förklaring däröver, begärde hon ett möte, men i djupaste hemlighet och under det hon anförtrodde sitt goda namn och rykte åt hans heder. Dag och timme voro utsatta för detta möte och en vagn väntade vid det och det hörnet.

Eckerzen smålog. Det var segrarens småleende. Eckerzen var ingen debutant i galanteriernas värld. Hur skulle han också kunna vara det med en sådan garderob, guldsmidd och briljanterad såsom han! Han hade mera framgång i Stockholm än i Uppsala. En student blir ändå alltid ett slags skolgosse, vore han än fyrtio år, under det att en man i verken alltid är en man, även om han icke uppnått beväringsåren. Eckerzen, icke begripande att något så skönt kunnat, trots guldglasögonen, undgå hans uppmärksamhet, brinner av längtan att få avgiva den förklaring man med så mycken iver och uppoffring begär, inställer sig punktligt på mötesplatsen, i stor toalett naturligtvis, upptäcker en ofantlig täckvagn i det där hörnet och närmar sig den. En betjänt i rikt livré, som står vid vagnsdörren, öppnar densamma och utan att säga ett ord ger honom ett tecken att stiga in. Han stiger in, ser ingenting i mörkret, men märker nog att han sitter vid sidan av en dam, fast hon ännu iakttager den djupaste tystnad. Det förefaller honom något ovanligt att den

där betjänten, som öppnat dörren för honom, själv stiger in och tager plats mitt emot honom och den okända sköna. Dock fäster han sig icke länge vid denna omständighet. Vagnen, satt i rörelse, skräller förfärligt mot gatstenarna. Vår hjälte vänder sitt ansikte allt närmare intill sin dam och viskar:

»Min nådigaste! Jag dör av otålighet innan jag får ...»

Mera får han ej yttra, ty i detsamma känner han sina bägge handlovar omgripas av honom som sitter mitt emot och hör från sidan en röst som liknar allt utom en vacker kvinnas. Rösten säger:

»Ett av två, herre! Antingen lämnar ni ett stycke av er hals kvar i vagnen, eller också allt vad ni har på er.»

Eckerzen, stelnande av fasa, känner sin hals beröras av något kallt och vasst. Men den tunga vagnen fortfar att dåna mot gatan, åskan lik.

*

Ungefär vid samma tid på kvällen sitter i sitt rum två trappor upp i ett hus vid Holländargatan å Norr en annan kungl. sekter med namnet Lindqvist, en av Eckerzens närmaste umgängesvänner. Han är träget sysselsatt med skrivning, ty det är icke alla som ha tid för rendez-vous. Bäst han så sitter öppnas hans dörr, och en person, en vaktmästare i svarta kläder och vit halsduk, inrusar ropande:

»Kom för all del ner, herr kungl. sekter! Det har kommit en galning, kommit som man födes hit till världen, och han ropar på kungl. sekter Lindqvist! Det är alldeles förskräckligt vad han ser ut! Han har bestämt rymt från dårhuset.»

Lindqvist hastar ner och in i första våningen. Där ser han en mängd herrar och damer — ty det är stor bal därnere — fly skrikande, damerna med händerna för ögonen, fly för en människa i Adams ursprungliga

toalett, men med vida smalare ben än människosläktets stamfar säkerligen var utrustad med. Vansläktades man likväl icke i något annat, så ginge det väl an ändå.

Det dröjde en god stund innan Lindqvist igenkände sin vän Eckerzen. Det skulle också vara svårt nog för vem som helst att igenkänna sin bäste vän om denne befann sig i det tillstånd som gör alla människor mest lika varandra. Äntligen drog Lindqvist sin kamrat med sig upp på sitt rum och fick där höra hans olyckliga äventyr. Eckerzen hade i vagnen blivit så utplundrad, att det icke fanns kvar en tråd så lång att han kunde linda den kring sitt finger, i stället för de ringar som dragits därifrån. Därefter hade vagnen stannat utanför ett hus, bovarna stigit ur och plötsligt försvunnit med sitt byte. Efter en stund hade den olycklige, som satt kvar, ropat på kusken, vilken icke tycktes ha ringaste reda på vad som förefallit, och fått av denne veta i vilken trakt av staden han befann sig, och när han sport att det var i närheten av Holländargatan, där Lindqvist bodde, hade han bett kusken köra honom dit. Där hade han sprungit ur och upp i huset, men, tagande vilse om våning, kommit att på ett högst ovanligt sätt med sin närvaro illustrera en större familjefest.

Eget är att ingen anmälning hos polisen gjordes om denna sak, och Lindqvist hade allvarligen blivit ombedd av sin vän att icke för någon nämna ett ord därom. Några dagar därefter stod i Dagbladet bland upphittade saker ett par med silkesvadd stoppade kalsonger som funnits liggande på en gata nära Hötorget och tillvaratagits av en klädmäklerska, vilken hade sin bod i närheten och där de någon tid hängde väntande på sin ägare. Men då denne icke hördes av, såldes de slutligen till facilt pris åt en figurant vid kungl. baletten, följaktligen den ende som, näst rånarna, hade någon fördel av detta sorgliga äventyr.

Den lidande blomman.

»Blommor, som skola förädlas, måste lida», säger trädgårdsmästaren och han har rätt. Det duger alls icke att ge dem för mycket sol eller för mycket vatten, ty då ränna de upp, bli gängliga, svaga och bära ytterst enkla och tarvliga blommor. De måste både hungra och törsta, böra aldrig få mera än de med knapp nöd kunna leva av; trädgårdskniven skall beständigt såra och stympa dem; det är en oupphörlig pina både ut- och invändigt. För att icke dö — och livet är kärt — vad måste då den arma blomman göra? Hon måste samla all den kraft hon inom sig själv äger, även den hon icke vet av; måste, för att kunna trotsa sitt vidriga öde, anstränga sig ända till det omöjliga. Och hon lyckas slutligen, hon segrar. Genom detta samlande av kraft, denna ansträngning, utvecklar hon småningom en skönhet som hon själv icke kunnat drömma om. Hon får dubbla blommor och en färgprakt som tävlar med solens. Så blir hon förädlad.

Och vad som gäller om blomman, gäller även om människan. Det sköna, det ädla, det stora måste pinas fram. Det är ett arbete i sitt anletes svett; det är att gå i nödens skola. Roligt är det ej att gå i den skolan och att sitta på så hårda skolbänkar, men flertalet av dem som genomgått den har befunnit sig väl därav, har blivit förädlat, lyckligt, och bättre är naturligtvis den lycka som kommer än den som går. Värre än att *vara* olycklig är att *ha varit* lycklig.

Men, säger man, massan av människosläktet har icke gått i annan skola än nödens, och är det väl massan som representerar det sköna och ädla? Hon representerar åtminstone det himmelska tålamodet, och utan denna dygd vad hade väl blivit av människosläktet, av världen!

I prima av Klara skola fanns, under min skoltid, en lärare med namnet Biljer, en av de älskligaste och mildaste människor jag kan erinra mig. Han uträttade tio gånger mera med det minsta ord, än rektor Trysén med sin längsta rotting. När vi visade oss alltför ostyriga eller lata, brukade han säga:

»I dag har ni inte sett den lidande blomman.»

Vem var då den lidande blomman?

Det var en liten flicka, vilken gick i församlingens fattigskola, men som före skoltimmarna brukade sitta på en gravsten nära södra kyrkporten, läsande över sin läxa och alltid med ögonen i sin bok. Flicka och bok syntes lika illa medfarna. Boken var mycket nött, nästan alla bladen voro lösa, och hon som läste var mycket spenslig och svag, nästan blåblek i ansiktet och hon gick barfota om sommarn, och Gud vet om hon inte gjorde det om vintern med. Hon såg alltid så lidande ut och säkerligen var vad hon läste, eller katekesen, icke heller uppfriskande. Hon tog aldrig emot vad vi bjödo henne, en bit bröd eller en pepparnöt. Hade någon förbjudit henne att göra det? Eller var det något inom henne själv som förbjöd, något som bjöd henne att vara allt genom sig själv och intet genom andra? Vi hade själva kallat henne »den lidande blomman». Därför när magister Biljer nämnde henne, visste vi att det var den stilla och flitiga flickan på gravstenen och som satt där utsvulten och med nakna fötter. Då visste vi också vad han menade, vi som voro ostyriga och lata, fast vi voro mätta och hade kängor.

Efter ett år försvann den lidande blomman från kyrkogården, hon gick icke mera i skolan. Men vi, som ännu gingo kvar i vår, mötte henne ofta på gatorna.

Hon sviktade under de tyngsta bördor, bar ok med ämbar. Ibland bar hon, själv ett barn, ett annat något mindre på sina magra armar, och icke sällan sågo vi henne mitt i smällkalla vintern ligga framstupa vid strömmen och skölja kläder. Hon var i tjänst, slavade hos andra, var barnflicka, var allt som ligger inom slavens område, och det området är det vidsträcktaste av alla.

Alltid samma lidande uttryck, men också samma lilla stolthet. Jag minns en gång vid ett tillfälle då vi en sommardag återfunno henne på samma gravsten, då vaggande på sitt knä ett litet flickebarn väl ombonat och rikt utstyrt, ty det var ett herrskapsbarn. En av oss bjöd henne några karameller, vilka hon den gången åtminstone tacksamt emottog, men hon förde dem icke till sin mun, utan till den lillas.

»Vill du då aldrig ha något för dig själv?» frågade en av oss.

»Jag behöver ej något, jag», svarade hon.

Men herrskapsbarnet, rosenkinden med fina spetsmössan, det behövde! Vid dessa ord var det något som pärlade, som skymde för våra ögon. Vad som skymde skar oss i hjärtat, men gjorde våra hjärtan gott.

Emellertid hade hennes bild så djupt inpräglat sig i våra sinnen, att, oaktat många år förflutit sedan den stund jag nyss beskrivit och under vilken tid *hon*, liksom vi, naturligtvis undergått mycken förändring, vi likväl icke desto mindre kände igen henne. Hon var då gift med en fattig skomakare som hade sin verkstad i den så kallade Holmgrenska gården vid Klara västra kyrkogata. Hon hade redan varit gift över tio år, hade stort hushåll, många barn att draga fram i fattigdom, men hennes hem var som ett tempel, helgat och invigt åt alla en husmoders dygder. Hon var ej mer den lidande blomman. Utvecklingen var gjord och villkoret för densamma behövdes följaktligen icke mer. Hon var glad, strålande, skön, fast hon aldrig varit vad man kallar vacker. Nog av, allt var nu idel dubbelblom och

färgfulländning, och som blomman var, så blev frukten. Hon uppfostrade sina barn till goda och redliga människor, ty hon kände den rätta uppfostringsmetoden. Boken, vari hon studerat den, var hennes eget liv, hennes egen barndom.

Jag vet ej om hon lever än. Men är hon död, så måtte dödens ängel ha funnit henne leende, lycklig och nöjd — nöjd i döden som i livet.

Längre är ej historien om den lidande blomman.

En general.

En dag under mina skolår råkade jag att övervara en lektion i Jakobs kyrkskolas andra klass. I parentes sagt, låg ungdomen i denna skola i beständig fejd med ungdomen i min, som var den så kallade Klara trivialskola. Ordentliga bataljer levererades dem emellan och merendels var Brunkebergstorg valplatsen. Så länge kriget räckte var det lika litet rådligt för en klarist att beträda Jakobs skoltrappa som för en jakobist att beträda Klaras, och Jakobs var onekligen den farligaste, ty den hade mycken likhet med en vanlig brandstege. Också var det en position, den jakobister med lätthet kunde försvara efter sitt nederlag på öppna fältet. Men understundom ingicks ordentligt vapenstillestånd emellan skolorna, då man ostörd kunde närma sig varandra. Det var under en av dessa korta mellantider jag infann mig i Jakobs skola för att träffa en gosse vid namn Clas Ek. Vår gemensamma vurm att samla duvor hade väl någon del i den förtrolighet, som slutligen uppstod emellan oss. I andra klassen av Jakobs skola fanns den tiden en lärare, magister Bollsten. Jag tvivlar på att han var verklig magister, men nog var han präst, och det var just i katekesen han förhörde, medan jag stod vid dörren, avvaktande skoltimmens slut. Med förhöret i katekesen, vilket föreföll mig högst originellt, tillgick på sätt som följer:

Magistern. Nå, min käre Sundberg, vad är Gud?

Sundberg. Gud är en ande.

Magistern. Rätt. Nå vidare, käre Lund?

Lund. Ett osynligt väsende.

Magistern. Rätt. Och du, käre Lundgren?
Lundgren. Med alla de högsta fullkomligheter.
Magistern. Rätt. Och du, Strömbom?
Strömbom. Evig och oföränderlig.
Magistern. Rätt. Och du, käre Karling?
Karling. Allestädes närvarande.
Magistern. Och du, Ek?
Ek. Allvetande och allvis, allsmäktig.
Magistern. Och du, Wikström?
Wikström. Helig och rättvis, sannfärdig.
Magistern. Och du, Bergström?
Bergström. God och barmhärtig.
Magistern. Rätt. I dag går det som ett vatten. I dag klickar ingen.

Därefter gick magister Bollsten till fönstret, öppnade det och vände ena örat ut, liksom för att lyssna.

»Jag tyckte att klockan slog», sade han, »men det var inte så. På slaget måste hon dock vara, så att det kan vara nog nu på förmiddagen. Låt nu se, kära gossar, att ni går ordentligt hem och inte för något oväsen på gatorna och slåss att det kan bli farligt för liv eller lem. Man bör alltid tänka på sin framtid och ingen vet vad man blir med tiden. Den ene kan bli general, den andre president och den tredje excellens. Men vad ni än blir, kära gossar, så bör ni aldrig glömma er gamle lärare. Därför om jag en gång möter er och säger: god morgon, herr general! eller god afton, herr president! eller tack för sist i skolan, ers excellens! så ska ni alltid med välvilja och artighet svara: Tack, herr biskop! Se så, nu slår klockan, gudskelov! Adjö med er och sparka inte sönder tågmattan i farstun, för då får ni hustru min på er!»

Hela klassen rusade på dörren.

»Det är fasligt vad ni ä slängda i katekesen», yttrade jag till Clas Ek, under det vi bägge följde ut med strömmen.

»Ja, ä vi inte?» frågade Ek. »Svarade jag inte genast allvetande och allvis? Det går alltid i sin bestämda ordning, så att var och en har förut reda på vad han bör svara», tillade Ek med den naivaste uppriktighet.

»Men om så är», anmärkte jag, »så kan det ju lätt hända att du, som nog vet att Gud är allvis och allsmäktig, aldrig får veta att han också är god och barmhärtig.»

»Det är Bergströms sak, det där angår bara honom», förklarade Ek, »i det där stycket är det alltid han som har slutet.»

»Men vad det bör bli mycket förnämt folk av er alla med tiden», yttrade jag vidare, »du blir väl general du, kan jag väl tro.»

»Ja visst, i fall jag bestämt vill det», svarade Ek, »och säkert är att nog blir jag förr general än Bollsten blir biskop.»

Från den dagen kallades Ek i de bägge skolorna allmänt för »generalen» och han var onekligen general en chef för jakobisterna i de nya krig, som sedermera fördes mot Klara skola. Det var under denna höga befattning som han efter en stor seger på Brunkebergstorg fick en förskräcklig stut av rector scholæ i Jakob.

»Segrare på fältet, slagen på bänken»,. yttrade han kort därefter till mig, »växer det inte lager i detta usla land, så växer det åtminstone rotting.»

Men det oaktat förlorade han icke smaken för militäryrket, ty när jag åtskilliga år därefter åter råkade honom, var han sergeant vid artilleriet.

»Ändå ett stycke på vägen», yttrade han till mig under samtalet om våra barndomsäventyr och varvid även kom på tapeten hans föresats att bli general. »Jag tänkte bli löjtnant och genomgå Marieberg, trots min mångåriga skolgång hos magister Bollsten. Men det blir en lång omväg och jag kan inte med sådana. Däremot känner jag en genväg som ... Vänta, vi få väl se.»

Den genväg han tog blev först till Belgien i sällskap med tvenne andra sergeanter vid artilleriet, Hörner och

Petterson. Meningen var att deltaga uti belgiska frihetskriget. Men innan de kommo till Antwerpen var kriget slutat. Hörner vände hem tillbaka, men Petterson och Ek fortsatte resan längre söderut, togo krigstjänst än i spanska och än i portugisiska arméerna och kommo följaktligen att deltaga i striderna mot Don Carlos i Spanien och Don Miguel i Portugal.

År 1841 kom Petterson åter till fäderneslandet efter att ha tjänt sig upp till major i portugisisk tjänst och till överstelöjtnant i spansk. Utom tre ordnar och de mest hedrande vitsord från dem, under vilka han tjänat, hade han även fått en pension av spanska regeringen, väl icke stor, men tillräcklig dock för Pettersons små levnadsbehov. Petterson besökte mig strax efter hemkomsten och hade många hälsningar från Ek. Ek hade likaledes fått avsked som överstelöjtnant, var lika dekorerad och pensionerad som Petterson, men hade begivit sig till Turkiet för att där ingå i krigstjänst samt vidare avancera i graderna. Han stod följaktligen fast i sin föresats och medgivas bör att vägen han valt var den genaste. Petterson led dock mycket av sina blessyrer och levde icke länge. Mycket grämde han sig över den likgiltighet, som militärbefälet här i Stockholm visade honom, och jag erinrar mig, som vore det i går, huru han på Ladugårdsgärdet, dit han och jag begivit oss för att åse en revy med garderna, föll i raseri vid åsynen av den kungliga staben.

»Se dessa simulakrernas heroer!» ropade han. »Se hur de kråma och svansa sig, fast ingen enda av dem hört kulan pipa för deras öron! Men för mig, som ändå varit med och gjort svenska namnet heder i främmande land, för mig har man icke ens så mycket som en vänlig blick. De hade kunnat låna mig en häst, så att jag åtminstone fått rida med i staben. Ja, Ek hade rätt, tusen gånger rätt och därför gjorde han vad han gjorde.

»Varuti hade Ek rätt?» frågade jag, nyfiken att få höra något mera om jakobisternas för detta general en chef.

»Jo», upplyste Petterson, »han brukade alltid säga: »Aldrig skola vi bli uppburna därhemma, om vi också utfört en Napoleons dater, aldrig så länge vi heta Ek och Petterson. Men vore jag en greve Hönshjärna och du en baron Viftpåsvans, så vore det helt annat.» Ek hade rätt, varför gjorde jag ej som han! Men... men han hade ingen mor i livet han», tillade den olycklige och brast i tårar.

Petterson dog kort tid därefter i denna moders armar, som han kommit hem för att stödja. Men Ek kom aldrig tillbaka till Sverige. Den bekante Bruce Bej påstod sig likväl ha träffat honom i Konstantinopel och trodde sig även veta att Ek under namn av Suleiman Pascha stupat i en strid mot Montenegro. Så blev han kanske ändå general till slut.

Än biskop Bollsten då? Han hann icke ens till kom-minister.

Grodornas drottning.

Man kan väl icke tänka sig någonting härligare än en klar sommarmorgon på landet. När blomman öppnar sin kalk, utvecklar hon sin ljuvaste doft, och småfåglarna slå såsom yrvakna sina mest klingande toner. Får man därtill höra gökens ters, lika given och välstämd så långt man kan minnas tillbaka, så synes allt fullkomnat. Varför göken, som är en riktigt otacksam gök, emedan han dödar sin beskedliga fostermor, fått den starkaste stämman, vet jag ej, såframt det icke är för att varna det övriga av skapelsen för att träda i hans fotspår. Då ljuder det som en självbekännelse, en ton av ånger, och man kan då förklara det mäktiga intryck hans rop gör på envar.

Dock känner jag människor som finna ett lika stort behag i sommarkvällens senaste stunder, och jag kan icke neka att det ligger någonting obeskrivligt högtidligt i det lugn och den tystnad, som råda i skog och mark några timmar efter solens nedgång, isynnerhet om man vandrar mellan oslagna ängar eller åkrar och lyssnar till ängsknarren. Är läderlappen den ridande nattpatrullen, så måste ängsknarren vara brandvakten i blommornas stad och som går omkring, ropande till himlen om skydd mot eld och brand. Lysmasken duger den också, han måtte vara en stor matador, ett riktigt ljus bland de sina.

Men det finnes även en annan av det lägre stoftets barn som icke heller har nattro och det är grodan, den fula grodan, och det är kanske därför hon först i skym-

ningen vågar visa sig, en anspråkslöshet som man borde hålla henne räkning för. Med möda undgår man att trampa på henne, ty litande på att själv icke bli sedd, är hon alltför närgången, hoppar mellan vandrarens fötter och blir sålunda ofta nog offer för sin tro att vägarna nattetid endast äro till för henne.

Mången sommarnatt har jag lyssnat till ängsknarrens ljud, beundrat lysmaskens sken och isynnerhet har jag beflitat mig om att icke trampa på grodan, ty så ofta jag mött henne, har hon återlivat mitt minne av tvenne händelser från min ungdom och vilka då gjorde ett djupt intryck på mig.

Under min studenttid vistades jag en vår på landet. En dag kom ut till ett herrskap i grannskapet en sextonårig flicka från Stockholm direkt ur pensionen. Hon hade, som jag förmodar, aldrig förut varit på landet, och då jag händelsevis var på besök hos den familj till vilken hon kom, hörde jag hur hon ropade till och såg hur hon slog ihop händerna av förtjusning när hon fick syn på ängen, vilken stod i sin späda vårgrönska och med sina första enkla blommor.

»Ack vad det skall bli roligt att få höra taltrasten, den jag aldrig hört, men som skall sjunga så vackert!» utropade hon. »Ack så roligt det skall bli!»

Bittida och sent strövade hon ut, och när hon kom hem berättade hon med stegrad förtjusning att hon hört taltrasten och att hon icke nog kunde prisa hans sång. En afton följde vi henne enkom för att lyssna till nordens näktergal, men sågo till vår förundran att hon, i stället för att föra oss till skogsbrynet, som likväl låg närmast till hands och där taltrasten säkrast var att finna, sprang före oss över ett stort fält, som låg åt alldeles motsatt håll. Slutligen stannade hon vid en stor damm, vars grågrumliga vatten svagt återspeglade ett ensligt pilträds gulgröna fransar.

»Tyst! hör skall ni få höra!» bad hon oss, i det hon böjande sig närmare dammen lyssnade med tillbakahållen andedräkt.

Vi lyssnade, men kunde icke uppfånga annat ljud än grodornas kända kväkande från djupet av dammen, ty det var just grodornas lektid.

»Och detta kallar du för taltrasten, din toka!» utbrast en äldre fru.

»Ja, är det inte vackert! Är det inte gudomligt!» fortfor flickan. »Tyst! hör!»

Vi utbrusto i det livligaste skratt.

»Du har inte stora anspråk på taltrasten du», fortfor frun, »det är ju grodorna, kära barn, grodorna som kväka därnere.»

»Vad! Grodorna? De fula, de stygga grodorna!» ropade flickan med mulnat ansikte och springande nästan förfärad från dammen.

Det var hennes första brustna illusion. Sedan fick hon nog höra den verkliga taltrasten och tyckte därefter, liksom vi andra, att grodans sång icke var vackrare än hennes figur. Men var denna hennes illusion väl att skratta åt? Är det icke snarare lätt förklarligt, att för hennes oskyldiga och ofördärvade sinnen allt i skapelsen måste synas vackert och ljuda behagligt? Det var, som nämndes, grodornas lektid, deras kärleks tid, och med sin rena ännu oblandade instinkt uppfattade hon måhända det gudomliga i allt liv, som icke är annat än verkan av den högsta kärlek. Därför ropade hon med skäl: »Det är vackert, gudomligt!» till dess hon fick höra något vackrare, något bättre och då hon tyckte att vad hon förut hört och beundrat numera var fult. Så blir det bättre eller bästa ofta fiende till det goda.

Vad mig själv beträffade, fick jag verkligen från den stunden en bättre tanke om den fula grodan, och därför när jag ser henne, tänker jag: Även du har en tid då du talar ett språk eller sjunger en sång, som oskyldiga hjärtan förstå och innerligt glädja sig över. Denna den ena händelsen. Den andra är följande.

Jag hade en akademikamrat vid namn Ernst H**, medicine kandidat när jag först blev bekant med honom.

Det var en bekantskap önskvärd för varje yngling, men svår att vinna. Svag för allt gott och stark mot allt ont, offrade han allt för det förra, men kunde icke nog hata och förfölja det senare. Också har jag sällan sett så mycken mildhet och stränghet sammanparade. Hans själ hade fått ett värdigt omhölje: ett fint och vänligt ansikte med blå ögon som vid andras lidanden eller bekymmer lätt tårades, men gestalten för övrigt, ben, armar och skuldror, voro en jättes.

En sommar under sin kandidattid var Ernst H** tillförordnad läkare på ett järnbruk i mellersta Sverige. Efter ett sjukbesök på något av de avlägsnare torpen, dagen före avresan från bruket, begav han sig sent på hemvägen, och det fattades blott en timme till midnatten när han beträdde en väg med en tät skog på ena sidan och ett åkerfält på den andra. Han hade icke tagit många steg då han kände sig trampa på någonting mjukt. Han lyfte på foten, böjde sig ned och upptäckte en stor groda, som helt och hållet tillplattats under hans starka fot.

Men i detsamma han kände sig trampa på den stackars grodan uppfångade hans öron ett ljud, liknande lätet av ett klagande barn. Varifrån detta ljud? Från grodan? Omöjligt och det så mycket mera som det klagande lätet en stund fortfor fast grodan redan var död. Och ändå kunde han ej undgå att ställa det ena i gemenskap med det andra. Sålunda stod han en stund lyssnande och med blicken på offret för hans fot. Slutligen blev allt tyst omkring honom och han fortsatte sin väg, tänkande att det läte han hört kunde komma från någon katt som vild eller tam höll till i skogen. Av en händelse kom han att vända sig om och blev icke litet förvånad när han såg en annan groda, liksom förföljande honom. Men det kunde ju möjligtvis vara densamma han nyss trampat på, men som kvicknat till och föga vis av skadan ånyo närmade sig hans stora olycksbringande fötter.

Glad av denna förmodan, gick han tillbaka för att förvissa sig om förhållandet, då till hans öron ånyo

trängde samma läte, samma klagan som nyss väckt hans uppmärksamhet. Men denna gången tyckte han likväl att ljudet kom från skogen och ju mera han lyssnade, desto mera övertygade han sig om att det tillhörde en mänsklig varelse. Ögonblickligen kastade han sig in i skogsbrynet och åt det håll varifrån ljudet kommit, ty nu hade det upphört igen. Det första han stötte mot var en kärra med skaklorna mot marken, och bakom kärran såg han en liten vit häst som, bunden bakom kärran, betade däruti. Det var naturligtvis mörkare i skogen än på vägen, dock icke värre än att han någorlunda kunde urskilja de närmaste föremålen.

Finns det häst och kärra, så måste det även finnas folk i närheten, tänkte vår kandidat och tog ett steg framåt då han hörde buller i skogssnåret och såg en hög mörk gestalt skyndsamt närma sig.

»Vem djävulen är ni?» röt mot honom en sträv och obehaglig stämma.

»Jag tyckte mig höra barnskrik härifrån», svarade kandidaten.

»Tyckte ni det, så har ni också tyckt det för sista gången», röt samma röst, och nu var skogsmannen vår kandidat så nära, att denne såg icke allenast en grov arm höja sig, utan även någonting som liknade en kniv i handen till denna arm. Men innan armen med den beväpnade handen slagit ned, låg dess ägare själv slagen till marken, där han också förblev liggande. Det var verkligen hög tid, ty ögonblicket därpå fann sig kandidaten öga med öga med en annan nattens son, beväpnad liksom den förre, men efter en kort strid delande sin kamrats öde.

Kandidaten erfor dock av en stickande smärta i vänstra armvecket att han icke gått alldeles helskinnad ur det senare handgemänget, men icke lämnande någon vidare uppmärksamhet däråt, famlade han runt omkring för att möjligtvis kunna upptäcka något annat levande väsen, ty att det där klagande ljudet icke kunde komma från någon av de bestar han nyss varit i nappatag med,

det begrep han nog. Men skogen blev allt mörkare och intet ljud vägledde honom mera.

Bäst han så famlade och sökte, föll han framstupa med knäskålarna mot en jordhög, nyligen uppkastad, att döma av den lösa mullen, men med händerna kom han i detsamma ner i något som liknade en grop och på botten därav kände han något som liknade ett bylte kläder, och i det han vidrörde detsamma, hördes ur gropen ett rosslande ljud. Vår kandidat ryckte till sig vad som låg på botten och hastade ur skogen med sitt byte. Det var ett barn han bar på sina armar och som, att döma av tillredelserna, man ämnat levande begrava, av vad orsak, det vete Gud! Det dröjde icke många minuter förrän han befann sig vid gården, där allt snart kom i rörelse. Folk utskickades åt den trakt han uppgav, under det han själv ombestyrde att behövlig vård ägnades åt den späda varelse han ryckt ur graven. Det var ett flickebarn av omkring sex månaders ålder förskräckligt magert och illa skött, men utan tecken till yttre våld. Klädespaltorna, som skylde detsamma, röjde likaledes armod och elände. Snart uppslog den lilla ett par ovanligt mörka och stora ögon, och ett småleende på de fina läpparna tycktes röja belåtenhet med det nya liv, vartill hon vaknat.

De som utskickats till skogen återkommo efter fruktlös spaning. De bägge karlarna voro med häst och kärra försvunna utan att sedan någonsin avhöras, men man erinrade sig vid gården att samma dag tvenne personer, dem man ansett för zigenare, genomfarit trakten med en vit häst. Morgonen därpå avreste, såsom förut bestämt var, kandidaten från bruksegendomen och många år förflöto innan han återsåg densamma.

Han visste emellertid att det fader- och moderlösa barnet blivit såsom eget upptaget av ett förmöget lantfolk i grannskapet. Efter fulländade studier vid akademien hade han åtagit sig en befattning som få eftersträva, nämligen den av provinsialläkare i de nordligaste regionerna av landet, där han snart förvärvade

sig ett ansett namn både som läkare och människovän. Efter ungefär sexton års förlopp erhöll han i denna avlägsna bygd ett brev undertecknat »Elvira, grodornas drottning». Detta brev, som min forna akademikamrat en gång visade mig, andades från början till slut den mest glödande tacksamhet. Några rader däruti inpräglade sig uti mitt minne och de voro:

»Ända sedan min barndom kallas jag grodornas drottning. Det är pikant att vara drottning, undersåtarna må nu vara vilka som helst. Men icke har jag skäl att klaga över mina. Det var ju en av dem, som döende berättade den fara vari hennes stackars härskarinna svävade den där hemska natten i skogen. Utan henne hade jag icke haft tillfälle att tacka er, mitt livs räddare! O! skall jag då aldrig möta er i denna världen, aldrig få se er, jag kan väl säga återse, ty jag har föreställt mig er bild så att jag nog skulle igenkänna er både på denna och andra sidan graven.»

En gång träffade jag doktor H** här i Stockholm. Han hade efter några års vistande utrikes tagit hemvägen genom den ifrågavarande bygden och därvid sammanträffat med sin förra protegé, vilken han funnit lyckligt gift med en bildad och förmögen lantbrukare.

»Den prosaiska verkligheten gör alltid luckor i romanen», anmärkte jag, »det hade varit mera i sin ordning att hon blivit din.»

»Åja varför inte?» svarade H** icke utan en suck, »det var för första gången jag överraskats av så många behag förenade med så mycket sant kvinnligt värde. Det var i sanning en drottning eller sådan en drottning borde vara.»

»Och du som kunnat vara grodornas konung», sade jag skrattande.

»Skratta icke åt grodorna!» yttrade den allvarlige mannen, »jag tänker ständigt på den som följde efter mig på landsvägen, liksom för att kalla mig tillbaka och utan den jag säkerligen icke fått tillfälle att hindra

ett rysligt brott. Det finnes nog en tråd som, ofattlig för vår dunkla syn, likväl sammanhåller allt och alla. Vem vet om icke smärtan i ett människohjärta till någon om än obetydlig del även kännes av allt annat som har liv, från örnen som seglar i skyn till den obetydligaste mask som krälar i gruset, och vad som träffar örnen eller masken, vem vet om icke det i sin ordning berör någon sträng i ett människobröst!»

Denna den andra av de händelser, som givit mig sådan respekt för grodan och göra att jag är särdeles rädd att trampa på dem. Och om det icke desto mindre någon gång hänt, så har jag stannat lyssnande, liksom väntade jag mig få höra något klagoljud från skogen, väntade mig få se banditernas knivar, barnet i gropen, de stora mörka ögonen, den spädas så väl som den fullväxtas, drottningens. Men man borde alltid tänka såsom doktor H * *, tänka på den tråd som, lik den elektriska, genomlöper hela skapelsen, medförande både glädje och sorg, samt framför allt undvika allt som kan liva den senare. Ty vem svarar oss för att vi kunna läka de sår vi givit eller till fröjd förvandla den smärta vi väckt!

En barndomsväns öde.

»Huru många har ni tagit livet av?» frågade en dag Fredrik den andre av Preussen sin livmedikus.

»Icke fullt ut så många som ni, ers majestät», svarade läkaren, »men», tillade han med den djupaste bugning, »icke heller med lika mycket beröm.»

Konungen log och kände sig smickrad av svaret. Han var också sin tids störste åderlåtare och det är väl därför han ännu i dag kallas den store. Måhända var dock en Cæsar, en Napoleon den förste större. Dessa hade kunnat bilda var sin insjö av det blod de gjutit eller de tårar de pressat ut. Men stora idéer fordra stora offer, heter det. Folkens förtryck eller mänskligheten förslavning är också en stor idé. Det onda har sina stora idéer likaväl som det goda; »det onda är odödligt som det goda», säger skalden.

Men, för att återkomma till kung Fredrik och hans livmedikus, det är mer än troligt att den senare icke kände sig lika smickrad av konungens fråga som den förre av läkarens svar, ehuru denne fann sig och icke blev svarslös. Man vet att läkarekonsten varit föremål för skoningslös kritik liksom för bitter satir. Rousseau påstår att läkaren fördriver ett mindre ont med ett större och att det enda, som läkarekonsten uträttat, är att hon gjort människorna fega och rädda för döden. Molière driver med henne i sina kvickaste komedier. Min mening kan icke vara att här angripa eller försvara henne utan avseende på om hon förtjänar det ena

eller behöver det andra. Ett kan man dock antaga för visst, nämligen att ingen läkare gör sig, liksom krigets hjältar, en ära av att taga livet av folk, ävensom att läkarekonsten i alla fall ändå är det halmstrå, varefter man griper i nödens stund. Dessutom tror jag att denna konst eller vetenskap, såsom den numera kallas, under den senaste tiden tagit jättesteg, som man icke hade någon aning om i Rousseaus och Molières dagar. Jag säger med flit »den senaste tiden», ty att det för några och trettio år sedan icke stod så särdeles väl till för ifrågavarande konst eller vetenskap, därom har jag flera än en gång haft tillfälle att övertyga mig.

August Granholm hette en av de skolkamrater, med vilka bekantskapen varade även sedan skoltiden upphört. Son av en kamrerare vid det så kallade Jaktvarvet å Kungsholmen, stod han särdeles högt i skolan icke allenast för sitt ovanliga minne och sin stora flit, utan ock för sitt klara förstånd, en sällsynthet vid hans ålder. Det var verkligen skada att han icke fick fortsätta sina studier. Men redan såsom tertian måste han av brist på medel lämna skolan och gå in på apotek. Det är nästan att offra sig för allmänhetens välbefinnande, ty det är ett av de mest ansträngande yrken en gosse kan välja; det gäller att slita ont i laboratorier och att vaka om nätterna, detta senare den svåraste persen för ungdomen, och det kan bestämt icke vara hälsosamt att dag och natt dväljas bland så mycket medikamenter. Det synes mig som ett evigt experiment av gift och motgift. Också förefalla de flesta apotekare bleka och tidigt medfarna, några till och med underligare till sinnes än andra människor; man kan nästan se på en person att han är apotekare. Detta likväl sagt utan den ringaste släng åt ett yrke lika hedrande som mödosamt. Utan skickliga och jag kan väl tillägga samvetsgranna expeditörer på apoteken stode det slätt till både med läkarekonst och läkare.

August Granholm var en av dessa skickliga och samvetsgranna. Han började på »Vita björn» å Ladugårds-

landet och slutade på »Hjorten» å Kungsholmen. Så ofta jag under ferierna av min studenttid vistades i Stockholm var det väl ingen vecka då jag icke någon afton besökte honom. Jag höll då vanligtvis till i kammaren innanför expeditionsrummet, och så ofta Granholm, som stod för expeditionen, hade någon stund ledig, kom han in och språkade med mig. För övrigt musicerade vi tillsammans. Granholm var virtuos på gitarr, därtill sjöng han den tidens alla visor och han sjöng dem bra, oaktat han förstört sina tänder genom att smaka på syror.

»En god kock måste», sade han, »smaka på sina egna anrättningar, fast det just icke är soppor att bli fet på och icke heller äro de till för smaken. Dock händer det icke sällan», tfllade han, »att apotekaren även måste vara ett slags sockerbagare och det är för de gentila medikamenterna, sådana som blott bestås bättre folk, ty de sämre få så lagom med socker och mandel.»

Ofta hände det att Granholm kom in i kammaren med ett recept i ena handen, under det han med den andra rev sig i huvudet. Vid sådana tillfällen syntes han mycket orolig, någon gång nästan förtvivlad.

»Vad är det om?» frågade jag, när jag första gången såg honom i detta tillstånd.

»Det här receptet duger inte», förklarade han.

»Hur då?»

»Det är lättare att förena olja och vatten än de här ingredienserna.»

»Skicka det då tillbaka till doktorn», tillrådde jag såsom det enklaste.

»Jo det skall du se», svarade Granholm, »det vore ju att kompromettera läkaren och det skulle aldrig förlåtas mig.»

»Men kompromettera patienten, kanske skada honom, det gör ingenting?» anmärkte jag i min enfald.

»Det där förstår du inte», svarade Granholm och gick fundersam av och an.

»Men vad vill du då göra?»

»Jag hittar väl alltid på något. Vänta, nu har jag det», yttrade äntligen Granholm och gick ut i apoteket, där jag såg honom noga syna utanskrifterna på den ena burken eller flaskan efter den andra, till dess han slutligen hittade rätt på det han sökte. Vad detta var eller vad läkaren hette fick jag aldrig veta, men enär dylika fall ofta förekommo, misstänkte jag att min vän Granholm hade sitt finger med i flera än en utmärkt läkares praktik, och jag var säker på att om hans finger icke gagnade, så skadade det åtminstone aldrig.

En afton — han var då på apoteket »Hjorten» — hade Granholm en ovanligt stor expedition, men kom under det han hämtade andan, att kasta en blick på ett av de recept, som nyligen blivit expedierade, icke av honom, utan av en yngre farmaceut, vilken för tillfället biträdde honom. Han spratt till och frågade genast sin kamrat, om medikamentet redan vore avhämtat, och när han erhöll ett jakande svar, stoppade han med synbar ångest receptet hos sig, tog sin hatt och skyndade ut på gatan. Han begav sig till ett hus något längre upp på Kungsholmen, ty han hade av namnet på receptet sett vem som rekvirerat detsamma. I detta hus sprang han upp och hastade in i en större sal.

»Var är den flaskan som nyligen hämtades från apoteket?» frågade han häftigt en äldre fru därinne.

»Var den är?» upprepade hon förvånad, »inne hos min dotter naturligtvis.»

»Det är då hon som är sjuk. Jag måste genast ha flaskan tillbaka!» ropade Granholm. »För all del, för mig genast in! Måtte jag blott icke komma för sent!» mumlade han mellan tänderna.

Frun, i högsta grad orolig utan att veta varför, skyndade före honom och snart befunno sig bägge i ett mindre och svagt upplyst rum med en säng, ovanom vars gröna sidentäcke ett ungt men feberblossande flickansikte visade sig. Vid sängen stod ett bord med medikamentsflaskor och vid bordet ett annat fruntimmer, som just höll på att sprätta upp tråden kring det

fina marmorerade papper, som övertäckte korken på en flaska, därtill försedd med vidhängande pappersremsa med en graverad hjort och varpå stod skrivet: »En matsked varannan timme.»

Med en suck av det slag som lättar bröstet ryckte Granholm åt sig denna flaska och syntes från den stunden lugnare.

»Men vad vill det här säga, bäste herr Granholm?» frågade frun, som med fortfarande oro flyttade sina blickar mellan medikamentsflaskan och sjuksängen.

»Ack förlåt, fru kammarrådinna!» svarade han, »det var ett litet misstag på apoteket, inte det ringaste farligt, men ...»

I detsamma inträdde i sjukrummet en annan ung herre. Det var husläkaren, vilken syntes något överraskad av att därinne finna provisorn på apoteket »Hjorten».

»Vad står nu på?» frågade doktorn.

»Jo, herr doktor, genom ett misstag kom denna flaska att hämtas i stället för en annan», svarade Granholm med en betydelsefull blick på doktorn.

»Jaså, det vanliga slarvet», yttrade läkaren med stränghet, »men jag tillsade ju, min nådigaste fru kammarrådinna, att man skulle skicka till Lejonet vid Regeringsgatan.»

»Vanliga slarvet!» upprepade Granholm, rätande på sig, »skicka till Lejonet vid Regeringsgatan! Jag vet inte vem som är snabbare, hjorten eller lejonet, men att den förre ibland är lika skarpsynt som det senare, får jag härmed äran visa herr doktorn.»

Därvid överräckte han receptet åt läkaren, vilken när han någon stund sett därpå skiftade färg. Detta undgick icke Granholms skarpt fixerande blick och icke heller den sjukas moder.

»Men vad i himlens namn betyder allt det här, herr doktor!» utbrast hon, i det hon med ett uttryck av förskräckelse hopknäppte sina händer.

»Alldeles ingenting», svarade doktorn, »som sagt är, ett litet misstag som ...»

»Som icke får skrivas på apotekets räkning», inföll Granholm med mycken bestämdhet i tonen.

»Det förstås, min gunstig herr provisor!» medgav doktorn med en harmfull blick på Granholm, varefter han stoppade receptet i sin ficka, tog plats vid ett bord och började skriva ett nytt recept.

»Dosen var verkligen något för svag för min älskvärda patient», yttrade han därunder, »det är så svårt att för dessa delikata konstitutioner ordinera medicamenta heroica. Se här, herr provisor, ett annat; var god och expediera det så snart provisorn kommer hem.»

Granholm tog receptet, bugade sig och gick. Värdinnan gjorde min av att vilja följa honom; men doktorn tog i stället hennes hand och förde henne till sjuksängen.

»Dosen för svag!» upprepade Granholm under det han gick utför trapporna, »man hade därmed kunnat döda en oxe.»

Kort tid därefter lämnade Granholm apoteket »Hjorten» och hyrde sig ett rum vid Bryggargatan. Han klagade över att han var förföljd och att han icke mera hade några utsikter på den bana han dittills ägnat sig åt, men huruvida detta stod i något samband med det där receptet fick jag aldrig visshet om, ehuru jag anade det. Han försörjde sig någon tid med att ge lektioner på gitarr, vilket instrument då vida mera än nu trakterades, och allt hade måhända gått sin gilla gång, om han icke råkat ut för den passion, som mera än någon annan lyckliggör, men även gör olyckliga. Han råkade bli kär i just samma flicka, vars liv han räddat och kanske just för den orsaken. Vad som utan hans åtgärd blivit gravens rov borde, tyckte han, vara hans tillhörighet. Men sättet, på vilket han räddat, var troligen icke nog poetiskt för att inverka på föremålet. Hade han, genom att hejda ett skenande spann, ryckt henne ur livsfara, sådant hade möjligtvis kunnat slå

an, men hindra intagningen av ett medikament med för stark dosis opium eller vad det kunde vara, det har, mig veterligen, icke ens romanen förmått göra något av. Kammarrådinnans dotter gick i stället och gifte sig just med samma läkare som varit nära att förpassa henne till evigheten.

Jag glömmer aldrig den stackars Granholms tysta förtvivlan. Han vandrade kring gatorna som en skugga. En gång i sällskap med honom promenerade jag på Karl XIII:s torg, då han plötsligt stannade och grep mig konvulsiviskt vid armen. Vi hade mött ett ungt elegant par. Det var doktorn och hans unga vackra fru.

Granholm stirrade en stund efter dem. Därefter vände han sig till mig och sade:

»Hon måtte väl, ifall hon blir sjuk, skaffa sig en bättre husläkare!»

Mera hörde jag honom icke yttra om den saken. Men en morgon besökte jag honom och fann honom död i sin säng och några dagar därefter föll snön på hans grav. I hans gömmor fann jag en liten lapp med dessa rader:

»Jag är bara tjugutvå år och ändå är jag som jag vore åttiotvå. Hur har jag i en hast kunnat bli så rysligt gammal! Har jag då spillt bort min ungdomskraft på låga och dåliga passioner? Nej, tusen gånger nej! Jag har gjort min plikt och jag har älskat. Det är alltsammans.»

Potentia.

Troligen är det namnsdagar i almanackan som av få, om ens av någon, numera firas, såsom, för att endast hålla mig till fruntimmersnamn, t. ex. Zenobia, Kunigunda, Aqvilina, Perpetua, Potentia, m. fl. Dock har jag känt en enda med namnet Potentia och som verkligen gjorde skäl för namnet, hur anspråksfullt det än låter.

Såsom student under sommarferierna år 1830 bebodde jag ett litet rum på nedre botten i ett hus vid Holländargatan å norr. Jag hade hyrt detta rum av en fattig familj, vilken själv hyrde en del av bottenvåningen, men hade ett möblerat rum över för den som hyr på månad. Även den tiden deltog jag i en sångkvartett och det hände mången sommarnatt att innan jag skildes från kamraterna, vilket vanligtvis skedde utanför min port, vi gåvo en serenad mera för eget än andras nöje, ty i detta hus fanns, oss veterligen, icke något lämpligt föremål för nitton- eller tjuguåriga serenadsångare, och äldre var ingen av kvartetten.

Men morgonen efter en sådan serenad blev jag uppkallad för något angeläget, som det hette, till den egentliga värden eller ägaren av huset, en hökare vilken bodde en trappa upp och hade sin bod i samma hus; men honom lika litet som hans familj hade jag ännu haft tillfälle att se. Nyfiken att veta vad det var för angeläget som obekant folk hade att säga mig, skyndade jag upp och befann mig i en liten sal, där jag såg

tre personer, värden, en korpulent medelålders man, värdinnan, en lång medelålders fru med anletsdrag som måtte ha varit reguljärt vackra, men nu syntes mig reguljärt skarpa och bitande. Vidare satt vid fönstret framför sin sybåge en flicka ungefär fjorton år gammal. Hon hade stora mörkblå ögon, men gestalten var ingenting mindre än intagande. Näsa och mun förlorade sig mellan ett par ovanligt tjocka och röda kinder. Det fanns knappast tecken till hals, och huvudet med sitt tjocka svarta hår såg följaktligen ut som vore det omedelbart sammanväxt med skuldran. Den stackars flickan föreföll mig vanskaplig, utan att likväl vara vad man kallar ofärdig.

Mannen betraktade mig med ett par glanslösa ögon och tycktes ha svårt för att komma fram med vad han hade på hjärtat, men så var hans hustru desto språksammare.

»Det lär vara herrn och herrns stallbröder som nattetid skråla utanför fönsterna här och störa folk i deras bästa sömn», började hon.

Det där var just ingen smickrande kritik över sångkvartetten.

»Och», fortfor hon, »vad är meningen med »upp saltare och harpa», som ni gick på med minst en timme? Ska det vara en släng åt min man som driver ett hederligt yrke och på samma gång en släng åt den som är hans hustru och håller huset vid makt, era spolingar, som ännu inte äro torra bakom öronen!»

Det var ord och inga visor. I början något flat över denna skarpa tillrättavisning, utbrast jag snart i det livligaste skratt, ty jag erinrade mig att en av kamraterna just den föregående natten hade till final sjungit »Upp psaltare och harpa», fast på egen behaglig melodi, mera burlesk än som passade till orden, det medgives, men att därmed icke åsyftades den ringaste anspelning på någon viss person, det är säkert.

»Vi stava psaltare med ps och icke med bara s», ropade jag under bemödande att hålla mig allvarsam.

»Jojo», yttrade äntligen hökaren, »herrn är ljus ... saltare och saltare, det blir just sak samma.»

»Men, mitt goda herrskap!» sade jag, »i vad fall som helst vad är det nu för ont däri? Hela världen saltar ju på maten och herrar hökare isynnerhet.»

»Nå hur slingrar herrn sig undan harpan då?» frågade frun, gulgrön i ansiktet.

»Det kan ju inte menas någon annan än Davids, det är ju klart», svarade jag.

»Ja, men jag heter David jag», upplyste mannen.

»Heter herrn David!» utropade jag med komisk förtvivlan. »Då kan jag inte hjälpa det, det var en ryslig otur!» och därmed störtade jag på dörren. Utkommen i farstun hörde jag bakom mig en spädare stämma:

»Fy, vad ni är stygg! Ni gör spektakel av mamma och pappa ... De måtte vara bra otäcka i Uppsala!»

Jag vände mig om och blev varse hökarens dotter, som följt mig ut enkom för denna komplimang, varav en del jämväl kom hela Uppsala akademi till godo.

»Kom in, Potentia!» hördes i detsamma moderns skarpa röst, »vad är det värt att byta ord med tockna där!»

Det var första gången jag hörde namnet Potentia nämnas. Nedkommen till mig omtalade jag för min värdinna, en beskedlig tvätterska, mitt äventyr en trappa upp.

»Mannen är from som något av de får han saltar ned om hösten för att sälja om vintern», yttrade tvätterskan, »och hustrun är som yxan varmed man hugger det i stycken, men dottern ...»

»Är själva saltet», inföll jag, »ett riktigt litet vidunder.»

»Annars är hon den hyggligaste och förståndigaste av hela familjen», försäkrade tvätterskan.

»Musikalisk är hon dock ej och icke mycket artig heller», menade jag.

»Och den som en gång får henne», fortfor tvätterskan, »han blir lycklig, ty hökarn har pengar som gräs. Det

hade varit något för herrn det, det är skada att herrn stött sig med dem.»

Jag tröstade mig likväl lätt, men det förstås att jag inställde serenaderna. Några dagar därefter mötte jag lilla mamsell Potentia i porten.

»Jaså, jag är ett litet vidunder jag?» yttrade hon i det hon passerade förbi mig, »jag önskade jag vore ett stort, så skulle jag nog ...»

Vidare hörde jag icke och var ej heller nyfiken på resten. Jag fann att tvätterskan skvallrat ur skolan, men det bekymrade mig föga. En vecka därefter reste jag till Uppsala och hade snart glömt den nye David och hans harpa. Men så ofta mina blickar föllo på namnet Potentia i almanackan, tänkte jag på det lilla vidundret vid Holländargatan å norr.

*

Ungefär fem à sex år därefter bodde jag fyra trappor upp i ett hus vid Stadssmedjegatan och var då, liksom så många andra, en extra i verken. Det gällde att med ljuspengarna i ett halvt dussin ämbetsverk taga sig fram i världen. Nu äro ljuspengarna avskaffade och himlen vete hur det nu går till. Men som det står i visan:

»I extramän och skrivare,
som tjogtals man på bron får se!
Vår herre föder sparvar — alltväl —
Gud vet hur ni framlarvar — ni förstår mig väl.»

En dag under detta mitt sparvliv kom upp till mig en ung man några år äldre än jag. Han tjänstgjorde i Svea hovrätt som v. notarie, således extra liksom jag. Jag hade icke förut talt med honom, men visste att han bodde i samma hus en trappa lägre. Hans namn var Adolf N**. Han hade hört att en skrivare bodde i vindsvåningen och önskade mitt biträde såsom renskrivare, något som jag genast åtog mig. Detta var just

icke roligt, men det hörde till yrket, tyckte jag, och renderade ändå tolv skilling arket, vilket ej var så ringa på en tid då vilken städad ungkarl som helst kunde för sexton skillingar få sin goda och tillräckliga middag och det med rena servetter till på köpet, vilket onekligen har sitt stora behag.

Från den dagen blev jag närmare bekant med Adolf N** och upptäckte snart i honom en lika ordentlig och arbetsam som kunnig och erfaren jurist, därtill med mycken humanistisk bildning. Han ägde ett utsökt bibliotek, oaktat han icke ärvt en vitten och endast hade sitt arbete att leva av. Utan att äga något utmärkande i sitt yttre, intresserade han dock genom sitt enkla och anspråkslösa väsen. Han höll sig gärna på avstånd, men den som närmade sig honom fann hans konversation lika bildad som bildande. Han var en av de mest harmoniskt utvecklade människor jag påträffat, en själ, där ingen sträng ljöd starkare än den andra. Det var, att jag så må uttrycka mig, intet framstående solo, men en så mycket jämnare ensemblesats, och sådana naturer äro de lyckligaste. Hos verkliga snillen finner man ofta nog mycket ojämnt, det är merendels hos dem någon sträng som, klangfull och skön i och för sig själv, likväl ljuder på de övrigas bekostnad, ett förhållande varav icke sällan de själva och även andra någon gång lida.

Det hus varuti vi bodde ägdes av en gammal fru, änka efter en högre militär och adelsman. Vanligtvis såg jag värdinnan icke oftare än när jag gick ner för att betala hyran. Förmiddagen till en nyårsafton var jag nere med mitt kvartal, då jag inne hos hennes nåd blev varse en utomordentligt vacker ung dam, vilken genast spände ett par stora mörkblå ögon uti mig. Men ju längre hon betraktade mig desto mulnare blev hennes ansikte. Det är gott och väl att bli fixerad av en vacker kvinna, men på detta sätt, med en sådan effekt, finna ett moln där man väntar att finna solen, det kan just icke vara smickrande. Nyfiken att erfara orsaken till

denna solförmörkelse, passade jag på medan värdinnan gick efter sitt kontrakt och yttrade till den obekanta sköna:

»Om förlåtelse! Det är första gången jag har den äran att se er. Jag vet inte om jag skall säga fröken eller mamsell, men om det är första gången ni hedrar mig med er uppmärksamhet, så är den långt ifrån uppmuntrande och ...»

»Vem har också tänkt på att uppmuntra er, min herre!» avbröt mig den unga damen. »Såå», tillade hon efter en kort paus med en viss triumf blandad med en viss försmädlighet, »ni känner då inte igen vidundret vid Holländargatan?»

»O himmel!» utropade jag, »skulle det... nej, det är inte möjligt ... skulle det verkligen vara lilla Potentia!»

»Det är verkligen vad det skulle vara», svarade hon, »mamsell Potentia H**, om ni behagar, emedan detta låter mindre familjärt», tillade hon med fortfarande omildhet i ord och blickar.

Det föll mig alls icke in att söka, som det heter, knäppa de hårda nötter den oblida skönheten kastade emot mig. Jag bara betraktade henne och kunde svårligen tro på möjligheten av en sådan total förändring inom några få års tid. Av den otympliga fjortonåriga flickan vid Holländargatan återfann jag ingenting annat än de stora blå ögonen. Kinderna, förr så runda och pionröda, voro nu ovala och skära. Nu fanns det både mun och näsa bägge nära nog av idealisk form, och det fanns därtill en hals — himlen vete varifrån den kommit! — som själva Juno kunnat avundas henne.

»Ja, i sanning det är otroligt!» utbrast jag, »av den oformliga puppan har blivit den graciösaste fjäril, av vidundret en gudinna. Endast blicken är sig lik och lik sig är också er lilla elakhet mot mig och den är långt ifrån gudomlig. Det bevisar dock att ni haft mig i gott minne.»

»I minne, men icke just i gott minne», svarade den obarmhärtiga.

Jag ämnade svara, men i detsamma inkom värdinnan, varefter jag bugade mig och gick.

Snart fick jag veta att Potentia H**, vars föräldrar icke mera voro i livet, var inackorderad hos hennes nåd i första våningen, ävensom att hon efter dem ärvt en betydlig förmögenhet. Det blir icke jag som kommer att realisera den, tänkte jag genast och den gången tänkte jag rätt. Längre fram på vintern blevo jag och några andra hyresgäster nerbjudna på te och supé hos värdinnan och bland dem även notarien Adolf N**. Det var mycket folk, isynnerhet adelsmän och militärer, vilka, som man lätteligen kan förstå, hela aftonen omgåvo den vackra arvtagerskan. En fästning så stolt och rik på ammunition kan ej undgå belägringar. De enda, som icke tillhörde belägringsarmén voro Adolf N** och jag, jag av lätt begripliga skäl, jag slagen innan jag ens löpt till storm, och vad N** beträffade, så låg det icke hans lynne att tränga sig fram, även om det varit gudinnan Afrodite själv med Golkondas alla skatter.

Jag sökte och fann honom i ett förmak framför ett divansbord fullt med gravyrer. Vårt samtal föll bland annat på mamsell H**, föremålet för allas hyllning den aftonen, och jag omtalade mitt äventyr med henne och hennes familj. Han skrattade först, men blev sedan tvärt allvarsam.

»Vet du», sade han, »det är i alla fall en pietet mot föräldrars minne som är högst aktningsvärd. Salongslivet, som förstör eller förbryllar så mången ung och firad flicka, har icke förmått tränga den i bakgrunden. Jag håller henne räkning för det.»

»Mycket vackert onekligen», medgav jag, »bara inte räkningen skrevs på min bekostnad, ty jag var verkligen oskyldig den gången.»

»Den gången oskyldig, lider du kanske för någon annan gång då du varit skyldig, men gått fri», sade N**.

»Må vara, jag böjer mig också för ödet», svarade jag. »Men vet du vad, min bror, det förefaller mig som vore även du något betagen, och varför inte? Den där flickan, det vore något för dig.»

»Den jag gifter mig med är bestämt inte född än», svarade N**, »och hon hinner ändå bli ett fjärndels sekel gammal innan jag får domsaga. Kanske vore det rådligast för mig att tänka som en gammal farbror tänkte. Han citerade beständigt denna versstump:

»Min son, förrän förstånd du fått
gack ej på frieri!
När du förståndets ålder nått,
nog låter du då bli.»

N** hade knappast utsagt de sista orden förrän vi hörde en silverklar stämma helt nära oss yttra:

»Om det endast är oförståndet som friar, så blir ju förståndet ungkarl för evigt.»

Mamsell Potentia stod framför oss och, märkvärdigt nog, ensam. Hon hade ljudlöst kommit in, smygt sig mittigenom belägringsarmén och varför? Kanske för att få en förklaring däröver att det fanns någon i detta talrika sällskap som icke belägrat, ej talt till henne, icke ens gjort min av att nalkas, och detta var just fallet med N**. Det största överflöd blir någon gång otillräckligt om blott ett enda fattas, isynnerhet när det rör en kvinna, van vid hakringar av beundrare. Det är ibland som hade man intet, när man icke har allt. Följaktligen kan någon gång den enkla glaspärlan få värde även för den som är översållad av diamanter.

»Man kan citera paradoxer utan att därför vilja försvara dem», yttrade N**, »världen har överflöd på sådana, men det är fattigdomens överflöd.»

Därefter uppstod ett samtal om gravyrer och annat, varuti min vän var mycket undervisande, utan att synas vilja vara det, vilket just är rätta sättet att vinna läraktiga elever. Också tycktes den vackra flickan sluka varje ord från hans mun. Mitt under samtalet

avbröt oss Potentia med en fråga alldeles utom ämnet och i det hon vände sig till N * *.

»Sover aldrig notarien om nätterna, eftersom det hela natten brinner ljus i ert rum?»

»Jag lägger mig vanligtvis mycket sent», svarade N * *, »jag har sedan min studenttid vant mig att läsa om nätterna och det är också den enda tid jag kan ägna därtill.»

»Ni har då inte tid till det om dagen?»

»Då har man sin tjänst och de göromål som höra till den, och det är likväl inte alltid så givet att dagen blir tillräcklig.»

»Men lider inte er hälsa av att vaka så mycket?»

»Jag har icke kunnat märka det. Vad som vederkvicker själen kan icke skada kroppen. Men hur vet mamsell H * * att ljuset nattetid brinner i mitt rum?»

»Jo, under denna vinter är det väl knappast någon dag som jag inte varit borta på supéer och baler, men hur sent jag än kommit hem har jag likväl alltid sett ljus i ert fönster.»

»Men nu är det min tur att fråga», yttrade N * *, »lider inte er hälsa av att ständigt komma hem så sent?»

»Jag vet det inte, men jag vet att det är måttligt roligt.»

»Just det, att ni finner det måttligt roligt, bevisar att ni inte mår bra av dessa vakor, och hur kan man må bra när man den tid man behövde för vilan nödgas andas in supéernas och balernas kvävande luft! Ni befinner er ännu i utvecklingens ålder, naturen har ännu icke hos er fullbordat sitt arbete. Men naturen fordrar vila, och får hon den ej, blir hon snart trött och ledsnar vid sitt verk. Se på blomman som i skymningen sluter sin kalk! Sök att genom ett konstlat medel hålla hennes kalk öppen under natten, och hon vissnar och dör vid solens första stråle.»

»Och detta har ingen sagt mig förut!» yttrade Potentia med en darrning på rösten.

En stunds tystnad följde därpå.

»Men i *ert* fönster är det mörkt», yttrade Potentia, äntligen vändande sig till mig.

»Javisst», svarade jag, »men det kommer därav att jag, liksom ni, är på baler och supéer.»

»Ni brukar visst inte läsa om nätterna ni, min herre?»

»Åjo.»

»Utan ljus?»

»Ja bevars. Jag har ögon som en katt.»

»Ni skämtar nu om allt.»

»Ja, vad vill ni jag skall göra? Det tar ändå inte skruv.»

»Skämtet har ett huvud liksom allvaret», förklarade Potentia, »men det är endast allvaret som har gängor.»

Återigen en duvning. Hon var då alldeles oefterrättlig denna flicka. Personer inkommo och avbröto vårt samtal. Fästningen omslöts ånyo av samma belägringsarmé, men jag tyckte att jag från krönet av fästet upptäckte något blåvitt som fläktade lik en parlamentärflagga, men alltid åt den sida där min vän N** för tillfället befann sig. Det var den elaka flickans granna ögon. Om N** den aftonen förstod detta tecken och att det endast var åt honom som fästningen ville giva sig, det vet jag ej bestämt, men två veckor därefter voro de förlovade. Dock tvivlar jag på att det var han som friade, ty Potentia hette icke Potentia för ro skull.

De blevo ett det lyckligaste par, och jag var gärna sedd i deras trevliga hem. Hon förlät mig att jag kallat henne vidunder, men aldrig kunde jag få ur henne att jag gycklat med hennes föräldrar. Vad jag emellertid lärde av detta var, att aldrig misströsta eller brådska med mitt omdöme när jag ser den outvecklade formen av en fjortonårig flicka, ty vem vet vad en dag kan bliva av det barnet, och framför allt har jag aktat mig för att sjunga: »Upp psaltare och harpa» utanför det hus, där det bor en viktualiehandlande med fru. Så blir man vis av skadan.

En guvernör.

Jag minns ej om jag i någon av mina äldre berättelser nämnt något om en högst originell person, som för några och tjugu år sedan var mycket synlig på Stockholms gator. Han var minst sextio år gammal när jag gjorde hans personliga bekantskap. I sitt sätt att vara förde han sig ännu med elegans, alltid rak och med rask gång. Hans hår var silvervitt, men yvigt och tog sig särdeles väl ut mot ett ansikte, vackert ännu och med den friskaste färg. Det händer ibland att ungdomen glömmer sig kvar på ett åldrigt ansikte, liksom penséblomman någon gång skjuter upp ur snön. Han var dock i mycket små omständigheter, gick i svart frack och vita sommarbyxor både sommar och vinter.

»Hårt emot hårt», brukade han säga, när han så kom sättande mitt i snön, »men vintern fryser värre än jag.»

Den svarta fracken var mycket trådsliten, men alltid väl borstad och utan minsta fläck. Byxorna voro alltid rena, fast han blott hade ett enda par och vilket han själv tvättade. När han hade tvätt, var han hemma, liksom Epaminondas, vilken, som bekant, blott hade en enda skjorta. Största delen av året levde han bokstavligen av vatten och bröd, dömd därtill av nöden, ofta lika sträng som Missgärningsbalken. Brödet köpte han själv i närmaste bagarbod och vattnet hämtade han själv från närmaste brunn. Man såg honom ofta ute med en vattenkaraff i handen.

Han var dock en baron S—g och hade varit guvernör på S:t Barthelemy. Han uppbar årlig pension av, som jag tror, 1,200 riksdaler, men kvartalet räckte blott för en

vecka. Under den tiden levde han »magnifikt», bjöd alla han träffade på middag, var vid sådana tillfällen aristokrat ända i lillfingret, försäkrande att han hade minst fyra marskalkars blod i sina ådror, fält-, lant- eller hovmarskalkar, därom upplyste han ej. Det var således egentligen fyra veckor han levde värdigt en så hög börd; de övriga fyrtioåtta berömde han sig av att tillhöra folket. Han hade varit god vän till Bolivar, men var mycket missnöjd med Karl Johan. Förmodligen betalade han i samma mynt han fick, det enda han också betalade.

»Vi voro litet smått sjörövare på den tiden», brukade han säga; »alla kaparekaptenerna hade sitt tillhåll på S:t Barthelemy och sin nederlagsplats där. Vi sköto på dem med löst krut, för att uppfylla allan rättfärdighet, och sedan gåvo vi oss på nåd och onåd, men onåden var renderande åtminstone för kungl. majestät, fast det var si och så med kronan. Också sade en gång en engelsk statsman till greve Björnstjerna, som var svensk minister i England:

'Ni har en kung som är sjärövare.' De engelsmännen! De ha mynt för varje hål och ord för varje sak.»

Det fanns också en annan, som han var mycket ond på, och det var en kvinna, den han i sin ungdom varit bekant med och som hette Marie.

»Hon tog hela mitt möderne, den markattan!» yttrade han så ofta han var inne på det kapitlet, »och hon hade nog tagit mitt fäderne med, ifall jag haft något. Den gången fick hon åtminstone lång näsa och jag med. Det går baklänges med Sveriges adel. Snart har den varken fäderne eller möderne, om ej på stamträden.»

»Har aldrig baron återsett Marie sedan den där tiden?» frågade jag honom vid ett sådant tillfälle.

»En gång för några år sedan träffade jag henne händelsevis vid Munkbron. Det osade bränd cikoria av henne och hon hade en hisklig rättika i handen. Fy tusan! Jag bad henne dra för... Men vad spelar man i afton på kungl. teatern? Sak samma, jag går aldrig

dit, sedan sillstryparna börjat packa in sig själva på amfiteatern.»

En middag sommaren 1842 stod han vid pumpen på Brunkebergstorg, fyllande sin vattenkaraffin, då han häftigt ansattes av en gammal madam, som ropade till honom:

»Herre min Gud, vad det var väl att jag äntligen träffade baron! Hela gårdagen har jag sökt baron över hela staden och i dag med.»

»Vad vill ni, människa!» ropade baronen.

»Jag får hälsa så mycket från mamsell Marie.»

»Hälsa till mig! Skäms hon inte, skall hon hälsa till mig!» väsnades f. d. guvernören, i det han satte karaffen för sin mun och tömde den. Det var hans supanmat för dagen.

»Mamsell Marie ligger på sitt yttersta.»

»Då ligger hon sämre än jag», svarade baronen, fattande pumpstången och ånyo påfyllande karaffen.

»Hon kan inte dö förrän hon fått tala med baron», fortfor madammen, »hon vill ge baron testamente på sin kvarlåtenskap. Men kom, kom för all del genast och tag vittnen med sig!»

»Var bor hon?»

»Huset n:r 4 vid Kimstugatan en trappa upp.»

»En trappa upp!» upprepade baronen, »skäms hon inte? Jag bor fyra, jag.»

Baronen gick och skaffade sig tvenne vittnen. Det ena var hans gamla f. d. guvernementssekreterare H—f, nästan lika stort original som baronen själv, och det andra vittnet var jag. Vi åtföljdes alla tre till Kimstugatan, gingo en trappa upp i huset n:r 4 och befunno oss, till att börja med, i ett ytterrum ganska snyggt möblerat.

»Sacredieu!» utbrast baronen, skådande sig omkring i rummet, »står icke där mitt gamla spelbord tämligen välbehållet. Den som hade vad det bordet kostat mig! Hon har emellertid vårdat mina dyrbaraste minnen, ser jag, och det är åtminstone ett vackert drag.»

I det inre rummet funno vi en gammal kvinna sittande vid en säng, i vilken låg en annan äldre kvinna med ett gulblekt ansikte, men som fick en matt skiftning i skärt, när vi inträdde.

»God dag, kära Marie! hur står till?» frågade baronen med en viss vekhet i rösten.

»Åjo bra», svarade Marie mycket matt, »men jag har bara något svårt för att leva.»

»Hon svarar som Fontenelle på sin dödssäng», viskade baronen till mig, »hur fan har hon fått tag i det!»

Jag erinrar mig ej om flera ord växlades än de vanliga vid uppgörandet av ett testamente, men vid bortgåendet yttrade baronen till mig i trappan:

»Det ser ut som jag skulle återfå mitt möderne. Då ger jag en finare middag på Lidingö värdshus, men tager för säkerhetens skull champagne med mig från staden.»

På begravningsdagen gick baron i första ledet i sin vanliga svarta frack, men också i sina vanliga vita linnebyxor. Men han var baron, hade varit guvernör och det brukades så på S:t Barthelemy, hette det.

Han gav verkligen den finare middag på Lidingö värdshus han utlovat, och champagnen från staden flödade vid bordet. Värden var magnifik, guvernör ånyo, talade om sina fäder, de fyra marskalkarna, jag tror nästan att de ökades till åtta innan desserten serverades.

»Det var ändå inte mer än tiotusen», underrättade han mig några dagar därefter, »hon har då inte hushållat särdeles väl med mitt mödernearv. Det var verkligen tid på att det kom i bättre händer.»

Innan julen var det slut på alltsammans, men lyckligtvis även på testamentstagaren själv.

»Han förkylde sig och fick lunginflammation», berättade H—f, »men han hade vid vinterns början lagt sig till tulubb och klädesbyxor, och det var han inte van vid.»

En brottmålshistoria.

En stor huvudstad är ett hav, vars djup ingen känner. Alltid finnes det däri något rum fyllt av pärlor eller av — vidunder. En av mina ungdomsbekanta råkade en afton mycket illa ut i det hav som kallas Stockholm under ett besök därstädes. Några mil därifrån hade han en betydligare lantegendom, den han själv skötte, ansedd lantbrukare, ehuru knappast tjugufem år gammal. Han hade, efter vad även jag vill minnas, de vackraste ängarna och åkerfälten, antingen det var torra eller våta somrar, och jag hörde en gång Palm — så hette han — yttra: »För mycket sol eller för mycket regn genera mig aldrig ... en lantbrukare måste bereda sig på bäggedera och i tid taga sina mått och steg däremot.» Den tiden var ännu icke det så kallade rationella jordbruket i gång eller på modet och icke heller funnos då, mig veterligen, lanthushållningssällskaper, så att himlen vete hur bror Palm bar sig åt, men alltid såg det bra ut hos honom, medan det var som det kunde hos hans grannar. Men hemligheten måtte ha legat däruti, att han lade sig synnerligen vinn om ladugårdsskötseln och att han, relativt till gårdsägorna, hade dubbelt så stor ladugård som andra. Hans förnämsta kunder voro Stockholms slaktare och hökare, ty de bästa gödkalvarna och svinen kommo från hans gård. En gång varje år den sista dagen i januari reste han till Stockholm för att inkassera sina fordringar för året, vilka vanligtvis gingo till ganska höga belopp, men sällan uppehöll han sig där längre än ett dygn. Huvudstadens

nöjen och förströelser hade icke den ringaste lockelse för honom, ehuru han var ung och, vid tiden för denna berättelse, även ogift, vilket bör vara svårt för en lantbrukare, vare sig med eller utan rationellt jordbruk. Däremot såg han gärna hemma hos sig folk från huvudstaden, vid vilka tillfällen det gick rundeligt till.

I Stockholm tog han alltid in på samma ställe, ett alltför tarvligt hotell i Salviigränd, numera Salviigatan. På den tiden fanns det endast alltför tarvliga hotell i Stockholm. Alldenstund man på detta hotell visste att han bestämt skulle komma den 31 januari om morgonen, så stod alltid den dagen det bästa rummet i ordning enkom för honom. Sin häst och släde ställde han in hos en hökare på norr, varefter han med sin resväska i handen begav sig till själva staden och Salviigränd. Att han icke bodde i samma trakt där han inkvarterade sitt ekipage härledde sig förmodligen därav att han i staden inom broarna hade de flesta av sina kunder.

Så kom han en morgon den 31 januari till den välbekanta porten i nyssbemälda gränd och satte just foten på trappan till hotellet, då han hejdades av en ung ovanligt vacker kvinna, vars rika blonda lockar mycket kokett ringlade fram ur den blåskiftande sidenschalett hon bar på huvudet. Hennes toalett i övrigt var tarvlig, men snygg och sådan som den tidens jungfrur vanligtvis begagnade, och då kallades alla för jungfrur som voro ogifta och icke brukade hatt.

»Förlåt! Det är ju herr patron Palm jag har den äran att tala med?» frågade hon.

»Ja», erkände patronen.

»Fru Sandberg är sjuk och sängliggande», fortfor den vackra jungfrun, »men hon har tillsagt mig att passa på herr patron för att underrätta att hon i dag inte har något rum för patron, ty alla äro upptagna, och det som patron förr begagnat står under reparation, för kakelugnen ramlade i går. Men frun, som inte vill strandsätta en gammal och god kund, har skaffat patron

ett passande rum här i grannskapet och bett mig föra patron dit.»

»Ledsamt att jag inte får mitt gamla rum», svarade Palm, »och ännu ledsammare att min beskedliga fru Sandberg är sjuk! Men vad vill jag göra! Nå, mitt vackra barn, är det långt till andra stället?»

»Helt nära.»

»Var då god och visa mig dit.»

»Men patrons saker?» frågade jungfrun, seende sig omkring.

»Jag har intet annat med mig än den här väskan.»

»Det är att vara lätt ekiperad.»

»Tillräckligt för en dag, skulle jag tro.»

»Bara en dag?»

»I morgon vid den här tiden hoppas jag vara på hemvägen.»

»Om patron tillåter, så går jag förut», yttrade jungfrun och trippade utför gränden inpå Myntgatan, varefter hon vek av in i Kolmätargränd, en av de smalaste och mörkaste i Stockholm, för övrigt bekant genom en av Fredmans epistlar.

Patron Palm följde efter med sin väska. Under vanliga förhållanden hade säkerligen Kolmätargränden även förefallit honom motbjudande, men där skönheten går fram, där sprider hon också ljus omkring sig, och vår eljest så allvarlige lantjunkare kunde icke taga sina ögon från den verkligen sylfidiska gestalten, som snarare svävade än gick före honom. Slutligen hoppade hon, lätt som en fågel, upp på en porttrappa åt höger och vände sig om med detsamma.

»Här är det, herr patron!» sade hon, »det är något mörkt i trapporna och så är det nästan överallt här i staden, men rummet är tämligen ljust och glatt.»

»Därpå fortsatte hon sin väg uppåt, följd av sin blivande hyresgäst. Trapporna voro förfärligt branta och den sköna gick i spetsen; men som det var mörkt, så var det icke något fel mot den kvinnliga blygsamheten att gå förut.

»Jag tror det är fyra trappor», suckade Palm, när han satte foten på den fjärde.

»Visst är det något högt», medgav vägviserskan, »men rummen längre ner äro icke att rekommendera. I dem får man bränna ljus hela året igenom.»

Äntligen uppnådde man fjärde våningen och befann sig i ett ganska rymligt rum.

»Fru Sandberg var ledsen att hon inte hade något bättre», yttrade den blonda.

»Så när som på de fyra mörka trapporna, har jag ingenting att anmärka», svarade Palm, »jag förmodar att ni själv bor här.»

»Ja, men jag hyr ut det så ofta fru Sandberg behöver det.»

»Men var bor ni själv under tiden?»

»En trappa ner hos en bekant flicka... Men jag vill lämna patron i fred. Där står handfat och där en karaffin med vatten ur själva slottskällan.»

Den blonda flickan försvann och Palm befann sig ensam. Rummet var snyggt möblerat och där fanns bland annat en rymlig säng med rena rödrutiga sparlakan. På det hela taget, gjorde det Palm detsamma var han bodde då han hela dagen hade affärer ute och endast för natten behövde tak över huvudet. Sedan han gjort sin toalett, vilket gick som en dans, kastade han på sig överrock och hatt och gick ut. I farstun mötte honom den tjänstvilliga blondinen.

»Kommer patron hem innan kvällen?» frågade hon.

»Jag blir ute hela dagen och kommer ej hem förrän tio på afton.»

»Och hur dags i morgon blir resan?»

»Precis nio.»

»Jag serverar då kaffe klockan åtta.»

»Ni tänker nu på allt, mitt vackra barn!» ropade patron och slog sin ena arm om den blondas smärta liv. Sedan han ett par gånger kallat henne »mitt vackra barn», en gammal Stockholmstärm, trodde han sig även kunna begagna en Stockholmssed, icke mindre gammal.

Men den sköna, slingrande sig undan omfamningen, drog sig tillbaka så långt hon kunde och betraktade sin hyresgäst med en förebrående blick.

Palm var för hederlig för att icke hålla henne räkning för denna tillbakadragenhet, och när han lämnade Kolmätargränden, hyste han verkligen en vida bättre tanke därom än allmänheten. Palm, i rörelse från morgonen till kvällen, kasserade in sina fordringar och var på slaget tio vid porten till sitt logi, ty punktlighet var ett huvuddrag i hans karaktär. Han trevade i mörkret uppför de tvenne första trapporna, men i den tredje mötte han den blonda, försedd med brinnande ljus. Hon mottog sin gäst med en viss vänlighet blandad med värdighet, gick före honom in i rummet och tände de två ljusen på nattbordet, varefter hon bjöd honom godnatt. »Första natten man sover i ett rum», sade Palm, »bör man räkna rutorna i fönstret och tiljorna i golvet, men man behöver också veta värdinnans namn.»

»Har jag inte sagt det förut? Jag heter Augusta Lindgren», svarade hon och försvann.

Vår lantjunkare hörde dörren utifrån tillstängas och nyckeln tagas ur, varefter han klädde av sig och intog sängen, sedan han likväl förut stoppat sin välspäckade plånbok under huvudgärden. Den tiden brukades stora plånböcker av rött saffian med stålklämmare. Innan han släckte ljusen tömde han, efter vanan, ett glas vatten. Han tyckte att vattnet smakade sämre på aftonen än på morgonen och mumlade något för sig själv över huvudstadens dåliga dricksvatten, slottskällans icke ens undantaget. Snart insomnade han.

Under vanliga förhållanden njöt Palm, efter en rastlös verksamhet om dagen, den mest ostörda nattro; han brukade, som det kallas, taga natten i en enda klunk, d. v. s. somnade så snart han lagt sig och vaknade först vid den tid han vanligtvis brukade stiga upp; han kunde icke ens erinra sig om han någonsin drömt. Men så ofta han beskrev den natten han tillbragte fyra trappor upp i det där huset i Kolmätargränden, eller gatan,

såsom den numera kallas, stod svetten honom i pannan. Den ena rysliga drömmen hade jagat den andra.

Först hade han tyckt att hans inspektor kommit inspringande och berättat att hela huset stode i ljusan låga, men att, när han velat springa upp ur sängen för att rädda sig själv, inspektoren hindrat honom, under förklaring att det vore vida klokare att bli innebränd än att utsätta sig för den starka vinterkylan; att det visserligen kunde svida litet i början, men att det slutligen icke kändes det ringaste. Patronen, som omöjligen kunde inse det kloka i ett sådant råd, hade på liv och död kämpat med sin inspektor, vilken fortfarande velat hindra honom från att stiga upp, till dess att lågorna slagit tillsammans över dem bägge.

Men under allt detta hade han tyckt sig i bakgrunden förmärka en annan gestalt som hånleende betraktade honom, och det var hon, den vackra blondinen. Hon syntes honom vara den olycksfé, vilken trollade fram alla dessa olyckor, troligtvis till straff för det han en gång vågat fatta henne om livet, och han tyckte med skäl att det var väl mycket för så litet.

Slutligen hade han en annan dröm och den var allra värst. Han tyckte nämligen, att hans statdrängar med inspektoren i spetsen höllo på att avmeja hans stora yppiga veteåker, fast vetet ännu icke gått i ax. Han hade befallt dem upphöra därmed, men ingen lytt honom, och när han ville springa upp för att driva dem ur åkern, hade han hållits kvar av samma olycksfé, den blonda jungfrun, vilken slagit sina armar om hans hals. Som han satte större värde på sitt vete än på de vackraste armar, så arbetade han av alla krafter för att bli henne kvitt och lyckades slutligen. Men när hon drog tillbaka sina händer, tyckte han att med den ena av dessa följde något som väl mycket liknade hans stora röda plånbok med stålklämmaren. Bestört hade han rusat upp för att återtaga plånboken, då i detsamma inspektoren och drängarna rusat fram till sängen och huggit honom i händerna med sina liar, varefter de

kastat honom bunden till händer och fötter i en vanlig bondvagn, för att forslas till Stockholm, troligtvis för samma ändamål som gödkalvarna. Också hade han tyckt att man kände på honom med händerna och att man prutade på priset. Somliga påstodo att han var en så kallade nykterdansare, andra däremot att han var som en vanlig dragoxe och att det endast var huden som hade något värde. Han tyckte att det var det förfärligaste öde en hederlig lantbrukare kunde råka ut för, och vem tycker ej det!

Så ungefär hade det fortgått hela natten igenom och även en god del frampå dagen, ty det klämtade tio i Storkyrkan när han satte sig upp i sängen, äntligen fullt övertygad om att han var vaken. Det värkte både i huvud och armar. Han tog efter vattenkaraffen, men fann nattbordet kullslaget på golvet och karaffen i bitar. Han tittade bland glasbitarna efter sin guldklocka, den han haft liggande på samma bord, men kunde ej upptäcka den. Gripen av en dyster aning, slängde han undan örngottskudden, för att efterse sin plånbok, sökte den överallt uti och utom sängen, men fann icke heller den. Han sprang upp på golvet, fann sina kläder och skodon orörda, men klocka och plånbok voro försvunna. Det var dock minst 4000 riksdaler i denna plånbok.

Intet tvivel mera. Han hade blivit bestulen, plundrad under det han sov. Men att han icke vaknat när man vidrörde hans huvudgärd! Han slog sig för pannan, ty nu erinrade han sig att vattnet han om aftonen druckit innan han somnat haft en ovanligt obehaglig smak, och när han därtill lade den stora oro han under sömnen erfarit, de svåra drömmar han haft, började han misstänka att man lagt opium eller något annat sömngivande i detta vatten.

Han kastade kläderna på sig, och som det i farstun utanför det rum han bebodde icke fanns någon annan granne än vindslokalen, så rusade han utför trappan och in i tredje våningen, där han träffade ett fattigt

hantverksfolk. Han frågade efter sin städerska jungfru Augusta Lindgren. Men ingen därnere kände till det namnet och ingen hade sett någon jungfru med det utseende Palm beskrev, och vad rummet i vindsvåningen för övrigt beträffade, visste man blott att det beboddes av en gammal fattig änka, som försörjde sig med handsktvätt.

Palm rusade därifrån till Salviigränd och upp i sitt gamla hotell. Den första han där mötte var hans gamla värdinna fru Sandberg och vid den bästa hälsa.

»Kors, kommer patron först nu!» ropade hon emot honom, »och jag som väntat patron hela gårdagen till långt inpå natten.»

Palm berättade sitt missöde, vilket avhördes med häpnad och bestörtning. Icke heller där kände man eller hade sett någon jungfru med det namn och utseende Palm uppgav, och fru Sandberg förklarade, att hon aldrig uppdragit någon att skaffa rum vare sig åt Palm eller någon annan. Det var påtagligt att en snara varit utlagd för honom och att fångsten, tyvärr, lyckats alltför väl. Men vem hade utlagt den, vem om ej den vackra blondinen? Men huru kunde hon veta tiden då han skulle komma till staden? Huru kunde hon veta att han hade så mycket pengar hos sig, att en dylik tillställning lönade mödan? Hon måtte bestämt ha någon medbrottsling som, underrättad om allt, givit henne del därav, men vilken?

Palm skyndade från hotellet direkt till poliskammaren och anmälde saken. Åtföljd av tvenne polisbetjänter, begav han sig åter till Kolmätargränd och upp i huset n:r 4. Inkomna i det där rummet fyra trappor upp, funno de nu därinne en äldre kvinna, vilken stod liksom handfallen vid åsynen av oordningen i rummet. Det var den gamla handsktvätterskan, som nyss kommit hem. Av henne fick man veta, att dagen före gårdagen hade hos henne infunnit sig ett ungt obekant fruntimmer i hatt och kappa och som kallat sig mamsell Palm. Mamsellen önskade hyra rummet på ett dygn, emedan

hon väntade till staden en rik släkting. Änkan, vilken hon bjudit tre riksdaler, hade gått in därpå, fått pengarna på förhand och under tiden bott hos en bekant fru på norr, vars namn och adress även uppgåvos. På fråga upplyste hon vidare, att den så kallade mamsell Palm haft ett ganska fördelaktigt yttre, men med mörkbrunt hår, följaktligen icke blond, såsom jungfru Augusta Lindgren var, efter vad vi redan veta.

Sedan saken blivit överlämnad åt polisen och 500 riksdaler utlovade åt den som upptäckte tjuven, återstod för närvarande ingenting annat för Palm än att resa hem till landet, denna gång utan ur och plånbok, men nästan mera förargad på sig själv än på tjuven, därför att han så lätt låtit locka sig i fällan. Inom sig själv kunde han icke neka för att det var det där vackra ansiktet, och isynnerhet de där rika blonda lockarna, som dragit honom med sig. Särskilt var han förargad däröver att man icke helt och hållet velat tro på hans egna uppgifter. Själva den beskedliga fru Sandberg hade icke kunnat underlåta att något draga på mun, när han berättade, huru den vackra förbryterskan varit honom till mötes när han kom hem och lyst honom upp. Polismästaren hade grinat honom mitt i synen och sagt:

»Den som inkvarterar sig i Kolmätargränd får skylla sig själv. Herrn begriper ej hur någon kunnat komma åt plånboken som var gömd så väl. Men ingenting är lättare för en ung vacker flicka än att komma åt både vad som ligger under och över örngottet.»

Palm nästan ångrade att han angivit en sak som väckt anledning till misstydningar, vilka spredo ett visst löje över honom själv. Hemma kunde han dock fritt ge sitt hjärta luft och omtala allt, ty hans vänner, liksom hans tjänare, skulle icke håna honom. Strax efter middagen inkom till honom hans gamla hushållerska, stängde med en viss varsamhet dörren efter sig och yttrade med låg stämma:

»Herr patron, jag vet hur orätt det är att misstänka någon, men det vore också orätt att tiga, ty när patron

vid middagsbordet omtalade de otäcka drömmarna patron hade på det där rysliga stället, kom jag att betrakta inspektorn, och då såg jag tydligt att så ofta patron nämnde honom bland dem som syntes i drömmen, så skiftade han färg, vart än blek, än röd och förde servetten till mun och ögon, liksom behövde han även torka ögonen. Annars är han minsann inte så noga med att begagna servett, utan stryker helst av sig på duken. Man bör aldrig förakta drömmar, ty mången gång äro de en vink från Vår Herre.»

Palm satt en stund tankfull. Slutligen bad han sin hushållerska hålla inne med denna misstanke, dels därför att den kunde vara ogrundad, dels ock för den händelse att om det låge någon grund däri, det vore klokast att insöva den skyldige i föreställningen att ingen misstänkte honom.

Inspektoren, en nära fyrtio års karl, hade även varit inspektor hos Palms fader. Palm, som icke alltid varit belåten med honom, hade behållit honom mera av vana än av tycke. Men fjärran var han från att misstänka honom för delaktighet i ett sådant brott. Emellertid begav sig Palm senare på eftermiddagen till länsmannen i trakten, utan att någon på gården visste därom, och meddelade denne bland annat sin hushållerskas aning.

Därefter förflöt en hel månad, varunder Palm icke försporde det ringaste om denna sak varken från Stockholm eller från länsmannen.

Men en förmiddag fick Palm en biljett från den senare. Ögonblickligen lät han sätta för sin häst och begav sig till denne lika hemligt som förra gången.

»Kan herr Palm känna igen denna sedel?» frågade länsmannen, i det han visade en av de gamla riksgäldssedlarna på 100 riksdaler, mycket nedsolkad och fullklottrad med namn och siffror, alla tillkomna under det den varit i rörelsen, såsom fallet merendels var både med dessa och de gamla bankosedlarna.

»Jag vill minnas», svarade Palm, »att jag vid samma tillfälle hos hökar Lindstedt vid Holländargatan å norr fick en bunt riksgäldssedlar, bland vilka tre på hundra och alla de övriga på tio.»

»Ganska riktigt, det känns också att sedeln passerat hökarboden», yttrade länsmannen. »Vi ha fingret inne, snart få vi in hela hand. I går begärde Lundholm, häradsskrivarens bokhållare, den patron känner, att på några dagar få låna av inspektoren hundra riksdaler riksgälds, och då han någon gång förut lånat och ordentligt betalt, fick han det även nu, och vad han fick var just denna sedel. Jag hade lagt ut denna sax och tidigare än jag trodde kom räven.»

Ifrån länsmannen begav sig Palm direkt till staden. Hökar Lindstedt kände så mycket lättare igen den ifrågavarande sedeln som det fanns på densamma det räknetal han själv klottrat dit. Likaledes var han säker på att samma sedel varit bland dem han lämnade Palm, och som denna sedel jämte de övriga befunnits i den stulna plånboken, så ansåg man sig ha funnit tråden till utvecklingen av saken. Sålunda hade drömmarna åtminstone haft något gott med sig.

Dagen därpå efterskickade Palm sin inspektor och uppehöll honom hos sig till dess länsmannen hunnit anlända. Inkommen, gick denne rakt på inspektoren och visade honom omnämnda sedel.

»Av vem har ni bekommit denna sedel som ni i går lämnade till Lundholm?» frågade länsmannen med denna barska stämma så egendomlig hos en allmän åklagare.

Inspektoren, vilken vid länsmannens inträde befunnits stående, sjönk vid denna fråga dödsblek och tillintetgjord ner på en stol.

Därefter och sedan flera andra frågor dammat på efter varandra, utan att ens ett försök till svar gjordes å inspektorens sida, anbefalldes en visitering i hans rum. Han måste gå förut, hack i häl följd av patronen och länsmannen. Det bar över gården och in i ena fly-

gelbyggningen en trappa upp. Inspektoren, vilken gått med fjäten av en livdömd, öppnade dörren till sin kammare, men själv inkommen och innan någon annan hunnit komma efter, slog han raskt till dörren efter sig och man hörde en regel innanför skjutas till. När nu på flera tillsägelser att öppna dörren intet svar följde och regeln icke heller frändrogs, nödgades man efterskicka folk för att bryta sig in. Därtill åtgingo emellertid flera minuter. Äntligen kom man in och såg då en hemsk syn. Inspektoren befanns hängande vid spjället. Man nedskar honom, men han var död.

I den olyckliges gömmor upptäcktes några hundra riksdaler, instuckna i en gammal strumpa, men det var också allt. Så avskar döden den tråd man funnit till upptäckten av det hela, och det dröjde nära två år innan man lyckades finna en ny.

Under Distingsmarknad år 1836 vistades jag i Uppsala. Det var en särdeles livlig och glad marknad, tack vare den klaraste februarisol. Folkträngseln mellan marknadsstånden på Uppsala torg var större än vanligt vid dylika tillfällen, och mitt i vågorna därav mötte jag min vän lantbrukaren Palm. Jag överraskades icke av att träffa honom den tiden i Uppsala, ty aldrig försummade han Distingen. Han berättade mig att han avslutat sin affär vid denna marknad, d. v. s. uppköpt ett försvarligt parti dragoxar jämte ett par goda hälsingehästar. Han syntes belåten med affären, bjöd mig på middag hos källarmästar Österberg och bad mig taga några kamrater med mig, helst sångare, emedan han var road av sång, och vem är icke det, fast icke alla äro lika roade av att bjuda på middag. Marknaderna i Uppsala äro likväl en gyllene tid för studenter. Alltid kommer det någon resande bekant som består middag eller sexa för det man visat honom domkyrkan och de akademiska lärosalarna. Efter middagen eller sexan följer man sin gästfrie värd till hans logi och ger honom en eller två sångkvartetter allt efter som trakteringen varit till, varefter man skils med ömsesidig

belåtenhet. »Det där var en hedersknyffel», säga studenterna, » den där ska vi laga vi ofta få tag i.» — »Det är ena lustigkurrar de där studenterna», säger den resande när han kommit hem, »de följde mig hem under sång.» Så sammansmälter bildningen med förmögenheten.

Klart att jag antog Palms bjudning, varefter vi skiljdes. Men jag hade icke gått många steg förrän jag stötte på en annan bekant, en ung trevlig kramhandlare från Stockholm, vilken också bjöd på middag samma dag.

»Dumt det», yttrade han sedan han fått veta att jag redan var bjuden av en annan. »dumt det! Du skulle annars fått göra bekantskap med ett par eleganta damer som jag sammanträffade med i diligensen hit... Jaja, ett par bättre fruntimmer, förstår du väl. Det ena är en ung änka efter en gammal major Dittloff på Närkingarna och det andra hennes sällskapsdam, utmärkt vackra och älskvärda. De ha haft den godheten att emottaga min middagsbjudning i dag. Hör du, det är väl inte svårt att få ihop en serenad utanför deras fönster i natt?»

»Visst inte», svarade jag, »var bo de och var träffar jag dig i afton?»

»De bo på gästgivargården», tillkännagav min vän kramhandlaren, »men saken är den att jag följer dem på gillebalen i afton och den slutas väl sent, kan jag väl tro. Om du kunde komma dit, så finge jag presentera dig för dem. Jag är säker på att du blir förtjust.»

»Utan tvivel», svarade jag, »det finns knappast något så pikant som unga änkor efter gamla majorer. Akta ditt hjärta, bror! Hon kunde hitta på att bli majorska även vid borgerskapets kavalleri.»

Min vän kramhandlaren smålog, synbarligen något smickrad. Han var ryttmästare vid borgerskapets kavalleri i Stockholm, följaktligen närmast majorsgraden. Jag vill minnas att han vid tillfället hade sina uniformsbyxor på sig, byxor med guldränder och dem han vanligtvis begagnade när han besökte marknaderna.

Det var roligt nog att se honom i uniformsbyxor sälja sina kramvaror. Jag lovade emellertid att komma på balen, ävensom att draga försorg om serenaden.

På Palms middag var överflöd på mat och vin liksom på skålar och sånger, och vi voro tillsammans ända tills det blev tid att gå på balen. Palm, ingen vän av dans, hade icke ämnat besöka balen, men efter han icke ville bryta ett trevligt lag, följde han oss till Gillet. Balsalongen vimlade av folk, mest resande. Just som vi kommo in höll man på med en kadrill, den gamla svenska kadrillen. Det var mycket trångt och man dansade riktigt i sitt anletes svett. Palm fann det trevligare än han föreställt sig, ty han hade aldrig förut sett magistrar dansa. Det var också en bland dessa som var framme och figurerade helt nära oss. Han sprattlade förfärligt med sina smala ben, under det han sköt fram den övre delen av kroppen, och då han därtill var mycket närsynt, hände det ofta att han tog vilse om dam och trasslade in sig så att hans egen dam ofta måste söka upp honom bland de avlägsnare paren. När han gjorde »stora chaine», såg det ut som om han åkte kana, likt gossarna på glanskis.

Äntligen upptäckte jag min vän kramhandlaren och ryttmästaren. Han piruetterade duktigt i sina guldbyxor och jag tror till och med att han hade små klacksporrar, ty det surrade till ibland när han batterade. Han var emellertid, efter vad jag tyckte, den bästa dansören på balen. När han fick ögonen på mig, vinkade han mig till sig, och jag trängde mig fram till honom. Han presenterade mig för sin dam änkefru majorskan Dittloff. Det var verkligen ett ståtligt fruntimmer både till utseende och toalett, en äkta blondin, finhylt, men skiftande något i skärt, reguljära anletsdrag, rak näsa och stora blå ögon. Hon yttrade sig med mycken bestämdhet och ledighet, och under den konversation jag hade med henne, medan hennes moatjé var i figurén, skattade hon sig lycklig över att en gång ha fått se Uppsala med dess bildade ungdom och dess stolta dom-

kyrka, vars kor hon icke nog kunde beundra. Hon syntes så intagande att man riktigt kunde tycka synd om salig majoren som måste dö bort från så många behag.

Under det att den sista turen av kadrillen pågick, stod jag ånyo och språkade med henne, då jag med ens såg henne spritta till, blekna och vända bort ansiktet. Undrande vad det var som åstadkom denna oväntade rörelse, vände jag mig om och blev varse min vän Palm, vilken med framskjutet huvud och vidöppen mun spände sina blickar i den sköna majorskan. Han liknade i denna stund ett öknens lejon vädrande sitt rov.

Nu såg jag majorskan fatta sin kavaljer under armen och föra sin mun till hans öra, varefter de båda lämnade kadrillen, ehuru den ännu icke var slutad.

»Kom med!» mumlade Palm till mig och hastade efter de bortgående. Utan att begripa det ringaste av denna sak följde jag med.

Den sköna lade just handen på nyckeln till toalettrummet för damerna, då Palm i detsamma, gripande om hennes ena arm, hejdade henne.

»Hyr ni ännu ut rum i Kolmätargränd?» frågade han henne med en röst, dov som en på avstånd mullrande åska. »Och tar ni lika mycket betalt av andra resande som ni tog av mig?»

»Min herre!» stammade den sköna. »Jag förstår er inte... det måtte vara ett misstag... det förvånar mig att...»

»Men vad vill det här säga!» ropade kramhandlaren till Palm, »hur understår ni er, min herre, att på detta sätt...»

»Hur jag understår mig!» avbröt Palm utan att släppa det där taget om armen. »Känn ni efter i er ficka, herre, ty har ni er plånbok kvar, så vore det märkvärdigt. Det är helt enkelt samma vackra juvel som för nära två år sedan stal min plånbok med fyra tusen riksdaler. Det var för väl att jag kom att gå upp på den här balen,

men illa var det för er, ert vidunder!» tillade han, hemsk som det oblidkeliga ödet.

»Men att ingen kan befria mig från denna karl!» utbrast den sköna, äntligen återhämtande fattningen. »Han är ju från förståndet eller också drucken!»

Det fräcka kan för någon stund lyckligt imitera det oskyldiga, men icke gör det många proselyter. Det blev lättare att bevisa det Palm varken var galen eller drucken, än att majorskan var majorska. De funnos till och med som vid tillfället öppet förklarade att det aldrig funnits någon major med namnet Dittloff i svenska armén. Följden av detta uppträde, vilket naturligtvis gjorde ett oerhört uppseende på balen, blev emellertid den, att den förmenta majorskan och hennes sällskapsdam konvojerades från balen av rättvisans tjänare, de minst älskvärda kavaljerer i världen.

Under handläggningen av den kriminalprocess, som följde därpå, kom det äntligen i dagen, att det sannskyldiga upphovet till en mängd stölder och bedrägerier, vilka under de senare tre eller fyra åren blivit begångna dels i Stockholm och dels i andra städer av riket, just var den där blonda skönheten, vars namn var Ida Schönström. Efter sin lyckade affär i Kolmätargränd hade hon begivit sig till Göteborg, där hon sedan för det mesta uppehållit sig och varifrån hon nyligen återkommit till huvudstaden. Emot sitt ihärdiga nekande blev hon slutligen överbevisad, dömd och straffad. Men Palm fick aldrig åter sina förlorade pengar och icke heller reda på i vad förhållande denna kvinna stått till hans olycklige inspektor.

Den som icke blev minst snopen var den unge handelsmannen från Stockholm, vilken depenserat rätt betydligt på dessa bägge damer samt därtill fört dem an på Uppsalabalen. Det fattades bara att de till på köpet fått en serenad.

Guvernanten

eller

Bildning och förmögenhet.

Det är väl knappast något så mycket omskrivet som bildningen och förmögenheten eller deras ömsesidiga inverkan på varandra. Man anser dem bägge förenade utgöra själva gräddan av samhället, men det är en grädda som lätt skär sig, efter min och säkerligen många andras erfarenhet av livet. Säkert är att de två ganska litet komma överens eller akta varandra, och den som aktas minst, det är bestämt bildningen. De bildade, betraktande förmögenheten såsom ett medel, söka densamma såsom villkoret för ett självständigt och bekymmersfritt liv, men jag har känt och känner ännu rätt många förmögna som, om de just icke rent av förakta bildningen, åtminstone sätta den bra lågt på priskuranten, och det änskönt de själva ha nytta eller nöje av densamma. Det förstås att jag här endast menar rikt obildat folk, ty, märkvärdigt nog, är det visst icke samma förhållande med obildat och fattigt.

Min numera avlidne vän skalden Ingelman berättade en gång följande:

»En dag kom upp till mig en fattig strumpvävare, som bebor något kyffe i Skinnarviksbergen, och bad mig skriva några verser för att utdelas på hans hustrus begravning. Han fick dem och så skapliga jag i en hast kunde få dem. Dagen efter begravningen kom han till mig igen, tackade för verserna och gav mig sex

par strumpor, hälften ylle och hälften bomull. Han hade tänkt på mig både för sommaren och vintern. Jag ville icke taga emot dem, men han syntes så bedrövad över min vägran att jag slutligen måste det. Jag har skrivit massor av tillfällighetsvers åt bagare och bryggare, men inte fått så mycket som en kringla eller en mugg öl. Sant är att jag då och då kunnat bli bjuden på en sexa eller en toddy, men det har jag bjudit på igen och därmed kvitt. Men för poemerna skulle de ännu stå hos mig till boks, ifall det någonsin fallit mig in att föra en sådan.»

En annan skald av mina ungdomsbekanta, ännu levande och ganska utmärkt såsom sådan, har en annan historia, passande till motstycke här. Han var bekant i ett mycket rikt bryggarhus och hade under loppet av några år gått alla familjens medlemmar till handa med tillfällighetsvers på himlen vete hur många namns- och födelsedagar. Nu brukade han hos samma bryggare hämta det lilla ölförråd han för egen del behövde, men för vilket han, ordentligen debiterad, varje nyår lika ordentligen krävdes. Patronen skickade räkningen först och sedan kom hans bokhållare titt och ofta för att påminna om betalningen. Som nu vår poet var fattig och följaktligen hade ont om kontanter, så föll det honom in en dag att på försök skicka bryggaren en moträkning på alla de poemer han på beställning skrivit för dennes familj, och då ingen likvid från det hållet hördes av, gick han själv för att kräva, ty han hade ingen bokhållare han, såsom patronen.

Patronen skrattade så att han måste hålla sig för magen. Glädjen, om den icke alltid går till hjärtat, går åtminstone till magen.

»Hur kan man skicka räkning på sådant där?» frågade han.

»Dugde inte mina varor?» frågade poeten.

»Ajo, det förstås», svarade bryggaren, »men det där är ju så lätt, det där skakar ju magistern ur armen som ett inte.»

»Är det då lättare att skaka vers ur armen än tappa öl ur fat?» frågade poeten.

»Men det är väl någon skillnad på varor», anmärkte patronen.

»Men är det då blott de korkade som ha penningvärde?» frågade poeten.

Patronen blev något stött över att man kunde sätta något sådant i fråga, och jag minns ej hur den affären avslutades, men säkert är att patronen bland sina bekanta gjorde sig mycket lustig på bekostnad av poetens räkning. Alla hade roligt däråt, men de funnos till och med som ansågo det oförskämt att taga betalt för några lumpna namnsdagsverser. Men det där lumpna hade likväl vid tillfället varit familjefesternas glanspunkt, hade utgjort allas förnämsta nöje samt till och med rört patronens fru ända till tårar. Även patronen själv hade blivit djupt rörd, när på hans födelsedag det äldsta av hans barn, på sina syskons vägnar, uppläst ett poem tillägnat honom och skrivet av samma författare. Men detta erinrade man sig lika litet som man tänkte på att en poet, liksom andra, måste leva av sitt arbete. Icke heller tycktes man förstå, att det fordras åtminstone någon grad av bildning för att skriva ett gott tillfällighetspoem och att det ligger ett kapital av tid, arbete och pengar i förvärvandet av den bildningsgraden.

Men även när bildningen varit förmögenheten till påtaglig nytta, har hon av den senare varit föga bättre uppskattad, och jag kunde jämväl därpå anföra flerfaldiga bevis.

I mina fänriksår — ty man kan räkna sådana utan att behöva tjäna kungl. majestät och kronan — var jag ofta bjuden i en mycket rik borgarfamilj i staden mellan broarna. Mannen drev en stor fabrik, skötte ypperligt sin rörelse och förtjänade mycket pengar. För övrigt var han en stilla och beskedlig man isynnerhet mot sin hustru. Hon, ehuru tarvligt uppfödd och uppfostrad, förde dock stor stat och visade sig fullt ut lika förnäm och stolt som någon grevinna av gamla tiden,

churu hon icke, liksom den gamla bördsaristokratien, förstod att utminutera förnämiteten på ett sätt som gör den någorlunda dräglig. Bördshögmodet visar sig åtminstone artigt nedlåtande och nådigt förekommande. Det älskar, åtminstone låtsar det älska bildningen, emedan det inbillar sig ha uteslutande privilegium på den. Men penningdrygheten förstår sig icke det ringaste på sådant. Överallt framtittar myntet, och på samma gång även ärgen. Den bryr sig icke ens om att visa något annat. Att icke vårda sig om att inför världen dölja sina brister eller svagheter, det är första beviset av brist på bildning. Det andra är förakt för bildning hos andra.

Det fanns ett halvt dussin barn uti ifrågavarande familj. Gossarna gingo i den tidens mest ansedda privatskola, men för flickorna, av vilka den äldsta då var femton år, fanns guvernant i huset. På de större balerna eller tillställningarna såg jag aldrig guvernanten, men på de mindre hände det att hon något senare på kvällen visade sig och tog då vanligtvis plats vid pianot för att spela dansmusik för ungdomen. På de större balerna var det vanligtvis musik från gardet, fyra mässingsinstrument som höllo ett förfärligt väsen, men det kostade mycket och därför var det gentilt. En gång var jag bjuden dit på en så kallad vardagsmiddag. Då fann jag i matsalen tvenne dukade bord. Vid det ena sutto, utom gästerna, värden, värdinnan, äldste sonen och äldsta dottern, men vid det andra guvernanten och de yngre barnen, och jag hörde att det tillgick på samma sätt även när det icke var främmande. Under måltiden började ett av småbarnen vid det där mindre bordet att lipa därför att det råkade spilla på sig. Då såg jag värdinnan slunga en vresig blick mot den stackars guvernanten. Guvernant och barnpiga, två funktioner hos en enda person! Det tyckte jag var något för mycket i ett hus som ville vara så förnämt. Den oäkta förnämiteten har sina inkonsekvenser.

När herrskapet var bortbjudet, fick aldrig guvernanten följa med, och när fabrikören med sin fru och de äldsta barnen gingo på spektaklet, vilket skedde minst två gånger i veckan, måste guvernanten stanna hemma. Det enda nöje, som vid dylika tillfällen bestods henne, var att innan herrskapet for bort få komma ner för att se och beundra fruns toalett, som varierade i oändlighet.

En gång bjöd jag familjen på en ny opera å kungl. teatern och lämnade på samma gång en biljett åt guvernanten. Inträdande i den loge på första raden som jag tagit, fann jag där fabrikören, guvernanten och de bägge äldsta barnen, men icke fru fabrikörskan. Hon var opasslig, hette det, men rätta sjukan var att »nådig frun», såsom hon lät kalla sig, icke ansåg det förenligt med sin värdighet att visa sig i samma loge som sina barns lärarinna. Hon ansåg henne nära nog liktydig med en vanlig tjänare.

I sammanhang därmed vill jag berätta en tilldragelse som inträffade dagen efter den då guvernanten först inträdde i detta hus. Guvernanten, som i sin enfald trodde att hon på någorlunda förtrolig fot kunde umgås med modern till de barn hon skulle undervisa, hade efter middagen tagit plats vid fruns arbetsbord, för att någon stund hålla frun sällskap.

»Är det kallt i mamsells rum?» hade då frun frågat henne.

»Nej, det är kallare här», hade guvernanten då svarat och därefter gått upp till sig, och gick sedan aldrig ner för att hålla frun sällskap.

Och likväl var denna lärarinna ung, intagande, ett av de mest kunniga unga fruntimmer jag råkat. Dotter till en avliden ansedd ämbetsman, hade hon efter honom, ty modern var död några år förut, ärvt intet, men på samma gång också allt: intet, med hänsyn till det timliga goda, men allt som hörer till en god uppfostran. Hon läste och talade obehindrat tvenne främmande levande språk, var skicklig i att rita och brodera, nära

nog virtuos på piano, och hennes kunskaper i allt övrigt man fordrar av en god lärarinna voro i förhållande därtill. Hennes konversation, liksom hela hennes väsen, röjde en person ifrån den första ungdomen van vid umgänge med folk av ädlare umgängeston.

»Men hur kommer det till att mamsell Liljendahl» — så hette hon — »så sällan deltager i herrskapets sällskap?» frågade jag en dag fru fabrikörskan.

»Å», svarade frun, »hon är bäst road av att vara för sig själv.»

»Jag har svårt för att tro det», anmärkte jag, »ty de få gånger hon är nere visar hon sig särdeles glad och alltid är hon angenäm och underhållande.»

»Kanske är hennes toalett inte så att hon kan visa sig i större sällskap», yttrade frun.

»Det bevisar att hon har för liten lön», vågade jag anmärka.

»Hon har mer än tillräckligt», förklarade frun tvärt, »och för resten bör man inte skämma bort folk.»

»Inte kan det väl skämma bort henne att något oftare deltaga i herrskapets sällskap», sade jag.

Fru fabrikörskan vände mig ryggen utan att svara.

Varje trettondagsjul gav fabrikören en större supé, till vilken några av hans förnämsta hyresgäster vanligtvis voro bjudna. Det var vid ett sådant tillfälle jag för första gången där såg justitierådet baron S***, vilken hyrde en våning i ett av de hus fabrikören hade på norr. Mödrar äro naturligtvis alltid angelägna om att deras barn vid sådana tillfällen visa vad de gå för och värdinnan lät sina äldsta döttrar spela ett quatremains för sällskapet, och de utförde onekligen sitt parti med en för deras ålder högst ovanlig skicklighet samt rönte välförtjänt bifall.

»Vem spela de för?» frågade justitierådet.

»För vår guvernant», svarade modern, som därefter skyndade att visa den förste hedersgästen några av sina barns ritningar.

»Vem rita de för?» frågade justitierådet.

»Också för guvernanten», svarade modern.

»Jag riktigt lyckönskar herrskapet att ha en sådan lärarinna för sina barn», yttrade justitierådet.

»Och Ninni, min äldsta dotter, talar franska och engelska som en inföding», förklarade modern.

»Men vilken av damerna här är herrskapets guvernant», frågade justitierådet, skådande omkring sig, »det skulle vara mig särdeles angenämt att bli presenterad för henne.».

»Hon är inte nere i dag», svarade värdinnan.

»Hon är då sjuk?»

»Nej, det tror jag inte», svarade värdinnan, »men... men... jag vet inte hur det kommer sig att hon inte...»

»Jo», inföll jag, som stod nära, »det kommer sig förmodligen därav att hon aldrig brukar vara nere när det är främmande.»

»Är hon då folkskygg?»

»Långt därifrån.»

Värdinnan slungade mot mig en vredgad blick. Justitierådet fäste sina blickar länge och skarpt på värdinnan. Det var liksom hade han genast genomskådat förhållandet i detta hus.

»Hade jag en sådan lärarinna för mina barn», yttrade han, »skulle jag anse varje stund snart sagt förlorad då hon icke vore bland de mina.

Värdinnan blev blodröd i ansiktet, men det hjälpte icke. Fabrikören skyndade själv upp till guvernanten och förde henne ner bland sällskapet, och nästan under hela aftonen såg jag justitierådet samtala endast med henne.

Efter slutet av detta samtal hörde jag justitierådet yttra till värdinnan:

»Vet ni, min nådigaste fru, att jag är riktigt betagen i herrskapets guvernant. I mitt hus skulle hon vid alla tillfällen ha hedersplatsen. Man kan aldrig nog hedra och tacka dem, som göra våra barn till goda och upplysta människor, och detta unga älskvärda fruntimmer besitter verkligen denna stora sällsynta för-

måga. Än en gång, jag riktigt lyckönskar herrskapet till denna avundsvärda ackvisition.»

Detta vitsord av en sådan person, långt ifrån att förbättra den stackars guvernantes belägenhet i fabrikörens hus, gjorde den tvärtom ännu svårare, och den blev slutligen så outhärdlig, att mamsell Liljendahl en dag för alltid lämnade denna familj. Om av en händelse, eller till följd av någon förut träffad överenskommelse, nog av, hon blev antagen för justitierådets barn och emottogs av hans familj med öppna armar.

En dag några månader efter hennes avflyttning gjorde jag min visit hos fabrikörens.

»Jag kan på sätt och vis hälsa från mamsell Liljendahl», sade jag till fru fabrikörskan.

»Jaså, nå hur är det med mamsellen nu för tiden?» frågade hon försmädligt.

»Mycket bra, efter vad jag förmodar. Jag såg henne i förrgår afton på spektaklet. Hon hade sin plats på första raden första bänken bredvid justitierådinnan. I bänken bakom sutto de bägge fröknarna, justitierådets döttrar.»

»Såå, det var gentilt det», medgav fabrikörskan.

»Och i går», fortfor jag med full föresats att ge dubbla lag, »i går såg jag henne på Drottninggatan i justitierådets ståtliga ekipage. Hon satt på framsätet bredvid justitierådinnan, och baklänges åkte justitierådet själv och äldsta fröken.»

»Såå, då måtte hon ha satt näsan i vädret, tänker jag», anmärkte fabrikörskan.

»Folk med bildning brukar inte sätta näsan i vädret», påstod jag obarmhärtigt, »och ändå har mamsell Liljendahl en ganska vacker näsa. Mycket fulare näsor har jag sett peka mot skyn.»

Fru fabrikörskan betraktade mig harmfullt, och den gången gick jag miste om supén, som, i parentes sagt, icke var att förakta, och aldrig mera blev jag bjuden i det huset.

Sju glas.

Theodor B*, en kamrat från studenttiden, ursäktar säkerligen att jag bland mina berättelser ur verkligheten anför en dylik ganska enkel, men vars hjälte han är. Numera lika gammal som jag och därtill familjefader, vilket däremot jag icke är, torde han i skötet av sin talrika familj, en av de älskvärdaste jag funnit, ha en daglig anledning att med tacksamhet mot försynen, varifrån all god gåva kommer, erina sig en händelse, som, ehuru prosaisk och tämligen burlesk i och för sig själv, likväl ledde till ett slut, som oftare tillhör dikten än verkligheten.

Theodor B* hade efter i Uppsala tagen medikofilosofisk kandidatexamen begivit sig till Stockholm för att börja sin tjänstgöring på garnisonssjukhuset å Kungsholmen. Dagen efter sin ankomst hit besökte han en förmögen viktualiehandlande och husägare vid Luntmakargatan å norr, med namnet Stenberg, den han endast kände till namnet. Han fann i en förstuga på nedre botten av ett större stenhus en dörr med en bleckplåt och på plåten ordet »Kontor». Trädande dit in, såg han vid en pulpet en äldre något fetlagd man med grön pappersskärm för ögonen.

»Bor hökar Stenberg här?» frågade vår kandidat.

»Här bor ingen hökar Stenberg», svarade vresigt mannen med gröna skärmen.

B* lämnade kontoret, begav sig in i hökarboden och ställde till bodbetjänterna samma fråga.

»Han är bestämt på kontoret», försäkrade de.

B* berättade det nekande svar han på kontoret fått av en tjock herre med ögonskärm. Betjänterna drogo på mun och sågo på varandra.

»Vem frågade herrn då efter?» sporde den ene.

»Efter hökar Stenberg naturligtvis», yttrade B*.

»Fråga efter direktör Stenberg, så är det naturligare», tillrådde betjänten.

Kandidaten återvände in på kontoret och frågade:

»Bor direktör Stenberg här?»

»Ja, min gunstig herre», svarade genast herrn med skärmen och bjöd den unge mannen sitta, »nå, vad är det om?»

»Jag har hälsningar från Uppsala från herr direktörens son.»

»Jaså, från Axel, nå det var roligt! Nå, hur är det med honom?»

»I förrgår tog han sin lilla teologiska examen.»

»Nå, Gudi vare tack!» ropade direktören, resande sig upp från stolen.

Den så kallade lilla teologiska examen, numera avskaffad vid akademien, var en av dem som egentligen tycktes ha tillkommit för att bereda lärarna sportler, men för övrigt icke var svårare än att en hjälplig skolgosse av tredje klassen gott borde kunna taga den. Denna examen var icke desto mindre den första direktörens son tagit efter två terminers vistande vid lärdomssätet, och han var visserligen icke den ende som lika grundligt förberedde sig därtill.

»Hur många stycken videtur fick han?» frågade hökaren och direktören, strålande av glädje.

»Han fick non sine laude approbatur», tillkännagav kandidaten.

»Non sine laude», upprepade direktören med viktig min, ty han hade någon tid gått i fjärde klassen av trivialskolan, »men», tillade han något mulnare, »non betyder ju icke. Jag begriper inte vad det där nonnet skulle där att göra.»

»Det är emellertid det högsta betyg teologiska fakulteten ger», drog vår kandidat till med, för att i det längsta upprätthålla sin kamrats aktier.

Direktören, fullkomligt lugnad genom denna förklaring, bjöd Axels kamrat till sig på middag samma dag.

»Det kommer några av mina bekanta till middagen», sade han, »några av mina kolleger inom drätselkommissionen. Vidare några av herrar femti äldste, ty jag har gudnås även det besväret att vara bland dem, utom allt annat, såsom i direktionen över fattighuset, befattningar som kosta mera än de smaka. Nå, har det varit mycket kallt under vintern i Uppsala?»

»Ganska kallt.»

»Så har det varit här med, utom i de hus där man lägger veden i källrarna.»

»Blir det varmare om man lägger ved i källarn?» frågade B* storögd.

»Javisst.»

»Utan att man tänder på den?»

»Tänder på den! Är herrn galen! Det skulle ju bli en satans brasa då. Jojo men, min gunstig herre, det är allt åtskilligt som herrar professorer kunde lära av oss här i drätselkommissionen. Som sagt är, välkommen precis klockan tu, för annars kallnar supen. Tjänare, tjänare, min gunstig herre!»

På slaget klockan tu inställde sig kandidaten i direktörens hus. Samtalet vid bordet rörde sig mest kring den förhoppningsfulle sonen, om nödvändigheten av teologiska studier i allmänhet samt särskilt om sonens examen, vilken ansågs för det allra nödvändigaste. Bredvid kandidaten satt en äldre man med rött klotrunt ansikte, vilken skrattade åt allt som sades vid bordet och därvid yttrade såsom stående replik: »Satans så bra, satans så bra!» Värden hade presenterat honom såsom den »tätaste garvare i Sverige».

Vår kandidat, vilken en stund förgäves väntat på att värden skulle trycka honom, såsom det brukas med nya

gäster, tog sig till att redan vid första rätten trycka värden, vilket bevisade föga kännedom om vanliga bordsseder.

»Herr direktören tillåter väl?» sade han, höjande sitt glas.

»Vet min gunstig herre inte att den som trycker värden måste tömma sju glas efter varandra?» frågade direktören med en viss högtidlighet.

»Rätt, rätt, sju glas!» instämde gästerna.

»Ha-ha-ha! Satans så bra!» jublade den täte garvaren.

Sju spetsglas portvin ställdes framför vår kandidat, vilken tömde dem alla i en handvändning utan den ringaste oro för följderna.

Gästerna skrattade och isynnerhet garvaren.

»Satans så bra, satans så bra!» fortfor denne, spännande ett par fryntliga ögon i sin unge bordsgranne.

Värden syntes likväl icke helt och hållet dela sina gästers glädje, ehuru han deltog i skrattet Det såg verkligen ut som han tyckte att det gick något för hårt på buteljen. Detta undgick likväl alldeles kandidaten. Sedan han emellertid märkt att den där tryckningen väckt allas munterhet, trodde han sig bereda både värdfolk och gäster mycken bordstrevnad genom att strax därpå ånyo med höjt glas vända sig till värden.

»Herr direktören tillåter väl?» sade han.

»Vasa, vad behagas!» yttrade nu värden, »min gunstig herre har då redan glömt att...»

»Sju glas till, sju glas till!» ropade gästerna.

»Ha-ha-ha! Satans så bra, satans så bra!» jublade garvaren, i det han påfylle de sju glasen som ännu stodo kvar framför studenten.

Kandidaten, böjande sig tåligt under sitt öde, tömde även dessa sju, och belönades av gästernas högljudda bifall.

»Satans så bra, satans så bra!» väsnades den täte garvaren.

Värden sökte visserligen skruva till en gladare grimas, men det ville icke rätt lyckas och det låg en illa

dold harm i den röst varmed han rekvirerade fram nya buteljer. Han hade tydligen icke berett sig på en sådan åtgång. Även detta undgick den roliga kandidaten.

»Min gunstig herre tål rätt bra, ser jag», anmärkte värden med ett moln i sin blick.

»Åja, gudvarelov!» svarade kandidaten, som icke såg molnet.

»Kanske min son är lika katig?» frågade direktören med förlåtlig omtänksamhet.

»Alla teologer äro starka i portvin!» svarade kandidaten.

»Gud trösta oss då för vår Axel!» suckade värdinnan med skäl.

Nu kom steken med sallat och övrigt tillbehör. Kandidaten, som funnit att han ensam hållit målron vid makt och att det på sätt och vis var hans skyldighet att icke låta den mattas av, höjde för tredje gången sitt glas med en blick på värden och utan att avskräckas av det straff, vartill han ånyo gjorde sig förfallen.

»Herr direktören tillåter väl?» frågade han med den vänligaste knyck på huvudet.

»Sju glas till, sju glas till!» skreks från alla sidor av bordet och den täte garvaren skrek värst.

»Nej, nu kan det vara nog!» röt värden till och ryckte åt sig en butelj som nyss blivit uppslagen. »Kors vad bror har roligt!» tillade han med en arg blick på garvaren.

»Den här gången tror jag du fick på moppe», svarade garvaren.

»Fick jag på moppe!» upprepade värden, illa sväljande denna oväntade komplimang av en gäst. »Vet du bror, den där gunstig herrn är liksom klippt och skuren för dig, efter vad jag kan se. Du kunde just ta honom till måg, ha-ha-ha!»

»Ha-ha-ha!» instämde garvaren, »vill herrn bli min måg?» frågade han därefter sin unge bordsgranne.

»Ja bevars», svarade kandidaten, på vilken de två gånger sju glasen icke förfelat sin verkan, »ja bevars... men vänta... har hon pengar?... Och ser hon bra ut?»

»Ha-ha-ha», svarade garvaren, »satans så bra!»

Detta gav värden en behaglig anledning att på spe dricka en skål för den täte garvarens måg, i vilken skål samtidigt gästerna med högljudd munterhet instämde, varefter man uppsteg från bordet.

Men var allt detta skämt, så blev det likväl allvar. Kandidaten inställde sig dagen därpå hos den täte garvaren, intog lika mycket dottern som han intagit fadern, om ej just med samma medel, och blev en lycklig äkta man samt fick en stor förmögenhet till på köpet.

Att sju glas verka, det bör man väl kunna föreställa sig, men att de haft en sådan verkan, det har, mig veterligen, varken förr eller senare hänt.

Två brudgummar och en brud.

En höstafton för ungefär tjugufem år sedan fick jag besök av en nyligen utnämnd kopist i dåvarande ecklesiastikexpeditionen Gustaf Holmerz, också en bekantskap från akademitiden. Han hade blott ett år tjänstgjort såsom extra kanslist, men ansågs så framstående att han framför många vida äldre kamrater befordrades till ordinarie, utan att ens någon av de förbigångna uttryckte missnöje, det bästa beviset på rättvisa i befordringsväg. Han var en av dem som synas göra intet, men dock medhinna allt. Man såg honom överallt på spektakler, konserter, baler och i samkväm med andra unga män. Han kunde tillbringa större delen av natten i glada lag, men hemkommen, om än aldrig så sent, satte han sig icke dess mindre vid sitt skrivbord och lämnade det icke förrän han fulländat vad han för tillfället hade om händer. Två timmars sömn på dygnet ansåg han mer än tillräckligt för sig.

»Ju mindre sömn, dess mera liv», brukade han säga, »och sömnen tillhör graven. Den dag jag levat femtio år vill jag kunna säga att jag levat hundra.»

Men utom sina lovande egenskaper såsom en statens tjänsteman var han jämväl fördelaktigt känd som författare. Han hade skrivit flera uppsatser både i politik och skönlitteratur, vilka varit synliga i Statstidningen, rikets dåvarande officiella tidning, och jag hade hört numera framlidne kanslirådet Wallmark, utgivare av denna tidning, försäkra att Holmerz' penna lovade

vida mera för framtiden än de flesta andra unga mäns, vilka då börjat uppträda på den publicistiska banan.

Holmerz och jag voro icke vad man kallar intimare bekanta, men vår gemensamma kärlek för litteraturen närmade oss någon gång till varandra, och för övrigt respekterade jag i honom en överlägsenhet, delande fullkomligt deras omdöme som förespådde att Holmerz, i fall han finge leva, skulle sluta på översta trappstegen av samhället. Han var dessutom ekonomiskt oberoende.

När Holmerz den där höstaftonen besökte mig, hade jag icke sett honom på flera veckor. Jag fann varken hans blick så glänsande eller hans kind så blomstrande som förr, ty utan att vara vad man kallar vacker karl hade han dock ett yttre som även vid första ögonkastet fördelaktigt intog. Vanligtvis hade jag funnit honom vid bästa lynne, men därav fanns nu ej ett spår. Han var lika mulen som årstiden.

»Har du varit sjuk?» var därför min första fråga.

»Å, bagatell!» svarade han, »hösten har det med sig... Jaså, du läser den här», tillade han, fattande en bok som låg på mitt bord och bläddrade däruti.

Boken var »Candide ou L'optimisme par Voltaire».

»Högst eget att jag just nu skulle få tag i denna bok den jag så många gånger läst under min studenttid», yttrade Holmerz. »Känner du en ståtligare världsironi än denna? Vem har klarare och skarpsinnigare än Voltaire skildrat det befängda, eller världen sådan den är? Och på samma gång, vem har misslyckats mer vid skildringen av världens lycka? Vad vet han om sitt Eldorado annat än att fåren där ha röd ull och att landsvägarna äro av guldsand, för att icke tala om krogarna, där man får äta och dricka för intet?»

Därvid kastade han boken ifrån sig och satt en stund tyst med bägge armbågarna på bordet och huvudet vilande i händerna. Jag gjorde honom flera frågor även om saker, som jag visste han var mest intresserad av, men han iakttog samma envisa tystnad. Då och då drog

han fram sitt fickur och betraktade det noga, varefter han återtog samma ställning framför bordet.

Så hade fortgått ungefär en halvtimme då han ånyo såg på sitt ur.

»Hon är sju», mumlade han och reste sig från bordet. »Hör du», frågade han efter några sekunders paus, »är du road av att se brudar?»

»Å, nog vet jag det som är roligare», svarade jag.

»Nämligen att se sin egen?»

»Nåja, det är ju klart.»

»Men vad skulle du säga, om du såge din brud stå brud med en annan?»

»Det vore obehagligt, jag medger det.»

»Två brudgummar och en brud!» fortfor Holmerz. »Det vore ett tacksamt ämne för en teaterförfattare.»

»Men det var sant, jag hade så när glömt mitt egentliga ärende till dig», sade han, i det han räckte mig en papperslapp varpå mitt namn stod skrivet. Jag hade jämte en annan av våra gemensamma bekanta ingått borgen för ett lån, som Holmerz tagit i Bankostatens änke- och pupillkassa. Det var min löftesförbindelse han nu återgav mig. Men som dylika lån tagas på ett helt år och Holmerz lån icke ännu förfallit till betalning, så fann jag mig något överraskad av att återfå mitt namn tidigare än jag väntat, men lämnade för tillfället ingen vidare uppmärksamhet däråt. Därefter avlägsnade sig Holmerz för att, såsom han sade, dricka fläderte och lägga sig tidigt.

Någon stund därefter gick även jag ut och mötte då på gatan en av Holmerz kamrater i expeditionen, för vilken jag omtalade Holmerz besök hos mig.

»Stackars Holmerz!» utbrast kamraten, »det är en svår dag för honom i dag. Det är knappast fyra veckor sedan han var förlovad med en ung mamsell S*, och i afton gifter sig samma flicka med en annan, med ett dumhuvud, som därtill varken har börd, förmögenhet eller någonting annat som utmärker honom framför andra.»

»Det var då Holmerz som slog upp partiet», antog jag för givet.

»Nej, det var hon, märkvärdigt nog», svarade kamraten, »dock, det är inte så märkvärdigt när man närmare tänker på saken», tillade han. »Kvinnan ser hos en snillrik man endast hans fel och hos en dum endast hans förtjänster.»

Vi följdes åt till Holmerz' bostad, men funno honom icke hemma. Vi sökte honom på några andra ställen, där, efter vad vi kände, han understundom brukade tillbringa aftnarna, men funno honom icke heller där. Vi återfunno honom aldrig.

Några timmar senare samma afton inträdde i en rikt upplyst, nymöblerad våning en trappa upp i ett hus vid Regeringsgatan en herre i fina svarta kläder, vit halsduk och vita handskar. I vardera handen bar han en ofantlig bukett av de utsöktaste blommor. I salen visade sig några domestiker, sysslande kring ett bord som stod mitt på golvet, och på bordet voro upprädade en mängd champagneglas, men vid kakelugnen stod en korg full med champagnebuteljer.

»Jag är en av bröllopsmarskalkarna», sade den svartklädde herrn, »och jag har gått förut för att se till att allt är i ordning härhemma. Brudparet kommer snart med brudtärnorna och de övriga gästerna. Men skall det inte serveras tårtor och konfektyrer till vinet?»

»Jo», svarade en av domestikerna, »men vi ha ställt in faten i skänken så länge.»

»Ställ fram dem på bordet, det är hög tid», beordrade marskalken.

Flera fat med tårtor och konfekt förflyttades från skänken till bordet, varefter marskalken ordnade vinglasen i en stor ring omkring faten.

»Men buteljerna måste placeras i mitten», fortfor marskalken, »två buteljer mellan varje fat.»

Även denna befallning åtlyddes.

»Så där ja», yttrade marskalken, betraktande allt med synbar tillfredsställelse. »Nu är allt i sin behöriga

ordning till tomtebolycka för de unga tu. Det är bäst att ni går ned, god vänner, för att passa på vid porten när vagnarna komma. Men tag den tomma buteljkorgen med er så den inte står här och skräpar. Emellertid skall jag bära in de här buketterna i det unga parets sängkammare. Skynda er nu, jag tycker mig redan höra dånet av vagnarna.»

Bröllopsmarskalken lämnade salen, försvinnande i de inre rummen, medan domestikerna, såsom tillsagt var, hastade ut i farstun utför trappan och stannade väntande i porten. Snart höllo vagnar vid denna port, och inom några minuter vimlade salen och de övriga rummen däruppe av en mängd unga och äldre personer av bägge könen, alla högtidsklädda och glada. Endast den innersta dörren i våningen var stängd, det var dörren till sängkammaren. Bruden var vacker, bländande av blommor, guld och juveler. Brudgummen, en ung högväxt man, skrattade oupphörligt åt allt som sades. Hans ansikte blossade och hans gång var något osäker. Det såg ut som hade han tagit något för mycket för sig av supén, vilket likväl icke hindrade honom från att tömma ett glas med varenda en av sina gäster. En av bröllopsmarskalkarna höjde nu sitt glas och proponerade den vanliga slutskålen eller den för tomtebolycka, hållande därvid ett tal på vers, som naturligtvis lockade tårar ur brudens och de övriga damernas ögon.

Efter någon stund försvann bruden och med henne tärnorna. Brudgummen och hans vänner hade dock icke lika bråttom. Man väntade på brudens strumpeband och på en kyss av de brudtärnor, som skulle bära fram dessa klenoder. Emellertid drack man flitigt om med brudgummen, den sällaste bland de sälla, och en annan av marskalkarna höll just ett särskilt tal för honom, då ett ångestskri av flera röster hördes inifrån och detta så sönderslitande, att det jagade champagneruset på dörren och gjorde till och med brudgummen nykter igen. Herrarna ställde glasen otömda på bordet

och hastade in i de inre rummen. Men därinne vilken syn! Det var som hade en lavin störtat ned och med ens begravit en hel lustgård med alla dess blommor. Överallt kritvita ansikten, halvslocknade ögon. På en soffa i ett mindre kabinett utanför brudkammaren låg bruden i konvulsioner, och de unga flickor, som omgåvo henne, kunde icke få fram ett enda ord, de bara pekade åt brudkammaren. Man rusade dit in.

Nära framför brudsängen, vars vita omhängen voro tillslutna, stod ett bord med en brinnande armstake och på vardera sidan om armstaken höjde sig en den rikaste bukett. Dessa buketter hade också genast ådragit sig den unga brudens uppmärksamhet vid hennes första inträde i brudkammaren.

»Vem har givit mig dessa granna buketter?» hade hon frågat tärnorna, som grupperat sig bakom henne.

»Hå kors, brudgummen», gissade en av flickorna, »vem annars, söta du?»

»Tyst! vad var det!» utbrast bruden, i det hon, hastigt bleknande, stirrade mot sängen.

»Vad är det? Vad menar du?» frågade om varandra de unga damerna.

»Jag tyckte det var någon som nämnde mitt namn», stammade bruden, »och jag tyckte att... att jag kände igen... tyst! hör ni då ingenting?»

Alla lyssnade. Från sängen hördes tydligt ett rosslande läte.

Alla sågo förundrade på varann.

»Har någon katt smygit sig in?» yttrade äntligen en tärna. »Låt oss se åt!»

Den unga damen sprang till sängen, men hon hade knappt kastat en blick inom sängomhänget, förrän hon med ett rop av fasa drog sig därifrån.

»Men vad var det då?» ropade en.

»Vad var det som förskräckte dig så?» ropade en annan.

»Det var... det var... O min Gud, det var rysligt?» stammade den tillfrågade.

Nu såg man bruden, liksom gripen av en oemotståndlig makt, störta fram mot sängen och blicka in, men därefter ögonblickligen och utan ringaste ljud sjunka till golvet.

Med ett rop av ångest skyndade alla till brudens hjälp. Det var detta rop som hade hörts ända ut i salen och kallat alla herrarna in. Inrusande i sängkammaren och dragande omhänget från sängen, funno de där på en bädd av spetsar och siden en svartklädd mansperson badande i blod. Han var död och den döde var Holmerz.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

*

Den olycklige Holmerz, vars hemska slut jag nu skildrat, fick således icke uppnå den ålder då han, såsom han tänkt, kunde säga att han var hundra år. Men, vem vet, kanske ansåg han sig redan ha hunnit denna höga ålder. Den olyckliga kärleken räknar dagar, liksom en annan räknar år. Så blir man lätt en Methusalem mitt i våren av sitt liv, mitt i blomman av sin ålder, och man dödar sig kanske av fruktan att eljest icke kunna dö.

En hertiginna i Uppsala.

En förmiddag i januari, under mitt vistande i Paris vintern 1850—51, övervar jag en session inom »Palais de justice». Ett tryckfrihetsmål var där anhängiggjort emellan, å ena sidan, Charles Bonaparte prins av Canino, en kusin till dåvarande presidenten och numera kejsaren, samt å andra sidan, den såsom författare bekante markis D'Arlincourt. Denne hade nämligen utgivit en broschyr kallad »Det röda Italien», däruti han beskyllde prinsen av Canino för att ha varit den som under folkrörelsen i Rom 1848 riktade första kanonen mot Vatikanen. Den Bonapartiska familjen, städse färdig till vilka dåd som helst när egna intressen kräva det, är icke heller det ringaste besvärad att av samma skäl helt och hållet förneka dem. Följaktligen besvärade det icke Charles Bonaparte att år 1851 förklara samma faktum för en lögn, den han likväl själv skrutit med år 1848.

Processen ådrog sig dock den största uppmärksamheten därigenom att den berömde Berryer skulle uppträda såsom advokat för markis D'Arlincourt. Berryer, »den store försvararen av en förlorad sak», såsom Lamartine kallar honom, är alltsedan 1830 legitimisternas självskrivne sakförare. Var helst Berryer uppträder, har han med sig sitt vanliga auditorium av den gamla franska eller så kallade legitima adeln, vilken i sina religionsböcker har den bourbonske kronpretendenten Henrik V:s bild bredvid madonnans. Också var hela sessionssalen tidigt uppfylld av representanter för

denna stolta samhällsklass, för vilken det närvarande är intet och det förflutna allt. Den tolererar, därför att den måste det, kejsardömet under Napoleon, liksom den tolererade konungadömet under Ludvig Filip, men intetdera erkänner den eller skall någonsin erkänna. Det är endast under ett enda villkor dessa familjer skola erkänna en framtid, och det är återinförandet av den bourbonska dynastien. Endast under detta villkor skola de sätta sin fot på tröskeln till Tuilerierna, vilkas innehavare alltsedan julidagarna år 1830 blott varit föremål för deras förakt eller deras stämplingar. Mera än en lönnmördardolk eller pistolkula har blivit smidd eller gjuten i den gudfruktiga stadsdel som kallas S:t Germain.

När Berryer reste sig för att tala, reste sig också hela denna lysande samling av hertigar och markiser, hertiginnor och markisinnor, och jag såg dem oupphörligt föra sina glacébehandskade händer tillsammans liksom för att applådera. När Berryer tystnade och satte sig, satte sig också hans beundrare och beundrarinnor. Allt det övriga var dem fullkomligt likgiltigt. De flesta av dessa högborna damer, insvepta i ofantliga hermelinskragar, voro äldre och hade sett sina vackraste dagar. Av deras höga pannor, stora bruna ögon, lindrigt krökta näsor och små munnar kunde man dock sluta till vad de varit i sin ungdom. Det fanns även några yngre, långa, smärta, högbarmade, likaledes av »pur sang», såsom det heter om den gamla frankiska rasen, och bland dessa en, vilken genom sin skönhet ådrog sig lika mycken uppmärksamhet som Berryer genom sin vältalighet. Det är förlåtligt om den till och med gjorde vida mera intryck på mig och dem som tillhörde den stora illegitima massan, vilken räknar sin börd från Adam och Eva och därför skulle kunna sätta ett fikonalöv i sitt vapen, utan att ändå berättigas till introduktion ens på svenska riddarhuset.

»Vad heter den undersköna unga damen där?» frågade jag en obekant som hade plats närmast mig.

Då det svar jag fick avgavs mycket svagt och mycket hastigt, kunde jag ej uppsnappa mera än att det var en kvinnlig descendent av den hertigliga familjen Sully, vilken var utslocknad på svärdsidan. Namnet Sully har, som man vet, stor historisk betydelse för Frankrike, men därjämte en särskild för mig genom en händelse vilken berättades mig under första terminen av mitt vistande i Uppsala. Det första jag också gjorde, när jag efter den ifrågavarande sessionens slut kommit till min bostad vid »rue Croix des petits Champs», var att slå upp mina anteckningar från ungdomsåren. Jag återfann då följande:

»*År 1829 den 17 oktober.* Nära bredvid gravkoret på Uppsala kyrkogård finnes en förfallen och nästan överväxt gravsten med följande inskrift:

Maximil. de Betune,
Linguæ Gallicoe Magister.
nat. 1770. denat. 1822.

qui incitam constanti animo expertus vim fortunæ et incertas usu edoctus rerum sortes ac nominis quondam laudatissimi apud nos ferme in ipsis doloribus mortis ad munus suum adcurata diligentia observandum intentus fecit.

Denne var en hertig av Sully, vilken, efter att ha emigrerat från Frankrike under den första stora revolutionen, kom till Sverige och slog sig ned i Uppsala såsom lärare i franska språket, men höll alltid hemligt sitt rätta namn. Det var först efter hans död man av hans kvarlämnade papper upptäckte hans verkliga namn och stånd. Därför ansåg man sig ej heller böra å gravstenen yppa den hemlighet han själv så länge bevarat, utan antydde blott med orden nominis laudatissimi hans börd.»

Denna upplysning om den avlidne språkläraren erhöll jag samma dag, eller den 17 oktober 1829, då jag i några kamraters sällskap besökt kyrkogården och

där upptecknat den originella inskriptionen på gravstenen. Men det dröjde icke många dagar förrän jag fick veta mera av en gammal student, som varit personligen bekant med den avlidne, och mindre intressanta händelser kan man tala om.

Monsieur de Betune, såsom den franske emigranten kallat sig, hade endast varit några och tjugu år gammal när han kom till Uppsala. Han förde då med sig sin unga hustru och en årsgammal son, vilken likväl tidigt avgick med döden. Familjen levde ytterst indraget och sökte länge ingens umgänge. De få, som kommo i beröring med densamma, skildrade den såsom i högsta grad älskvärd och bildad samt den unga frun såsom en ovanligt vacker och ståtlig kvinna, fast ingen sultaninna i ett harem kunde vara räddare om sitt ansikte än hon. Ingen kunde erinra sig att någonsin ha sett henne ute på gatorna och ingen emottogs av familjen, utom på bestämda timmar mannens disciplar.

Efter tio års vistande i Uppsala föddes en dotter, men vars födelse kostade modern livet. Mathilde, så hette dottern, växte upp »skönare än den skönaste ros», såsom den gamle studenten uttryckte sig, och hon hade ingen annan lärare än sin fader, vilken också länge var hennes enda sällskap. Beskrivningen över henne, sådan den gamle studenten givit mig den, var verkligen så målande, att när jag i sessionssalen inom »palais de justice» såg den unga sköna damen, föreföll det mig som borde mademoiselle Mathilde de Betune både till gestalt och ansikte ha liknat henne. Det kan, som man vet, i oändlighet gå samma huvuddrag eller tycke genom samma familj.

En sådan skönhet kunde omöjligen bli obemärkt i Uppsala. Den unga Mathilde bjöds överallt i societeten, men hindrades ständigt av sin fader att antaga bjudningarna. Men han kunde icke hindra att serenader bittida och sent avsjöngos av studenterna utanför dotterns fönster. Fadern beklagade sig över att han icke fick nattro. Även dottern störde sig i sömn, men beklagade sig icke.

Hennes ögon strålade till och med klarare efter sådana nätter, dessa underbara mörka ögon, som den gamle studenten icke kunde tala om utan att bli vältalig, ehuru han eljest var fåordig och därtill torr som ett utslitet pergament.

En dag yppade Mathilde för sin far att hon förälskat sig i första tenoren i en av serenadkvartetterna, en student av Södermanlands nation med namnet Holmin, vilken bodde i samma hus som monsieur de Betune, en ung hygglig man som studerade till präst. Prästkandidater ha alltid bråttom att förlova sig. Brödkakan är nära och säker, men väl liten, och monsieur de Betune tyckte att den var alldeles för liten, och om den även varit så stor eller välsignelserik som ett av de fem bjuggbröd, varom Skriften talar, så skulle han ändock ha satt sig emot detta parti av skäl, dem man först någon tid efteråt fick lära känna. Ännu visste ingen att det fanns en hertiginna i Uppsala och hertiginnan visste det icke ens själv. Monsieur de Betune hade hållit sin dotter i fullkomlig okunnighet om sin börd.

»Har han formligen begärt er hand, mademoiselle?» frågade monsieur de Betune.

»Ja, min far», svarade mademoiselle.

»När?»

»I går eftermiddag.»

»Således under det jag var på mina vanliga lektioner?»

»Jag tror det var vid den tiden.»

»Han kom inte när jag var hemma.»

»Han vågade det ej. Han bad mig fråga min far när han fick komma.»

»Vad svar gav ni honom när han begärde er hand?»

»Mitt ja naturligtvis.»

»Utan att begära betänketid?»

»Jag behövde det ej. Han har länge haft mitt hjärta.»

Monsieur de Betune suckade, förmodligen med tanken på sitt fädernesland, där i giftermålsaffärer handen är

allt och hjärtat intet, isynnerhet inom de anborna familjerna.

»Men jag begär betänketid jag», yttrade de Betune, »och jag förmodar att ni samtycker därtill, mademoiselle?»

»Det förstås... Men hur lång?» tillade dottern försiktigtvis.

»Jag begär tre månader och fordrar att ni under denna tid icke talar ett enda ord med honom eller svarar på hans brev, ifall han skulle ha den ogrannlagenheten att skriva.»

»Jag lovar det», svarade Mathilde icke utan en synbar strid, »men, min far, vad har ni då emot honom?»

»Å, just intet. Men... men han talar franska som en stympare.»

»Det är sant. Men han talar desto vackrare svenska», förklarade dottern.

Monsieur de Betune suckade ånyo. Säkerligen tänkte han på den tid då varken han själv eller någon annan inom hans familj kunde drömma om att en dotter till honom skulle förstå en kärleksförklaring på svenska om än aldrig så vacker. Samma dag stängde han sig inne, sedan han skickat återbud till de elever han den dagen väntade till sig. Han skrev flera brev alla adresserade på Paris och samma dag lämnade på posten. Ungefär sex veckor därefter fick han ett brev från Paris, efter vars genomläsande han syntes vid det allra bästa lynne i världen och visade sig ömmare än vanligt mot sin dotter. Rörande hennes inklination växlades icke ett enda ord mellan Mathilde och fadern, ty även det hade ingått i överenskommelsen.

Det led mot slutet av den tredje månaden. Holmin, Mathildes utvalde, hade under tiden tagit sin prästexamen, lämnat Uppsala och befann sig såsom välbeställd adjunkt hos en prost i Södermanland. Det var nu på sista veckan då en dag i juni månad 1822 Holmin fick ett brev med Uppsala poststämpel och förseglad med

svart sigill. Med darrande hand bröt han förseglingen och fann ett notifikationskort om monsieur de Betunes dödliga frånfälle i en ålder av femtiotvå år och några månader. Hindrad av sin tjänst var det honom först möjligt att på fjärde dagen efter brevets bekommande resa, men då reste han natt och dag och befann sig en vacker förmiddag i Uppsala. Det var tredje dagen efter de Betunes begravning. Han hastade till sorgehuset, genomgick den välkända lilla salen och fann snart i ett inre rum mademoiselle de Betune djupt sorgklädd och något blekare än när han sist såg henne. Hon var dock ej allena. Tvenne äldre herrar voro därinne, av vilka vår pastorsadjunkt i den ene genast igenkände för detta presidenten dåvarande landshövdingen över Uppsala län baron Fock. Den andre var en liten gubbe med mörka markerade anletsdrag och ett blått ordensband i knapphålet.

Med synbar förvirring reste sig Mathilde och tog ett steg för att gå emot den inträdande, men hejdades av baron Fock, vilken bad adjunkten om ett samtal mellan fyra ögon. Bägge gingo ut i salen. Där fick vår adjunkt veta vad varken han eller någon annan dittills haft aning om, nämligen att den avlidne de Betune varit en hertig Sully; vidare att en medlem av denna familj, just den gamle herrn i det inre rummet, enkom kommit till Sverige för att föra den avlidnes dotter, den unga hertiginnan Mathilde till Frankrike. Baronen tog för givet att pastorsadjunkten icke skulle ha någonting emot att denna unga dam återfördes i skötet av sin familj och återinsattes i de villkor som tillhörde hennes rang och plats i samhället. Holmin, evad han än inom sig kunde ha däremot, förklarade sig likväl undergiven sitt öde och bad endast att få säga den unga damen sitt sista farväl, en bön som icke kunde avslås.

Baronen återvände till inre rummet och efter några sekunder visade sig Mathilde i salen Holmin, i denna stund herre över sig själv — ett herravälde kanske det svåraste på jorden — närmade sig den unga flickan och

förklarade milt men allvarligt, att han, till följd av nu förändrade förhållanden, för alltid avstode från sina anspråk på hennes hand. Han tackade henne för det förflutna, som varit så rikt på drömmar om lycka, tackade henne även därför att han för det tillkommande bärgat ett minne så skönt, att det nästan kunde hålla honom skadeslös för vad han förlorat. Han talade så länge andedräkten det tillät, och när han kände sig nära att förlora den, frammumlade han ett knappast hörbart »farväl» och tog ett steg för att avlägsna sig.

»Nej, ni får inte gå!» hejdade honom Mathilde, »och går ni, följer jag er. Det är då inte nog med att jag förlorat min far, man vill då även beröva mig min brudgum! Nej, det får inte ske! Jag kan inte återfå vad döden tagit ifrån mig, men med livet vill jag kämpa om min kärlek. Vad angår mig ett fädernesland som jag aldrig sett och som en gång försköt min arma ädla far? Varför skulle jag lämna det land som välvilligt emottog honom, gav honom bärgning och frid medan han levde och en grav efter hans död? Vartill gagna mig rang och börd om jag därigenom går miste om mitt livs lycka? Nej, jag stannar här, om också en drottnings krona väntade mig.»

Innan hon utsagt de sista orden låg hon redan i sin älskares armar och de blandade sina tårar med varandras. De tårarna, de räcka nu till för allt, för livets fröjd, liksom för dess smärta.

Det hjälpte inga protester varken på franska eller svenska. Onkeln med S:t Ludvigskorsets blåa band måste resa hem till sitt land med oförrättat ärende, sedan han likväl förut haft den artigheten att lämna sin nièce en sedel på 10,000 francs en ringa ting för en hertiginna, men ofantligt mycket för en komministersfru på landet. Omsider fingo de ett pastorat av tredje klassen, men hela deras liv blev en pastorale av första.

Benjamin Snålandus.

Under min första studenttid fanns i Uppsala en student som benämndes så. Hans rätta namn var dock Benjamin L** av Smålands nation (Smolandus). Man ändrade Smolandus till Snålandus av snart begripliga skäl. Vanligtvis visade han sig klädd i grön vadmalsrock och svarta kalvskinnsbyxor. Därför kallades han också av många för »Kalvskinnsbyxan». Han var redan student på andra året när jag och mina kamrater av samma flyttning från Stockholms gymnasium kommo till akademien, och det sades att han ämnade taga magistergraden och sedan prästexamen. Hur han kom att sluta sig till oss Stockholmare minns jag ej; men han hade för sed att passa på när nya studenter anlände till Uppsala och att vara tillsammans med dem så länge deras kassa eller kredit räckte, varefter han sökte upp andra. En gång kommen bland oss, sög han sig fast som en igel, ty bland oss funnos några söner av förmögna föräldrar, vilka levde friskt undan. Det var aldrig exempel på att Snålandus eller Kalvskinnsbyxan gjorde sig skyldig till den ringaste utgift, ehuru han dagligen tog i anspråk andras frikostighet. Däremot fingo vi fritt skratta åt hans kalvskinnsbyxor, som därtill på köpet voro ytterst snäva och åtsittande, och länge skrattade vi även åt hans ofantliga aptit, varpå han gav oss de väldigaste prov. Han kunde »äta igenom matsedeln», såsom det hette, d. v. s. börja med ansjovis eller lax i låda och sedan gå rätt efter rätt utför, varefter, och sedan han slukat desserten, t. ex. lingon med grädde, äppelkompott eller dylikt, han kunde

gå uppför tillbaka igen och sluta med samma slags mat som han börjat. Korteligen, allt kunde han förtära och mycket av allt, men att själv betala vad han förtärde, för det hade han en riktig medfödd motvilja.

Snålandus var dock långt ifrån att vara en fattig student. Son till en mycket tät lantbrukare i Småland, svängde han sig med ett ofantligt guldur, som varit hans farfars och var försett med en grov guldkedja samt stora berlocker, vilka dinglade långt ner på kalvskinnsbyxorna. Detta ur visade han oss beständigt, troligtvis för att visa sig tacksam för vår gästfrihet, men syntes mycket ängslig för att någon skulle röra därvid, liksom fruktade han att klenoden därigenom kunde nötas. Vidare hade han alltid, såsom vi tyckte, mycket pengar i sin plånbok, vanligtvis nya sedlar, vilket gjorde att vi ibland växlade hos honom, men varvid han alltid lagade så att det fattades några skillingar i det han gav tillbaka, hållande dem tillgodo såsom skälig växlingsprovision.

Det är givet att en sådan sällskapsbroder icke på längden kunde bli angenäm, ty man kunde ju icke i evighet ha roligt åt hans kalvskinnsbyxor eller beundra en aptit som tömde våra små kassor, ehuru han för omväxlingens skull tillbjöd sig att supa tjugu likörer inom fem minuter, bara man ville bestå honom dem. Men det stod icke till att bli honom kvitt. Han hade ett väderkorn som gränsade till det underbara. Var vi än befunno oss och hur hemligt vi än höllo det, hittade likväl Kalvskinnsbyxan rätt på oss och tog efter gammal vana för sig lika mycket som vi allesammans. Men när det blev fråga om att repartisera och göra upp, drog han under någon förevändning alltid sin Matts ur skolan och lommade av. Slutligen alldeles utledsna på den mest efterhängsna varelse i världen, beslöto vi att äntligen en gång göra honom utledsen på oss.

En afton träffade vi honom på torget.

»Hör du, det skulle inte vara så oävet att få sig en finare sexa i afton», yttrade vi till honom.

»Åja, det vore inte så oävet», medgav Snålandus med mycken livlighet.

»Men var tror du att vi böra ta den?»

»Tidlunds källare är bäst», svarade Snålandus, »jag föreslår Tidlunds.»

»Nå gott! Får gå för Tidlunds då.»

Vi begåvo oss till Tidlunds källare, där vi togo oss ett inre rum. Enhälligt uppdrogs åt Snålandus att beställa, ty han hade den bästa esprit d'arrangement, hette det. Snålandus, smickrad av denna goda tanke om hans goda smak och tillsagd att icke knussla, utförde också sitt värv till allas belåtenhet. Sexan framsattes och förtärdes under en mängd komplimanger för arrangören. Därefter blev frågan om viner.

»Vad säger du om champagne, bror?» frågade vi Snålandus.

Snålandus, utom sig av belåtenhet, skyndade genast att rekvirera en, två, ja tre buteljer, vilka hastigt tömdes. Snålandus var själva trevnaden, var outtröttlig i att visa oss farfars klocka, tillbjöd oss växla pengar med mera dylikt som han gärna gick oss tillhanda med.

»Hör du, bror Benjamin, skulle du kunna sätta en hel champagnebutelj för mun och inte taga den därifrån förrän du tömt den till sista droppen?» frågade en av kamraterna honom.

»Håller vad om en äggtoddy att jag det kan!» ropade Snålandus, förtjust över att få roa sällskapet med sina vanliga konster.

»Men tar du den från mun ett enda ögonblick», ropade en annan, »då har du förlorat.»

Snålandus smålog överlägset, skyndade ut, men var snart åter med en ny champagnebutelj. Korken flög i taket och buteljen till Snålandi mun. Under det han höll buteljen över sitt ansikte, hade han naturligtvis sina ögon riktade mot taket. Detta tillfälle begagnade vi för att sakta smyga oss ut, den ena efter den andra. Utkomna

i källarsalen, växlade vi en blick av hemligt förstånd med kyparna och hastade ut på gatan.

Strax därefter öppnades dörren till det inre rummet. På tröskeln visade sig Snålandus med triumferande ansikte och hållande buteljhalsen över vänstra tummen.

»Vunnet!» sade han, »och ro nu hit med äggtoddyn! Inte så mycket kvar att man kan fukta nageln därmed. Men var ä de nånstans? Aha, de skurkarna, de tänka drilla sig undan vadet, men jag skall nog få fatt i dem.»

Därvid tog han ett steg för att avlägsna sig, men hejdades genast av kyparna.

»Herrn ska väl betala först», menade de.

»Vem ska betala?» frågade Snålandus.

»Herrn naturligtvis, herrn som tagit in.»

»Ska jag betala!» skrek Snålandus till och det med ett uttryck i rösten som nogsamt visade hans ovana i den vägen.

»Det var ju herrn som beställde både sexan och vinet?»

»Det var inte för min räkning, det var för de andras», förklarade Snålandus med den jämmerligaste ton i världen.

»Det angår oss inte vad herrarna ha sinsemellan», förklarade förste kyparen, »det är endast herrn som rekvirerade vi ha att hålla oss till. Seså, bråka nu inte, herre, utan hit med pengar, det är ju bara trettiosex riksdaler.»

»Är det sex riksdaler?» klagade Snålandus.

»Trettiosex», rättade kyparna i korus.

»Herre min Gud!» pustade Snålandus, »det kan väl ingen förståndig människa tro att jag skulle bjuda för så rysligt mycket.»

»Åjo, det kan nog hända att man har sina ryck ibland», menade förste kyparen.

»Nej, det kan omöjligt hända, jag är väl inte tokig heller», svarade Kalvskinnsbyxan, »goda herrar! Låt mig gå, jag har så bråttom, jag slipper inte in hos mig, jag har ingen portnyckel, jag ska komma igen i morgon.»

»Mycket välkommen, men nu måste herrn betala och inte huttla.»

»Kan jag inte få krita till i morgon?»

»Betala först, så ska herrn få ett stort stycke krita på köpet.»

»Vad är det för väsen här i salen?» frågade källarmästaren, som i detsamma inträdde.

»Åjo, det är herr Snålandus som vill gå utan att betala», upplyste kyparna.

»Snålandus!» upprepade Snålandus, »jaså, man ger mig öknamn härinne! Det ska ni stå till rätta för, det ska komma att kosta er, jag tar alla till vittnen att man skällt mig för Snålandus, det ska kosta mer än trettiosex riksdaler det.»

Kanske inbillade han sig att han genom kvittning kunde komma ifrån saken, men ingenting hjälpte. Han gjorde ett förtvivlat försök att komma ut, men greps av nära ett dussin händer. Slutligen tog man hans klocka, farfars klocka, i pant, varefter han äntligen fick gå.

Under tiden hade vi följt hem en av kamraterna med namnet Wickström och sutto hos honom, obarmhärtigt skrattande åt det spratt vi spelat Snålandus, då dörren hastigt slogs opp och Snålandus störtade in.

»Tack för sexan!» ropade vi, fattande hans bägge händer och skakande dem av alla krafter, trots hans motsträvighet, »tack bror! Den gången slog du dig lös som en hederspascha. Men vet du, det var nästan för mycket champagne, du höll riktigt på att knäcka oss, men tack, tack i alla fall, hedersbror, tack, tack!»

Snålandus flyttade sina blickar från den ena till den andra, en god stund oförmögen att få fram ett enda ord, fast hans mun stod på vid gavel.

»Ni gick utan att betala!» utbrast han slutligen.

»Vad för slag?» frågade Wickström, som förde ordet för oss alla, »det var ju du som bjöd, du som proponerade att vi skulle gå till Tidlunds. Visst var du Wohlthäter, käre bror.»

»Var jag Wohlthäter?» upprepade Snålandus, »jag var så fan ock!»

»Det trodde vi åtminstone», sade Wickström.

»Nej det trodde ni inte», påstod Snålandus, »det var bara ett tjuvstreck för att narra mig.»

»Å gubevars , visst trodde vi det», inföllo vi alla.

»Men nu när ni inte tro det längre», yttrade Snålandus med gråten i halsen, »när ni inte tro det längre så . . .»

»Å gubevars, det tro vi visst, det komma vi jämt att tro. Vill du då att vi skola misstro dig?»

»Ja, det kan ni gärna göra, det ska ni gärna få», förklarade Snålandus, »och jag som måste sätta i pant farfars klocka, som jag så många gånger visat er och som ni haft så roligt av. Men ni sätter inte värde på något, ingenting är heligt för er.»

»Å gubevars, visst sätta vi värde på farfars klocka.»

»Nå så lös ut henne då», bad Snålandus så innerligt.

»Å gubevars, hur kan du begära något sådant? Vad ska vi lösa med, vi som inte ha en styver på fickan?»

»Ni ska få låna av mig», föreslog Snålandus tvärt och med en ljusglimt i ögat, »ni ska få låna av mig så mycket ni vill.»

»Tack, tack!» ropade vi, sträckande våra händer mot honom.

»Det ska ni visst få», fortfor Snålandus, »men . . . men det förstås att jag måste ha säkerhet, fullgod säkerhet.»

»Det förstås, våra reverser.»

»Nej», protesterade Snålandus, »då måste jag lagsöka er, och inte ä ni myndiga heller. Men ni måtte väl ha något att sätta i pant.»

»Omöjligt, vad ha vi för pant att ge?»

»Åjo», svarade Snålandus, som aldrig var rådlös, »Wickström har en rätt dyrbar guldklocka. Den kan ni få fyrtio riksdaler på.»

»Det är min mormors klocka», upplyste Wickström, »och tror du jag tänker göra med mormors klocka som du gjort med farfars?»

»Spetsbovar!» ropade Snålandus ursinnigt, är det lönen för det jag druckit brorskål med er!»

»Jaså, du är ohövlig mot folk som du haft den äran att ha till gäster!» ropade vi och körde ut Kalvskinnsbyxan.

Men efter någon stund stack Kalvskinnsbyxan ånyo in huvudet genom dörren.

»Nå vadet som jag vann?» frågade han, »äggtoddyn som jag skulle ha?»

»Det var sant, det har du nu rätt i», svarade Wickström, i det han skrattande gav honom en tolvskillingssedel och 4 skillingar i koppar.

»Det är bara sexton skillingar», anmärkte Snålandus, »men en äggtoddy kostar aderton hos Tidlunds.»

»Du är då galen som alltid väljer de dyraste ställena», yttrade Wickström, »har du då inte blivit tillräckligt bränd i afton? Packa dig genast bort, din slösare!»

»Buh!» utbrast nu Snålandus storgråtande, »jaså... buh... ni vill då alldeles bedra mig... buh... era svinhundar... buh!»

»Jaså», ropade vi och reste oss hotande.

Men nu tog Snålandus till fötterna och det med sådan fart att han slog omkull sig i trappan. Vi hörde hur han rakade utför det ena trappsteget efter det andra. Lyckligtvis hade han kalvskinnsbyxorna på sig. Strax därpå hörde vi några snöbollar kastas på rutan och därefter de brådskande stegen av någon som skyndade bort.

Från den stunden sluppo vi honom fullkomligt. Så ofta vi mötte honom, såg han i andra väggen, troligtvis för att icke vid åsynen av oss uppriva ett sår, som säkerligen aldrig rätt läktes.

Fyra eller fem år därefter träffade jag detta original i Stockholm, där han snart blev lika ökänd som i Uppsala.

Snålandus hade förmodligen tyckt att magistergraden och prästexamen voro för dyra och därför inskränkt

sig till kameralexamen, såsom den billigaste. Han besökte mig en gång och bad att jag skulle presentera honom i några gästfria hus, helst hos bagare- och bryggarefamiljer, emedan han hört att deras hus voro de bästa mathusen.

»Är det sant att de alltid ha stekt fläsk och potatis till frukost?» frågade han mig också ganska öppet.

Jag aktade mig för att presentera en så föga önskvärd person och som därtill hotade med visiter på blanka förmiddagen, och jag är nästan säker på att icke heller någon annan presenterade honom. Men hade han i Stockholm inga bekantskaper med de levande, så tycktes han däremot vara som barn i huset hos de döda. Jag sammanträffade ofta med honom på begravningar, ehuru jag bestämt visste att han icke stått i något förhållande till den avlidne. Vid sådana tillfällen inkom han, såsom andra, i vit halsduk och tämligen snygga svarta kläder. Liksom alla andra, antog han en sorgsen min, bar till och med huvudet på sned, för att se riktigt deltagande ut. Men det första serveringen började och vaktmästarna inträdde med brickorna, då rätade han på huvudet och kastade sig glupskt över trakteringen.

»Rhenskt eller mosel?» bjödo vaktmästarna.

Snålandus hann med både rhenskt och mosel, innan vaktmästaren hann avlägsna sig med brickan.

Det randades väl knappast någon dag då han icke begravningsklädd snodde kring gatorna för att se efter var det fanns någon granrisad portgång. Utan att ens veta vem som var död, rusade han upp och blandade sig bland gästerna. Någon gång föll det honom in att språka med begravningsgästerna, under det han drack sin buljong.

»Herregud, så går det med oss!» suckade han, »ena dagen frisk och sund som en nötkärna och den andra med näsan i vädret.»

En dag var han som vanligt på begravning, men hade ännu icke ens hunnit till buljongen, då en herre, den som tycktes vara värd vid tillfället, slog vår hjälte på axeln och bad att få tala vid honom avsides.

»Vem är min herre som går och slår skånk här?» frågade värden.

»En av gästerna, kan väl herrn begripa», svarade vår hjälte helt ogenerat, ty han var numera så van vid begravningar att han ansåg sig lika oumbärlig som prästen och klockaren.

»Vad är min herres namn?»

Snålandus uppgav ärligt sitt namn.

»Det namnet står inte upptaget på bjudningslistan», förklarade värden.

»Det var besynnerligt», förklarade vår hjälte, sträckande ut handen efter buljongsbrickan som äntligen närmade sig.

»Håll, herre!» ropade värden, huggande tag i den utsträckta armen, »har herrn fått bjudningskort till begravningen?»

»Ja, väl två,» högg Snålandus till med för yttermera säkerhet och ville därvid svänga sig om, ty han hade fått sikte på ett ofantligt pastejfat, som bars omkring, men han kvarhölls av den envise värden, vilken kallade till sig ett par vaktmästare.

»Kör ut den här herrn!» befallde han dem.

De bägge vaktmästarna grepo vår hjälte vid kragen och ledde ut honom, särdeles förtjusta över att äntligen en gång få betala denne stärbhusfrätare för gammal ost eller, rättare sagt, gammal konfekt, som han så ofta lurat dem på. Utkomna med honom i farstun, ställde de honom för mera bekvämlighets skull med ansiktet mot trappan, varefter de medelst flitigt bruk av sina fötter förhjälpte honom utför, förföljande honom på detta sätt till nedersta farstun. Där gåvo de honom ytter-

ligare var sin fot, så att han föll framstupa över en hög granris, som han fick hela mun full av, det enda han också fick i sig på denna olycksaliga begravning.

Benjamin Snålandus linkade hem högst missbelåten. Han hade varit i den fasta tron att det enda nyttiga de döda kunde göra vore att föda de levande, och denna tro hade nu på ett så kännbart sätt blivit skakad.

Ryttmästaren med ärret.

Diogenes, den välbekante grekiske filosofen, cyniska skolans chef, yttrade följande: »Gudarna behöva intet. Människan behöver alltid något och därför kan hon aldrig bli gud. Men ju mindre hon behöver, desto mera liknar hon gudarna.»

Men innan jag själv hört något om Diogenes, vilken, som bekant är, på ljusa dagen gick med lykta för att, såsom han sade, »söka människan,» och som däremellan bodde i en tunna på Atens torg, lyssnade jag i min barndom till dessa ord, vilka understundom upprepades av en person, den jag nästan dagligen under ett helt år såg i den gård där jag växte upp. Denna person kallades ryttmästaren med ärret. Han brukade även citera den store konungen Alexanders yttrande efter ett samtal med samme Diogenes: »Om jag icke vore Alexander, ville jag vara Diogenes,» tilläggande därvid ryttmästaren för egen räkning: »Jag undrar just vad den macedoniske konungen skulle ha sagt om den, som mången natt icke haft så mycket som en tunna att krypa in i och ändå varit nöjd med sin lott.»

Kanske tyckte ryttmästaren med ärret att han stod närmare gudarna än själva Diogenes ansåg sig stå. Säkert är, att han alltid visade sig belåten och glad till sinnes, ehuru han haft stora vidrigheter att kämpa med.

Han var ungefär fyrtio år då jag först såg honom. Han var lång och ståtlig till växten, men hans ansikte vanställdes av ett rysligt ärr, vilket sträckte sig från vänstra pannbenet över vänstra ögat, som han icke mera såg

med, och över näsan, vilken därav fått en djup inböjning, och slutade på högra kindbenet nära under högra ögat, som nästan alltid syntes rött och lidande. Han hade alltförväl kunnat vara med i något av de senaste krigen och man tog i början för givet att han bar det där ärret efter ett sabelhugg på slagfältet, men när man frågade honom därom, försäkrade han, att det dragonregemente, vari han tjänat, visserligen varit med i krig, men aldrig kommit att deltaga i någon träffning.

»Nå, än det där svåra ärret då?» frågade man honom.

»Det fick jag under djupaste fred», svarade han.

»Således i duell?»

»Nej, jag har aldrig varit vän av dueller.»

»Men man ser tydligen att det är efter ett svårt sabelhugg.»

»Ja, visst är det efter ett sabelhugg.»

»Nå?»

»Ack, det där tillhör en historia som jag redan glömt», inföll han med en lättkvävd suck, »man får icke tapperhetsmedalj för sådana blessyrer, ehuru . . .»

Han tystnade tvärt, och det dröjde länge innan han yttrade mera därom. Det var lätt att finna, hur mycket än hans tunga och ansikte sökte dölja det, att han befann sig i ytterst knappa omständigheter. Armodet grinade fram mellan de slitna trådarna i hans rock, men alltid var denna hel och väl borstad. Detta var dock långt ifån alltid fallet med hans skodon. Jag minns ett tillfälle då han på gården sökte mäkla fred mellan ett par smedgesäller, som råkat i luven på varandra.

»Vem, tunnor tusan, är ni som lägger er i vad som inte angår er!» ropade gesällerna till den objudne fredsstiftaren.

»Hå kors!» svarade ryttmästaren, »ni måtte väl känna mig, jag är ju ryttmästar Hjort.»

»Ryttmästare!» upprepade den ena gesällen hånande, »det kan man just se på fötterna. Men det är bara *en* sporre herrn har på sig i dag.»

Ryttmästaren tittade på sina fötter och upptäckte att klacken, som till någon del lossnat från ena stöveln, släpade efter hälen.

»Jag ser det», svarade han småleende, »men det är inte så lätt nu för tiden att förtjäna sina bägge sporrar.»

Han livnärde sig med att föra böcker och skriva ut räkningar åt hantverkarna i trakten och han hade en utmärkt vacker stil. Vanligtvis blev han av sina kunder kvarbjuden till middagen eller aftonen, vartill han likväl först efter mycket övertalande lät bekväma sig, fast man nog kunde se på honom att bjudningen var högst behövlig. Fruntimren, som tyckte synd om den beskedlige, alltid så delikate och uppmärksamme mannen, sökte plocka åt honom litet av varje som kunde höra till toaletten, men det var icke lätt att förmå honom emottaga något, ty i det fallet, endast i det fallet var han något stolt. En gång när jag såg honom emottaga några riksdaler för ett arbete, som likväl medtagit flera dagar, hörde jag honom yttra:

»Gud vet om jag gjort skäl för det här. Det går numera inte så lätt för mig att skriva som förut. Ibland har jag så svårt för att se och det är det enda som smärtar mig.»

Det var smärtsamt nog även för andra att betrakta hans enda och alltid rinnande öga, när han arbetade vid skrivbordet.

Ryttmästaren hade ibland smärre rättegångsaffärer om hand. Så hade t. ex. smedsmästaren i gården en dag kommit i gräl med en av sina kunder, en major A** från Uppland, och grälet hade slutat därmed att majoren givit mästaren en örfil. Det var för denna som mästaren ville stämma majoren till domstol, och ryttmästaren uppdrogs att uppsätta stämningen.

I denna förekom bland annat följande: »Det hade varit mig lätt att ur min verkstad utkalla minst ett dussin cykloper, de där kunnat mala herr majoren och riddaren till den finaste stybb.»

»Förbannat bra vad stybben anbelangar!» avbröt smedsmästaren, som uppmärksamt avhört uppläsningen, »men vad är cykloper för slag?»

»Jo», förklarade ryttmästaren, »de voro gesäller hos guden Vulkanus, som var den förste smedsmästare i världen.

»Har det funnits en gud bland smederna!» ropade mästaren storögd, »då var han väl minst ålderman. Jag tycker just vad vår ålderman Ekberg skulle sätta näsan i vädret om han visste det. Nå, och de där cykloperna?»

»De voro också ett slags gudomligheter, fast de bara hade ett öga, liksom jag. Men det satt dock mitt i pannan, vilket onekligen är mera symmetriskt.»

»Också de gudomligheter!» utropade mästaren, »men, för tusan herre, tala inte om det för dem, för då bär det rakt åt fanders, då kan jag inte reda mig det ringaste med de ulvarna.»

Huruvida Vulkanus och hans cykloper gjorde samma effekt inför dåvarande kämnärsrätten, känner jag däremot icke.

En vinterafton hemkom till oss ryttmästaren med ärret. Han såg då mycket frusen och lidande ut. Min mor lät duka upp kvällsvard för honom och han smakade på maten, men förmådde ingenting förtära. Jag minns ej nu huru samtalet föll sig, men den stackars mannen kom då äntligen att lyfta något på den slöja, som dolde hans förflutna liv. Under stunder av vemod, isynnerhet vid tanken på ett snart förestående slut, talar man gärna om det förflutna. Det är som erfore man då ett oemotståndligt behov att meddela något som kunde dröja kvar, när man själv icke mera finnes.

De senaste åren av sin tjänstgöring och under den långa tiden emellan mötena hade ryttmästaren vistats i ett förnämt och rikt hus på landet. Det var den tiden mycket vanligt och torde väl även till någon del vara det ännu i dag, att ogifta officerare av indelta armén under de långa ferierna uppehöllo sig hos förmögnare familjer på lands-

bygden. De utgjorde hos dessa ett angenämt och behövligt sällskap, följde männen på jakt och språkade med fruntimren framför vinterbrasan. Endast detta kan också förklara huru det varit möjligt för unga obemedlade militärer att på sina små löner, isynnerhet den tiden, kunna leva.

En dag blev ryttmästaren — han hade nyss blivit befordrad därtill — uppkallad till sin värd, en baron F***

»Min bäste ryttmästare!» började baronen med rynkad panna, »jag har stora skäl till missnöje med er. Vad är det för dumheter ni pratat i öronen på Ida?»

Ida var baronens enda dotter, adertonårig, vacker och rik, följaktligen med alla fullkomligheter, så när som på i en omständighet, den vi snart få lära känna.

»Dumheter!» upprepade ryttmästaren, »det är alltför möjligt att jag sagt många sådana i mina dar, ty jag har inte det ringaste anspråk på att gälla för kvick. Men vad menar herr baron?»

»Ni har förvridit hjärnan på flickan», yttrade baronen, »nekar ni att ni gjort henne er kur, som det kallas?»

»Det nekar jag bestämt till», svarade ryttmästaren, »jag känner alltför väl min ställning i detta hus, där jag blivit bemött med ynnest och välvilja, och jag känner lika väl mina egna omständigheter för att våga nära förhoppningar, som jag nog vet aldrig kunna uppfyllas.»

»Ni har då aldrig sagt henne ett ord i en sådan avsikt?» frågade baronen ännu mulnare.

»Aldrig, så sant jag är en hederlig man! Min heder är min enda egendom och jag tillåter ingen, eho det vara må, att sätta den i fråga!»

»Sakta i backarna, min bäste ryttmästare! Ni vore minsann färdig att, medan ni är i farten, bedyra att ni hatar, att ni avskyr min dotter.»

»Jag värderar fröken Ida, jag håller av henne», bedyrade i stället ryttmästaren, »och om detta är ett brott, så har jag många medbrottslingar. Men om jag afskyr något, så är det om också blotta skuggan av en misstanke,

som jag är fullkomligt oskyldig till. Efter vad nu passerat kan herr baron icke undra på om jag anser detta samtal för det sista oss emellan. Jag blir dock för evigt gäldenär till detta hus, och för att betala min skuld offrade jag gärna livet. Men den som inte tror mig på mitt hedersord, den kan jag inte leva hos. Farväl!»

Efter dessa ord rusade ryttmästaren på dörren och ner i stallet för att sadla sin häst. Men hästen blev kvar i krubban och ryttmästaren i huset. Baronen talade i annan ton och ryttmästaren svarade likaledes i annan. Det blev en mängd frågor och svar, varuti flera än två slutligen deltogo, och innan aftonen var ryttmästar Hjort, som då var en vacker karl med två felfria ögon, förlovad med fröken Ida F***. Det ansågs av envar för det fördelaktigaste parti en man kunde göra. Men ryttmästar Hjort var avhållen av alla som kände honom och ingen avundades honom en lycka, vilken kommit så oförmodat för alla, allra mest för honom själv.

Ryttmästar Hjort genomlevde den lyckligaste sommar på sina blivande svärföräldrars egendom. Ingen av dessa hade i början, såsom det synes, varit särdeles med om partiet. Hjort ägde ingenting annat än sin lön att leva av, och hans namn, ehuru ett högdjurs, var ärvt efter en småstadshandlande, som prompt ville ha sin son till dragonofficer, men saknade medel att underhålla honom. Friherrinnan, den som inom familjen mest representerade de högre bördsanspråken, hade önskat sig en greve till måg. Men på det hela taget höll hon av ryttmästaren, vilken utan ringaste biavsikt förstått att göra sig henne bevågen, och då hon därtill var mycket svag för sin enda dotter, blev hennes motstånd lätt besegrat. Baronen höll vida mera på sin egendom än på sin börd. Han ansågs mycket rik, men i högsta grad hushållsaktig; man talade allmänt om ett skåp av tumstjock järnplåt, som skulle stå i hans sängkammare fullt med pengar och andra dyrbarheter och vartill nyckeln natt och dag aldrig lämnade hans finger. Därför är det troligt att han snart fann mera i

sin smak en ofrälse måg, som han visste kunde bevara, än en frälse, som möjligen kunde förstöra. Dagen efter förlovningen uppsade baronen sin inspektor till avflyttning, för att lämna sin måg denna befattning och sålunda själv genast ha någon fördel av affären. Fröken Ida, som, efter vad vi förmoda, tagit initiativet till hela denna affär och fått sin vilja fram, syntes förtjust och skröt med att hon var förlovad med den vackraste karlen vid regementet. Allt syntes följaktligen på det bästa beställt för vår ryttmästare, och sommaren förflöt under de lyckligaste förhållanden. Så kom hösten.

Något senare på kvällen av en dag i slutet av september befann sig den friherrliga familjen samlad i den stora salongen, friherren och friherrinnan vid salongsbordet, den förre högt läsande ur tidningarna, vilka nyss anlänt med posten, och den senare sysselsatt med något handarbete, under det hon lyssnade till vad som lästes. Vid samma bord satt också sonen i huset — ty det fanns även en son av ungefär tolv års ålder — bläddrande i en bok med gravyrer. Längre bort i en fönstersmyg sutto ryttmästaren och hans fästmö och sågo på varandra. Det är, som bekant, en tid av vårt liv då ögat, utom sitt eget parti, även åtager sig alla de övriga sinnenas, den tid då dörren till världen ännu står blott på glänt, då man endast ser ljuset som kommer därifrån, men icke ens skuggorna av det som väntar oss därinne. Det är blott striderna som taga öra och målföre i anspråk, och när anledning till sådana icke finns, vad har man väl då annat att göra än bara se, se på sin lycka, helst i stunder då hon synes lova allt och, vad än mera är, även vilja hålla vad hon lovat.

Följaktligen hörde de älskande ingenting av det som lästes eller yttrades vid bordet och än mindre något av det buller, som utifrån uppkom därigenom att ett åkdon rullade in på gården och stannade vid porten. De hörde icke ens den stora gårdshundens väldiga skall, vilket tillkännagav att främmande anlände. Men baronen, som läste

en oppositionstidning, den han långt ifrån älskade, hörde så mycket bättre.

»Främmande och det så sent!» yttrade han missnöjd, i det han lade ifrån sig tidningen. Han tyckte icke mycket om främmande, även om de kommo tidigt.

»Vem kan det vara måntro? frågade friherrinnan. »Gå du och hör efter, Fritz!» tillsade hon sonen, vilken genast skyndade ut.

»Anar att det är överstelöjtnanten på Avesta», yttrade baronen, »det är just vid den här tiden han brukar låna utsädesråg. Nej, jag tackar, kan inte ha den äran. I somras sålde han all grödan sådan den stod på roten, för att få pengar till ett nytt tröskverk. Köpa tröskverk och inte ha något att tröska! Man ska vara en sådan galning som han. Hör du, Hjort, vi ha ingen utsädesråg att vara av med. Säg honom det du, så slipper jag. Han ligger åt som en skärslipare.»

»Det kan också vara Fritz' nya informator», menade friherrinnan.

»Magister Ekdahl? Omöjligt, han skrev ju att han bestämt inte kunde komma före den tjugunionde, och det ha vi först i övermorgen.»

I detsamma inkom Fritz.

»Det är en främmande magister, som heter Wikblad», berättade Fritz, »han kommer i stället för magister Ekdahl, för magister Ekdahl har insjuknat så fasligt illa att han inte kan komma.»

»Insjuknat?» upprepade baronen, »det var ledsamt det.»

»Hur ser han ut?» frågade friherrinnan.

»Han är så lång så», svarade Fritz, »nästan längre än svåger Gustav, och så har han en rysligt stor tobakspipa.»

»Fy! jag tycker inte om folk som röker tobak», förklarade friherrinnan.

»Röka ska de, fast de nyss lämnat barnkammaren», anmärkte baronen, som icke heller var vän av tobakspipan.

»För upp den främmande på magister Ekdahls kammare!» beordrade friherrinnan sin son, »och säg till Olson att han bär upp hans saker dit. Bed honom sedan vara god och stiga ned.»

Fritz skyndade ånyo ut. Baronen återtog tidningen, friherrinnan sin virknål och de älskande fortforo att se på varandra. Man besvärar sig icke mycket för informatorer. Efter en stund återkom Fritz, denna gång följd av sin informators vikarie. Denne var, såsom Fritz sagt, ansenligt lång och därtill ovanligt magerlagd. Han luktade starkt tobak; men att han icke nyss lämnat barnkammaren, det var lätt att se. Han syntes närmare fyrtio än trettio. Hår och skäggbotten voro mörka, ansiktet tämligen grovt och väderbitet; han såg icke det ringaste förläst ut. Däremot kunde man av det tafatta i hans fasoner lätteligen sluta till ludimagistern. Det var svårt att vid eldsljus bestämma färgen på hans ögon, men hans blickar syntes något skygga och ibland föllo de med en viss genomträngande kraft på den ena efter den andra av personerna i salongen. Det tycktes som ville han mera betrakta än betraktas.

Sedan han presenterat sig och själv i sin ordning blivit presenterad för de innevarande, berättade han, att magister Ekdahl hastigt insjuknat i den svåraste nervfeber, men bett sin gamle vän, magister Wikblad, att resa i sitt ställe, för att icke strandsätta den friherrliga familjen. Wikblad, som för tillfället varit ledig och var mycket road av att se sig om på olika orter av landet, hade genast varit färdig därtill. Därefter började han att med en viss sakkännedom tala om jordbruk i allmänhet och baronens isynnerhet, vilket senare han mycket lovordade.

»Men det var väl mörkt när herr magistern genomfor ägorna,» anmärkte ryttmästaren, »så det torde väl vara svårt nog att ännu kunna bedöma dem.»

»Ganska riktigt», medgav magistern, »och om jag skall säga sanningen, så är det mera efter hörsägen än efter eget omdöme jag talar. Men att dikena äro förträffliga

eller mer än vanligt djupa och breda, därom hade jag tillfälle att själv övertyga mig då jag genom skjutspojkens blunder råkade köra ner i ett av dem och nära nog brutit halsen av mig. Lyckligtvis slapp jag med en lindrig vrickning i högra armen.»

Därefter förde han talet på gårdens corps de logis, vilket, efter vad han påstod, mera liknade ett slott än en vanlig herrgårdsbyggnad.

»En sådan salong som denna har jag aldrig sett», förklarade han, »och förmodar jag att de övriga rummen i våningen äro därefter.»

En värdinna hör knappast någonting så gärna som sina rum berömmas. Också fattade genast friherrinnan en armstake, tillbjudande sig själv att visa den nykomne våningen, ett tillbud som magistern med mycken tacksamhet emottog. Så gick man och beså våningen. Baronen och hans son följde med. Magistern var outtröttlig i lovord över allt vad han såg. Vid ett och annat fönster stannade han och begärde en beskrivning över utsikten, ty han var en stor beundrare av vackra utsikter, påstod han. Han dröjde längst i sängkammaren, vars specialiteter mest tycktes anslå honom. Efter återkomsten till salongen tillkännagav betjänten att bordet var dukat. Men magistern bad att få gå upp på sina rum, ty dels spisade han aldrig om aftnarna, dels var han trött av resan och behövde dessutom se till sin arm, som börjat värka. Han anhöll endast om litet ättika och brännvin att badda på med, varefter han avlägsnade sig.

Under supén var naturligtvis den nye informatorn samtalsämnet. Han misshagade varken friherren eller friherrinnan. Den förre fann det ovanligt att en »läsbagge» intresserade sig för någonting så nyttigt som jordbruket, och den senare ansåg honom ha sinne för det komfortabla, vilket hos en magister vore än sällsyntare. Den unge baronen, som saken närmast rörde, berättade med mycken tillfredsställelse, att magistern klappat honom på huvudet och sagt, att han redan hört så mycket gott

om sin blivande elevs kunskaper och uppfostran att det riktigt gladde honom att få bli hans informator. Ryttmästaren däremot, och i hans omdöme instämde fröken Ida, delade icke de andras goda tanke. Han fann magisterns hela yttre motbjudande och tyckte att han mera liknade en påklädd skutskeppare än en studerad man.

Efter supéns slut och sedan ryttmästaren tagit avsked av familjen och i flera än en repris växlat »godnatt!» med sin fästmö — detta »godnatt», som alltid ljuder så melankoliskt mellan trolovade — gick ryttmästaren ut och tog vägen till stallet, ty han var hästvän och brukade vanligtvis innan han`lade sig titta in i stallet. Men just som han skulle gå ditin, kom den nye informatorn ut därifrån.

»Magistern är road av hästar ser jag», yttrade ryttmästaren.

»Mycket», svarade magistern, »bra stall, men bredare kunde spiltorna vara. Inte under tre alnar tycker jag. Gratulerar ryttmästaren. Fan så vacker fästmö! Jag kommer för sent jag, stackars karl! Ståtligt månsken i afton. Sov gott, herr ryttmästare!»

Ryttmästaren fann detta yttrande av en främmande tämligen påfluget, men innan han hann svara var magistern borta. Inne i stallet, vilket nattetid upplystes av en brinnande lykta, fann han sin ridsadel, den han på eftermiddagen själv hängt upp på väggen, nedtagen. »Den där gunstig herrn gör sig redan hemmastadd överallt», mumlade ryttmästaren och hängde åter upp sadeln, varefter han lämnade stallet. På återvägen gående förbi hundkojan, vilken stod vid hörnet av ena flygelbyggningen, visslade han och ropade på Kastor. Men emot vanligheten kom Kastor icke ut för att fägna. Ryttmästaren fortsatte dock sin väg, men många gånger efteråt ångrade han att han då icke gjorde sig närmare underrättad om orsaken till Kastors uraktlåtenhet den aftonen. Inkommen i förstugan till huvudbyggnaden, blev han varse baronens betjänt som väntade för att stänga porten.

»Är magistern uppgången?» frågade han.

»Ja.»

»Nå, vad tycker Olson om den nye informatorn?»

»Regal herre», svarade Olson, »han gav mig en halvkardus Gävle Vapen när jag var oppe med hans saker, och så är han road av att fiska, för han bad mig skaffa bete tills i morgon.»

Porten stängdes innanför, varefter ryttmästaren gick upp till sina rum två trappor upp i ena gaveln. I den andra hade informatorn sina, och mellan bägge dessa lokaler välvde sig en ovanligt rymlig vind med sina kontor. Därunder eller en trappa ner var huvudvåningen som beboddes av den friherrliga familjen. Bottenvåningen innehöll gäst- och domestikrum, kök och skafferier. Själva huvudbyggnaden i götisk stil hade sitt lilla torn över fasaden och tornet hade sitt slagur, som slog tio, när ryttmästaren trädde in till sig.

Finnande sin sängkammare rikt upplyst av månen, tände han icke ljus, utan satte sig vid fönstret, varifrån han hade utsikt över en del av trädgården, som från tre sidor omgav byggningen, vidare över en stor äng, som slutligen avbröts av ett berg, på vilket stod en ny väderkvarn, vars smakfulla kupoltak i månskenet glänste som silver. En älskande är åtminstone så mycket astronom, att han vet var man en sådan afton eller natt bör ha Venus. Men han såg henne ej, ty hon skyldes för tillfället av en av kvarnens vingar. Det behövs icke mera än en kvarnvinge för att dölja en hel konstellation, tänkte ryttmästaren och beslöt att vänta ut kärlekens stjärna.

Bäst han så satt och väntade, upptäckte han en figur, vilken rörde sig på ängen mellan trädgården och kvarnberget, än stannande och än smygande fram. Han tog denne i början för en äppeltjuv och fick således en till, ehuru mindre älskvärd, att vänta på, men då den där figuren, i stället för att, såsom väntades, närma sig trädgårdsstaketet, vek av åt sidan och försvann bakom

flygelbyggnaden, tog ryttmästaren honom för en av gårdsfolket och det så mycket mer som intet ljud hördes från den vaksamme Kastor.

Äntligen kände han sig sömnig, nickade åt den omedgörliga kvarnvingen, som fortfarande dolde kärlekens stjärna, klädde av sig och skulle stiga i sängen, då han tyckte sig höra en dörr knarra i vindslokalen utanför. Han öppnade dörren till sitt eget rum.

»Är det någon?» frågade han utåt.

»Det är bara jag som ställer ut mina stövlar till borstning», svarade längst bort den nye informatorns röst.

Ryttmästaren stängde sin dörr och lade sig. Rösten därute väckte emellertid ryttmästarens tanke ånyo på den där informatorn, och ju mera han tänkte på denne, desto mera motbjudande föreföll honom denna bild. Med denna tanke insomnade han och tanken bibehöll bilden i drömmen. Han tyckte nämligen att magistern stod bredvid hans säng och böjde sitt grova väderbitna ansikte tätt intill honom där han låg. Han ansträngde sig för att vakna, vaknade också verkligen och satte sig upp i sängen, stirrande på ett hemskt gulblått sken på väggen mittemot.

Övertygande sig snart att det endast var månens stråle som lekte med fästet på hans sabel, vilken där vid väggen hade sin plats, ämnade han lägga sig igen, då han tyckte sig höra ett ångestrop, ljudande liksom från det friherrliga herrskapets sängkammare, vilken var belägen under ryttmästarens rum. Med ett steg var han ur sängen, förande sitt öra så nära golvet som möjligt och lyssnande med tillbakahållen andedräkt. Åter ett gällt ångestrop under honom och den gången åtföljt av ett buller, liksom hade ett bord slagits omkull.

Ögonblickligen ryckte ryttmästaren till sig en pistol som hängde ovan sängen, drog därefter sin sabel och störtade så rustad ut i vinden. Med ett par skutt var han vid magisterns dörr, öppnade den, rusade in och fann magisterns bädd knappast vidrörd. Intet tvivel mera!

Hans motvilja för denne man saknade då icke grund. Det var en bandit som smygit sig in i huset.

Snabb som blixten är ryttmästaren utför trappan. Finnande salsdörren öppen, hastar han in i salen och blir varse en sämre klädd, honom alldeles obekant person smyga tätt intill motsatta väggen med brinnande ljus i hand. På denna person avlossar ryttmästaren genast sin pistol. Därefter, och utan att ge sig tid att utröna verkan av skottet, flyger han åt den sidan av våningen där sängkammaren är. Han har tre stora rum att genomila innan han finner dörren till sängkammaren, men just som han finner densamma, uppslås den inifrån och det med sådan kraft att ryttmästaren kastas åt sidan. Något hejdad av stöten, ser han dock vid det sparsamma månskenet en högväxt gestalt som flyr. Denne sätter han efter. Det bär av genom rummen, ut i farstun, utför nedersta trappan, det är en jakt på liv och död.

Men ungefär mitt i halva trappan, som är tämligen lång och brant, slinta ryttmästarens nakna fötter i någonting fuktigt, och han faller baklänges, släppande därvid sin sabel, vilken med sorglig klang glider utför steg för steg. En stund dövad av fallet, är han dock snart på benen igen. Han återfinner ej sin sabel, men fortsätter icke desto mindre sin jakt till dess han uppnår trappan, som leder från porten till gårdsplanen.

Men där kände han sig träffad över vänstra ögat av ett förfärligt hugg. Det var som om millioner raketer på en gång ränt upp för hans syn. Men så var det också allt sitt ljus, beräknat för ett helt liv, som hans ena öga på en gång släppte ut, för att sedan fyllas av evigt mörker.

Ryttmästaren dignar ned, förlorar sansen...

*

Det dröjde länge, mycket länge innan den olycklige ryttmästaren återkom till medvetande. Han fann sig då sängliggande och i djupaste mörker. Han förde handen

upp till sitt huvud och kände att hela övre delen därav var omlindat med bindlar. Men han hörde kvinnliga röster helt nära sig.

»Hur är det med honom i dag?» frågade en, i vilken han igenkände sin fästmös.

»Likadant, inte en rörelse, inte en knäpp», svarade en annan.

Den sjuke hörde en suck och därefter ljudet av någon som gick, stängande dörren efter sig.

»Kors vad hon alltid har bråttom härifrån!» anmärkte en tredje.

»Stackars fröken!» yttrade den förra, »hon har inte hjärta att se på den stackarn. Hon sörjer värst över att det skulle träffa ansiktet.»

»Kom nu och säg att hon är förlovad med den vackraste på regementet!» svarade den andra.

Den sjuke kände ett djupt styng, mindre dock i ögat än i hjärtat. Det gjorde honom ont att hans fästmö gått utan att närmare se till honom. Kanske anade han redan då att banditens hugg även träffat någonting ömmare än ögat.

Veckor hade under tiden hunnit förflyta sedan den där hemska månskensnatten. Den natten hade gårdsfolket, som blivit uppväckt av ryttmästarens pistolskott och skyndat till hjälp, funnit en okänd mansperson kvarliggande på gården blödande ur ett sår i sidan. Men den förmente informatorn, vilken befanns vara en den tiden mycket beryktad förrymd fästningsfånge, hade den gången lyckats komma undan, utan att dock hinna fullborda sitt nattliga dåd. Den friherrliga familjen slapp med blotta förskräckelsen. Ryttmästarens sabel återfanns på landsvägen ett gott stycke från gården, och man antog att det var med denna banditen tilldelat ryttmästaren det svåra hugget. Kastor, den trogne gårdshunden, låg i sin koja död av förgift, och några dagar efter denna händelse anlände den rätte informatorn, fullkomligt frisk och sund, men icke litet bestört över sin förfärlige vikarie.

Småningom tillfrisknade ryttmästaren, men hans ena öga var ohjälpligen förlorat, och han suckade djupt när han första gången efter tillfrisknandet såg sig i spegeln. Men djupare suckade han, när han, fattande sin fästmös hand, märkte huru hon alltid med rysning vände sig bort ifrån honom. Det var då endast ansiktet, icke hjärtat, som spelat huvudrollen i hennes kärleksroman, och medeltidens riddare, som blev allt för den dam, för vilken han kämpat och blött, är måhända en saga blott i nya upplystare tider

En dag föregav ryttmästaren ett ärende och reste bort, men återkom aldrig. I stället kom till fröken Ida från honom ett brev, däruti han återgav henne fullkomlig frihet. Han fick från henne ett svar, fullt av saknad, ävensom av tacksamhet för hans uppoffring, men tacksamheten tycktes större än saknaden. För mycken tacksamhet kan någon gång göra sitt eget föremåls förtvivlan. Även baronen skickade brev, varuti han, erkännande sin stora skuld, tillbjöd ryttmästaren understöd, tillräckligt för hela hans framtida existens. För mängden är något bättre än intet, men en och annan finns dock, för vilken intet är en lindring mot något, och som ryttmästaren var av det slaget, så avslog han tillbudet. Till följd av sitt lyte tvungen att taga avsked från regementet, begav han sig till Stockholm, där han framlevde sitt liv som redan känt är.

Vi besökte honom under hans sista sjukdom. I feberyrseln uttalade han ord, dem endast den kunde förstå som kände hans sorgliga öde. Han talade ofta om den »stygga kvarnvingen som dolde hans livs stjärna» o. s. v., och aldrig glömmer jag hans sista blick, blicken ur det enda ögat. Det såg icke mera lidande ut; det blänkte så rent och klart, liksom såge det äntligen i hela dess glans den kärlekens stjärnbild, som för honom doldes härnere.

Plånboken.

Våren 1839 kommo fyra studenter från Uppsala till Stockholm. I åtta dagar ströko de kring på gator och torg under det oregerligaste levnadssätt, pantsättande nästan allt vad de hade på sig. Den nionde dagen togo tre av dem vägen åt Ladugårdslandet, barhuvade och i galoscher, men icke på stövlarna, utan på strumporna, ty stövlarna hade gått sin särskilda väg. De stannade ett par minuter utanför gallerporten till Fredrikshov, Svea gardes kasern, liksom för att överlägga.

»Där är Rubicon», sade den ene, i det han pèkade på gallerporten.

»Och här stå tre Cæsarer», sade den andre, »Cæsarer, så när som på lyckan.»

»Och därinne», tillade den tredje, därinne vinkar oss Capitolium med sina liktorer och sina ∴ .»

»Fasces», inföll den förste, »fasces sunt fasces.* Det är i översättning: höga ämbeten äro besvärliga. Framåt marsch ändå!»

»O yngling, om du hjärta har
att trampa fädrens fjät,
flyg till ditt fosterlands försvar!
Dö eller rädda det!»

---

* Fasces voro ris- eller spöknippor, som med en yxa instucken buros av Roms liktorer framför de förnämsta ämbetsmännen hos romarna.

Under denna sång inryckte de tre Cæsarerna på kaserngården. Efter sångens slut gjorde de halt framför vakten och frågade efter fanjunkar Lund.

Denne visade sig snart. Det var en man med gott och fryntligt utseende, men ökänd för sin ofantliga fetma.

»Vad vill ni?» frågade han.

»Taga värvning på tre år», svarade den förste, förande ordet å egna och kamraters vägnar.

»Vad ä ni för ena?»

»Fria studenter.»

»Som ledsnat på friheten?» frågade Lund med ett visst deltagande.

»Nej, men vi hungra efter äran.»

»Här torde det inte bli för fett med den.»

»Åjo, bara vi väl hinna till fanjunkare», yttrade studenten med en blick på Lunds hängande mage.

Fanjunkaren rynkade ögonbrynen. Han tyckte icke om anspelningar i det hänseendet.

»Har ni exercerat?» frågade han något barskare.

»Vi ha alla skrivit både pro exercitio och pro gradu.»

»Kanske magistrar? ... Vi ha fyra sådana gökar förut på gardet.»

»Vi bli då sju, sju som Karlavagnens stjärnor.»

»Karlavagnen!» upprepade fanjunkaren, »det blir mig just ett snyggt åkdon. Men inte ska smörjburken fattas, det blir jag man för», mumlade han för sig själv.

De tre togo värvning på tre år och när de något senare på dagen sutto inom kasernen vid sin grötportion och fåfängt tittade efter mjölken, föreföllo de något melankoliska, men det gav sig med tiden.

Jag kände dem alla tre från första perioden av mitt studentliv. Den förste, eller ordföranden, var en av de kunnigaste och mest lovande vid akademien, men han dog såsom gardist i delirium tremens på garnisonssjukhuset å Kungsholmen. Icke heller de övriga nådde Capitolium, men de undgingo dock Tarpejas brant. Den ene, son till en gårdsinspektor i Finland, begav sig efter slutad kapi-

tulationstid åter till sitt fädernesland. Han påstod själv att han lärt sig ordning på gardet, ehuru han medgav att det fanns ordentligare folk än gardister. Den tredje, son till en bruksinspektor i Roslagen och min kamrat redan i Klara skola, dog i koleran 1853, men såsom fanjunkare vid samma kompani han gått in på som simpel karl.

Men det var ju fyra som kommo till Stockholm, och hur gick det med den fjärde? Under det att hans tre kamrater voro på väg till Fredrikshov, gick den fjärde på trottoaren åt den sidan av kvarteret Rosenbad, som vetter åt Norrström. Han vandrade fram och tillbaka, än tittande ner i strömmen, vilken med vårens kraft och livlighet bröt sig emot bropelarna, än skådande upp mot vårhimlen, som sammetsmjuk och skär välvde sig över huvudstaden. Han tyckte att bägge kämpade väldigt om honom. I stunder då man känner sig mycket olycklig är man något benägen att anse sig för en högst viktig person i den stora skapelsen. Det är som om det godas och ondas makter för tillfället icke hade annat att göra än uteslutande sysselsätta sig med ens eget öde. Man är, med ett ord, det enda tvistefröet emellan himmel och avgrund.

Den unge studenten på trottoaren beslöt avvakta solens nedgång, för att passa på medan hon var borta och då, ostörd av henne, kunna verkställa sitt förtvivlade beslut att taga livet av sig. Han hade, som man finner, valt en annan utväg än hans tre kamrater. Men när nu äntligen solen gått ned och skymningen inträtt och vår studiosus, numera trygg för all himlens inblandning i saken, kastade en blick på strömmen, vilken mörk och dov brusade under honom, så tyckte han att mörkret sade: »Vad du inte kunde göra vid dagens ljus, det kan du gärna nu låta bli, ty inte behöver jag taga emot understucket eller försnillat gods.» Vår studiosus skakade förvånad på huvudet. Han hade väl aldrig kunnat föreställa sig så mycken granntyckthet hos mörkrets makter i allmänhet och hos Norrströms isynnerhet.

Bäst han så stod, grubblande över sin oväntade upptäckt, blev han varse en herre, som tycktes komma från Gustav Adolfs torg. Denne herre, vilken var vår studiosus fullkomligt obekant, och det var väl icke många i huvudstaden han kände, var klädd i ljusgrå pantalonger och kort rock eller så kallad pigesch av svart bomullssammet, vilket plagg den tiden mycket brukades. Herrn i sammetspigeschen stannade i hörnet av Drottninggatan, tog upp ur rockfickan en plånbok och började bläddra i den.

Vår studiosus såg att plånboken var mycket tjock, ty han hade goda ögon, och vem har icke ögon för en tjock plånbok? Sedan den där herrn bläddrat en stund, tog han ur plånboken någonting som även på avstånd liknade en större gul sedel och lade denna i sin ena byxficka. Därefter slog han ihop plånboken, stoppade den i samma ficka varur den var tagen, och gick, styrande kosan uppåt Drottninggatan.

Vår studiosus hade med mycken uppmärksamhet följt herrns i pigeschen alla rörelser, ty skymningen var ännu icke djupare än att han tämligen tydligt kunde se vad som förehades i det där hörnet. Det första han såg den främmande taga upp plånboken kände han sig genomilas av en livande känsla. Intet tvivel. Den främmande var en av dessa människovänner, som redan på avstånd vädra behovet och nöden samt öppna hjärta och kassa, utan att man behövde knacka på dem. Han hade sett honom bläddra i plånboken och taga en sedel därutur. För vad ändamål allt detta, om ej för att giva honom denna sedel, och han beredde sig på att i de välfaligaste uttryck kläda sin tacksamhet. Men så såg han sedeln stoppas i ägarens egen ficka, såg den tjocka plånboken återföras till sin förra plats, och det vart ånyo natt i hans själ. Han var då, denne herre i sammetspigeschen, icke allenast icke en människovän, han var därtill en hånare, som, utan avsikt att rädda, visade den olycklige en skymt av livet i detsamma denne invigt sig åt döden.

Var det väl värt att ännu längre tveka i sitt val? Och för övrigt, varför skulle han tveka? Han hade ej ens ett kopparmynt på fickan, hade icke husrum för den stundande natten, ty jämte sina kamrater var han utkörd från den bostad de gemensamt intagit efter sin ankomst till Stockholm. Han visste dessutom att han av de sina ansågs för ett ohjälpligen förlorat barn. Genom sin död skulle han åtminstone befria dem från den fläck, som ovillkorligen måste drabba familjerna till dem som tagit värvning på gardet. Han hade därigenom förvärvat sig någon rätt till de sinas medlidande; deras deltagande skulle med återskenet av en stjärna följa honom i hans våta grav. Det föreföll honom nästan ljuvt att tänka på döden. Men ett borde han göra innan han tog sista språnget: han borde underrätta de sina därom, borde med några ord låta dem förstå varför han tagit avsked från livet, ty om han icke gjorde det, kunde de lätteligen komma på den tanken att han fallit i av våda, ja kanske i rusigt tillstånd, då han tvärtom led av både hunger och törst. Han hade gjort sitt inträde i världen såsom en överdådig rucklare; han ville sluta som martyr. Så har även eländet sin ärelystnad.

Han beslöt gå in i en kryddbod för att skriva dessa avskedsord och styrde genast kurs på Drottninggatan. Men vid det han strök förbi hörnet kände han någonting mjukt rulla undan för foten. En plånbok låg på gatan. Han tog upp den, fann den ansenligt tjock och insåg genast att den icke kunde tillhöra någon annan än den som nyss stod i detta hörn eller herrn i sammetspigeschen.

Vår studiosus kände sina kinder rodna till, kände dem bränna. Dock må det till hans heder nämnas, att han icke ett enda ögonblick sökte göra troligt för sig, att den som ägt plånboken med flit stoppat galet för att ge den olycklige på trottoaren tillfälle att taga upp och behålla den, utan att därför behöva tacka sin välgörare. Ett sådant drag av ädelmod och oegennytta vore väl också knappast tänkbart. Vår studiosus skyndade uppåt Drottninggatan

för att få fatt i herrn med pigeschen. Han tyckte att en person, som liknade denne, snuddade av åt vänster in på Stora Vattugatan, men vid närmare påseende befanns det vara en annan. Han stannade en stund oviss om vad han borde företaga. Slutligen tog han sitt parti och gick in på Norgrens källare vid Drottninggatan.

Källarmästar Norgren, död för ungefär tio år sedan, var ett av sin tids mest kända originaler. Han hade varit rik, men genom sin hjälpsamhet blivit fattig. Nu sökte han att utan hjälp bli rik igen. Han hade varken städerska eller kypare, han städade själv sitt rum och var själv sin egen kypare. Det var icke mycket som serverades på hans källare, men vad som serverades var alltid av bästa slag. Den kund, som för egen del rekvirerade mera än en sup eller mera än ett glas punsch, den fick snubbor av honom. Han hade gjort till samvetssak att ingen skulle gå för mycket välbeskänkt från hans källare, och den som kom rusig dit blev formligen utvisad. Man skall vara ett original till källarmästare för att tro sig på det sättet kunna bli en rik man.

Emellertid var Norgrens källare mycket besökt. Det var roligt att nojsa med den kostlige Norgren, där han sprang mellan disken och borden med sitt blåa förkläde och sina grå hår; roligt att höra honom fräsa som en katt, när man begärde en sup eller ett glas punsch för mycket, under det att alla andra källarmästare tyckte att man aldrig kunde rekvirera nog, o. s. v.

»Vad behagas?» frågade Norgren vår studiosus, som genomgått källarsalen och tagit plats i det inre rummet.

»Allt», svarade studenten, »ty jag har fastat hela dagen.»

Norgren mätte sin kund från topp till tå och skakade på huvudet, vilket betydde: den där är allt utom en hoppgivande ungdom.

»Får man något här på kredit?» frågade studenten.

»Nej.»

»Får man något på pant?»

»Nej.»

»Men om någon är färdig att svälta ihjäl?»

»Så får han svälta ihjäl», svarade Norgren, »och det är väl också det bästa den kan göra som har friska armar och ben och inte vill begagna dem.»

»Näst det att dricka sig otörstig i Norrström», mumlade studenten. »Men vad säger herrn om det här?» tillade han, läggande den tjocka plånboken på bordet.

»Herrn har ju pengar, vad krånglar herrn då för?»

»Plånboken är inte min.»

»Aha.»

»Jag har hittat den.

»Ahå.»

»Var god och hjälp mig räkna.»

Vår studiosus löste upp plånboken och uppräknade i Norgrens närvaro två av riksbankens splitternya sedlar på hundra riksdaler och tolv dito på tio.

»Jag bör få hittelön för det här», yttrade studenten.

»Utan tvivel.»

»Minst en riksdaler.»

»Bestämt.»

»Ge mig då en sexa för en riksdaler.»

»Strax», svarade Norgren och försvann, men var snart åter med diverse förtäring, varöver vår studiosus glupskt kastade sig.

Norgren betraktade med ett uttryck av välvilja den spisande, vilken under måltiden berättade det lilla han visste om den som tappat plånboken.

»Men vänta, vänta!» yttrade Norgren, i det han, efter att en stund ha sneglat på bankosedlarna, ryckte till sig en av dem.

»Vad nu!» ropade studenten, seende med förvåning huru källarmästaren närmare granskade den ena sedeln efter den andra, höll dem för ljuset och synade dem på bägge sidor.

»Falska!» ropade Norgren.

»Falska!»

»Varendaste en.»

»Aj för hin!» ropade studenten, »nu förlorade herrn sin riksdaler.»

»Men ni vann jämnt femhundra, så vida ni kan upptäcka förfalskaren, ty jag har just i afton hört av säker person, att i morgondagens tidningar kommer en kungörelse, vari överståthållarämbetet utlovar denna summa i belöning åt upptäckaren. Det är först i dag man kommit underfund med att flera dylika sedlar blivit utprånglade i bodarna. I morse såg jag en av dem och den var på håret lik dessa. Mästerligt gjorda allesammans. Stort geni, men som får kransen om halsen i stället för om tinningen. Nå, kan ni erinra er utseendet på den som tappat plånboken?»

»Ja, det var ett vackert ansikte, något krokig näsa och ovanligt röda kinder.»

»Gott! er lycka är gjord.»

»Femhundra! Då räcker det också till ett glas punsch.»

»Strax. Men skynda genast till polismästaren, eller det är så gott att herrn direkt går till överståthållaren och det på ögonblicket.»

Studenten fick sitt glas punsch och tömde det.

»God natt nu, herr källarmästare och tack för god kredit!» yttrade studenten, resande sig för att gå. »I morgon kommer jag in och betalar.»

»Jag ger ingenting på kredit», förklarade Norgren vresigt. »Vad ni här förtärt har jag bjudit er på i dag. Det är för första gången jag bjudit någon på min egen källare. Men så har jag också aldrig förr sett så mycket falskt och så mycket ärligt på en gång. Fortfar, unge man, så får ni kredit hos hela världen, vilket är bättre än kredit på källare.»

Vår studiosus skyndade till överståthållarhuset och befann sig snart i en tambur, där det stod en ordonnans av Svea artilleri.

»Generalen tar inte emot så här dags», upplyste ordonnansen.

Men i detsamma visade sig i tamburen, kommande inifrån en ung herre, vilken styrde rakt på dörren till farstun, utan att ägna de innevarande någon uppmärksamhet. Men så ådrog han sig själv så mycket större uppmärksamhet, åtminstone av den ene bland dessa, nämligen studenten, vilken, liksom fastnaglad vid golvet, länge stirrade på dörren långt efter sedan den unge herrn försvunnit. Så stod han en stund då han hörde sig tilltalas av en annan person, en officer i Livbeväringsuniform, överståthållarens adjutant.

»Vem är ni och vad vill ni?» frågade denne.

»Jag anhåller att få tala med generalen», svarade studenten.

»Generalen tar inte emot. Adjö!» yttrade adjutanten tvärt och vände till ryggen.

»Men jag har något högst angeläget att säga», förklarade den uppvaktande.

»Och det är?»

»Det är ... det rör de falska sedlarna.»

»Falska sedlarna!» upprepade adjutanten med synbarligt livligare intresse.» Ni känner något om de falska sedlarna?»

»Ja.»

»Vänta!» tillsade adjutanten och försvann. Men snart visade han sig ånyo, gav studenten ett tecken att inträda, och efter några sekunder befann sig denne ansikte mot ansikte med en äldre herre, som satt framför ett prydligt skrivbord. Det var en ståtlig, vördnadsbjudande gestalt. Det rikaste silvervita hår kontrasterade mot ett ännu ungdomligt ansikte med de ädlaste drag.

»Ni har någon upplysning att meddela angående de falska sedlar som i dessa dagar blivit utpränglade på åtskilliga ställen här i staden?» började den äldre herrn.

»Ja, herr general», svarade vår studiosus, i det han närmade sig skrivbordet och överlämnade plånboken åt generalen, varefter han kort men tydligt redogjorde för åtkomsten till densamma.

»Ja verkligen», yttrade generalen, under det han med mycken tillfredsställelse betraktade sedlarna, »verkligen av samma slag och följaktligen av alldeles samma fabrik. I sanning, min unge vän, befriar ni icke oss från mycket huvudbry, om ni lika lätt kunde bringa fabrikanten fram i dagen. Tror ni er kunna känna igen honom som tappat plånboken?»

»Ja, jag har återsett honom och kände genast igen honom »

»Ni har återsett honom, säger ni! När?»

»Nyss därute i tamburen.»

»Vad för slag! I min tambur, säger ni?»

»Ja, densamme som nyss kom ut härifrån.»

»Som kom ut härifrån!»

»I ljusa byxorna och svarta sammetspigeschen.»

»Är ni galen, herre! Det var ju Darell, artisten Darell!»

»Jag känner inte artisten Darell. Men visst är att den som nyss kom ut i tamburen är samma person som tappade plånboken vid hörnet av Drottninggatan.»

»Ha!» framstönade generalen, kastande sig tillbaka i stolen och under det en djup rodnad började gå upp över hans ansikte.

Men ju högre blodet steg generalen uppåt huvudet och ju tätare den lade sig över de ädla anletsdragen, desto tydligare framstod för vår uppmärksamme studiosus den mest påfallande likhet mellan den äldres ansikte vid bordet och den yngres som nyss gått ut, eller herrns i pigeschen.

»Det var då själva helvetet i denna fördömda plånbok och det är åtminstone oförfalskat!» mumlade generalen mellan tänderna. »Var god, min herre, och gå ut i yttre rummet och vänta där!» återtog han efter en paus, något lugnare till rösten, men numera gulblek i ansiktet som ett vax.

Vår studiosus gick och väntade i det yttre rummet. Han hörde ljud av ringklockor och såg adjutanter löpa fram och tillbaka. Slutligen . . . Men ett par ord äro måhända till fyllest för vad som följde därpå. Innan natten kom

hade artisten Darell, efterspanad och häktad, bekänt sitt brott. Men innan domen föll lyckades han rymma ur fängelset. Man gissade att den inflytelserike man, som dragit försorg om Darells uppfostran ända från barndomen, även ombestyrt hans flykt. Han kom över till England, men undgick ej förfalskarens vanliga öde, efter vad försport är.

Vad däremot vår studiosus beträffar, så lyfte han dagen därpå den utfästade belöningen eller 500 riksdaler banko, for därmed till Uppsala, tog efter någon tid en hedrande examen och slutade såsom en aktad civil ämbetsman.

»Man bör aldrig förtvivla även i den mest förtvivlade belägenhet», hörde jag honom en gång yttra. »Visserligen tappas det icke alltid plånböcker vare sig med falska eller riktiga sedlar, men troligen är det alltid något som i det längsta håller oss tillbaka från fördärvet som lurar under oss. Ingen stupande klippvägg är så hård att icke på dess kant något grässtrå, kanske en blomma slagit rot, kallande oss till livet igen och vem vet, måhända även till lyckan!»

Salig excellensens stångpiska.

Någon gång möter jag här i Stockholm en gammal bekant, gubbe blott till åren, glad och skämtsam. Han har varit guldsmed och juvelerare, men för flera år sedan nedlagt rörelsen. Han påstår att guldsmeder eller juvelerare i hans ungdom hade lättare att förtjäna pengar än nu. Då voro människorna icke så fullflugna, menar han. Då såg man mera efter själva arbetets beskaffenhet än efter kontrollstämpeln. Icke heller var man så »nosgrann» vid bedömandet av stenar och pärlor. En vacker glasbit med litet konschonell bakom kunde göra samma glädje som rubinen, och »nära nog omöjligt vore väl att sådant nu kunde inträffa som vid ett visst tillfälle hände mig, när jag hade verkstad och bod», tillägger han med det mest skälmska leende. Se här vad som hände.

Under det vår guldsmed eller juvelerare var i »viften», hände det att en av rekets herrar avgick med döden. Excellensens lik visades för allmänheten, iklädd serafimerdräkten och med en lätt färgton av karmosin på de förbleknade kinderna, såsom bruket den tiden var på förnämare lik. Något av den förgyllning, som utmärkt livet, skulle även bestås döden. Men jämte all denna grannlåt förde excellensen med sig i kistan en annan vida naturligare och i mångas ögon mycket vackrare, nämligen sitt silvervita hår i en så kallad stångpiska, sådan den bars i Gustav III:s tidevarv, bland vars utmärktheter den avlidne också varit. Men på begravningsdagen och innan

kistlocket påskruvades avklipptes denna stångpiska, för att till suvenirer fördelas mellan den avsomnades fränder och arvtagare.

Dagen efter begravningen infinner sig en av dessa hos vår juvelerare och beställer icke mindre än fjorton ringar, lämnande honom med detsamma excellensens stångpiska för att användas till ifrågavarande familjeklenoder. Vår juvelerare inlåser stångpiskan i en bordslåda bland andra dyrbarheter och sätter därefter den stora beställningen i verket. Snart äro de fjorton ringarna färdiga, tunga av massivt guld. Det återstår blott det silvervita håret som i dem skulle infattas. Juveleraren öppnar bordslådan. Men döm om hans förskräckelse när han icke mera finner den dyrbara stångpiskan! Hustru, barn och tjänstfolk tillkallas, det anställes den strängaste räfst.

Äntligen erkänner guldsmedens sexårige son, att han en dag tagit fram stångpiskan ur lådan och lekt med den, att han vid det tillfället haft husets katt till lekkamrat, att bägge hållit i var sin ända av salig excellensens stångpiska och slitits om den tills dess katten, slutligen segrande, sprungit bort med stångpiskan och gömt den, himlen vete var. Detta var allt vad man fick i dagen. Straffet följde ögonblickligen på bekännelsen. Katten fick en spark och sonen en risbastu, så att nog blev allan rättfärdighet i den vägen fylld, men den välsignade stångpiskan kom det oaktat icke till rätta.

Vår juvelerare fann sin belägenhet ytterst obehaglig. Hans goda namn och rykte, hela hans timliga välfärd hängde på detta hår. I andanom såg han sig förlora den ena kunden efter den andra, såg sig nära nog bragt till ruin, ty vad skulle världen säga om en juvelerare, som icke bättre vårdade sig om anförtrodda dyrbarheter, än att barn och kattor finge obehindrat leka med det enda, som återstode av en bland jordens store och vilket dessutom var bestämt att som en relik förvaras led från led inom en lysande högadlig ätt!

Ett djärvt beslut måste fattas, och rådlös var vår juvelerare ej. Allt vore räddat, kunde han endast finna ett hår likt salig excellensens, det månde växa även på en tiggares huvud. Han rusar ut i staden, synar noga varje huvud han möter, men förgäves. Han besöker alla huvudstadens fattighus, ty det kan icke slå fel att han åtminstone i något av dessa, den fattiga ålderdomens frihem, skall finna den enda skatt den fattige har gemensam med den rike, nämligen silverhåren. Han finner huvuden mer eller mindre grå, men intet så silvervitt som salig excellensens. Han börjar eftertänka om det icke erfordras någonting mer tryckande än en ålderstigen fattigdom, för att frambringa en så silvervit skörd, om det ej fordras t. ex. en statsmans huvudbry och av det slag den avlidne i livstiden dragits med. Det var, som bekant, hart nära att excellensen delat den olyckliga Fersens öde. Väl funnos ännu i livet statsmän med måhända lika dyrbart hår, men icke gick det an att begära suvenirer ur deras hårpiskor, vilka nära nog betraktades som helgedomar, åtminstone av dem själva.

Tröstlös hemkom juveleraren. Han visste sig numera ingen levandes råd.

»Vad du dröjt länge!» yttrade hustrun till honom; »båten vi beställt har väntat över en timme, matsäcken är längesen nerburen och jag har kommit över den ypperligaste hjälmareål!» tillade hon, i hopp att med denna glada underrättelse kunna utjämna rynkorna på sin mans panna.

Saken var den att redan på morgonen, innan den olyckliga historien om stångpiskan blev bekant, hade det varit bestämt, att familjen skulle företaga en liten lusttur utåt Mälaren för att tillbringa några stunder i det gröna.

»Båt! Hjälmareål!» upprepade familjefadern med dov röst. »Jag vore färdig hellre stiga i sjön än i båten, hellre bli mat för ålarna än äta dem.»

Båtfärden kan emellertid icke inställas. Familjen begiver sig följaktligen ut till sjöss, men sällan framglider

över Mälarens klara våg ett mulnare sommarnöje. Äntligen landar man vid en grön och lövrik strand och bullar upp i gräset vad man har. Juvelerarens fru söker, så vitt det står i hennes förmåga, att hålla målron vid makt, för att skingra sin kära hälvts oro och bekymmer. Men när hon ser honom glömma att taga halvan på ålen, något som han eljest aldrig uraktlät, då förlorar även hon modet och blir lika tröstlös som han.

Efter måltidens slut tager frun barnen med sig och går in i den närbelägna torparstugan för att koka kaffe. Men mannen söker skuggan av ett träd, lägger sin nya halmhatt bredvid sig och insomnar. Det var väl också det bästa han för tillfället kunde göra.

Efter en kvarts god sömn väckes han av ett prasslande helt nära honom. Han slår upp ögonen och varse blir en vit bock, vilken i allskönns ro gör sin middagsmåltid. Men vår juvelerare blir icke litet bestört när han upptäcker, att det just är hans egen nya halmhatt som bocken håller på att äta upp och redan till hälften förstört. Bocken är lika dålig hattmakare som trädgårdsmästare. Med skäl uppretad fattar juveleraren bockens yviga silvervita skägg, men den modiga bocken stretar mot av alla krafter. Mitt under denna envig slår sig guldsmeden själv för pannan och ger till ett rop, som skallar genom skogen. Han har fått en idé, en ny, en ljus idé, och ögonblickligen vändande sin motståndare ryggen, ilar han mot torparkojan, ytterligare påskyndad av bocken, vilken med sådan kraft ansätter den flyende, att denne nästan framstupa inkommer i stugan.

»Vem rår om bocken därute?» frågar han, ivrig och andtruten.

»Hå kors, det är väl våran det», svarar torparhustrun.

»Vad begär ni för bocken? Jag vill köpa bocken!» fullföljer juveleraren med samma iver. »Eller rättare jag vill köpa hans skägg. Jag ger tjugufyra skilling för skägget.»

Slutet av samtalet därinne blev att juveleraren och torparhustrun tillsammans skyndade ut på jakt efter bocken med vita skägget, den de snart fingo fatt uti, och inom en minut låg det vackra silvervita skägget i juvelerarens ficka. Vild lopp den stackars bocken till skogs. Skamflat redan inför människor, vad skulle han icke då bli, när han återträffade sina getter och killingar!

Återfärden till staden, fast utan hatt, blev angenämare än bortresan. Hemkommen, tog juveleraren de fjorton ringarna och stängde sig inne med dem, och dagen därpå bar han själv klenoderna till den som beställt dem, fick sin fulla betalning och därtill en mängd lovord för det sinnrika sätt, varpå han förstått infatta salig excellensens hår. En av de högborna släktingarna, en dam i djup sorgdräkt, men strålande av ungdom och skönhet, hade i flera repriser fört till sina läppar den ring, som tillfallit henne, och till och med lämnat en tår på de silvervita stråen.

Juveleraren, den skalken, försäkrar att han icke utan den djupaste rörelse kan erinra sig denna vackra scen, tilläggande:

»Och icke heller kan jag glömma den arma bocken hur han stretade emot, under det vi klippte av honom skägget. Han borde likväl, tycker jag, känt sig smickrad och stolt över den ära, som bereddes honom därigenom att hans skägg, infattat i guld, fick linda sig kring de finaste och mest högborna frökeningrar och sedan undan för undan gå i arv intill senaste eftervärld. På den ena ringen stod »Minne av en älskad far», på den andra »Minne av en vördad onkel», med mera dylikt som kunde kittla fåfängan. Men de äro alls inte fåfänga av sig de fromma djuren, och däruti ligger måhända det väsentligaste som skiljer dem från människan.»

»Men det var väl ändå ett skälmstycke», invändes en gång.

»Ja visst», medgav juveleraren, »men vad skulle jag göra! Jag hade varit förlorad och hela den höga familjen

förtvivlad. Nu blevo vi alla nöjda och glada, tack vare den vita bocken!

»Men om en gång saken uppdagas?»

»De första veckorna var jag allt något orolig», svarade juveleraren, »men sedan blev jag fullkomligt lugn. Ty nämn mig en sorg som hållit ut sorgkläderna — nämn mig en rik mans minne som varat längre än fjorton dagar!»

På ett silverbröllop.

För ett par ar sedan övervar jag ett silverbröllop, som firades av ett hederligt och förmöget hantverksfolk på norr. Vid samma tillfälle invigdes den nya vackra våningen i eget hus, däruti silverparet några dagar förut inflyttat. Sedan man druckit sitt te, samlades gästerna i salen kring de tu, och prästen, som skulle hålla talet, förde i tre repriser näsduken till mun, varav jag slöt att talet skulle bli mycket långt. Detta, i förening med den omständigheten att det var mycket trångt och kvavt i salen, gjorde att jag makade mig in i ett litet kabinett nästintill, tog plats på en soffa och lyssnade i allsköns lugn till den andliges föredrag, som var ett riktigt månskensstycke. Silverparets hela liv hade varit rent och klart som månens silver, yttrade han bland annat. Vidare nade månen strött sitt silver i deras bo, vilket också höll streck, ty det stod i salen ett helt skåp med silverpjäser. Men när prästen även försäkrat att månen strött sitt silver i deras hår, då gjorde han en paus och hostade. Kanske upptäckte han då först att både silverbrud och silverbrudgum ännu hade det rikaste mörka hår. Därefter gick han på med sitt månsken igen, liksom fannes ingen sol till här i världen, och allt detta till mycken uppbyggelse för fruntimren, vilka synftade oupphörligt.

Herden kände nog sin hjord.

Men under den senare hälften av talet flög min tanke tillbaka över en tid av tjugufem år, och jag erinrade mig hur jag en morgon i min ungdom fick besök av en ung skoma-

kargesäll, som arbetade hos den mästare, vars kund jag då var. Han bjöd mig på sitt bröllop, som skulle hållas dagen därpå.

»Jag får en bra hustru», sade han, »hon är lika gammal som jag, och så har hon i fyra år varit kokerska hos uppbördskamrer Stras, som var mycket kinkig på mat. Kamrern hade säkert inte släppt henne, om han inte dött. Vet herrn, det är en riktigt bra människa!»

Jag gratulerade och på bestämd tid infann jag mig i bröllopsgården. Jag inkom först i ett litet kök, vars härd flammade av en livlig eld, och på elden stod en stor kaffepanna. Men framför spiseln sysslade en kvinna med behagligt utseende: svart bombasinklänning och en myrtenkrona på håret. Det var bruden. En brudkrona mitt i spiseln, det var redan något ovanligt. Bruden bjöd mig välkommen och bad mig stiga in i verkstaden innanför köket.

»Prästen är inte kommen än», tillade hon, »men han kommer snart och jag med, det förstås. Jag har lite stök först med kaffet, för jag klarar det på mitt eget vis. Är det inte synd och skam att man ännu överallt i husen ska bruka något så otäckt som rått gäddskinn?»

Jag medgav det, ångrande blott att jag icke på stället tog kännedom om den nya metoden. Snart befann jag mig i verkstaden, rymlig nog, fast låg i taket. En pärlfärgad säng, ett bord och några stolar voro de enda möblerna. Några verkstadssaker såg jag ej till; förmodligen voro de undanröjda för tillfället. Därinne voro brudgummen och några manliga bröllopsgäster, alla högtidsklädda. De voro brudgummens yrkesbröder, och två av dem presenterades såsom brudens marskalkar. Den ene av dessa var ovanligt lång och lika ovanligt smal, isynnerhet över skuldrorna, av vilka den högra sköt minst tre tum över den vänstra. Hans ansikte var blekt, mycket fräknigt; hans hår rött, genomgnidet med rosenpomada och med en tupé som vidrörde taket, lämnande överallt märke efter sig på det vita något bristfälliga takpapperet. Han hade frack

med kort liv och långa spetsiga skört, gammalmodig, men väl borstad. Det var en figur, som Hogarths ritstift icke hade föraktat.

Snart inträdde prästen med klockaren och slutligen vi sade sig även bruden, själv bjudande kaffe på en bricka, ett kaffe som onekligen gjorde kokerskans nya metod all heder. Efter kaffet stjälptes ett par stolar omkull, en duk kastades över dem, och allt var i ordning för vigseln. Prästen tog plats på ena sidan, brudparet på den andra med en marskalk på var sin sida, vardera hållande sin stake med ett anspråkslöst talgljus uti. Det var omöjligt att taga sina ögon från den långe smale. Tupén, kammad åt höger, krökte sin spets mot taket, högra skuldran pekade åt samma håll och ljuset i hans högra hand hölls jämnhögt med tupén.

Vigseln började med ett missöde. Knappt hade prästen utsagt de första orden, förrän den långe marskalkens hår stod i ljusan låga. Han hade med ljuset kommit för nära den flottiga tupén. Man hörde honom skrika till, såg honom släppa staken och fara med bägge händerna i håret, och snart var elden däruti släckt. Men innan dess hade tupén hunnit antända papperet i taket, som, bristfälligt i och för sig själv, nu i sin ordning stod i brand.

Det blev en förfärlig uppståndelse. Alla rusade vi till för att släcka, men bruden hade redan förekommit oss. Hon hade fattat en stol, sprungit upp på den och rivit ner papperet innan lågan vidrört taket, som var av trä. Detta gick i en handvändning, ingen fara mera för elden. Det var endast den obehagliga röken som, stickande i näsan, besvärade oss.

Vigselakten började ånyo. Den långe marskalken hade åter fattat sin stake, tänt ljuset och, ehuru numera utan tupé, intagit sin plats. Men att han allvarsamt bränt sig, det såg man tydligt av hans gräsliga grimaser under hela akten. Än drog han överläppen upp till näsan och än högra mungipan ända till örat, men för resten stod han stel och orörlig, trogen, fast svedd.

Det stannade dock icke vid det missödet, ty vid det tillfället då brudgummen skulle taga fram ringen, såg jag denne under mycken oro och ängslan riva i sina fickor.

»Vad vill det här säga!» yttrade han, i det han vände ut och in på den ena fickan efter den andra. »Hur ska jag förstå det! Jag hade den bestämt... men inte ligger den här... inte där heller... det var nu sju tusan... var attan millioner har jag gjort av ringen!»

»Hej», skrek han till, »hej, nu vet jag! Den ligger i mina vardagsbyxor, som hänga i köket!»

Vem som sprang efter ringen, minns jag ej, men man fick emellertid rätt på den. Men när prästen skulle träda ringen på brudens finger, som långt ifrån var bland de smalaste, råkade han tappa den. Vi hörde ringen trilla utefter golvet, och envar tittade efter den, men förgäves.

»Usch, så många karlar, och alla lika döva!» ropade bruden. »Hörde ni inte att den stötte mot porslin?»

Det var ett fint öra, tänkte jag, och nu såg jag bruden hasta till sängen, lägga sig framstupa bredvid den och kravla med händerna under densamma.

»Den som söker han finner!» ropade hon, i det hon reste sig upp och visade triumferande ringen. »Seså, käre Hans!» yttrade hon uppmuntrande till brudgummen. »Se nu inte hängfärdig ut för tocke lappri! Du måtte väl aldrig tro på skrock. Raska nu på, gode herr pastor, så vi få slut på det här trasslet en gång!»

Så fulländades äntligen vigselakten utan vidare äventyr. Sedan de övliga gratulationerna försiggått, bjöd bruden själv omkring biskvi och brända mandlar på en tallrik. Vidare ställde hon fram på ett bord en bricka med flera vinglas, varefter brudgummen, som varit ute och hämtat en butelj, tömde densamma i de uppradade glasen. På uppmaning av prästen fattade nu alla sina glas, och prästen höll ett kort tal, däruti han ganska fyndigt sökte giva de små motgångarna under vigseln den bästa tydning. Så skulle t. ex. den tillärnade eldsvådan endast vara ett förebud till kärlek och lycka.

Alla blickar sökte därvid den långe smale marskalken, som skulle vara detta kärlekens och lyckans förebud. Själv såg han så lagom lycklig ut, och han rev sig i huvudet, så att askan stod som ett moln däromkring.

»Därför, mina vänner!» slutade prästen, »tömmen en varm och hjärtlig skål för tomtebolycka!»

Därvid förde alla glasen till mun och jag med. Men en blick, som jag händelsevis kom att kasta på prästen och klockaren, vilka stodo mitt emot, gjorde att jag hejdade mig. Både prästens och klockarens ansikten uttryckte den högsta fasa. Deras ögon stirrade vilt, och deras utspända kinder röjde att de ännu icke sväljt vad de intagit. Nu såg jag dem tvärt styra kosan till kakelugnen, prästen förut och klockaren efter, men bägge med halsarna långt framsträckta och hållande näsduken tätt under hakan.

»Tvi!» ropade prästen, återvändande från kakelugnen med det mest förtvivlade utseende. »Tvi! vad i Herrans namn var det i glaset! tvi!»

»Tvi, tvi!» instämde klockaren, »tvi tusan!»

»Käre Hans!» hördes nu bruden yttra, »käre Hans! du har tagit sojan i stället för rövinet, som står på översta hyllan under stora kastrullen, jag sa ju att det stod där.»

»Men det står väl inte för livet heller,» återtog hon lugnande, »sojan är inte att grina åt, fast den just inte är japansk, men den är mera japansk än den som köpes i kryddboden. Jag kokar den på egna ben, som jag själv brukar samla, fast nog medger jag att den bättre passar till stek än till konfekt», tillade hon med en putslustig blick på sin långe marskalk, vilken stod bredvid och helt ogenerat doppade biskvi i sitt glas.

Snart avlägsnade sig prästen och klockaren och kort därefter även jag. Sådant var det kosteliga bröllop, som, trots de tjugufem åren, i denna stund stod livlig för min syn.

*

Silverbröllopets talare därute i salen slutade äntligen sitt långa månskenstal med den förnuftiga önskan, att de vördade tu måtte lika fridfullt och lyckligt sammanleva i sin nya vackra våning, som i de anspråkslösare tjäll, vari deras ungdom förflutit.

Silverbrudgummen tog därefter till ordet.

»Jag och min gumma få på det vördsammaste tacka herr pastorn för den vackra skålen», sade han, »men om det gått bra och lyckligt för oss, så är det helt och hållet min gummas förtjänst.»

»Säg inte så, käre Hans!» inföll silverbruden, »ty även den bästa hustrus bemödande blir som vatten i såll, om hon har en dålig man. Men det har, gudskelov, inte varit fallet. Aldrig har ett ont ord fallit mellan oss under dessa tjugufem år, och vi ha uppfostrat våra barn i tukt och Herrans förmaning. Och vad vår nya våning beträffar, så hade det väl kunnat gå av med mindre. Men barnen blevo stora, och därför tyckte vi som så, att vi kunde bo något bekvämare för att bereda dem och oss själva på gamla dagar något nöje, allra helst som vi inte äro skyldiga någon människa ett enda öre. Vi började, min man och jag, med ett litet kök och ett verkstadsrum innanför köket, som inte var stort större, och sen har det gått pö om pö. Men om alla ville börja som vi, så skulle inte så många behöva sluta som vi ha börjat och kanske sämre ändå. Tack, vördig herr pastor, för det vackra talet, alldeles för grant för så ringa folk som vi. Men det ska Gud veta, inte ha vi haft mycken tid för att njuta av månskenet, ty oppe med solen och i säng med den, det har varit vårt liv, och så ska det väl bli hädanefter, om Gud förlänar oss hälsa och krafter.»

De största talares vackraste tal ha icke gjort på mig ett djupare intryck än dessa få, rättframma ord, och jag hastade ut i salen, för att av fullaste hjärta och själ för ena mina välönskningar med de andras.

Olycklig för sin skönhet.

Skönheten, himlens gåva, varför skrider så ofta olyckan i hennes spår? Flera än *en* gång har jag vågat denna fråga, och första gången med anledning av vad jag nu går att berätta.

Hos numera framlidne överstelöjtnanten Gustaf Hierta såg jag en dag under riksdagen 1840—41 en gammal pensionerad officer, för detta kapten vid ett indelt infanteriregemente. Hans namn var mig icke alldeles obekant, ty ett av regeringens organ inom pressen hade uppräknat honom bland de så kallade »skrikhalsarna» på riddarhuset, änskönt han där aldrig yttrat ett enda ord, utan endast voterat med oppositionen. Efter en stund avlägsnade sig för detta kaptenen.

»Den stackars gubben har inte långt kvar», yttrade jag till Hierta, »han såg för skröplig och medtagen ut.»

»Han är ändå bara sextio år», sade Hierta, »men fattigdom och sorg bita djupare än åren. Han var dock i sin ungdom en av de grannaste officerarna i svenska armén, och han har varit gift med den vackraste kvinna jag sett och säkerligen någonsin får se. Det var en flicka från Cirkassien, lindanserska hos den på sin tid berömde konstberidaren Cassorti. Hon var så vacker, att ingen, som en gång sett henne, vågade föra ordet mesallians på läppen.»

»Och äktenskapet var lyckligt?»

»Lyckligt, men kort. Hon dog på andra året efter dess ingående. Han sörjde, så han var nära att bli galen och . . .»

Samtalet avbrutet av ett nytt besök, stannade för den gången därvid. Ett år därefter avled för detta kaptenen på en enstaka gård i Västergötland, där han under hela sin pensionstid varit inackorderad. Ungefär en vecka efter begravningen inställde sig i stärbhuset en gammal överste, som varit ungdomsvän till den avlidne och lovat att, vid kaptenens frånfälle, taga vård om dennes enda efterlevande barn, en dotter, åt vilken översten dessutom stått fadder. Översten, som bodde i en annan provins och icke på sju år sett sin gamle kamrat, blev icke litet storögd, när han såg framför sig en sjuttonårig flicka, bländande skön, lik dagen, när den är som klarast. Bilden är gammal, men jag vet ingen bättre. Det var modern livslevande, sådan den gamle översten ännu erinrade sig henne, men blyg, mild, medveten endast av sin första djupa sorg. De stora högblå ögonen, det enda som påminde om fadern, voro fyllda av tårar, som pärlade utför kinden, dröjde en stund i den lilla gropen där, till dess de, överstigande rosenbädden, banade sig en ny stig genom nya rosor.

Översten förde hem med sig fröken Ida — så hette den faderlösa — och presenterade henne för sin fru och sina bägge döttrar, dessa ungefär jämnåriga med Ida. Man kunde icke »se sig mätt på den gudomligt söta flickan», hette det hela den första dagen. Men innan den andra försvunnnit, hade man redan fått sitt lystmäte. Det var nämligen den dagen en större bjudning hos översten. Officerarna vid hans regemente jämte en mängd andra av ortens ståndspersoner hade infunnit sig. Både gamla och unga stodo liksom gripna av förtrollning vid åsynen av den ovanliga skönhet, som så tvärt fallit över dem från skyn. Överstinnan såg snart med illa dold harm sina döttrar helt och hållet träda i bakgrunden. De unga kavaljererna hade visserligen för dem sina vanliga vardagsartigheter, men de ömma blickarna, de halvkvävda suckarna, själarnas helgdagsspråk, tillhörde uteslutande den fattiga fröken från Västergötland. Det är ej bekant om någon av de många tillbedjarna väckte något djupare

tycke hos den unga flickan, ty vanligtvis är en fattig flickas hjärta som en svamp, svällande ut vid minsta droppe av deltagande. Men Ida, tillbakadragen i sitt sätt och ganska väl uppfattande sin beroende ställning i huset, sökte oupphörligt skuggan. Dock var finns en vrå nog mörk för att dölja överjordiska behag! Den kvardröjande purpurglansen i västern visar nog var solen gömt sig.

Samma uppträde förnyades, så ofta det var främmande i huset eller när det var bjudning hos andra. Överstinnan blev för varje dag allt buttrare. Nådig är ingen mor, som har döttrar att bortgifta. Och döttrarna? Ingen bror i spel och ingen syster i kärlek. Solen måste bort om stjärnorna skulle kunna lysa, och en vacker dag blev fröken Ida nedsänd till Skåne, till en högadlig familj, något släkt med överstens och som länge önskat sig ett slags sällskapsdam med någorlunda börd och bildning.

Fröken Ida blev lika hjärtligt välkomnad på det skånska fideikommisset som hon var, när hon gjorde sitt inträde på överstebostället. Det grevliga herrskapet, något till åren, kände sig på det angenämaste överraskat och uppfriskat av så mycken ungdom och skönhet. Det var som om kärleksgudinnan själv hade kört in på borggården i sin gyllene vagn, omgiven av vita duvors flock, omfladdrad av myriader guldvingade fjärilar, av luftens alla sångarskaror omtonad, och utan ringaste aktning för de svarta örnarna, som över slottsporten uppehöllo det grevliga vapnet. Hon gick så gott som hand ur hand mellan greven och grevinnan, vilka aldrig nog kunde prisa sig lyckliga att i sitt hus få emottaga så många behag, parade med en anspråkslöshet utan like.

Jublet blev icke mindre, när den unge greven, ende sonen, fideikommissarien och husarlöjtnanten, inträdde i förmaket. Ida hade redan av den äldre greven och hans grevinna blivit tillsagd att hädanefter endast kalla dem »min älskade onkel» och »min älskade tant», och allt detta var lika ljuvt att höra som det gick lätt att säga. Men när den unge greven, blossande av hänryckning och

slutande Idas bägge händer i sina, bad att få kalla henne »min älskade kusin» och att så av henne bli kallad tillbaka, då föll en droppe malört i det gamla herrskapets bägare, och på föräldrarnas panna uppsteg ett moln. Det blev, tyvärr, icke den enda droppen och följaktligen icke heller det enda molnet.

Var det Venus som kommit, så hade hennes son Amor bestämt rest förbud och redan träffat sitt mål. Den unge greven blev vid första ögonkastet dödligen förälskad, och från den stunden var han sig icke mera lik. Förr sov han tre fjärdedelar av dagen; nu fick han på hela dygnet ej en blund i sina ögon. Förr var jakt hans huvudsysselsättning och kortraffel hans huvudnöje; nu slängde han bössan i vrån och korten på elden — idel olycksbådande tecken, som icke undgingo de bekymrade föräldrarna. Dessa, som tagit för givet att sonen, i likhet med några andra av skånska högadeln, skulle gifta sig med någon högförnäm och stenrik engelska, sågo med fasa hur dag från dag sonens olyckliga passion tillväxte, och det så mycket våldsammare som fröken Ida, vis av skadan, bemötte den unge mannen med isande köld.

»Min käre Fritz», yttrade en dag grevinnan till sin son, »min käre Fritz, du får inte borttoka vår lilla protegé, vår lilla fröken från knallbygden. Du glömmer att hennes mor dansade på lina.»

»Min nådigaste fru mor», svarade sonen, »ni glömmer att två av våra höga förfäder dansade i galgen.»

»Det var i brydsamma, revolutionära tider, min son!»

»Hjälper inte, min nådigaste mamma! Bättre med foten än med halsen vid linan! — Ingen hade mod att skjuta sig för pannan», fortfor den unge greven, »jag skall bli den förste, ty jag blir galen, om det fortfar så här.»

Det stod, som man hör, för livet. En radikalkur måste finnas, och den fanns. En dag, under det sonen var borta, framkörde en bekväm resvagn, i vilken fröken Ida uppsteg med kassa för ett år och garderob för tio. Det bar

av mot norr -- hårt nog — ända till Hälsingland, till en prästgård på landet. Venus i en prästgård på landet! Det kunde omöjligen gå bra.

På prästbostället satt en prästänka med tio barn, två nådår och en nådårspredikant. Det äldsta barnet, en tjuguårig flicka med namnet Sofie, var, det förstås, förlovad med nådårspredikanten.

Det var en regndiger dag i juli då fröken Idas vagn höll utanför porttrappan till änkeprostinnans bostad. Regnet stod som spön i backen, och när den främmande damen stigit ur vagnen, föreföll det prästfolket som om den skimrande regnbågen stigit ned på gården. Den nya Iris, med ett rekommendationsbrev från en prost i Skåne, emottogs med öppna armar och begapades på alla sidor. Var det verkligen en dödlig varelse man hade framför sig?

Ida betalte genast för ett helt år och utdelade frikostigt ur sin rika garderob flera presenter åt prostinnan och barnen. Sofie fick en splitterny ljusblå sidenklänning, passande för en brud. Nådårspredikanten var en ung man med blekt ansikte — nådårspredikanter äro alltid bleka — men denne hade förra vintern kylt näsan på sig, så att den åtminstone var röd. Han fick en stor sjöskumspipa med silverbeslag, men under det han speglade sig i det blanka beslaget, trängde en suck genom hans läppar. Måhända saknade han nu först sin vita näsa. Ack, om det stannat vid denna första suck!

Det dröjde icke många dagar förrän hela prästfamiljen förmärkte en stor förändring hos den unge prästmannen. Förr vid middagsbordet, där han satt vid sin fästmös sida, hade han varit själva munterheten och lyckan. Det ligger, som man vet, något av duva i ett älskande par, och fästmannen brukade ibland mata sin fästmö, förande till hennes mun sin gaffel med t. ex. någon liten laxbit, väl ingniden med olja och ättika, men utan socker, ty man sockrar ej på lax i Norrland, och ej heller behövdes det, emedan allt var ljuvt som kom ifrån honom. Nu däremot satt han tyst och tankspridd långa stunder, sneglande allt-

för ofta åt den sidan, där tjuserskan från södern satt. Någon gång sprittande till, när han märkte sin fästmös oro, sökte han tota till på gamla viset och förde sin gaffel till hennes mun. Men inte så mycket som ett laxfjäll satt på gaffeln, och esomoftast riktades den till verklig fara för den huldas ögon. En gång trodde han sig kunna försona allt, när han i sin tankspriddhet förde till sin fästmös mun en ofantlig potatis, oskalad, växt på lerjord, faslig att åse. Men då uppgav fästmön ett konvulsiviskt skratt och dånade. Man kan dåna för mindre.

Men värst var dock vad som skedde i kyrkan den söndagen, då det predikades »om det stora fiskafänget». Sofie satt bredvid fröken Ida, bägge lyssnande till predikanten, som sökte göra sitt bästa. Sofie var dock ingenting mindre än andäktig. Svartsjukans onda ande skyr icke ens för Guds hus. Hennes blickar ila oupphörligen mellan Ida, som sitter bredvid, och fästmannen, som står i predikstolen. Ju mera hon betraktar predikanten, desto mera finner hon hans utseende förändrat. Hans ansikte är liksom förklarat och den röda näsan finns ej mer.

»Ah!» utbrister hon slutligen, »han har sminkat sig, han har kritat sin näsa!»

»Ve mig olyckliga!» tillägger hon strax därpå, »aldrig har han gjort detta för mig, den röda är god nog åt mig! Det är endast för henne, för henne han kritar sin näsa!»

Den arma Sofie faller i nya konvulsioner. Det blir en förfärlig uppståndelse. Sofie bäres in i sakristian. Hon ligger länge sanslös, oaktat bondgummorna föra till hennes näsa nypor av riven pepparrot, något som de alltid bruka ha med sig, för att icke sitta med torra ögon i kyrkan.

Tidigt morgonen därpå, och medan alla andra ligga i sin mer eller mindre goda sömn, stiger fröken Ida upp, knyter ihop alla sina persedlar, smyger sig med sitt knyte ur prästgården, vandrar till staden, som lyckligtvis ligger helt nära, finner där lika lyckligt en ångbåt färdig att avgå till huvudstaden, stiger genast ombord, kryper ner i sin hytt och visar sig knappast förrän båten landat vid

Stockholms skeppsbro. Utan bekanta och utan pengar, frågar hon sig fram och finner slutligen ett kommissionskontor, dit hon inträder för att söka någon passande tjänst. »På lön göres ej avseende», endast på ett »hyggligt bemötande», såsom det heter i annonserna. Stackars Psyke, lika olycklig som mytens varit, och allt för sin skönhets skull! Den äldre Psyke hade dock en Amor att minnas, en Amor att söka. Den yngre Psyke hade ej det.

Under det föreståndersken på kontoret med allt mer stegrat intresse avhör den vackra flickans berättelse, avgiven med oskuldens fulla uppriktighet, inkommer på kontoret en medelålders man, kort och tjock, men med ett ansikte som bjuder förtroende, synbarligt en patron från landet. Föreståndersken skyndar genast att meddela denne vad hon fått veta av den unga flickan, begärande hans råd. Patronen betraktade länge och väl denna ovanliga företeelse bland tjänstsökande.

»Visst var det», sade han, »mitt egentliga ärende att städja kvinnfolk för att sköta mina svin för den stundande vintern. Men jag tycker att min husfru kunde behöva någon hygglig person, för att hjälpa henne se till kultingarna i barnkammaren, så att har mamsell lust, så sätta vi genast i väg.»

Patronens fru blev icke litet överraskad vid åsynen av den nya personen, mannen fört med sig hem. Men snart, liksom alla andra, betagen i den unga flickan, bjöd hon henne välkommen och bad henne stanna kvar till dess hon kunde finna en bättre plats. Ida, lycklig att äntligen få komma i ro, skyndade genast till »kultingarna» i barnkammaren och blev snart deras förtroligaste vän.

»Vet du», sade frun samma afton till sin man, »när jag nyss tittade in i barnkammaren, så var det som om jag sett en himlens ängel vaka vid bädden, där våra barn slumrade så sött.»

Dagarna framflöto på det angenämaste för fröken Ida, van vid det tarvligaste liv i sin faders hus. Detsamma

kunde däremot icke sägas om frun i huset. Hennes man, vilken ditintills icke vetat någonting bättre än sitt stall och sitt fähus, började nu visa en särdeles förkärlek för barnkammaren, och så ofta han kom från staden, hade han med sig tårtor och konfekt åt barnens guvernant. Hustrun såg den ena konfektpåsen efter den andra raka sin näsa förbi. En dag hörde hon honom beklaga sig över, att han i sin ungdom icke lärt annat än det välsignade åkerbruket, att han inte fått lära musik, dans m. m.

»Du är då rent av förryckt!» utbrast frun.

Patronen gjorde en grimas, men svarade ej. Varje dag for han till staden och dröjde där några timmar, utan att låta någon veta vad han gjorde där. Man såg likväl på hans mystiska min att han hade något ovanligt för sig, och man hörde honom gnola på några melodier mer eller mindre falskt.

Tidigt en morgon väcktes hustrun av ett besynnerligt ljud från gården. Hon stiger upp och öppnar sakta fönstret. Då ser hon i månskenet en kort och tjock figur, stående vid fönstret till Idas kammare, skrålande på det jämmerligaste och under det mest skorrande ljud från gitarrens strängar. Aha! det var då därför han så ofta for till huvudstaden! Hustrun fyller genast ett handfat med vatten, skrider in i rummet näst intill Idas, öppnar lika varsamt fönstret därtill, och just som trubaduren därnere tittar uppåt, utsträckande halsen för att få fram sitt finaste q, som det heter, välver hon tvättfatet mitt över hans huvud.

»Usch!» klagar trubaduren och försvinner.

Så belönas kärleken för det sköna, när en hustru får utdela priset.

Följden av den olyckliga serenaden blev emellertid, att den oskyldiga Ida måste, för sämjans bibehållande inomhus, söka sig ett annat hem och hon kom till en äldre och lugnare familj. Hos denna blev hon bekant med den, som snart blev hennes make, en ansedd ämbetsman vid länsstaten. Blev hon väl äntligen lycklig då? Hennes man kunde

långa stunder ligga vid hennes fot och kyssa hennes händer. Men när han gick, stängde han henne inne, låste till med dubbla lås, svartsjuk på alla och på allt — svartsjuk på solen, som brynte liljorna på Idas panna, svartsjuk på snön, som kylde rosorna på hennes kind. I nära tjugu år räckte denna lycka i kedjor, denna sällhet bakom lås och bom, och hon kunde med skäl säga, att hon då först hämtade andan, när hennes man uppgivit sin.

Några år efter mannens död råkade jag detta ädla fruntimmer, åtföljt då av tvenne fullväxta döttrar, vackra även de. Ingenting hör en mor så gärna som sina barn berömmas. Men när jag talade om deras skönhet, spelade ett bittert leende på moderns mun. Hon kände nog hon av egen erfarenhet, att skönheten, ljuset lik, endast lyser för andra, medan den förtäres själv.

Och ändå vilja alla hellre vara den vackrare blomman, som brytes, än den fulare, som lämnas kvar på sin rot. Ingen betänker, att långt efter sedan den förra plockats sönder, står den senare ännu kvar, njutande i fred av dagens ljus och av nattens daggdroppe, och när hon dör en gång, dör hon den naturliga döden.

»Mon-bijou»

eller

Fem dagar i Paris.

Första dagen.

Det var i Paris den 1 december 1851. Vid rue Croix-des Petits Champs, varvid jag den tiden bodde, hölls en anspråkslösare restauration, där jag någon gång intog min frukost. Där serverades bland annat något som var ovanligt för Paris, nämligen sill och potatis, och som sillen var försvarligt salt och potatisen oskalad (des pommes en chemisse), så gingo svenskar understundom dit. Ändå något av fosterjorden. Besagde dag, som var en måndag, satt jag där mellan klockan tio och elva förmiddagen. Madame Davis — så hette värdinnan — hade såsom vanligt sin plats innanför skänken och uppbar likviden för förtäringen. Överallt i Frankrike är det kvinnan som har hand om kassan. Madame Davis var en medelålders fru med behagligt yttre, men något för korpulent, en olycka som parisiskan är mycket känslig för. Näst kopporna, fransyskans Waterloo, är det ingenting som så besvärar henne som för mycket fot eller för mycket mage. Tyskorna äro på långt när icke så nogräknade.

»Mon-bijou», madame Davis' dotter, passade upp. Så måtte den galliska flickan ha sett ut innan romarna erövrade landet. Åtminstone såg man tydligt att frankerna icke haft någon del i den ras hon tillhörde. Håret svart

och rikt, pannan något låg, mun och fot underbart små, ögonen stora och svarta, den täckaste lilla oppnäsa, hela gestalten liv och smidighet. Hon såg ut som man kunde stoppa henne i västfickan. Också kallades hon »Mon-bijou» av sin mor. Hon hette egentligen Babette, men ingen kallade henne så. Alla ropade på »Mon-bijou». Det är något sällsynt i Paris att flickor passa upp hos restaurangerna och madame Davis hörde till undantagen. Men »Mon-bijou» skulle för allt i världen icke ha passat upp på något annat ställe än sin mors.

»Mon-bijou» var outsägligt livlig och vacker den dagen. Det var som hade hon haft vingar på fötterna och hennes ansikte var genomskinligt som en transparang. På varje muskel dansade gracer, ur varje por tittade en kupidon. Jag tänkte ovillkorligen på Thorwaldsens världsbekanta basrelief i marmor: buren med amorinerna, som trängas inom sitt fängsel, arbetande för att komma ut och stickande fram mellan gallren än en arm, än ett ben, än spetsen av en vinge. Men mest sylfidisk var »Mon-bijou» och mest strålande hennes ansikte så ofta hon närmade sig bordet närmast mitt. Vid detta satt en ung vacker karl i arbetskläder, men dessa mycket fina och med en viss smak i snitten. När han reste sig för att gå, såg jag att det var en ovanligt högväxt gestalt. Fransmännen äro i allmänhet småväxta. De längre finner man för det mesta på kavalleri- och artilleriregementena; de längsta och starkaste vid det ridande gendarmeriet och bland sergents de ville. Det är idel resar som i trekantig hatt och långa värjor smyga utefter gatorna med rovfågelns ögon och klor. Men de små äro inga duvungar. De små kunna sluka de stora. Det har man sett flera gånger och torde väl få se det ännu en gång.

»Mon-bijou» följde den ståtlige arbetaren till dörren. Där stodo de en stund med händer och blickar i varandras. Därefter avlägsnade han sig. »Mon-bijous» ansikte glänste icke mera såsom nyss. Ljuset bakom transparangen var försvunnet.

»Vem var den länge vackre karlen?» frågade jag madame Davis, sedan jag betalt mitt vanliga halvfrancsstycke för frukosten.

»Det var monsieur Felix Damien, förste arbetare på den stora hattfabriken vid rue Richelieu», svarade madame Davis; »han är min dotters trolovade. Nästa fredag vigas de i S:t Madelaine. Det är bara fyra dagar till dess, men Felix tycker att det är som fyra år.»

»För mig är det som fyra evigheter», sade »Mon-bijou».

*

Ungefär en timme därefter var jag vid rue d'Anjou S:t Honoré och uppe i det hus, där greve Löwenhjelm, den vänlige excellensen, då residerade. När jag kom in i det rum, där han vanligtvis brukade ta emot, fann jag honom stående med ryggen mot marmorspiseln, vari en brasa flammade. Han emottog mig, liksom övriga landsmän, med mycken välvilja, nickade glatt och språkade med vanlig livlighet. Jag förstod icke vad han sade, men begrep snart orsaken. På ett bord nära spiseln lågo hans bägge tandrader. Jag kunde icke betrakta dem utan att erinra mig att det just var dessa som en gång jagat på dörren den stora skådespelerskan mademoiselle Rachel.

De utländska diplomaterna i Paris hade en dag på en finare middag inbjudit de förnämsta artisterna från Théâtre Français. Mademoiselle Rachel hade sin plats till höger om Löwenhjelm. Under desserten och just som blanc-manger skulle serveras tog Löwenhjelm för mer bekvämlighets skull sina bägge tandrader ur mun och lade dem bredvid sig på bordsduken. Rachel reste sig genast från bordet.

»Herrar diplomaters behag behaga inte mig», sade hon och hastade sin väg, lämnande desserten och diplomatien åt deras öde.

Excellensen stirrade på mig en stund, synbarligen förvånad över att jag icke svarade honom. Men äntligen

själv fattande orsaken till min tystnad, skyndade han till bordet och fullbordade raskt sin toalett.

»När en människa vid mina år talar utan tand för tunga», skämtade han, »så blir det tungusiska av. Men det var väl att min vän kom, nu slipper jag skicka. Se här ett kort till presidentens soaré i dag. Det blir stor bal. Säsongen börjar med stora baler överallt. Man dansar förtvivlat i Paris, dansar som vanligt på vulkanen.»

Ända sedan hösten 1850, då jag för första gången såg Paris, hade jag hört den gamle diplomaten yttra detsamma. »Man gick, man dansade på vulkanen», hette det beständigt. Jag tyckte däremot att allt i Paris gick sin jämna och lugna gång, om man nämligen undantoge de Bonapartistiska tidningarna, vilka oupphörligt stötte i trumpeten och, under det de förklarade alla rykten om statskupp från Napoleons sida för nedriga osanningar, förkunnade att det endast var från de »röda» revolutionen vore att befara.

»Men nu, såsom förr, känner jag ingenting bränna under mina fötter», tillät jag mig därför att anmärka.

»Men vi som ha tunna sulor, vi känna det. Från den 10 december 1848 väntade vi utbrottet varje månad; från den 15 april detta år väntade vi det varje vecka, och från den 15 sistlidna november vänta vi det varje dag. Frågar man Thiers eller Cavaignac, så skola de svara, att de vänta det varje timme, varje sekund. Ända sedan den 15 i förra månaden sammanträda de med sina anhängare varje natt i Palais de la chambre des députés och skicka sina spejare kring murarna av Palais de l'Elysée, för att se om det är ljust i presidentens fönster. Hittintills ha dessa varit mörka. Men en gång blir det ljust i dem och då är det mörkt i deras.»

Till upplysning för dem, som icke känna betydelsen av nu anförda data, må nämnas, att det var den 10 december 1848 som Louis Napoleon valdes till franska republikens president; att den 15 april 1851 avslogs av nationalförsamlingen presidentens proposition om 200,000 francs årlig

tillökning av hans civillista för underhåll av stallet, och att den 15 november avslogs Thiers' motion om rättighet för nationalförsamlingen att utnämna en general för de trupper som skulle skydda nationalförsamlingen och till följd varav den exekutiva myndigheten hel och hållen kom i presidentens hand. Det var efter denna votering, vilken förlorades på två röster, Thiers ropade: »L'empire c'est fait».

»Men det var sant», återtog excellens Löwenhjelm, »i morgon ger jag en musikalisk soaré för min gamle vän presidenten Westerstrand och då hans talangfulla dotter kommer att uppträda. Jag ser hos mig vid samma tillfälle flera andra landsmän och landsmaninnor, nyligen komna hit, såsom Jolin och hans lilla charmanta fru. Min vän kommer väl, förmodar jag?»

Jag tackade, bugade mig och gick.

*

Klockan nio på aftonen samma dag gick jag förbi den långa rad av ekipage, vilken långsamt framskred mot portarna till det gamla bourbonska palatset eller Palais de l'Elysée nationale, såsom det då kallades. Ibland kommer man till fots tidigare än de som åka. Ändå någon tröst för den som icke har hästar och vagn. Så ofta jag gått uppför den breda trappan till festvåningen av detta palats, och det skedde nästan varje torsdag under vintersäsongen 1850—51, har jag tänkt på dem som gått denna trappa förut. Det är en vacker samling alltetter som man tar det.

Markisinnan Pompadour bebodde detta palats till sin död år 1764. När hon kände sitt slut nalkas, gav hon sin biktfader befallning att genast föra henne till Versailles. Hon hade kungligt privilegium på att där få dö, men det var det enda kungliga privilegium hon gick miste om. Hon dog innan ekipaget hann köra fram. Där arresterades år 1793 prinsessan Elisabeth, den olycklige Ludvig XVI:s

lika olyckliga syster, för att lägga sitt huvud under giljotinen. Där tog Napoleon I in år 1815 efter återkomsten från Waterloo, men han hade icke roligt där. Där residerade kort tid därefter ryske kejsaren Alexander, under det hans kosacker nedhöggo träden i Boulognerskogen för att värma sig med dem. Många storheter hava beträtt denna trappa med mer eller mindre tunga steg, mer eller mindre lätt samvete. Nu bodde där Louis Napoleon, republikens president, och han hade roligare.

Dansen hade redan börjat och det gick livligt till i den föga rymliga festsalen. Det överraskade mig att där finna så många unga officerare, mest löjtnanter. Under förra säsongen såg jag där ingen militär under majors grad. Det var den nya militärdespotismen som nu gjorde sina första »pas». Damernas toaletter voro, det förstås, granna och dyrbara. Det var visst ingen brist på skönhet och behag, men det var överflöd på smink och briljanter. Många damer buro på högt upplagt hår riktiga kronor eller diadem av juveler. En fulländad skönhet fanns där dock, en ung spanska med ljusrött hår och svarta ögon. Spaniens sol har sina infall. Bland denna talrika samling funnos måhända de som redan sågo kejsarkronan på Napoleons huvud, men jag tvivlar på att någon såg den på henne med ljusröda håret och svarta ögonen. Den kom dock dit en gång. Jag tvivlar även på att han själv ännu hade någon aning därom, han, mannen med de korta benen, den grågula hyn, de halvslutna ögonen, den långa näsan med de lika långt utskjutande mustascherna och den där munnen med stereotypleendet, kallt och isande som solglimten en februaridag i norden.

Han, och det var presidenten själv, slog några varv kring festsalen, ledande såsom vanligt vid armen sin kusin prinsessan Mathilde, Jerômes dotter och gemål till furst Demidoff, men vilken icke fick komma till Paris när gemålen var där. Prinsessan Mathilde hade redan då något av en matronas figur, stätlig nog, dock mest

beundrad för sitt halsband med juveler tjocka som en tumsände. En stund stod jag helt nära dem och det var vid bufféen eller rummet där förfriskningar intogos och där champagne tömdes omåttligt och tryffelpastej slukades glupskt, isynnerhet av de unga militärerna. Om jag varit klarseende, hade jag genast då kunnat sluta till den andra rätten, som var Frankrikes frihet, nedsköljd av dess söners blod.

Presidenten och hans kusin drucko te. Det var första och sista gången jag såg svinxen öppna mun; jag såg honom till och med blåsa på tekoppen. Det fanns då något som var för hett för honom, något som han fruktade att bränna sig på. Klockan elva var han försvunnen, men prinsessan Mathilde gjorde ännu en stund les honneurs. Klockan halv tolv uppspelades till final en vild galopp. Det vimlade för mina ögon av epåletter och balkoaffyrer, av röda byxor och vit sidensars. Golvet gungade, murarna skälvde. Jag kände mig underlig till mods, men anade ej att det var sabelväldet som, omarmande »la belle France», redan dansade bort med henne.

Klockan var precis tolv när jag på hemvägen gick över boulevard des Italiens. Jag stannade där, lyssnande till ett dovt ljud, som närmade sig från Place de la Concorde, och snart såg jag en stor täckvagn med ridande gendarmer, två före och två efter.

»Vem åker så här med poliseskort mitt i midnatten?», mumlade jag för mig själv.

Det dova rullandet av vagnen, den jag icke mera såg, var det enda som svarade. Men snart dog även det ljudet bort, och därmed ändades den första dagen.

Andra dagen.

Tidigt följande morgon väcktes jag av ropet: »Revolution i Paris!» Man kan bli vaken och klarögd av mindre. Jag igenkände genast min värd lutad över min säng.

»Revolution i Paris!» fortfor han, »nationalförsamlingen sprängd, Cavaignac, Changarnier och Lamoricière arresterade i natt och avförda till Ham. Trupper inrycka oupphörligt, presidenten redan till häst i Champs Elysées!»

Aha, tänkte jag, bjöd han på te i går, så bjuder han på kaffe i dag.

Snart var jag klädd och ute. Palais des Tuileries var i närheten och jag skyndade först dit. På rue Rivoli längs efter det höga järnstaketet till parken vid detta slott såg jag smärre grupper av folk i blus, ansträngande sig för att läsa något som tycktes vara uppklistrat på en och annan av de stenpelare, vilka sammanhålla gallerverket. Men det var ännu för mörkt för att kunna läsa. Ingen av de personer jag mötte syntes häpen eller överraskad. Men huru är det också möjligt att i Paris bli häpen eller överraskad av dylikt!

Äntligen uppgick solen, föregången av en lätt vind som renade den nyss något dimmiga luften. Nu kunde man läsa proklamationerna, undertecknade av Louis Napoleon. Han kallade sig ännu: »Président de la république française». Proklamationes första paragraf lydde: »Nationalförsamlingen upplöst och allmänna omröstningsrätten återgiven.» Vidare fick man veta, att presidenten, för skyddandet av republiken, vilken uppgavs ha varit på det förfärligaste hotad, nödgats häkta, utom de tre generaler som ovan nämndes, även generalerna Bedeau, Le Flô och överste Charras (dessa tre kända såsom nitiska republikaner), jämte Thiers (orleanist eller republikan allt efter omständigheterna) samt Lagrange (socialisten, chefen för de förmenta »röda»).

Småningom blev det livligare i arbetargrupperna och ett dovt sorl uppsteg ur dem, varigenom urskildes följande infall:

»Nationalförsamlingen sprängd. Adieu, mon père Nicolas!» ropade en.

»Adieu mon père Nicolas!» var refrängen på en den tiden mycket populär visa i Paris, egentligen hänsyftande på Napoleon, vilken man i visan önskade dit där pepparn växer. I visan nämnes också uttryckligen Cayenne. Men ingen hade heller något emot att även dit förpassa nationalförsamlingen, vars majoritet, bestående av legitimister, orleanister och bonapartister, var högst impopulär bland folket.

»Allmänna omröstningsrätten återgiven», yttrade en annan, »c'est bien! Det är en krok med domkraft. Hela Frankrike kan hänga sig på den.»

»Cavaignac och Lamoricière häktade!» inföll en tredje, »tant mieux! Skuggorna av dem, som stupade för deras kartescher under junidagarna, få då äntligen ro i sina gravar.»

»Men se då bara till att icke februarihjältarna i stället vända sig i sina», tillade en fjärde, hänsyftande på dem som i februari 1848 stupade i striden för republiken.

»Och republiken räddad!» utbrast en femte, »soyons amis, Cinna! Vargen räddar lammet.»

Jag kastade en blick uppåt gatan, fruktande för sergents de ville. Men emot vanligheten syntes de icke till. En sådan dag borde de väl vara på benen och det voro de nog. Men var voro benen?

I detsamma fängslades mina ögon av en bländande syn, som närmade sig oss från Place de la Concorde. Det var som såge jag en hel kolonn av lågor rycka an.

»Les carabiniers!» ropades omkring mig. Det var morgonsolen som sken på karabinjärernas gyllene kaskar och harnesk. Det dröjde icke många minuter förrän vi hade dem mitt ibland oss. De redo dock i sakta skritt, en förtrupp och en eftertrupp. Men emellan dessa bägge visade sig Napoleon själv till häst med sin farbror Jerôme Bonaparte på högra sidan och general Magnan (den avdankade Changarniers efterträdare) till vänster. Presidentens ansiktsuttryck var icke annorlunda än den föregående aftonen då han var värd i Palais de l'Elysée. Samma halv-

slutna ögon, samma stereotypleende. Dock tyckte jag att han visade sig mindre besvärad nu än när han blåste på tekoppen.

»Vive la république!» skallade det från gatan.

»Vive la répyblique!» ropade Napoleon själv, i det han blottade sitt huvud. Han uttalar u som y, vilket redan vid hans första inträde i Konstituerande församlingen år 1848 stötte det franska örat.

»Au diable!» yttrade också helt nära mig en av dem som nyss talat, »han prononcerar république så man kan bli galen. Det går bestämt lättare för honom att ropa: Vive l'empire! Men då bör Frankrike prononcera som han och ropa: A l'empyrée (åt evigheten)!»

Napoleon och hans eskort avlägsnade sig under fortfarande leverop för republiken, men bättre uttalade, och styrde kosan, som det sades, åt Place de la Bastille. Jag hade nyss tittat efter sergents de ville, men nu fick jag se tillräckligt av den sorten. Emellan rue Rivoli, som Napoleon då passerade, och rue S:t Honoré, löpa korsande flera smala gator eller gränder. När nu Napoleon med sitt följe, under sitt skridande framåt, drog förbi någon av dessa små gator, så framstack ur mynningen av varenda bland dem liksom ett buskage av bajonetter, men vilket, när presidenten passerat, drog sig tillbaka igen och försvann, det vete himlen vart. Det var plutoner av 'Linien', över vilka de resliga sergents de ville visade sina mörka hotfulla ansikten. Man såg att allt var utmärkt väl rangerat.

Större delen av hopen följde presidenten, vilken, som sagt var, begav sig till bastiljplatsen för att inför folkkvarteren inom Faubourg S:t Antoine uppträda såsom den hotade republikens räddare. Jag begav mig åt motsatt håll för att se hur det stod till på Place de la Concorde. Där fann jag uppställd en större truppstyrka med en general i spetsen. Det var Canrobert. Här och där folkgrupper under livligt samspråk, att döma av gesterna, ty

de mera viskade än talade. Sammaledes på bulevarden, dit jag sedan styrde kosan. Jag närmade mig en av grupperna där.

»Men var det inte han själv som en gång inskränkte allmänna omröstningsrätten?» frågade en.

»Jo.»

»Varför återtager han den nu?»

»Le suffrage universel, liksom le bon dieu, duger för allt och för alla», svarades.

Jag fortsatte min väg. Bodarna började nu öppnas och handelsmännen tittade ut med oroliga ansikten. Händelsevis kom jag att stanna framför en bod med sorgsaker. Jag tyckte att de som sysslade därinne syntes vida lugnare än de andra. Kanske förutsåg man gynnsammare konjunkturer för denna detalj av kommersen. Jag gick vidare. Paris kom alltmer på benen, men det var tystare än vanligt även vid denna tid på dygnet. När jag från bulevarden vek in på den gata, som leder till den trakt där jag då bodde, saknade jag folkkvarterens affärsmän eller de vanliga utroparna av småsaker. Detta är, som bekant, ett betydelsefullt tecken.

Just då jag beträdde min gata, eller rue Croix des petits Champs, mötte jag en trupp lansiärer i sina vita kappor. Efter dem följde sju stora täckvagnar, ytterligare eskorterade av en trupp samma kavalleri. Jag följde detta tåg med ögonen och såg det hålla utanför franska bankens hus, som är beläget vid samma gata.

»Vad betyder det där?» frågade jag en tapetserare, som bodde i samma hus som jag.

»Vad det betyder?» upprepade han, »det betyder, tout simplement, att republikens president ingår som medintressent i banken. Vad han satt in, det vet jag ej, men att han tar sin utdelning, det är säkert. Kort och gott, han plundrar den. Från i dag har varje soldat ett femfrancsstycke om dagen utom fri déjeuner. Presidenten är gästfri, det synes nog på lansiärerna.»

Jag upptäckte nu att de icke voro särdeles sadelfasta. Deras ansikten blossade och de vickade åt bägge sidor på hästryggen.

»Så usurperar man ett välde», anmärkte tapetseraren.

»Och hur tror ni att detta skall sluta?» frågade jag, och vem frågade icke så den tiden!

»Det beror på vem som blir frikostigare: folket på blod eller usurpatorn på brännvin», svarade tapetseraren och gick.

*

Klockan åtta på aftonen klädde jag mig för att begiva mig till greve Löwenhjelms musiksoaré vid rue d'Anjou. Men innan jag lämnade mitt rum tre trappor upp, undfägnades jag i förskott med ett musiknummer från gatan. Det var la Marseillaise, sjungen av en stark kör. Jag skyndade till fönstret och öppnade det. Det var redan mörkt, men jag tyckte mig se en folkmassa som fyllde gatan så långt jag kunde se. Men bäst jag såg och lyssnade — och det är med egna känslor man lyssnar till la Marseillaise — studsade jag för en blixt, och därpå följde en handgevärssalva.

»Sången tystnar. Skaran flyr.
Lodet sitter mitt i sångarns hjärta.»

Det var slut på marseljäsen och en gravtystnad följde på den. Det var sista gången jag hörde den i kör. En timme senare hörde jag Hertha Westerstrand sjunga sina ypperliga spanska nationalvisor under det livligaste bifall, ty ingen sjunger dem såsom hon.

Sorg och död vid rue Croix des petits Champs, glädje och liv vid rue d'Anjou, och det nästan i samma andetag. Sångens lön var olika. Men så går det till i Paris.

Tredje dagen.

Tredje dagen, som var onsdagen den 3 december eller dagen efter Napoleons statskupp, satt jag frukosttiden ånyo hos madame Davis. Därinne var mera folk än vanligt, alla med hemlighetsfulla ansikten och talande med svag röst. Den vackra »Mon-bijou» syntes blek och tankfull, och hennes blickar riktades som oftast på den tillslutna dörren till ett inre rum. Jag saknade »Le Pays», en tidning den jag vanligtvis läste. Den redigerades av den sedermera så bekante La Guéronnière, men under Lamartines auspicier, liksom »Le Siècle» samma tid under Cavaignacs. Även pressen sökte lysande skyltar.

Dels för att söka »Le Pays», dels och kanske förnämligast för att tillfredsställa min nyfikenhet med avseende å det där inre rummet, vars dörr »Mon-bijous» ögon så troget bevakade, passade jag på vid ett tillfälle då hon vände ryggen till och gick in i detta rum. Jag fann kring ett bord flera unga män, somliga i blus, andra i vanlig bonjour, men överst vid bordet monsieur Félix Damien med huvudet högre än de andra. Inbegripna i det livligaste samtal, tystnade de tvärt vid mitt inträde, mätande mig med blickar, hälften oro, hälften hot. Men Damien böjde sig ned till de närmaste och viskade något till dem. Han hade sett mig några gånger på detta ställe, visste förmodligen att jag var främling och att jag icke gärna kunde räknas till »les mouchards». Församligen lugnade sig.

Jag bad om ursäkt och frågade efter »Le Pays», och en av blusarna räckte mig ett av de tidningsblad som lågo på bordet. Bland dessa såg jag även en uppslagen större karta över Paris.

»Den stackars Lamartine!» yttrade Damien, med anledning av »Le Pays». »Att fyra månader ha regerat Frankrike och det oaktat icke anses värdig att arresteras och skickas till Ham med de övriga! Och denne La

Guéronnière, som i går med harm förnekade att hans bror blivit underprefekt i usurpatorns tjänst, försvarar i dag statskuppen såsom en nödvändighet! Les miserables!»

»Hade Ledru Rollin 1848, i stället för Lamartine, stått styret närmast», yttrade en annan, »så hade det icke skett som skedde i går och det icke behövt göras som göres i morgon och...»

»Parbleu, Camille!» avbröt Damien, därmed tystande den siste talaren.

»Le pauvre Lamartine!» hördes en mildare stämma bakom mig. »Lyckliga Graziella!»

Det var »Mon-bijou» som stod bakom mig. Graziella var ett av Lamartines ungdomsminnen från Italien, av honom sedermera så mästerligt skildrat. Graziella älskade Lamartine, som då var i sin ålders vår. Men Graziella, också i sin ålders vår, dog av kärlek. Man dör av kärlek, men lever av sorg. »Mon-bijou» hade således skäl att lyckönska Graziella.

Då jag såg att jag besvärade, lämnade jag det där inre rummet med min »Le Pays», varuti jag fann bekräftad La Guéronnières raska omvändelse. Han blev, som bekant, kort därefter Napoleons handsekter och är nu ledamot av kejserliga senaten. »Mon-bijou» visade sig snart i det yttre rummet med samma bleka grubblande ansikte.

»Ni mår inte väl i dag, mademoiselle», sade jag till henne.

»Det ser så ut ibland även när man befinner sig som bäst», svarade hon.

»Det förstår jag ej.»

»Har ni sett den vackra leoparden i Jardin des Plantes?»

»Ja.»

»När han känner sig som lyckligast, sträcker han benen ifrån sig och hänger huvudet så bedrövat.»

»Leoparden är vacker. Men ni vill väl inte likna detta grymma djur?»

»Jag ville vara han, för att med ett enda språng kunna kasta mig över republikens fiender», svarade »Monbijou» under det att hela hennes ansikte flammade till.

»Ni är republikanska», sade jag, »och jag undrar ej därpå. Ni är ju den lycklige monsieur Damiens älskarinna?»

»Hans älskarinna!» upprepade hon med ett visst uttryck av sårad stolthet, »hans älskarinna? Nej. Men jag älskar honom!» tillade hon med en madonnas klarhet i sin blick.

Jag förstod tillrättavisningen. Hon var Damiens brud och skulle nästa fredag bli hans hustru. Ordet älskarinna är något misskrediterat, även i Paris.

Jag lämnade nu madame Davis' restauration och styrde kosan åt bulevarderna, tänkande därunder på »le pauvre Lamartine», såsom »Mon-bijou» uttryckt sig. Jag erinrade mig att det då var jämnt ett år sedan jag för första gången uppvaktade honom, bärande på fickan ett rekommendationsbrev av den alltid tjänstvillige greve Löwenhjelm. Jag är icke bland dem som oförsynt rusa på varje utmärkt person, men jag kunde icke emotstå min iver att en gång se den man, som i mina ögon representerade det ädlaste av Frankrike. Vid det tillfället hade jag tagit med mig och presenterat honom ett vackert inbundet exemplar av hans »Les Girondins» i svensk översättning. Han bad mig då upplåsa ett stycke ur den svenska översättningen, för att höra hur det tog sig ut på svenska, som han naturligtvis icke förstod. Jag deklamerade så gott jag kunde ett stycke ur Vergniauds tal.

»Ah, vous chantez, monsieur!» avbröt mig Lamartine, som synbarligen icke tyckte om det svenska tonfallet; »ni sjunger, hela norden sjunger. Norden är skaldernas land, Frankrike talarnas.»

Han hade dock ingen reda på nordens litteratur. Om »monsieur Tegnér» hade han blott hört talas. Svedenborgs arbeten kände han dock, och var känner man icke det namnet! Han talade då bland annat om sin håg att

en gång besöka norden och om ett eget fartyg som skulle föra honom dit. Lamartine reser som en konung, även sedan han blivit republikan. Det är dessa resor som, i förening med hans stora hjälpsamhet, ruinerat honom och slutligen tvungit honom att emottaga en nationalsubskription, vars första namn var Napoleons. Beklagad av republikanerna, hånas han ännu i dag av legitimisterna, vilka han mera genom födsel än sympatier tillhörde. »Le pompier de son propre incendie» är den benämning det förnäma legitimistkvarteret S:t Germain gav honom efter 1848 års revolution. Under statskuppen 1851 bodde Lamartine på sitt gamla ställe inom S:t Germain vid rue de l'Université, men hade, som nämndes, icke ansetts värdig att arresteras.

Det var på trottoarerna av bulevarderna den tredje icke mycket livligare än det var den andra. Grupper av folk här och där, ödsligt i bodarna och hos restaurangerna. Det stora Paris höll sig ännu inomhus. Alla vädrade minan, men ingen visste var hon skulle explodera. Det tycktes gälla för envar att förskansa sig själv, att se till sitt, men vänta och vara beredd på allt.

Däremot var det nog liv på mitten av bulevarderna eller den egentliga körbanan, och ett brokigt, lysande liv till på köpet, men av det slags liv som nedslår, kväver och dödar. Infanteriregementen tågade fram, kyrassiärernas hästar trampade asfalten och kanonlavetterna rullade tungt. Militärdespotismen presenterade sina legioner.

Jag tyckte att soldaternas ansikten uttryckte bekymmer och oro. Dystra äro också medborgarkrigets segerkransar. Det är cypress och icke lager i dem. Det talades om en armé på 100,000 man. Napoleon hade förstått att väl begagna tiden från den 15 november, då genom splittringen inom Nationalförsamlingen den exekutiva makten kom i hans hand. Han hade hunnit avlägsna den garnison, som ansågs vänligt sinnad mot folket, och i stället inkommendera regementen, mera stämda för honom själv. Kyrassiärerna från de erövrade tyska pro-

vinserna Lothringen och Elsass hade ingenting emot att hugga in på det högmodiga Paris.

Sant är att denna gång gällde det icke att kväva en insurrektion utgången från folket. Den ende sannskyldige insurgenten residerade i Palais de l'Elysée. Om folket denna gång väpnade sig och stridde, så var det för den antagna lagliga ordningen och emot den som, brytande sin ed, våldfört densamma. Vad skulle armén göra i sådant fall? Armén består ju av Frankrikes egna barn, kallade in i lederna genom en medborgerlig skyldighet: konskriptionen. Men det ofantliga flertalet tillhör ju landsbygden. Man lever där ett knappt liv, ofta eländigt. Man flyttas därifrån till kasernen, man klädes väl, födes väl och inbillas från första stund att man är ordningens upprätthållare. Disciplinen slår sitt murbruk mellan dessa livets grundstenar, och det blir en ofantlig sammanhängande massa därav, en kolossal maskin, vilken röres av dens lillfinger som för tillfället har makten. I Ryssland och Österrike t. ex. klickar maskinen ej. I Frankrike händer det att den går sönder. Man har sett det mera än en gång. Galliens gamla frihetskänsla, som trotsade en Cæsars bålverk, är en larv som fräter murbruk och sten.

»Vive la ligne!» hördes nu väldeligen från trottoarerna. Det var en vanlig komplimang åt armén.

»Vive la constitution!» följde än väldigare därpå. Det var åtminstone ingen komplimang åt arméns högste befälhavare.

Dagen förut ropades blott »vive la république!» och det där bar sig, som man såg, ännu tämligen väl i stycke för själva usurpatorn. Men »vive la constitution!» — den konstitution han störtat — det var det första tecknet till motstånd, den första signalen till strid.

Detta var, jag kan ej neka det, ganska uppfriskande att höra. Jag skyndade åt det håll, varifrån ropen kommo. De grupper jag i den riktningen mötte röjde ett helt annat liv än jag funnit förut. Jag hörde flera unga män bland de hopar, som slutit sig till envar av

dem, tala livligt, och jag hörde sådana ord slungas fram såsom »Le traitre!» och »aux armes!» Jag såg andra göra liksom anteckningar på plån och därefter försvinna in i de smala gator, som mynna ut i bulevarderna, likt bäckar i den gemensamma floden.

Jag närmade mig boulevard S:t Denis, steg vid steg med de framryckande trupperna. Men innan jag kom dit blev jag varse en ung man i blus, vilken vid mitt närmande stoppade på sig ett papper, som han hållit i handen. Jag tyckte mig känna igen honom och vid närmare betraktande fann jag att han var en av dem jag ungefär en timme förut sett i det inre rummet hos madame Davis. Det var just samme språksamme monsieur Camille, som Damien i min närvaro tystade ner.

Jag hälsade på honom som på en bekant och han likaledes på mig.

»En ståtlig revy det där», sade jag, pekande på trupperna.

»Det är Napoleons armé så när som på äran», svarade han.

»Jag hörde med glädje ropen: leve konstitutionen! Kommer den att leva eller dö?»

»Det kan jag bestämt säga er i morgon afton.»

»Det är väl litet folk ute på en sådan dag», anmärkte jag.

»Det är för att det skall bli så mycket mer i morgon.»

»Således i morgon?»

»Ja.»

»Jag tyckte jag nyss såg några av era vänner, som gjorde anteckningar och sedan ilade bort.»

»Det är medlemmarna av »la Comité de la résistance». Ni såg den nionde sektionen hos madame Davis i dag. Damien är ordförande för den.»

»Det blir då allvarligt motstånd?»

»När gav sig Paris utan strid?»

»Jag vågar icke fråga av vilka kommittén för övrigt består?»

»Hela vänstern av den sprängda Nationalförsamlingen är där och...»

I detsamma kom någon och slog Camille på axeln. Denne person tog Camille under armen, varefter bägge avlägsnade sig med raska steg.

Jag fortsatte min väg, var snart inne på boulevard S:t Denis och fick ögonen på porte S:t Denis, detta stolta monument över Ludvig XIV:s segrar i Holland och vid Rhen, vilka också äro personifierade på monumentet. Snett emot porte S:t Denis reste sig då en mur med järnbalustrad. Bulevarden var före 1830 lika hög som denna mur och bildade en svår backe. Det var i den backen, den 28 juli nämnda år, halva regementet av Carl X:s stolta hästgarde stupade under ett regn av möbler från de närliggande husen. För att för framtiden förekomma en sådan olycka, lät Ludvig Filip sänka bulevarden, varigenom backen försvann. Men detta hindrade likväl ej att, den 25 februari 1848, två kompanier av Paris' lika stolta municipalgarde krossades på samma ställe. De krossades av projektiler av varjehanda slag som då kastades från muren.

Muren, på vilken man då uppkom medelst en trappa som ledde från bulevarden, är, som jag tror, nu borttagen och trakten däromkring betydligen förändrad. Louis Napoleon har röjt ur vägen även denna strategiska punkt för revolutionen. Men ville han taga bort alla sådana — och man kan vara säker på att han vill — då måste han taga bort Paris. Trakten är emellertid ominös, och den föreföll mig det icke mindre då, när jag, nerifrån skådande uppåt muren, igenkände Damiens resliga gestalt, vilken, stödjande sig mot balustraden däruppe, höll ett litet papper i handen och tycktes skriva något därpå.

Jag skyndade uppför trappan och befann mig snart vid hans sida.

»Ni författar mitt i fria luften, monsieur Damien,» började jag.

»Säg snarare att jag tecknar av», svarade han.

»Ni avtecknar den vackra äreporten?»

»Varför icke hellre den så kallade fredsarmén, som nu tågar förbi och som från 1831 till 1848 kostat Frankrike 6 milliarder, 750 millioner. Vad den sedan kostat vet jag ej på siffran och icke heller vad den äran kan vara värd, som under Napoleons presidentskap störtade romerska republiken. För övrigt är jag ganska belåten med min teckning. Give Gud, jag bleve lika nöjd med koloriten!»

»Ni tänker då även kolorera den?»

»Ja, och min färg är ... blod!» mumlade Damien och försvann.

Krigståget på bulevarden skred oupphörligt framåt och tycktes icke hava någon ända. Kyrassiärernas harnesk och hjälmar skramlade allt starkare, kanonlavetterna rullade allt tyngre.

Fjärde dagen.

Så uppgick den fjärde decemberdagen. Det var en torsdag. Liksom jag dagen förut sett några förberedelser till den strid som, efter vad man sagt, icke kunde utebliva, ville jag nu även skåda några detaljer därav och begav mig för det ändamålet tidigt ut. Det var en ovanligt klar morgon. Väderleken lade följaktligen intet hinder i vägen för den väntade katastrofen. Man vet hur känsliga fransmännen, även de mest stridslystna, äro för regn och oväder. Man skulle kunna göra vad som helst med Paris, om man bara vore säker på att det skvalregnade i åtta dagar och lika många nätter å rad. Fransmannen är räddare om kläderna än om skinnet.

Men nu var luften klar och blid och fönsterraderna i de översta våningarna, femte eller sjätte, eklärerades av morgonsolen. Jag befann mig snart på rue Rambuteau, redan förut skildrad i »Sonen av söder och nord». Denna gata stryker genom en mycket arbetsam stadsdel och har därtill förbindelse med Bastiljplatsen, vars när-

maste grannar äro de stora folkkvarteren inom Faubourg S:t Antoine, arbetarmassornas egentliga tillhåll. Arbetet älskar lugnet överallt, men icke alltid i Paris, det senare förmodligen därför att i den franska arbetarens skaplynne ingår någonting mera än blott och bart tanken på dagligt bröd. Där ingår också, som man vet, känslan för politisk frihet och nationell ära. För dem lider han gärna den djupaste nöd, och, om ingenting annat hjälper, lika gärna döden. Den arm, han så väl behöver för sin och de sinas bärgning, offrar han för dessa ändamål, ehuru han nogsamt vet att även i lyckligaste fall segerpalmen icke blir hans. Det gives naturligtvis också ett arbete, som förtjänar millioner, men det aktar sig. Det konspirerar, men barrikaderar ej.

Det folk, som bor vid ifrågavarande gata, kunde slå den skickligaste ingenjörofficer på fingrarna i fråga om att bygga barrikader. Därhän kommer man genom mångårig praktik. Också fanns det den tiden knappast något hus därvid som icke bar märken efter kulor från kanon och musköt. Jag väntade mig således där mycket av samma kaliber. Jag fann också hopar av arbetare sysselsatta med att läsa tryckta proklamationer, under natten uppklistrade på husknutarna. Mitt öga sökte namnen på dem, som undertecknat proklamationerna. Jag kände flera av dessa namn, alla tillhörande den sprängda nationalförsamlingen, såsom t. ex. Mathieu de la Drôme, Jules Favre m. fl. Men några voro världsbekanta, t. ex. Victor Hugo och Eugène Sue. Intelligensen hade rest sig mot våldet, anden mot materien.

Proklamationerna innehöllo helt enkelt en uppmaning till öppen strid emot Napoleon, usurpatorn, »le traitre», såsom det mycket tydligt stod. Han begagnade republiken för att bemantla kejsardömet, hette det, och vilket, som man vet, en dag också ganska riktigt slog in. Vidare stod det: »Och må denna strid för friheten vara den sista!» vilket däremot icke slog in.

Folket läste och läste om igen, däremellan rådslående.

Ingen syntes ängslig, men de flesta obeslutsamma. Här och där ropades »aux barricades!» eller »aux armes!» Alla syntes varma, men ingen eldad. Varken polis eller militär syntes till. De kunde dock omöjligen vara långt borta. Men den som vill slakta i stort måste se till att hjorden först hunnit samlas. Slutligen började några blusmän att uppriva gatan. Rue Rambuteau ville hävda sin gamla ryktbarhet.

Men mitt egentliga mål denna morgon var Bastiljplatsen. Jag fortsatte därför skyndsamt min väg och befann mig äntligen där. Bastiljplatsen var fylld med folk av olika kön, åldrar och klasser. Jag kom lagom för att få höra en ung välklädd man, som från en upphöjd ställning talade till folket. Jag kände igen ställningen, ett fantastiskt utstyrt åkdon, ett slags char med en vit häst för. Den tillhörde vanligtvis en högväxt och skäggig man med purpurmantel över skuldran och gyllene kask på huvudet. Han liknade en romersk triumfator. Men hans affär var blyertspennor, dem han dagligen sålde på denna plats, hållande långa och omväxlande tal om allt det otroliga som kan göras med blott en enda blyertspenna, och hur mycket mera då med ett helt dussin. Därför såg han helst att man köpte dussintals. Nu för tillfället syntes ej triumfatorn till. Det var också en vådlig dag både för hjältar och blyertspennor.

Av den unge talarens ord uppsnappade jag ungefär följande.

»Messieurs! Två dynastiska grenar äro redan upptorkade, brutna, omöjliga. Bourbonen föll ohjälpligt 1830 och orleanisten lika ohjälpligt 1848 Det fanns en tredje gren, som minnet av hjälteäran uppburit och vid vilken illusionerna hängde som gyllene frukt. Det är den napoleonska, den bonapartistiska. Men från i dag börjar även den att göra sig omöjlig. Tålamod blott, och den skall falla, utan att man behöver röra den ens med eggen av en bordskniv. Stick därför svärdet i skidan, Paris! Tiden med sin lie fäktar i ditt ställe.»

Detta var just icke ett sätt att entusiasmera folk, tyckte jag, och någon entusiasm förmärktes heller icke. Det kan vara en siare den där, tänkte jag också, men det kan lika väl vara en förstucken bonapartist, för att ej säga spion. Jag lämnade Bastiljplatsen och kastade mig in på boulevard Beaumarchais. Den dagen var ingen folkbrist på bulevarderna. Men de flesta sågo för mycket väntande ut, för att kunna räknas till de väntade. Jag hade icke gått många steg förrän jag mötte en numera avliden, men den tiden mycket känd landsman, för detta kommendanten på Vaxholms fästning, överstelöjtnanten Åkerstein, vilken redan ett helt år uppehållit sig i Paris.

Han gick med sin vanliga höga originella mössa och sitt harnesk under den röda västen. Hans originalitet inskränkte sig dock icke till klädedräkten, vartill även hörde mörkgrön frack med ståndkrage samt stövlar med fyra tums bredd för tårna. Han strävade efter att vara olik alla andra och var det också i de flesta fall. Han hade såsom yngling skjutit sin favorithäst därför att hans far en dag beklagat sig över dess dyrhet, och han hade själv därefter, änskönt av adlig börd, ingått som simpel nummerkarl vid ett indelt dragonregemente och tjänstgjort såsom sådan i flera år. Han befordrades dock slutligen till överstelöjtnantsgraden. Det föll honom in ibland, när han ansåg sig ha begått något fel, att döma sig själv till åtta dagars vatten och bröd, vilket han också ordentligen genomgick, och icke sällan gav han sig själv order att med full soldatpackning marschera flera mil på minsta möjliga tid, vilket han också utförde. Mindre tjänlig såsom fredsofficer, skulle han såsom fästningskommendant ha försvarat sig till sista man och sprängt sig själv med fästningen i luften. Han skröt med att han hade den lättaste värjan och den tyngsta sabeln i svenska armén. Han var också man för bägge, men med det skröt han ej. Under hela mitt vistande i Paris var jag nästan dagligen i hans sällskap. Två gånger fann jag honom modfälld, den ena

gången när han, vaknande en morgon, upptäckte att han under sömnen råkat svälja fyra löständer. Den andra gången efter ett kalas på kräftor. Vi hade nämligen i ett fönster till en charkuteribod upptäckt ett fat ovanligt stora kräftor. Åkerstein, som genast fick aptit på dem, bjöd mig och några andra landsmän in i boden. Han frågade efter priset på kräftorna och vi tyckte alla att det var tre sous (omkring tio öre) stycket. Alla kräftorna ströko åt. Men vid likviden upplystes det att vi hört galet och att priset var tre francs (ungefär två riksdaler) stycket. Två riksdaler för en kräfta! Man kan bli modfälld för mindre.

»Det är barrikader vid porte S:t Denis», berättade mig Åkerstein.

»Har det redan varit strid?» frågade jag.

»Nej, det är dukat, men icke serverat.»

»Gott! Dit måste jag!» ropade jag och satte i väg så fort jag kunde genom folkträngseln. Åkerstein följde mig, mindre av nyfikenhet än av vänskap, ty han var stark och pålitlig även i den delen. Ju närmare vi kommo porte S:t Denis, desto mindre blev folkträngseln. Porte S:t Denis var också den dagen en farlig granne.

Äntligen och mitt i mynningen av en bland de långa och smala gator, som löpa ut i bulevarden, såg jag en barrikad nära tre alnar hög eller av en mans höjd. Det var den första barrikad jag sett med egna ögon. På dess spets reste sig en rödmålad stång och därvid svajade den trefärgade fanan. Gevär med påskruvade bajonetter funnos dels sammankopplade nära barrikaden, dels stödjande sig emot den. En talrik skara unga män, de flesta i blus, visade sig där med sina kartuscher vid bältet, en och annan med där instucken pistol eller revolver. Några gingo av och an med gevär på axeln, liksom på post, och uppmärksamma på allt. Alla dessa unga män syntes lika lugna och obekymrade som om ingenting ovanligare vore å färde. Många sågo till och med glada och upprymda ut, liksom det varit fråga om ett vanligt folknöje.

»Den där barrikaden synes mig snarare vara en demonstration än ett försvar», anmärkte Åkerstein, i det han med en axelryckning betraktade barrikaden.

Han hade rätt. Barrikaden tycktes tämligen svagt och vårdslöst byggd. Byggnadsmaterialierna voro de vanliga: några kullstjälpta åkdon och gatsten däruppå. När emöten är riktigt frikostig, består den möbler. Men emöten var fattig den dagen. Barrikadkämparna röjde dock allt annat än ängslan och fruktan. Vid Rambuteaugatan saknade jag beslutsamheten och på Bastiljplatsen entusiasmen. Här fanns åtminstone resignationen — resignationen att dö.

Mellan ena sidan av barrikaden och det ena hörnhuset var en öppning så bred att en och en i sänder därigenom kunde passera. Man hade ännu icke velat hämma kommunikationen, men en kort, ehuru mycket grov bom, nu uppslagen, kunde när som helst fällas ner. Vi sågo många gå ut och in genom denna smala passage, och nyfikna att se, hur den improviserade befästningen toge sig ut åt baksidan, gingo även vi in, helst ingen gjorde min av att hindra oss.

Väl inkomna bakom barrikaden, fingo vi genast ögonen på en stor inkörsport till ett av de hörnhus, mellan vilka barrikaden sträckte sig. Men våra ögon blevo ganska stora när vi blevo varse madame Davis' dotter, den vackra »Mon-bijou», stående på andra sidan om ett större bord, vilket stod i själva portgången. På bordet funnos varjehanda förfriskningar, men därjämte några högar gevärspatroner jämte buntar av bindlar med dylikt som hörer till ett mindre och provisoriskt fältlasarett.

»Mon-bijou» kände även min följeslagare. Han och jag hade ofta varit inne tillsammans på hennes mors restauration. Hon hade många gånger gycklat med hans underliga huvudbonad och breda stövelsulor. Men som den gamle överstelöjtnanten var den artigaste mot damer, man kunde tänka sig och därtill uttryckte sig på franska som en inföding, så stod han särdeles väl hos

den vackra »Mon-bijou» och hon språkade gärna med honom. »Mon-bijou» syntes glad över att få se ett par av sin mors kunder.

»Vad har ni till frukost åt oss i dag, mademoiselle?» frågade Åkerstein, i det han pekade på de skarpa patronerna. »Vad är det där för en rätt?»

»Er favoriträtt, monsieur le colonel!» svarade hon leende, »des pommes en chemise (oskalad potatis).»

»Men som ni inte serverar era vänner, förmodar jag.»

»O non! De äro för våra fiender, och de få dem gratis.»

»Men om era fiender äro granntyckta, om de icke vilja ha någonting gratis, utan i stället betala allt och det in natura eller i samma mynt, riskerar ni då inte väl mycket att vara så nära en barrikad?»

»Vad riskerar jag väl här?» frågade »Mon-bijou». »Jag riskerar väl mera på barrikaden.»

»Men, min Gud!» utropade den välvillige Åkerstein, »det måtte väl aldrig vara er mening att ta plats på själva barrikaden!»

»Jag är ju där redan», yttrade »Mon-bijou». »Där mitt hjärta är, där måste väl också det övriga vara. Men tyst! Hör ni inte? Han talar. O, att hela världen hörde hans röst!»

Vi hörde en välljudande stämma och skyndade ur portgången. Vi sågo nu överst på barrikaden nära invid den trefärgade fanan en högväxt gestalt i rödrutig blus och svart hatt med breda bårder och en röd fjäder uti. Han stödde sig mot en bössa med dubbla pipor. Han talade utåt den öppna platsen och hade ryggen vänd åt oss. Men på gestalten igenkände jag Felix Damien.

Det var egentligen tre order han utdelade.

Den första: Att man skulle gå in i de närgränsande husen och taga vapnen från de nationalgardister som bodde där, ty »åt de fega inga vapen!» hette det. En fransmans yttrande, om än aldrig så kort, har alltid en snärt med knut på och som smäller.

Den andra: Kvinnorna i varje hus skola infinna sig i porten med charpie och bindlar, ty »de likna änglarna däruti att alla lidande tillhöra dem».

Den tredje och sista: Den som icke har med saken att göra han avlägsne sig. »Det är icke en strid för segern, utan för idéen. Frihetens gudinna älskar endast frivilliga offer. Den skynde bort som icke har mod att dö! Det vill också mod till för att leva under förtrycket, men det är den feges!»

Jag såg flera blusmän efter varje order ila bort åt skilda håll. De voro anförarens adjutanter, som skulle verkställa orderna. Men i detsamma hörde jag någonting väsa omkring mig, och strax därpå såg jag tre raketer, uppkastade från barrikaden, ränna upp i rymden och där smälla av.

»Vad kan det där betyda?» yttrade Åkerstein, fattande min arm. »Antingen är det en överenskommen signal mellan denna och övriga barrikader i Paris, eller väntar man ögonblickligen ett anfall på denna punkt. Tyst! Jag bedrar mig ej. Det var en trumvirvel i fjärran. Ah, där ha vi det! Det dån, som nu höres liksom kommande ur jorden, är av en kavallerichock som sopar bulevarderna. Således för sent för oss att återvända samma väg vi kommit. Vi måste söka en annan utgång på denna gata, för att inte bli dödade här.»

I detsamma instörtade genom den smala passagen vid barrikaden en mängd unga män, desamma vi nyss sett utanför densamma, men alla nu med gevär i handen. Vi sågo dem uppställa sig bakom barrikaden och, stödjande gevären på den, lägga an emot bulevarden. Men ännu stod Damien kvar vid den trefärgade fanan.

Jag har svårt för att nu erinra mig min egen sinnesstämning i detta kritiska ögonblick. Men nog tänkte jag bestämt på Leonidas och hans spartaner, när de uppställde sig mot Xerxes' övermakt, då jag kände mig ånyo fattad vid armen av Åkerstein och av honom föras bort. Vi hade dock icke tagit många steg förrän vi

sågo oss omringade av flera beväpnade blusmän, vilka skyndat efter och nu hejdade oss.

Åkersteins besynnerliga kostym och martialiska utseende hade väckt barrikadkämparnas uppmärksamhet.

»Ni är militär, ni är ungrare!» ropade de till honom, förmodligen med anledning av hans höga mössa, »och är ni en gång här, måste ni stanna kvar. Frankrike och Ungern äro vapenbröder och friheten bägges mål... A la barricade, monsieur!»

Oaktat detta uppmuntrande tilltal, protesterade Åkerstein av alla krafter.

»Vi äro ej ungrare», förklarade han, »vi äro svenskar, det vill säga från norden. Vi behöva ej dö för friheten så länge vi kunna leva under dess hägn i vårt eget land.»

»Napoleon är en förrädare! Han mördar friheten!» ropades omkring oss.

»Det är inte vårt fel», ropade Åkerstein, »har ni valt honom till er president, så får ni också dra följderna.»

»A la barricade, à la barricade!» skreko om varandra barrikadkämparna, fattande tag uti min martialiske landsman och ävenledes i mig, fast jag varken såg martialisk ut eller hade hög mössa, och himlen vete hur det gått med oss, om icke »Mon-bijou» hjälpt oss ur knipan. Det var också hög tid, ty ljudet av trummorna och av kavallerichocken hördes allt närmare och närmare.

»Dessa herrar äro icke ungrare», intygade »Mon-bijou», »jag känner dem bägge. Han med höga mössan är tanddoktor. Jag har flera gånger sett honom draga ut tänder på Place de la Victoire, och den andre är hans medhjälpare.»

Oaktat det kritiska i stunden, måste jag draga på mun, när jag hörde min martialiske landsman uppgivas såsom tandläkare, han som ännu icke hunnit sätta i nya tänder i stället för dem han nyligen sväljt ner. De som på de öppna platserna i Paris praktisera såsom tandläkare äro fullt ut lika fantastiskt utstyrda som de

vilka sälja blyertspennor. »Mon-bijous» lyckliga fint, åt vilken Åkersteins kostym gav all trovärdighet, »räddade oss från hjältedöden», såsom Åkerstein många gånger därefter brukade säga.

Efter flera timmars omväg, varunder vi på avstånd hörde handgevären smattra och kanonerna dåna, kommo vi lyckligt hem, envar till sig, och i lagom tid, ty just vid skymningens inbrott tillspärrades de mest trafikerade gatorna av trupper både till häst och fot. Under hela aftonen och första hälften av natten hördes gatustriden rasa, isynnerhet åt det håll där bulevarderna lågo. Först efter midnattstimmen inträdde nattens tystnad för envar. Men gravens tystnad hade långt förut inträtt för mången.

Femte dagen.

Paris är allt för alla. Det är nöjet för de lättsinniga, äran för de äregiriga, lyckan för dem som spekulera. Det är en stad av socker, liksom London är en stad av kol. Men vad man minst kunde tro Paris om är, att det någon gång även kan vara en stad av tårar. Knappast något öga var torrt av de många jag mötte morgonen efter den fjärde december, och mest tårögda voro de eljest så glada bulevarderna, varifrån annars allt strängeligen avlyses som erinrar om nöden och eländet. Dit vågar ej tiggaren sticka sin fot, han får ej skrapa den fina asfalten med sin krycka. Det må vara hur som helst med det övriga Paris, men bulevarderna, Paris' breda bälte, måste alltid briljera, likt en indianhövdings skört gnistrande av pärlor och ädelsten.

Men, som sagt är, morgonen till den 5 december syntes bältet illa medfaret, för att icke säga rent av utplundrat. Överallt förstörelse, överallt spår efter våldet och döden. De höga husen voro bokstavligen översköljda av kulregnet. De stora hålen i husgavlarna visade var kanonkulorna gått in för att våld-

gästa, och på flera fasader voro öppningarna i muren så stora att man kunde titta in i rummen. Flera hus stodo utdöda. Under striden den föregående natten hade överst från vinden skott lossats på trupperna, hette det, och därefter hade soldaterna rusat upp i alla våningarna, spetsande på bajonetterna män, kvinnor och barn. Man berättade att för knappast en halvtimme sedan hade stora vagnar hållit utanför dessa hus och avfört högar av lik. Som man finner, hade soldatesken gått grundligt till väga.

Vid porte S:t Denis visade förstörelsen sitt mästerstycke. En hop arbetsfolk var sysselsatt med att borttaga Damiens barrikad. Men de bägge hörnhusen, mellan vilka barrikaden sträckte sig, voro i ruiner. Stridens huvudpunkt tycktes ha varit där. Också voro gatstenarna i den trakten mest rödfärgade, man kunde se att blodet där flutit i strömmar. Jag tittade in i den portgång, där jag dagen förut sett den vackra »Mon-bijou» framför sitt bord med förfriskningar och ammunition. Ingenting annat förmärktes nu än högar av stenar och grus, som nedfallit från valv och sidoväggar.

Vad hade väl blivit av den tappre Damien och hans brud? Jag vände mig till en av dem som undanröjde barrikaden.

»Monsieur, här har gått hett till i natt», yttrade jag.

»Ja», svarade arbetskarlen med dov röst och utan att se upp från sitt arbete.

»Och många ha stupat här?» fortfor jag.

»Alla.»

»Hur många ungefär?» frågade jag, i tanke att därigenom finna någon ledtråd till det unga parets öde.

»Hur många?» upprepade arbetaren. »Fråga La morgue! fråga Montmartre!»

La morgue är det stora bårhuset vid floden, Montmartre den stora begravningsplatsen för de norra stadsdelarna av Paris.

»Kände ni någon av de fallna?» var min nästa fråga.

»Nej, monsieur.»

»Pardon, monsieur! Kände ni någon?» hördes bakom mig en sträv röst.

Jag vände mig om och mötte den forskande blicken från en reslig polissergeant.

»Nej, jag kände ingen», var mitt svar.

»Vad intresse har ni då i att veta vem eller vilka som fallit här?» fortfor polismannen.

»Nyfikenhetens intresse naturligtvis. Jag är främling, som ni hör.»

Därpå hälsade jag och gick. Jag tyckte att polissergeanten tog ett steg för att följa mig, och jag avlägsnade mig utan att brådska eller se mig om, men kände mig något lättare till sinnes när jag äntligen märkte att ingen hejdade mig. Napoleons polis har ett väderkorn som blivit världskunnigt.

Jag fortsatte min väg utefter bulevarderna. Folkhoparna ökades oupphörligt, tysta, men tankfulla. Överallt fann jag arbetare sysselsatta med att putsa bulevarderna och taga bort blodfläckarna från trottoarerna, ett svårt arbete, ty blod biter in, en envis anklagare, som icke släpper ordet ifrån sig och därför måste bort med våld. De som spillt blodet, nog tiga de!

Jag såg en folkström bölja i riktning mot Montmartre. Jag slöt mig till den och följde med. Vi mötte folk som buro täckta bårar. Alla blottade sina huvuden för dem. I Paris hälsar man alltid på döden. Men jag tyckte att man då bugade sig djupare än vanligt. Den blodiga döden är också respektablare. Kanske var det mången som på dessa bårar såg den mördade friheten. Men den fasta tron på uppståndelsen borde mildra sorgen.

Nu voro vi inom Montmartres begravningsplats, i och för sig själv en hel stad, men av gravmonument. Men i den stunden hade ingen en blick för dem. Vem tänker på gravmonument, när de döda ligga ovan jord! Vi upptäckte genast till vänster från ingången en för tillfället uppställd estrad av sammanslagna ohyvlade bräder, en fot hög och många fot lång, ty

på den lågo som i syskonsäng många, många döda. Jag räknade till över femtio, men de flesta hade redan avhämtats av de sina. Nästan alla voro ungt folk. Flera av dem lågo i fina paletåer, och här och där glänste fram en guldlornjett nära ett öga som icke mera såg, eller nära en hand som icke mera rörde vid snodden. Jag såg män och kvinnor, gubbar och gummor luta sig ned över denna långa rad. Något var hade någon att söka, men tårar föllo antingen man fann eller icke fann.

Då frågade jag inom mig: Varför allt detta? Varför så mycket spillt blod, så många brustna hjärtan mitt i blomman eller fulla hälsan av sitt liv? Varför så många tårar från fäders och mödrars ögon, gjutna över pannor och kinder, som icke mera uppvärmas av dem? Varför? — För det att en enda skulle kunna säga: Frankrike är mitt! För att en kejsartron skulle kunna uppresas, om också piedestalen till den vore en hetakomb av människokroppar! ...

*

Under hemgåendet en timme därefter övergick jag ånyo bulevarden. Man höll nu redan på att reparera de hus som tagit skada under striden. Trottoarerna voro överfyllda av promenerande, och det föreföll mig liksom hade sorgen redan givit vika för den vanliga sorglösheten. Att usurpatorns framgång, åtminstone för tillfället, var given, var numera icke svårt att se. Jag kunde se det på flertalet av de ansikten, som skymtade förbi mig. Det hör till den franska karaktären att lätt entusiasmeras för framgången för det meteoriska i en handling, utan att man för ögonblicket så noga övertänker handlingens rätta beskaffenhet, dess orsak eller blivande resultat. Man beklagar dem som dukat under, men de som flyta ovanpå, »les bâtons flottants de l'actualité», såsom det heter, överraska och blända. Och för övrigt, vem vill vara med om neder-

laget, när man möjligtvis kan få något med av segern? Vad äro spillrorna av ett skepp, om också det stoltaste, mot den obetydligaste barkass som ännu trotsar vågen!

Det var min avsikt att på hemvägen besöka madame Davis, för att få höra något om Damien och hans brud, ty om dem hade Montmartre ännu icke givit upplysning. De funnos icke bland de många på estraden.

Då mötte jag på rue S:t Honoré en landsman och läkare, mycket ansedd även i Paris och numera en av vårt lands mest framstående.

»Vill du följa mig till Hôtel Dieu?» frågade han.

Hôtel Dieu var då det största av lasaretten i Paris och med plats för minst 2000 sängar.

»I dag är överflöd på patienter, isynnerhet på den kirurgiska avdelningen», fortfor min landsman. »Professor Roux, en av Frankrikes celebraste kirurger, gör om en halvtimme sin rond med sina kliniska elever. Det blir friskt med amputationer i dag. Professor Roux får mycket att göra.»

»Bara inte Napoleon för mycket förekommit honom», anmärkte jag, »den celebre Roux är en fuskare mot honom.»

»Du har rätt vad beträffar själva amputationen», svarade läkaren, »men de följa dock olika system i allt som angår förbindningen.»

Jag följde läkaren till Place du Parvis Nôtre Dame, varvid Hôtel Dieu är beläget. Hôtel Dieu är en kolossal, men irreguljär stenmassa, en förening av flera byggnader, som vid olika tider kommit till. Det är endast den åt platsen vända fasaden som röjer någon bestämdare stil och på frontonen prunka i stora svarta bokstäver orden »Hôtel Dieu». En anspråksfull inskription utan tvivel, men Paris är ej sparsamt på sådant. Det är dock meningen att Guds barmhärtighet skall vara representerad där. Mången olycklig har också där funnit sin enda fristad. Många av Frankrikes mest utmärkta söner ha slutat där. Lantara och

Gilbert, den ene stor som målare och den andre som skald, dogo där övergivna av världen och i elände. Utan Hôtel Dieu hade de dött på gatan.

Jag inträdde inom dessa murar, kastande i förbigående en blick på de porträtt av ryktbara kirurger som pryda vestibulens och förmakens väggar. Jag genomgick flera stora sjuksalar. De flesta sängarna voro upptagna av kämparna från gårdagen. Det var en hemsk anblick. Somliga ansikten illa tilltygade av bajonetter och muskötkulor, hade knappast mänsklig form. Min följeslagare växlade ett och annat ord med dessa patienter.

»Lider ni mycket?» frågade han en.

»Ja, men därför att vi misslyckades», var svaret.

»Och ni, har ni fått någon ro på morgonen?» frågade han en annan.

»Jag har haft den angenämaste dröm.»

»Vad drömde ni då?»

»Att man bar mig härifrån till graven.»

»Och detta fann ni så angenämt?»

»Ja, ty jag tyckte att efter mig hitbars en viss person, som mistat bägge armarna och bägge benen och huvudet till på köpet.»

»Och vem var denne person?»

»Le grand imbécile», svarade patienten.

»Le grand imbécile» var ett öknamn på Louis Napoleon, förmodligen med anledning av hans uppträden i Strassburg och Boulogne. Men det öknamnet har han dock icke gjort sig förtjänt av. Hade Louis Napoleon från första början varit mera fruktad och mindre föraktad, vem vet om han då blivit Frankrikes kejsare!

I en av de innersta sjuksalarna funno vi en hop unga herrar samlade kring en säng, men så tätt att de undanskymde för oss den som låg i sängen. Det var professor Roux' kliniska elever, till vilka även några främmande läkare slutit sig. Vi närmade oss denna grupp och hörde en röst — professor Roux' — yttra följande:

»Messieurs! här hava vi en av de svårast blesserade från barrikaderna. Karteschkulan har krossat bägge benen ovan knäet. Därtill har högra axeln, förmodligen under fallet, vridits ur led, vilket gör skadan ännu mera komplicerad. En amputation av bägge benen vore vid en sådan casus förgäves. Patienten har förlorat för mycket blod och befinner sig redan i ett anemiskt tillstånd. Under operationen doge han bestämt.»

Efter dessa ord lämnade Roux med sina elever denna säng och gick till en annan. Men jag stod kvar, ty vad jag nu såg fastnaglade för en stund mina fötter vid golvet. På sina knän vid samma säng låg en ung kvinna, omslutande med bägge händerna patientens ena hand, under det att hennes ansikte höjde sig över hans, redan betäckt av dödens blekhet. Jag tyckte mig upptäcka några lätta konvulsiviska ryckningar i detta ansikte. Men snart utbredde sig däröver ett lugn, ett marmorlugn, som ingenting mera tycktes kunna rubba.

Jag såg den unga kvinnan föra sin mun till hans ögon och sedan sitt öra intill hans nun liksom för att lyssna.

»Död!»

Detta ord hörde jag tydligt och jag tyckte att det opphörligen repades upp. Men aldrig har jag hört det uttalas så, och icke heller kom det från en mänsklig tunga. Det liknade det korta entoniga ljudet av fallande droppar. Det var pulsarnas språk.

Vidare såg jag henne höja sitt huvud och långsamt skåda sig omkring. Inga tårar trillade över hennes kind. De lågo liksom frusna i ögats vrår. Bruste det löst, bleve det, icke regn, utan snö. Det var som hade en ispil genomträngt mitt hjärta.

Slutligen såg jag henne rikta blickarna mot taket och hörde henne frammumla dessa ord:

»Heliga Genoveva! Låna mig för en stund ängeln Mikaels flammande svärd, att jag må förgöra draken! Gärna bleve jag sedan för evigheter fördömd!»

Och de två voro Felix Damien och »Mon-bijou,» och det var den 5 december, samma dag som var bestämd för deras bröllop.

*

Vid rue de la Barillerie i närheten av Nôtre Dame var den tiden ett fem våningars hus, men så smalt att varje våning endast hade två fönster åt gatan. Efter besöket i Hôtel Dieu gick jag upp i detta hus, mera klättrande än gående uppför dess fem långa branta och mörka trappor. I den femte nåddes mina öron av en basröst som sjöng:

»C'est le travail qui créa le monde;
C'est le travail qui partout féconde.
Gloire et bonheur
Au travailleur!»

Jag kände igen både sången och rösten. Rösten tillhörde en barrikadkämpe från julidagarna 1830 och han gick på träben sedan den tiden. Det oaktat hade han varit med under februaridagarna 1848, då han fick sin vänstra arm krossad. Han namn var Didier och han hade i sin ungdom varit arbetare på en mekanisk fabrik. Vid tiden för denna berättelse var han omkring femtio år. För ett år tillbaka hade jag gjort hans bekantskap och var honom tack skyldig för många upplysningar rörande 1848 års gatustrider i Paris, skildrade i »Sonen av söder och nord». Jag var nyfiken att veta vad Didier tänkte om dagens tilldragelser. Jag fann honom sittande vid ett bord, sysselsatt med att bunta hop så kallade »uppehållare» eller långa kautschukband med mässingsspännen, medelst vilka damerna den tiden brukade binda upp sina klänningar. På golvet nära hans stol satt en gosse av ungefär sex års ålder.

Didier, vid hjälpligt lynne när jag inträdde, blev ögonblickligen dyster när talet föll på statskuppen och dess närmaste följder.

»Mycket tappert och ädelt folk har stupat», sade han, »det är endast det tappra och ädla som vågar något. Det fega och det usla akta sig nog. Men vad mer? Den obesjungna tapperheten skiljer sig föga från den begravna fegheten, såsom det heter på något ställe.»

Det är hos Horatius man återfinner denna sentens. Med all säkerhet var Horatius obekant för monsieur Didier. Men fransmannen griper sentenser ur luften och det förefaller ibland som om han kunde se genom pärmarna till den bok han knappast öppnar.

»Emellertid gick det mycket illa den här gången, monsieur Didier», yttrade jag.

»Helt naturligt», svarade han. »Visst kommer man någon gång fram genom sina vänners bistånd, men aldrig kommer man så långt som när man bäres på sina fienders axlar. Det är icke Napoleon som gjort statskuppen, utan det är hans fiender i den sprängda Nationalförsamlingen. Napoleon är blott en konjunkturernas trogne drabant och han skyr intet. Han skulle kväva Paris i ett hav av lågor innan han droge sig tillbaka över Kanalen igen, och han skulle fatta en sugga vid svansen, om han ej på annat sätt kunde komma över ett dike.

»Och folkkvarteren! och Faubourg S:t Antoine som satt med armarna i kors!» anmärkte jag.

»Det fordras minst två armar för att bära dem i kors», replikerade Didier, »och Faubourg S:t Antoine har knappt en, liksom det knappast har ett ben att gå på. Faubourg S:t Antoine är invalid, liksom jag, tack vare de olycksaliga junidagarna 1848. Och för övrigt gör aldrig samma generation två revolutioner. Den generation, som gjort en, blir övermätt och orörlig som en boakonstriktor, och ett barn kan döda den. Men när denne gosse, ni ser, får skägg på hakan, när han en dag blir man, då är det färdigt igen. Eller tror ni väl att de hundradetals kvinnor och barn, som Canrobert denna dag jagade ner i S:t Martinkanalen, tror ni väl att deras röster förgäves ropat till höjden! Nej nej!

»Allons enfants de la patrie!
Le jour de gloire est arrivé.»

»Men då», tillade Didier i det han, resande sig, höjde den enda arm han hade kvar, »då, ingen nåd! ingen nåd! . . .»

Därefter sjönk han ned på sin stol igen, återtog tyst sitt arbete och syntes icke hågad att tala mera.

Jag avlägsnade mig därför med föresats att äntligen gå hem, ty klockan var redan sju på aftonen och jag hade icke varit hemma sedan tidigt på morgonen. Men väl inkommen på min gata, saktade jag mina steg, ty jag närmade mig madame Davis' restauration. Jag hade lämnat den arma »Mon-bijou» på Hôtel Dieu. Hon hade slutligen fallit i fullkomligt raseri, så att läkarna därstädes nödgats taga vård om henne. För att få veta om hon blivit återförd till sitt hem gick jag in på restaurationen.

Jag fann några kunder vid borden och innanför disken på sin vanliga plats madame Davis. Jag hade icke sett henne på två dagar. Hennes ansikte var då runt och blomstrande. Nu var det hopfallet och brunt nästan som på en mumie, jag tyckte att hennes hår vitnat sedan dess. Beklagansvärda kvinna! Endast en mor kan sörja så.

»Var är 'Mon-bijou'?» frågade jag viskande en person, som satt vid bordet närmast mitt.

»På Charenton», svarades likaledes med en viskning. Charenton är Paris' dårhus.

Men hur svagt detta namn än framviskades, såg jag madame Davis, hitintills orörlig, spritta till och stirra på oss.

Det fanns likväl en annan person vilken från sitt bord längst bort i rummet likaledes noga betraktade oss. Han syntes läsa i en tidning. men höll ögonen över tidningen. Det såg ut som om han lyssnade med dem.

»Det är en mouchard», viskade min granne, och de dagarna funnos lyssnare i varje vrå. Man kunde tro att själva luften lyssnade.

Vid ett tillfälle såg jag madame Davis' blickar möta blickarna från den hemlighetsfulle i bakgrunden. Hon mötte dem stadigt och fast. Spionen trotsade hennes blickar en stund, men nedslog slutligen sina.

Den ena kunden efter den andra gick fram till disken och betalte vad han förtärt. Men ej ett ord växlades mellan värdinnan och dem, och den som gick bugade sig vördnadsfullt för henne. Det var som under den tysta bönen i en kyrka. Jag såg också spionen gå fram och betala och lika hövligt avlägsna sig.

Sorgen är helig, och Shakespeare säger:

»Bjud kungar buga sig och böja knä för den!»

*

»Blås, fader Berg, och spela!
Din pipa sorgligt stäm!»

Denna välkända sång, sjungen av en lika välkänd stämma, mötte mig när jag slutligen inträdde i min bostad tre trappor upp vid samma gata. Jag fann flera av mina landsmän församlade där kring en liten bål, som mitt välvilliga värdfolk, en svensk familj, tillrett åt gästerna, medan de väntade på mig. Bland dem voro Åkerstein, Johan Jolin m. fl., och han som sjöng var min värderade numera avlidne vän, den glade Bellmanssångaren, den oförgätlige Per Westerstrand, för detta presidenten i statskontoret.

»Slå dig ner och häng inte läpp, ty vad hjälper det!» ropade han emot mig. »Vi tömde nyss en skål för vårt gamla land, som, efter vad jag förvisso tror, för allo gjort slut på upptåg, lika dem som ännu äro moderna i det galna Paris. En gång snodde jag igenom Benjamin Constants arbeten och erinrar mig ännu följande lilla bit: 'De som vilja despotismen, vilja antingen bli förtryckta eller

förtryckare. I förra fallet förstå de intet och i det senare vilja de inte förstå'. Därför en skål för förståndet, som nog kommer i sinom tid, hur mörkt det än ser ut i världen. Och, käre bröder, efter ni nu alla äro litet melankalkoniska, som det kallas, så skall min visa bli därefter, och ingen passar bättre än den jag nyss tog upp:

»Blås, fader Berg, och spela!
Din pipa sorgligt stäm!» etc.

INNEHÅLL.

Sid.

En moder 7
Mälthuset 13
Djävulens grasserande i Klara skola år 1826 19
Drottning Kristina 29
»Gubben Mallén» 37
Det hemska huset 43
»Vita Rosen» 53
Stor seger men för många troféer 58
Finska fröken 64
Vackra Josephine på Franska värdshuset 74
Thure Bäck 81
En hemsk förlovningsmiddag 88
De röda ögonen 97
Mamsell Emma 103
En spratthöks äventyr 109
Den lidande blomman 116
En general 120
Grodornas drottning 125
En barndomsväns öde 133
Potentia 140
En guvernör 150
En brottmålshistoria 154

Sid.

Guvernanten eller Bildring och förmögenhet 170
Sju glas 178
Två brudgummar och en brud 184
En hertiginna i Uppsala 191
Benjamin Snålandus 199
Ryttmästaren med ärret 210
Plånboken 226
Salig excellensens stångpiska 237
På ett silverbröllop 243
Olycklig för sin skönhet 249
»Mon-bijou» eller Fem dagar i Paris 258

VALDA SKRIFTER

AV

AUGUST BLANCHE

TEATER

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

TEATER

AV

AUGUST BLANCHE

MED FÄRGBILDER AV EINAR NERMAN

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Copyright. Albert Bonnier 1927.

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1927

MAGISTER BLÄCKSTADIUS

ELLER

GIFTERMÅLSANNONSEN

Lustspel i två akter med sång.

Uppfört för första gången å Kungl. Djurgårdsteatern den 6 september 1841.

PERSONER:

Magister BLÄCKSTADIUS.
Fru KASTANIE den äldre, föreståndersa för en flickpension.
Fru KASTANIE den yngre, hennes dotter.
ÖRNEGREN, possessionat.
AURORE, AMELIE, THERESE, KLARA } pensionärer.
LISETT, kammarpiga hos fruarna Kastanie.
En JONGLÖR.
EN SJÖMAN.
PENSIONÄRER. FOLK i Humlegården.

FÖRSTA AKTEN.

Ett rum hos fru Kastanie den äldre, med fond- och sidodörrar. På ena sidan av teatern ett mindre sybord och på den andra, närmare fonden, ett större, varpå finnas böcker, kartor, skrivböcker, griffeltavlor, sybågar m. m.

Första scenen.

FRU KASTANIE D. Ä. *(sittande vid det mindre bordet).* LISETT *(inkommande från fonden, bärande på en bricka kaffepannan etc. samt ett tidningsblad).*

Fru Kastanie d. ä. *(ond).* Tycker du klockan är åtta nu? Jag har minst en halvtimme väntat på den välsignade kaffetåren. Gör om det en gång till, och jag kör dig genast på porten, hör du det!

Lisett. Inte rår jag för det, söta fru! Kökskammaren ligger åt norden, och det är alltid svårt att vakna i det väderstrecket. *(Sätter kaffepannan på bordet, varvid gräddskålen faller i golvet.)* Aj, förlåt, söta fru!

Fru Kastanie *(uppspringande).* Grädden på servetten och örat på min nya gräddskål sönderslaget! Det skall du få betala, det lovar jag! *(Nyper Lisett i örat.)*

Lisett *(gråtande).* Jag hade lust att gå i sjön från alltsammans.

Fru Kastanie. Ack, om du gjorde det! Jag skulle ställa till kalas bara i glädjen.

Lisett. Ja, inte gör jag det heller, det kan frun glädja sig åt — förr slår jag sönder allt som finns här i huset.

Fru Kastanie *(häftigt).* Gå din väg! Bort från mina ögon! *(Lisett går gråtande.)*

Andra scenen.

FRU KASTANIE *(ensam).*

Det är lycka att jag har ett så stilla och trankilt lynne, annars tror jag visst jag för längesen förargat slag på mig. *(Dricker kaffe och ögnar i detsamma på tidningen.)* Vad för slag! En giftermålsannons nu igen — det är nu aldrig annat än såna där galenskaper i tidningarna — jag undrar hur den låter. *(Läser.)* »En man i sina bästa år, bosatt på landet, där han har en större, skuldfri egendom, önskar sig en ledsagarinna genom livet. Hon bör icke vara äldre än tjugufem år, av ett milt och fredligt sinnelag, förenande med en bildad och vårdad uppfostran vana vid lantliga hushållsbestyr. Den som skriver dessa rader har genomgått många lidanden, och hans mål är, att för de återstående dagarna av livet bereda sig åtminstone någon trevnad och lycka, och må därför ingen besvara denna annons, som ej känner sig kunna bidraga till vinnande av detta mål. Svaret, varuti torde uppgivas stället och timmen för ett möte, meddelas i försegglad biljett till Enslingen och inlämnas på Dagbladskontoret.» — Stackars karl! Han måtte vara bra olycklig! Det gör mig riktigt ont om honom — — — *(Stiger upp.)* Gud! Vad det är odrägligt att hålla pension! Jag tror jag hellre ville dressera kanariefåglar än uppfostra flickor — och det här stadslivet sen — landet har alltid varit min smak. — *(Patetiskt.)* Bäckens sorl i den stilla dalen, aftonvindens sus i den gröna lunden, näktergalens sång i den djupa skogen. Ack! Vad jag gärna ville tillbringa mina dagar på landet! Det är nu jämnt i tio år jag varit änka. Jag har tusen gånger sagt, att en kvinna aldrig borde gifta sig, ty sämre varelser än karlarna finnas inte, men när man en gång börjat på med den saken, så bör man väl också hålla ut därmed. — En änka är alltid att beklaga — hela världen tror sig få göra med henne vad den vill. *(Läser tidningen.)* »Hon bör icke vara äldre än tjugufem år.» Jag begriper inte, hur en man, som för

övrigt skriver så förståndigt, kan vara så enfaldig och bestämma en viss ålder; tror han, den gunstig herrn, att en flicka före tjugufem års ålder går åstad och gifter sig enkom för att göra en man lycklig? Nehej, min gubbe lilla — — Tjugufem år — fördömt att jag så nyss skulle skicka in min mantalsförteckning! — Där står: »Änkefru Kastanie, född år 1804» — således ohjälpligt fyrtio år! — De där mantalsförteckningarna äro blott till för att chikanera hederligt folk! — Fyrtio år — nå ja, vad betyder det? — Ett fruntimmer, som är fyrtio år, brukar aldrig vara äldre än trettio år, i trots av alla mantalskommissarier i världen — men det återstår i alla fall fem år — lappri! — Kan man pruta av tio, så är väl fem en småsak. — Min dotter är tjugutvå år, men hela världen säger, att vi se ut som tvenne systrar, fast hon är något yngre än jag. Därför är jag nu inte äldre än tjugufem år, på sin högsta höjd tjugufem år och därmed punkt. *(Läser i tidningen.)* »Av ett milt och fredligt sinnelag» — ja, det skall Gud veta, att jag är den fredligaste människa på jorden — jag säger inte ett enda ont ord åt någon, bara ingen gör mig något för när. *(Ringer.)*

Tredje scenen.

FRU KASTANIE. LISETT *(med tårar i ögonen).*

Lisett. Vad befaller frun?

Fru Kastanie *(med mild stämma).* Hör du, Lisett lilla, har du varit beskedlig och städat av sängkammaren?

Lisett. Ja, söta fru.

Fru Kastanie. Kom litet närmare, mitt barn — du behöver inte betala gräddkannan, du slipper det, min flicka *(glömmer sig och talar hårt)* fastän du borde det med rätta — *(åter sin milda röst)* nej, du bör inte vara ledsen längre — jag är ju den beskedligaste matmoder, det borde du känna.

Lisett *(avsides, tagande sig på örat)*. Ja, nog känner jag det alltid.

Fru Kastanie. Jag är ju mild och tålmodig som en ängel?

Lisett *(avsides)*. Med b framför.

Fru Kastanie. Nå, varför svarar du inte, min snälla Lisett? Ser du, det kan lätt hända, att den bästa människa förivrar sig ibland och fäller något hårt ord, men då bör man alltid låta det gå in genom det ena örat och ut genom det andra.

Lisett. Ja, när frun säger något, så gör jag det också, men ska örfilarna gå samma väg, så kan jag hitta på få örsprång, och det är inte det bästa.

Fru Kastanie. Se så nu, Lisett, vi äro ju goda vänner igen. — Nå, hur tycker du att jag ser ut i dag? Har du sett någon, som har så fina och mjuka händer som jag?

Lisett. Fina och mjuka — åja, söta fru, på avstånd så —

Fru Kastanie *(ond)*. På avstånd, sa du! — Än på nära håll då? *(Nyper Lisett i armen.)* Har jag inte mjuka händer, min söta vän?

Lisett *(gråtande)*. Aj då! Vad har jag nu gjort för ont igen? — Jo, mycket fina och mjuka, söta fru. *(Går ut.)*

Fjärde scenen.

FRU KASTANIE *(allena)*.

Jag har inte på länge varit så nöjd med mig själv som i dag — *(Läser i tidningen.)* »Av en bildad och vårdad uppfostran.» — Det gläder mig verkligen att även i den vägen kunna gå honom till mötes — den som i femton år hållit pension, måtte väl, om någon, vara bildad. Aldrig skall i vårt hus behövas någon guvernant, det är säkert, det. — Som sagt är — mitt beslut är fattat: jag skriver

svar, och det genast, ty man kunde eljest så lätt förekomma mej; det ges, gudnås, så många giftassjuka fruntimmer här i Stockholm. *(Sätter sig vid det mindre bordet och skriver.)*

Femte scenen.

FRU KASTANIE D. Ä. *(skrivande)*. FRU KASTANIE D. Y. *(från ett sidorum, med sorgset utseende. De varse-bli ej varandra).*

Fru Kastanie d. y. Om det vore en sanning, att människan endast är till för att, som en lekboll, kringkastas av motgångens böljor, till dess hon krossas mot den klippa, som kallas graven, då — vore det förfärligt.

Fru Kastanie d. ä. *(skriver)*. »Ett bättre civiliserat fruntimmer i de lyckligaste omständigheter» — *(Funderar.)*

Fru Kastanie d. y. Nej, så kan det ej vara. Vår jord är blott en prövningens skola, ty annars hade det varit bättre att aldrig födas.

Fru Kastanie d. ä. »I fulla styrkan av sin ålder» — nej, det låter inte så bra! — »I blomman av sin medelålder» — se det var rätta ordet, det.

Fru Kastanie d. y. Att en gång finna ro — gravens stilla ro — är en av mina innerligaste önskningar.

Fru Kastanie d. ä. »Är hugad att gå era önskningar till mötes och knyta ett band» — nej — »ett rosenband för hela livet» — så skall det vara.

Fru Kastanie d. y. Har jag då intet, som fäster mig vid livet? Jag har ju en moder.

Fru Kastanie d. ä. »Hon är, som ni önskar, av ett milt och fredligt sinnelag.»

Fru Kastanie d. y. Men hon är kall och hård; aldrig hade hon ett modershjärta för mina lidanden.

Fru Kastanie d. ä. »Smickrar sig av att vara en hugnad för alla som omgiva henne.»

Fru Kastanie d. y. Jag kan ej dröja längre här hemma — jag måste lämna min mors hus, — hur skall detta sluta?

Fru Kastanie d. ä. Hur skall jag hitta på något passande ställe för ett möte? Låt mig se nu!

Fru Kastanie d. y. Var skall jag finna en tillflyktsort för mig och mitt faderlösa barn?

Fru Kastanie d. ä. Jo, i Humlegården, klockan sju i morgon afton. *(Skriver.)*

Fru Kastanie d. y. Allt är mörker omkring mig!

Fru Kastanie d. ä. Det är just lagom skymning vid den tiden.

Fru Kastanie d. y. Ingen ljusstråle genomtränger mörkret!

Fru Kastanie d. ä. »En vit viol bäres av det fruntimmer som där möter er.»

Fru Kastanie d. y. Ingen ängel viskar tröstens ord till min själ!

Fru Kastanie d. ä. »Trenne hostningar äro signalen» — »södra allén.» — Nu är det färdigt *(lägger ihop brevet)* nu utanskriften: »Till Enslingen!» — Se så ja — vem skall jag nu få som bär bort biljetten? *(Stiger upp och blir varse sin dotter.)* Är du här igen? Samma lipande som vanligt!

Fru Kastanie d. y. Göra då mina tårar så mycket buller av sig?

Fru Kastanie d. ä. Nå, gråt så mycket du vill, bara jag slipper se det. Kors, vad dina ögon äro röda! Ser jag ut som jag skulle vara din mor, jag? Kom hit till spegeln, så få vi se, vem av oss har det yngsta utseendet.

Fru Kastanie d. y. *(sätter sig vid det mindre bordet)*. Goda mamma, förskona mig!

Fru Kastanie d. ä. Det här blir för odrägligt på längden! Det förstör mitt eget glada och jämna lynne. Det är tacken för jag lagade så att du blev lagligen skild från din man, den äventyraren, den eländiga varelsen!

Fru Kastanie d. y. Smäda honom inte — är han ej nog olycklig förut? Skild från sitt fädernesland, skild från sin maka, som aldrig bort övergiva honom, berövad sitt barn, som han älskade så mycket.

Fru Kastanie d. ä. Nå så res efter honom då! Sedan han först ruinerat sig själv och andra, rymde han från hus och hem som en bedragare.

Fru Kastanie d. y. Stackars Fredrik! — Det ena slaget efter det andra drabbade dig, men min hand gav dig likväl det hårdaste — dock, du är hämnad. — Dessa tvenne långa år hava hämnat dig. — Sömnen har flytt mitt läger, friden min själ, och mina ögon, liksom förtorkade källor, ha knappast en tröstens ord kvar för mitt lidande hjärta!

Fru Kastanie d. ä. Jo, det var minsann en vacker fågel att beklaga. — En gång för alla befaller jag dig att icke tala ett enda ord mer om honom. — Klockan är nio redan, och vi ha snart hela bisvärmen här, — men vänta, det skall bli på annat sätt rangerat här i huset — jag hoppas snart få agreablare saker att syssla med, än tröska förstånd och kunskaper i flickbytingar. *(Avsides.)* Nu fort att få tag i någon som går bort med biljetten. *(Går ut.)*

Sjätte scenen.

FRU KASTANIE D. Y. *(allena).*

Under ett helt års tid har jag sökt skaffa mig någon tjänlig plats, tillräcklig att underhålla mig och mitt stackars barn, men förgäves. Jag har annonserat, jag har genomläst alla tidningsannonser, men allt förgäves. *(Tager tidningen och läser däri.)* Inte heller i dag någon annons, som är skäl att svara på. — En giftermålsannons igen — också ett sätt att söka lyckan — och vem vet om inte det sättet kan vara lika bra som något annat. — Mitt äktenskap grundade sig på den innerligaste kärlek, och minnet av ett års sällhet är det enda som återstår mig,

medan kvalen av en evig skilsmässa fräta mitt hjärta. Dock, det var ej heller Fredriks skull. Olyckliga affärer tvingade honom att resa bort i främmande land, och Gud vet var den olycklige nu irrar. Min mor nödgade mig att taga skiljebrev. *(Ser i tidningen.)* Det ligger något allvarligt i denna annons, som vida skiljer sig från vad sådana vanligtvis innehålla. — Om jag skulle — — nej, nej — och likväl griper den mot vågorna kämpande efter ett halmstrå till sin räddning. — Ack, den som bleve en beskyddare för mitt barn, jag skulle kunna bli hans slavinna! Finns väl något offer så stort, som ej moderskärleken skulle kunna göra? Om jag besvarar denna annons, om jag i detta svar yppade allt som föregått i mitt inre, ty att bedraga vore rysligt! — Förnuftet ogillar mitt handlingssätt — men en oförklarlig känsla ur djupet av min själ talar likväl därför. — Dåraktiga svärmerier! — Men att vara dåraktig för det man mest älskar här på jorden — ack! Själva himlen bör ej kunna annat än gilla det? *(Tager tidningen och skyndar in i ett av sidorummen.)*

Sjunde scenen.

AURORE. THERESE. AMELIE. KLARA *(och andra pensionärer)*.

Kör.

Mel.: »Philomelevalsen» av Strauss.

Hur flitigt var dag i pensionen vi gå,
att lära oss tyska och franska förstå,
och dansa och sjunga och spela klaver,
och rita, brodera med mer!
Snart likväl stunda gladare dagar.
Bort då med böcker och papper och pennor, moraler och tross.
Snart vi varenda gosse behagar,
de redan börja att springa och krusa och fjäsa för oss.

Aurore.

Hör, flickor, jag vill säga er,
snart gifter jag mig, som ni ser,
då tar jag mig en officer —
Off'cer det är off'cer.
Men aldrig någon skrivare,
och aldrig någon borgare:
bevars för någon borgare! —
Off'cer det är off'cer!

Kör.

Hur flitigt var dag i pensionen vi gå,
att lära oss tyska och franska förstå,
och dansa och sjunga och spela klaver,
och rita, brodera med mer!

(Efter sångens slut taga de ihop och valsa några varv omkring teatern, trallande på dansmelodien.)

Attonde scenen.

FRU KASTANIE D. Ä. DE FÖRRA *(upphöra genast med dansen och taga plats vid bordet).*

Fru Kastanie d. ä. Bon jour, mes dames!

Aurore, Therese, Amelie *(och de övriga pensionärerna uppstiga och niga).* Bon jour, madame!

Fru Kastanie. Comment vous portez-vous, mesdames?

Pensionärerna *(niga).* Fort bien, madame! *(De sätta sig.)*

Fru Kastanie *(sätter sig vid det mindre bordet).* Nå, kan fröken Aurore sitt verbum i dag?

Aurore *(närmar sig frun med grammatikan i hand).* Oui, madame!

Fru Kastanie *(rättar henne)*. Våi, ska fröken säga — hur är det, flickor?

Pensionärerna. Våi, våi, madame!

Fru Kastanie. C'est juste! *(Tager boken från Aurore och förhör henne.)*

Aurore. J'aime jag älskar, tu aimes —

Fru Kastanie *(avbryter henne)*. Attendez — fröken skall lägga mera accent på j'aime jag älskar. *(Avsides.)* Ack, jag älskar verkligt, det känner jag! *(Högt.)* Nå vidare!

Aurore. J'aime jag älskar, tu aimes du älskar, il aime han älskar, nous aimons vi älska, vous aimez I älsken, ils aiment —

Fru Kastanie. Det kan vara nog nu.

Aurore. Jag har börjat på något med de irreguljära verben.

Fru Kastanie. Onödigt, min fröken; de där irreguljära verben äro blott ett påfund av några dumma författare, men jag skall åtminstone ta bort dem i min pension! *(Till flickorna.)* Quel temps aujourd'hui?

Pensionärerna. Il fait mauvais temps, madame!

Fru Kastanie. Ruskigt väder, ja. -- Gud låte det bli bättre i morgon! *(Avsides.)* När det regnar, är det så sumpigt och lerigt i Humlegården, att man riktigt kan bryta benen av sig. *(Högt.)* Det är nog nu med den franska lektionen för i dag. Adieu, mes dames!

Pensionärerna *(uppstiga och niga)*. Je suis votre serviteur, madame.

Fru Kastanie *(avsidés)*. Ännu har jag inte fått biljetten avskickad; det måste jag genast dra försorg om. *(Går in i ett av sidorummen.)*

Nionde scenen.

DE FÖRRA *(utom fru Kastanie)*.

Aurore. Hör ni, flickor, är någon av er i Innocencen?

Flickorna. Nej, inte jag!

Amelie. Inte jag heller! — Det skall vara så tråkigt och stelt i Innocencen, men hos de Redlige Svenskar är jag var söndag.

Therese. Det måtte vara mycket roligt där!

Aurore. Åja, men det finnes inga adelsmän bland de Redlige Svenskar.

Therese. Vad skall man då där att göra?

Amelie. Pappa talte om i går, att alla adelsmän och präster ska bort, och att det ska ske vid riksdan.

Aurore. Jo, det vore hyggligt, det! — Vem skulle då dansa med oss på balerna? Vem skulle anföra kottiljongerna? Bönderna kanhända?

Pensionärerna. Usch då!

Aurore. Prästerna må gärna fara sin kos.

Therese. Ja, men nog ä hovpredikanterna söta, så tycker jag åtminstone.

Amelie. Jag också.

Aurore. Har ni hört när mamsell Lind skall komma hem?

(Magister Bläckstadius höres gnola utanför: »Jag är en lärd magister, jag».)

Therese. Nu kommer magistern — nu ska vi få roligt, flickor!

Tionde scenen.

DE FÖRRA. MAGISTER BLÄCKSTADIUS *(förande med sig kartor, skrivböcker och flera buntar pennor).*

Kupletter.

Mel. ur »Trollflöjten».

Bläckstadius *(under det pensionärerna omgiva honom och spela honom allehanda puts).*

Jag är en lärd magister, jag,
studerar flitigt natt och dag,
dock springer jag kring hela stan,
från morgon och till kvälln, som fan.

Än jag vid Tantobommen är,
än vid Norrtull så står jag där,
har huvud som Tegnér bestämt,
och Lunkentuss i benen jämt.

(Flickorna fästa stora pappersstjärnor på hans rygg.)

Nu är jag trött vid detta fläng,
jag börja vill en annan sväng;
jag reser därföre till Lund
och prästexamen tar på stund.
Sen blir jag prost och riksdagsman,
och skall votera som en ann.
Jag biskop blir, och med god smak
tar stjärnor mot båd fram och bak.

(Vänder sig om och hälsar på pensionärerna, så att publiken får se honom på ryggen.)

Alldeles, alldeles ja — salutem, salvete, mina damer! Hur befinner man sig, mina nådigaste fröknar Silverklink och Knipenstrut? Hur mår man, min sötaste mamsell Stavander? Hur står det till, lilla mamsell Warg? Bene, optime, maxime! Och ni andra, mina små pullor? Bravo, och därpå ta vi oss en pris snus — *(bjuder pensionärerna snus)* alldeles, alldeles!

Elfte scenen.

DE FÖRRA. FRU KASTANIE D. Ä.

Bläckstadius *(kysser fru Kastanie på handen)*. Den skönaste god morgon! Sole oriente, stellæ fugiunt! När jag ska hit, så är det som jag hade vingar på mej — alldeles, alldeles!

(Fru Kastanie d. ä. betraktar Bläckstadius ifrån hjässan till fotabjället och utbrister därefter i ett gapskratt, varuti pensionärerna instämma.)

Bläckstadius. Va — va — va för slag! Är jag något spectaculum, något ridiculum? — Ingalunda, ingalunda, ingalunda!

Fru Kastanie *(avbrytande)*. Magistern har säkert varit på Duvan i dag?

Bläckstadius. Alldeles, alldeles, och på Viktoria också; två frukostar, ja — det är väl inte för mycket, det, när man läser i tolv flickpensioner om dagen; ingalunda, ingalunda!

Fru Kastanie *(avsides)*. Vem skulle väl tro, att även den där vågar fria till mej!

Aurore *(ser på Bläckstadii paraply)*. Har inte frun sett sån vacker och nätt paraply magistern köpt sej!

Bläckstadius. Alldeles ja — det är min sommarparaply, det — men om vintern har jag en, som är mycket tjockare och varmare. *(Till frun.)* Ack, min nådigaste fru! Jag blir kärare för var dag.

Fru Kastanie *(avsides)*. Inte för mej åtminstone!

Bläckstadius. Mina känslor äro oräkneliga, som pisces in maribus — alldeles.

Fru Kastanie. Låt det vara nog nu med det där »alldeles, alldeles» och börja lektionen. *(Sätter sig vid det mindre bordet.)*

Bläckstadius. Alldeles, alldeles ja — det var allmänna och svenska historien. — I halvcirkel, mina damer! *(Pensionärerna ställa sig i en halvcirkel mitt över teatern. Bläckstadius tager ett papper ur fickan och ser därpå.)* Kan fröken Silverklink säga mig när det var som krutet uppfanns?

Aurore. Det var — det var —

Bläckstadius. Är det någon som kan säga det? Den som vet det, sätter upp fingret — *(sätter upp sitt finger)* alldeles, alldeles ja — nå, tala ur skägget, mina damer — anno — 1440 —

Aurore *(infallande)*. I en burk, av den stora fyrverkaren Magito —

Bläckstadius. Alldeles, i en burk, som den stora hovapotekaren Barthold Schwartz höll på och rörde uti. — Nå, vartill begagnar man krut?

(Alla pensionärerna sätta upp fingret.)

Aurore. Till krig.

Bläckstadius. Alldeles, alldeles, till krig, fyrverkeri, bergsprängning och andra oskyldiga nöjen. — Nå, begagnas det inte som läkemedel — kan ingen svara därpå? — Jo, för hästar och även för människor med hästnatur — alldeles, alldeles — så är det ja.

Fru Kastanie. Det där är gott och väl, herr magister, men mina pensionärer tänka inte bli några hästläkare. Var god och förhör dem i fäderneslandets historia.

Bläckstadius. Alldeles, alldeles! Kan lilla mamsell Warg säga mej, vem det var av Sveriges konungar som stupade i slaget vid Lützen?

(Alla pensionärerna sätta upp fingret.)

Klara. Ulrika Eleonora.

Bläckstadius. Ingalunda, ingalunda. *(Sätter sig.)*

Fru Kastanie. Vad är det för slag? Hur har magistern lärt dem svenska historien? Nå, vet inte Klara det? Vilken svensk kung var det som stupade i det tyska trettioåriga kriget? Det var ju Karl den tolfte, mitt barn lilla!

Bläckstadius. Ingalunda, ingalunda —

Fru Kastanie *(avbryter hastigt)*. Vad har magistern att säga? Vad vill magistern? Var det inte Karl den tolfte kanhända?

Bläckstadius. Alldeles, alldeles — Karl den tolfte — eller, med andra ord, Gustav den andre Adolf den store — — — uff!

Fru Kastanie *(reser sig upp)*. Om jag får säga min mening, så tycker jag att magistern går för mycket in i specialiteter. Det vore bättre om magistern gjorde

sina elever något hemmastadda i nationalekonomi, statsrätt och annan slags naturalhistoria. Vi ha riksdag nu, och det skulle inte skada om eleverna finge litet notis om ställningen i landet.

Bläckstadius. Alldeles, alldeles — det har jag gjort också, min nådigaste fru! — Mamsell Stavander! Minns mamsell Stavander vad det är för skillnad emellan utländska krig och inbördes krig i statsekonomiskt hänseende? Jag gjorde samma fråga i går.

Therese. Jo, i de utländska krigen föras pengarna ur landet, men i de inbördes krigen så stanna de kvar inom landet.

Bläckstadius. Alldeles, alldeles — nå, vad blir följden därav?

Therese. Jo, att man därför aldrig borde ha annat än inbördes krig.

Bläckstadius. Alldeles, alldeles, det är ju klart som dagen, det. — Nu ska vi hålla oss till antikviteterna — det är just min force, det! — Hör på, min nådigaste fröken Knipenstrut, vad var det för vapen som våra förfäder brukade?

Amelie. Pil och båge.

Bläckstadius. Alldeles. — Hur såg pilarna ut? Va de som synålar? Ingalunda. Va de som strumpstickor? Ingalunda. De va som obelisken, mina damer, som obelisken, men mycket spetsigare, alldeles, alldeles. Hur såg bågen ut? Var han som en sybåge? Ingalunda. Som en sprättbåge? Ingalunda. Så här såg han ut *(sträcker upp händerna)*, så här krökte han sig *(böjer sig ner till golvet)*, så här spände han sig, och så här... *(faller till golvet)*.

Fru Kastanie *(infallande)*. Brast han.

Bläckstadius *(sittande på golvet)*. Alldeles, alldeles, ja.

(Pensionärerna skratta.)

Fru Kastanie. Står inte vetenskapen på bättre fötter än magistern, så måste det vara rätt klent därmed.

(Pensionärerna sätta sig kring det större bordet.)

Bläckstadius *(stiger upp)*. Jag ber allra ödmjukast om förlåtelse — jag måtte väl inte ha fallit frun olägligt?

Fru Kastanie. Nej, var så god och fall så mycket magistern vill, så länge mattorna äro av åtminstone. Hör på, vill magistern göra mig en liten tjänst?

Bläckstadius. Alldeles ja! *(Fattar hennes hand.)* Frun känner ju min ömma låga; jag blir mager som en läderlapp utav pur kärlek.

Fru Kastanie. Såna galenskaper! Jag har ju sagt tusende gånger, att det är bara spektakel. — Vad skulle det bli av? Magistern är ju över femtio år gammal och kan med möda försörja sig själv.

Bläckstadius. Alldeles ja — femtio år, men frun är icke heller någon duvunge — ingalunda.

Fru Kastanie *(avsides)*. Oförskämda bokmal! *(Högt.)* Herr magister, vi få väl se — längre fram — framdeles, herr magister.

Bläckstadius. Alldeles ja — men inte bli vi yngre därigenom.

Fru Kastanie *(tar upp en biljett)*. Herr magister, jag skulle önska att den här biljetten inlämnades på Dagbladskontoret innan middagen.

Bläckstadius *(tar biljetten och läser på utanskriften)*. »Till Enslingen.»

Fru Kastanie. Ja, han har Halmstadslax att sälja. Glöm nu inte att lämna den och låt det vara oss emellan. — Adjö, herr magister! Välkommen i morgon! *(Går in i det ena av sidorummen.)*

Tolfte scenen.

DE FÖRRA. FRU KASTANIE D. Y. *(från andra sidorummet)*. LISETT *(strax därefter från fonden)*.

Fru Kastanie d. y. *(med en biljett i handen)*. Jag var så rädd att herr magistern skulle ha gått, innan

jag kom ut. Om magistern har sina vägar till stan i dag, var så god och lämna in den här biljetten på Dagbladskontoret.

Bläckstadius *(tar emot biljetten)*. Med mycket nöje. *(Läser på utanskriften.)* »Till Enslingen.»

Fru Kastanie *(något förvirrad)*. Det är fråga om ett fortepiano, som skulle vara till salu, men var god och inte tala om det för någon.

Bläckstadius *(för sig själv)*. Halmstadslax och fortepiano — det var en riktig diversehandlare — alldeles.

Fru Kastanie *(avsides)*. Måtte jag ej komma att ångra denna stund! *(Går till det större bordet och betraktar pensionärernas arbeten.)*

Bläckstadius *(väger båda biljetterna i handen)*. Så har jag då blivit brevdragare också. Fick Malléns gångpost hum om det, så kunde jag hitta på att få honom på halsen med.

Lisett *(med en tidning i handen, till Bläckstadius, vilken hon för avsides närmare avantscenen)*. Ack, lilla goda herr magister, om herr magistern ville hjälpa mej, så skulle jag gå genom elden för herr magistern. Jag kan göra min lycka här i världen, det beror bara på herr magistern.

Bläckstadius. Hennes lycka! *(Avsides.)* Den där måtte vara galen i mej! — Nej tack, min docka. — *(Till Lisett.)* Vad vill hon? Jag kan inte ha den äran, mitt socker — ingalunda!

Lisett *(ivrigt)*. Herregud — vad vore det för herr magistern, som är lärd och kan skriva! — Det vore bara att svara på en annons, som står i bladet för i dag. Det är en herre, en lantbo, som vill ha sig en hustru; hon skall inte vara äldre än tjugufem år, hon skall känna till lanthushållning och behöver inte kunna annat än hjälpa honom i hans lidanden. Nu är det på det sättet, ser herr magistern, att jag länge tänkt på att gifta mej.

Bläckstadius. Ja, det gör allt vad kvinnfolk heter — de göra ju intet annat.

Lisett. Men jag har inte lärt mej skriva, ser herr magistern.

Bläckstadius. Nå, inte behöver hon kunna skriva, min sötaste, för att gifta sej — ingalunda.

Lisett *(häftigt)*. Att inte magistern begriper mej det minsta. Jag vill svara på den där annonsen, men jag vill skriva någonting som låter, något som tar skruv, något som kan göra en karl tokig i mej! — Ack, söta, vackra, herr magister, skriv nu åt mej! — Jag skall tvätta magisterns nattkappor, stoppa magisterns strumpor, och blir jag gift, så skall magistern på eviga minuten bli informator i vårt hus, det lovar jag. Där är papper och penna. *(Drager Bläckstadius till det mindre bordet.)* Magistern är den hederligaste människa under solen; det har jag alltid sagt åt frun.

Bläckstadius *(sätter sig vid bordet och skriver)*. Alldeles — nå, vad skall jag skriva då?

Lisett. Jo — säg att jag vill gifta mej, att jag är pin kär i honom som en klockarkatt, att — att jag går på det tjugufemte året, men ser ut som jag vore aderton — sjutton, sätt sjutton; skriv att jag kan med lanthushållningen, att jag i två år förestått en ladugård och har de vackraste betyg; att — att jag kan laga mat som en ängel — och — och att han skall må som en prins i en bagarebod — sätt »prins i en bagarebod» med stora bokstäver.

Bläckstadius *(skriver)*. Alldeles ja!

Lisett. Säg, att jag har ett utseende — vänta nu — ett utseende — jag skulle ha något till det där utseendet — ett — ett marsialiskt utseende, som inte går av för hackor — sätt det.

Bläckstadius. Hackor — alldeles.

Lisett. Att jag är växt som — som — Herregud, kan inte herr magistern hjälpa mig då! Växt som — —

Bläckstadius. Växt — som Sjögrens lexikon.

Lisett. Ska det vara bra, det?

Bläckstadius. Alldeles, det är det bästa som finns.

Lisett. Sätt det då — och att jag lärt mig spinna av herr Mager.

Bläckstadius. Av herr Mager! — Det måtte han inte blivit för fet på!

Lisett. Att jag kan spinna med tvenne ändar på en gång.

Bläckstadius. Tvenne ändar ja — alldeles.

Lisett *(ser på det skrivna)*. Och att jag rekommenderas till det bästa. — Får jag se nu: »klockarkatt — sjutton år — ladugård — prins i en bagarebod — marsialiskt utseende — hackor — Sjögrens — Mager — tvenne ändar på en gång — rekommenderas till det bästa.» — Det var bra, det var tjyvingen så bra, herr magister. Men var skall jag stämma möte? Jo, det är Tivoli i Hummelgården i morgon afton — klockan sju kan jag komma ut. Herr magister, säg att jag vill möta honom i Hummelgården i morgon afton klockan sju — att jag är klädd i en svart hatt — sidenhatt *(avsides)* jag skall låna en av fruns — *(högt)* att jag har långschal och utankängor. *(Avsides.)* Vad skall jag ge för tecken? Hosta, det är så vanligt, det; stampa, det är så vått på marken, jag stänker ner mej. *(Högt.)* Säg att jag nyser tre gånger efter varandra — har magistern satt det? Nyser, med stora bokstäver. — Ack! Vad herr magistern är snäll — dag och dato — lägg nu ihop det.

Bläckstadius *(sedan han lagt ihop biljetten)*. Än utanskriften då?

Lisett. Jo, herr magister, skriv: »Till Enslingen.»

Bläckstadius *(kastar pennan ifrån sig och skriker till)*. Enslingen!

Lisett. För all del, tyst! Få de där veta det, så ha vi hela pensionen i Hummelgården i morgon.

Bläckstadius *(stiger upp)*. Enslingen! *(Slår näven i bordet.)* Ha! Ett ljus går upp för mina ögon! *(Går med stora steg av och an över teatern, under det han läser på de tvenne biljetterna.)*

Lisett *(avsides)*. Är karlen tokig! Nå, jag får väl någon annan, som skriver utanskriften! Tack, herr magister! *(Springer ut.)*

Fru Kastanie. Klockan är redan mycket, vi kunna sluta nu — hälsa era föräldrar och syskon! *(Går.)*

Trettonde scenen.

DE FÖRRA *(utom fru Kastanie och Lisett)*.

Bläckstadius *(under en förtvivlad mimik)*. Över ett helt års tid har jag gått här och pluggat historia och geografi i de där hönshjärnorna — hon vet att mitt hjärta brinner endast för henne — och ändå går hon och svarar på giftermålsannonser. — Enslingen! *(Slår sig för pannan — pensionärerna närma sig.)*

Aurore. Herr magister, vad ska vi ha till läxa i morgon?

Bläckstadius *(utan att höra)*. Halmstadslax, ha-ha-ha!

Therese. Kanhända vi slippa i morgon?

Bläckstadius *(som förut)*. Fortepiano och Halmstadslax, hi-hi-hi!

Amelie. Han är ju alldeles förryckt!

Bläckstadius *(som förut)*. Alldeles, alldeles — och enslingen sen — den fördömda enslingen!

Aurore. Nå, kom, flickor, så gå vi då! *(Pensionärerna taga sina hattar.)*

Kör *(av pensionärerna)*.
Mel.: »Philomelevalsen» av Strauss.

Hur flitigt var dag i pensionen vi gå,
att lära oss tyska och franska förstå,
och dansa och sjunga och spela klaver,
och rita, brodera med mer.
Snart likväl stunda gladare dagar,
bort då med böcker och papper och pennor, moraler och tross.

Snart vi varenda gosse behagar,
de redan börjat att springa och krusa och fjäsa för oss.

Bläckstadius.

Jag tror jag går och hänger mej,
och sen jag går och dränker mej,
jag hänger mej, jag dränker mej,
ty leva kan jag ej.
Hon till en ann att fria går,
fast hon mej har med hull och hår —
hon ger magistern den och den
för satans enslingen.

(Skyndar ut, under det han i förbifarten kastar omkull stolar och bord.)

ANDRA AKTEN.

Humlegården i Stockholm, Rotundan synes i fonden, varuti uppassare springa av och an med förtäring till gäster, som sitta därinne vid bord. Teatern och Rotundan äro eklärerade med kulörta lyktor.

Första scenen.

FOLK AV ALLA KLASSER *(inkomma under riturnellen)*.

Kör.

Mel. arrang. av J. W. Söderman.

Hur härligt de ljuda, de glada toner ljuda!
På nöjen de bjuda!

På många nöjen de bjuda oss.
Solen redan släckt sitt bloss,
nöjet likväl kallar oss.

Jonglören *(indansar under det riturnellen till hans visa spelas. Under första kupletten låtsar kan hantera jonglörpinnar efter musikens takt).*

Kupletter.

Jag jonglerar ganska bra,
ganska bra, ganska bra;
maken är ej lätt att ta —
Hoppsasa, hoppsasa!
Mången stor och mäktig man
ganska väl jonglera kan,
men här finner han sin man!
Hocus pocus fallera. :,:

(Låtsar som han kastar en järnkula.)

Ser ni kulan? Den ska jag,
den ska jag, den ska jag
kasta opp och sedan ta —
Hoppsasa, hoppsasa!
Nu är hon på huvud här,
nu på högra armen där,
nu hon på den vänstra är —
Hocus pocus fallera!

(Tar av sig mössan och samlar in pengar av folket.)

Nog det vara kan i dag,
nog i dag, nog i dag,
har jag inte gjort det bra!
Hoppsasa, hoppsasa!

Hit en skilling eller par,
inte snålt på hackan spar —
Vara ju en satans karl!
Hocus pocus fallera!

(Springer ut.)

Kör.

Hur härligt de ljuda, de glada toner ljuda!
På nöjen de bjuda!
På många nöjen de bjuda oss.
Solen redan släckt sitt bloss,
nöjet likväl kallar oss.

(Efter körens slut skingrar sig folket och försvinner småningom mellan träden.)

Andra scenen.

ÖRNEGREN *(med en biljett i handen).*

Ja, intet tvivel mer — det är hon som skrivit dessa rader. Sällsamma ödets skickelse! För tre år sedan flyr jag från mitt fädernesland, från allt vad jag hade kärast på jorden. Så gott som vid tiggarstaven irrar jag omkring på utländsk jord, utan att få höra något av de mina eller få tillfälle att låta dem höra något av mej. Hastigt vänder lyckan sitt hjul, jag gör en stor vinst på Hamburgerlotteriet och befinner mig oförmodat vara ägare till en betydlig förmögenhet. Jag skickar pengar till Göteborg för att betala alla mina skulder och även för min räkning få inköpt en lantegendom. Jag kommer till Göteborg, återser många vänner och är nöjd med min lantegendom, men min hustru och mitt barn återfinner jag ej. Underrättad därom, att de för halvtannat år sedan rest till Stockholm, beger jag mej hit, då jag mötes av den förskräckliga underrättelsen, att min hustru lagligen skilt sig vid mej och att jag för alltid förlorat henne. I min förtvivlan fattar

jag genast det beslut att ånyo gifta mej, och som jag haft tur på ett lotteri, så försöker jag på ett annat. Jag annonserar i Dagbladet, och se här följden av en enda annons. *(Upptager ur fickan en stor binga biljetter, genomträdda med en tråd.)* Femtio stycken, alla doftande av mysk och lavendel — möten i Humlegården, på Karl den trettondes torg, på Mosebacke, vid Observatorium, o. s. v. Min annons har satt både staden och malmarna i rörelse. De stackars flickorna i Stockholm måtte ändå ha bra svårt! *(Väger biljetterna i handen.)* Ack! Hur många söta ord äro ej uppträdda på detta segelgarn! Hur mycket guld och gröna skogar på en enda simpel tråd! Till landet vilja de alla, liksom hade man där intet annat att göra än binda kransar och äta krusbär. — Hade jag haft stadsegendom, så hade det väl ljudit ur en annan skälla, kan jag väl tro. *(Stoppar ner bingan igen.)* Krypen ner igen, I kärleksgudar av papper och bläck! — Det är blott uti en enda av er som ett hjärta finnes. *(Trycker den första biljetten till sina läppar.)* Augusta! Jag behöver ingen annan förklaring över ditt förhållande, än vad du här med en ren själs hela öppenhet har tecknat. Du kan ej bjuda den obekanta din kärlek, säger du, ty den vilar i samma grav som din försvunna lycka — — men din tacksamhet för den som blir ditt barns beskyddare — ditt barn! — Det är även mitt, min Augusta! — Du beklagar dig över din mors hårdhet — ja, jag känner henne. — Give Gud att jag kunde ersätta dig allt vad du för min skull lidit! Men var är du? Var finner jag dig? På detta ställe var ju mötet utsatt! — Om du anade vem som väntar dig — då — då skulle du ila i mina armar! *(Går.)*

Tredje scenen.

LISETT *(klädd i hatt och kappa).*

Det är för märkvärdigt, att jag ännu inte fått tag i honom — jag är så rädd att någon gått mej i förväg. —

Jag undrar just hur han ser ut — om hans egendom är nära Stockholm — det vore bra det, för ladugårdens skull; det skall bli roligt att få något eget att syssla med! — Men kanske han tycker det är för simpelt att gifta sej med en piga — hå'bevars, jag måtte säga! — Jag är väl inte den första piga som blivit fru, och inte blir jag den sista heller! Såna plä alltid bli de bästa fruarna! — Vad duga fröknar och mamseller till? Spela och sjunga, det kunna de, men kunna de tvätta en näsduk och koka en mjölgröt? — Om sommarn, ja!

Fjärde scenen.

LISETT. EN SJÖMAN.

Sjömannen *(avsides)*. Se där kryssar hon igen; jag har hört henne nysa väl sjutton gånger — nacken rör sej på henne, som vimpeln på en mast.

Lisett. Tyst! Jag tycker mig se någon därborta; jag måste ge tecknet. *(Nyser.)*

Sjömannen *(avsides)*. Jeg troer de nös — sa dansken.

Lisett *(nyser)*.

Sjömannen *(som förut)*. Noch ein Stock — sa tysken.

Lisett *(nyser)*.

Sjömannen *(som förut)*. Det låter som tvenne nödskott — hal ut och bärga då! *(Närmar sig Lisett.)*

Lisett *(avsides)*. Han kommer närmare — det kokar i mitt bröst som i en kastrull. *(Drar floret för ansiktet.)* En sjöman! — Han har säkert förklätt sig. *(Högt.)* Är det ni?

Sjömannen. Ja, det är jag —

Lisett. Hur står det till?

Sjömannen. Åjo, det går för fördevind, som man säger. *(Avsides.)* Det var en babian att vara svart.

Lisett (avsides.) Han funderar visst på att säga mig någon artighet. *(Högt.)* Ni har då fått biljetten?

Sjömannen *(förvånad)*. Biljetten?

Lisett. Ni vill då verkligen gifta er?

Sjömannen. Gifta mej? — Ska jag gifta mej?

Lisett. Ni har ju annonserat i Dagbladet?

Sjömannen. Ja, visst har jag annonserat!

Lisett. Att ni vill ha er en hustru?

Sjömannen. Nej fan! Jag ville köpa mej en blanklädershatt.

Lisett *(förskräckt)*. Är ni inte lantbo?

Sjömannen. Å, gå nu för — jag en lantkrabba! Jag är matros på Preciosa, mamsell lilla!

Lisett *(skriker)*. Ah — — *(Springer ut.)*

Sjömannen. Stopp, maskin! — Den prisen måste jag lägga vantarna på! *(Springer efter Lisett, men möter i detsamma Bläckstadius, vilken han drager fram på scenen.)* Se så, min sköna, vad flagg för hon?

Bläckstadius *(skriker)*. Hjälp! — Jag är plundrad! Jag är mördad!

Sjömannen *(stöter honom ifrån sig)*. Tocken skråpuk jag fick tag i! *(Springer ut.)*

Femte scenen.

BLÄCKSTADIUS *(allena, klädd i gammalmodig kapprock med flera små kragar)*.

Aj, aj! Mina leder ä krossade — han hade fingrar som båtshakar, den vargen! Alldeles ja — uff. Det är bra olyckligt, att när jag blir förskräckt, är jag som jag vore rädd — men det ligger inte i min natur annars — ingalunda — ty när jag väl får besinna mej och när jag blir retad, då är jag gruvlig — ja, riktigt faslig. Och stark är jag — mycket stark, ja det är jag visst, det — jag är som den värsta oxe. När jag var student i Lund och kom i slagsmål, så sade de alltid: se där kommer Bläckstadius,

den oxen! — Alldeles, alldeles. — Jag är ryslig att slåss, jag är oförsiktig, jag ser ingenting, jag väjer ingenting — jag slår ihjäl dem jag får tag i och dem jag inte får tag i — kom hit bara — är det någon som har lust? Ad arma, ad arma! *(Svänger armarna omkring sig.)* Jag är riktigt blodtörstig, jag sparkar, jag bits, jag stångas — — jag slår ihjäl generaler, amiraler, linjaler, käringar och tordyvlar och mej själv på köpet — alldeles — burr! *(Hoppar till förskräckt.)* Vad var det! — Jag tyckte det var någon som lurade på mej! — Jag är så nervsvag, men det rår jag inte för — det har jag varit ända sen jag hade mässlingen och var på mitt fjärde år. Jag känner mej riktigt illamående — det är som om jag hade konvulsioner i knävecken — hå-hå, ja-ja! — Här har jag nu sprungit hela aftonen, så jag har blivit lika lam som Vulkanus; men min Venus med Halmstadslaxen har jag inte ännu träffat. Var jag kommer hör jag inte annat än hostningar och nysningar och så fullt med kvinnfolk sen — alldeles ja. — Bara det är frågan om att få sej en man, så regnar det kvinnfolk ner från månen. — Var kan hon hålla till, min sötunge till fästmö? Hon springer väl efter den där enslingen, så att benen flyga som vingarna på en väderkvarn — alldeles ja. — Fru pensionärskan — vacker lärmästarinna, ha-ha-ha! Jag tycker så långnäst hon skall bli, när hon i enslingen upptäcker min fysionomi. *(Tre hostningar höras.)* Tyst, se där ha vi käringen! *(Hostar tre gånger.)* Nej, men se bara vad fruntimmershattar under lyktorna där borta! Man skulle kunna så en hel linåker därmed. Jag tycker väl det kunde bli någon övrig åt mej — alldeles ja! *(Springer ut.)*

Sjätte scenen.

FRU KASTANIE D. Ä. *(allena).*

Jag tyckte det var någon som svarade. — Min kära ensling låter bra länge vänta på sej. Nå, den väntar aldrig för länge som väntar på något gott. — Jag känner mej så besynnerligt stämd — det är någonting högtidligt som före-

går i mitt inre. Nå nå, det är också den viktigaste dagen i mitt liv! Mitt förra giftermål var allenast ett konvenansparti — någon harmoni mellan mig och min förra man existerade också aldrig, åtminstone så länge han levde. Nu däremot hyser jag verkligen en inre mäktig böjelse. — Jag undrar var hans egendom är belägen — Sörmland är mitt favoritland — där måste det vara, och vid en vacker sjö. Min stackars ensling torde vara något rå och obildad, men det skall bli mitt ljuva åliggande att sätta fason på honom. Men vad han dröjer! — Så är det alltid med karlarna — de äro alltid tröga då det gäller att gå sin egen lycka till mötes. Ack, jag skall bereda honom ett hav av sällhet!

Sjunde scenen.

FRU KASTANIE D. Ä. BLÄCKSTADIUS *(med hatten nedtryckt över ansiktet).*

Fru Kastanie. Ack, där är han! Fort med signalen! *(Hostar tre gånger.)*

Bläckstadius. Jag känner igen hennes hosta; jag måste väl svara på samma språk. *(Börjar hosta, men faller däri på allvar.)*

Fru Kastanie *(avsides).* Han är ivrig, det hörs tydligt. — Ack, den älskvärda människan!

Bläckstadius *(avsides).* Jag hostar lungsot på mej för den ugglans skull.

Fru Kastanie *(som förr).* Nu gäller det att visa sig i den älskvärdaste dager!

Bläckstadius *(som förr).* Jag skall ge dej för att fria efter annons, jag — alldeles. *(De närma sig varandra.)*

Fru Kastanie. Min herre! Är det den väntade älskvärda enslingen jag har framför mej?

Bläckstadius *(förställer rösten).* Ja, jag är den väntade älskvärda enslingen.

Fru Kastanie. Jag ber er tro, min herre, att jag ej utan att rodna tagit detta alltför vågade steg.

Bläckstadius. Rodna — det är vackert, det, min nådiga.

Fru Kastanie. Men den lugna värdigheten i er gestalt —

Bläckstadius *(avsides)*. Alldelès ja!

Fru Kastanie. Det rörande och ändå manligt sköna i er röst —

Bläckstadius *(som förr)*. Alldeles, alldeles — det är första gången hon komplimenterar mej.

Fru Kastanie. Allt inger mej ett sådant förtroende till er — jag vet inte hur det kommer sej!

Bläckstadius *(som förr)*. Jo, du vill gifta dej, din trollpacka!

Fru Kastanie. Att gifta sej — att knyta ett band för hela livet — vilket viktigt ögonblick. Ack!

Bläckstadius. Ack!

Fru Kastanie. Vilka okända öden går man ej till mötes! Ack!

Bläckstadius. Ack!

Fru Kastanie. Men med god vilja och förenade krafter kan ett paradis skapas, där ingenting saknas.

Bläckstadius *(avsides)*. Om jag vore din Adam, jag skulle lära dej, jag.

Fru Kastanie. Min herre är possessionat — har egendom. Vågar jag efterfråga namnet på denna egendom!

Bläckstadius. Min egendom! Hm! Jo, varför inte? Ovidius Naso —

Fru Kastanie. Det var ett vackert, romaneskt namn. En annan fråga, om jag får lov: är det många ägor därunder?

Bläckstadius. Jo, Minelli noter lyda därunder.

Fru Kastanie. Notar, det är således även fiske?

Bläckstadius. Fiske? — Ja, mycket stort fiske, laxfiske i synnerhet.

Fru Kastanie. Jaså. — Var är den vackra egendomen belägen?

Bläckstadius. Jo, uti — uti Hälsingland.

Fru Kastanie. Det skall vara en mycket vacker provins. — Jag har så många gånger funderat på att fara till Hälsingland.

Bläckstadius *(avsides)*. Lycksam resa! *(Högt.)* Förlåt mig, min nådiga, hur gammal är ni?

Fru Kastanie. *(avsides)*. Högst indiskret! *(Högt.)* Jag har, min herre, redan lämnat slinkåren bakom mig, och befinner mig numera i den stadgade ålder, som —

Bläckstadius *(avsides)*. Stämmer rendez-vous i Humlegården.

Fru Kastanie. Som förstår att, i förening med egen tillfredsställelse, bereda andras lycka. — Min herre synes själv vara vid stadgad ålder?

Bläckstadius. Jag har mina några och femtio år på nacken.

Fru Kastanie. Det är mannens skönaste och kraftfullaste ålder.

Bläckstadius *(avsides)*. Ja, i dag, men i går var det inte så — ingalunda! *(Högt.)* Om förlåtelse, min fru, frun har inga andra friare?

Fru Kastanie. Jag kan inte neka därtill. Ett fruntimmer som jag måste helt naturligt vara kringvärvd på alla sidor av tillbedjare, men —

Bläckstadius. Men ingen har rönt ringaste framgång, menar frun. — Man påstår likväl, att en mycket aktad och mycket lärd man, en filosofie magister med det kända namnet Bläckstadius —

Fru Kastanie *(förvånad)*. Magister Bläckstadius! *(Avsides)*. Skulle han känna mej! Hur kan han

det? *Högt.)* Om min herre känner den person, varom fråga är, så torde det även vara bekant, att en större narr säkert inte finns på jorden — en löjlig persedel, som jag av pur barmhärtighet låtit gå hemma hos mig och undervisa elever för bara maten.

Bläckstadius *(avsides)*. Kors sån osanning. Jag har inte på år och dag där i huset fått så mycket som en sillnacke en gång. *(Tager av sig hatten och fäller ner kappkragen.)* Säg mig, min fru, när spisade jag hos er sist?

Fru Kastanie *(överraskad, far bestört tillbaka)*. Magister Bläckstadius!

Bläckstadius. Kallar frun det här för Halmstadslax?

Fru Kastanie. Och det är ni som vågat!

Bläckstadius. Nå, vad tycker frun om den väntade älskvärda enslingen? Är han inte skön? Är hans lantegendom inte vacker? Och det sköna laxfisket sen? Ha-ha-ha! Alldeles, alldeles.

Fru Kastanie. Säg mej, om det ges någon stupidare människa än ni?

Bläckstadius. Jag, med den lugna värdigheten i min gestalt!

Fru Kastanie. Någon större stackare än ni?

Bläckstadius. Jag, med det rörande, men ändå manligt sköna i min röst!

Fru Kastanie. En gammal förlegad student —

Bläckstadius. Som är i mannens skönaste och kraftfullaste ålder!

Fru Kastanie. Det skall ni komma att ångra, det lovar jag!

Bläckstadius. Ingalunda — jag skall trumpeta om alltsammans för hela stan, jag skall ha in det i alla tidningar — alldeles ja — jag skall stämma er för konsistorium — ja, jag skall vända upp och ner på himmel och jord och på er själv också — alldeles, alldeles.

Kupletter.

Mel.: Tyska studentvisan Grambambuli.

1.

Mitt nöt! Jag var så öm och trogen,
jag lade bort båd tobak och snus.
Jag tordes knappast gå på krogen
och ta mej det oskyldigaste rus.
Vad har jag nu för detta? Säj!
Jo frun har drivit jämt med mej;
men jag ska hämna mej. :,:

2.

Mitt hjärta led av kärlekssåret;
för att ersättning vinna en gång,
jag med pomada smorde håret
och tänderna med fin eau de cologne.
Vad har jag nu för detta? Säj!
Jo frun har drivit jämt med mej;
men jag ska hämna mej. :,:

(Går.)

Åttonde scenen.

FRU KASTANIE D. Ä. *(allena).*

Sån förargelse! Det värsta är att tid gått förlorad för mig och att enslingen, ledsen på att vänta längre, kanske gått sin väg. Vänta du, min kära Bläckstadius, det där ska du inte ha gjort för inte. Men jag begriper ej hur han kunnat få tag i det här. — Kanske han brutit opp biljetten — en annan gång ska jag veta att ta mej till vara och själv bestyra om mina angelägenheter — men ännu är väl inte allt hopp förlorat.

Nionde scenen.

FRU KASTANIE D. Ä. ÖRNEGREN.

Örnegren *(allena)*. Ännu har jag ej råkat henne — se där ett fruntimmer — jag undrar om inte —

Fru Kastanie *(avsides)*. Aha, där en karl igen — det måste vara han — han ser spionerande ut — jag måste ge tecken. *(Hostar tre gånger.)*

Örnegren *(avsides)*. Ah, det var sant det — hon som skulle hosta, hon med vita violen — jag hade så när glömt det — den där kandidaten måste jag genast avskräcka.

Fru Kastanie *(avsides)*. Riktigt ja — nå, Gud vare lov! *(Närmar sig Örnegren.)* Enslingen — är det icke så?

Örnegren. Jo, Enslingen, till er tjänst.

Fru Kastanie. Ack, min herre, om ni kunde föreställa er vad detta steg kostat på mej!

Örnegren. Fruntimret har då haft lång väg att gå?

Fru Kastanie. Men det uppriktiga, det sensibla i er annons rörde mej på det högsta — min herre har då haft många lidanden?

Örnegren. Ja, oräkneliga! Jag måste säga er allt!

Fru Kastanie. Ja, gör det — tro mej, ett mera deltagande hjärta kan ni aldrig finna; att trösta er, se där det enda målet för mina bemödanden här i livet!

Örnegren. Ack, vad ni måtte ha för ett hjärta! — Jag är den olyckligaste människa på jorden. — Det ges stunder, många stunder, då jag är utom mej, då ingen kan styra mej — jag är som jag vore vansinnig, då slår jag sönder allt som omger mej.

Fru Kastanie *(avsides)*. Så mycket bättre — man stänger då in honom, och så länge lås och riglar finnas så — *(högt)* men skulle inte en mild hand, ett försonande hjärta kunna skingra de dystra skuggorna?

Örnegren. Omöjligt — min förra hustru var en ängel — och ändå tog jag livet av henne.

Fru Kastanie *(avsides)*. Det måtte ha varit ett kräk, det! *(Högt.)* Min herre har då varit gift — jag är änka, jag — vilka sympatier oss emellan! — Får jag fråga, har min herre några barn med sin förra fru?

Örnegren. Ja, tolv stycken, min fru!

Fru Kastanie *(avsides)*. Tolv stycken, och den kallar sig ensling! *(Högt.)* En ganska stor familj, min herre, men så mycket nödvändigare då att ni får er en maka, som kan ge dem den vård de behöva. *(Avsides.)* De ska bums ur huset!

Örnegren *(avsides)*. Den där var segare än jag trodde — *(högt)* men så ung som ni är, min fru?

Fru Kastanie. Hm! Min herre bestämde ju själv åldern — hon skulle ju inte vara äldre än tjugufem år?

Örnegren. Det var ett tryckfel, min fru — det var tvärtom, det var femtitvå jag mente — hon skulle inte vara äldre än femtitvå år.

Fru Kastanie. Nå, välan! Jag vill med uppriktighet möta uppriktighet — jag är nära denna ålder, min herre — *(avsides)* kom nu och säg att jag är kokett!

Örnegren *(avsides)*. Det var en haj! Jag tror om jag sagt hundra år, så hade hon gått in på det med — *(högt)* men det värsta har jag inte sagt ännu — min egendom —

Fru Kastanie *(ivrigt)*. Er egendom ja — min herre hade ju en egendom?

Örnegren. Ja, jag hade — men — men nu har jag ingen mer.

Fru Kastanie. Vad vill det säga! — Den gav ju en betydlig avkastning?

Örnegren. Men som mina kreditorer lägga vantarna på — ja, min fru, jag har så många björnar, att de

skulle kunna utföra en långdans, som räckte ifrån nordpoln till hottentotternas land.

Fru Kastanie *(avsides)*. Ah... *(Uppretad, till Örnegren.)* Ni är då en nedrig bedragare, min herre!

Örnegren *(förvånad)*. Vilken röst! Jag har hört den förut — *(fattar fruns hand)* förlåt mej, min frù — *(Kastar upp hennes voile.)* Ha! Min svärmor!

Fru Kastanie *(lika förvånad)*. Örnegren, o himmel! — *(Paus.)*

Örnegren. Ja, min fru! Det är mer än tre år förlidna sedan vi sist råkades — men ni har ej på något sätt förändrats.

Fru Kastanie *(avsides)*. Jag kvävs av raseri!

Örnegren. Stor är den räkenskap jag har att avfordra er. Ni har slitit ett band, som aldrig bort upplösas — ni har berövat mej maka och barn — ja, jag vet allt — ni har med köld och hårdhet bemött er lidande dotter — och hon, den arma, har ej haft någon annan tillflykt än sina tårar. Den oskyldiga slaven kan avskudda sig sin förtryckares ok men ett barn, som förtryckes av den hand som borde vara dess stöd, måste icke blott tåla bojan, utan även tvingas att älska den.

Fru Kastanie. Jag dånar! Jag dånar!

Tionde scenen.

DE FÖRRA. BLÄCKSTADIUS.

Bläckstadius *(skyndar till fru Kastanie)*. Alldeles ja! — Dåna i mina trogna armar.

Bläckstadius *(skyndar till fru Kastanie)*. All-Nej, jag vill inte dåna — ni ä inte värda att jag tar mej det minsta därav — det är en intrig, en konspiration emot mej!

Elfte scenen.

DE FÖRRA. FRU KASTANIE D. Y.

Fru Kastanie d. y. *(i det hon skyndar in).* Min mors röst! Var är min mor?

Örnegren *(ilar emot fru Kastanie d. y.).* Augusta!

Fru Kastanie d. y. *(stirrar på Örnegren).* Store Gud! Fredrik! Min Fredrik! *(Kastar sig i hans famn.)*

Fru Kastanie d. ä. Min dotter även här!

Bläckstadius *(till fru Kastanie d. ä.).* Alldeles ja! — Liksom frun var ute på laxfiske, så var hon också ute för att fiska sej ett fortepiano — allt för enslingens skull — alldeles ja.

Örnegren *(till fru Kastanie d. y.).* Din biljett har upplyst mig om allt, Augusta. Ännu en gång skall lyckans sol för oss uppgå, för att aldrig gå ner. *(Håller henne sluten till sitt bröst.)*

Tolfte scenen.

DE FÖRRA. LISETT.

Lisett *(inspringande från andra sidan).* Hjälp mej! En karl har förföljt mej kring hela parken. — *(Blir varse fru Kastanie.)* Ack, min Gud, frun!

Fru Kastanie d. ä. Lisett! — Lisett i Humlegården! Och i mina kläder! *(Tager i Lisett och skakar henne.)*

Bläckstadius *(träder emellan fru Kastanie och Lisett).* Alldeles ja — hon har också varit ute efter enslingen, och den stackars flickan har nyst, så att hennes näsa har blivit tunn som en flugvinge.

Fru Kastanie d. y. Har då hela världen svarat på annonsen?

Bläckstadius. Alldeles ja. — Fast ingen kände enslingen, så sprang likväl hela världen efter honom som den varit galen. Jag däremot, som hela världen känner, kan inte få så mycket som en höna en gång — — det vet frun bäst.

Örnegren. Jag märker, att min giftermålsannons gjort mycken förargelse bland er, men jag välsignar densamma, ty den har återgivit mig vad jag annars kanske för evigt skulle förlorat. — Svärmor! Tag saken kallt, som Jakob Ärlig brukade säga. Jag är nu rik och behöver inte mera fly ifrån min lycka. Låt oss värdera det goda vi kunna upptäcka hos varandra, men glömma varandras dårskaper. — Rotundan är så vackert eklärerad i afton — låt oss se vad herr Ekholz har att bjuda på. Låt oss dricka en skål för återseendets och försoningens fröjder!

Bläckstadius. Gratias tibi ago — tack, herr Ensling! — *(Samma folk som i första scenen inträder.)*

Kupletter.

Mel. ur Kärleksdrycken.

Örnegren.

Trenne dystra år försvunnit
uti obekanta land,
jag min maka nu har funnit,
åter knyts vårt kärleksband.
Lyckan vi ej skola sakna,
läkas skola hjärtats sår —
och ur vinterns drivor vakna
glädjen av vår flydda vår.

Fru Kastanie d. ä.

Jag mitt änkestånd bevarar,
Ty det var ju nyss mitt ord,
som jag alltid sagt att karar
ä de sämsta på vår jord.

Jag vill Stockholms flickor lära
hata varje mansperson —
det blir svårt och, på min ära,
allra värst i min pension.

Lisett.

Så förargligt det kan hända —
Lyckan jämt flyr från min dörr,
till mitt kök jag nu får vända,
sopa, skura nu som förr.
Att bli fru ej mer är troligt —
jag vill lämna detta nu,
men jag kan få lika roligt,
fast jag inte får bli fru.

Bläckstadius.

Om bland er, I damer, finnes
någon ogift och renons,
gråt ej, ty Bläckstadius vinnes
utan giftermålsannons.
Vackra ä ni, som en dager,
men ni lurar oss besatt.
Därför Matts ur skoln jag tager —
Mjuka tjänare! Gud natt!

STOCKHOLM VÄSTERÅS OCH UPPSALA

Lustspel i tre akter med körer och kupletter.

Uppförd första gången på Nya Teatern i Stockholm den 6 mars 1845.

PERSONER:

FREDRIK APPELLIND, instrumentmakare i Stockholm.
JÖNS TEGELMARK, hans kusin och ägare av ett tegelbruk på Värmdön.
ADOLF TYRÉN, Appellinds systerson och tillämnade kompanjon.
VIGILANDER, handelsexpedit.
BARKMEIJER, rådman och garvare i Uppsala.
CHARLOTT, Barkmeijers dotter.
KORK, rådman och källarmästare i Västerås.
KRISTIN, hans dotter.
VILHELMINA, Barkmeijers systerdotter.
Fru BEATA VINGER, änka och nipperhandlerska i Stockholm.
KNÄCKSELL, kypare hos Kork.
ANDERS, dräng hos Kork.
STUDENTER. ANGBÅTSPASSAGERARE av båda könen.

Första akten är i Stockholm, andra i Västerås och tredje i Uppsala.

FÖRSTA AKTEN.

Teatern föreställer ett arbetsrum hos Appellind, med fond-och sidodörrar. Flera orkesterinstrument av trä finnas i rummet, varibland även en kontrabas bredvid fonddörren.

Första scenen.

TYRÉN *(sitter i skjortärmarna vid ett bord, sysselsatt att sätta strängar på en fiol)*. APPELLIND. FRU VINGER.

Appellind *(kommer in genom fonddörren)*. Hör du, Adolf, har min kusin, brukspatron Tegelmark, inte synts till? Ångbåten går om halvannan timme till Uppsala, och han skulle följa med den. Tänk om han inte kommer!

Tyrén. Det vore ledsamt, det. *(Avsides.)* Det kvittar mig lika.

Fru Vinger *(kommer in)*. God morgon, mina herrar!

Appellind. Välkommen, goda Beata! Det kan man kalla att vara påpasslig!

Tyrén *(tar på sig rocken)*. Jag ber om förlåtelse, jag sitter i skjortärmarna.

Fru Vinger. Skadar inte; det är inte i balkläder man förtjänar sitt bröd.

Appellind. Klockan är nu inte mer än halv åtta, men precis nio står resvagnen för porten, då vi genast bege oss av, för att klockan sju i afton kunna vara i Västerås.

Fru Vinger. Du är en ivrig älskare, min bästa Fredrik! För några dar sedan berättade jag för dig, att rådman Korks dotter, den vackra Kristin, är ledig till

äktenskap, och föreslår därför ett frieri till henne, och i dag flyger du till Västerås på kärlekens vingar, utan att ens ha sett henne en enda gång.

Appellind. Du har beskrivit henne för mig som en vacker och okonstlad flicka, och själv vet jag, att fadern är förmögen. Vad behövs mera?

Fru Vinger. Men tror du då att det går lika lätt för sig att fästa en flickas hjärta vid sin person, som att sätta strängar på en fiol.

Appellind. Du har ju redan sagt, att flickan är nöjd med mitt porträtt, sådant som du, med vänskapens färger, målat det för henne, och fadern, som känner mig till namnet, har ju inte heller något emot partiet.

Fru Vinger *(avsides)*. Den otacksamma! Det var min kärlek till originalet som gjorde porträttet så vackert. *(Högt.)* Nå, lycka till då! Jag får åtminstone det nöjet att personligen presentera de unga tu för varandra.

Appellind. Jag har också räknat därpå. Det är emellertid ett förträffligt mod det där att skaffa sig hustru antingen genom giftermålsannonser eller på andras rekommendation, ty hur sker det annars? Jo, en ung karl går länge och väl och suckar för sin sköna, anlitande krediten för att köpa tillräckligt med spektakelbiljetter och konfektpåsar, utom alla större presenter. Sedan han på det sättet gått och vigilerat två eller tre år, förklarar han sin kärlek och får korgen. Sluppen ur Kupidos famn, råkar han nu i slottskansliets, och gäldstugan blir hans förlovade land. Sådana tragedier ser man alla dagar.

Tyrén. Är det då morbrors allvar att fria till en flicka som morbror ännu inte sett?

Appellind. Någon gång ska bli den första, och dessutom är jag övertygad, att min ungdomsvän, fru Vinger, icke rekommenderat någon ovärdig.

Fru Vinger *(avsides)*. Jag känner en annan mycket värdigare, jag, fast min modesti förbjuder mig att omtala det.

Andra scenen.

DE FÖRRA. TEGELMARK *(kommer in; han för med sig en nattsäck, en hattask, ett paraply och en gitarr).*

Appellind. Ah, välkommen, kusin Jöns! Jag var ganska orolig för din skull.

Tegelmark *(lägger ifrån sig sakerna och omfamnar Appellind).* Har kusin väntat på mig? *(Vill omfamna fru Vinger.)* Jag är förtjust över att...

Fru Vinger *(drager sig tillbaka).* Vad befalles?

Appellind. Tillåt mig presentera min kusin, brukspatron Jöns Tegelmark och min ungdomsvän, fru Beata Vinger.

Tegelmark. Jag tänkte att det var din fästmö, jag, för du skrev ju, att du skulle gifta dig! *(Till fru Vinger.)* Men fast vi inte ä släkt, så går det väl för sig ändå. *(Omfamnar fru Vinger.)*

Fru Vinger (avsides). Det var en kostlig patron!

Appellind *(till Tegelmark).* Hur är det med dig annars?

Tegelmark. Å, jag är alldeles sönderbråkad! Föreställ dig: Jag har farit hela natten från Värmdön på mjölkbåten; utom madammerna, spenaten och filbyttorna fanns det ock fyra grisar ombord, som utan minsta krus slogo sig ner omkring mig, alldeles som jag varit en av deras gelikar. Jag kunde inte få en enda blund i mina ögon. — Nå, ångbåten till Uppsala går ju inte förr än klockan nio?

Fru Vinger. Ska det bära av till Uppsala?

Appellind. Vad säger du om det, söta Beata, att jag fuskat i ditt hantverk? Jag har för min kusin, brukspatronen där, friat till rådman Barkmeijers dotter i Uppsala.

Tyrén. Hörde jag rätt? Rådman Barkmeijers dotter?

Appellind. Ja, så är det; också ett parti på furstlig fot, uppgjort utan suckar och kärleksförklaringar.

Fästmannen och fästmön, måg och svärfar ha inte heller sett varandra.

Tyrén *(avsides)*. Det feltes bara denna nyhet för att bringa mig i raseri.

Tegelmark *(till fru Vinger)*. Vad säger frun om det, att jag ännu inte farit på någon ångbåt? De där pannorna ska vara så betänkliga.

Fru Vinger *(avsides)*. Ja, din egen i synnerhet.

Tegelmark. Innan man vet ordet av, kan man ju fara i luften som en tätting. Söta mor där hemma har aldrig velat släppa ut mig, fast jag redan är en trettio års yngling, ty hon spådde en gång i kaffe, att jag skulle bryta halsen av mig.

Tyrén. Och det har inte skett ännu?

Tegelmark. Nej, Gud vare lov! — Jag hade lust att hyfsa om mig litet, innan jag går ombord.

Appellind. Var som du vore hemma här. Jag ska gå ner i verkstan för att tala med mitt folk.

Fru Vinger. Under tiden vill jag se efter att din kappsäck är i ordning.

Sång n:r 1.

Mel.: »Vila vid denna källa.»

Alla.

Skyndom att embarkera
och låt oss sen vårt mål fixera!
Skyndom att embarkera,
ty snart är resetimmen klar.

Tegelmark.

Jag reser från min lera,
för att en hustru få med mera,
Värmdön ska snart florera
av ett så skönt och vackert par.

Tyrén.

Res då, var snar,
ty om hon skulle herrn mankera.

Fru Vinger.

Sån vacker karl!

Alla.

Skyndom att embarkera,
ty snart är resetimmen klar.

(Appellind går ut genom fonddörren. Fru Vinger går in i vänstra sidorummet. Tegelmark går in i högra sidorummet, tagande med sig sakerna.)

Tredje scenen.

TYRÉN. *Strax därefter* VIGILANDER.

Tyrén *(ensam)*. Jo, det var en vacker nyhet, det där! Den där lergöken resa för att slå mig ur brädet! Jag kan bli galen när jag tänker därpå. *(Fattar en boll och kastar med den.)* Jag skulle önska jag finge handskas med honom som jag ville; jag skulle min själ sända honom dit, där varken sol eller måne skina. *(Kastar bollen åt dörren.)*

Vigilander *(kommer in och tager emot bollen i vädret)*. Tack ska du ha! Du måtte vara vid särdeles briljant lynne i dag.

Tyrén. Ja, till den grad, att jag vore färdig hänga mig, om jag bara hittade rätt på någon spik, som kunde bära mig.

Vigilander. Fan så obekvämt sätt att komma ur världen, men du är en toker som vanligt. Om själva

solen föll ner, skulle jag helt trankil ta opp den och begagna den till strålförarhatt vid den frivilliga brandkåren. Nej, min bror, tar man sig inte till att leka med världen, så leker världen med en själv, så att skruvarna lossna i en stackars hjärna, liksom på en gammal utsliten hyrvagn.

Sångnr 2.

Mel. ur Figaros bröllop: »Om ni vill dansa, bästa herr greve.»

Slå alla sorger bort här på jorden!
Flickor ju finns och bålar på borden,
den som ej trives i nöjenas sköt,
utan är sorgsen — han är ett nöt!

Drick — när de fulla bålarna glindra!
Njut — när de sköna ögonen tindra!
Fruar, mamseller och fröknar med fler,
ger jag mitt hjärta — och ändå mer.

Nå, vad går åt dig? Visa mig ditt hjärtas blessyrer, och jag ska se efter i min hjärnas apotek om jag inte har någon salva för dem.

Tyrén. Min morbror Appellind reser bort i dag för att gifta sig i Västerås. Hans kusin, Tegelmark, den dummaste bland alla patroner, far också i dag för att gifta sig i Uppsala. — Hela världen gifter sig, men jag...

Vigilander. Dör som ungkarl! Så gör ju nästan alla hyggliga ungkarlar nu för tiden.

Tyrén. Du skrattar nu åt allt men jag kan inte med den saken, ty jag är kär, olyckligt kär!

Vigilander. I vilka då? Är det flera än ett dussin?

Tyrén. Ett dussin? Jag tänker att en enda är mer än nog; det har gjort mig tillräckligt med bekymmer. Du minns väl, att när vi i våras voro i Uppsala, gjorde jag bekantskap med rådman Barkmeijers dotter, en ängel i kvinnohamn, men har du hört på maken till otur? Utan

att jag anar det minsta, friar Appellind, på sin kusins vägnar, till flickan, får både hennes och faderns löfte, och innan aftonen är den värde patronen i Uppsala och tar bort henne från mig.

Vigilander. Hör du, då har jag varit lyckligare än du! Du kommer ihåg, att den där rådmannen även hade en systerdotter hemma i sitt hus, som heter Vilhelmina. Hon blev kär i mig, och det har jag för längesedan ursäktat henne. För några dar sen var jag i Uppsala; hon beklagade sig över sin morbror, en gnidare, skapad enkom för att martera människosläktet. Världen hade bestämt gått under, om den karlen blivit kejsare, i stället för han nu är garvare och rådman i Uppsala. Nu ville han därtill på köpet promt gifta bort henne med en gammal förläst magister — binda en vacker, tjuguårig flicka vid en utsliten pergamentsrulle, det är ju himmelsskriande, det! Hon ville på vad villkor som helst komma ur tyrannens klor, och jag tillbjöd henne en fristad i mitt rymliga hjärta. Vad gjorde hon då, menar du? Jo, i går följde hon utan krus med mig på ångbåten ifrån Uppsala, ty, ser du, man får allting med ångbåtarna nu för tiden.

Tyrén. Följde med dig? — Omöjligt!

Vigilander. Omöjligt, säger du! — Jo, det kostade mig, min själ, mina modiga tio riksdaler banko för biljetter och traktering.

Tyrén. Nå, vad tänker du göra av henne?

Vigilander. Ja, se det begriper jag inte! Jag har funderat på att skaffa henne plats som guvernant eller husmamsell i något hyggligt hus. Ingen fara emellertid för henne. Min kända ridderlighet är hennes enda skydd, och hon behöver nu för närvarande inte något annat. Procentare har jag lurat i mina dar; mina principaler är jag inte heller så noga med, i fall jag inte på annat sätt kan få ut min rätt, att besegra och triumfera över våra koketta damer, ligger just i mitt fack, det, men en ung, vacker och lidande kvinna, som helt och hållet förtror sig åt ens vård — nej, aldrig, min bror! Det värsta är, att jag kanske

blir tvungen att gifta mig med henne. Gud trösta mig, fattig, syndig människa!

Tyrén. Nå, har du då inte ett gott råd att ge mig?

Vigilander. Gör du som jag: far till Uppsala och enlevera din suckande sköna!

Tyrén. Men om Tegelmark förlovar och gifter sig med henne?

Vigilander. Gör ingenting: enlevera henne i alla fall! Det där brukas överallt här i världen med mycken fördel.

Fjärde scenen.

DE FÖRRA. VILHELMINA.

Vilhelmina *(springande till Vigilander)*. Gud nåda mig! Jag är den olyckligaste på jorden!

Vigilander. Hur är det fatt, min sötaste Mina?

Vilhelmina. Jag förmår inte mer... Stöd mig!

Vigilander *(stödjande henne)*. Med ofantligt mycket nöje!

Vilhelmina. Jag stod utanför Vinters konditori här bredvid, medan jag väntade på dig, då jag hastigt får höra mitt namn nämnas bakom mig. Jag vänder mig om och får se min morbrors huvud!

Vigilander. Vad tusan, är han i Stockholm?

Vilhelmina. Ja, jag är förlorad... stöd mig!

Vigilander *(leder henne till en stol)*. Var så god och stöd dig på den här lilla bekvämliga möbeln. — Var han ensam?

Vilhelmina. Nej, min kusin Charlott var med.

Tyrén. Mamsell Charlott! *(Stödjer sig på Vigilander.)* Ack, min vän!

Vigilander *(förande Tyrén till en annan stol)*. Stöd dig på den här möbeln, bror söta!

Vilhelmina. Morbror tog mig i armen för att kvarhålla mig, men jag slet mig ifrån honom och skyndade hit opp.

Tyrén *(som sprungit till fönstret)*. Ack, min bror, det är hon!

Vigilander. Vilken hon?

Vilhelmina *(som även skyndat till fönstret)*. Det är han!

Vigilander. Vilken han?

Vilhelmina. Morbror och Charlott!... De komma hit!

Vigilander. Tunnor tusan! *(Tager Vilhelmina vid handen och för henne till ena sidodörren.)* Fort in i den här kammaren!

Tyrén. Omöjligt, fru Vinger är där inne!

Vigilander *(leder Vilhelmina till andra sidodörren)*. Nå, här då!

Tyrén. Nej, för all del, där är min rival!

Vigilander. Finns det då ingenting att gömma henne uti? Ett fodral, en ask, en fingerborg eller...

Tyrén. Jag hör dem i trappan!

Vigilander *(för Vilhelmina bakom kontrabasen)*. Göm dig i den här basfiolen då!

Vilhelmina *(kryper in i basfiolen)*. Det här överlever jag aldrig!

Femte scenen.

DE FÖRRA. CHARLOTT. BARKMEIJER.

Barkmeijer *(häftigt)*. Var inte rädd, mitt barn! — Är fabrikör Appellind hemma?

Vigilander. Nej, min herre.

Charlott *(igenkänner Tyrén)*. Herr Tyrén!

Barkmeijer. Fördömt! Har inte herrarna sett till en ung flicka? Hon sprang in här i huset, och jag följer henne i hack och häl.

Vigilander. En man av herrns ålder springa efter unga fruntimmer!

Tyrén. Ja, det tycker jag är något...

Barkmeijer. Det är min systerdotter, go herrar, en ganska hygglig flicka, nämligen så länge hon var det. — Jag är hennes morbror och mycket god vän med fabrikör Appellind. Om hon inte är här, så måste hon vara på ett annat ställe. Man måste ha näbbar och klor för att vakta en kvinna. Dröj här, Charlott; de här herrarna äta visst inte opp dig. Jag måste ha tag i den rymmerskan. Hela mitt hus är skymfat. Det blir en evinnerlig fläck på Uppsala akademi! *(Springer ut.)*

Sjätte scenen.

DE FÖRRA *(utom Barkmeijer)*.

Vigilander *(i fönstret)*. Se, hur han travar, den gamla kronhjorten!

Charlott. Jag kan inte dölja min förvåning!

Tyrén. Ack, så får jag då äntligen återse mamsell!

Vigilander *(leder fram Vilhelmina)*. Jag trotsar vilken musikus som helst att kunna framtrolla en vackrare ton ur ett sånt åbäke till basfiol!

Charlott. Du, Mina?

Vilhelmina. Ja, min goda Charlott!

Vigilander. Tyst! Fiender omge oss på alla sidor!

Charlott. Och pappa som springer och söker dig!

Vigilander. När oskulden löper sin kos, vem kan då hinna fatt den?

Vilhelmina. Jag förmådde inte längre uthärda hemma hos din far, och därför flydde jag med denna hederliga man.

Vigilander. Däremot har jag intet att anmärka.

Vilhelmina. Vi ska gifta oss med varandra.

Vigilander. Ja, jag tror visst, att jag... *(Visande på Tyrén.)* Där är en som tänker göra detsamma.

Tyrén *(till Charlott)*. Ja, mamsell, ifrån den första stund jag såg mamsell, har ingen minut förgått, som jag

inte tänkt på er. Jag lovar en kärlek, som aldrig ska slockna, en kärlek, som inte en gång gravens natt ska släcka!

Vigilander. Han håller nog sina löften, han.

Vilhelmina *(till Vigilander)*. Och du då?

Vigilander. Jo, jag tror visst, att jag...

Charlott. Men pappa vill, att jag promt ska ta en annan. Hur ska jag kunna hindra det?

Vigilander. Å, det finns många medel att hindra den saken, och det första är att inte lyda söta far.

Charlott. Aldrig skulle jag kunna trotsa hans vilja!

Tyrén. Men mamsell känner inte den person, man ämnar till er make.

Charlott. Man säger det ska vara en mycket god människa.

Vigilander. Det är bara förtal, min nådiga mamsell!

Charlott. Jag har aldrig nånsin sett honom.

Tyrén. Han är inte längre borta än därinne i kammaren. *(Man hör Tegelmark sjunga i kulissen.)*

Vigilander. Tyst, där kommer han!

Sjunde scenen.

DE FÖRRA. TEGELMARK.

Tegelmark *(kommer in)*. Nu tror jag man är lite snygg och malproper, ska jag ha den äran att säga.

Tyrén *(till Charlott)*. Det där är just mamsells blivande fästman.

Charlott. Den där!

Vigilander *(till Charlott)*. Är det inte ett ideal, min nådiga?

Tegelmark. Var är min kusin?

Vigilander. Han har gått ut.

Tegelmark. Hur kan det vara möjligt? Han skulle ju följa mig till ångbåten, och klockan är redan mycket.

Vigilander. Det bär av till Uppsala, hör jag!

Tegelmark. Jag reser för att fria. Känner herrarna mamsell Barkmeijer? — Hur kan man ha ett så gement namn!

Charlott *(för sig)*. Sån ohyfsad människa!

Tegelmark. Jag skäms riktigt när jag tänker på, att det ska stå i tidningarna bland vigde i landsorten: »Herr brukspatron Tegelmark och mamsell Barkmeijer.» *(Skrattar och vänder sig till Vigilander.)* Vad är det där för ett fruntimmer? Känner min kusin henne?

Vigilander. Om han känner henne? Åt brukspatron kan jag väl säga det. *(Viskar Tegelmark i örat.)*

Tegelmark. Aha, je suis begriper — den filuren! *(Hälsar på Charlott.)* Hur står det till, min lilla beskedliga? *(Skrattar.)* Hi, hi, hi!

Charlott. Min herre!

Tegelmark. Å, inte är det värt att rodna för det, min lilla docka; min kusin har smak, märker jag.

Vigilander *(till Tegelmark)*. Men, för tusan, det är ju en hemlighet; inte går det an!

Tegelmark. Ah, det var sant, det; jag vill reparera skadan. *(Till Charlott.)* Förlåt mig, min sötaste mamsell, men min kusin, den maruffeln, har inte nämnt något för mig om sin lilla kusin. Har han valt mig en lika vacker hustru, som han *(bockar sig)* valt sig en älskarinna, så stannar jag i stor förbindelse hos honom. *(Avsides.)* Man kan allt vara gentil om det gäller.

Charlott. Hur vågar herrn tilltala mig på det sättet?

Vigilander *(avsides)*. Det går bra!

Tegelmark. Men jag begriper inte min kusin...

Vigilander. Herrn reser till Uppsala med Uppland?

Tegelmark. Ja, det är första gången jag far på ångfartyg.

Vigilander. För första gången?

Tegelmark. Ja, men jag fruktar att jag kommer för sent; jag begriper inte att min kusin ...

Vigilander *(skriker)*. Ah!

Alla. Vad är det?

Tegelmark. Jag tror herrn suckade?

Vigilander. Ja, jag brukar alltid sucka på det viset. *(Till Tyrén.)* Jag har lust att ta honom med mig till Västerås i stället. Västmanland går på samma timme.

Tyrén *(till Vigilander)*. Men vad tänker du på?

Vigilander. Låt mig hållas bara. *(Till Tegelmark.)* Jag reser också till Uppsala, och jag tillbjuder herr brukspatron mitt sällskap. Jag är bekant med rådman Barkmeijer och ska ha den äran presentera herrn i huset.

Tegelmark. Det var skönt; jag kan inte önska bättre!

Vigilander. Men det är ingen tid att förlora; det återstår knappast en halvtimme.

Tegelmark. Min kusin får skylla sig själv; jag skyndar genast in och lagar mina saker i ordning. *(Visande på Vilhelmina.)* Vem är det där fruntimret där?

Vigilander. Det är — det är min fru!

Tegelmark. Och vem är min herre själv då?

Vigilander. Mitt namn är Vigilander, handelsexpedit med rang, heder och värdighet av grosshandlare, men för all del skynda sig, herr brukspatron!

Tegelmark. På ögonblicket är jag färdig! *(Går in i sidorummet.)*

Åttonde scenen.

DE FÖRRA *(utom Tegelmark)*.

Charlott. Aldrig skall jag ta till man den avskyvärda människan!

Vigilander. Det vore ju den största olycka i världen!

Tyrén. Men är du galen som för honom till Västerås!

Vigilander. Är det då klokare, att jag för din rival till Uppsala?

Tyrén. Men när du väl fått honom till Västerås?

Vigilander. Kastar jag mig på en bondkärra och reser hit igen, medan han är och beser stadens märkvärdigheter.

Tyrén. Men du vet väl att morbror och fru Vinger också i dag resa till Västerås?

Vigilander. De resa landvägen; inga skrupler mer, jag tar allt på mig.

Tyrén *(till Charlott)*. Ack, mamsell, vågar jag äntligen hoppas att mitt i det töcken, som omger oss, i er få skåda mitt livs ledstjärna?

Charlott. Men om pappa inte tillåter det?

Vigilander. Så tag då i Guds namn herr Tegelmark då!

Charlott. Förr kastar jag mig i dödens armar!

Vigilander. Man kastar sig inte i dödens armar, när man har en trogen älskares famn att trösta sig uti.

Tyrén. Så avsäger jag mig då mitt ljuva hopp! Gå, förena sig med en annan, mamsell; jag är inte den första som blir ett offer för en gäckad kärlek.

Charlott. Nej, nej, så får det inte vara!

Vigilander. Bravo, min söta mamsell! Tag exempel av sin vackra kusin. *(Fattar Vilhelmina vid handen)*.

Charlott *(till Tyrén)*. Låt oss hoppas allt av framtiden! Tro mig, jag är inte känslolös för en hederlig mans kärlek.

Vilhelmina *(ser ut genom fönstret)*. Ack, min Gud, där kommer morbror tillbaka!

Charlott. Pappa?

Vigilander. Så för tusan! *(Leder Vilhelmina till den kammare, där Tegelmark är.)* Fort in till bruks-

patron! — Uppehåll honom där till dess jag säger till! *(Vilhelmina går in i kammaren, varefter Vigilander låser dörren och stoppar nyckeln i sin ficka.)*

Nionde scenen.

DE FÖRRA. BARKMEIJER. APPELLIND. FRU VINGER *(från sidorummet)*.

Appellind *(till Barkmeijer)*. Det var en angenäm överraskning att se farbror i Stockholm!

Barkmeijer. Jag är alldeles förstörd! Jag har inte förut sprungit så rysligt i mina dar, om jag undantar den tiden, då jag vigilerade för rådmansämbetet i Uppsala.

Appellind. Sätt sig, för all del, bästa farbror!

Charlott. Stackars goda pappa! Vad pappa är varm!

Appellind. Oändligt välkommen, mamsell Charlott!

Barkmeijer *(sätter sig)*. Charlott var just med mig, när jag upptäckte rymmerskan; om jag bara kunde få tag i den uslingen som bortrövat henne!

Vigilander *(avsides)*. Det där låter som det skulle gälla mig!

Fru Vinger. Herr rådman har rätt! Den karl, som enleverar ett fruntimmer, borde schavottera!

Vigilander *(avsides)*. Jaså, den där ska lägga lök på laxen!

Appellind *(till Barkmeijer)*. Jag tror jag inte talt om än, att min kusin Tegelmark nyss kommit till stan, för att bege sig av till Uppsala. Nu behöver han inte resa.

Barkmeijer *(reser sig)*. Min blivande måg också här! Det var ypperligt!

Appellind. Han är där i kammaren för att klä om sig. *(Närmar sig sidodörren)*.

Tyrén *(till Vigilander)*. Allt är förlorat!

Vigilander *(till Tyrén)*. Var trankil; jag har nyckeln, jag!

Tyrén. *(till Appellind)*. Goda morbror; det är på det sättet, att...

Appellind. Vad för slag?

Vigilander *(till Appellind)*. Brukspatron Tegelmark gav sig inte tid att vänta på herr fabrikörn, utan skyndade nyss ut för att gå ombord på ångbåten till Uppsala — det var ju så, Tyrén?

Tyrén. Ja, visst var det så; jag gjorde allt för att hindra honom, men det stod inte till!

Appellind. Det är inte möjligt!

Vigilander. Jo, han gick livslevande ut genom dörren där.

Appellind *(ser på sin klocka)*. Det fattas en kvart innan ångbåten far. *(Till Tyrén.)* Skynda dig ner till Riddarholmen och för honom genast hit.

Tyrén. Ja, på ögonblicket! *(Skyndar ut.)*

Tionde scenen.

DE FÖRRA *(utom Tyrén)*.

Barkmeijer. Det vore dumt, om han skulle komma till Uppsala, medan vi ä i Stockholm.

Appellind. Jag skulle inte tro det; Tyrén får nog tag i honom.

Fru Vinger. Han måtte ha ett lågande hjärta, den älskaren.

Vigilander. Frun tycker om lågande hjärtan; det gör jag också.

Barkmeijer. Min herr måg ska ju vara en ung, ordentlig man, med många förtjänster.

Appellind. Ja, det enda som fattas honom är kanske något förstånd, men för övrigt så...

Barkmeijer. Ja, inte behöver man mycket förstånd för att bli en bra äkta man.

Vigilander. Ganska sant, och så riskerar man aldrig att förlora förståndet, vilket anses för det olyckligaste här i världen.

Appellind. Men jag undrar just, om han inte skrivit några ord till mig, innan han begav sig av? Jag vill se efter. *(Går till sidodörren.)*

Charlott *(skriker till)*. Ack, min Gud!

Fru Vinger *(till Charlott)*. För Guds skull, vad är det?

Charlott. Ingenting!

Fru Vinger. Jag tyckte mamsell ropade till?

Charlott. Jag? — Nej, det tyckte jag inte.

Vigilander. Ja, inte jag heller.

Appellind *(som trevar på dörren)*. Jag begriper inte vem som tagit nyckeln ur dörren.

Vigilander. Nyckeln? Den lämnade brukspatron till Tyrén, innan han gick.

Elfte scenen.

DE FÖRRA. TYRÉN.

Tyrén. Det var omöjligt att få rätt på honom!

Appellind. Tog du nyckeln till dörren där?

Tyrén. Nyckeln? Vilken nyckel?

Vigilander (till Tyrén). Håller vad att du tappat bort nyckeln!

Tyrén *(känner i sina fickor)*. Jag begriper inte — jag tyckte jag gömde den så väl — det var märkvärdigt!

Charlott *(avsides)*. Kors, vad de kunna narras!

Appellind *(till Tyrén)*. Din slarver! Det var skada på en så bra nyckel. Jag undrar om inte någon av de andra tar upp dörren. *(Går till andra dörren, tar ur nyckeln och försöker med den på den förra.)*

Tyrén *(till Vigilander)*. Ingen fara; låset är säkert!

Barkmeijer. *(till fru Vinger)*. Frun är gammal bekant till Appellind?

Fru Vinger. Ja, ända sen barndomen; vi ä uppfostrade tillsammans. Också är det jag, som gifter bort honom, och det är inte utan sin lilla uppoffring, det, å min sida, ty förut var det annorlunda. *(Gnolar.)*

»Jag minns den ljuva tiden,
jag minns den som i går.»

Barkmeijer. Frun skulle kunna göra mig en tjänst.

Fru Vinger. Vill herr rådman också gifta sig?

Barkmeijer. Kommer aldrig i fråga. Jag hade nog därav i mitt förra gifte, men jag måste på några ögonblick anförtro min dotter i fruns vård, för jag ska bestämt ut och ha reda på den nedriga förförarn, som rymt bort med min systerdotter!

Vigilander *(till Barkmeijer)*. Herre!

Barkmeijer. Herre!

Vigilander. Spelar herr rådman fiol?

Barkmeijer. Är herrn galen? — Om jag bara visste, var han uppehåller sig, den boven!

Vigilander. Herre!

Barkmeijer. Herre!

Vigilander. Kanske herr rådman blåser trumpet i stället?

Barkmeijer. Tror herrn jag är någon håboist? Jag undrar just var hon uppehåller sig, den rymmerskan!

Appellind. Tänk om den galningen nu reser med ångbåten; ursäkta, mitt herrskap, men jag får lov att själv gå ner till Riddarholmen, innan det blir för sent.

Vigilander. Om herr fabrikören tillåter, så vill jag åtaga mig denna kommission; jag lovar att hämta hit honom, så framt han inte kan flyga, vilket väl gärna inte är möjligt för en tegelbruksägare.

Appellind. Jag tackar på det förbindligaste! Mitt herrskap, det är ledsamt, att jag själv nu måste resa till Västerås, men min systerson där får göra les honneurs i mitt ställe. — Frukosten kallnar; den är på ungkarlsvis, men ni får hålla till godo med vad huset förmår.

Sång n:r 3.

Mel.: »Malins milda öga», av I. Dannström.

Appellind.

Låt oss frukostera,
emot oss buteljer le,
portvin och madera.

Alla.

Mjuka tjänare!

Vigilander *(avsides)*.

Jag ej göra ska besvär,
min portion är där!

(Pekar på det rummet, där Tegelmark är.)

Alla.

Låt oss frukostera,
emot oss buteljer le,
portvin och madera.
Mjuka tjänare!

(Alla utom Vigilander gå in i andra sidorummet.)

Tolfte scenen.

VIGILANDER. TEGELMARK. VILHELMINA *(strax därefter)*.

Vigilander *(öppnar ena sidorummet, varifrån Tegelmark och Vilhelmina utkomma)*.

Sång n:r 4.

(Samma melodi.)

Skynda, tiden skrider,
båten lägger snart från bron;
skynda, ty det lider,
kom, herr brukspatron!

Tegelmark *(bärande nattsäck, paraply och gitarr).*

Här har jag mitt pick och pack,
herrn ska ha stor tack!

Alla.

Ej på tiden hala,
sedan konversera fås,
skyndom till Uppsala!

Vigilander *(avsides).*

Eller Västerås!

(De skynda ut.)

Trettonde scenen.

APPELLIND. BARKMEIJER. TYRÉN. FRU VINGER. CHARLOTT. *(Alla utkomma hastigt med smörgåsar i händerna, Barkmeijer dessutom med servett bunden kring halsen och i ena handen en gaffel med en stor stekt fisk på.)*

Barkmeijer. Det var bestämt min systerdotter som jag såg i fönstret.

Appellind. Och min kusin var med.

Barkmeijer. Vilken kusin?

Appellind. Farbrors blivande måg, brukspatron Tegelmark.

Barkmeijer. Hon höll den karln under armen.

Appellind. Vilken karl?

Barkmeijer. Han som nyss var här i rummet.

Appellind. Det var herr Vigilander, det.

Barkmeijer. Heter han Vigilander?... Den stråtrövarn! Jag ska vigilera honom, jag.

Appellind. Kan det vara han som enleverat Vilhelmina? Men vad ska han göra med min kusin? Han måtte väl inte enlevera honom heller!

Fru Vinger *(avsides)* Det ligger säkert en intrig här under, och jag som inte fått vara med därom!

Barkmeijer. Låt oss genast sätta efter dem!

Appellind. Ja, skyndom på ögonblicket!

Sång n:r 5.

Mel.: »Ritsch, Ratsch, fallrallera.»

Raskt flyg efter dem
och låt oss genast ta dem hem —
Ja, låt oss ta dem hem —
Raskt flygen efter dem.
Omöjligt de
nu mera kan undkomma oss.
Omöjligt de
kan mer undkomma oss.
Skyndom, skyndom, skyndom, skyndom,
skyndom efter dem,
raskt flyg efter dem, m. m.

(De rusa allesammans ut.)

ANDRA AKTEN.

Teatern föreställer en källarsal i Västerås; i fonden en hylla, varpå glas, tallrikar, bålar m. m. äro uppställda.

Första scenen.

KRISTIN. KNÄCKSELL. *(Kristin står framme på scenen, stickande på en strumpa, Knäcksell sitter vid ett bord, sysselsatt att lacka buteljer.)* KORK *(strax därefter).*

Kristin. Herr Knäcksell är fasligt allvarsam i dag?

Knäcksell. Allvarsam! Nej, mamsell! Jag är alldeles ursinnig, och vore det inte för min stackars mors

skull, så låge jag i Svartån innan aftonen. *(Springer upp skrikande.)* Aj, det dröp lack på mitt finger. *(Slänger med handen.)*

Kristin. Vi ska genast lägga salt på det, så blir det bra igen. *(Springer efter ett saltkar och häller salt på Knäcksells finger.)*

Knäcksell. Ack, mamsell, vad är det här i alla fall mot vad mitt hjärta lider! — Gifter mamsell sig med en annan, så är jag på eviga minuten dödsens lammunge.

Kork *(kommer in)*. Vad är det för skrik jag hör?

Kristin. Den stackars herr Knäcksell fick lack på sin hand.

Kork. Jaså, din munsjör snus, är det på det sättet du hushållar med mitt lack? Tror du, fast jag är rådman och ämbetsman här i stan, att jag kan stjäla lack?

Knäcksell. Jag skulle tro, att mina fingrar ä dyrbarare än källarmästarns lack.

Kork. Hur var det du sa? Sa du källarmästare? Vem är jag?... Hur kallas jag, din slyngel?

Knäcksell. Rådman, gudbevars!

Kork. Nå, kom det äntligen fram, din göker! Men du sa rådman med en viss ironi; människa, var det ironi?

Knäcksel. Nej, det var det inte?

Kork. Var är mitt spanska rör? Vi ha i afton ett utomordentligt sammanträde på rådstun. Flera av våra goda västeråsbor ha klagat över, att det finns så många tuppar i stan, som genom sitt fördömda galande hindra folk att sova om mornarna. Borgmästare och råd, vilka stadens lugn ligger om hjärtat, ha beslutit utfärda en kungörelse, som förbjuder tuppar att införas till staden. Det där är allt klart, men vad ska man göra med de tuppar som finnas? Si — det är det svåraste, det! Tag hit mitt spanska rör! *(Tar emot käppen av Kristin.)* När jag fått mitt spanska rör i handen, så börjar allt bli klarare för mig; det måste bli ett allmänt slaktande, ett allmänt blodbad. — Mitt hjärta blöder, men en domare, en rådman måste förkväva hjärtats röst, när plikten kallar honom; tupparna måste dö. De ha visserligen många försvarare,

det blir votering, men ingen tupp får min röst. — Ett kinkigt mål! *(Till Kristin.)* Tacka du Gud, Kristin, att du inte blivit rådman!

Kristin. Men om fru Vinger och den där herrn från Stockholm, som vi vänta, komma medan pappa är borta?

Kork. Min blivande måg, fabrikör Appellind, jag vet det. — Tror du inte jag bestyrt om den saken? Jag har befallt min dräng att passa på när ångbåten kommer och genast bära deras saker hit, för jag vill inte, att min måg ska förstöra pengar på något annat ställe än här. Förmodligen komma de med ångbåten. Fru Vinger skrev åtminstone så i sitt brev.

Kristin. Men är det inte löjligt, pappa lilla, att jag ska ta till man en person, som jag aldrig sett förut?

Kork. Jag har inte heller sett honom, men min goda vän, fru Vinger, har rekommenderat honom. Instrumentmakar Appellind ska vara en toujour karl. De bruka fria på det sättet i Stockholm, och en västeråsare behöver inte ge en stockholmare efter.

Knäcksell. Jag har precis samma tanke som mamsell Kristin.

Kork. Han får inte ha någon tanke, min goda man; han låter bli att ha någon tanke, förstår han det! Ganska dumt, att jag inte själv fick tillfälle hämta min måg från ångbåten. En skön uppfinning, de där ångbåtarna! Jag funderar natt och dag, hur det kommer till, att ångbåten kan gå. Nog föstår jag mig på skovlarna och röken har jag i mitt huvud, men det enda jag inte begriper, är den fördömda mekaniken. *(Till Kristin.)* Hör du, Kristin, varför begagnas det hästkrafter på en ångbåt, och inte något annat?

Kristin. Pappa, det är ju klart, att — —

Kork. Tig, det är inte klart! *(Till Knäcksell.)* Begriper du, ditt pundhuvud, vad som menas med den archinesiska skruven?

Knäcksell. Skulle det kanske vara någon ny slags korkskruv?

Kork Tig, människa! Du sa det där med en viss iron., tyckte jag, var det ironi?

Knäckeeil Nej, det var det visst inte.

Kork Det var också ditt bästa råd! *(Går av och an och funderar.)* De måste de; det är grymt, men kan inte hjälpas! Men det är toppernas eget fel. Varför ska de också gala så förbannat, de galningarna!... Hela Västerås vilar på min nacke; man pratar om att en kung har många bekymmer, men vad är det mot en rådman i Västerås? Om jag inte hade så mycket att göra, så skulle ni få se vad jag skulle göra.

Sång n:r 6.

Mel.: »Fader Movitz, bror» (*Fredm. Epistl.*).

Jag är rådman, jag;
både natt och dag
jag tolkar Sveriges lag.
Vid min källardisk
är jag rask och frisk
och på rådstun är jag just en fuler fisk.
Om jag ej fanns, den rådstun var
ett skop, som inte något öra har.
Jag är rådman, jag etc. etc.

(Går.)

Andra scenen.

DE FÖRRA *(utom Kork)*.

Knäckeeil. Ända sen källarmästarn blev rådman, så har han blivit spritter galen. Förut hade jag något hopp, men nu — nu vill han väl minst ha en borgmästare till måg. Det går precis med mig som med min äldre bror i Stockholm, han som är kypare hos källarmästar Propp på Drottninggatan.

Kristin. Herr Knäcksell gör pappa orätt. Han har ju redan till min man bestämt en instrumentmakare från Stockholm. Ack, vad det ska bli roligt! Jag är alldeles förtjust!

Knäcksell. I instrumentmakarn?

Kristin. Nej, men desto mer i hans instrument. Vad det ska bli roligt att få sig en flygel att spela på!

Knäcksell. Så spela då; ja, spela av hjärtans grund, men jag har snart spelat ut. Jag höll så mycket av mamsell Kristin! Jag förmådde inte för hennes skull sköta min tjänst om dagen eller sova om natten. Ska jag brygga en bål punsch, så slår jag brännvin i stället för arrack i bålen; ska jag bära in en halstrad biffstek, så bär jag in tomma halstret i stället för att komma in med biffsteken. Nu återstår mig inte annat än döden, och dö ska jag — ta mig fan ska jag inte det.

Sång n:r 7.

Mel.: »Tänk någon gång när du en blomma plockar.»

Nej, nej, Kristin, jag kan ej längre leva!
Ni var den enda, som jag hade kär.
Nu finns ett annat mål, dit jag vill sträva,
och detta mål min skarpa rakkniv är;
dess vassa stål jag sätter på min strupa,
om det ej bär med mig i Svartån av,
att döden i dess mörka vågor supa,
gjut sen en tår på arma kyparns grav!

Kristin. Herr Knäcksell är nu alltid så häftig av sig!

Knäcksell. Jag har aldrig tålt stockholmarna, de där spratthökarna, i sina paletåer och tioriksdalershalsdukar. Finns det då inte flickor nog i Stockholm, utan att de ska behöva resa hit till Västerås för att plundra oss?

Tredje scenen.

DE FÖRRA. ANDERS *(bärande Tegelmarks saker)*. VIGILANDER. TEGELMARK *(strax därefter)*.

Anders. Han är här! Han är här!

Knäcksell. Vilken?

Anders. Han som skulle komma med ångbåten! Som rådman befallte, la jag genast vantarna på sakerna, fast de stretade emot så mycket de orkade.

Vigilander *(inskyndande)*. Är du galen, karl! Vad har du med våra saker att göra? *(Vill taga sakerna ifrån Anders, som försvarar sig med paraplyet.)*

Anders. Jag har gjort som min husbonde befallt mig.

Kristin. Vad vill det säga?

Tegelmark *(inspringande)*. Se där ha vi honom! Jag ska ge dig för att springa bort med mina saker, jag! *(Vill rycka från Anders paraplyet, som därvid går sönder, så att Tegelmark får bara käppen i handen.)*

Knäcksell. Vem söker herrarna?

Tegelmark. Vi ha nyss kommit med ångbåten hit till Uppsala.

Kristin. Hit till Uppsala?

Vigilander. Ja, det vill säga: vi ha nyss stigit i land och skulle med våra saker bege oss av till Sandbergs hotell, då den där figurn kommer och utan vidare ceremonier fattar i dem och springer in i det här huset.

Tegelmark *(till Anders)*. Hör du, din krabat, brukar man behandla resande på det sättet i Uppsala?

Knäcksell. Vasa? I Uppsala?

Vigilander. Det vill säga, att... *(Till Kristin.)* Jag ber ödmjukast om förlåtelse, men vi rå alls inte för det här. *(Avsides.)* Jag begriper inte var Vilhelmina tog vägen. *(Till Anders.)* Hör du, var är det där fruntimret, som...

Anders. Fruntimret? *(Ser på sakerna.)* Inte finns det något fruntimmer här, det jag kan se!

Knäcksell *(Till Tegelmark)*. Vem är herrn?

Tegelmark. Vem jag är?... Jag är...

Vigilander. En man — en man, vars paraply den där karln förstört och som han genast måste betala.

Anders. Rådman sa åt mig nyss: gå genast ner och passa på ångbåten, för jag väntar hit min blivande måg från Stockholm, och...

Vigilander *(skriker till)*. Ah!

Kristin och Knäcksell. Vad är det?

Tegelmark. Min vän brukar alltid sucka på det viset.

Vigilander *(för sig)*. Nu förstår jag allt! Det var hit fabrikör Appellind i dag skulle resa för att fria. Ypperligt! Ypperligt! *(Till Kristin.)* Mamsell är säkert dottern i huset; jag hade genast bort se det.

Kristin. Ja, det är jag.

Vigilander. Tillåt mig då att presentera för mamsell den väntade fästmannen! *(Till Tegelmark.)* Vi kan ju aldrig ha tagit in på bättre ställe; det är ju din fästmö, bror!

Kristin. Jag får då, på pappas vägnar, be herrarna vara välkomna!

Knäcksell *(avsides)*. Vad jag gärna ville kasta dem utför trapporna!

Tegelmark *(till Kristin)*. Mitt hjärta sa mig genast allt. Ack, om mamsell bara kunde föreställa sig, hur mitt hjärta ser ut invärtes i detta ögonblick!

Anders *(lägger ifrån sig sakerna)*. Nu tror jag man kan gå sin väg efter väl förrättat ärende. *(Går.)*

Tegelmark *(till Kristin)*. Hur mår den hederliga rådman Barkmeijer?

Kristin *(förvånad)*. Rådman Barkmeijer?

Vigilander *(infallande hastigt)*. Ack, vad det är för ett trevligt hus, det här, och vad det är väl beläget! Här skulle just vara angenämt att bo.

Tegelmark *(till Kristin)*. Kan det vara lönande att vara garvare i Uppsala?

Knäcksell *(förvånad)*. Garvare i Uppsala?

Tegelmark. Ja, han är ju garvare i Uppsala, min blivande svärfar, den hederliga rådman Barkmeijer?

Kristin. Jag begriper inte...

Knäcksell. Varför kallar herrn min husbonde för Barkmeijer?

Vigilander *(till Knäcksell)*. Det är värmdödialekt; min goda vän fabrikörn är från Värmdön. *(Till Tegelmark.)* Bror deklamerar namnet Barkmeijer så man kan bli galen däråt. *(Högt.)* Det var mycket resande med ångbåten i dag, och vi ha haft det gudomligaste väder under hela resan.

Tegelmark. Ja, men hur kommer det till? Jag har alltid hört, att när man far sjövägen till Uppsala, så måste man passera en mycket lång å, som heter Fyrisån.

Kristin. Fyrisån?

Vigilander *(till Kristin)*. Han menar Svartån. *(Högt.)* I forna tider var den mycket längre den här ån, men nu har den blivit allt kortare och kortare.

Tegelmark. Också har jag hört, att det ska vara två torn på domkyrkan, men jag såg inte till mer än ett enda.

Knäcksell. Två torn på domkyrkan?

Vigilander. Ja, det är på ritningar, det, bara på ritningar, kan ni väl förstå.

Tegelmark. Men varför ska det vara två torn på ritningarna, när det i själva verket bara är ett?

Vigilander. Jo, det är ju klart, det, för man ska kunna säga, att man sett tornet två gånger på en gång.

Tegelmark. Var är det Carolina Rediviva ligger? Det ska vara en vacker byggnad.

Kristin. Carolina Rediviva?

Knäcksell. Vad är det? Carolina rödavina?

Vigilander *(till Kristin och Knäcksell)*. Han menar Karolina Ekman, uppasserskan.

Tegelmark. Och framför allt måste jag göra bekantskap med studenterna i Uppsala.

Kristin och Knäcksell. Studenterna i Uppsala!

Vigilander *(till Kristin och Knäcksell)*. Han menar fruarna i Västerås.

Knäcksell *(hårt till Tegelmark)*. Herre! Ä studenterna i Uppsala detsamma som fruarna i Västerås?

Tegelmark. Vem har sagt det?

Vigilander *(till Knäcksell)*. Hör på, min bästa herr överkypare! Jag har ju sagt herrn, att värmdödialekten har sina egenheter.

Knäcksell. Det var en skamlös dialekt!

Vigilander. Om mamsell ville förena sina böner med mina, så skulle det kanske lyckas oss att få höra min vän traktera gitarren; han är riktig mästare på det instrumentet. *(Går efter gitarren.)*

Kristin *(till Tegelmark)*. Gör herr fabrikörn gitarrer också?

Tegelmark. Fabrikör! Gör jag gitarrer?

Kristin. Har herrn många vackra fortepianon färdiga?

Tegelmark. Vad för slag! Fortepiano? Kallar man tegel för fortepiano här i stan?

Kristin och Knäcksell. Tegel!

Vigilander *(till Kristin och Knäcksell)*. Herrskapet vet inte, att min vän gjort en ny uppfinning, nämligen att göra fortepiano av tegel i stället för av trä. Det är mycket bastantare och värderas mycket högt av brandförsäkringsverket för lösören. *(Till Tegelmark.)* Sjung för oss den där visan som väckte så mycken förtjusning på ångbåten.

Tegelmark *(tar gitarren)*. Lebe wohl, ja! Den visan sjunger jag riktigt med con amore.

Kristin. Ack, sjung den för oss! Det är så sällan man får höra musik i Västerås.

Tegelmark. Västerås?

Vigilander *(till Tegelmark)*. Ja, ja, vad har det med Uppsala att göra? Sjung nu för all del; det ska förtjusa den vackra fästmön.

Tegelmark *(ackompanjerar sig på gitarren, under det Knäcksell spelar med tummen på bordet).*

Sång n:r 8.

(Sjunger.) »Lebe wohl — förgäs mig nikt.»

(Vänder sig till Knäcksell.) Vad är det för skräl!

(Sjunger.) »Tänk på mig, när glädjen svingar
över dig med änglavingar
och jag sorgsen saknar dig!»

(Vänder sig till Knäcksell.) Vill du tiga, karl!

(Sjunger.) »Lebe wohl! Lebe wohl! Lebe wohl! Lebe wohl!
Förgäs mig nikt!»

(Vänder sig till Knäcksell.) Vill du hålla mun på dig, människa!

Knäcksell. Jag säger ju inte ett enda ord!

Tegelmark *(Sjunger).*

»Lebe wohl! Lebe wohl! Lebe wohl! Lebe wohl!
Förgäs mig nikt!»

(Rusar fram till Knäcksell och slår honom i ryggen med gitarren.) Jag ska lära dig musik, jag!

Knäcksell. Herre, det ska herrn inte ha gjort för inte!

Kristin. Knäcksell!

Fjärde scenen.

DE FÖRRA. VILHELMINA.

Vilhelmina. Nå, äntligen träffade jag herrarna! Det är mycket artigt att springa ifrån ett ensamt fruntimmer?

Kristin. Ett främmande fruntimmer!

Vigilander *(till Kristin)*. Jag ber allra ödmjukast om förlåtelse. — Jag får den äran presentera — min fru — grosshandlar Vigilanders fru, hon och ingen annan. *(Till Vilhelmina.)* Kom ihåg, att Västerås i dag är detsamma som Uppsala.

Knäcksell *(avsides)*. Rätt som det är ha vi väl hela ångbåten här!

Kristin. Vi glömma bjuda herrskapet förfriskningar. Herr Knäcksell kan laga herrarnas rum i ordning, medan frun är så god och stiger in till mig. Pappa kommer snart hem.

Vilhelmina. Jag får på det högsta tacka, bara vi inte gör herrskapet något besvär.

Vigilander *(till Vilhelmina)*. Glöm för all del inte, att brukspatron Tegelmark här i huset går och gäller för fabrikör Appellind.

Vilhelmina. Hur ska jag förstå det?

Vigilander. Du ska inte förstå det, min vän, men så är det emellertid.

Kristin. Vi hade i dag väntat ett annat fruntimmer, som i herrarnas sällskap skulle komma med ångbåten, fru Vinger; vi väntade henne i sällskap med fabrikörn.

Vigilander. Ja, det var sant, det, men hon mådde inte bra, och därför så... Mamsell kan inte tro, vad det är sjukt i Stockholm!

Kristan *(till Vilhelmina)*. Var så god! *(Öppnar ena sidodörren, dit hon går in med Vilhelmina.)*

Femte scenen.

DE FÖRRA *(utom Vilhelmina och Kristin)*.

Vigilander *(avsides)*. Innan vi vet ordet av, ha vi kanske det Appellindska herrskapet här; det kan därför nu vara tid på att dra sig ur spelet. Tegelmark måste jag

genast ha bort härifrån, men hur ska det gå till utan att han märker satans list?

Knäcksell *(till Tegelmark)*. Herre, varför slog herrn mig i ryggen med gitarrn?

Tegelmark. Varför trummade du när jag sjöng, din slyngel?

Knäcksell. Har herrn kommit hit till Västerås för att överfalla hederligt folk?

Tegelmark. Jag ska ge dig för Västerås, jag! *(Vill rusa på Knäcksell.)*

Vigilander *(går emellan dem)*. Vad är det om?

Tegelmark. Vänta du bara till min svärfar kommer hem! Det första jag ska be honom om är, att han genast kör dig på porten.

Knäcksell. Herrns svärfar? — Han är det inte än; jag sätter mig däremot. Jag ska röra upp himmel och jord för att hindra detta giftermål. Jag tycker om flickan, jag, och flickan tycker om mig.

Vigilander *(avsides)*. Aha, en rival, så mycket bättre!

Tegelmark. Du, din stackare! Jag ska ge dig för att röra upp himmel och jord! *(Går bakom Vigilanders rygg och ger Knäcksell ett slag i nacken med näven.)*

Knäcksell. Det där ska ni dyrt få betala, herre! Fast jag inte är mer än en kypare, så behöver jag inte krusa för någon stockholmssprätt, värmdöring, värmlänning, eller vad han är för slag. Far herrn tillbaka till sina fortepianoklaver och lämna oss i fred. Jag ska ge herrn respass, jag! *(Går bakom Vigilanders rygg och ger Tegelmark ett slag i nacken.)*

Vigilander. Ä herrarna tokiga!

Tegelmark. Sån kanalje!

Knäcksell. Jag ska hetsa upp gymnasisterna på herrn! Gymnasisterna ä mina goda vänner och bröder; det ska kosta blod, det lovar jag!

Tegelmark. Om jag bara hade en käpp! *(Springer och får tag i gitarren.)*

Knäcksell *(springer och fattar en citronklämmare)*. Vänta bara, vill herrn spela, så ska jag bestå konfonium!

Sång n:r 9.

Mel. ur Fra Diavolo: »Kom låt oss nalkas.»

Tegelmark och Knäcksell *(tillsammans)*.

Våga ej nalkas,
stort är mitt mod!
Hämnden ska svalkas,
svalkas i blod!

Vigilander *(hållande sig mellan dem)*.

Varföre nalkas?
Stort är ert mod!
Hämnden ej svalkas,
svalkas i blod!

Vigilander *(solo)*.

Mel. ur Fra Diavolo: »Låt oss njuta den korta tiden.»

Låt den vilda och blodiga striden,
som väckts opp av er billiga harm,
icke störa den husliga friden,
utan sänk den beväpnade arm.

Tegelmark och Knäcksell *(tillsammans)*.

»Våga ej nalkas», m. m.

Vigilander.

»Varföre nalkas», m. m.

(Knäcksell går ut.)

Sjätte scenen.

DE FÖRRA *(utom Knäcksell)*.

Tegelmark. Har man väl sett maken till oförskämdhet! Säkert är han en av garvargesällerna, men vänta bara!

Vigilander *(avsides)*. Det blir mig ett medel att få honom härifrån. *(Högt.)* Det var en högst obehaglig affär. Jag fruktar, att den där göken uppretar studenterna emot oss, och då är det ute med oss båda.

Tegelmark. Tror bror att någon fara är å färde? — Men min svärfar kommer väl snart hem, och då...

Vigilander. Brors svärfar? — Men vad förmår en borgare i Uppsala emot tusen studenter?

Tegelmark. Han hotade mig med stryk, men si det kan jag alls inte gå in på.

Vigilander. Högst obehagligt, ty han är van att bereda hudar, den där, men jag misstänker något annat, jag. Varför vill han så angeläget gifta bort sin dotter med en person, som han inte känner, men som hela världen vet har pengar som gräs, ty du är rik, min hedersbror! Garverirörelsen är klen nu för tiden. Helt annat var det när gubben Westin levde! Hur är det, bror är ju rik?

Tegelmark. Ja, visst är jag rik. Utom tegelbruket ha jag och mor min tre hela mantal frälsehemman på Värmdön. Jag föder fyrtio kor, utom alla oxar. Bror skulle se mina sexton par oxar!

Vigilander. Har bror sexton par oxar? Låt mig omfamna dig, min hedersbror! *(Omfamnar Tegelmark.)*

Ack, det är som jag i denna stund hade alla de där nöten för mina ögon!

Tegelmark. Gud välsigne dig för det! Du kan aldrig tro vad mor min är för en rar människa!

Vigilander. Och på hela denna härlighet vill nu en cessionsmässig garvare lägga vantarna! Nej, förrän jag tillät det, skulle jag själv lägga embargo på hela surven.

Tegelmark. Kan man inte få gallfeber däråt?

Vigilander. Hela den stora vackra ladugården!

Tegelmark. Är det inte rysligt att behandla mig på det sättet?

Vigilander. Och bli gift med en flicka som är kär i en garvargesäll! Och på köpet fick du kanske ta honom med såsom inspektor eller rättare på gården.

Tegelmark. Vi ha ju kommit i en riktig rövarkula, och min kusin, min egen köttsliga kusin, har varit med i maskobit. Det är förfärligt! Det är himmelskriande! Jag säger opp släktskapen med honom ... Vad ska mamma där hemma säga, när hon får veta i vilket trassel hennes Jöns råkat? *(Gråter.)*

Vigilander. Jag tror bror står och gråter! Det bästa är att genast bege sig härifrån.

Tegelmark *(omfamnar Vigilander)*. Du är min allra bästa vän; jag förtror mig helt och hållet åt dig! Gud give att jag hade en hustru som liknade dig! Vad jag då skulle vara lycklig!

Vigilander. Dröj här några ögonblick; jag ska ställa allt i ordning till flykt. *(För sig.)* Jag måste in och underrätta Vilhelmina härom, och sedan bort — lika gott vart det bär! *(Skyndar in i sidorummet.)*

Sjunde scenen.

TEGELMARK. *Strax därefter* BARKMEIJER.

Tegelmark. Det ska väl bli sista gången jag reser bort för att gifta mig! Jag är just hyggligt däran:

på ena sidan en garvargesäll och tusen studenter med knölpåkar, och på den andra en svärfar och en fästmö, fulla av hin håle.

Barkmeijer *(instörtar reskládd och kastar sig i en stol)*. På knappa elva timmar har jag rest från Stockholm till Västerås, ty jag fick veta, att ett fruntimmer, som på beskrivning liknade min systerdotter, gått ombord på Västmanland. Jag har kört ihjäl en häst på vägen, och nu är jag här, men får jag väl tag i henne, aldrig ska hon med sin fot komma utom Uppsala mer. Kaptenen på ångbåten, som nyss anlänt hit till Västerås, berättade, att den där äventyraren Vigilander varit med från Stockholm i sällskap med ett fruntimmer, som prompt måste vara den sötungen jag jagar efter. Jag körde om Appellind på vägen, utan att ens ge mig tid att hälsa på honom. Han tror väl jag förlorat mina fem sinnen. *(Blir varse Tegelmark och stiger upp.)* Vem kan den där löjliga persedeln vara?

Tegelmark *(avsides)*. Jag undrar vad det där är för en perukstock!

Barkmeijer. Jag ber om förlåtelse! Skulle min herre vara boende här?

Tegelmark. Nej, det är jag visst inte, men är det rådman Barkmeijer som min herre söker, så kan jag berätta, att han inte är här.

Barkmeijer. Vad för slag! Hörde jag rätt? Sa herrn att rådman Barkmeijer inte är här?

Tegelmark. Ja, just den göken var det!

Barkmeijer *(avsides)*. Vad fan vill det säga? *(Högt.)* Med vad skäl understår sig min herre att kalla mig för gök?

Tegelmark *(avsides)*. Vad pratar den där för slag! *(Högt.)* Jo, det är mig just en hederspascha, den där rådman Barkmeijer, men jag träffar väl honom någon gång.

Barkmeijer. Är herrn galen? Vem är herrn?

Tegelmark. Jag är brukspatron Tegelmark.

Barkmeijer. Brukspatron Tegelmark? Är det möjligt! Men vad i all världen gör herrn i Västerås?

Tegelmark. I Västerås? Vad hin har jag med Västerås att göra?

Barkmeijer. Då jag i morse var i Stockholm, hörde jag av Appellind, att herrn var där och ämnade resa till Uppsala för att besöka mig, och nu är herrn i Västerås.

Tegelmark *(avsides)*. Gud tröste mig! Jag trodde det bara fanns klokt folk här i Uppsala, men det är ju ett riktigt dårhus. Gud give jag vore väl härifrån! *(Högt.)* Vem skulle min herre vara?

Barkmeijer. Jo, jag är just den rådman Barkmeijer, varom herrn talte.

Tegelmark. Jaså, det är således herr rådman själv; jag har länge väntat på herrn, men fast jag nu är i herrns eget hus, så får jag säga, att herrn är en bedragare.

Barkmeijer. Herre!

Tegelmark. Att herrn och herrns dotter kan dra så långt vägen räcker; att jag inte är den man, som låter dra mig vid näsan av ett sånt där småstadsherrskap.

Barkmeijer. Herre, om jag vore i mitt eget hus, visade jag herrn genast på dörren!

Tegelmark. Jaså, det är inte herrns eget hus en gång! Man har utgivit herrn för att vara husägare i Uppsala och en rik man. Jo, jo, det kryper fram den ena upptäckten efter den andra.

Barkmeijer *(avsides)*. Jo, det var minsann en ljus måg man sökte lura på mig; han är ju fullkomligt vansinnig. *(Högt.)* Vet herrn då inte, att det är i Västerås vi nu befinner oss?

Tegelmark. Han kallar Uppsala för Västerås! Ha, ha, ha!

Barkmeijer. Han tror han är i Uppsala! Ha, ha, ha! *(Tegelmark och Barkmeijer skratta med full hals.)*

Åttonde scenen.

DE FÖRRA. VIGILANDER.

Vigilander *(inspringande)*. Allt är i ordning, min bror, låt oss bege oss av! *(Blir varse Barkmeijer.)* Kors för tusan, rådman Barkmeijer!

Barkmeijer *(till Vigilander)*. Är det inte herr Vigilander? Jo, jag känner igen herrn! — Herre, var är min systerdotter?

Vigilander. Vänta, låt mig tänka efter — hon är i grannskapet; jag vill genast skynda efter henne. *(Vill gå men hålles tillbaka av Barkmeijer och Tegelmark.)*

Tegelmark. Jag får presentera för dig min köttslige svärfar där borta; han är visst pirum, ty han påstår att den här stan heter Västerås, ha, ha, ha!

Barkmeijer. Herrn är en galning, som man endast kan skratta åt, ha, ha, ha!

Vigilander. Herrarna båda ä mig just ena lustiga kurrar, ha, ha, ha! *(Alla tre skratta.)*

Nionde scenen.

DE FÖRRA. VILHELMINA.

Vilhelmina *(inskyndande)*. Nåväl, jag är färdig! *(Blir varse Barkmeijer.)* Ack, min Gud! — Morbror!

Barkmeijer *(fattar Vilhelmina i armen)*. Min systerdotter! Så har jag då henne äntligen!

Tegelmark. Hennes morbror! Hans systerdotter!

Vigilander *(till Vilhelmina)*. Låt oss hålla i med vårt Uppsala!

Barkmeijer. Tycker du att det är passande att rymma från en stad, där du blivit född, för att resa med en sån där äventyrare? Du har satt hela mitt hus i vanrykte, men dit ska du igen, för att skämmas inför alla. Det ska bli ditt straff, kom ihåg det!

Vilhelmina. Goda morbror! Jag har bittert ångrat mitt fel! Jag har inte haft ett enda lugnt ögonblick sedan jag lämnade morbrors hus, där jag var så lycklig. Också for jag i morse från Stockholm och är nu i Uppsala hos morbror igen, för att aldrig mera lämna min goda, min älskade morbror!

Barkmeijer. Säger du, att du är hemma hos mig? Är det för att resa genvägen till Uppsala som du far till Västerås först?

Tegelmark. Nu börjar han på med sitt Västerås igen.

Vilhelmina *(smeker Barkmeijer).* Söta morbror! Jag begriper inte vad morbror menar! Vi ä ju i Uppsala allesammans, och morbror ska förlåta mig, det vet jag; är det inte så?

Barkmeijer. Kvinna! Är du rosenrasande? Kallar du det här för Uppsala?

Vilhelmina. Ja, söta morbror, så framt inte stan fått något annat namn sen jag reste därifrån.

Vigilander. Herr rådman behagar skämta med oss; nog vet herr rådman så väl som vi att vi ä i Uppsala.

Tegelmark. Herr rådman måtte vara bra lurvig på aftonkvisten, efter han tror sig vara i Västerås.

Barkmeijer *(skrikande).* Människor, är jag i Uppsala?

Alla *(skrikande).* Ja!

Vigilander. De flesta rösterna gälla! *(Åska och regn höras utanför.)*

Tionde scenen.

DE FÖRRA. KORK. KRISTIN. KNÄCKSELL.

Kork. Det var ett Herrans väder vi fått i en hast! Det blixtrar så man kan bli blind. — Men jag hör att min måg ska vara anländ.

Knäcksell *(visande på Tegelmark)*. Jo, där står han, men...

Kork *(omfamnande och kyssande Tegelmark)*. Välkommen till Västerås, min bästa måg! Förlåt att jag låtit vänta på mig, men tupparna, de välsignade tupparna...

Tegelmark *(till Kork)*. Är jag herrns måg? *(Pekande på Barkmeijer.)* Den där vill också ha mig till måg! — Men jag rakar hans näsa förbi.

Kork. Vad för slag? *(Till Barkmeijer.)* Vad pretentioner har herrn på min måg? Vad heter man? Vem är man?

Barkmeijer. Mitt namn är Barkmeijer, garvare och rådman från Uppsala.

Kork. Vacker rådman, som reser från sitt viktiga ämbete för att blanda sig i andras familjeangelägenheter. Man vet kanske inte vem jag är, vasa? Jag är Kork, källarmästare och rådman här i Västerås.

Tegelmark *(förvånad)*. Kork! — Västerås!

Barkmeijer *(till Kork)*. Hygglig rådman, som öppnat sitt hus till fristad åt min brottsliga systerdotter och hennes förledare, en kringstrykande äventyrare, en —

Kork. Herre, vad vågar man säga? Är det ironi, herre, eller vad är det?

Barkmeijer. Antingen är herrn en dålig människa eller ett dumhuvud så rådman herrn är.

Kork. Jag tar er alla till vittnen, att han kallat mig för dumhuvud. Varuti består er vishet, om jag får fråga? Vad känner ni om lagen, herr rådman och garvare? I vilka mål har ni varit domare, herr rådman och garvare? Vad säger ni om det nya lagförslaget, herr rådman och garvare?

Vigilander *(till Barkmeijer)*. Det där nya lagförslaget sätter rådman myror i huvet, skulle jag tro.

Barkmeijer *(häftigt till Kork)*. Vad jag säger om det nya lagförslaget? Herrn frågar mig vad jag säger om det nya lagförslaget, herr rådman och källarmästare? Jag säger si och jag säger så. Men svara mig, herr rådman och källarmästare: vad är det för skillnad mellan

en rådsturätt i stad och en rådsturätt på landet? Svara mig på den frågan, herr rådman och källarmästare!

Vigilander *(till Kork)*. Det var en nöt att bita på, det där, herr rådman!

Kork *(till Barkmeijer)*. Vad det är för skillnad? Herrn frågar mig vad det är för skillnad? Det angår mig inte, herr rådman och garvare! *(Kork och Barkmeijer gå varandra på livet och fatta varandra i krdgen.)*

Vigilander *(till Vilhelmina)*. Låt oss nu begagna tillfället och ta till flykten. — Kom för all del!

Elfte scenen.

DE FÖRRA. APPELLIND. Fru VINGER. ANDERS *(bärande Appellinds och fru Vingers kappsäckar)*.

Kristin *(skyndar emot fru Vinger)*. Ack, se fru Vinger! Nå, gudskelov att frun kom! Här står vackert till, må frun tro! — Kors, vad frun är våt!

Tegelmark *(skyndande till Appellind)*. Appellind här! Jag har ett ord otalt med er, gunstig herre!

Appellind *(till Tegelmark)*. Vad i Guds namn gör du i Västerås?

Fru Vinger *(till Kristin)*. God afton, mamsell Kristin! *(Till Kork.)* God afton, herr rådman! Här får jag den äran presentera herr rådmans blivande måg, fabrikör Appellind från Stockholm.

Kork. Också en måg? Hur många mågar ska jag då ha på en gång? Min fru, det är således frun, som är orsaken till det här spektaklet? Det är frun som förorsakat att man kallat mig för dumhuvud i mitt eget hus.

Appellind *(till Kork)*. Men, min bästa herr rådman — —

Kork *(till Appellind)*. Jag känner herrn inte; jag har inte med herrn att skaffa för två styver. Mitt hus har blivit chikanerat; innan morgondagen vet hela Västerås,

att jag är ett dumhuvud. Man ska peka fingrarna åt mig; men vänta bara! *(Går av och an med häftiga steg.)*

Tegelmark *(till Vigilander)*. Ä vi då verkligen i Västerås?

Vigilander. Ja, så synes det, men jag begriper inte hur det kommer till.

Fru Vinger. Det var ett vackert välkommen, det här! *(Till Kork.)* Men herr rådman — —

Barkmeijer *(till fru Vinger)*. Var har frun gjort av min dotter? Var är Lotta?

Fru Vinger. Hon är kvar i Stockholm.

Barkmeijer. Kvar i Stockholm? Jag arma, olyckliga far! Kvar i Stockholm, ensam i Stockholm! Då bär det väl till fanders med henne med! Min fru, ni ska stå till svars för det, det kan ni vara säker på.

Appellind *(till Vigilander)*. Min herre, ni ska ansvara mig för det här uppträdet.

Vigilander *(till Tegelmark)*. Min herre, ni ska ansvara mig för det här uppträdet.

Tegelmark. Vad är det jag ska ansvara för? *(Alla tala på en gång, under det ovädret ute tilltager.)*

Kork *(till Barkmeijer)*. Herrn har kallat mig för dumhuvud; vet herrn vad det vill säga att kalla en rådman i Västerås för dumhuvud? Med vad skäl kommer herrn hit i mitt eget hus och kallar mig för dumhuvud? Tror herrn sig ostraffat kunna våga kalla mig för dumhuvud? Nej, den kurn duger inte, herre!

Barkmeijer *(till Kork)*. Herrn har upptagit och gömt min systerdotter i sitt hus; herrn har varit i kompani med hennes förförare; herrn är orsaken till att min egen dotter kanske i denna stund löper land och rike omkring med en annan äventyrare. Hur vill herrn ansvara för ett sådant uppförande? Svara, herre!

Appellind *(till Vigilander)*. Av vad orsak har herrn fört min kusin till Västerås? Tror herrn att man ostraffat kan tillåta sig sådana streck? Är det på det sättet herrn sköter sina handelsaffärer? Är min herre

handelsexpedit för att bedraga hederliga människor? Svara mig, herre! Svara mig, herre!

Vigilander *(till Appellind)*. Herr fabrikör! Jag är oskyldig som det barn som föddes i natt. Herrns egen kusin har narrat mig hit till Västerås; det är han som tillställt hela det här spektaklet. För övrigt är jag inte skyldig herrn eller någon redo för vad jag gör, ska jag säga herrn. Med mig har ni inte att göra, herre!

Knäcksell *(till Tegelmark)*. Herrn har slagit mig i ryggen med gitarren, men jag tänker inte låta sådant bli ohämnat. Jag ska visa herrn, jag, att fast man inte är annat än kypare, man inte låter behandla sig som en dräng. Herrn har inte rest ur stan än och herrn ska komma att ångra sig, vill jag lova!

Tegelmark *(till Knäcksell)*. Vad vill du mig, slyngel? Jag är för god för att inlåta mig i dispyt med en sådan stackare, som du är. Skäms du inte? Vet du inte vem du har för dig? Försök bara och jag ska visa dig med vem du har att göra. Jag har väl aldrig sett på maken förr! En simpel kypare! — Akta dig, det råder jag dig!

Fru Vinger *(till Vilhelmina)*. Det förvånar mig, att ett fruntimmer, vid mamsells ålder, redan är mästarinna i sådana intriger. Först resa ifrån sin beskedliga och allmänt aktade morbror, sedan fara med den där bonvivangen till Västerås, för att åstadkomma split i en hederlig familj. Det hade jag inte väntat av ett fruntimmer med uppfostran.

Vilhelmina *(till fru Vinger)*. Jag ber om förlåtelse, men jag skulle tro, att en annan inte har med en annans affärer att göra. Jag behöver alls inte göra frun redo för vad som endast rör mig. Om var och en i stället för att bekymra sig om andra människor, ville sköta sitt, så vore det mycket bättre, ska jag ha den äran att säga frun.

Kristin *(till Anders)*. Hör du, Anders, spring genast över till grannarna och bed dem komma hit på eviga minuten. Jag fruktar, att här blir det rysligaste spektakel, om vi inte i tid förekomma det. Skynda dig

därför, Anders, och uppehåll dig inte på vägen, ty Gud vet hur det här kan komma att sluta. Skynda dig, skynda dig, Anders!

Anders *(till Kristin)*. Ja, söta mamsell, jag ska genast ta benen på ryggen och springa efter folk; ja, jag vill till och med skynda till rådstun, för att få tag i stadstjänarn — stadstjänarn är min goda vän och bror, och han ska inte dröja länge. Ja, söta mamsell, lita på mig, jag har aldrig varit långsam i mina ärenden. Lita på mig! Lita på mig!

(Under det att alla sålunda tala, överröstande varandra, höres utifrån skrällen av åskan, som slagit ned. Alla giva till ett skri, men bli strax därefter tysta och se förvånade på varandra.)

Vigilander *(ropande)*. Ve oss alla! En jordbävning! — En jordbävning!

TREDJE AKTEN.

Teatern föreställer grannskapet av det ställe vid Fyrisån, där ångbåtarna lägga till. I fonden är Fyrisån och bakom densamma synes en del av staden med slottet och domkyrkan. Till vänster är en något upphöjd ställning, som utgör början av en kägelbana, och till höger äro bord och säten placerade. Vid ridåns uppgång höres kägelklotet rulla i banan och käglor falla därefter.

Första scenen.

FLERA STUDENTER *(några äro sysselsatta med att slå käglor och andra sitta rökande cigarrer och drickande kring borden)*.

En gossröst *(utom scenen)*. Slant för sjuan!

Första studenten *(i banan, fattande klotet)*. Nu är det min tur att slå.

Andra studenten *(i banan, räknande på en griffeltavla)*. Vänta, så får jag räkna efter hur många käglor äro kvar att slå på! *(De övriga studenterna omgiva andra studenten, skådande på tavlan.)*

Tredje studenten *(vid bordet)*. Ångbåten dröjer bra länge i dag; han borde för längesen varit här.

Fjärde studenten *(ser på klockan)*. Klockan precis fyra skulle han vara i Uppsala, och på slaget halv fem går han tillbaka till Stockholm. Vem har lust att göra mig sällskap dit på ett ryck?

Tredje studenten. Ja, hade jag mig bara en tjugu banko på fickan, så skulle man väl dit och rutscha om lite, ty Stockholm är ändå Stockholm.

Andra studenten. Det är jämnt aderton käglor kvar.

Första studenten *(med klotet i handen)*. Det skulle vara roligt att någon gång få slå kringskuren kung.

Andra studenten. Slår du bataljon, så är det tillräckligt.

Första studenten. Nå, kör för bataljon då! *(Kastar klotet, som höres rulla i banan, och käglor falla.)*

Gossrösten. Bataljon! Hurra! *(Flera röster utom scenen instämma i hurraropen.)*

Studenter *(i banan)*. Bataljon! Hurra!

Första studenten. Det där nöjet kostade mig en butelj punsch, det.

Andra studenten. Låt oss göra opp spelet. *(Studenterna i banan samla sig kring griffeltavlan och likvidera varandra.)*

Tredje studenten *(höjande glaset)*. Studenter, låt oss dricka en skål!

Fjärde studenten. För vem!

Tredje studenten. För våra bröder i Köpenhamn.

Fjärde studenten. Bravo! För våra danska bröder.

Första studenten. Vänta, det vill vi vara med om. *(Springer, jämte de övriga, från banan ner till bordet.)*

Andra studenten. Nästa år resa vi över Sundet på kontravisit.

Tredje studenten. En kruka den som opponerar sig däremot!

Första studenten. Leve de tre nordens riken! *(Alla hurra.)*

(Sång.) »Studenter äro glada bröder», m. m.

(Efter sångens slut hurras ånyo.)

Första studenten. Ångbåten kan inte dröja länge; låt oss marschera emot den.

Andra studenten. Jag undrar om det är mycket passagerare ombord?

Tredje studenten. Herregud, om det kom några trevliga flickor från Stockholm för att trösta oss, stackars studenter! Flickorna i Stockholm ska vara mer studerade än på andra ställen.

Fjärde studenten. Nå, framåt marsch då!

»Kung Karl, den unga hjälte», m. m.

(Studenterna, sålunda sjungande, marschera ut.)

Andra scenen.

VIGILANDER. TYRÉN. CHARLOTT. *(Alla tre inkomma från samma sida.)*

Vigilander. Om det funnes någon priskurant på vänskapstjänster, så vore ni mig mycket skyldiga, mitt herrskap. I förrgår for jag för er skull till Västerås för att ställa till ett spektakel, som slutade till och med med en jordbävning; i går sönderbråkad på en bondkärra mellan Västerås och Uppsala för att leta rätt på Vilhelmina,

som jag för er skull förlorat; jag finner er, men inte henne, och nu blir det slutligen jag, som i dag får uppbära den storm, som väntar oss med ångbåten.

Charlott. Men om pappa inte kommer med ångbåten i dag? Han springer kanske genom hela Stockholm för att söka mig, utan att veta att jag rest hem. Jag ångrar nästan att jag inte stannade kvar i Stockholm.

Tyrén. Älskade Charlott! Han kan omöjligen bli ond över att du genast reste hem; han tog ju inte en gång avsked av dig, innan han for till Västerås, så ivrig var han i sin jakt efter din kusin.

Vigilander. Stackars min Vilhelmina! Vad hon grät bittert, när den obarmhärtiga morbrodern slet henne ifrån mig, och jag... Varför känner jag nu först hur dyrbar hon är för mig? Men så är det här i världen; så länge man är säker om att äga det goda, är man likgiltig och kall för detsamma, men är man väl i fara att för alltid förlora det, då — då först känner man dess värde. Ja, nu älskar jag henne så, att jag skulle rodna ända opp över öronen, om mina gamla rummelbröder såge mig i detta ögonblick.

Tyrén. Men, min bror, du har ju inte förlorat henne än, och inte ska du heller göra det. Blir allting först väl mellan söta far och oss, så ska vi göra allt för din lycka.

Charlott. Ja, vi ska aldrig glömma vad vi äro skyldiga den som gjort så mycket för oss som herr Vigilander. Allt ska bli gott igen, det är jag säker om. I förrgår var det herrn som tröstade oss, i dag är det vår plikt att visa vår tacksamhet därför.

Sångnr 10.

Mel.: »Jag är så glad i dag» av A. F. Lindblad.

Charlott.

Nog kommer lyckans dag
med tjusning och behag,

ty hoppets stjärna
strålar så gärna,
blott själen ej är svag;
men om från stormande hav
molnen vingarna höja,
vilja i öppnande grav
tingen och känslorna böja,
och himmelen blå
blir kulen och dyster och grå,
men bör man förtvivla då?
Bör mänskan förtvivla då?
Nej, solen ska slutligt rå
och himlen bli åter blå.
Nog kommer lyckans dag, m. m.

Vigilander. Jag tackar på det hjärtligaste för de välmenande trösteorden, men moln, blixt och jordbävning äro på långt när inte så fruktansvärda som människan, när hon riktigt sätter sig till, i synnerhet om människan är garvare och rådman i Uppsala. Den som är van att tukta och bereda en oxes hud, vad frågar den efter en människas skinn? *(Fyra skott höras utom teatern, jämte studentmarschen »Friskt slår vårt hjärta», m. m.)*

Tyrén. Nu ha vi ångbåten här!

Vigilander. Nu gäller det, mitt herrskap! *(Ångbåten, med många passagerare, synes på Fyrisån, inkommande från vänstra sidan och glidande ut åt den högra. Studenterna följa utefter stranden, sjungande nyssnämnda marsch.)*

En röst från ångbåten *(under det ångbåten passerar förbi)*. Stopp maskin! — Back!

Vigilander. Låt mig nu, som överenskommet är, passa på gubben när han kommit i land, och håll ni er under tiden i grannskapet färdiga att komma fram när tider är.

Tyrén. Kom, Charlott, och låt vår vän styra för resten. *(Bjuder Charlott armen, varefter de gå.)*

Vigilander *(ensam)*. Jag tycker, jag, vad vår hederliga rådman ska bli storögd, när han får se mig här i Uppsala! Vilhelmina måste bestämt vara med honom på ångbåten. Var minut, sedan jag skildes från henne, har varit mig en hel evighet. Ack, vad de kvinnorna göra oss galna! Man skulle verkligen kunna tro, att hin håle uppfunnit kärleken, om man inte visste, att den hade ett gudomligt ursprung.

Sång n:r 11.

Mel.: »Jag var en äkta muntergök.»

1.

En krigare, som kommer där, så ståtlig på sin häst,
han väjer ej, han rider kull notarie, bonde, präst;
men möter han på vägen där en flicka skön och rask,
han bums från hästen tumlar ner och kryper som en mask.

2.

Den andliga, som kommer där med näsduk vit i hand,
han dundrar så förfaseligt mot detta syndens land;
men får han kärleksguden se, han mässar annan ton,
han dundrar ej, han dyrkar nu Kupidos religion.

3.

Den lärde har ett huvud han med tusen myror i,
han tänker, grubblar natt och dag för att odödlig bli;
men smyger sig en tärna in, på lilla foten höjd,
han ger odödligheten hin för dödlighetens fröjd.

4.

En köpman, som förtjäna vill, han ligger med i allt,
på börsen och vid Skeppsbron står bland kaffe, te och salt;
men kommer herr grosshandlaren i kärleksgudens våld,
åt fanders med affärerna, ty nu han själv blir såld.

Men tyst, där kommer min man. Han är ensam! Fördömt! Tänk om han lämnat Vilhelmina i Stockholm!

Tredje scenen.

VIGILANDER. BARKMEIJER.

Barkmeijer *(kommer in hastigt, reskládd)*. Jag tror jag blivit dömd att på gamla dar springa kring hela vida världen, liksom Jerusalems skomakare. Ena dagen löper jag från Uppsala till Stockholm och från Stockholm till Västerås efter min systerdotter; den andra är jag på språng från Västerås till Stockholm och från Stockholm till Uppsala efter min dotter. Jag står inte ut med det här längre. *(Blir varse Vigilander.)* Kors för tusan, är inte den där olycksfågeln här också! *(Till Vigilander.)* Herre, vad har herrn i Uppsala att göra?

Vigilander *(högtidligt)*. Gamla, beklagansvärda man!

Barkmeijer. Vad för slag? Varför är jag gammal och beklagansvärd?

Vigilander. Arma, olyckliga far!

Barkmeijer. Herre, är jag en arm, olycklig far? — Herre, vad menar herrn med allt det där?

Vigilander. Er dotter — stackars barn!

Barkmeijer. Min dotter? — Känner herrn något om min dotter? Var är hon? Var är min lilla Lotta? Säg mig, var är Charlott, min lilla Lotta?

Vigilander. Hon var i Stockholm.

Barkmeijer. Ja, gudnås, herre! Än sen då, herre?

Vigilander. Den turkiska ministern fick se henne.

Barkmeijer. Den turkiska ministern?

Vigilander. Han skickade genast ut sina janitscharer och rövade bort henne.

Barkmeijer. Gud trösta mej! Vad vill han henne, den hundturken?

Vigilander. Vad han vill henne? Helt säkert föra henne till Konstantinopel för att göra henne till favoritsultaninna.

Barkmeijer. Ve mig, olyckliga far! En hederlig mans dotter bli sultaninna!

Vigilander. Ja, det blir säkert den första rådmansdotter i Sverige som gör en sådan lycka.

Barkmeijer. Nej, jag ska hindra det; det ska anmälas för borgmästare och råd! — Svenska regeringen kan omöjligt tillåta slikt! Hela linjeflottan ska utskickas för att hämta henne och skärgårdsflottan med. Jag förklarar krig mot Turkiet. — Stackars Lotta! Hundturkarna äta upp henne livslevande!

Vigilander. Nu ser herr rådman vad det vill säga att åtskilja människor som älska varandra, att slita hjärtats heligaste band.

Barkmeijer. Vad pratar herrn för gallimatias? Hjälp mig i stället att återfå mitt barn! Ge mig min dotter tillbaka! Ge mig min dotter tillbaka! Stackars min lilla Lotta!

Vigilander. Ge sig tillfreds, herr rådman, ty er dotter är räddad.

Barkmeijer. Räddad! Ni återger mig livet, herre!

Vigilander. Räddad, utan att Europas lugn behöver störas. Det har lyckats en av mina vänner att rycka henne ur turkens klor.

Barkmeijer. Men var är hon då? Varför kommer hon inte?

Vigilander. Sakta, herr rådman! Den unga mannen, som räddat henne och som inte är någon annan än Appellinds systerson och blivande kompanjon, herr Tyrén, fordrar en stor belöning, och jag vill inte heller bli utan.

Barkmeijer. Jag går in på allt!... Låt mig bara få se min dotter!

Vigilander. Det första villkoret är, att Tyrén får herr rådmans dotter till hustru, ty de ha länge älskat varandra, och det andra, att herr rådmans systerdotter blir min maka; också vi ha länge varit förtjusta i varandra.

Barkmeijer. Jag ger er alla min välsignelse; men var är Lotta? Var finns hon?

Vigilander. Hon och hennes brudgum äro oss nära. Genom ett trollslag kallar jag dem fram. *(Viftar med näsduken åt ena sidan.)*

Fjärde scenen.

DE FÖRRA. TYRÉN *och* CHARLOTT *(framskyndande)*.

Charlott. Goda pappa!

Tyrén. Herr rådman reste ifrån Charlott; hon ville genast hem till Uppsala, och jag gjorde henne sällskap hit.

Barkmeijer. Mjuka tjänare!

Vigilander. Hur ljuvt att få återföra ett barn i sin fars armar. Men, herr rådman, var är Vilhelmina? Var hon inte med på ångbåten?

Barkmeijer. Jo, Gud bevars, herr grosshandlare, vad hon var med! — Se där kommer hon och det övriga sällskapet!

Femte scenen.

DE FÖRRA. APPELLIND. TEGELMARK *(med sin gitarr)*. FRU VINGER. VILHELMINA.

Vigilander. Vilhelmina! *(Blir varse Tegelmark.)* Tegelmark! Varför är han med?

Appellind *(till Tyrén)*. Är det på detta sätt du sköter om mitt hus, medan jag är borta?

Tegelmark. Herr Vigilander, jag säger opp brorskåln med herrn!

Vigilander. Tackar ödmjukast!

Tegelmark. Jag skänker herrn mitt förakt!

Vigilander. Det är väl den enda gåva herrn kommer ut med. Jag tackar emellertid för presenten.

Barkmeijer. Så äro vi då alla lyckligt och väl hitkomna. Hör du, Charlott, du blir fru Tegelmark, kom ihåg det, och inga invändningar sen.

Tyrén. Herr rådman!...

Charlott. Pappa, jag vill inte ha honom!

Barkmeijer. Och du, Vilhelmina, du tar magister Skalberg, begriper du det?

Vilhelmina. Jag river ögonen ur honom.

Barkmeijer. Så mycket bättre, så förläser han sig inte då!

Vigilander. Men herr rådmans löfte?

Barkmeijer. Mitt löfte, ha-ha-ha! — Ja, när vi väl komma till Uppsala, så ska jag hålla mitt löfte.

Vigilander. Komma till Uppsala? — Var ä vi då, om inte i Uppsala?

Barkmeijer. Kallar herrn det här för Uppsala! Det här är ju Västerås, herr grosshandlare! I förrgår va vi ju i Uppsala! — Skrattar bäst som skrattar sist, ha-ha-ha! — Vill herr Vigilander och herr Tyrén i morgon ta sig en liten avskedsfrukost hos mig — i Västerås, så oändligt välkomna, ha-ha-ha!

Vigilander *(avsides)*. Så är det då jag som blivit lurad! Fördömda garvare!

Sjätte scenen.

DE FÖRRA. STUDENTER *och* ÅNGBÅTSPASSAGERARE *av båda könen (inkommande på en gång).*

Sång n:r 12.

Kör.

Mel.: Galopp ur »Maskeradbalen» av Auber.

Resan den, ja resan har gått ganska bra,
nu vi alla lyckligt äro komna hit till Uppsala.
Skyndom alla ut i stan att se märkvärdigheterna,
allt som finnes i det Nya och det Gamla Uppsala.

Tegelmark. Här är trevligt, tycker jag! Den här ån flyter i min smak; här borde anläggas ett tegelbruk;

det där slottet tycker jag om; jag undrar just var de köpte teglet, när de byggde det där slottet? Här måtte vara bra roligt! Här är bra likt Värmdön, tycker jag. Tycker inte herrskapet, att det är mycket likt Värmdön? Jag känner mig så uppiggad, så jag på stående fot genast får lov att sjunga min värmdövisa. *(Börjar stämma sin gitarr.)*

Första studenten *(till Vigilander)*. Nå, hur har det gått, bror Vigilander?

Vigilander. Jag har fått korgen, bror! Magister Skalberg har slagit mig ur brädet; lärdomen har besegrat vigilansen, vilket är oerhört!

Andra studenten *(till Tyrén)*. Nå, hur har det gått med dig då? Du ser så ledsen ut!

Tyrén. Låt mig vara i fred; jag är förtvivlad!

Tredje studenten *(till Vigilander)*. Nå, vad tänker du göra nu då?

Vigilander. För förströelsens skull har jag lust att lägga in och cedera. Det är så många som förströ sig på det sättet nu för tiden.

Fjärde studenten. Nå, följ med till Stockholm i dag, så hinner du stöka undan allt det där tills i morgon — Ångbåten far om tio minuter tillbaka till Stockholm.

Vigilander. Om tre minuter, sa du? *(Skriker.)* Ah! *(Talar avsides med studenterna.)*

Tegelmark. Nu börjar han sucka igen, den krabaten!

Sång n:r 13.

Mel.: »Sätt du glaset för din mun.»

1.

Uppå Värmdön föddes jag
av min far och moder;
mor min hon var god och svag,
far min svag och goder.
Gick i kolt tills jag var fjorton,
åkte kana, plockte hjortron
på Värmdön, Värmdön, på det granna Värmdön.

2.

Än med korna vall jag gick,
än i vall med hönsen;
överallt jag höra fick:
»Se den vackra Jönsen!»
Och fast skogseld jämt har rasat,
aldrig nånsin Jöns har fasat
på Värmdön, Värmdön m. m.

3.

När jag dör och det bär av
inom gravens regel,
skall jag ha en murad grav
utav eget tegel;
också ska det stå på graven:
»Här la Jöns ner vandringsstaven.»
På Värmdön, Värmdön, på det granna Värmdön.

Fjärde studenten *(till Tegelmark)*. Å mina egna och hela den studerande kårens vägnar får jag avlägga min tacksamhet för den vackra sången. Den har erinrat oss därom, att det blott är med våren som lärkorna och näktergalarna komma. Trefalt avundsvärda Värmdö, som i sitt sköte ammat upp en sån vacker fågel som herr brukspatron! — Vilken sånglärare har brukspatron haft?

Tegelmark. Jag är elev av Michal.

Fjärde studenten. Hjälp, Samiel, det kunde jag nog höra. Men det var ett utmärkt gott instrument herr brukspatron har; tillåt mig få se på gitarren lite. *(Tar gitarren från Tegelmark och ser på den.)* Den här gitarrn har jag lust att ta med mig till Stockholm, för att roa sällskapet under resan.

Tegelmark. Ta min gitarr med till Stockholm?

Fjärde Studenten. Jag ser på brukspatron, att han med nöje bifaller min begäran.

Tegelmark. Nej, men vad är det för slag, min herre! Var så god och ge mig min gitarr tillbaka; det är en julklapp av min mamma, herre!

Fjärde studenten. En julklapp? — Så mycket bättre! Mjuka tjänare, herr brukspatron! *(Går bort med gitarren, gnolande på Värmdövisan.)*

Tegelmark. Tag fast honom! Han springer bort med min gitarr!

Barkmeijer. Hur vågar man behandla min måg på det sättet?

Appellind. Det kan väl inte vara allvar, det där.

Tredje Studenten *(till Tegelmark)*. Det är högst avskyvärt att så bemöta en resande konstnär. — Kom, min herre, ska vi återta gitarren med godo eller ondo! *(Tager Tegelmark under armen.)*

Tegelmark. Min gitarr, min gitarr! *(Springer ut, följd av tredje studenten.)*

(Signalklockan från ångfartyget höres, och man ser resande skynda ner åt det hållet.)

Sjunde scenen.

DE FÖRRA *(utom Tegelmark)*.

Barkmeijer *(till studenterna)*. Jag ska anmäla den här saken för herrar professorer, lita på det!

Första studenten *(fattar i Barkmeijer)*. Jag tror ni vågar hota os, herre!

Andra studenten *(fattar i Barkmeijer från andra sidan)*. Vet ni, att ni har att göra med fria studenter?

Flera studenter *(trängande sig omkring Barkmeijer)*. Pereat! Pereat!

Första studenten. Ska vi ta och doppa honom i Fyrisån?

Andra studenten. Göra honom till simmagister?

Flera studenter. Ja, ner i ån med Barkmeijer! *(De göra min av att draga honom till ån.)*

Barkmeijer. Tag då ert förnuft till fånga, go herrar! Ni vill väl inte ta livet av mig heller!

Första studenten. En rådman mer eller mindre gör ingenting.

Flera studenter. Ner med honom!

Vigilander *(trängande sig fram)*. Go herrar, det här duger inte! Jag ska aldrig tillåta, att en hederlig man, en aktad rådman dränkes för mina ögon liksom en katt. Jag försvarar honom, jag. Kom hit, Tyrén, ställ dig på denna sidan om din blivande svärfar — kasta av sig bonjourn, herr Appellind, och visa att ni är en man. — Flickor, försvaren er far! — Till vapen, fru Vinger! — Kommen nu, go herrar! Över våra lik går vägen till rådman Barkmeijer!

En röst utanför. Främmande från bord! — Landgången in!

Flera studenter. Ångbåten går! *(Ångbåten passerar från höger till vänster.)*

Tegelmark *(på ångbåtens däck med gitarren i handen)*. Jag vill i land! Jag ska inte till Stockholm! Sätt mig i land!

Rösten. Sätt maskin i gång! *(Studenterna hurra och vifta med mössorna. — Ångbåten försvinner.)*

Vigilander *(ropande)*. Hälsa till Stockholm, herr brukspatron!

Barkmeijer. Maken till narr har jag väl aldrig sett! Jag kan bli ursinnig när jag tänker därpå!

Appellind. Så ha de då narrat honom kvar på ångbåten!

Charlott *(smekande Barkmeijer)*. Söta pappa!

Vilhelmina *(smekande Barkmeijer)*. Söta morbror!

Barkmeijer *(slängande flickorna ifrån sig)*. Så gift er då med vem fan ni vill! *(Går av och an i häftighet.)* Men för att förarga er,så har jag lust att gifta mig själv!

(Till fru Vinger.) Hör på, frua lilla! Vill lilla frua bli rådmanska i Uppsala, så säg inte nej?

Fru Vinger. Nej, jag tackar, jag måste avsäga mig en sådan ära.

Appellind. Bästa farbror! Fru Vinger blir förvandlad till fru Appellind i stället, och mamsell Kork i Västerås får behålla sin Knäcksell, så blir ju alla nöjda!

Vigilander *(slår Barkmeijer på axeln)*. Ja, min hedersgubbe, så bli vi alla nöjda. Vi ska leva ett änglaliv tillsammans. Vi ska i kompani göra affärer på Kina — exportera hudar och bli millionärer.

Sång n:r 14.

Mel.: »Är jag född, så vill jag leva.»

Triumf! Triumf! Vi seger vunnit!
Sång och dans må råda här!
Målet ha vi slutligt hunnit
efter stort besvär.

(Till publiken.)

Och om ni på en gång skåda vill de städer tre,
saken är så lätt, blott ni till oss vill er bege,
vi er önskan kan hugsvala,
ty här finns de städer tre!
Stockholm, Västerås, Uppsala,
Kan ni här få se!

Kör.

Och om ni på en gång m. m.

RIKA MORBROR

Lustspel med sång i två akter.

Uppfört på teatern å Kungl. Djurgården för första gången den 8 september 1845.

PERSONER:

KUMMELLUND, stadsmajor och handlande.
MATHILDA, hans dotter.
Mamsell ROSENNASE, hennes guvernant.
VESTERKVIST, vice häradshövding.
JOB KURK, Kummellunds svåger.
TOMAS, dräng } hos Kummellund.
BRITA, piga }
EN HANDELSBOKHALLARE. GÄSTER. SJÖMÄN.

Första akten *föregår hos Kummellund,*
den andra på Kastellholmen.

FÖRSTA AKTEN.

Ett prydligare rum hos Kummellund med fond- och sidodörrar.

Första scenen.

TOMAS. BRITA *(stående på en stol, sysselsatt med att sätta ljus i kronan).*

Tomas. Blir det mycket främmande i afton?

Brita. Det skall dukas för trettio personer.

Tomas. Nå, Brita, hur tycker hon jag ser ut i det här librät? Hälften av kragen är av sölver och andra hälften illande rött.

Brita. Åjo, för att ha varit spannmålsbärare, så tycker jag det nog går an. Jag har sett markattor på Djurgåln, klädda som betjänter, och de ha inte varit likare de.

Tomas *(närmar sig stolen hon står på).* Vet hon vem jag tycker hon är lik? Jo, när hon står så där på stoln, så tycker jag hon är så lik Karl XIII, som står där nere på torget.

Brita. Fast jag bara har ett enda lejon vid foten.

Tomas. Hur var det? Har inte stafsmajorn lovt henne, att hon skulle bli brännvinsmamsell på ett av hans försäljningsställen?

Brita *(stiger ned från stolen).* Vad vill han med det?

Tomas. Jo, för han har lovt att jag skulle bli vaktmästare i Nykterhetsföreningen, där han är ledamot. Jag tycker därför, att vi ganska väl skulle passa för varandra.

Brita. En brännvinsmamsell och en nykterhetsvaktmästare — det skulle bli ett vackert par! — Nej, narra mej inte, för d'ä synd!

Tomas. Hör hon på, Brita, hur var det? Hon lovte ju, att hon skulle lära mej polkan. När jag är borta på bal, så blir jag alltid så skamflat av mej, för det jag inte kan polkan. Nog kan jag vrida på ryggen alltid, men det är bara fötterna jag inte förstår mej på.

Brita. Jag skall säga honom, att polkan är avlagd, och att schangtilt folk nu dansar masurkan i stället.

Tomas. Masurkan, hur dansas den? Dansas den med mer än två ben?

Brita. Kom hit, ska han få lära sej — se så — inga drängfasoner nu! *(Tager uti Tomas och instruerar honom, under det hon gnolar på en masurkamelodi, varefter hon dansar omkring några varv med Tomas, som bär sig mycket tafatt och klumpigt åt.)*

Andra scenen.

DE FÖRRA *(dansande)*. KUMMELLUND *och* ROSENNASE *(inkommande från fonden)*.

Kummellund *(giver Tomas ett slag över ryggen med käppen)*. Är du galen, människa!

Tomas *(tager sig ömmande på ryggen och med en jämrande ton)*. Jag skulle bara lära mej masurkan, herr stafsmajor, för det brukas så bland schangtilt folk. *(Brita springer ut.)*

Kummellund. Men jag skall lära dej gamla seder igen, din krabat! *(Giver Tomas ett rapp till och kör ut honom.)* Jag tror hin håle har fått makt med folket nu för tiden. Ena året sjunga de psalmer och tjuta från morgon till kväll, andra året dansa de som hottentotter. Pastor Scott och mamsell Taglioni ha förstört vårt arma land.

Rosennase. Herr stadsmajoren har köpt sig en ny häst, ser jag — är han gammal?

Kummellund. Jag kan just inte säga det — han är bara tjugufem år.

Rosennase. Herregud, det är ju bara barnet.

Kummellund. Jag hade något angeläget att tala med mamsell Rosennase om — säg mej, är det då rakt omöjligt för en flicka att fylla sjutton år utan att hon genast ska bli kär?

Rosennase. Det är naturens ordning, det, herr stadsmajor.

Kummellund. Satans ordning! — Men det är mamsells fel. Som hennes guvernant hade det ålegat mamsell att utmåla kärleken för min dotter såsom en avgrundsande med horn på knäna och horn i pannan, men i stället har mamsell låtit henne läsa romaner.

Rosennase. Jag må måla ut den hur som helst, så hjälper det inte. Mamsell Mathilda har inte fått läsa andra romaner än mamsell Bremers, och dem har herr stadsmajoren själv givit henne till julklapp.

Kummellund. Står det något om kärlek i mamsell Bremers romaner?

Rosennase. Ack ja! — Om den mest moraliska, den mest delikata kärlek!

Kummellund. Prosit! — Nå, hur är det — slutas det med giftermål sen?

Rosennase. Ack ja! — Hur skall det slutas om icke med giftermål?

Kummellund. Det är just det som är det fördömda i saken, förstår mamsell: den där kärleken, som är så delikat vad dottern beträffar, är faderns olycka. Det är han som får betala smeket och kyssarna, ty i samma ögonblick prästen lägger deras händer tillsammans, får han kanske bereda sig på att lägga in och cedera Som jag nu inte har lust till det, så har jag från i dag befallt, att den där häradshövding Vesterkvist inte mer får tas emot i mitt hus. Jag har ingen lust att dra in en Lasarus i min familj. Jag har nog av den där välsignade svågern, som jag ånyo fått på halsen. För femton år sedan for han härifrån och jag trodde, att vår Herre hade tagit honom, men innan jag vet

ordet av, står han här livslevande — jag trodde jag skulle få slag.

Rosennase. En simpel matros! Rå och utan minsta edukation! — Gormar och svär i trapporna, så att taket kan lyfta sig.

Kummellund. Han får inte sticka sin fot inom min tröskel — jag har befallt att han ska äta i köket bland domestikerna; nästa vecka vill jag laga att han kommer in på fattigförsörjningen — det kommer att kosta mig mycket besvär, men vad får man inte göra för sina anhöriga.

Tredje scenen.

DE FÖRRA. TOMAS *(inrusar med sönderriven krage)*.

Kummellund. Vad vill det säga? Hur ser du ut, din slyngel?

Tomas *(gråtande)*. Jag har fått så ohyggligt med stryk och det för herr stafsmajorns skull.

Kummellund. Det var bra, men hur understår du dej att riva sönder dina kläder? Varför tog du inte av dig fracken förut?

Tomas. Skulle jag ta av mig fracken förut? Det sved nog ändå, tyckte jag.

Kummellund. Vem är det som slagit dig?

Tomas *(alltid med gråten i halsen)*. Greven, som bor här oppe, har en lång drasut till betjänt, som, när jag bär det här librät på mej, alltid är så ovettig, så att det är synd och skam däråt.

Kummellund. Nå, än sen då?

Tomas. Jag träffa'n nyss i trappan, och då överföll han mej och sa: Är det inte nedrigt, sa han, att den där göken ska sätta librä på sina drängar!

Kummellund. Den spetsboven!

Tomas. Då sa jag: Herrn behöver inte kalla min husbonde för kuku, han må för resten vara hur dan som helst, sa jag.

Kummellund. Har man nånsin sett på maken!

Tomas. Så sa jag sen: Min husbonde är så god som herrns, sa jag — min husbonde är stafsmajor, han är riddare tillika och har ordnar och band, sa jag.

Kummellund. Det var förståndigt sagt, min gosse — nå, vad svarade han då?

Tomas. Är det inte rysligt, sa han, att de ska sätta ordnar och band på en sån där sillstrypare, sa han.

Kummellund *(tager betjänten i halsen)*. Jag ska strypa dig, jag. — Nå, vad sa du om det?

Tomas. Om det sa jag ingenting; men sedan rusade han på mej som en tigerkatt och klöste ögona ur mej, så jag ser ut så jag kan skämmas ögona ur mej; men nu är jag förargad — jag säger opp min tjänst — jag har alldeles för liten lön, tycker jag.

Kummellund. Jag tycker, att du fått mer än du önskat dig.

Tomas. Jag behöver inte ha stryk för femti riksdaler riksgälds om året.

Kummellund. Så ska du få det i banko då — se så, skynda dig genast att snygga upp dig igen — jag har snart mitt främmande här — du glömmer väl inte att du ska passa upp vid bordet i afton — kom ihåg att du ställer buteljerna med det fina vinet framför mej och mina förnäma gäster, men det sämre framför de övriga. Se efter, att mina bokhållare inte sluka i sig allt — de äta som ena hajar; du lagar så, att de inte få anamma karotterna förrän de blivit nästan tomma — jag vet ingenting värre än handelsbokhållare, som se feta och stinna ut som prostarna i Skåne.

Tomas. Ja, men då äta de opp mej i stället.

Kummellund. Smaklig måltid! Tror du att du blivit mörbultad för ro skull; se så, står du ännu och grumsar? Packa dej genast din väg. Kommer min svåger, den där sjögasten, så ber du honom genast vara så god och dra för fan i våld. Sak samma med häradshövding Vesterkvist, begriper du det — men var för övrigt så hövlig mot dem som möjligt. Adjö med dej! *(Kör ut Tomas.)*

Fjärde scenen.

DE FÖRRA *(utom betjänten)*.

Kummellund. Som jag sagt, min bästa mamsell Rosennase, det måste bli slut på den där kärlekshistorien; jag lägger det där allvarligt på mamsells hjärta.

Rosennase. Jag delar fullkomligt herr stadsmajorens mening. En flicka bör aldrig hysa några giftermålstankar förrän hon kommit till mogen ålder.

Kummellund. Mamsell har rätt. Också tror jag, att mamsell aldrig haft såna galenskaper för sig, fast mamsell är lika gammal som nu gällande tryckfrihetsförordning.

Rosennase. Herr stadsmajor! Jag ber så mycket —

Kummellund *(avsides)*. Aj för tusan! *(Högt.)* Jaja, ingen fara med mamsell — när man med sådan heder bär sina år som mamsell, så —

Rosennase. Jag ber om förlåtelse, herr stadsmajor, men jag anhåller att bli förskonad från alla sottiser!

Kummellund. Vi ha ganska vackert väder i dag — rätt angenämt för mina gäster. Jag har öppnat dörrarna till stora salongen, där de tas emot — hoppas att mamsell är så god och gör les honneurs som vanligt. *(Går in i ena sidorummet.)*

Femte scenen.

ROSENNASE *(allena)*.

Göra les honneurs — ja, det måste jag alltid göra. Men vad har jag för det? — I tio år har jag varit guvernant för hans dotter och varit som en mor för henne — men vad har jag för det? — Denna stadsmajor är kall som is — aldrig förstod han mitt lågande hjärta. Och om

min morbror, den gamla kommissarien, ville lägga sina ögon tillhopa — jag blev då säkert en rik arvtagerska — då kunde jag få välja mig en make efter mitt sinne. — Hela mitt liv är en roman och borde ut på trycket. Vad en guvernant är att beklaga!

Sång n:r 1.

Mel. av J. W. Söderman.

1.

Hjärtat mitt sväller som glödande vår,
och det blir varmare år ifrån år,
men aldrig någon på jorden jag får,
som läker de blödande sår.
Om guvernanten den visan jämt går,
att blott fransyska hon tala förmår;
men jag spår,
men jag spår,
att mycket annat hon också förstår.

2.

Jag målar blommor och skogar och snår,
på fortepianot jag mästerligt slår;
men ingen älskling till mötes mig går
och läker de blödande sår.
Om guvernanten o. s. v.

(Går in i andra sidorummet.)

Sjätte scenen.

MATHILDA. VESTERKVIST *(strax därefter).*

Mathilda *(från fonden).* Ack, min Gud, vilket spektakel! Tänk om pappa kommer! Vad jag är olycklig! *(Kastar sig på en stol.)*

Vesterkvist *(brottas i den öppnade dörren med Tomas, vilken söker hindra honom att inträda, och knuffar slutligen undan honom.)* Vad vill det här betyda? Varför vill man hindra mig att gå in?

Mathilda. Allt är förlorat! Pappa har befallt, att du inte får tas emot; om han kommer, äro vi båda olyckliga!

Vesterkvist. Må han komma! Jag skall visa honom, att det inte går så lätt för sig, som han tror, att kasta på dörren ämnet till ett justitieråd.

Mathilda *(stiger upp)*. Goda Alfred, dröj inte längre! Vi få främmande; pappa har supé i afton.

Vesterkvist. Så mycket bättre! Det är just mitt behov i dag, det; jag har, besitta mej, inte smakat en bit till middagen.

Mathilda. Men är du från förståndet? Du är ju inte bjuden — du blir bortvist och den ena villan värre än den andra. Vill du då tillskynda mej nya ledsamheter! Har jag inte lidit nog för din skull!

Vesterkvist. Jag vill inte att du skall lida, min Mathilda, men jag vill inte gå min väg — jag kan inte gå — jag är trött — jag har sprungit hela förmiddagen som en jagad kronhjort. Jag trotsar din fars vrede — jag trotsar hela borgerskapet — både kavalleriet och infanteriet! *(Kastar sig i en stol.)*

Mathilda. Tyst, pappa kommer! *(Fattar Alfreds hand.)* Om du inte vill se mej dö av förtvivlan, så skynda bort! I himlens namn, Alfred, dröj inte! *(Skyndar bort.)*

Sjunde scenen.

VESTERKVIST *(allena)*.

Man säger, att det finnes många partier i staten: konservativa, liberala, radikala och så vidare. Idel sagor! Jag känner blott tvenne partier, nämligen: folk som ha att fordra pengar och folk som äro skyldiga pengar, och det

ena partiet förtrycker det andra på ett skamlöst sätt. *(Stiger upp.)* Är det då för att svälta ihjäl som jag legat fem år vid akademien och utnött tio svarta frackar i Kungl. Svea hovrätt? — Och till råga på olyckan skall man bli kär, förälskad, galen! Jag får inte ha ett mänskligt hjärta, ty jag har ingenting; jag måste slita ur mitt bröst livets skönaste känslor, ty jag har ingenting. Ack, det borde stå bland de övriga buden i katekesen: du skall icke älska din nästas dotter förrän du fått dig tolv hundra riksdaler banko i årlig inkomst. — Ni vill visa mig på porten, herr stadsmajor och riddare! Vänta, vi få väl se! — Ja, i dag måste allt bli avgjort! Jag vill fria, men icke såsom en suckande herde med gråt i halsen. Nej, på samma gång jag öppnar mitt hjärta, vill jag visa tänderna, och hjälper inte det, så skjuter jag mej för pannan. — Nej fan, det gör jag ändå inte!

Åttonde scenen.

VESTERKVIST. KUMMELLUND.

Kummellund *(avsides)*. Tunnor tusan! Har jag inte honom här igen!

Vesterkvist. Ödmjukaste tjänare, herr stadsmajor; jag hoppas det står väl till?

Kummellund. Åjo, det går väl för sig — men jag har så mycket att göra — jag får aldrig nånsin vara i fred.

Vesterkvist. Så är det med mej också — annars är det ofantligt med folk ute och promenerar i det här gudomliga vädret.

Kummellund. Jaså — ja, det är verkligen synd att vara inne i dag! *(Avsides.)* Hur tusan skall jag bli av med honom? *(Högt.)* Häradshövdingen ämnar sig visst till Djurgården?

Vesterkvist. Nej, inte alldeles — när det är så här varmt på gatorna, så föredrar jag hellre att sitta inne.

Ack, vad de här våningarna på norr äro svala och präktiga! Vad jag skulle trivas väl att bo här!

Kummellund. Mjuka tjänare! Jag ber om förlåtelse. Jag väntar hit några vänner på aftonkvisten.

Vesterkvist. Nå, det var roligt! Var så god och inte genera sig — jag smickrar mig även med att vara en vän i huset.

Kummellund *(avsides)*. Notabene en som inte är bjuden.

Vesterkvist. Jag anade det, ty domestikerna höllo på att stöka därute; herr stadsmajorens betjänt bar sig något klumpigt åt, men jag hjälpte honom till rätta litet; jag såg att de buro in glasser — hur är det, tar herr stadsmajoren sina glasser hos Pohl eller Davidsson?

Kummellund *(avsides)*. Man måste verkligen ha is i magen för att kunna vara så oförskämd. *(Högt.)* Jag står och uppehåller herr häradshövdingen — häradshövdingen har säkert mycket att göra på eftermiddagen! *(Gör min av att vilja gå.)*

Vesterkvist. Inte det ringaste, herr stadsmajor. Eftermiddagarna ägnar jag åt mina nöjen, och så är det med förmiddagarna också.

Kummellund. Jo, jo men! — Kanske häradshövdingen har något särskilt ärende till mig — jag förmodar det är något angeläget, efter herrn enkom gjort sig besvär men går det inte an att komma igen en annan dag, eftersom jag nu — förlåt mej — förlåt att jag — *(Låtsar gå.)*

Vesterkvist. Inte var det just något angeläget, men jag hörde att herr stadsmajoren fått hem sin svåger efter många års bortovaro, och jag gick därför i förbigående opp för att gratulera. Det är troligtvis till hans ära denna högtid är anordnad?

Kummellund. Tillåt mig fråga om herrn är tokig?

Vesterkvist. Vad tycker herr stadsmajoren om det bäjerska ölet? Det är inte så tokigt, det.

Kummellund *(häftigt)*. Herr häradshövding!

Vesterkvist. Det är väl egentligen humlen som —

Kummellund. Mjuka tjänare, min herre — ursäkta att jag inte kan ta emot i dag — mjuka tjänare *(Närmar sig ena sidorummet.)*

Vesterkvist. Genera sig inte. Men jag glömmer att hälsa på damerna — de äro väl därinne. *(Närmar sig andra sidorummet.)*

Kummellund *(springer efter honom och håller honom tillbaka)*. Nej, det här går för långt! Hör på, min bästa häradshövding: för att en gång tala uppriktigt, har min gunstig herre inte märkt, att det är högst ogärna jag ser herrn i mitt hus?

Vesterkvist. Nej, det har jag inte kunnat märka och kan icke heller tro det, ty jag tror aldrig annat än gott om mina medmänniskor.

Kummellund. Herrns spekulationer på min dotter —

Vesterkvist *(infallande)*. Jag förmodar, att herr stadsmajoren redan känner mina avsikter med Mathilda. Visst är det sant, att mina släktingar och kamrater önska, att jag sökte mig en maka inom den högre adeln, för att avancera genom bördens relationer, men jag är inte aristokratiskt sinnad — jag är inte alls svag för förnäma släktförbindelser — jag tror att de ofrälse böra hålla tillsammans, och som Mathilda är en okonstlad flicka och bättre uppfostrad än man kunde vänta sig, så har jag beslutit tillbjuda henne min hand.

Kummellund *(avsides)*. Det var en ljusalf! *(Högt och med hetta.)* Så hör då vad jag har att säga: jag förklarar högtidligt, att förr skall kejsaren av månen gå in som medarbetare i Söndagsbladet, än herrn blir min måg. Jag förbjuder därför herrn att hädanefter besöka mig och min dotter att — —

Versterkvist *(som slagit vatten i ett glas och nu bjuder det åt Kummellund)*. För all del, drick — drick, herr stadsmajor!

Kummellund. Vad för slag? Varför skall jag dricka?

Vesterkvist. Drick — herr stadsmajoren är blek som ett lik.

Kummellund. Är jag blek?

Vesterkvist *(doppar fingrarna i vattenglaset och stryker Kummellunds tinningar).* Drick! — — Herr stadsmajoren talar oredigt — läpparna äro blå och ögonen rulla som på en kanin!

Kummellund. En kanin!

Vesterkvist. Gud låte det inte bli en slagattack! — Har herr stadsmajoren haft slag förut? Det vore bra, det, för andra gången är det inte så farligt.

Kummellund *(hämtar sig).* Är herrn förbannad! Låt det bli slut på det här spektaklet — låt det vara sista gången vi talas vid.

Vesterkvist. Men säg mig då, min bästa vän: vad har ni emot mig?

Kummellund. Vad har ni i lön? — En vaktmästare i tullen förtjänar mer på ett år än en vice häradshövding på tio. Vad tänker ni föda en hustru med?

Vesterkvist. Vad jag tänker föda henne med? Jo, med frukost, middag och kväll.

Kummellund. Vet ni vad ett hushåll kostar? Låt oss räkna efter: en våning kostar minst trehundra riksdaler banko, ty ni vill väl inte att min dotter ska bo på Tyskbagarebergen heller?

Vesterkvist. Varför inte? Det är ganska vacker utsikt därifrån — kvarnen kan alltför väl inredas till boningsrum; vingarna kan man begagna till att gymnastisera på; i grannskapet ha vi Komötet — det kunde just svärfar hyra till sommarnöje.

Kummellund. Sju famnar ved gå åt för året, som inköpta och hemkörda gå till sjuttio riksdaler banko; summa summarum trehundrasjuttio samma mynt.

Vesterkvist. Vad ska jag med ved att göra, när jag inte tänker elda? Tror ni att jag vill osa ihjäl mig med hustru och barn?

Kummellund. Kryddsaker och specerier —

Vesterkvist. Jag är homöopat och tål inte kryddor i maten.

Kummellund. Nu har herrn ingen lön och är skyldig rätt ansenligt.

Vesterkvist. Jag skryter inte gärna, men nog är jag skyldig några tusen riksdaler, men besinna då, min herre, att jag inte har den minsta utgift för kontributioner — — räknar ni det för en bagatell? — Va sa?

Kummellund. Herrn är en galning.

Vesterkvist. Skulle inte tro det. Det är ett mycket klokt parti jag tänker göra. — Tror ni jag skulle vara så dårhusmässig och gifta mig med en flicka som inte har medel? Mathildas möderne är ganska försvarligt och hennes far lämnar nog efter sig en betydlig förmögenhet, så framt han inte slår sig på för obetänksamma brännvinsspekulationer. — Jag skulle verkligen som en vän råda herr stadsmajoren att icke lägga sig för mycket i brännvin.

Kummellund. Tackar ödmjukast! Jaså, Mathildas möderne, sa herrn — jo jo, men ser herrn, i den natten fingo de intet — herrns räv biter inte min gås, och jag ska säga herrn ett ord så gott som två.

Sång n:r 2.

Mel. ur »Vildbrådstjuvarna».

1.

Min herre, hör på nu vad jag har att säga:
En skrivare finer
i kläderna skiner
från morgon till kväll,
så pudrad och snäll.
Är med i vart gille
och drager sin kille,
men slutar sin bana
på
trallalalala o. s. v.

2.

En flicka, hur mycket hon än må behaga,
dess ögon må stråla
och kinderna pråla
av tusen behag
båd nätter och dag;
men har hon ej pengar
och kuskar och drängar,
hur hon än må bråka,
så får hon nog åka —
på
trallalalala o. s. v.

3.

Men tänk om den rika svärfadern ger efter
och flickan blir gifter
med skrivarn så vifter,
så ömt känslofull
för pengarnas skull;
mån tro man sig nöjer,
om leva han dröjer,
den grånade knubben?
Var önska de gubben?
Jo, i
trallalalala o. s. v.

Vesterkvist. Nå, hör nu på vad jag säger: i trots av er motvilja gifter jag mig likväl om en månad med Mathilda.

Kummellund. Herre!

Vesterkvist. Ja, herr stadsmajor — men det blir inte av er jag tänker begära henne — er hårdhet mot ert enda barn har berövat er en fars rättigheter.

Kummellund. Hå tusan!

Vesterkvist. Mathilda har lyckligtvis andra anhöriga i livet, värdigare än hennes obarmhärtiga far —

hon har en morbror som älskar henne; det är han som lovat att Mathilda ska bli min.

Kummellund. Och denna söta, förträffliga morbror —

Vesterkvist. Heter Job Kurk.

Kummellund. Ha-ha-ha, den hamnbusen! Jag kan skratta mig till döds.

Vesterkvist. Har ni aldrig hört omtalas, att det funnits personer, som utarmade och föraktade lämnat sitt fädernesland, men sedan återkommit, efter att på främmande jord ha förvärvat millioner?

Kummellund. Nå, än sen då?

Vesterkvist. Job Kurk reste härifrån för femton år sedan till Sydamerika och öppnade en liten handel i Rio Janeiro; nu är han där den rikaste plantageägaren.

Kummellund. Sagor att roa barn med, min herre.

Vesterkvist. Förklädd till fattig sjöman, träder han över den rika svågerns tröskel, för att pröva sin släktings hjärta. Han bortvisas. Att visa en fattig anförvant på dörren går ganska lätt för sig, men att visa en millionär på dörren kommer alltid surt efter.

Kummellund. Verkligen?

Vesterkvist. Jag har för honom omtalat allt. Han hatar er, men han älskar sin systers avbild. När hon var barn, sade den hederliga mannen, vaggade jag henne på mitt knä och tjustes av hennes himmelska leende; varje strimma därav skall jag betala i guld.

Kummellund *(för sig)*. Skulle det kunna vara så? Nej, det är inte möjligt.

Vesterkvist. Tror ni väl, herr stadsmajor, att om jag inte varit säker på min sak, jag vågat föra ett sådant språk inför er som jag nu gjort? Tror ni det är med karbasen i hand en fattig skrivare vågar fria till en rik mans dotter — en rik man, som på köpet är stadsmajor och riddare?

(Man hör buller utom scenen samt Job och Tomas grälande med varandra.)

Kummellund. Vad är det för oväsen därute?

Vesterkvist. Vad är det för oväsen? Jo, det är stadsmajorens drängar, som hålla på att kasta hundra tunnor guld utför trapporna.

Job *(klädd i sämre sjömanskläder, knuffar i dörren Tomas, så att denne faller baklänges).* Ligg där och kava i trapporna. Jag ska lära rospiggar att stryka flagg för vestindiefarare!

Nionde scenen.

DE FÖRRA. JOB. ROSENNASE. TOMAS *(strax därefter).*

(Vesterkvist skyndar emot Job, bockar sig och krusar för denne, som däröver synes förvånad och besvarar artigheterna på ett tafatt sätt.)

Kummellund *(avsides till Rosennase).* Mamsell, hin är lös!

Rosennase. Vad i Guds namn säger stadsmajoren?

Kummellund. Min svåger —

Rosennase. Stadsmajorens svåger —

Kummellund. Han är inte den han är.

Rosennase. Vem är han då?

Kummellund. Han är något helt annat — han är ingen tiggare, han ska vara rik, förskräckligt rik.

Rosennase. Ack, min Gud, det var det jag anade, det hade jag kunnat säga förut.

Kummellund *(slår ihop händerna).* Tror mamsell också det? Gud trösta mej! — Jag kan förlora förståndet. Men varför har ingen sagt mej det? *(Går fram och tillbaka med stora steg.)* Det är förskräckligt att så föra mej bakom ljuset. Vad är att göra? Jag vill låtsa som jag inte visste att han är rik. *(Går till Job, som ännu står vid dörren, fattar mycket förbindligt hans hand och leder honom fram.)* Välkommen, kära svåger — affärer och tusentals bekymmer ha vållat, att jag inte fått språka det minsta med dej.

Job *(ödmjukt under hela akten)*. Jag ber tusen gånger —

Rosennase *(för sig)*. Vilket anspråkslöst och städat väsen.

Kummellund. Ack, du känner oss köpmän — vi äro lite konfysa av oss. Anse dej som du vore hemma här; var bor du? Mitt hus står dej öppet. — Elaka människor hade spritt ut, att du var begiven på starka drycker — se där orsaken varför jag emottog dej så kallt. — Det är ju inte så? Du tycker ju inte om starka drycker, du tycker ju inte om brännvin?

Job. Jo, visst tar jag mej ibland en knapp i rocken, men det är egentligen rom och arrack som —

Kummellund. Annat slag med rom och arrack, bästa svåger, men brännvin, det fördömda brännvinet, ser du svåger, jag är ledamot av nykterhetsföreningen.

Vesterkvist *(avsides)*. Han säljer tusentals kannor brännvin om året.

Kummellund. Och därför hade jag liten avision för dej. *(Avsides.)* Den som dricker rom och arrack är minsann ingen hamnbuse.

Vesterkvist *(tager en stol och sätter fram den åt Job)*. Vi glömma alldeles att be herr Kurk sitta ned.

Kummellund *(tager även i stolen och obligerar Job)*. Förlåt mig, bästa svåger, var så god och vila dej litet.

Job *(sätter sig efter mycket krus)*. Jag ber tusen gånger. *(Avsides.)* Jag begriper inte vad det kommer åt dem — jag måste ha mycket hederliga släktingar.

Tionde scenen.

DE FÖRRA. TOMAS *(håller en näsduk för näsan, liksom han blödde)*.

Tomas. Stafsmajor, se hur jag blivit tilltygad igen! Är det inte fasligt!

Kummellund. Vad är det du har att säga?

Tomas. Först kommer den där *(pekar på Vesterkvist)* och vill tvinga sig in. Som stafsmajoren befallte, ville jag hindra honom, men då gav han mig rapp på rapp.

Kummellund. Jaså, det var bra, mycket bra.

Tomas. Var det bra? — Och så kom den där *(pekar på Job)* och ville också in. Som stafsmajorn befallte, ville jag köra honom på porten, då han knuffa mej utför trapporna, så jag stötte näsan mot vedlåren där nere, så att visst en pulsåder sprang sönder på mej.

Kummellund. Det var bra det.

Tomas. Var det bra? Det var så fan heller.

Kummellund. Det skadar inte åt dej. Vem har bett dej vara ohövlig mot folk?

Tomas. Har jag varit ohövlig? Jag ville ju bara kasta ut dem, och stafsmajorn befallte ju —

Kummellund. Ursäkta, mina herrar; när det lider till rötmånaden, så blir den där karlen något vriden av sig.

Tomas. Blir jag vriden? — Jag blir både vriden och vrickad, så jag kan förlora både liv och lemmar i detta hus; jag står inte ut med det längre.

Kummellund *(fattar Tomas i armen och leder ut honom)*. Ut med dig, människa! I morgon ska du prompt ur huset, det kan du vara tvärsäker på.

Tomas *(under det han utledes)*. Jag skulle önska att stafsmajoren fick känna vad jag känner, så skulle — — *(Kummellund kör ut Tomas med tillhjälp av Vesterkvist.)*

Elfte scenen.

DE FÖRRA *(utom Tomas)*. MATHILDA *och* GÄSTER *(inkommande från sidan)*.

(Kummellund presenterar för sällskapet Job, vilken hälsar och uppför sig på vanligt sjömansvis.)

Rosennase *(för sig själv)*. Jag undrar om han är ungkarl; ack, om han vore ungkarl! Vad han ser ro-

mantisk ut i den enkla sjömansdräkten! Vad han för sig ledigt och behagligt. Ack, om han vore ungkarl! *(Går till Job och talar ivrigt med honom.)*

Vesterkvist *(tar av hatten och bockar sig för Kummellund)*. Som jag ser, att herr stadsmajorens främmande anlänt, så får jag den äran rekommendera mej.

Kummellund. Nej, för all del, stanna kvar och håll till godo en kopp te och en liten smörgås till afton.

Vesterkvist. Jag kan omöjligt ha den äran, ty jag och herr Kurk ämna tillbringa aftonen tillsammans.

Kummellund. Låt grollet oss emellan vara glömt — mitt enda barns lycka ligger mej om hjärtat. — Kunde jag blott återvinna min svågers vänskap och förtroende, så — *(Fortsätter samtalet med Vesterkvist.)*

Rosennase *(för sig själv)*. Han är ogift! Och det var då ur Västerhavets vågor verkligheten av mitt drömda ideal skulle uppskjuta! Jag vill söka behaga den oroliga fågeln, inte för något annat än för att visa den där liknöjda stadsmajoren, att mitt livs lycka kan blomma utan honom.

Kummellund *(till Job)*. Nå, vad tycker kära svåger om Stockholm? Får jag bjuda en pris? *(Räcker fram en snusdosa av guld.)*

Job *(tager en pris)*. Jag ber tusen gånger. — Det var en obeskrivligt vacker och dyrbar snusdosa.

Kummellund. Tycker svåger det? — Om svåger tillåter, så var så god och håll den till godo såsom ett bevis på min glädje över att återse dej. *(Giver Job dosan.)*

Job *(tager dosan)*. Jag ber tusen gånger. — *(Avsides.)* Vad kommer åt människan? *(Ser förvånad på dosan.)* Jag har ju riktigt kommit i smöret. *(Stoppar några nypor snus i mun.)*

Kummellund *(avsides)*. Det var en lycklig tanke av mej — det kommer att rendera mej en dosa med äkta pärlor och briljanter i stället.

En herre *(till Job)*. Herr grosshandlaren lärer ha femton skepp i sjön?

Job. Har jag femton skepp? Det var märkvärdigt! *(Avsides.)* Nog har jag nu vind i seglen, det märker jag nog, men fartygena har jag aldrig kunnat märka.

Herrn. Brukar herr grosshandlaren assurera dem alla?

Job. Assurera dem? Jag har aldrig assurerat någonting, jag.

Herrn. Men det kan ju hända, att herr grosshandlaren förlorar något?

Job. Hur ska det kunna hända? Jag har aldrig varit så lycklig och haft något att förlora.

Herrn *(skrattande)*. Åja, för herrar plantageägare i Vestindien betyder förlusten av ett och annat fartyg ingenting; annat är det hos oss.

Job *(avsides)*. Det är alldeles obegripligt det här! Alla äro så hövliga mot mej — jag är något ovan vid det, jag.

Vesterkvist *(till Kummellund)*. Han spelar ju sin roll bra. Skulle man kunna tro, att en millionär gömmer sig under den där kavajen?

Kummellund. Hm! Hm! Den som är något skarpsynt luras ej så lätt.

Rosennase *(till Job)*. Har herr Kurk mycket med tobak?

Job. Om jag har tobak? Det går jag aldrig utan. *(Upptager en tobaksrulle och presenterar den för Rosennase.)* Ska det vara, så säg inte nej.

Rosennase *(tager emot rullen)*. Hur ljuvt att blott få se ett enda alster från Amerikas fria och lyckliga jord!

Job *(avsides)*. Som köpes i Strömbergs bod vid Nybrohamnen.

Rosennase. Jag skall förvara det bland mina blommor och souvenirer. *(Stoppar rullen i barmen.)* Det är ju mycket papegojor i Amerika — de tala väl alla levande språk, och de bli ju alltid mycket gamla?

Job. Ja, om de få leva mycket länge.

Rosennase. Ack, vad jag alltid önskat att få mig en papegoja!

Job *(till Kummellund)*. Herr svåger är bra god emot mej — jag har slitit mycket ont i mina dar, men man får dyrt plikta för sina ungdomssynder — fattigdom och elände ha blivit mitt straff.

Kummellund. Ack, min bästa svåger! Fattigdomen är ingen skam.

Vesterkvist *(lägger handen på Jobs axel)*. Stackars man, som är så fattig! *(Vrider sig om på klacken, skrattande.)*

Kummellund. Alla människor kunna icke vara rika. *(Skrattar.)*

Job *(för sig)*. Jag tror de skratta åt mej. Jag börjar känna igen mina släktingar.

Mathilda *(till Job)*. Vad det var roligt för oss alla att få morbror till Sverige. Jag var så liten, när morbror for hemifrån.

Job. Så var det; min lilla systerdotter var bara tre kvarter lång, men nu är hon en hel jungfru.

Vesterkvist. Ja, Mathilda, vi ha att tacka din morbror för mycket. Om du visste hur god han är emot oss och hur väl han vill oss alla.

Job. Jag ber tusen gånger — är det så, så är det så mycket bättre. Nog är viljan god, men —

Vesterkvist. Vi ska leva tillsammans ett lyckligt liv och aldrig skiljas från varandra.

Job. Det är jag mycket belåten med! *(Avsides.)* Ty, fan kölhala mej, jag annars vet vad jag ska taga mej till.

Vesterkvist. Vördade morbror — tillåt att jag begagnar detta ljuva namn — denna dag är den lyckligaste i mitt liv — jag har nyss av Mathildas vördade far erhållit löftet om hennes hand.

Mathilda *(till sin far)*. Ack, pappa! Är det inte en dröm?

Kummellund *(något förlägen)*. Visserligen har jag lovat tänka på saken — men — men —

Vesterkvist. Det återstår oss bara morbrors välsignelse.

Job. Jag ber tusen gånger. Kan jag tjäna med så litet, så alltför gärna, men —

Vesterkvist. Ack, det är blott rågan på vad ni redan gjort för oss!

Job. Vad är det som jag gjort?

Vesterkvist. Ni söker för världen dölja era välgärningar, ädelmodiga man, men vår tacksamhet skall tillintetgöra era försök. Dessa femtio tusen piaster, som ni anslagit åt Mathilda på hennes bröllopsdag, kallar ni det för inte?

Kummellund, Rosennase och Mathilda *(på en gång)*. Femtio tusen!

Job *(förvånad)*. Femtio tusen! Har jag givit bort femtio tusen? *(Avsides.)* Nå, det är väl då inte underligt, om jag är alldeles pank själv; det har jag för mitt goda hjärta. *(Högt.)* Men ä ni då alla tokiga? Vill ni driva gäck med en fattig stackare?

Vesterkvist. Kom hit, Mathilda; låt oss tillsammans omfamna vår morbror och tvinga honom att emottaga den tacksamhet han försmår. *(Omfamnar Job.)*

Mathilda. Måtte vi alltid bli värdiga morbrors kärlek! *(Omfamnar Job.)*

Job *(nästan kvävd av deras ömhetsbetygelser)*. Det var nu sju tusan —

Vesterkvist *(håller handen för Jobs mun)*. Nej, femtio tusen var det, men er välsignelse är oss dyrbarare än ert guld.

Kummellund. Femtio tusen piaster — jag välsignar er, mina barn! *(Förenar de ungas händer.)*

Job *(sliter sig lös)*. Så tag dem då och mina femton skepp till på köpet!

Kummellund *(till Job)*. Det gläder mej visserligen på det högsta att höra dej vara rik och välmående, men huru gärna hade jag ej velat att förhållandet varit annorlunda, så att jag på något sätt kunnat visa, hur dyrbar min salig hustrus enda bror är för mej.

Job. Hä?

Kummellund. Ack, min salig hustru, vad jag saknar henne! *(Gråter och torkar sig i ögonen.)*

Job *(omfamnar Kummellund och gråter)*. Ack, min svåger!

Rosennase *(till Job)*. Jag gratulerar er av hela mitt hjärta — och likväl kan jag inte neka, att ni gjorde mer intryck på mig, när ni stod där inför mina ögon fattig, ensam, övergiven!

Job. Hä?

Rosennase. Jag har vakat över Mathildas barndom — jag har lett hennes första steg här i livet, hon har alltid varit ett gott och läraktigt barn! *(Gråter och torkar sig i ögonen.)*

Job *(omfamnar Rosennase)*. Ack, mamsell! *(Gråter.)*

Kummellund *(rörd)*. Min herr svåger, denna dag är den lyckligaste i mitt liv.

Job *(rörd)*. Sak samma med mej också! — Kom i mina armar! *(Omfamnar på en gång Kummellund och Rosennase.)* Ack, min svåger! Ack, mamsell!

Kummellund. Berätta oss något om dina egendomar på Rio Janeiro.

Job. Mina egendomar? Ska jag tala om mina egendomar? — Alla mina egendomar? — Nå ja, kör i vind, sa Blomster.

Sång n:r 3.

Sjömansvisa.

1.

Skönaste pärlor ur havet kan man fiska —
Tolv tusen slavar dansa för mina piska
på Rio Rio Rio Rio Rio Janeiro!

2.

Jag har negrinnor — den äldsta heter Marta —
säkert fem tusen och alla ä di svarta,
på Rio o. s. v.

3.

Där växer socker och snus och kaneler,
där har jag över hundrade kameler,
på Rio o. s. v.

4.

Där utav russin och sviskon kan man leva,
gå kostymerad som Adam och Eva,
på Rio o. s. v.

5.

Silver ur bergen man där kan taga gratis,
guld växer där på åkern som potatis,
på Rio o. s. v.

6.

Där är var torpare rik som en Carnegie,
där äter boskapen färsk spenat med ägg i,
på Rio o. s. v.

7.

Ja, Rio Janeiro det är ett land som duger,
och, ta mej tusan, jag står för er och ljuger,
på Rio o. s. v.

ANDRA AKTEN.

En öppen plats vid värdshuset å Kastellholmen med utsikt av huvudstaden; stolar och bord, försedda med buteljer och glas, äro placerade på båda sidorna av teatern.

Första scenen.

SJÖMÄN *(med glas och små pipor).*

Sång n:r 4.

Kör.

Mel.: »Vikingabalken» ur Frithiofs saga.

1.

Fritt är sjömannens liv och med trotsande kraft
går han fram på det stormande hav;
trogen är han sin plikt emot konung och land,
aldrig sjöman blir suckande slav.

2.

Och när vindarna gny uti tackel och tåg,
då är livet så lustigt och gott.
Törnar skutan på grund, hala i alle man,
hala i, så blir skutan nog flott.

3.

Kommer kapare där, sätt nu lapparna till
efter honom, som jagande fox!
Snart vi honom ta fatt. Vid kanonerna klart!
Fyren av! Klart till äntring och box!

4.

Blågul flagga i topp livar hjärta och arm,
snart vi segrande ankrat i hamn.
Nu blir jublande fröjd på den fredliga strand;
vänner vila nu famn emot famn.

Första sjömannen. Leve kofferdiflottan! Bort med ångbåtarna!

Andra sjömannen. Stopp maskin! Jag försvarar ångbåtarna; jag har varit matros på Gylfe och på salig Oden, jag!

Tredje sjömannen. Jonas har rätt! Ett seglande fartyg skulle aldrig kunna segla över Jutland!

Andra sjömannen *(springer upp mot den tredje)*. Å drag du in hakan, annars —

Tredje sjömannen *(hotande)*. Vill du boxas?

Första sjömannen *(går emellan dem)*. Stopp, era märsgastar! Är det någon av er som seglat på Kina? År 39 var jag där med kapten Ris, som förde briggen Augusta. Då var kejsaren ombord hos oss, för att köpa vår saltlast. Han bjöd kapten och hela besättningen på te ur stora mandariner. När han fick se mej, så sa han: Vad heter du, min gosse? sa han. — Jag heter Klas på varvet, sa jag. — Jag tycker om dej, sa han, och vill du stanna kvar, så gör jag dej till amiral över min flotta, sa han. — Tack som bjuder, sa jag, men ers majestät brukar såga itu sina generaler och amiraler, liksom man sågar itu ekplankor, när det faller ers majestät in, sa jag. — Vad gör det, sa han, för bara de bli vana därvid, så skadar det aldrig, sa han. — Nej, vi hålla oss, sa jag. — Det var bra sagt, sa han, och därpå gav han mej fyra speciedalrar och bjöd på brännvin över lag.

Tredje sjömannen. Var är Job nånstans?

Andra sjömannen. Var tusan tog Job vägen?

Fjärde sjömannen. Han som spenderar i dag! Jag tror han börjar bli dryg av sej, sen han blev grann som en påfågel.

Första sjömannen. Fast man har en rik svåger, så får man väl ta skeden i vackra hand. Låt oss purra honom — han kan inte vara långt borta.

Kör *(varunder de avlägsna sig).*
Fritt är sjömännens liv o. s. v.

Andra scenen.

JOB *(inkommande från motsatt sida, grant och löjligt utstyrd).*

Om någon hade sagt mej för två månader sen, att jag varit en riker man, så hade jag givit honom en sittopp, ty jag har aldrig tålt att vara en driftkuku för någon, men nu kommer den ena och säger att jag är plantageägare på Rio Janeiro, och den andra att jag har femton skepp i sjön, och den tredje att jag givit min systerdotter femtio tusen piaster — och allt det där måste väl vara sanning, efter alla nu säga så. Vart jag går, så heter det: där går rika morbror, den hedersmannen, som är så god mot sina släktingar. Man ger mej presenter från alla håll — jag vore väl en galning, om jag sa nej. Det går mycket lätt för sej här i landet att bli rik, märker jag! Men var skall jag göra av mina många pengar? Somliga råda mej att lägga ner dem i Gällivara gruvor — det skulle vara ett mycket säkert förvaringsställe, ty man säger, att om man väl en gång lagt ner dem däri, så är det alldeles omöjligt att ta upp dem igen. Andra vill, att jag ska låna ut pengar och hjälpa nödlidande mot femtio procents ränta, ty nu är det ingen risk, nu kan man, Gud vare lov, bysätta hela världen. Jag gillar den nya bysättningslagen; varför ska staten underhålla ett särskilt vackert hus på söder, om inga människor ska bo där! Lilla mamsell Rosennase — hi-hi-hi! — hon är kär i mej som en galning. Ska jag taga käringen? Jag var här om dagen bjuden till en gammal överste, som hade tolv döttrar — de skutta omkring mej

som ekorrar — hi-hi-hi! *(Det ropas utanför på Job.)* Jaså, mina gamla kamrater, som jag bjudit hit i dag. *(Det ropas: Job! Job holla!)* Jag vet inte om jag längre bör umgås med sånt där folk — om man visar såna där simpla människor för mycken nedlåtenhet, så bli de alltid oförskämda av sej.

Tredje scenen.

JOB. SJÖMÄNNEN *(inrusande).*

Första sjömannen. Där ha vi honom! Leve Job, han och ingen annan!

Job *(förnämt).* Tack, tack, mina vänner! Tack, tack!

Andra sjömannen. Hurra för Job! Hurra!

Job *(som förut).* Behövs inte! Tack, tack!

Tredje sjömannen. Låt oss hissa honom!

Job. Tack, tack, mina vänner! Jag ber tusen gånger; tack, tack! *(Sjömännen bära ut Job under hurrarop.)*

Fjärde scenen.

BRITA *(såsom värdshusflicka, med en bricka i handen).*

Det var ett gruvligt väsen! Jag vet inte vad jag tänkte på, som gav mig hit på det här värdshuset. Här går bara sämre folk, och inga drickspengar vankas det. En värdshusflicka kan aldrig få någon finare bildning på ett sånt här ställe. Tacka vet jag på Blå Porten! Där blir man fullkomlig i allt! Ja, till Blå Porten ska jag, det vill jag slå mej i backen på.

Femte scenen.

BRITA. TOMAS *(såsom gardist i lägermundering och något drucken).*

Tomas. Ser jag uppåt väggarna eller är det verkligen hon?

Brita. Tomas! Å så grann sen! Nå, jag måtte säga!

Tomas. Är jag grann! Det är ett lysande elände, ska jag säga henne; jag är gardist, Brita! Gardist till liv och själ.

Brita. Jag heter inte Brita, hör han det! Jag heter Josefina! Har han nånsin hört nån värdshusflicka heta Brita?

Tomas. Jag undrar just vem som döpt om henne då; men varför flyttade hon från stafsmajorns?

Brita. Ser han, jag ville inte framlöpa ett obemärkt pigliv! Jag har större revyer för mej, jag; men varför gav han sej till gardist?

Tomas. Jag kunde inte härda ut längre hos stafsmajorns! Jag fick ju inte annat än stryk från morgon till kväll; därför blev jag desperat och tog värvning, ser hon.

Brita. Nå, är det bättre nu då?

Tomas. Är det bättre, sa hon? Det är så fan heller; det är mitt olycksöde, att jag i hela mitt liv ska behandlas som en gammal hjulbössa, vilken dagligen måste smörjas, om den ska duga till något; bitti och sent aldrig annat än slängar, så jag kan bli galen, fast di säger att di ska göra mej klok.

Brita. Men betänk, kära Tomas, att en soldat får skörda ära och lager.

Tomas. Lager, sa hon? Jag tycker det ser ut som hassel, jag, och smakar ungefär på samma sätt; om jag ändå hade mej en hustru, som kunde dela mitt öde. Hör hon på, Brita lilla; vi ha alltid haft en liten klockarkärlek för varandra och jag tycker därför att —

Brita. Jag säger: det gör så ja!

Tomas. Å det är inte värt att hon står och krånar sej; militärer ha alltid lycka hos fruntimmer.

Brita. Militärer? Det ska inte vara tockna militärer, det!

Tomas. Hon kunde gärna föda sig med tvätt, som hederliga soldathustrur alltid bruka. Gifta soldater bärga sig alltid bra, ty hustrurna gå i hjälphus; hon skulle bli en mycket bra gardistfru — hon hade alltid mycken fallenhet för att vara mån om sig, ska jag säga. Minns hon när vi va hos stafsmajorns; då gick jag alltid in i skafferiet, när herrskapet lagt sig, och åt hallonsylt hela nätterna igenom.

Brita. Nej, min kära Tomas, jag har andra planer, jag.

Sång n:r 5.

Mel. ur »Kärleksdrycken».

1.

På Blå Porten vill jag vara,
där är lustigt liv, minsann!
Bland ungkarlars fina skara
ganska väl man trivas kan.
Vad dickspengar jag ska nappa
varje morgon, middag, kväll!
Köpa mej båd hatt och kappa,
d'ä så lätt att bli mamsell.

2.

Över mannens dystra stunder
värdshusflickan sprider glans;
och maskeraderna gick under,
om ej värdshusflickan fanns.
Att bli gammal är en hake,
som oss träffar utan nåd,
men jag får mig nog till make
något gammalt kammarråd.

(Dańsar ut trallande.)

Sjätte scenen.

TOMAS *(allena)*.

Högfärdiga stycke! Det var bra stor skada, att hon inte kom att fara i luften med kastellet häromdan. Jag kan inte med de där bindmössorna! — Det är med dem som med de gamla flintlåsen — de duga bara i uppehållsväder. Jag kan bli tokig, när jag tänker på att min kappi — kappatilationstid ska räcka i sex år; inte har jag något emot'et för övrigt, om bara inte den fördömda exercisen vore. Vintrarna vore inte så oävna, bara vi slapp den välsignade vaktgöringen i staden. Men somrarna! Jag begriper inte vad vi ska med somrarna att göra. Ladugårdsgärdet kan vara bra, men jag har aldrig riktigt kunnat med de där sommarnöjena. Så är man även tvungen att lära sig sjunga — hur fan kan man få någon röst, när man inte får något annat än salt mat från morgon till kväll! — Nu säger man också, att vi nästa år ska spela portefiano och att en satan, som heter List, ska införskrivas för att lära oss allt det där. Det är bra rysligt att vara gardist.

Sång n:r 6.

Mel. ur »Vita Frun».

1.

Vad ryslig lott har en gardist:
han på allt, utom mödor, har brist.
Sitt gevär får han skruva och tumma,
men han själv tummad blir först och sist.
Lydigt höra officerarna brumma,
fast för trumman han örhinnan mist.
Och ibland får han själv vara trumma —
då är trumpinn en grov hasselkvist.
Vad ryslig lott har en gardist!

2.

Vad ryslig lott har en gardist:
en gardist han må beklagas visst.
På simulackern han kråkorna jagar,
och på marscherna vrickar sin vrist,
för reglementen, artiklar och lagar
han står en förfärlig risk;
kött och ärter får han alla dagar,
men aldrig han får någon fisk.
Vad ryslig lott har en gardist!

(Går.)

Sjunde scenen.

KUMMELLUND *(inrusande varm och andtruten, med ett öppet brev i handen).*

Vilken gräslig olyckshändelse! Min nya galeas med alla mina femtio tusen kannor brännvin har sjunkit utanför Vällinge kvarnar! Jag är olycklig, jag är ruinerad. Mitt sköna, mitt rara brännvin! Allt är förbi! Herregud, vad har jag då gjort för ont! Jag hade beräknat minst tolv skilling på varje kanna, det var ju så billigt, så oskyldigt, och ändå — ändå — — nej, det finns ingen välsignelse här på jorden! Och min nya galeas sen! — Till råga på olyckan så kommer jag säkert att förlora på spannmålen med. Det såg så bra ut i början, det var missväxt över allt — då inlöper den olycksaliga underrättelsen, att det fallit regn överallt i de södra orterna. Nej, det finns ingen uppmuntran här i detta olyckliga land! Jag överlever aldrig de här stötarna; och min nya galeas sen — utstyrseln för min dotter, som skall stå brud i nästa vecka, och min blivande mågs skulder, som jag nyligen betalt, ha alldeles utpankat mej, och nu kommer det här till! — *(Gråter.)* Lyckligtvis har jag min beskedliga svåger — det förvånar mig, att han ännu inte gjort något för oss, och jag har varit för delikat att stöta på honom. Han

väntar dagligen på skepp och växlar; mitt brännvin och min nya galeas — jag hörde att han begivit sig hit till Kastellholmen på eftermiddagen - - — det var en förfärlig olycka!

Sång n:r 7.

Mel. ur »Regementets dotter».

Vem har väl hört, vem har väl sett
maken till olycksöden, som mig drabba?
Gud låt mig ej mista mitt vett,
ty alla människor skola mig begabba.
Brännvinet sjönk i den djupa våg.
I, jordens alla folk, ömken mig och fasen!
Hur går det med mitt korn och med min råg?
Det är hårt, det är hårt, det är gruvligt hårt!
Det är svårt, det är svårt, det är rysligt svårt!
Den splitter nya galeasen!

Ah, där kommer han! — Vad är det för sällskap han har med sej?

Attonde scenen.

KUMMELLUND. JOB *och* SJÖMÄNNEN *(livligt inträdande).*

Sång n:r 8.

Mel. ur »Regementets dotter».

Job.

Hell dig, vår stadsmajor!
Hell dig, grosshandlare!
(Räcker Kummellund ett glas.)

Sjömännen *(fattande muggar och glas).*

Hell dig, o. s. v.

Kummellund.

Den äran är för stor!
Ödmjuka tjänare!

Job och sjömännen.

Hell dig, o. s. v.

Kummellund *(avbryter sången, fattar häftigt Jobs arm och för honom avsides).* Heder och tack, min bästa herr svåger, men jag har något högst angeläget att säga dej. Ett fartyg har sjunkit för mej — jag är i stor penningförlägenhet — jag behöver minst tjugu tusen riksdaler banko.

Job. Behöver svåger tjugu tusen riksdaler banko? *(Sjunger.)* Hell dig, vår stadsmajor o. s. v.

Sjömännen.

Hell dig, o. s. v.

Kummellund.

Den äran är för stor,
Ödmjuka — —

(Bryter av sången och talar.) Förlåt mej, bästa svåger, men det är inte tid till sång och glädje nu, när femtio tusen kannor brännvin ligga på sjöbotten. Jag är ruinerad!

Job. Är svåger ruinerad! *(Sjunger.)*
Hell dig, vår stadsmajor —

Kummellund. Tyst då! Jag vet, att svåger alltid är munter och tystlåten av sej.

Job *(med full hals).*

Hell dig, grosshandlare!

Kummellund *(håller handen för hans mun)*. Skrik då inte, svåger lilla! Jag bedyrar på min ära, att om jag inte tills i morgon kan skrapa ihop tjugu tusen riksdaler banko, så är min kredit förstörd och jag nödgas — *(blir varse mamsell Rosennase)* vad vill hon här att göra?

Nionde scenen.

DE FÖRRA. ROSENNASE.

Rosennase *(varm och flåsande)*. Jag måtte väl inte komma för sent! Ack, min goda Job, min goda Job! *(Stöder sig på Jobs skuldra.)*

Job *(till Rosennase)*. Flåsa ut, min lilla stumpa!

Kummellund. Min bästa mamsell! Svåger och jag ha viktiga affärer att språka om; uppehåll oss därför inte.

Rosennase. Viktiga affärer! Ja, jag vet det! Men jag skall aldrig tillåta, att Job blandar sig däruti.

Kummellund. Vad säger mamsell?

Rosennase. Att jag aldrig ska tillåta, att stadsmajorens svåger ruinerar sig själv för att hjälpa andra. Min stackars Job, har du inte gjort nog för din svåger och hans familj?

Job. Jo-o.

Kummellund. Vad har du gjort, svåger? Har du givit mig något än, svåger?

Job. Ne-ej.

Rosennase. Har du inte givit hans dotter femtio tusen piaster i hemgift?

Job. Jo-o.

Kummellund. Har hon fått ett enda runstycke än?

Job. Ne-ej.

Rosennase. Men hans löfte är så gott som hans pengar. Är det inte så, min älskade Job?

Job. Jo, visst är mitt löfte så gott som mina pengar!

Kummellund. Men du är ju millionär?

Job. Ja, det är jag visst det.

Kummellund. Tjugu tusen riksdaler är ju då ett inte för dej?

Job. Tjugu tusen riksdaler är inte för mej.

Rosennase. Det må så vara, men Job har inte blott sej själv att tänka på — hans blivande maka måste vara hans första och sista tanke.

Job. Ja, svåger lilla, jag måste tänka på hustru och barn.

Rosennase. Ädla, omtänksamma man!

Kummellund. Men, Herregud, är det då ditt allvar, svåger, att neka mej denna ringa tjänst?

Rosennase. Den otacksamme! Han kallar det för en ringa tjänst! — Jo, sådan är världen!

Job. Det är otacksamt, svåger, att kalla det för en ringa tjänst.

Kummellund. Är jag otacksam? Vad i himlens namn ska jag då tacka för?

Rosennase. Han frågar vad han ska tacka för! Där har du frukten av dina välgärningar, Job!

Job. Jag tror svåger frågar, vad han ska tacka för?

Kummellund *(ursinnig)*. Tacka mej hit och tacka mej dit! Jag tror jag får slag! Mamsell Rosennase! Det är ni som är orsaken till allt det här, listiga kvinna!

Rosennase. Hörde du, Job? I tio års tid har jag varit i hans hus och hur har jag därunder blivit behandlad?

Kummellund. Har jag behandlat mamsell?

Rosennase. Min första vår har jag ägnat honom, men nu är det slut. Min älskade Job! Min andra vår ägnar jag dig. Låt oss lämna detta land, låt oss resa till Rio Janeiro. Med dig över haven, med dig på andra sidan graven! *(Lutar sig emot Job.)*

(Sjömännen, som vid början av scenen dragit sig något åt fonden, men nu närmat sig igen, giva till ett gapskratt.)

Rosennase *(spritter till)*. Vad vill dessa människor?

Kummellund *(till sjömännen)*. Vad gapa ni efter? Vad är det för folk, svåger? Kanhända det är din besättning?

Första sjömannen. Jobs besättning! Ha-ha-ha! *(De övriga sjömännen skratta.)*

Kummellund. Kanske något av dina fartyg anlänt, svåger lilla?

Andra sjömannen. Jobs fartyg! Ha-ha-ha! *(Sjömännen instämma.)*

Rosennase *(stödjande sig emot Job)*. Befria mig från dessa otäcka människor!

Tredje sjömannen. Vad säger mamsell för slag? Job, som ni står och hänger på, är alls inte en bit bättre än vi, fast han nu är utstyrd som en lövklädd ökstock midsommarnattstiden.

Fjärde sjömannen *(till Job)*. Seså, Job! Kom nu och drick med oss! Vad tusan ska du med den där gamla häxan att göra? Hon ser ju ut som ett sönderblåst bramsegel. *(Sjömännen omgiva Job och vilja taga honom med sig.)*

Rosennase. Drömmer jag — eller — — —

Kummellund. Karlar! Vad ha ni med min svåger att göra?

Andra sjömannen. Jo, rätt mycket; vi ä hans kamrater, och han har i dag bjudit oss hit på en liten muntration, men efter herrn är hans svåger, så kom med och tag ett glas med oss, för det lär väl egentligen vara herrn som får betala kalaset.

Kummellund. Vad betyder detta? — Er kamrat, sa ni! — Min svåger är ju plantageägare på Rio Janeiro! *(Sjömännen skratta.)*

Första sjömannen. Är du plantageägare på Rio Janeiro, bror Job?

Job. Ja, visst är jag det — så säger alla människor

Första sjömannen. Nå, vad säger du själv då?

Job. Jag säger som alla människor, jag — jag vill inte bråka med någon, jag!

Kummellund *(med ömklig ton)*. Go vänner! Är han inte skeppsredare? Har han inte femton skepp i sjön?

Tredje sjömannen. Kanske herrn menar femton luftballonger? Har du blivit luftseglare, bror Job?

Job. Ja, om ni så egentligen vill det, så inte har jag något emot'et, inte, bara det inte blir något spektakel vidare.

Kummellund *(till Job)*. Olyckliga! Svara mig! Är du rik eller fattig?

Job. Som svåger vill. Nyss var jag rik, men inte bad jag om det, nu är jag fattig — inte har jag bett om det heller.

Kummellund *(förkrossad)*. Således fattig!

Job. Fattig men stolt.

Rosennase. Och ni har då rakt ingenting?

Job. Inte ett fnask, sa Kalle Bager.

Rosennase *(sjunker ned på en stol)*. Jag dånar!

Job. Det var ledsamt, det.

Kummellund *(slår sig för pannan)*. Ah, ett ljus går upp för mina ögon! — Bedragen, lurad, purrad! — — *(Rusar, utom sig, emot Job och fattar honom i kragen.)* Människa! Jag — jag — galgfågel! — jag — jag — — giv mig igen min snusdosa!

Job. Nu är det slut med vissla, sa bond, tappa läppen.

Tionde scenen.

DE FÖRRA. BOKHÅLLAREN *(inskyndande med ett brev i handen)*.

Bokhållaren *(till Kummellund)*. Jag fick veta, att herrskapet gått till Kastellholmen. Mamsell Rosennases morbror, den rike kommissarien Nyckellind, har avlidit i Söderköping, och som detta brev till mamsell

Rosennase förmodligen är från hans stärbhusutredare, så skyndade jag genast hit för att lämna den glada underrättelsen; jag trodde mamsell var här.

Kummellund *(rycker åt sig brevet)*. Tag hit brevet, men tig som muren! *(Avsides.)* Kommissarien Nyckellind död — då är mamsell Rosennase hans arvtagerska — allt kan då bli gott igen. — *(Skyndar till Rosennase och leder henne fram på scenen.)* Ack, mamsell! Vi ha båda varit föremål för en nedrig intrig, desto bedrövligare, som den kommit från mina närmaste anhöriga, men vi ska hämnas. Ack, mamsell! Vi ha länge missförstått varandra, men det är i olyckans stund som allt blir ljust omkring oss. Ack, mamsell! Jag har visst förlorat mycket, men har dock tillräckligt kvar att leva av tillsammans med en öm maka; har du förstått mig, Beata! Svara mej! Hela mitt liv beror därav.

Rosennase. Är detta en verklighet? O, säg att det inte är en dröm! — Äro vi på jorden eller i himmelen! — Anders! *(Lutar sitt huvud mot Kummellunds axel.)* Anders! Din, för evigt din!

Kummellund. Älskade flicka!

Job *(sticker huvudet emellan dem)*. Hur ska det gå med den älskade Job då?

Rosennase *(till Job)*. Bort från mina ögon, gemena människa!

Kummellund *(knuffar undan Job)*. Du ska sättas inom lås och bom, du.

Job. Det vore otrevligt, det, men jag avstår inte mina rättigheter på mamsell Beata, ty rika morbror i Söderköping är död, och därför så —

Rosennase *(häftigt)*. Är morbror Nyckellind död?

Job. Svåger stoppade nyss sorgbrevet i fickan. *(Kummellund nyper honom i armen.)* Aj, ska svåger nypas?

Rosennase. Var är brevet? Var är brevet?

Kummellund. Ser du, söta Beata, jag ville inte oroa dej i ett så viktigt ögonblick; jag ville småningom bereda dej därpå; jag vet att du alltid är sängsibel av dej.

Rosennase. Brevet, brevet!

Job. Fram med papperslappen, svåger lilla.

Kummellund *(till Job)*. Vänta, din spetsbov! *(Tager fram brevet.)* Se här, söta Beata, men skyll dej själv, om överraskningen inte bekommer dig väl! — Söta Beata! *(Ger henne brevet och kysser hennes hand.)*

Rosennase *(tager brevet)*. För all del, inga karesser mitt på Kastellholmen! *(Småskrattande för sig själv.)* Morbror död — vi få väl se, herr stadsmajor! Inte tänker jag betala galeasen! *(Bryter brevet.)*

Kummellund *(för sig)*. Gud låte henne inte ändra sig! Herre, stärk hennes kärlek!

Rosennase *(läser brevet, under det Kummellund ser henne över axeln och även ögnar däri)*. »Högädla mamsell Rosennase! I egenskap av utredningsman i kommissarien Nyckellinds stärbhus, får jag tillkännagiva, att bemälda kommissarie, som testamenterat största delen av sin kvarlåtenskap till fromma stiftelser, anslagit åt sin systerdotter, Beata Rosennase, en årlig livstidspension av — femtio riksdaler banko!» *(Släpper brevet.)* Femtio riksdaler!

Kummellund *(slagen)*. Femtio riksdaler!

Job. Femtio riksdaler! — Det är ingen välsignelse med morbröderna nu för tiden, varken i Sydamerika eller i Söderköping.

Kummellund *(som förut)*. Allt åt fromma stiftelser!

Job *(med blicken på Rosennase)*. Och hon, den frommaste bland alla stiftelser, får bara femtio riksdaler banko — summa summarium sjuttiofem riksdaler riksgäldssedlar samma mynt.

Rosennase *(stöder sig på Kummellunds axel)*. Femtio riksdaler! — Men pengar utgöra ej livets högsta goda. Vi ska, hela världen till trots, ändå bli lyckliga!

Kummellund *(stöter Rosennase ifrån sig)*. Dra så långt vägen räcker! *(För sig.)* Allt är förlorat — jag måste ge upp staten. Det gick väl an, om jag vore en

simpel ängdividö, men jag är en offentlig person, jag är stadsmajor! Vad ska mina officerare säga, vad ska — —

Job *(tager upp en stor snusdosa av näver).* Ska det vara en pris dö Comte — de Contradans?

Kummellund *(rycker dosan av Job).* Tag hit min snusdosa! — Vad är det här? En näverdosa! *(Slungar ifrån sig dosan och fattar Job i kragen.)* Karl, vad har du gjort av min gulddosa?

Job. Den har jag lånt bort — åt assistansen; jag är alltid hjälpsam av mej, jag. Guld ej annat är än mull.

Sång n:r 9.

Mel. ur »Robert».

Kummellund.

Vad ångest och kval!
Vad lyckan är fal!
Jag har intet val,
jag måste cedera.
Men min väldiga arm
ska stödja min harm
och hålla den varm,
som vill chikanera.

Job och sjömännen.

Nej, se bara på o. s. v.

(Orden ur »Robert».)

(Efter sångens slut vill Kummellund störta ut, men mötes av Vesterkvist och Mathilda.)

Elfte scenen.

DE FÖRRA. VESTERKVIST *och* MATHILDA.

Kummellund *(fattar uti Vesterkvist).* Herre!

Vesterkvist. Vad kommer åt svärfar?

Kummellund *(till Vesterkvist).* Kan ni se mig i ansiktet utan att rodna? *(Släpper honom och fattar i*

Mathilda.) Vanartiga barn, kan du se på mig utan att blekna?

Mathilda. Vad menar pappa med det här?

Kummellund *(till Vesterkvist, under hånskratt).* Var är de femtio tusen piaster, som rika morbror gav er? Ha-ha-ha!

Job *(till Vesterkvist).* Ja, var äro mina femtio tusen piaster? Ge mej igen mina femtio tusen piaster!

Vesterkvist *(avsides).* Aj, för tusan!

Kummellund *(som förut).* Den stora skeppsredaren på Rio Janeiro! Ha-ha-ha!

Job. Ja, ro genast hit med mina femton skepp!

Kummellund. Det är ni, min herre, som spunnit ihop denna nedriga intrig för att komma åt min dotter, men det har ni inte gjort än.

Job *(för sig).* Ah — nu begriper jag schäsen!

Rosennase *(till Job).* Och det är ni, låga människa, som varit ett medel därtill.

Job. Mamsell Rosennase, ge mej igen min tobaksplantage!

Vesterkvist *(till Kummellund med högtidlig stämma).* Otacksamma man! Är detta lönen för de tjänster jag gjort er? Genom mina relationer har det lyckats mig att bereda er fördelar, som väcka hela börsens avund. Staten rekvirerar hos er tio tusen tunnor råg, till undsättning åt de nödlidande i Uppland och Västmanland, efter tjugu riksdaler per tunna, och morbror Job har även sin del däri, ty ryktet om hans stora rikedom har underlättat mina bemödanden; se där är rekvisitionen! *(Lämnar Kummellund ett papper.)*

Kummellund *(ögnar på papperet).* Ska jag tro mina ögon? — Tio tusen tunnor råg — och tjuge riksdaler! — Jag är räddad — jag är rik, stenrik! — — Lyckliga land, där rågen gäller tjuge riksdaler!

Sång n:r 10.

Fransk melodi.

Kummellund.

För lyckligaste man,
som finnes här i norden,
jag nu mej skatta kan,
ja, till och med på jorden.
Min måg
har skaffat mig av med min råg.
Min sköna råg — fallalalera!
Om hjärtat låg — trallalalera!
Min måg min råg
har sålt! Gud välsigne min måg.

Rosennase.

Ej mer jag söka vill
att lyckans nycker fresta,
ty hur det än bär till,
så är det dock det bästa
att gå
mamsell, när man ingen kan få.
Att ogift gå — fallalalera!
Är bäst ändå — trallalalera!
Att gå — hå-hå!
blir ledsamt på längden ändå.

Job.

1.

Nu slut med lyckans dar,
och slut med hela leken,
ty morbror, stackars karl,
själv kommit har på kneken.
Gud nås,
ej mer jag får smörja mitt kräs!

Gud nås, Gud nås — fallalalera!
Mitt arma krås — trallalalera!
Gud nås, mitt krås
får krypa i skrinet, Gud nås!

2.

Den som har penningbrist —
och det ha ni visst alla —
den önskar jag till sist,
att på er lott må falla
var dag
en morbror så riker som jag.
Den önskar jag — fallalalera!
varenda dag — trallalalera!
var dag, var dag
en morbror så riker som jag!

HERR DARDANELL

OCH

HANS UPPTÅG PÅ LANDET

Lustspel i fyra akter med körer och kupletter.
Uppfört på Mindre teatern i Stockholm.

PERSONER:

BARON LEJONKULA, överjägmästare.
HENRIK STRAND, elev av Skogsinstitutet, hans gudson.
KRAK, Lejonkulas arrendator.
DOROTEA, Kraks dotter.
VÄDERSTEN, rik mjölnare.
LENA, hans f. d. pupill.
FRU HEDDA FOX, hans syster.
AGAPETUS, hennes son.
HERR DARDANELL.
LISA GRET, Väderstens piga.
JOHAN, FREDRIK } betjänter hos Lejonkula.
HANS, JAKOB } mjölnardrängar.

TJÄNSTFOLK hos Lejonkula.
MJÖLNARDRÄNGAR. LANTFOLK.

Scenen är på landet, några mil utom Stockholm.

FÖRSTA AKTEN.

En öppen plats på Lejonkulas lantgods. På högra mjölnarens och på vänstra sidan arrendatorns hus.

Första scenen.

LANTFOLK *(festligt klätt, uppfyller scenen och fördelar sig emellan blommor och kransar).*

Sång n:r 1.

Mel. av J. N. Ahlström.

De glada sånger skalla,
ty herr baronen snart är här,
vi honom prisa alla.
Han som en fader är.
Hans väg med blommor vi beströ,
bland oss han leva vill och dö;
hans väg med blommor strö —
Bland oss han leva vill och dö,
han leva vill och dö!

Andra scenen.

HENRIK *och* JOHAN *(inkomma smygande och se sig försiktigt omkring).*

Henrik. Jag hoppas nu få tillfälle att tala några ord med henne.

Johan. Ja, alla människor springa till herrgården och mjölnaren har gått för längesen, så att herrn på en stund kan få vara ostörd med sin sköna.

Henrik. Är allt i ordning på herrgården? . . . Baronen väntas i vart ögonblick.

Johan. Ja, gubevars! Allt är som det skall vara.

Henrik. Den fördömda mjölnaren vill själv gifta sig med sin pupill . . . Är det inte oförskämt?

Johan. Det var därför den räven vid sista tinget avsade sig förmynderskapet och lagade så, att häradsrätten förordnade en av hans vänner därtill. Emellertid håller han den stackars flickan kvar i sitt hus och bevakar henne som fångvaktaren sin fånge . . . Flickan har sina 20,000, ska jag säga, och därför så . . . men här står jag och pratar . . . adjö, herre! — — — Lycka till så länge! — *(Går.)*

Tredje scenen.

HENRIK *(allena).*

Om baronen väl vore här! . . . Han är mitt enda hopp, han är mig bevågen och han skall säkert gynna min kärlek. *(Går till mjölnarens port och lyssnar.)*

Fjärde scenen.

HENRIK. VÄDERSTEN *(kommer brådskande från fonden).*

Vädersten. Man kan spricka av förargelse . . . Jag glömde ju rakt bort att låsa igen min byrå och måste nu springa den långa vägen tillbaka. *(Ämnar gå in till sig, blir varse Henrik och studsar tillbaka; sakta.)* Ack, du fördömda skälm . . . Stryker du här omkring nu igen . . . Vänta, du!

Henrik *(utan att se Vädersten).* Allt är tyst i huset . . . den gamla luvern är säkert borta.

Vädersten *(argt för sig).* Gamla luvern, sa han . . . det kunde inte vara någon annan än mig han menade därmed.

Henrik *(ser uppåt fönstret)*. Blomkrukan står heller inte i fönstret . . . och det är det överenskomna tecknet, att den fördömda mjölsäcken inte är hemma.

Vädersten *(som förut)*. Jaså, det är tecknet! . . . Det satans byket!

Henrik. Friskt vågat är hälften vunnet! Lena, jag ilar i dina armar! *(Går in.)*

Femte scenen.

VÄDERSTEN *(allena; skriker efter Henrik)*.

Jag ville önska du bröte halsen av dig, din kvinnorövare! . . . Jag ska lära dig för det du gör en hederlig mans fästmö uppstudsig! . . . Vad bör jag nu göra? . . . Jo . . . jag springer till kvarn och tar hit alla drängarna . . . Nej . . . nej fan! . . . Det skulle göra uppseende; bättre då, att jag med egen hand river ut hans ögon, bryter av honom armar och ben och sen stänger in honom. *(Ämnar gå in.)*

Sjätte scenen.

VÄDERSTEN. KRAK.

Krak *(framkommer bakom mjölnarens hus och kvarhåller honom)*. Ett ord, bror söta!

Vädersten. Har inte tid!

Krak *(håller fast honom)*. Måste ha tid, när jag talar till dig.

Vädersten. Det är väl sant . . . men . . .

Krak. Inga men, bror söta!

Vädersten *(otåligt)*. Nå, utan men då . . . vad vill du mig?

Krak *(håller honom fast i rockskörtet)*. Jag är far till en dotter.

Vädersten. Väl möjligt.

Krak. Din syster, fru Fox, är mor till en son.

Vädersten. Ja, det är säkert.

Krak. Bägge de där barnen ska med blommor och verser ta emot nådig herrn, när han kommer.

Vädersten *(allt mer och mer otålig)*. Nå, det är gott och väl... men...

Krak. Jag har själv författat verserna... och jag gråter av glädje, när min dotter deklamerar dem...

Vädersten *(häftigt avsides)*. Han tar livet av mig med sina verser.

Krak *(håller honom ännu fast)*. Vid repetitionerna hade bägge barnen sett varann... Min dotter Dorotea...

Vädersten *(avsides)*. Är en gås...

Krak *(fortfarande)*. Och din systerson Agapetus...

Vädersten *(avsides)*. Är en åsna...

Krak. Skulle bli ett präktigt par tillsammans... Din syster...

Vädersten. Är en gammal toka.

Krak. Har alltid varit mig särdeles bevågen... och jag är...

Vädersten *(utbrister)*. Du är en gammal narr, som uppehåller mig... då de bägge därinne... det kan ju bära rakt uppåt väggarna. *(Sliter sig lös.)* Släpp mig!... Det svindlar för ögonen så jag kan bli galen. *(Går in till sig.)*

Sjunde scenen.

KRAK *(allena)*.

Aldrig får han någon ro för den olyckliga svartsjukan!... Ja, så går det, när man på gamla dar blir kär i en ung flicka... Jag är också kär, men inte i könet... utan i buteljen... då sover man lugnt och är nöjd... jag omfamnar den ena flaskan efter den andra, utan att det blir något gräl dem emellan... på sin höjd så blir den sista litet hårdhänt... och slår omkull mig... men vad gör det? Man blir hemburen och sover

sen så ljuvt och sött... dimman försvinner och därpå stiger man upp fram på dagen bland det goda folket igen i all sin härlighet och piskar på den som latar sig och inte vill arbeta. *(Går in till sig.)*

Åttonde scenen.

DARDANELL *(inkommer efter riturnellen)*.

Sång n:r 2.

Tysk melodi.

Jag är här, jag är där...
Överallt där jag är flykta sorg och besvär.

Ur Fra Diavolo.

Ej mer från gäldstugan mänskor jag löser;
därpå jag ledsnat sen själv jag kom in.
Nu mitt geni jag på landsbygden slöser,
landet jag ägnar mitt hjärta, mitt skinn.

Recitativ.

Mel. av J. N. Ahlström.

Hur ljuvt att finna sig i skötet
utav naturens renaste behag!

Insikter i lantbruket har nog jag,
ty jag... jag kommer ifrån lantbruksmötet.
Man strax mig reformera ser,
jag alla gärdesgårdar skall riva ner,
i stället för potäter, de skadade Guds gåvor,
jag börjar så och odla — rovor;
för hemmansklyvningen jag ock vill streta,
den fattiga man låter jämt arbeta,
men nekar honom grymt en älskad makas famn,
hans fot en egen torva, hans egna barn ett namn.

Aria.

Men det ska bli en annan ton —
Dardanell det lovar —
Jag med sällhet begåvar
varje backstuhjon.
Giftas skola alla,
under varje tak
ska vaggvisor skalla —
Det ska bli min sak!
Jag är här, jag är där —
Överallt där jag är flykta sorg och besvär.

Ja, jag ska befordra mänsklighetens lycka här på landsbygden... jag tar min hand från Stockholm, för där ä di ohjälpliga... Hem har jag inte något, men min verkstad har jag överallt... Jag hjälper älskande i deras angelägenheter... jag blir allas böneman... Nog har bonden känslor som en annan människa, men han har svårt att uttrycka sig med mun... det kommer därav, att han förstör käken med att tugga det grova brödet... Släpp honom bara till staden och låt honom någon tid äta möra biffstekar, så blir han så stor talare som trots någon... det märks nog vid våra riksdagar det... Det här yrket skall nog löna sig, ty bland hundra invånare i en by finns det alltid en girigbuk, tjugu drinkare och sjuttionie älskande... På denna statistiska iakttagelse grundar jag min metier... och ska nog finna min räkning därvid. *(Buller höres i mjölnarens hus.)* Vad är det för buller? ... Det måste jag ha reda på. *(Drar sig tillbaka.)*

Nionde scenen.

DARDANELL. VÄDERSTEN. HENRIK.

Vädersten *(leder vid armen ut Henrik)*. Nehej, herr jägare... mitt hus är ingen allmän jaktmark... Om här finns någonting att skjuta, så skjuter jag det själv.

Henrik. Men väck då för all del inte uppseende!

Vädersten. Ånej... inte nu... men om jag får se honom en annan gång här i grannskapet, så ska mina drängar väcka uppseende...

Henrik. Herrn kan väl låta tala vid sig.

Vädersten. Nej... Lena är min fästmö... och min fästmö är Lena... Jag behöver ingen vän i huset, varken före eller efter bröllopet.

Henrik. Herrn vill då verkligen göra den stackars flickan olycklig.

Vädersten. Olycklig? — Inga otidigheter, herre! .... En mjölnare och fastighetsägare gör ingen flicka olycklig... Den lättsinniga flickan ska för sitt eget bästa stängas in på vatten och bröd.

Henrik. Men jag skall veta att hindra denna grymhet!

Vädersten. Det har jag god lust att se på, om någon kan hindra mig att i mitt hus göra vad jag vill... Om några älskogstankar falla över honom igen, herr jägare, så tänk på mina drängar, så ge de sig nog... Begriper han? *(Går in och slår igen dörren efter sig.)*

Tionde scenen.

HENRIK. DARDANELL.

Henrik. För vilken misshandling är inte den stackars flickan utsatt!

Dardanell *(kommer närmare)*. Här ä ett par älskande att hjälpa och ett pundhuvud att lura! Skönt! Jag kommer genast in i praktiken.

Henrik. Har då allt sammansvurit sig emot min kärlek!

Dardanell. Arma, utkastade yngling!

Henrik *(förargad)*. Vad angår det herrn?

Dardanell. Nej... inte den här gången, det är sant... i allmänhet har jag högst sällan blivit utspar-

kad... jag har alltid undvikit såna där slags fotresor... Så snart jag ser, att någon sträcker ut benet, lägger jag genast mina egna på ryggen och springer min kos.

Henrik. Låt mig vara i ro!

Dardanell. Det skulle jag mycket gärna vilja... men olyckliga älskare ha sällan någon ro.

Henrik. Jag vet inte om jag skall förarga mig eller...

Dardanell. Nej, fan... gifta sig ska herrn och mjölnaren ska förarga sig, så att han blir blå i synen som papperet kring en sockertopp.

Henrik. Det är lätt sagt.

Dardanell. Och lika lätt gjort, om herrn har förtroende till mig.

Henrik. Vem är herrn då?

Dardanell. Jag är herr Dardanell.

Henrik *(glatt överraskad)*. Vad! Den odågan, den galgfågeln!

Dardanell. Herrn känner mig redan par renommé, hör jag.

Henrik. Ja, vem har inte hört talas om Dardanell, han som spelt slottskansliet i Stockholm så många spratt!

Dardanell. Alldeles... jag brukade ställa till roligheter på Gillbyhov och skaffa folk därifrån... men man sa, att det var omoraliskt, och därför slog jag mig på kärleksaffärer i stället... för det ska inte vara omoraliskt det.

Henrik. Och herrn tror sig kunna skaffa mig Lena till hustru?

Dardanell. Är hon också kär i herrn?

Henrik. Det har hon uppriktigt försäkrat.

Dardanell. Hon har pudrat herrn, tror jag.

Henrik. Ve er, om ni säger det minsta om den ängeln.

Dardanell. Å nej... jag menar bara, att herrn har blivit vit på ena ärmen.

Henrik *(ser på rockärmen, som är nermjölad)*. Jaså.

Dardanell. Ja, när älskarinnan sitter i mjölbod, så bör älskaren alltid ha borste med sig i fickan.

Henrik. Nå till saken då... Kan herrn hjälpa mig, så stannar jag i evig förbindelse.

Dardanell. Det är gott och väl med den eviga förbindelsen... men jag tar hellre tjugufem riksdaler banko i ett för allt.

Henrik. Jag ger fyrdubbelt ifall ni lyckas.

Dardanell. Jag känner mig fyrdubbelt inspirerad... saken är avgjord.

Henrik. Nåväl!... Till verket då... på er bygger jag min hela lycka. *(Bägge gå.)*

(Förändring. Rum i Väderstens hus med fond- och sidodörrar.)

Elfte scenen.

AGAPETUS.

Sång n:r 3.

Mel. av J. N. Ahlström.

1.

I Stockholm i Klara i skolan jag gick,
latinet och grekiskan läsa jag fick.
Jag skulle bli präst, sade mamma,
och mamma och jag sa detsamma:
Då har man sitt bröd, fast man ej är så kvick.

2.

Och årena nie i Klara jag gick,
men språkena aldrig i huvut jag fick.
Då reste jag hem med min mamma,
och mamma och jag sa detsamma:
Att ingen så ont har om bröd som en kvick.

Mamma säger, att den som har en rik mjölnare till morbror behöver inte sörja för dagligt bröd, och samma tycker jag med... Vad det är roligt! .... Jag blir visst den vackraste av alla gossarna... Då jag har helgdagskläderna på mig, säger mamma, att jag ser så söt ut så... hur ska jag inte se ut nu då... när jag blir utstyrd med blommor och kransar... bra styggt att det skall vara förargelse och spektakel i huset på en sån här högtidsdag .... Lenas jägarhistoria har vänt upp och ned på allting... Jag begriper inte vad den dumma Lena tänker på... Vore jag flicka, nog tog jag hellre morbror och gav katten jägarn, skogsmänniskan eller vad han heter... ja, det gjorde jag, så sant jag heter Agapetus. *(Gräl höres.)* Jag tror grälet drar sig hitåt.

Tolfte scenen.

AGAPETUS. FRU FOX. VÄDERSTEN *och* LENA.

F r u n. Bort från mina ögon, ovärdiga barn!... Jag vill aldrig se dig mera!

L e n a. Men vad har jag då gjort?

V ä d e r s t e n. Och det kan du fråga, förstockade synderska!... Jo, du har förrått, sålt och bedragit mig ... din beskyddare och fästman.

F r u n. Men, olycklig du, om jag nu kommer på dig med det ringaste.

V ä d e r s t e n. Ja, då stänger jag in dig i fyra veckor... och där får du sitta fjorton dagar på vatten och fjorton dagar på bröd.

Agapetus. Nej, morbror... det går inte an, för då dör Lena... men får hon vatten och bröd på en gång, så kan hon ganska gott leva av det, för det kan den största häst leva av.

Vädersten. Håll mun, dummerjöns!

Lena. Ack, vad den flickan är att beklaga som tidigt mister sina föräldrar! *(Gråter.)*

Vädersten *(mildare)*. Se så, lilla Lena... gråt inte... jag menar så väl med dig... gråt inte... jag skall bli en så beskedlig man... jag skall bära dig på händerna... Vi ska leva som ett par turturduvor... var söndag får du fara till kyrkan i min nya kärra... en gång var sommar skall du få resa till Stockholm och följa med herr Vallmann till Norsborg, där unga fruntimmer alltid ha så roligt.

Frun. Du är alldeles för vek, min bror... du bör alls inte se igenom fingrarna med henne.

Vädersten *(till fru Fox)*. Det är gott och väl om jag också gråter... om jag är aldrig så vek... så ger jag mig fan på, att hon ändå skall gifta sig med mig och ingen annan.

Lena. För mig finns ingen lycka mer på jorden.

Vädersten. Ingen lycka... Om en flicka får sitta där, så är hon olycklig, det medges... men om en flicka blir gift, då är hon lycklig... och jag vill och skall göra dig lycklig mot din egen vilja.

Lena. Ja, då först blir jag riktigt olycklig, ty mitt hjärta tillhör min Henrik... honom ensam kan jag älska.

Vädersten *(retad)*. Ja, understå dig!

Frun. Den näsvisa slinkan!

Agapetus. Att Lena ska vara så där istadig av sig... fy skam på lång stång.

Frun. Jag har varnat dig för den där flickan... hon blir din olycka, min bror... varför skall du gifta dig vid din ålder?

Vädersten. Ta din dumma pojke med dig och gå din väg.

Frun *(till Agapetus)*. Kom, min lilla gosse!

Agapetus. Dumma pojke, sa han... Skulle det vara en pik åt mig det där, morbror lilla?

Vädersten. Dra för tusan!

Agapetus. Det är orätt av morbror att kalla mig för dum, ska jag säga morbror — för om jag det är, så är det inte mitt fel, för jag är som Gud har skapat mig, jag... vet morbror av det!... Och jag kan komma lika långt fram i världen för det... jaha... för mamma har sagt, att den som är dum gör den bästa lyckan här i landet... och jag säger detsamma som mamma... kom nu, mamma! *(Går med modern ut genom fonden.)*

Trettonde scenen.

VÄDERSTEN. LENA.

Vädersten *(mycket mild)*. Hör du, Lena lilla. Alla göra mig förebråelser för det jag håller av dig, men jag förblir ändå oföränderligen densamma... alltid lika trogen.

Lena. Ja, tyvärr... och det berövar mig allt hopp.

Vädersten *(arg)*. Otacksamma varelse!... Om jag får se jägarn ännu en gång utanför min port, så tussar jag bandhunden på honom! *(Åter med mildhet.)* Lena! Lena!... Du förstår ännu inte att rätt uppskatta mitt värde, men du kommer att göra det... lita på det.

Fjortonde scenen.

DE FÖRRA. DARDANELL.

Dardanell *(inkommer klädd som mjölnardräng och stannar vid dörren)*. Får man lov att stiga på?

Vädersten *(förargad)*. Det är då självaste fan, att man aldrig får vara i fred!

Dardanell. Om jag kommer olägligt, så går jag väl min väg igen... Jag tränger mig visst inte på folk. *(Går emot dörren.)*

Vädersten. Stanna!

Dardanell. Nej... jag vill inte genera någon.

Vädersten. Stanna, sa jag... efter han nu en gång är inne.

Dardanell *(utanför)*. Nej... när folk har något otalt sinsemellan, så...

Vädersten *(ropar efter honom)*. Vill han komma hit, när jag ropar honom?

Dardanell *(kommer in)*. Ja, om det är på det viset, så...

Vädersten. Vem är han... och vad vill han?

Dardanell. Vi människor ä till här i världen för att hjälpa varann... Jag behöver arbeta och herrn behöver folk som arbetar; således om herrn tar mig i sin tjänst, så är vi hulpna bägge två.

Vädersten. Han har ett lustigt sätt att begära tjänst, den där. *(För sig.)* Men jag tycker om karlen. *(Högt.)* Var kommer han ifrån?

Dardanell. Från — — — från — — — ja, nu har jag alldeles glömt bort namnet.

Vädersten. Är det långt bort härifrån?

Dardanell. Ja, det är ungefär lika långt därifrån och hit som härifrån och dit.

Vädersten. Var har han sina betyg?

Dardanell. Jag har inga.

Vädersten. Vad för slag?

Dardanell. Då jag gick genom en skog, ställde jag mig under ett träd, tog upp mina betyg och ville räkna tillsammans, hur många husbönder jag varit hos... men i en hast slog åskan ned i trädet och brände upp betygen, som jag höll i hand.

Vädersten. Det gör mig ont, men utan betyg tar jag ingen i min tjänst.

Dardanell *(med komisk bestörtning)*. Det var mycket ledsamt för mig, det... Då är ingen annan råd för

mig än att tigga eller stjäla ... och nu är frågan om vilketdera jag bör göra här.

Vädersten. Nej ... jag undanber mig bägge delarna.

Dardanell *(sakta till Lena)*. Jag är skickad från Henrik.

Vädersten. Vad är det för tassel där?

Dardanell. Jag bara bad frun fälla ett gott ord för mig.

Vädersten *(skrattande)*. Frun, sa han! Hör du, Lena lilla, hur bra det låter? *(Till Dardanell.)* Han misstar sig, min vän ... Vi ä inte man och hustru än.

Dardanell. Inte? Ah! Det var skada, det ... Det är förbålt vad herrskapet passar bra tillsammans bägge ... Ja, herrskapet måste gifta sig med varann.

Vädersten. Jag tänker också göra det med det snaraste, min gosse lilla!

Lena. Men inte jag!

Dardanell. Hur så? Vill hon inte? Är mamsell galen? *(Till Vädersten)*. Förlåt att jag tilltalar henne litet skarpt ... men jag kan inte hålla mig ... *(Till Lena.)* Det är alldeles obegripligt, att hon ratar en mjölnare ... det måtte ju vara en riktig välsignelse att få en mjölnare till man!

Vädersten *(avsides)*. Han är en bra gosse. *(Högt.)* Vad heter du?

Dardanell. Jonas! *(För sig.)* Om jag bara kunde få gubben härifrån. *(Högt.)* Men jag måste be herrn vara på sin vakt ... ty dag ut och dag in stryker det folk omkring, som inte har annat för sig än att oroa äkta män.

Vädersten. Ja, tyvärr ... jag vet det.

Dardanell. Inte långt härifrån finns en dylik person .. han ser ut som han skulle vara jägare ... och bara har sina spekulationer på det här huset. Vad kan han vilja? Köpa mjöl vill han väl inte, förstår jag ... således måste han ha andra avsikter.

Vädersten. Jag ska ge'n för avsikter, jag! *(Ämnar gå, men vänder hastigt om. Till Lena.)* Gå in i ditt rum nu, Lena lilla.

Dardanell *(för sig)*. Nej, det var inte meningen!

Lena. Varför det?... Jag kunde ju...

Vädersten. Gå nu, söta barn, och oroa dig inte, för jag ska strax vara hos dig igen. *(För in henne.)*

Femtonde scenen.

DE FÖRRA *(utom Lena)*. FRU FOX.

Frun. Baron är visst här strax... Agapetus låg och titta ut i kvarnfönstret och då såg han...

Vädersten. Låt mig vara i fred.

Frun. Det har kommit två karlar hit från Näsby, som vilja köpa mjöl.

Vädersten. Jag har inte tid... jag har nu helt andra saker i mitt huvud. *(Till Dardanell.)* Jag tycker om honom... och fast han inte har några betyg, så tar jag honom ändå, att börja med fjorton dagar på försök. *(Går ut i fonden.)*

Sextonde scenen.

FRU FOX. DARDANELL.

Dardanell *(för sig)*. Där blev jag av med gubben... nu gäller det att bli kvitt det där gamla trollet.

Frun *(betraktar Dardanell; för sig)*. Den karlen ser inte så rasande ut... han har till och med något städat i sitt ansikte.

Dardanell *(för sig)*. Gumman ser på mig som en gardist på en brännvinsflaska... den där måste jag vinna!

Frun. Varifrån är han?

Dardanell. Från Norrköping!... Det hörs ju strax på dialekten, det.

Frun. Min bror är bra lättrogen, som tar en person utan betyg i sin tjänst.

Dardanell. Ja, visst är han det... men jag låter inte lura mig så lätt, jag... ty jag är alltid säker på min sak.

Frun. Vad är det för en sak han är säker på nu då?

Dardanell. Att jag ser framför mina ögon herr Väderstens sköna fästmö.

Frun *(skrattande)*. Nej, det är misstag... Jag är fru Hedda Fox, hans syster, änka efter tunnbindar Fox i Stockholm.

Dardanell. Änka efter tunnbindar Fox!... Döden har då slitit honom från de skönaste band... Lycklig den som en dag blir hans efterträdare!

Frun *(för sig)*. Vad han uttrycker sig väl... *(Högt.)* Vill han verkligen ha tjänst hos oss?

Dardanell. Jag önskade det... men... *(Ställer sig förlägen.)* Skulle jag ha förrått mig?

Frun. Förrått?

Dardanell. Du har känt igen mig, älskvärdaste av ditt kön?

Frun *(ytterst förlägen)*. Rättvisa himmel! Vad vill han mig?

Dardanell. Jag begär liv eller död från dina läppar! Bort med all förställning!... Jag har begagnat mig av en förklädnad, för att komma in här i huset... jag är... klädesfabrikör!

Frun *(med ett anskri)*. Klädesfabrikör!

Dardanell. Ja... klädesfabrikör Ullström från Norrköping.

Frun. Klädesfabrikör Ullström från Norrköping.

Dardanell. Ja... jag har en av de största fabrikerna där... Minns ni inte... var ni inte i Humlegården för några år sedan?

Frun. Jo, visst har jag varit i Humlegården.

Dardanell. Jag var i Stockholm för att sälja korderoj... En ypperlig korderoj... Om aftonen var jag i Humlegården... minns ni inte en person som följde era steg?

Frun *(kan knappt komma sig före)*. Min herre... skulle det vara möjligt... Jag vill minnas att...

Dardanell. Sedan har jag rest överallt — till London, Paris, Neapel, Konstantinopel och ännu ett par —opel, men aldrig har jag kunnat glömma er bild... er tjusande bild... Förlåt mig! Förlåt en varelse som är olycklig, men djärv i sin olycka!... O!

Frun. Jag är så förlägen.

Dardanell. Ja... jag läser förlägenheten i era ögon — — En oemotståndlig längtan drog mig hit... i går anlände jag, valde denna dräkt och...

Frun. Ert uppförande förvånar mig, min herre!... Ni gör mig brydd... besinna... jag är inte mer så ung... jag...

Dardanell *(svärmiskt)*. Men vad är ungdom mot detta mogna vett, denna på mångårig erfarenhet grundade sakkännedom?

Frun. Ni är en smickrare, min herre!

Dardanell. Så sant jag är klädesfabrikör, intet osant ord kommer över mina läppar... O, älskade! *(Fattar fruns hand och störtar till hennes fötter.)*

Frun. Vad gör ni?

Dardanell *(kysser henne oupphörligt på handen)*. O!... Hedda!... Hedda!

Frun. Stig upp!

Dardanell. Inte förrän du lovat mig, att jag här blir okänd till dess du hunnit pröva mig och styrkan av min kärlek. *(Kysser ånyo hennes hand.)*

Sjuttonde scenen.

DE FÖRRA. AGAPETUS.

Agapetus *(utstyrd med blommor och kransar)*. Baron är kommen, mamma! Baron är kommen! *(Dardanell springer upp; frun studsar tillbaka.)* Nå, herre Je... vad är det? En mjölnardräng på knä för min mamma!

Frun *(förargad)*. Vad kommer du instormande för? Alldeles som elden satt i knutarna!

Agapetus. Mamma är ju röd i ansiktet som en kokt kräfta. *(Skrattar tölpigt.)*

Dardanell *(för frun ned på scenen. Efter en paus)*. Det är din son?

Frun *(med nedslagna ögon)*. Ja, min enda son!

Dardanell. Den gossen är säkert redan över åtta år?

Frun. Ja, något över.

Dardanell *(patetiskt)*. Detta barn skall bli mitt.

Frun. O, himmel! Så ni talar...

Agapetus. Vad har den karlen gjort, som bara varit fem minuter i huset och redan på knä ber mamma om förlåtelse?

Frun. Du är en åsna!

Agapetus. Ja, det förstås... men morbror säger inte så, han, ty om jag vore det, påstår han, så kunde jag vara till någon nytta åtminstone.

Frun *(för sig)*. Vad jag känner mig upprörd! *(Musik höres bakom scenen.)*

Agapetus. Nu är baronen här!... Jag ser något ut, skulle jag tro, när jag är blomsterbeströdd och lövad. Kom nu, mamma! *(Bägge gå ut i fonden.)*

Dardanell. Gumman är besegrad ... bataljen börjas bra! *(Springer ut.)*

(Scenförändring.)

Adertonde scenen.

(En fri plats framför herrgårdsbyggnaden.)

BONDGOSSAR *och* FLICKOR *(med blomsterkransar stå uppställda på bägge sidor).* KRAK *(är sysselsatt att ordna.)* AGAPETUS *och* DOROTEA *(med blommor).*

(Kören n:r 1 upprepas under det Lejonkula inkommer, ledsagad av sitt tjänstfolk.)

Bondfolket. Leve vår husbonde, herr baron Lejonkula! Leve han! Hurra! Hurra!

Baronen. Jag tackar er, gott folk! Ert hjärtliga emottagande har djupt rört mig!

Krak. Ers nåd är alltför nådig! Men högstdensamma kan aldrig tro sådant besvär jag haft att öva in allt det där!... Livsstraff har jag utsatt för ett leve för litet och dödsstraff för ett leve för mycket... därför gick det också. Tillåter högstdensamma att jag i djupaste underdånighet låter de här barnen läsa upp ett litet oskyldigt poem? *(Agapetus och Dorotea hava ställt sig bredvid. Krak till Dorotea.)* Se så, börja nu!

Dorotea. Ja, pappa!

Krak. Långsamt och tydligt!

Dorotea. Ja, pappa!

Krak. Nå, blir det något av eller inte?

Dorotea. Ja, pappa! *(Träder fram, niger och börjar med ängslan deklamera.)*

Från fjärran land han kommit hit,
ren länge detta slott stått öde!
Vi... vi...

Krak *(rycker henne i klänningen och sufflerar).* Vi sågo...

Dorotea *(deklamerar).* Vi sågo...

Krak *(som förut).* Hit...

Dorotea. Vi sågo hit...hit...

Krak. Vi sågo dit...

Dorotea. Men ryck då inte så fasligt i klänningen... den går sönder till slut.

Krak *(sakta, arg)*. Nå, blir det något mer av?

Dorotea. Ja, pappa! *(Deklamerar.)* Vi sågo dit...

Krak. Du ska göra några gester också.

Dorotea *(sakta)*. Pappa gör mig yr i huvudet... jag vet inte var jag är hemma mer.

Krak *(sakta, arg)*. Du är dum som en stock, flicka!

Dorotea *(deklamerar, troende att Krak sufflerar)*. Du är dum som en stock!...

Krak *(skriker till)*. Håll upp, olyckliga!... När vi komma hem, ska du få betala kalaset.

Baronen. Lugna er, bästa Krak... den stackars flickan rår ju inte för det... sådana där saker kunna ju så lätt falla ur minnet.

Krak. Jag är desperat!

Agapetus. Jag har hört de där verserna så många gånger, så jag kan dem utantill.

Krak *(förtjust till Agapetus)*. O, räddare i nöden! *(Då Agapetus träder fram.)* Gester också, min kära gosse!

Agapetus

(deklamerar entonigt och med livliga bakvända gester).

Från fjärran land han kommit hit,
ren länge detta slott stått öde!
Vi sågo hit, vi sågo dit;
men husbond var som bland de döde!
För oss han ömmar allra mest,
för oss han stretar som en häst,
och för de sinas väl och ve
han offrar kropp och själen me!
Gud giv dig hälsa och god årsväxt
och aldrig nånsin någon missväxt.
Och om du måste dö... ä... dö... ä...
Du måste dö... du måste...

(Avbryter tvärt.) Nu kan jag inte längre; nu får Dora ta vid!

Baronen *(skrattande)*. Det är nog... jag är övertygad...

Krak. Men Agapetus skulle sjunga också...

Agapetus *(kommer genast fram)*. Ja, nu börjas sången! Sången är också av farbror Krak!

Baronen. Nej, denna njutning vill jag bespara mig till en annan gång.

Agapetus. Det var skada, det... för jag sjunger lika bra som jag klamerar.

Baronen. Ni äter middag i dag hos mig, kära Krak.

Krak *(smickrad)*. Denna utmärkelse...

Baronen *(till de övriga)*. Nästa söndag ger jag en fest åt er allesammans... och nu farväl, go vänner... gå var och en beskedligt hem till sitt igen!

Krak. En gång till. Hurra för vår nådige baron!

Alla. Hurra! *(De gruppera sig med blomsterkransar framför herrgårdsbyggningen. Baronen går in, åtföljd av sin betjäning, under det samma kör som börjar akten nu även avsjunges.)*

ANDRA AKTEN.

Rum hos baronen med fond- och sidodörrar.

Första scenen.

BARONEN. HENRIK *(båda inträdande)*.

Baron. Det där emottagandet roade mig mycket, det måste jag tillstå... Nå, jag ska också med glaset i hand tacka gubben Krak vid bordet.

Henrik. Tusenfalt välkommen, min ädla välgörare!

Baron. Tack, min gosse! Det var en hel hop resande i Stockholm, må du tro. För några år sedan, när det stora naturforskaremötet hölls, voro alla människor i Stockholm naturforskare — nu voro alla människor lantbrukare, fast jag ger mig fan på, att mången bland dem inte hade större odling än litet persilja i trälåda att förvara över vintern... Också smakade många tal av samma ört, det kan jag försäkra dig... Nå, min kära Henrik, du sa att du var kär och att den där mjölnarn inte låter beveka sig.

Henrik. Ack, herr baron, jag är i en förtvivlad belägenhet!

Baron. Förtvivlad!... Jag tror du har lärt dig bli sentimental vid skogsinstitutet i Stockholm!... Nå, vad kan jag göra för dig?... Den där mjölnarn är en tjurskalle, och med honom kommer jag inte ur fläcken... men jag ska väl hitta på någon råd.

Henrik. Den som ändå bara hade någon tid på sig men i morgon bitti tänker han ta ut lysning... han har redan skaffat sig förmyndarns skriftliga samtycke, och den stackars flickan, som fruktar honom som hin onde, skall av förskräckelse gå in på allt... Om man bara kunde få henne ur huset på några dagar... men han håller henne innestängd... Herr baron har varit som en far för mig, och jag vet att...

Baron. Ja, det är gott och väl, men vad vill du jag skall göra?... Levde vi i de gamla goda tiderna, så vore det den enklaste sak i världen att röva bort flickan och sätta mjölnarn inom lås och bom... Kan man inte tala vid hennes förmyndare?

Henrik. Han är bortrest och kan omöjligt träffas... och inga anhöriga i livet har den stackars flickan.

Baron. Ja, minsann jag då vet, huru vi ska bära oss åt.

Henrik. Jag har blivit bekant med en slipad karl, som till min lycka kommit hit.

Baron. Vem är det?

Henrik. En viss herr Dardanell, som säkert herr baron hört omtalas.

Baron. Vad!... Är den här? Den karlen har jag länge önskat lära känna.

Andra scenen.

DE FÖRRA. FREDRIK.

Fredrik. En dräng från mjölnarn önskar tala vid hans nåd.

Baron. Vad vill han?

Henrik *(sakta till baronen)*. Det är säkert han.

Baron. Låt honom komma in. *(Fredrik går.)*

Henrik. Dardanell sa mig, att han ämnade ta tjänst hos mjölnarn för att bättre kunna hjälpa mig.

Baron. Men vad kan den skälmen vilja mig?

Tredje scenen.

DE FÖRRA. DARDANELL.

Dardanell *(i det han kommer in)*. Nå, det fägnar mig oändligt att jag får se herr baron och överjägmästaren igen!... Om förlåtelse! Var har herr baron varit hela långa tiden?

Baron. Vad behagas?... Hur kan ni känna mig?... Jag har väl hört talas om era upptåg, men aldrig har jag haft den äran att se er förut.

Dardanell. Å!... Vi kände varandra ändå mycket väl för... me si nu... för tolv år sedan i... i... Stockholm... Var det inte så?

Baron. Tolv år sen?... Väl möjligt... Nå, än sen?

Dardanell. Jo jo men... i Stockholm var det... Vi va mycket goda vänner och bekanta.

Baron *(förvånad)*. Vi?

Dardanell. Ja, jag stod just utanför kungl. posthuset och beklagade mig över mitt öde, som inte gjort mig först till militär och sedan till postmästare.

Baron. Jag deltar i ert lidande och beklagar fäderneslandet.

Dardanell. Herr baron for just förbi... Jag tänkte just då: Om han och jag träffas på någon källare, så dricker jag genast brorskål med honom... Jag har alltid haft ett vänligt och broderligt sinne... men vi träffades aldrig.

Baron. Högst beklagligt för mig!

Dardanell. Jag har emellertid en liten fordran hos hans nåd.

Baron. En fordran hos mig?

Dardanell. Då herr baron for förbi mig, såg hans nåd på mig med ett par blickar, som bestämt lovade mig trettiotre och sexton banko... Nåja, tänkte jag, den mannen kan jag väl ge kredit på hans ärliga ansikte... och brydde mig därför inte om någon revers!... Jag lät hans nåd fara... och sen dess ha vi inte träffats... men nu skulle jag be om mina pengar.

Baron *(skrattande)*. Ni är en galenpanna! Men en originell ture är ni, och jag slipper er väl inte förrän jag ger er de där pengarna... Nå, där har ni då. *(Ger honom några sedlar.)*

Dardanell. Det är roligt att se folk betala sina skulder, utan att man behöver stämma och bråka. *(Avsides.)* Kom nu och säg, att inte oförskämdheten är ens bästa kompanjon.

Baron. Men till saken nu; ni har lovat min vän där att skaffa honom hans käresta till hustru.

Dardanell. Det är en småsak för mig, det.

Baron. Ja, nog vet jag att ni kan prata... men saken har likväl sina svårigheter.

Dardanell. Må vara... kärleken stiftar några äktenskap... gamla tanter stifta de flesta... jag förenar i mig bägge partiernas förmåga.

Baron. Välan!... Vi ska pröva er förmåga... Men ni ska tro, jag har varit en stor upptågsmakare i min ungdom, jag också.

Dardanell. Men det förslår säkert inte på långt när emot vad jag är.

Baron. Ja, det kommer an på ett försök... saken intresserar mig nu dubbelt... Jag ska själv göra upp en plan att kapa bort flickan från gubben... gör också ni upp er, så få vi se vilkenderas fintlighet når målet.

Dardanell. Jag ska utstudera hans nåds plan, omintetgöra den... och min plan ska ändå lyckas.

Baron. Topp, pratmakare! Om ni segrar, får ni hundra riksdaler till och, om ni så vill, till döddagar bo på mitt gods.

Dardanell. Och om hans nåd lyckas, så ger jag herr baron en revers på fem hundra riksdaler banko, att betalas hälften vid min död och andra hälften vid min uppståndelse.

Baron. Affären är god, hör jag... Nå, raskt till verket då... på eftermiddagen få vi vidare talas vid, Henrik. *(Går.)*

Fjärde scenen.

HENRIK. DARDANELL.

Henrik. Är han inte den bästa människa i världen?

Dardanell. Åja... det är ett nöje att ha affärer med honom.

Henrik. Nå, vad har ni gjort för mig?

Dardanell. Så mycket som möjligt på så kort tid. Jag har antagit namnet Jonas, är mjölnardräng och ska om en timme skaffa herrn möte med sin utkorade.

Henrik. Var?

Dardanell. Hemma hos henne.

Henrik. Omöjligt!

Dardanell. Jag har som hastigast inrättat ett fat med en lönnlucka, som kan låtas upp både in- och utifrån... kryp in i det, så ska fatet förskaffas härifrån... inte till kvarnen, utan direkt in i mjölnarns hus av några bland barons betjänter, och där ska de begära att det fylles med mjöl.

Henrik. Men om mjölnarn upptäcker mig?

Dardanell. Det svarar jag för... när tiden blir, släpper jag ut er... och då ska ni övertala mamsell Lena att krypa in i fatet för att på detta sättet få henne ur mjölnarns klor.

Henrik. Jag följer blint era råd... och spa genast bestyra om, att fatet kommer på behörig ort. *(De gå.)*

(Förändring. Samma rum hos Vädersten som i första akten.)

Femte scenen.

LENA. AGAPETUS. LISA GRET *(genom fonddörren).*

Lena *(till Agapetus, som följer tätt efter henne).* Varför följer du beständigt efter mig?... Ska du också plåga en?

Agapetus. Jag ska ge akt på dig, har mamma sagt.

Lisa. Det tror jag aldrig mamma har sagt... herr Agapetus vill bara göra sig viktig.

Agapetus *(till Lisa).* Och om hon också inte gjort det, så fordrar släktskapen, att jag håller tummen på ögat på Lena.

Lena. Jag ska göra våld på mig och smickra min morbror så länge till dess han en gång riktigt tuktat dig.

Agapetus. Å! Min mamma försvarar mig nog. *(Lisa visar Lena, som står på motsatta sidan, en biljett och vinkar henne till sig.)*

Lena. Jag tror att en hårnål sticker mig... kom och hjälp mig. *(Vinkar åt Lisa.)*

Lisa. Strax, mamsell! *(Springer över.)*

Agapetus *(springer emellan dem).* Nehej... *(Leder Lisa till samma sida hon var på förut.)* Kanske hon skulle sticka åt Lena ett litet brev!... Hon träffade skogsmänniskan på morgon vid brunn. *(Till Lena.)* Jag är knipslug nog, jag... och mig drar man inte så lätt vid näsan som morbror.

Lisa. Å, men kors! Vad har herr Agapetus för en stor fläck på sin nya jacka?

Agapetus *(går till Lisa).* En fläck?... Var då? *(Vänder ryggen åt Lisa.)*

Lisa. Där alldeles under kragen... *(Sticker biljetten under kragen.)* Tänk om mamma fick se den!

Agapetus. Jag tror att hon bara vill göra spektakel med mig.

Lisa. Fråga mamsell Lena, om han inte tror mig.

Agapetus *(går över till Lena).* Hör du, Lena... har jag verkligen någon fläck på ryggen? *(Vänder ryggen åt Lena.)*

Lena *(tar brevet).* Ja, det har du visst! *(Klappar honom duktigt på ryggen.)* Så där ja... nu är den borta!

Agapetus. Som jag sagt, det är inte värt att ni söker lura mig, för jag är inte så dum som man i allmänhet tror.

Lena. Nu går jag in i min kammare.

Agapetus. Då går jag med.

Lena. Får jag inte vara i fred i mitt eget rum en gång?

Agapetus. Nej... jag måste se efter att inte skogsmänniskan får tag i Lena, för då bär det till skogs med henne, sa mamma. *(Lena går på en vink av Lisa.)*

Sjätte scenen.

DE FÖRRA, *utom Lena.*

Lisa *(kvarhåller Agapetus).* Låt henne gå, herr Agapetus... han måtte väl inte vara rädd att vara allena

med mig? *(Avsides.)* Jag måste ha bort honom härifrån.

Agapetus. Rädd? Å, inte ser hon så farlig ut inte..

Lisa. Det var likväl en tid, då han var mycket mån om ett sådant tillfälle.

Agapetus. Ja, men då gick hon alltid och skvallra om'et för min mamma... skvallra för mamma, så gråter inte pappa!

Lisa. Kan väl vara, men då jag såg hur bra han såg ut i dag i sina helgdagskläder... så kände jag riktigt hjärtat i halsgropen på mig.

Agapetus. Nå, ge mig en kyss då, lilla tjuvunge!

Lisa. Här kan det inte gå an!

Agapetus. Var nånstans då?

Lisa. Stanna kvar här en stund... jag ska se efter att mamma inte överraskar oss!

Agapetus. Vid det sönderslagna köksfönstret ä vi säkrast.

Lisa. Kom då snart efter, Agapetus lilla. *(Går.)*

Agapetus *(allena)*. Ha, ha, ha!... När alla människor är kära och galna, så vet jag inte varför inte jag också ska få leka med... hi, hi, hi!... Inte är det någon konst att vara kär inte... jag är inte så dum på fågel heller.

Sångn:r 4.

Mel. av J. N. Ahlström.

Nog känner jag till de käras stråt;
och hur de kära sig bära åt.
Ibland de gräla i suck och gråt,
och sedan pussas de efteråt;
mot sol och måne de skåda opp
och dricka kaffe ur samma kopp.
Om kärlek prata
och flitigt mata
med samma smörgås varandra. *(Går.)*

Sjunde scenen.

LENA *(ensam)*.

Äntligen är den odrägliga människan borta... Min Henrik skriver mig till att han ville smyga sig in hit... Gud låt det bara inte misslyckas... Om jag kunde få tala med Jonas.

Åttonde scenen.

LENA. FRUN. AGAPETUS. LISA.

Frun *(leder in Agapetus vid örat.)* Jag ska ge dig för att stå och kyssas, otäcka pojke!

Agapetus. Jag rår inte för'et, mamma.

Lisa. Bästa fru!

Frun. Hon körs ur huset... Förstår hon det?

Agapetus. Det var hon som narrade mig.

Lisa. Nej visst inte... jag är glad att slippa undan den där efterhängsna pojken.

Lena. Ja, jag kan intyga att han jämt och samt springer efter Lisa Gret.

Frun. Jaså, du... ja, vänta, du!

Agapetus *(ängsligt)*. Jag rår inte för'et.

Frun *(till Lena)*. Jag tror, Gud förlåte mig, att det är svartsjukan som talar ur din mun... Ja, understå dig... du är för bror min och inte för Agapetus... kom ihåg det, du!

Lena. Jag kan inte tåla honom för min död.

Agapetus. Inte jag heller... Lena kan jag alls inte med.

Frun. Men Lisa Gret faller dig på läppen... jag skall lära dig att kurtisera pigor, jag.

Agapetus. Så göra ju alla gentila ungkarlar, mamma lilla!

Frun. Är du karl, du?

Agapetus. Jag rår inte för'et.

Frun *(uppretad)*. Vad säger du?... Rår du inte för. *(Liksom hon sökte något.)* Vänta, var har jag...?

Agapetus *(gråter)*. Mamma! Jag skall aldrig göra så mer.

Nionde scenen.

DE FÖRRA. VÄDERSTEN. DARDANELL.

Vädersten. Vad är här för spektakel?

Agapetus. Mamma vill slå mig.

Vädersten. Det är inte mer än rätt... men inte här... jag behöver lugn, ty mitt huvud är alldeles bortkollrat. *(Tar fram ett papper ur fickan och läser. Dardanell betraktar frun med smäktande blickar.)*

Frun *(för sig)*. Så hjärtligt den fabrikören ser på mig. *(Kastar en öm blick på Dardanell tillbaka.)*

Vädersten *(sedan han genomläst papperet)*. Nu ska alla människor ha mjöl på en gång... Över hundra säckar... hör du, min syster. *(Märker Dardanells och fruns ögonspråk; då Dardanell blir det varse, går han gnolande fram och tillbaka.)* Kära syster! Vad har du för choser för dig?

Frun *(förskräckt)*. Jag?

Dardanell *(otålig)*. Nå, husbonde... får jag inte något arbete?... Jag kan inte vara sysslolös i fem minuter.

Vädersten. Se här... tag den här uppsatsen, gå in i magasinet *(pekar på en sidodörr)* och se efter om det finnes så mycket mjöl där som blivit rekvirerat.

Dardanell. Strax, husbonde. *(Går med stora steg ut.)*

Frun *(för sig; ser smäktande efter honom)*. På gången känner man strax igen den fina världsmannen.

Vädersten. En bra karl, den där Jonas!... En sådan dräng har jag aldrig haft, alltsen jag blev min egen.

Frun *(avsides)*. Det tror jag också.

Vädersten. Du, Lena, går in i din kammare igen... men låt bli att ge några tecken med blomkrukan ... *(skrattar försmädligt)* för ser du... nu är jag hemma. *(Lena ämnar svara, men besinnar sig och går. Vädersten låser igen dörren efter henne och stoppar nyckeln hos* sig.) Hon skäms... det är redan ett gott tecken. *(Till frun.)* Du, syster, går och ser efter pålassningen!

Frun. Strax. *(Tvekande för sig.)* Om jag bara fick tala ett par ord med honom.

Vädersten. Nå, blir det någonting av eller inte?

Frun. Kära du... jag går ju! *(Går ut i fonden, men kastar längtansfulla blickar mot den dörr, där Dardanell gått ut.)*

Vädersten. Jag begriper inte vad som kommer åt människan... gamla människan.

Tionde scenen.

VÄDERSTEN. AGAPETUS.

Agapetus *(för sig)*. Kan någon människa säga mig, varför mamma kastar ögonen så där?

Vädersten. I dag har du inte gjort någonting på hela dan igen.

Agapetus. Nej... inte i dag. *(Vill gå.)*

Vädersten. Vart ska du ta vägen?

Agapetus. Vila mig lite.

Vädersten. Ack, du lätting... du dagtjuv... ställ dig här *(ställer honom framför Lenas kammardörr)* och passa på att inte Lena går ut.

Agapetus. Det var tråkigt göra, det.

Vädersten. Jaså, det smaker heller inte.

Elfte scenen.

DE FÖRRA. FREDRIK *och* JOHAN *(rulla in ett fat, vari Henrik är gömd).*

Johan. Ställ ner det här.
Vädersten. Vad är det där?
Fredrik. Ett fat!
Johan. Det skall till i morgon vara fyllt med mjöl.
Fredrik. Nådig baron har befallt det.
Vädersten. Vem brukar bära fat in i rum?... Bär det till kvarnen!
Johan. Det ha vi inte tid med.
Fredrik. Det står bra där det står nu.
Johan. Adjö! *(Bägge gå.)*

Tolfte scenen.

VÄDERSTEN. AGAPETUS.

Vädersten. Så snart jag träffar nådig herrn, ska jag tala om för honom sånt grovt folk han har... nu måste jag hämta ett par drängar, så att jag får det där åbäket till kvarnen. *(Går.)*

Trettonde scenen.

AGAPETUS. *Sedan* HENRIK.

Agapetus. Och här ska jag stå på post!... Jag står hellre på post vid kungens stall än vid en flickas kammardörr, ty mamma har sagt, att ingen häst kan så skena över skaklarna som en ung flicka. Jag undrar vad Lena gör därinne? *(Ser genom nyckelhålet. Henrik öppnar sakta fatet och ämnar gå ur det. Agapetus ser sig om och blir honom varse.)*

Henrik *(utan att märka Agapetus)*. Alla äro borta! Kanske jag nu kan få tala vid Lena. *(Blir varse Agapetus.)* Fördömt! *(Vill krypa tillbaka.)*

Agapetus. Nå jäkeln, det är skogsmänniskan! Morbror! Morbror!

Henrik. Tig, pojke... annars...

Agapetus. Jag är ingen pojke!... Tjuvar! Mördare! Stråtrövare! Mordbrännare! Morbror! Eln är lös! Morbror! *(Springer ut genom fonddörren.)*

Henrik *(stående i fatet)*. Den satans pojken!... Vad är nu att göra?

Fjortonde scenen.

HENRIK. DARDANELL *(från vänster)*.

Dardanell. Vad har hänt?... Vad är det, herre?

Henrik. Den dumma Agapetus har upptäckt mig genom min oförsiktighet.

Dardanell. Ursäkta mig, då var det ni som var dum och inte han!

Henrik. Allt är förlorat!

Dardanell. Tyst! De komma redan!... Fort ur fatet och dit in i klädskåpet!

Henrik *(stiger ur fatet)*. Ja, men... om...

Dardanell. Fort bara... annars går allting uppåt väggarna. *(Skuffar in Henrik i klädskåpet.)*

Femtonde scenen.

AGAPETUS. DARDANELL.

Agapetus. Morbror kommer strax... han skulle bara gå efter drängarna.

Dardanell. Drängarna... Vad skall han med dem?

Agapetus *(mystiskt till Dardanell)*. Skogsmänniskan är i fatet där.

Dardanell. Änej?

Agapetus. Jo! — Jag har själv sett honom ... det är ett lock på ena botten ... ja, se där ... det står halvöppet ännu.

Dardanell. Det måste man se. *(Ser in i fatet.)* Inte finns det någon där.

Agapetus. Det var dalern. *(Ser även i fatet.)*

Dardanell. Den gången har herr Agapetus sett i syne.

Agapetus *(högst förvånad)*. Men jag såg ju honom tydligt!

Dardanell. Å nej ... det kan ju ingen människa få rum där i fatet.

Agapetus. Va sa? Får ingen rum? ... Jo, det skall jag visa honom, jag! *(Stiger in i fatet.)*

Dardanell. Nej, det kan jag inte tro!

Agapetus. Nå, så se själv nu då! *(Kryper ned i fatet.)*

Dardanell. Ja, min själ! ... Sitter man inte bekvämt där ändå?

Agapetus. Ja, mycket bekvämt.

Dardanell *(slår till botten)*. Nå, så sitt där då i tjugufyra timmar.

Agapetus *(skriker i fatet)*. Vad är det? ... Låt upp! Låt upp!

Sextonde scenen.

DE FÖRRA. VÄDERSTEN. HANS *och* JAKOB.

Vädersten *(komer instörtande med drängarna)*. Var är flickrövarn nånstans?

Dardanell. I fatet, sa herr Agapetus ... inte har jag sett till honom. *(Agapetus skriker och bultar.)*

Vädersten. Man behöver minsann inte se honom!... Man hör honom ganska väl... Si så, gossar, tag i och rulla det här rakt in i barons rum, så att han får lära känna den här junkern! *(Vänd till fatet, vari Agapetus fortfar att larma.)* Ja, skrik du så mycket du vill ... härifrån ska du!... *Storskrattar.)*

Dardanell *(till drängarna)*. Rulla på duktiga tag, så att kärlekslusten riktigt blir omskakad. *(Storskrattar.)*

Sångnr 5.

Mel.: Gammal sjömanssång.

(Under det drängarna rulla ut fatet.)

Holoj! Låt oss rulla på!
Över stockar och stenar ska det gå!
Holoj! Låt oss rulla på!

TREDJE AKTEN.

Barons rum. Till höger i fonden en skärm.

Första scenen.

DARDANELL. FREDRIK.

Dardanell *(lyssnar vid högra sidodörren)*. Jag tror de redan ha stigit upp från bordet.

Fredrik *(från vänster med ett knyte)*. Se här är en hel karlkostym. *(Ger Dardanell knytet.)* Men säg mig —

Dardanell. Baron kommer. *(Gömmer sig bakom skärmen med knytet.)*

Andra scenen.

DE FÖRRA. BARON. JOHAN.

Baron *(till Fredrik)*. Gå efter arrendatorn... han har druckit litet för mycket, och se till att det inte händer honom någon olycka eller förargelse.

Fredrik. Ja, jag skall riktigt följa honom hem!

Baron. Nej, det vill han inte... Han påstår att han lovat komma till mjölnarn för en viktig rådplägning dem emellan... Följ således med honom dit.

Fredrik. Ska ske, hans nåd! (Går.)

Tredje scenen.

BARON. JOHAN.

Baron. Var är herr Strand?

Johan. Säkert hos mjölnarn... Men vad tjänar allt det här till? Med godo ger gubben aldrig sitt samtycke... och om jag vore i herr Strands ställe —

Baron. Så skulle du bruka våld? Jo, det vore just det rätta det.

Johan. Inte precis våld... det beror på hur man tar det likväl... Jag skulle på ögonblicket föra bort flickan och hålla henne gömd hela morgondagen, så fick mjölnarn minsann annat att göra än ta ut lysningen i morgon. Under veckan kunde vi nog få hennes förmyndare på andra tankar.

Baron. Tror du då, att det blev så lätt att föra bort henne?

Johan. Ja, mycket lätt, hans nåd. Var enda afton går den vackra Lena med pigan till iskällarn, som ligger ett stycke bortom mjölnarns hus... och då vore det bara att i skumrasket passa på och ta flickan helt hastigt och sen föra henne hit.

Baron. Ser du, Johan... den där saken intresserar mig även för min egen skull... har du lust att utföra det där vågstycket?

Johan. Om herr baron så befaller.

Baron. Ja... men det måste ske redan i afton.

Johan. Det kan herr baron lita på.

Baron. Men tyst därmed... inte en gång Strand bör veta av det.

Johan. Nej, bevars... jag ska genast rusta mig i ordning. *(Går genom fonddörren.)*

Fjärde scenen.

BARON. DARDANELL *(bakom skärmen).*

Baron. Det skulle vara roligt om jag kunde överlista den där famösa Dardanell... Man skall något roa sig med här på landet.

Dardanell *(framkommer bakom skärmen och säger sakta).* Men det lär inte stå till det, hans höga nåd. *(Springer ut med knytet.)*

Baron *(som ej märkt honom).* Besynnerligt, att varken Henrik eller Dardanell kommit under fund med den där promenaden till iskällaren!... Det är ju den enklaste sak i världen. Johan är förslagen och djärv, så att han säkert ska lyckas. *(Buller utanför.)* Vad är det?

Femte scenen.

BARON. HANS *och* JAKOB *(välta in fatet genom dörren och resa upp det).*

Baron. Vad vill ni?

Hans. Mjölnarn skickar oss hit och hälsar att här är mjölet som hans nåd beställt.

Baron. Men ska det in i rummen?

Jakob. Husbond sa så.

Baron. Gubben är förryckt... skaffa bort fatet genast.

Hans. Jag ber hans nåd så mycket om ursäkt... men vi ä i mjölnarns bröd och måste därför lyda honom. *(Bägge gå hastigt.)*

Sjätte scenen.

BARON. AGAPETUS.

Baron. Har man sett maken till oförskämdhet!... Men kanske det är ett upptåg av Dardanell. *(Knackar på fatet och undersöker det.)*

Agapetus *(skriker)*. Stig in!

Baron *(förvånad)*. Stig in?

Agapetus. Låt upp! Låt upp!... Jag kvävs!

Baron. Ah! Här är en regel! *(Öppnar fatet.)*

Agapetus *(reser sig upp och torkan svetten)*. Puh! *(Blir varse baron.)* Å, jäkeln! Nådig herrn!

Baron. Hur kommer du hit, pojke?

Agapetus. Jag har blivit rullad hit.

Baron *(ropar utåt)*. Hör hit någon!

Agapetus *(springer ur fatet och faller på knä)*. Nåd!

Baron *(till betjänten)*. Skaffa bort det där fatet! *(Till Agapetus, som ännu ligger på knä.)* Vad är du rädd för?

Agapetus. Smörj!

Baron. Varför då?

Agapetus. Därför att hans nåd har en så sträng och ful uppsyn.

Baron. Din enfaldiga stackare... Stig upp!

Agapetus *(stiger upp)*. Således är hans nåd inte ond på mig?... Nå, då ber jag om hämnd på de otäckorna!

Baron. Vilka menar du? Berätta!

Agapetus. Nej, hämnd! Bara hämnd!

Baron. Men först måste jag väl veta?

Agapetus. Hela människosläktet är vanställt i min person.

Baron. Jag tvivlar inte på det... men säg mig...

Agapetus. Ja... saken är den... men hämnd sedan! En ryslig, blodig hämnd!... Älskarn var i fatet... jag såg honom tydligt.

Baron *(för sig)*. Aha!

Agapetus *(med gråtmild röst)*. Jag ropade på morbror och då kom vår nya dräng, Jonas, in... och han ville inte tro, att man kunde ligga i fatet... jag visade honom att det gick an och därmed så slog han igen botten och rullade bort mig. *(Baron skrattar.)* Jag tycker att det är alldeles ingenting att skratta åt. Låt hans nåd rulla sig från kvarnen hit... det smakar inte för rart det... än for huvudet ner till fötterna och än fötterna opp till huvudet... och så fick jag den ena bulan efter den andra... och så rullade fatet över ett dike... plums, sa det... och så fick jag vatten i mun, för fatet var inte tätt... jag ropte på Jonas, men han låtsade inte höra mig... Är det inte rysligt?

Baron. Det var inte mer än rätt åt dig... Det skall lära dig att en annan gång hålla mun med vad du ser.

Agapetus. Hämnd!... Ja, jag skall slå dem så... buh!... Jag tycker ännu jag har det där lervattnet i mun... tvi!... Det var jag som läste upp verserna, hans nåd!

Baron. Du är en åsna! *(Går.)*

Sjunde scenen.

AGAPETUS *(allena)*.

Det ordet har hans nåd inte hittat på själv... det hör jag litet var säga åt mig, så att det har för mig helt och hållet förlorat nyhetens behag... Det måtte vara en allmän överenskommelse att kalla mig så?

Åttonde scenen.

AGAPETUS. DOROTEA *(från fonden).*

Dorotea. Ursäkta mig, hans nåd... Å, se Agapetus!

Agapetus. Dorotea!... Hur står till, Dora lilla?

Dorotea. Var han också bjuden till baron?

Agapetus. Ja... jag slapp inte... jag måste hit... jag kom apropå, som man säger.

Dorotea. Nå, har han haft roligt här?

Agapetus. Jag kan inte säga... jag trivs... jag trivs inte gärna i såna kretsar. *(Uttrycker genom pantomim rullandet av ett fat.)*

Dorotea. Jag är här för att hämta pappa, om han ännu inte gått, för det börjar bli mörkt.

Agapetus. Vill hon lysa honom med sina vackra ögon, Dora lilla!

Dorotea. Å, vad han pratar... mina ögon äro i dag så röda som en kanins, så har jag gråtit.

Agapetus. Har det hänt henne något ledsamt då?

Dorotea *(snyftande).* Flickorna ha skrattat åt mig, därför att jag läste så illa opp verserna.

Agapetus. Vem är det som säger det? Då hon genast stammade vid första versen och sen teg, så kan man väl inte kalla det för att läsa opp verserna illa... Det var ju jag som gjorde det, vet jag.

Dorotea *(gråtande).* Jag kan fördra allt, men jag tål inte att vara ett spektakel för de andra flickorna.

Agapetus. Det ska man sätta sig över... Ett par av mina bekanta ha också grinat åt mig... men vad bryr jag mig om det... jag kan grina igen jag... och det som en solvarg, om det kniper.

Dorotea. Ja, flickorna gjorde narr av honom med.

Agapetus. Vad ha de sagt då?

Dorotea. Det törs jag inte säga efter.

Agapetus. Åjo... det är inte farligt alls.

Dorotea. De sa att han är en åsna!

Agapetus. Sa alla det?

Dorotea. Ja, alla.

Agapetus *(avsides)*. Där syns det tydligt, att det är en överenskommelse. *(Högt.)* Vet hon vad vi gör, så att de ska sluta att grina? Vi gifta oss med varann, då är hon fru och flickorna ä bara flickor ... och då ska de gråta allihop av förargelse.

Dorotea. Vad, han vill gifta sig med mig? ... Herregud, vad det vore beskedligt gjort av honom!

Agapetus. Mamma sa i fjol, att jag skulle få gifta mig när jag blir stor.

Dorotea *(förtjust)*. Jag tycker mig se flickorna, hur gröna och gula de ska bli i ögonen.

Agapetus. Ja, då gå vi genast och spatsera som man och hustru. Jag, som är man, jag ska gå på högra sidan, jag ... det gör jag visst det. *(Bägge gå genom fonddörren.)*

(Förändring. Samma rum som förut hos Vädersten.)

Nionde scenen.

HENRIK *(allena, kommer ur skåpet)*.

Äntligen tror jag, att jag är säker ... fördömda försiktighet, som satte mig i så stort bryderi! ... Om nu Dardanell eller min Lena ... *(Lyssnar.)* Nu kommer någon igen ... Det är som allt skulle ha sammansvurit sig mot mig. *(Kryper åter in i skåpet.)*

Tionde scenen.

VÄDERSTEN *(genom fonddörren)*.

Om nu bara Krak vore här ... Vi ha så mycket att talas vid om ... han får lov att hjälpa mig ... i morgon måste jag bestämt ta ut lysningen. Jag tror att jag inte låst igen Lenas kammardörr ... man kan inte vara nog försiktig. *(Låser igen högra dörren och stoppar nyckeln i fickan.)*

Elfte scenen.

DE FÖRRA. DARDANELL *(med knytet under armen)*.

Dardanell *(då han blir varse mjölnaren)*. Fördömt att mjölnaren skulle vara här!

Vädersten. Vad vill du?... Vad har du under armen?

Dardanell *(förlägen, avsides)*. Nu går det bra.

Vädersten. Du är förlägen... ut med språket! Vad har du i knytet?

Dardanell *(fattar sig)*. Ska husbond också ha reda på alla hemligheter?

Vädersten. Jaså, du medger att du håller någonting hemligt för mig?

Dardanell. Fru Fox sa, att det ska bli lysningskalas nästa söndag... och då vill hon klä ut sig till karl för att roa gästerna... det är alltihop.

Vädersten *(lugnad)*. Jaså... inte annat.

Dardanell. Jag tror, min själ, att husbond misstänker mig för knep?

Vädersten. Nej, jag vet att du menar ärligt med mig.

Dardanell. Till straff förtjänte herrn att jag inte talte om, vad jag kommit underfund med.

Vädersten *(nyfiken)*. Vad är det då?... Vad är det?

Dardanell. Jag har hört av folket på herrgården, att jägarn tänker passa ut mamsell Lena, när hon går till iskällarn i afton.

Vädersten. Det vore fan!

Dardanell. Därför är det bäst att inte släppa ut henne.

Vädersten. Så dum är jag väl inte. Hon får inte slippa ut förrän vi blivit gifta.

Dardanell. Ja, det är rätt... och inte sen heller.

Vädersten. Inte sen heller... du är en krona till karl. Jonas, tag nu och lägg knytet in i klädskåpet. *(Vill öppna skåpdörren.)*

Dardanell. Ånej... jag kan ta opp'et i vindskammaren.

Tolfte scenen.

DE FÖRRA. FRUN *(med ljus som hon ställer på bordet).*

Frun. Om det skall bli lysningskalas i övermorgon, min bror, så måste vi veta det i morgon. *(Till Dardanell.)* Vad är det Jonas har under armen?

Dardanell *(avsides).* Se nu kommer den med.

Vädersten *(avsides).* Ah, jag vill inte låta henne märka, att jag redan vet...

Dardanell *(sakta till frun).* Det är min borgaruniform, som jag vill klä på mig när vårt förhållande blir eklaterat...

Frun *(sakta).* Vad ni måtte se bra ut i den... är det vid borgerskapets kavalleri, som...

Dardanell *(sakta).* Ja, min älskade... om du visste hur väl jag tar mig ut till häst.

Vädersten *(går emellan dem).* Vad är det för tissel och tassel?

Dardanell *(sakta till Vädersten).* Det vore en förträfflig sak att låta frun gå med pigan till iskällarn i afton för att få reda på komplotten.

Vädersten *(sakta).* Du sade något. *(Högt till frun.)* Hör på, min bästa syster, om du vill göra mig en tjänst, så går du i kväll med pigan till iskällaren.

Frun. Varför kan inte Lena gå nu som förr?

Vädersten. Jag har mina skäl.

Frun. Det bryr jag mig inte om.

Dardanell *(sakta till frun).* Gå, för all del, min Hedda! Det är jag som hittat på denna utväg för att en gång få tala med dig allena... neka inte.

Frun. Ack!

Vädersten *(tar frun i armen)*. Gör som jag säger... tiden är inne nu... och jag ska med detsamma gå och se efter, varför gubben Krak dröjer så länge. *(Går med frun genom fonddörren.)*

Trettonde scenen.

DARDANELL. *Sedan* HENRIK. *Sist* LENA.

Dardanell. Gudskelov! Nu blev jag av med henne... de satans kläderna höllo på att sätta mig i vacker klämma... Herr Henrik! Kom ut nu!

Henrik *(framkommer)*. Ack, en sådan olycka! Lena är instängd och gubben har nyckeln med sig.

Dardanell. Ja, nu ä vi väl i våra affärer.

Henrik. Anstränger er fintlighet så att jag och Lena kunna komma ur huset.

Dardanell. Ja, det är lätt sagt, det... emellertid måste ni passa på vid dörren där, att ingen överraskar oss. *(Drar ett bord till Lenas kammardörr.)*

Henrik. Vad ämnar ni göra?

Dardanell. I nödfall måste mamselln krypa ut genom rutan över dörrn. *(Stiger upp på bordet.)* Mamsell Lena! Låt upp fönstret. *(Klappar på det över dörren befintliga fönstret.)*

Lena *(inifrån)*. Jag når inte opp.

Dardanell. Stig upp på ett bord och ställ en stol ovanpå, om inte bordet är högt nog.

Lena *(inifrån)*. Strax, strax!

Henrik *(överger sin post)*. Lena! Blott ett enda kärlekens ord!

Dardanell *(till Henrik)*. Vill ni stå kvar eller inte? *(Henrik springer tillbaka och lyssnar. Lena har under tiden öppnat fönstret. Till Lena.)* Tag de här kläderna i rappet. *(Ger henne knytet genom fönstret.)* Nu beror det bara på att narra nyckeln ur gubbens ficka.

Henrik. Det kommer någon.

Dardanell *(stiger ned och ställer bordet på sin plats)*. Fort in i skåpet igen. *(Henrik går in i skåpet.)* Jag stannar heller inte kvar här längre. *(Går ut till vänster.)*

Fjortonde scenen.

KRAK. VÄDERSTEN.

Vädersten *(inleder den raglande Krak)*. Men hur kan man dricka så mycket, granne?

Krak *(klädd i kappa och slokig hatt)*. Vem har gjort det då?... Har jag dru-huckit för mycket, jag?... Än du själv då?

Vädersten. Det lär bli sköna överenskommelser vi göra upp i dag.

Krak *(slår korsben och betraktar Vädersten skrattande)*. Hur är det fatt med dig, bror?... Du slår kohorsben som en dansmästare, tror jag...

Vädersten. Vem? Jag?... Är du besatt, människa? Det är ju du...

Krak. Det går omkring för dig som en väderkvarn... jo, du ser ro-holig ut, du... jaså, din girigbuk, du börjar tu-hulla på gamla dar, du...

Vädersten. Du vet ju inte vad du säger...

Krak *(kastar sig på en stol)*. Slå dig du mans ner och ta dig en lur, för det behöver du... eller vill du jag ska hjä-hjälpa dig hem, så... *(Somnar in.)*

Vädersten. Ser du, bror, jag tänker ta ut lysning i morgon... Lenas förmyndare har givit mig sitt skriftliga samtycke... men jag behövde tvenne vittnen och därför tänkte jag be dig... men du hör ju inte på mig! *(Skakar honom.)* Du sover ju!

Krak *(uppvaknar)*. Nej, jag bara tänker... och då faller alltid mina ö-högon ihop.

Vädersten. Nu har flickan fått en mängd galenskaper i sitt huvud genom den där junkerns konster, och därför tänkte jag gå upp till herr baron och...

Krak. Hör du, du får inte släppa in dina kor eller o-hoxar på barons gärde; det har jag sagt dig förut... goda vänner ä vi... men... *(Somnar.)*

Vädersten *(förargad)*. Jag vånde fan tog en sådan sömntuta... *(Skakar honom)*. Bror! Bror Krak!... Nej, i dag får jag ingenting redigt ur honom... Ah, det faller mig någonting in!... Jag ska ge honom motgift och hämta hit lite punsch, som jag har i köksskåpet därute. *(Söker i fickan.)* Var har jag nyckeln? *(Tar fram en nyckel och lägger den på bordet.)* Det här är nyckeln till mjölkkammarn. *(Tar fram en annan och lägger även den på bordet.)* Den hör till Lenas rum. *(Lika med den tredje.)* Här är skåpnyckeln... Om gubben får känna ångan av sin favoritdryck, så ska det väl väcka honom. *(Tar ljuset och går genom fonddörren. Månen skiner in genom fönstret.)*

Femtonde scenen.

KRAK. DARDANELL. HENRIK. *Sedan* LENA.

Dardanell. Han är borta!... Henrik!

Henrik *(kommer fram ur skåpet)*. Vart tog mjölnarn vägen?

Dardanell. Han vill göra en drucken nykter därigenom att han ger honom mer att dricka... eller rättare sagt begagnar homöopati *(pekar på bordet)*, och där ligger nyckeln till mamsells kammare. *(Tar nyckeln och öppnar hastigt mamsell Lenas dörr.)* Mamsell Lena!

Lena *(utkommer klädd alldeles lika med Henrik)*. Här är jag!... Vad ska jag göra?

Henrik. Älskade Lena!

Dardanell *(tar Henriks hatt och ger den åt Lena)*. Tryck ner den där djupt i ansiktet, så ska jag nog

skaffa er härifrån. I grannskapet av herrgården träffas vi sen... Vänta där på oss.

Lena. Jag gör allt för att komma ur det här huset.

Dardanell *(pekande på Krak)*. Hjälp mig nu att föra honom in i kammarn där. *(De föra Krak in i Lenas kammare.)*

Lena. Jag darrar i alla leder. *(Dardanell och Henrik utkomma med Kraks hatt och kappa.)*

Dardanell *(låser igen kammardörren)*. Så där ja... Nu är allt i sin ordning! *(Lägger nyckeln på bordet.)*

Lena *(som lyssnat vid dörren)*. Jag hör någon komma!

Dardanell *(till Henrik)*. Tag på kappan och hatten. *(Ger honom Kraks kappa och hatt.)*

Henrik *(gör som Dardanell sagt)*. Jag fruktar ingenting, bara Lena vore väl härifrån.

Dardanell *(till Henrik)*. Sätt er där nu och låtsa sova. *(Till Lena.)* Mod nu bara! *(Nästan skrikande.)* Här har herrn ingenting att göra, utan ut bara!

Sextonde scenen.

DE FÖRRA. VÄDERSTEN *(med en butelj i ena handen och ljuset i den andra, stannar av förvåning i dörren, då han hör larmet)*.

Dardanell *(till Lena, skrikande)*. Äntligen har jag kommit er på spåren, herr jägare! *(Drar Lena till dörren och stöter med ryggen mot mjölnaren, så att han släcker ljuset.)* Ni ville spela min husbonde ett nytt spratt, men den gången blev ni lurad själv... ut med er, annars kastar jag er genom fönstret. *(Låtsar knuffa ut Lena genom dörren.)*

Vädersten. Jag är alldeles förstenad!

Dardanell *(kommer tillbaka, stöter emot Vädersten, som om han inte såg honom, och slår honom)*. Jaså, här är en till... ut med den med!

Vädersten. Aj! Aj!... Det är ju jag!

Dardanell *(släpper honom)*. Ah! Är det husbond... jag är alldeles utom mig... jag trodde det var en medhjälpare åt jägarn... men alla grå kattor ä svarta i mörkret... den där flickrövarn, den kastade jag ut på dörrn.

Vädersten. Ja, jag såg det. *(Omfamnar honom.)* Jonas! Du är en ärans man! Du är en skyddsängel i mitt hus... skaffa in ljus!... Men kom först och hjälp mig väcka gubben Krak.

Dardanell. Det lär väl bli något svårt det.

Vädersten *(ruskar Henrik, som sitter klädd i Kraks hatt och kappa)*. Bror!... Bror! Här är punsch, Stockholms punsch av Pohls bästa!

Dardanell. När inte Pohls bästa hjälper, så... det bästa är jag leder hem honom.

Vädersten. Du är min sanna vän!... Du vet råd för allt.

Sjuttonde scenen.

DE FÖRRA. AGAPETUS. DOROTEA.

Agapetus *(bärande en lykta)*. Dorotea söker sin pappa!

Dorotea. Är pappa här?

Dardanell *(avsides)*. Aj!... Fan att komma olägligt!

Vädersten. Ja... han sitter där och sover!

Agapetus *(lyser Dardanell i ansiktet)*. Jaså, din spetsbov... du här?

Vädersten. Vad är det?

Dardanell. Kära husbonde... hjälp mig emot honom.

Vädersten *(slår Agapetus)*. Ska du okväda min trogna tjänare, du!... Vänta du, det ska ligga i fatet för dig... var säker du.

Agapetus. Ska det ligga i fatet?... Nej, det var jag som låg i fatet, och det var han som stängde in mig.

Dardanell. Kors! En sån nedrig beskyllning.

Vädersten. Pojken vet ju inte vad han säger.

Agapetus. Men det var han, som...

Vädersten. Inte ord mer, annars...

Agapetus. Men det var ändå han, som... *(Dardanell lägger sin hand på hans mun.)*

Vädersten. Jag slår armar och ben av dig, om du inte tiger. *(Släpper honom.)*

Agapetus *(avsides)*. Det här skall jag tala om för mamma i morgon.

Vädersten *(tar lyktan av Agapetus)*. Dora, mitt barn, tag nu lyktan, så ska Agapetus och Jonas leda hem farsgubben.

Dardanell. Strax, husbonde. *(Hjälper med Agapetus' tillhjälp upp Henrik, som reser sig från stolen med möda. De föra bort honom.)*

Agapetus *(under det han går)*. Se nu noga på, Dora lilla.

Dorotea. Varför då?

Agapetus. Du bör lära dig hur en drucken skall hanteras, så att du vet hur du skall bära dig åt, om det skulle hända mig att bli det. *(Går. Dorotea följer honom.)*

Adertonde scenen.

VÄDERSTEN. *Sedan* HANS.

Vädersten. En satans bra karl, den Jonas!... Men att jag inte kunde få tala ett förnuftigt ord med

gubben, förargar mig... att han just i dag skulle få sig ett rus också.

Hans *(från fonden med ett ljus)*. Jonas sa, att jag skulle ta in ljus.

Vädersten. Ställ det på bordet. *(För sig.)* Nu vill jag försöka om inte Lenas hjärta ännu blivit stämt för mig... jag ska tala så vänligt med henne. *(Man hör buller från rummet liksom om någon föll av en stol.)* Vad var det? *(Tar nyckeln och låser upp dörren, under det han talar.)* Skulle det kunna ha hänt Lena någonting? *(Han öppnar; Hans lyser.)* Kom ut, Lena lilla!... Hur är det med dig, min söta flicka?... Vi ska nog bli lyckliga, var viss därom, min lilla ängel... Har du inte något gott ord att säga din lilla beskedliga fästman?

Krak *(inifrån)*. Fan anamma!

Vädersten *(studsar tillbaka då han blir varse Krak; skriker till)*. Ah!... Alla goda andar! Vad är det?... Håll i mig... Hans!

Hans. Vad fattas husbond? *(Understödjer honom.)*

Nittonde scenen.

DE FÖRRA. KRAK *(raglar ut)*.

Krak. Vad tusan är det här för du-humheter?

Vädersten *(sansar sig)*. Hur har du kommit dit in, olycksfågel?

Krak. Hur ska jag kunna ve-heta det, jag?

Vädersten. Var är Lena? *(Störtar in i rummet.)*

Krak. Man har gjort gy-hyckel med mig, tror jag... men jag ska hjä-hälpa dem, jag... när jag bli-hir ny-hykter igen.

Vädersten *(kommer utrusande)*. Lena är borta!... Myteri!... Skurkstreck! Rövare! Banditer!

Tjugonde scenen.

DE FÖRRA. DARDANELL. AGAPETUS. DOROTEA.

Agapetus *(skriker)*. Kors, sådant spektakel!

Dorotea. Det var en ond ande!

Dardanell. Ja, ja, satan själv!

Dorotea *(blir varse Krak)*. Ah, där står ju min pappa!

Krak. Nej... nu går din pa-happa! *(Raglar ut, understödd av Hans.)*

Vädersten. Vem var det ni förde bort?

Dorotea. Jag kan knappt tala av ångest.

Agapetus. Tänderna skallra ännu i min mun.

Dardanell. Jag tror att det var hin onde själv!

Agapetus. Vi hade inte gått femtio steg, så fick jag en örfil.

Dorotea. Hatt och kappa flögo bort.

Dardanell. Och jag såg en eldflamma i luften.

Dorotea. Det såg jag inte av bara ängslan.

Vädersten. Jag vet nog!... Här är något nedrigt bedrägeri med i spelet! Lena har rymt! Fort efter henne!

Dardanell *(avsides)*. Lena gick åt herrgården till... då för jag dem en annan väg.

Vädersten. Kors en sån olycka! *(Slår händerna för pannan.)* Den flickan berövar mig förståndet.

Agapetus. Vad gör det?... Kvarnen kan nog gå ändå.

Vädersten *(springande fram och tillbaka)*. Men bara jag får tag i henne! Mitt folk ska ut på alla vägar... jag vänder upp och ner på hela trakten... jag sätter eld på själva herrgården... jag är omgiven av förrädare. *(Fattar tag i Agapetus och skakar honom.)* Människa! Var... var är Lena?

Agapetus *(skriker)*. Borta!

Vädersten *(stöter honom ifrån sig)*. Åsna!... Fort efter henne!... Jag blir galen! *(Rusar ut. Alla följa honom.)*

(Förändring. Öppen plats. Det är natt.)

Tjuguförsta scenen.

LENA *(ensam, klädd i karlkostym).*

Jag är i en förfärlig ångest... jag har glömt bort stället där jag borde råka Henrik. *(Ser mot vänster i fonden.)* Ack, min Gud! Där kommer folk! Var ska jag gömma mig! *(Springer bakom ett träd på vänstra sidan.)*

Tjuguandra scenen.

LENA. JOHAN. FREDRIK. NÅGRA BETJÄNTER *(från fonden).*

Johan. Kom nu och ställ er bakom träden här. *(Pekar på högra sidan.)* Och när hon kommer...

Fredrik. Så rusa vi fram och... *(Gör en gest som han skulle fatta någon om livet.)*

Johan. Jag stannar här borta vid vägen, jag... Gör er sak bra nu. *(Går ut.)*

Fredrik *(till betjänterna).* Hör ni ingenting? Jag tror de komma redan. *(De gömma sig bakom träden på högra sidan.)*

Tjugutredje scenen.

DE FÖRRA. FRUN. LISA GRET *(med en buteljkorg under armen).*

Lisa. Det är fasligt så mörkt i kväll.

Frun. Skynda dig, så vi snart komma hem. *(Går något ner på scenen och tittar sig omkring.)* Jag begriper inte varför han dröjer!... Ack, min Ullström!... Vad vågar jag inte för dig! *(Fredrik och betjänterna störta fram och kasta en tät slöja över fruns huvud. Frun skriker, men blir hastigt bortförd av dem.)*

Lisa *(nedskyndande).* Hjälp! Rövare! Hjälp!

Tjugufjärde scenen.

DE FÖRRA. VÄDERSTEN. DARDANELL. AGAPETUS. MJÖLNARDRÄNGAR *(med lyktor från höger)*.

Vädersten. Vad är det här för larm?

Lisa. Fru Fox har blivit bortrövad.

Dardanell *(likgiltigt)*. Å, hon kommer nog tillbaka.

Vädersten. Bortrövad!... Vad vill det säga?

Agapetus. Ha de stulit bort min mamma?

Vädersten *(till drängarna)*. Se er väl omkring och sök noga om inte Lena finns här någonstans. *(Drängarna söka med lyktorna.)*

Agapetus *(vid vänstra sidan)*. Vem är här?... En herre med lockkammar och luktvatten... Ah, Lena!

Vädersten *(springer efter med drängarna)*. Lena? *(För fram henne.)*

Alla. Lena!

Lena. Jag är förlorad!

Dardanell *(avsides, slår sig för pannan)*. Så fördömt!

Sångn:r 6.

Mel. av J. N. Ahlström.

Vädersten.

Skyndom genast att till hemmet henne föra!
Inom lås och bom hon sättas skall, det lovar jag!

Dardanell *(avsides)*.

Kors, att jag en sådan dumhet kunde göra!
Det var ett dunderslag!

Vädersten *(till Lena)*.

Du ska få sota, lovar jag!

Dardanell *(avsides)*

Det var ett riktigt dunderslag!

Vädersten. Agapetus. Drängarna *(tillsammans)*.

Skyndom genast att till hemmet henne föra!
För sista gången lurat oss det har hon gjort i dag.

Dardanell *(avsides)*.

Kors att jag en sådan dumhet kunde göra,
hur fintligt jag än ställde till,
men lurad det blev jag!

FJÄRDE AKTEN.

Barons rum; det är morgon.

Första scenen.

BARON. *Sedan* HENRIK. *Sist* DARDANELL.

Baron. Det var en förarglig historia... Jag är glad att jag tämligen bra kom ifrån affärn... I dag på morgonen skickade jag hem mjölnarns syster och lät säga honom, att mitt folk hade skyndat till hjälp, då man ville röva bort det hulda bytet ... men min stackars Henrik... jag undrar hur det är med honom... Ah! Där kommer han!

Henrik *(inkommer nedslagen)*. Herr baron!

Baron. Nå, nå, min kära gosse, häng inte huvudet så där.

Henrik. Ack, det var en gränslös olycka! Att vår plan så totalt skulle misslyckas i går!

Baron. När jag fick se gumman i dag, tänkte jag du mist förståndet... jag trodde att du blivit kär i den gamla häxan.

Henrik. Men herr baron... jag begriper inte.

Baron. Begriper du inte?... Jag ville enlevera flickan för din räkning... men de dumma människorna togo gumman i stället.

Dardanell *(träder fram)*. Det var min tillställning.

Baron *(förvånad)*. Var det ni, som spelte mig det putset?

Dardanell *(skrattande)*. Ja... det var jag.

Baron. Ni är en djärv slyngel!

Dardanell. Hur skulle jag annars dra mig fram här i världen?

Baron. Men vadet har ni inte vunnit än... ty er plan har också gått upp i rök... Hitta nu på råd, ty jag vet intet.

Dardanell. Hans nåd, som är en rik och förnäm man, behöver heller inte veta något... *(Tänker efter.)* Men jag måste finna det, jag, som är en fattig sate... Ah! ... Nu har jag det!... Låt mig låna hans nåds betjänter!

Baron. Vartill då?... Inga våldsamheter, jag ber ... jag har nog av gårdagen.

Andra scenen.

DE FÖRRA. JOHAN *(kommer från vänstra rummet och ämnar gå ut i fonden)*.

Dardanell *(till Johan)*. Hans nåd har befallt, att allt hans tjänstfolk ska vänta på mig i skogsdungen bakom kvarnen.

Johan. Skall ske. *(Går.)*

Tredje scenen.

DE FÖRRA *(utom Johan)*.

Baron *(förvånad)*. Vad ämnar ni göra?

Dardanell. Ja, det vet jag sannerligen ännu inte själv... men låt mig hållas bara. Herrarna ska snart få del av min plan.

Baron. Vi lita då på er fintlighet, men glöm inte, att vad som ska ske, måste ske strax. *(Till Henrik.)* Kom, min vän. *(Går med Henrik.)*

Fjärde scenen.

DARDANELL *(allena)*.

Så harmfullt, att maskorna skulle gå sönder i mina så fintligt utlagda nät!... Men det är inte första gången jag kommit underfund med, att ju kvickare förberedelserna äro, desto dummare bli resultaten... Nej, konsten att komma fram här i världen sitter inte här *(pekar på sitt huvud)* och inte heller här *(pekar på sitt bröst)*. Nej, den sitter här. *(Lyfter upp ena foten.)* Här i hälen sitter den... Ja, konsten att dansa väl är de vises sten nu för tiden... den öppnar för oss de gentilaste kretsar... De briljantaste huvuden, de ädlaste hjärtan väcka där på långt när icke så mycken beundran som ett par lackerade skor... och kommer man väl en gång med den lackerade foten in i damernas hjärtan, så kommer man snart med händerna i männens kassakistor... Ack, varför fick jag inte lära mig dansa, innan jag blev gammal och ovig! För det skola mina föräldrar en dag stå till ansvar!

Sång n:r 7.

Mel. av J. N. Ahlström.

1.

Ja, därför är det sanning, som jag säger,
att på vår jord behöves inte alls
att man ett huvud eller hjärta äger,
blott man förstår att föra väl i vals.

Vad gör att de bedragna bankruttera
och komma med de sina på balans?
Det säkert lyckas ännu många flera
att pudra världen med sin vackra dans.
(Figurerar ut.)

(Förändring. Samma rum som förut hos Vädersten.)

Femte scenen.

FRU FOX. AGAPETUS.

Agapetus. Men blir det då aldrig slut på mammas frågor?

Frun. Du ska klart och tydligt svara mig: vad sa man om det, att jag blev enleverad och att jag var borta i natt?

Agapetus. Morbror sa bara så här: hon kommer nog igen, den gamla habban, sa han.

Frun *(hotande)*. Pojke!

Agapetus *(ängslig)*. Jag säger ju bara detsamma som morbror, jag.

Frun *(nyper honom i örat)*. Vad för slag?... Säger du detsamma?... Nå, vad sa drängarna då?

Agapetus. Jo, de skrattade, så att mungiporna kommo i öronen på dem.

Frun *(med avsikt)*. Alla skrattade visst inte.

Agapetus. De sa också: man ska vara bra smord för att fånga en sådan trana, sa de.

Frun. Akta dig bara!

Agapetus *(som förut)*. Herregud! Jag säger ju precis detsamma som...

Frun *(hotande)*. Är du förryckt, pojke?... Nå, vad sa Jonas?

Agapetus. Låt mig gå nu, mamma. *(Vill gå.)*

Frun. Nej... vart ska det bära av?

Agapetus. Jag vill ut.

Frun. Vart?

Agapetus. En mamma, som låter röva bort sig, är jag inte skyldig någon räkenskap... nej, det är jag inte, det. *(Betraktar sin mor från huvud till fot.)* Jo, jo... vackert... mycket vackert... pyh!... Gamla människan!

Sjätte scenen.

FRUN *(ensam).*

Sådan näsvis pojke... det är hans lycka att han redan är borta... Jag förstår mig inte på min älskade Ullström... om det var han som förde mig till herrgården, varför släppte han så hastigt bort mig då?... Ah! Se där kommer han.

Sjunde scenen.

FRUN. DARDANELL.

Dardanell *(avsides).* Aj, för tusan, gumman! *(Antar en gravitetisk hållning, framträder liksom försjunken i dystra betraktelser och mumlar otydliga ord.)*

Frun. Varför så dyster, min älskade?

Dardanell. Ha, ni är här? *(Vänder sig från henne.)*

Frun. Ni är tankfull?

Dardanell. Såå! Tycker ni det?

Frun. Och varför?

Dardanell. Jag begrundar kvinnans vankelmod.

Frun. Ni hänsyftar väl inte på mig? Rättvisa himmel!... Jag är ju...

Dardanell. Du är en kvinna...

Frun. Jag är saktmodig... god...

Dardanell. Och lättsinnig...

Frun. Det kan ingen säga om mig.

Dardanell. Vi skiljas för alltid.

Frun. Skiljas?

Dardanell. Jag är ryttmästare vid borgerskapet ... och min ära fordrar det.

Frun O, plåga mig inte så!

Dardanell. Ni kan ju gå till herrgården, där ni nyss varit. *(Slår sig för pannan.)* Ack, vad har jag inte lidit i denna natt!

Frun *(häftigt)*. Det var då inte ni som enleverade mig?

Dardanell. Lämna mig, trolösa kvinna!

Frun. Du gör mig förtvivlad!

Dardanell. Tillbaka! Åsynen av er väcker min avsky för allt vad kvinna heter! *(Ämnar gå.)*

Frun *(knäfallande)*. Vid dina fötter bönfaller jag... låt beveka er!

Dardanell *(karikerat)*. Nej, Hedda!... Inte här... kanske i en annan värld.

Åttonde scenen.

DE FÖRRA. VÄDERSTEN *(helgdagsklädd i svarta kläder)*.

Vädersten Vad vill det här säga?

Frun *(uppspringande)*. Ah! Jag är den olyckligaste människa under solen! *(Skyndar ut.)*

Vädersten. Min syster på knä vid min drängs fötter!

Nionde scenen.

VÄDERSTEN. DARDANELL.

Dardanell (patetiskt). Se där, herre, ett bevis på tidens radikala, fördärvliga riktning!... Flickorna rymma i karlkläder!... Tunnbindaränkor falla för mjölnardrängars fötter!... Se där följderna av den fria pressen!

Vädersten. Jag förstår dig inte... men...

Dardanell. Samhället är i grund demoraliserat, herre!... Man söker uppegga tjänarn till otrohet mot husbonden, och när man avvisar försöket med stolt förakt, kastar man sig för ens fötter och bönfaller om tystnad... Nåväl!... Jag ska tiga... jag vill inte uppegga bror mot syster... men jag lämnar för alltid detta hus!... *(Med rörd stämma.)* Farväl, herre!... Samhället skrider till sin upplösning... och så länge vi ha en sådan representationsordning, så... Farväl, herre! *(Ämnar gå.)*

Vädersten *(håller honom kvar)*. För all del, min vän, gå inte!... Du förskräcker mig!... Min syster, min egen syster, säger du ... du får inte gå... du är ju min enda vän.

Dardanell *(slår sina armar omkring honom)*. Ja, det är jag visst, det.

Vädersten. Ack, min gosse! Min hederliga gosse! Min syster, säger du...

Dardanell. Er syster, herre, är i komplott med herr Strand.

Vädersten. Med den boven!... Ack, om jag hade honom här bara!

Dardanell. Er syster skulle försöka hålla er hemma på förmiddagen, medan han reste till prästgården för att förbjuda lysningen, under föregivande att mamsell Lena blivit tvingad därtill, och på samma gång lämna ett brev till pastorn ifrån den enfaldiga flickan, dikterat av den fördömda älskarn.

Vädersten. Det är ju förskräckligt!... Akdonet är framkört... jag ämnade genast fara... fort, ingen tid att förlora! Tänk om han rest före mig!... Det är ju fasligt!

Dardanell. Jag upptäckte komplotten och hindrade resan.

Vädersten *(omfamnande Dardanell)*. Du återger mig livet!

Dardanell. Jag sa honom, att min husbonde, uttröttad av alla intriger, ändrat sitt beslut och ville avstå

flickan åt honom, men önskade ett samtal nu på morgonen med honom, för att i godo uppgöra saken.

Vädersten. Ypperligt!... Ypperligt!

Dardanell. Fisken nappade på kroken, och i denna stund uppehåller sig den galningen i kvarnen, där min husbonde stämt möte med honom... alldeles ensam i kvarnen... förstår herrn?

Vädersten *(gnuggande händerna)*. Det riktigt kokar i mig!

Dardanell. Nu skynda vi bums dit, taga drängarna med oss och doppa den kvinnorövarn några varv i kvarndammen... kalla bad ä moderna och hälsosamma ... Ha, ha, ha!

Vädersten. Ha, ha, ha! Gudomligt!

Dardanell. Baronen, som jag talt om'et för, är mycket förgrymmad över vad som hänt och önskar gärna, att den junkern blir kväst... Själv tänker han komma hit, för att ta mamsell Lena till herrgården... och beskydda henne, medan husbond är borta.

Vädersten. Du är en krona, min gosse. *(Ropar ut genom dörren.)* Hör hit, Jakob, Hans!

Dardanell. Hans! Jakob! Olle! Jan Erik!

Vädersten. Skyndom oss!... I kvarndammen! Ha, ha, ha!

Dardanell. I kvarndammen, ja... Ha, ha, ha! (De taga varandra om livet och hoppa ut skrattande.)

(Förändring. Ett rum i kvarnen. I fonden en stor mjöllår. Mjölsäckar stå uppställda här och där.)

Tionde scenen.

HENRIK. VÄDERSTEN. *Sedan* DARDANELL.

Henrik *(i dörren)*. Där komma de äntligen och en hel hop drängar... Jag undrar just hur det skall sluta! *(Vädersten och Dardanell inträda.)*

Vädersten *(skyndande till Henrik)*. Så har jag dig sent omsider i mina klor, din våldsverkare och kvinnorövare!

Henrik. Vad vill det säga?... Ni stämde ju hit mig för att i godo bilägga vår sak?... Gjorde ni inte det?

Vädersten. Jo, visst gjorde jag det... jo, jo, det förstås... ni har stiftat oenighet emellan tvenne trolovade... ni har inträngt i mitt hus och rövat bort min fästmö... ni umgås ännu med nya stämplingar mot mig; men jag skall kurera er för den sjukan. *(Springer till dörren och ropar.)* Hör hit, drängar! *(Till drängarna, som inkomma.)* Fatta tag i den där karlen och doppa honom i kvarndammen därnere tills han kiknar.

Henrik *(till drängarna, som fatta tag i honom)*. Vad betyder det?... Övervåld mot min person! Försåt mot mitt liv!

Vädersten. Friska tag nu, gossar. *(Drängarna dra Henrik med sig.)*

Dardanell. Nej, förr må dessa mjölsäckar kallas till liv. *(Mjölsäckarna falla omkull, och betjänter, som varit gömda bakom dem, springa fram. Mjölnardrängarna släppa Henrik, till vilken betjänterna sluta sig, under det de förra ställa sig bakom Vädersten, båda partierna hotande varandra.)*

Sång n:r 8.

Mel. Rövarkören ur »Två ord».

Dardanell. Henrik. Betjänterna.

Han som brukat våld — ja.
Själv ska nu bli såld — ja.
Ja, vi ska möta våld med våld.
Han kom i egen knipa,
men själv han nu blir såld.
Därför fort att honom gripa,
som gjort sådant övervåld!

Vädersten.

Kallas det för våld — nej!
Tror ni jag blir såld — nej!
Men jag ska möta våld med våld!
Vad menar ni med knipa?
Varför blir jag såld?
Hur skall detta jag begripa!
Drängar, möten våld med våld!

Mjölnardrängarna.

Kallas det för våld — nej!
Måntro han blir såld — nej!
Men vi ska möta våld med våld!
Vad menas det med knipa?
Varför blir han såld!
Varför vill de honom gripa?
Låt oss möta våld med våld?

(På ett tecken av Dardanell springa betjänter fram, knuffa undan mjölnardrängarna och taga fatt i Vädersten.)

Dardanell. Förvaren våldsverkaren och edsörebrytaren i mjöllåren där borta, till dess länsman kommer. *(Betjänterna bära Vädersten till mjöllåren, varuti de kasta honom och som de sedan tillsluta.)*

Elfte scenen.

DE FÖRRA. AGAPETUS *(inspringande)*.

Agapetus. Var är min morbror? Var är morbror?... Hans nåd har varit hemma och tagit bort Lena!... Jag måste genast ha rätt på morbror!... Var är han?... För mig till honom!

Dardanell *(ger betjänterna ett tecken)*. Efter önskan!... För honom genast till sin morbror! *(Betjänterna fatta tag i Agapetus och kasta honom i mjöllåren.)*

Tolfte scenen.

DE FÖRRA. BARON. LENA. FRUN. KRAK. DOROTEA.

Baron. Vad är det här för ett uppträde mitt på ljusa dagen?

Henrik. Mjölnaren stämde mig hit för att i fred avhandla en gemensam familjeangelägenhet, men i stället överfölls jag försåtligt av honom och hans drängar, som ville dränka mig i kvarndammen.

Baron. Var är förbrytaren?

Dardanell. Jo, vi måste stoppa honom i mjöllåren där, för det var ingen hand med honom alls. *(Buller höres ifrån mjöllåren.)*

Agapetus *(skrikande i mjöllåren)*. Aj, morbror! Varför ska morbror luva mig? *(Betjänterna hjälpa Vädersten och Agapetus ur låren. Båda äro nermjölade.)*

Dardanell *(leder fram Vädersten)*. Stig fram, herr brudgum, i era vita bröllopskläder!

Agapetus *(omfattar barons knän)*. Rättvisa och hämnd, hans nåd!... Se hur jag ser ut!

Baron. Var kommer du ifrån?

Agapetus. Från rågmjölet, hans nåd!

Baron. Det går ingen nöd på dig då!

Agapetus. Ja, men jag är väl ingen råtta heller, hans nåd?

Baron *(till Vädersten)*. Det förvånar mig, min kära mjölnare, att en så gammal man som ni gjort er skyldig till ett brott, som lagen belägger med urbota straff... jag beklagar er verkligen, men kan inte hjälpa det.

Vädersten. Vad för ett brott, herr baron?

Agapetus. Morbror bär ju själva oskuldens färg?

Dardanell. Vi kunna allesammans bevittna, att mjölnaren narrat den här herrn hit och att han sedan velat kasta honom i dammen.

Betjänterna. Ja, det kunna vi.

Vädersten *(slående sig för pannan)*. Fördömt! *(Till Jonas.)* Och även du, Jonas... även du, din förrädare!

Dardanell. Jag var inte sådan jöns som ni trodde... jag heter Dardanell och är enkom till för att befordra älskandes lycka och bestraffa gamla narrar.

Frun. Ni är då ingen klädesfabrikör heller, er bedragare?

Dardanell. Nej, jag har slutat upp med det yrket... det börjar se mörkt ut för klädesfabrikerna nu för tiden.

Vädersten. Kors en sån åsna jag varit.

Agapetus. Jaså, är morbror också en åsna... det var bra... då hoppas jag att morbror hädanefter tar mitt parti.

Baron *(till Vädersten)*. Saken kan dock nedtystas med villkor, att ni inte mer lägger er emot våra älskandes lycka... Henrik! Lena lilla! *(Tar dem en vid vardera handen.)* Ni tillhöra nu varandra. Jag består bröllopet och bröllopspresenterna... herr Vädersten skall på bröllopsdagen officiera som brudens far... därtill passar han bättre än till brudgum.

Dardanell *(till baronen)*. Mitt vad?

Baron. Är vunnet!... Vad tänker ni nu ta er till?

Dardanell. Det får jag se, när den nya näringsförfattningen utkommer.

Agapetus *(tager Dorotea vid handen och leder fram henne till baronen)*. Ge oss med sin välsignelse, medan hans nåd är i tygena, som man säger.

Baron. Vad för slag?... Du?... Vänta tills du blir torr bakom öronen.

Agapetus *(tar sig bakom öronen).* Är jag inte torr bakom öronen?... Å, det var Åbers! *(Går till sin mor och Dorotea, visande dem öronen.)*

Baron. Följen mig nu alla upp till herrgården... jag bjuder er alla på förlovningskalaset.

Sång n:r 9.

Mel.: »Ich bin der Doktor Eisenbart.»

Baron.

Ja, eder alla bjuder jag
på denna glada högtidsdag,
och ingen misslynt vill jag se,
kom väl ihåg det, mjölnare!

Vädersten.

Jag blivit lurad med besked.
Av harm jag säkert stryker med,
i dammen själv jag störtar mej!
Men det är dumt att dränka sej!

Agapetus.

Jag får då inte gifta mej,
och Dora får ej gifta sej,
och Dora får ej gifta sej,
och jag får inte gifta mej.

Dardanell.

Låt glädjen skalla fri och gäll!...
Och dansen morgon, middag, kväll!
Om någon vill bli gift och säll,
säg bara åt herr Dardanell!

Alla *(fattande tag i varandra och dansande: Dardanell med Vädersten, Henrik med Lena, Agapetus med Dorotea, Krak med fru Fox, beljänterna med mjölnardrängarna).*

Om någon vill bli gift och säll,
hopp falleralla.
Säg bara åt herr Dardanell,
hopp falleralla.

(Under dansen faller ridån.)

HITTEBARNET

Lustspel i två akter.

Efter en fransk idé.

Uppfört på teatern å Kungl. Djurgården den 24 maj 1847.

PERSONER:

KONJANDER, gammal rik ungkarl.
KATTONG, grosshandlare.
AMANDA, hans fru.
BÄLLIN, ung målare.
ALENBERG, kommissionär, Konjanders systerson.
CHARLOTT, symamsell.
FRU WALSTRÖM, Konjanders hushållerska.
EN BETJÄNT hos Kattong.
EN SKÖTERSKA.

Scenen är i Stockholm.

FÖRSTA AKTEN.

Ett elegant möblerat kabinett med fond- och sidodörrar. Bredvid fonden ett stort klädskåp.

Första scenen.

BÄLLIN. FRU WALSTRÖM *(sitter i en länstol bredvid ett bord, med en butelj, ett glas, en tallrik sockerbröd och ett påtänt ljus framför sig. Hon håller på att somna in, då det knackar på dörren).*

Fru Walström *(hoppar till, gnuggande sömnen ur ögonen).* Vad... Vad var det?... Har jag lurat av?... *(Det klappar ånyo.)* Det är herrn som kommer hem... *(Kastar ögonen på bordet.)* Ack, vad här ser ut! *(Plockar hastigt tillsammans buteljen, glaset och tallriken, vilket allt hon skyndsamt bär in i det ena av sidorummen.)* Kommer strax, herre!... Kommer strax!... *(Sedan hon stökat i ordning, öppnar hon dörren.)* A!... Si... det var ju inte herrn... det är ju herr Bällin!

Bällin *(med ett ljus i handen och vid en dyster sinnesstämning under hela scenen).* God afton, fru Walström.

Fru Walström. Det var en sen visit!

Bällin. Jag kom just nu hem... och som jag såg att det lyste hos herr Konjander, steg jag in för att be om eld på mitt ljus.

Fru Walström. Var så god... litet eld är väl det minsta man kan ge en vacker karl...

Bällin *(sätter ljuset ifrån sig och ser sig omkring).* Är inte herr Konjander hemma än?

Fru Walström. Nej, det är min vana att sitta och vänta långt in på nätterna... det är ju fasligt, att en gammal man skall föra ett så oordentligt liv! Men så är det med de gamla ungkarlarna.

Bällin. Han lever i överflöd själv, medan han låter sina närmaste anhöriga lida nöd, såsom fallet är med hans systersons, den stackars Alenbergs hustru.

Fru Walström. I den saken gör han rätt, tycker jag... Varför gick systersonen sta och gifte sej mot hans vilja? Varför är hans hustru, den nippertippan, så högmodig, att hon icke en gång hälsar på morbrodern?... Kanske han ska gå till henne och ödmjukast fråga, om han får den äran att försörja familjen?

Bällin. Nå, har man inte ännu fått någon underrättelse om den stackars Alenberg?

Fru Walström. Han reste utrikes, som herrn vet, för några handelshus i Stockholm och insjuknande i södra Frankrike... och sedan dess har man inte hört något av honom... man tror att han är död.

Bällin. Död!... *(Suckande.)* Ack, den som väl vore död och begraven!

Fru Walström. Herr Bällin ser så nedslagen ut och har varit det hela långa tiden... säkert har någon olycka...

Bällin. Ja, min fru, den största olycka som kan träffa en människa!

Fru Walström. Jag vill svära på att någon olycklig kärlek...

Bällin *(fattar häftigt hennes hand)*. Och denna kärlek skall kosta mig livet.

Fru Walström. Så säga alla unga karlar, men de leva ändå... det är bara lättsinnigt prat...

Bällin. Jag älskar inte lättsinnigt, jag.

Fru Walström. Vad! Skulle herrn kanske till och med tänka gifta sej?

Bällin *(suckande)*. Föremålet för min kärlek är tyvärr gift.

Fru Walström. Å fy! Det är mycket obehagligt det, åtminstone för mannen.

Bällin. Ack... om ni visste vad det vill säga att porträttera den man älskar...

Fru Walström. Jaså... herrn målar hennes porträtt?

Bällin. Hennes man har beställt det... Var dag sitter hon framför mig, med sina ögon fästa på mina... Ack, vad mitt hjärta då klappar... det hotar att spränga mitt bröst och vansinnets yrsel fattar min hjärna!

Fru Walström. Vad säger hon om allt det där?

Bällin. Jag har ännu inte sagt henne det minsta, men jag har sett tårar i hennes ögon... god natt, min fru. *(Går till fonden.)*

Fru Walström. Vad det ändå är för ett liv i de där unga karlarna!... Jag har nu varit hushållerska i sexton år hos herr Konjander, och jag har inte förmärkt så mycken känsla i honom, att det ens kan fylla en fingerborg!

Bällin *(kommer tillbaka)*. Om jag inte skulle synas till i morgon, så gå till min gamla moster och förbered henne...

Fru Walström *(förskräckt)*. Herregud!... Herrn tänker väl inte... *(Konjander sjunger utom scenen.)*

Bällin. Tst!

Andra scenen.

DE FÖRRA. KONJANDER.

Konjander *(inkommer glad och upprymd, sjungande)*.

Kuplett.

Mel.: »Källarrunden» av Valerius.

1.

Jag kommer ifrån nobis, jag,
från oprakällarns glada kunder,
För opran jämt jag varit svag,
men mest för våningen därunder.

2.

För stora namn jag visst är öm,
för Almlöf, Dahlqvist och för flere,
men hette hellre Hammarström
och vore förste man därnere.

(Blir dem varse.) Ah! Jag har främmande i min våning, ser jag. God afton, granne... god afton, fru Walström! Hur står det till på morgonkvisten?

Fru Walström *(pekar på klockan)*. Ser herrn vad klockan är?... Var kommer herrn ifrån så här dags?

Konjander *(med triumferande min)*. Jag kommer ifrån operakällarn... ingenting mera och ingenting mindre... det är tusan vad den där källarn blivit uppsnyggad... och så får man dricka där ett nytt öl som kallas för bocköl... har fru Walström nånsin smakt på bocköl?... Var snäll och ge mej morgonrocken.

Fru Walström. Jaså, herrn har varit på operakällarn.

Konjander *(tar av sig fracken och påtager nattrocken)*. Jo men är det så, frua lilla... det är ett skönt ställe... om det är aldrig så tomt däruppe i teatersalongen, så är det ändå alltid fullt hus därnere på operakällaren... där får man veta, hur pjäsen gått, hur aktörerna spelat och om de ha gastat mycket på amfiteatern och raderna... det finns inga så skickliga recensenter i hela Stockholm som kyparna på operakällarn... också är operakällarn en riktig sparbank isynnerhet för aktörerna, ty vad de förtjäna däruppe, lägga de ner därnere, och vad man lagt ner där, ligger i ro, det är säkert det... ro hit med mina tofflor, frua lilla.

Fru Walström. Men att komma så sent hem!

Konjander. Nå, vem angår det då?... Vem har rättighet att säga någonting åt mig?... Jag är fri som en extra kammarskrivare... ensam som obelisken... ogift som turken... se, det kallar jag för lycka det.

Fru Walström. Men nog vore det bättre, om herrn gick åstad och gifte sej som annat hederligt folk.

Konjander. Nej, tack ska hon ha, fru Walström... så tokig blir jag väl aldrig.

Fru Walström. Jag tycker ändå, att en god och förståndig hustru... inte för ung, utan så där mitt emellan...

Konjander. Jag tror vi dröjer med den saken.

Fru Walström. Och små vackra barn.

Konjander. Allt bättre och bättre... de äro rätt söta på långt håll och hos andra, ja... men hemma hos sig... nehej... ungarna skrika, hustrun skriker också... smörgåsar här och där... fläckar på stolar och soffor... det kallas för äkta sällhet det... Man kommer hem om aftonen litet upprymd, som jag nu är till exempel... vipps kommer mamma emot en med den sista lilla på armen, och då ska pappa ta emot den... medan hon klär av den äldre... och så klippa de sönder mina kortlekar, bygga hus av mina svavelstickor och lägga min peruk på till tak... det är äkta sällhet, och så få de mässlingen... apropå, har frun haft mässlingen än?

Fru Walström. Nej, det har jag visst inte haft.

Konjander. Skaffa sej den genast då... det är modernt och förnämt att ha mässlingen, ska jag säga henne... det är väl bäddat åt mej, kan jag tro?

Fru Walström. Ja, herre men bli inte ond för det jag...

Konjander. Låt bli då att tala om giftas ifrån morgon till kväll... bli hon, som jag, ungkarl, det gör hon bäst uti... god natt, herr Bällin!... God natt, fru Walström!... Dröm om mej alltförväl... om jag kan tjäna henne med så litet, så. *(Går emot sin dörr.)*

Fru Walström *(avsides)*. Det gamla odjuret!

Bällin *(tänder sitt ljus och följer Konjander)*. Herr Konjander?

Konjander *(spritter till)*. Vad är det om?

Bällin *(sakta och mystiskt)*. Ni har väl inte händelsevis ett par pistoler att låna mej?

Konjander *(förfärad)*. Pisto...

Bällin *(sakta)*. Bliv inte så förskräckt för det.

Konjander. Nej... jag har inga vapen alls... men vad ska ni med dem att göra?

Bällin. Jo... jag ämnar öva mej i målskjutning.

Konjander. Jaså... inte annat... gör sej då en liten rovbössa... det gör samma nytta... tala vackert vid fru Walström, så får herrn sej nog en liten rova... god natt och sov som ni har börjat!

Fru Walström. God natt, kära herre! *(Bägge gå.)*

Bällin. God natt!

Konjander *(låser dörren)*. Se så, nu är allt väl stängt... *(Går till kakelugnen.)* Det är väl ingen fara för elden heller, vill jag tro... god natt då med dej, min kära Konjander!... Jag tror du är litet mosig i natt, min gubbe lilla... men det gör ingenting... bara du aktar dej för att få röd näsa... gör heller ingenting... om min näsa är gredelin eller svart, så angår det ingen... sov sött, bror Konjander... det önskar din bäste vän. *(Går in i sitt rum gnolande. Scenen är ett ögonblick tom; man hör Konjander gnola. Dörren på skåpet i fonden öppnas varsamt. Charlott utkommer därifrån och ser sig försiktigt omkring.)*

Tredje scenen.

CHARLOTT *(ensam)*.

Ack, min Gud! Aldrig mer åtar jag mig dylika kommissioner... jag har knappt en droppe blod kvar i mina ådror... Det var inte nog med att jag måste smyga mig in under det hushållerskan sov... jag blir kanske innestängd... Gud, om någon överraskade mig! *(Smyger sig sakta till dörren.)*

Konjander *(utstöter ett skrik)*. Ah!

(Charlott, förskräckt, skyndar in i skåpet och stänger till dörren.)

Fjärde scenen.

KONJANDER *(inkommer brådstörtande på scenen, darrar och kan knappt tala. Han håller det brinnande ljuset i hand.)*

Ett... ett... *(Ropar med kvävd stämma.)* Fru Walström... Nej! Det är inte möjligt... jag måtte ha drömt ... och jag hade likväl ögonen öppna... jag såg helt tydligt... jag till och med hörde... *(Går mot dörren och ropar.)* Fru Wal... och jag, som gick i mitt lugn och gnolade och anade intet, att helt nära mig låg... *(Skriker.)* Fru Walström!... Och jag tänkte helt beskedligt krypa till kojs... då jag får höra ett jamande läte... fy tusan, är en katt insläppt, tänkte jag... det finns inga djur som jag hatar så mycket som kattor... jag såg åt under sängen... nej... där fanns ingen katt... just då jag satte foten på sängbrädet, började det jama igen... då blev jag rädd... emellertid så lyste jag dit med ljuset... och vad får jag se i min säng?... Jo, på mitt splitter nya täcke ligger... *(Ropar.)* Fru Walström!

Femte scenen.

KONJANDER. FRU WALSTRÖM *(i nattröja och nattmössa).*

Fru Walström *(kommer inspringande).* Vad står på?... Vad är det?... Sitter elden i knutarna?

Konjander *(rusar emot henne).* Svara, människa!... Bekänn!

Fru Walström. Slit då inte sönder mina kläder!

Konjander. Vad har hon gjort?... Hur har hon understått sig...

Fru Walström *(avsides).* Ack, min Gud! Han har upptäckt!

Konjander. Bekänn!... Bekänn bara...

Fru Walström *(darrande)*. Släpp tröjan, kära herre, så ska jag säga allt... Jo... det är så att jag mådde litet illa och då tog jag mig litet maderavin... men jag försäkrar att det var bara två små glas...

Konjander. Jaså... hon dricker ur mitt maderavin också! *(Skrikande.)* Men det var inte det jag ville veta.

Fru Walström. Ja, då vet jag inte.

Konjander *(utbrister)*. Har hon inte reda på barnet kanske?

Fru Walström. Barnet? Vilket barn?

Konjander *(går till sin kammardörr)*. Som hon lagt där på mitt splitter nya täcke.

Fru Walström. Nej, sannerligen för Gud, herre, jag det gjort!

Konjander *(nyper henne)*. Vill hon tillstå sanningen, människa?... Annars ansvarar jag inte för vad jag kommer att göra.

Fru Walström *(skriker)*. Aj... Aj!... Släpp mig, herre!... Hjälp!

Sjätte scenen.

DE FÖRRA. BÄLLIN *(klädd i nattrock och tofflor, med en mängd papper i handen)*.

Bällin. Vad är här för ett fasligt väsen?

Konjander *(släpper fru Walström och rusar p Bällin)*. Jaså... det är ni kanske...

Bällin *(tappar papperen)*. Så där ja... nu äro alla mina papper i oordning igen.

Konjander. Då jag nyss kom hem, var ni här... inne i mitt rum... och de där pistolerna ni talte om, jaha ... det är ni! Ni är det!

Bällin. Jag?

Konjander. Ja... ni har lagt på mitt splitter nya täcke...

Bällin. Vad för slag?

Konjander. Barnet, vet jag!

Bällin *(stirar först förvånad på Konjander, men utbrister därefter i ett gapskratt)*. Ha, ha, ha!

Fru Walström. Kors bevars, det måste man se på. *(Går in i rummet.)*

Konjander *(följer henne)*. Ja, bär ut det igen, hon... det råder jag henne till.

Bällin *(samlar ihop sina papper)*. Men vad vill det här egentligen säga?... Där satt jag i mitt rum och lade i ordning mina papper, då på en gång...

Konjander *(går honom på livet)*. Hör ni då inte?... Där inne på min säng... på mitt splitter nya täcke — *(för sig)* ett så vackert och ömtåligt sidentäcke.

Bällin. Det är då verkligen därinne...

Konjander. Ett barn, ja... *(Mildare.)* Ett litet sött kräk... visserligen... det sträckte sina små armar mot mig... *(arg)* sådan satbyting!

Fru Walström *(kommer ut)*. Herregud! Ett så rart barn... ja det är riktigt ett präktigt barn.

Konjander. Angår det mig, det... Har jag med det att göra, jag?... Vill jag behålla det kanske?... Nej, ta det in i sitt rum, fru Walström... jag skänker henne ungen... håll till godo.

Fru Walström. Å, Gud bevare mig!

Konjander *(vänd till Bällin)*. Eller kanske ni... ni är målare och behöver vackra modeller... Vill ni ta barnet... nåväl, håll till godo, hjärtans vän, håll till godo.

Bällin. Nej, jag tackar ...

Fru Valström. Men, herre...

Konjander. Men... men... men hur fan har det kommit in i mitt sovrum? Min dörr var stängd... luckorna för fönstren va skruvade, alla spjäll igenslagna .. barnets far måtte vara en slipad skälm... så vida det inte är modern som så där illmarigt svingat hit barnet... *(med utbrott)* modern... ja, det är ni, fru Walström.

Fru Walström *(gråtande)*. Att herrn ska kunna tro så illa om mig. *(Bällin skrattar. Det knackar. Alla se förvånade på varann.)*

Konjander *(öppnar fonddörren)*. Stig in!

Sjunde scenen.

DE FÖRRA. SKÖTERSKAN.

Sköterskan *(i dörren)*. Bor herr Konjander här?

Konjander *(livligt)*. Herregud!... Skulle det kunna vara modern?... *(Drar sköterskan avsides.)* Hör på, min goda madam... jag förlåter henne... fast hon varit nog djärv att lägga det i min sängkammare, på mitt splitter nya täcke.

Sköterskan *(som ej fattar meningen)*. Är det herr Konjander?

Konjander. Ja, jag är Konjander... ni kommer hit för att ta igen det, inte så?

Sköterskan. Vad för slag?

Konjander. Vasa? Vad för slag?... Det som hon burit hit, förstås...

Fru Walström. Men, kära herre...

Bällin. Hör då för all del först efter vad människan vill.

Sköterskan *(alldeles förbryllad)*. Jo... det var ett ungt fruntimmer, som kom till mig för en timme sen vid pass... och sade att herrn behövde mig...

Konjander. Jag?

Sköterskan. Ja... för ser herrn... jag är van att hantera små kräk, jag... men ursäkta mig, om jag tagit fel. *(Vill gå.)*

Konjander *(kvarhåller henne)*. Vad? Ni sköter små barn...

Sköterskan. Jaa... jag är hustru åt svarvaren här på gatan och har själv haft elva barn, utom sex, sju

stycken annat folks, som jag haft i min vård... och om herrn behöver mej, så...

Konjander. Drag för tusan...

Sköterskan. Då har man gjort spektakel med mej... ursäkta... God natt då, kära herre...

Konjander. Nej, vänta... Vart tar hon vägen?

Sköterskan. Vad vill herrn då?

Konjander. Hon finner väl, att jag inte kan förstå mej på, hur sådana der späda varelser ska hanteras...

Fru Walström. Nå, kom då, kära madam... och se på den lilla. *(Går in i rummet.)*

Sköterskan *(följer henne)*. Jaså, det är här inne.

Konjander. Så där, ja... vacker tillökning i hushållet.

Bällin. Någon som tänkt: Herr Konjander är gammal ungkarl och utan familj; han kan gärna åtaga sig en värnlös varelse — har säkert spelat er det här sprattet.

Konjander. Ja, men det är oförskämt både tänkt och gjort...

Bällin. Men besinna.. bästa herre... ni utövar ju ett barmhärtighetsverk.

Konjander *(ursinnig)*. Gå och lägg sej, herre!

Bällin *(skrattande)*. Ja... det var just det jag ämnade göra... God natt, granne! Lycka till! Lycka till! Ha, ha, ha. *(Går.)*

Åttonde scenen.

KONJANDER. FRU WALSTRÖM.

Konjander. Ja, skratta du, din fördömda kluddare... det är ju förskräckligt det här!

Fru Walström *(utkommer förtjust)*. Ack, herregud! Ett sådant sött barn... jag riktigt gratulerar herrn.

Konjander. Gratulera... till vad?... *(Ropar i dörren.)* Hör på därinne... tag bort barnet från täcket

och lägg det på en stol eller bord... det är lika mycket var.

Fru Walström. Det gråter, herre!

Konjander. Kan jag hjälpa det, jag?... Låt det gråta... det rör mig inte!... *(Utåt med mildhet.)* Kära madam, trösta det stackars kräket!

Fru Walström. Nå, se det låter höra sig.

Konjander *(tvärt, går emot henne).* Vad är det som låter höra sig?... Kanske att hon ser efter dörrarna så bra, att små barn kunna smyga sig in här utan att någon människa märker det.

Fru Walström *(i dörren.)* Se, hur den lilla gossen sträcker sina små armar mot herrn...

Konjander *(tvärt).* Dra för tusan! *(Tittar in.)* Ja, ta mej fan, gör han inte så... stackars liten... *(Framkommer på scenen.)* Hör på, min goda fru, efter det lilla kräket nu en gång är här, så inte kan jag kasta det på gatan... men förbanna mej ska jag inte ha reda på barnets familj... var kommer det ifrån?... Se så, fru Walström... hjälp mej... låt oss söka tillsammans... låt oss tänka efter, om ingen i huset... Vem bor en trappa upp?

Fru Walström. Å, kära herre... det är ju den där gamla änkefrun, den där läserskan, som herrn ju vet...

Konjander. Den där läserskan... vem vet så noga... de där skenheliga damerna äro alltid de värsta... Än två trappor upp då?

Fru Walström. Professorn!... Den där lärda herrn!

Konjander. Nej, bevars... har ingen fara... så försmädligt... och inte ett enda märke, som man kan känna igen det på... inte en brevlapp en gång...

Fru Walström. Nej... jo... det var sant, ett visitkort... men det begriper jag inte var jag gjort av.

Konjander. Sök efter det genast! *(Halvhögt med många grimaser inåt.)* Nej, för fan, inte på täcket! *(Till fru Walström.)* Se så, skynda sej nu och sök reda på kortet.

Fru Walström. Ja, herre. *(Går.)*

Nionde scenen.

KONJANDER. SKÖTERSKAN.

Konjander. Kanske jag av det kortet kan få någon ledning... *(Sätter sig i en länstol och försöker sova.)*

Sköterskan *(utkommer på tå och skjuter sakta till dörren)*. Så ja... nu sover han... *(Närmar sig Konjander och höjer rösten.)* Herre min skapare... en sån Guds ängel till gosse... jag riktigt gratulerar herrn...

Konjander. Är hon galen?

Sköterskan. Vad han är lik sin pappa...

Konjander *(springer upp)*. Det är mycket möjligt, det... men jag har inte den äran att vara hans pappa... Nå, vad ska hon ha för hon sköter honom nu då?

Sköterskan *(med brådska)*. Tio riksdaler banko i månaden; det är vanligt det, herre.

Konjander. Tio banko?... Och vem ska betala dem?

Sköterskan. Herrn naturligtvis.

Konjander. Jag?... Tio banko för ett barn som inte är mitt... jo, hon är god, hon... Tio banko? Det får jag ju sextio stora toddar för! Kan det inte få gå för tio riksgälds?

Sköterskan. Åjo, men då blir skötseln därefter .... men inte tränger jag mig på herrn. *(Vill gå.)*

Konjander. Vänta lite... det var också fan till människa att ta vid sej... Nå, hon ska få tio banko då... Men om hon inte vårdar det, om hon inte är öm emot den

stackars varelsen *(fattar uti sköterskan och skakar henne)*, så... så... *(Släpper henne och kastar sig på en stol.)* Kors, en så fatal historia!... *(Sköterskan niger och går.)*

Tionde scenen.

KONJANDER. FRU WALSTRÖM.

Konjander *(springer upp emot fru Walström)*. Nå... var är kortet?

Fru Walström. Det är borta... jag har säkert tappat det...

Konjander. Bravo!... Hon är kostlig... var har hon tappat det?... I trapporna... i farstun... inne i rummet kanske? *(Blir varse ett kort på golvet.)* Ah! ... Se där har jag det.

Fru Walström *(finner kortet i barmen)*. Ah! Se här är det.

Konjander *(tar upp kortet)*. Har man sett maken till slams!

Fru Walström. Är det slams det, när jag gömmer det så väl? *(Lemnar Konjander sitt kort.)*

Konjander. Vad nu då... här är ju två visitkort... tag hit! *(Läser.)* »Kontraktsprosten Piperén ifrån Småland.» *(Kastar bort det.)* Ah! Så dumt, Piperén, min gamla vän... han är visst inte den far jag söker... låt se det andra. *(Läser.)* »Jag dör av otålighet, innan jag får någon underrättelse»... *(De se på varann.)*

Fru Walström. Det är skrivet med blyertspenna.

Konjander. »Jag dör av otålighet, innan jag får någon underrättelse»...

Fru Walström. Om barnet?

Konjander. Ja, det är klart det... kortet har legat i barnets kläder...

Fru Walström *(djupsinnigt)*. Och fallit ur... ja...

Konjander. Hon är förbålt snusförnuftig, hon... Var i herrans namn hade hon ögonen, när de kunde gå med barnungen härigenom utan att hon märkte det!... *(Livligt.)* Men det måtte väl finnas något namn på kortet... jo... se här står *(närmar sig ljuset och försöker läsa)* »Katt»... det var fan så fint skrivet... »Katt»...

Fru Walström. Katt...

Konjander. Katt...

Fru Walström. Katt... Katt...

Konjander. Låt mej då vara i fred... hon ser ju att jag anstränger mej allt vad jag förmår. Katt... Katt... Kattong... ja, så står där.

Fru Walström. Kattong?

Konjander. Kattong ja... men adressen... nej, det är omöjligt att se den.

Fru Walström *(tänker efter)*. Kattong... en Kattong bor på vår gata.

Konjander. Jaså?... Ge mej min hatt... det börjar redan dagas... jo, det var en hygglig natt det här ... På vår gata, sa hon... Men husnummern då?... Husnummern?

Fru Walström *(bär fram hatten)*. Han är grosshandlare... eller mäklare... jag minns inte så noga.

Konjander. Nummern vill jag veta!

Fru Walström. Det vet jag inte... men på höger hand är det... ungefär mitt på gatan.

Konjander. På höger hand? Mitt på gatan? Det var bra... Ge mej mitt paraply!... Är han ungkarl?

Fru Walström *(bär fram paraplyet)*. Ja, herre ... så vida han inte är gift.

Konjander. Ja... det är detsamma. *(Ämnar gå ut i nattrock, men hejdar sig.)* Varför säger hon inte till, att jag har nattrocken på mej?... Ge mej min frack! *(Fru Walström går in i rummet. Konjander tittar in i*

rummet upprörd.) Den lilla ängeln ... han tycks säga åt mej: gå, söta gubbe, och sök upp min pappa ... Ja. okände yngling ... jag ska ha reda på honom ... lita på det.

Fru Walström *(återkommer)*. Här är fracken, herre.

Konjander *(påtager fracken och går häftigt fram och tillbaka)*. Jaså, herr Kattong ... Vi få se, om en grosshandlare ostraffat kan belasta en hederlig ungkarl med presenter som han inte vill ha ... Men jag ska stämma honom, jag ... och modern med ... farväl, fru Walström ... se väl efter den lilla till dess sköterskan kommer!

Fru Walström. Ja, lita på mej, herre. *(Konjander går ut och fru Walström går in till barnet.)*

Elfte scenen.

CHARLOTT.

Charlott *(framkommer ur skåpet, med låg röst)*. Ett visitkort? ... Hur är det möjligt? ... Ah! Vad frågar jag dessutom efter det ... Arma barn! ... Jag har lyckats ... det skall lugna modern ... och nu fort härifrån. *(Går några steg mot dörren.)*

Konjander *(öppnar hastigt dörren)*. Fru Walström!

Charlott. Ack, min Gud! *(Gömmer sig bakom dörren, som Konjander håller öppen.)*

Fru Walström *(sticker ut huvudet genom sidodörren)*. Vad är det?

Konjander *(i dörren)*. Akta täcket! *(Försvinner ett ögonblick, men synes ånyo.)* Stäng väl till alla dörrar, så att jag inte har mig på halsen en unge till, när jag kommer hem. *(Slår igen dörren.)*

ANDRA AKTEN.

Hos Kattong. En mindre salong med fond- och sidodörrar.

Första scenen.

KATTONG. AMANDA. BETJÄNTEN. *(Vid ridåns uppgång dricka herrn och frun kaffe. Betjänten passar upp.)*

Kattong. Vad fattas dig, min vän? ... Du dricker inte.

Amanda. Jo, visst dricker jag, söta du!

Kattong *(ögnar i ett brev, i det han mumlar för sig själv)*. Återigen nya äventyr ... nya skuldsättningar — den fördömda människan blir en spik i min likkista.

Amanda *(som följt hans blickar)*. Vad går åt dig? Vad menar du med den fördömda människan?

Kattong *(småleende)*. Vad? ... Vad sade du?

Amanda. Du dricker ju heller inte ...

Kattong. Jag? ... Jo, visst gör jag det, min vän ...

Amanda. Du läser den där biljetten med så oroliga blickar ...

Kattong. Är du svartsjuk, din lilla toka?

Amanda *(stiger upp och kastar ängsliga blickar åt dörren; avsides)*. Min oro tilltager för vart ögonblick ... om han själf burit händer på sig! ... Så hotade han i går, den olyckliga!

Kattong. Varför ser du så åt dörren? ... Aha, det var sant, det ... du väntar säkert på den där målarn igen ... vet du, min lilla gumma, jag tycker att den där porträtteringen räcker alltför länge.

Amanda. Du har ju själv beställt porträttet, min vän.

Kattong. Men inte att det skulle hållas på därmed ett helt år.

Amanda. Börjar du återigen plåga mig med din svartsjuka?

Betjänten. Jag glömde tala om, att en gammal herre varit här och ringt på porten två gånger i dag mycket tidigt... han ville nödvändigt tala med herrn... och när jag andra gången svarade honom att herrskapet inte var uppstiget, blev han ond och hötte åt mig med sitt paraply. *(Det ringer.)* Nu är han säkert här igen.

Alenberg *(utom scenen)*. Jag har inte tid att vänta... jag måste genast tala med herrskapet!

Kattong *(livligt)*. Vad är det?... Var det inte Alenbergs röst?

Andra scenen.

DE FÖRRA. ALENBERG.

Alenberg *(inskyndande)*. Ödmjukaste tjänare, mitt herrskap!

Kattong *(fattar hans hand)*. Nå, tusenfalt välkommen åter, min vän... välkommen från de dödas rike!

Amanda. Vi trodde er vara död... på fem månader ingen enda underrättelse från er!

Alenberg. Jag har hela tiden legat illa sjuk i Lyon... rakt omöjligt att kunna skriva eller få någon annan att göra det i mitt ställe... men, i Guds namn, vart har min stackars hustru flyttat?... På gamla stället, dit jag genast for, vet ingen det?...

Amanda. Frun har flyttat till Regeringsgatan, men husnummern minns jag inte, och på tre månader ha vi inte hört det minsta från henne.

Alenberg. Jag förtäres av en dödande ångest... jag skyndade hem till min morbror, men han var redan utgången.

Kattong. Han ska ju vara rik, den där krabaten... om han ville dö, så fick ni ärva honom.

Alenberg. Ärva honom?... Husfolket berättar, att han i natt fått sig en arvinge i rakt nedstigande led. Vad frågar jag efter ärva, allenast jag får återse min stackars hustru, som jag inte sett på åtta månaders tid!... Det var den gruvligaste tid jag upplevat! Förlåt, mitt herrskap, men jag måste genast...

Kattong. Men vi skulle väl språka om affärerna.

Alenberg. I eftermiddag, ja, men först måste jag hem. *(Sakta till Kattong.)* Hur mår Oskar, grosshandlarns son?

Kattong *(sakta)*. Tst!... Mjn hustru...

Alenberg *(ännu saktare)*. Har grosshandlarn ännu inte sagt henne, att före herrskapets giftermål...

Kattong. Nej, och det är för den husliga fridens skull. Oskar är nu sergeant vid livgardet till häst.

Alenberg. Bravo!

Kattong. Bravo, ja... men han har blivit en vindböjtel... han spelar, dricker och gör mig tusen förargelser... han ruinerar mig... nyss fick jag ett brev med nya påminnelser om pengar... ni är hans vän... säg honom att jag tar min hand från honom, om han inte... tst, min hustru. *(Högt.)* Välkommen till middagen... jag glömmer alldeles min korrespondens. *(Går till bordet och läser sina brev.)*

Alenberg. Mjuka tjänare, mitt herrskap. *(Vill gå.)*

Amanda *(håller kvar honom)*. Ett ord, herr Alenberg!

Alenberg. Jag ber om förlåtelse, men...

Amanda *(sakta)*. Ni känner ju herr Bällin?

Alenberg. Artisten Bällin, ja... han som målade fruns porträtt.

Amanda. Han håller på med det än.

Alenberg *(förvånad)*. Ett helt år? *(Kastar en blick på Kattong.)* Nå?

Amanda. Skynda för all del till honom... jag fruktar att någon ryslig olycka hänt honom... låt mig för all del genast veta... tst, min man...

Alenberg. Jag förstår... *(Avsides.)* Var och en har sin hemlighet... den ena en son, den andra en tillbedjare... Liksom jag inte hade annat att tänka på. *(Högt.)* Jag har den äran att rekommendera mig. *(Skyndar ut.)*

Tredje scenen.

DE FÖRRA *utom* ALENBERG.

Kattong *(avsides)*. Fick jag inte tag i det där brevet igen!... Man får dyrt plikta för sina ungdomssynder... det är mitt eget fel... jag har varit för svag mot honom...

Amanda *(avsides)*. Ja, intet tvivel! Han har dödat sig... och det för min skull!

Kattong *(högt)*. Nå?

Amanda *(likaledes)*. Nå?

Kattong. Kors, vad vår målare dröjer länge i dag!... I dag skulle han väl börja med halsen... Jag undrar om det drar lika länge ut med den som med ögonen och munnen?

Amanda. Du är särdeles älskvärd i dag... det där brevet, som du är så rädd om, måtte innehålla en hel hop intressanta saker...

Fjärde scenen.

DE FÖRRA. KONJANDER.

Konjander *(knuffar i dörren undan betjänten och springer in)*. Nej, den här gången ska ni inte hindra mej från att slippa in *(Svänger med paraplyet.)* Jag råder ingen att komma mej på livet!... *(Häftigt till Kattong.)* Är herrn grosshandlar Kattong?

Kattong. Ja, det är det... Vad vill herrn... vem är herrn?

Konjander *(avsides)*. Han förstår mig inte! *(Högt.)* Mitt namn är Konjander... jag bor här bredvid i huset nummer 27...

Amanda *(avsides)*. O, himmel!... I samma hus som Bällin!

Kattong. Med vad rätt tränger ni våldsamt in i mitt hus?

Konjander *(avsides)*. Han förstår mig inte... skulle det kanske inte vara han?... Jag måste göra ännu ett försök. *(Sakta.)* Jag ska hälsa från er son...

Kattong *(avsides)*. Ack, min Gud!

Konjander. Jag kommer för att...

Kattong *(livligt, sakta)*. Tyst!

Konjander *(avsides)*. Jo... det är han... jag visste väl, jag... Precis samma näsa... något längre kanhända... *(Sätter bort sitt paraply.)*

Kattong *(ytterst förlägen och sakta till Amanda)*. Lämna oss, min gumma... jag har några ord att säga den där herrn...

Amanda. Ja, min vän... *(Avsides.)* Nummer 27... samma hus som Bällin bor i... *(Går in till sig.)*

Konjander *(avsides)*. Nu har jag dig, din klippare!

Femte scenen.

DE FÖRRA *utom* AMANDA.

Konjander *(sätter sig, under det Kattong försiktigt stänger dörren, varigenom Amanda gått ut)*. Nå, min herre...

Kattong *(stänger även den motsatta dörren)*. Tyst! För Guds skull, tala sakta!

Konjander. Ja, gärna för mig!... Var så god och sitt ner och genera sej inte...

Kattong *(sätter sig förargad)*. Jag tackar på det förbindligaste!

Konjander *(torkar av sig svetten)*. Jag har inte fått en blund i mina ögon på hela natten, ska jag säga... och sen har jag sprungit fram och tillbaka på morgonkvisten... jag har varit här två gånger förut i dag.

Kattong *(sätter sig bredvid honom)*. För att tala med mej om den vanartige...

Konjander *(förvånad)*. Vanartige!... Det är väl tidigt, det... *(Höjer rösten.)* Ja, herre... ni har en son... och ni vill att jag...

Kattong *(förskräckt)*. Tyst då... skrik inte så...

Konjander. Jo, herre... jag ska skrika... *(Rörelse av Kattong.)* Nej... jag ska inte skrika... jag förstår... det är för fruns skull... begriper... *(Kattong gör ett jakande tecken.)* Jag gratulerar... Herrn har en rätt söt hustru... om jag nånsin skulle gifta mej, skulle min hustru se så ut.

Kattong *(otålig)*. Men för fan, herre...

Konjander *(mycket sakta)*. Ja... ja... jag förstår... hon vet inte av gossen... det är ni... det är inte hon som... men det kunde ju också vara möjligt att det vore hon och inte ni... det händer fasligt lätt... för er är det emellertid nu bra som det är.

Kattong *(avsides)*. Vad i Herrans namn pratar han? *(Högt.)* Till saken, herre!

Konjander. Till saken, ja... ni har mycket rätt... Efter ni nu ville bli av med den där gossen.

Kattong. Jag har skaffat honom en god plats...

Konjander *(bockar sig)*. Hos mig, ja... tackar för preferencen... men om min herre tror, att jag månatligen ska ligga i förskott...

Kattong. Skrik då inte så, herre!

Konjander. Nej, herre... jag ska inte skrika... jag vill visst inte ställa till skandal... saken blir helt och hållet oss emellan.

Kattong *(fattar hans hand)*. Och ni kan räkna på min tacksamhet. *(Avsides.)* Säkert en procentare igen.

Konjander. Min önskan är bara att ni tar honom till er.

Kattong. Herre! Vad tänker ni på?

Konjander. Ja, förstå mig rätt... inte hem hit... Herregud, gossen måtte väl ha en mor, som han kan få komma till.

Kattong *(sorgset)*. Hon är död.

Konjander *(rörd)*. Jaså, hon är död. *(Trycker Kattongs hand.)* Jag anade det, herre... jag anade det... stackars liten... det fäster mig ännu mera vid honom.

Kattong *(rörd)*. Tack, herre... tack!

Konjander *(i en annan ton)*. Men ni lever, herre... ni tycks till och med vara i goda omständigheter... och ni bör väl då dra försorg om honom.

Kattong. Men, herre... jag kan tröttna en gång jag också.

Konjander *(förargad)*. Jaså... men jag ska inte tröttna, jag!

Kattong *(förskräckt)*. Tyst, för Guds skull... Om ni låter mig veta hans skuld, så ska jag betala den tillika med måttlig ränta.

Konjander *(stolt)*. Jag begär ingen ränta... jag vill bara ha igen vad jag själv givit ut.

Kattong. Jag får dyrt betala ett felsteg... Om hustru min visste det ringaste, så skulle hon tro att jag ruinerade mig för hans skull.

Konjander. Ånej!... Det är inte möjligt.

Kattong. Inte möjligt... ni vet ju att han har skuld över öronen.

Konjander *(förvånad)*. Över öronen! Det var en tusan att vara tidigt utbildad!... Har han skuld över öronen?

Kattong. Det vet herrn säkert lika så väl som jag.

Konjander *(stiger hastigt upp)*. Och honom skickar ni till mig?

Kattong *(stiger även upp)*. Säg er fordran nu bara, så ska ni få likvid.

Konjander. Ja, den är inte stor... En månads förskott har jag betalt sköterskan... det vill jag ha igen... och sen får ni göra opp med henne bäst ni gitter.

Kattong. Sköterskan? Behöver en lång hästgardist någon sköterska?

Konjander *(utbrister)*. Vad för slag?... Pratar ni om en lång hästgardist?

Kattong. Vasa? — Är det inte Oskar Segerkvist ni menar?

Konjander. Det känner inte fan någon Oskar Segerkvist!

Kattong *(rasande)*. Och ni kommer för att locka ur mig en hemlighet, som jag inte en gång velat anförtro åt min egen skugga... Vem är ni, herre?... Med vad rättighet kommer ni hit?

Konjander. Jaså, min herre talar ur den ton... lyckligtvis har jag ert eget visitkort med mig *(lämnar honom kortet)*, läs... tror ni jag låter huttla med mig, herre!

Kattong *(stampar med foten)*. Vad attan tusan vill det här säga?

Sjätte scenen.

DE FÖRRA. AMANDA.

Amanda *(förskräckt)*. Ack, min Gud, vad är här för uppträde?

Konjander *(till Kattong)*. Jo, se där har ni nu för ert krångels skull.

Kattong. Det är ingenting, min vän, alldeles ingenting... *(Betraktar kortet.)* Nåja... det här är mitt visitkort... än sen då?

Konjander. Var så god och vänd om det och läs vad der står.

Kattong *(läser)*. »Jag dör av otålighet innan jag får någon underrättelse...»

Amanda. O, himmel!

Kattong. Jag känner igen den här stilen...

Konjander. Nå? *(Amanda vill gå.)*

Kattong *(håller henne kvar)*. Amanda... Stanna kvar. *(Fixerar Konjander.)*

Konjander *(avsides)*. Vad ska det här bli av?

Kattong *(fattar honom i armen)*. Var har ni hittat det här kortet?

Konjander. På golvet.

Kattong. Var?

Konjander. Hos mig.

Kattong. När?... Säg sanningen, herre!

Konjander *(avsides)*. Herr grosshandlarn slår sig på domarekallet, tror jag. *(Amanda ger honom ett tecken.)* Ah!

Kattong *(vänder sig till henne)*. Vad var det?

Amanda *(helt lugnt)*. Jag vet inte vad det kommer åt dig i dag, min vän!

Kattong. Jaså... *(Visar henne kortet.)* Säg mig... känner du den här stilen?... Den är din, skulle jag tro?

Konjander. Fruns stil... Å fanken!

Amanda *(lugnt)*. Min stil... Det kan väl finnas flera lika stilar?

Kattong. Jaså... du tror det.

Amanda *(utbrister i skratt)*. Ha, ha, ha! *(Kattong visar bestörtning.)*

Konjander. Ha, ha, ha! *(Avsides.)* Vad skrattar hon åt?

Amanda *(pekar på kortet)*. Se här... se på var bokstav för sig... finns väl den ringaste likhet med min stil? *(Skrattande.)* Är det därför du såg så bister ut?

Kattong *(förvirrad)*. Nej... nej... men saken är den att herrn här... *(Vred.)* Vad är det egentligen ni vill mig, herre?

Konjander *(utbrister)*. Är det inte herrns visit kort?

Kattong *(till Amanda)*. Jo... det är verkligen mitt.

Amanda. Den herrn är tokig... och du med. *(Hon river sönder kortet och kastar bitarna på golvet.)*

Konjander *(livligt)*. Vad gör hon?... Mitt kort! *(Plockar upp bitarna.)*

Kattong. Ja, jag skulle tro, att den där gamla pratmakaren inte har alla sinnen i behåll.

Sjunde scenen.

DE FÖRRA. CHARLOTT *(inkommer hastigt, liksom hon vore förföljd)*.

Charlott *(avsides)*. Ack, min Gud, man är mig i hälarna!

Amanda. Mamsell Charlott!... Vad fattas er?

Charlott. Ingenting... ingenting... jag bara sprang för hårt uppför trappan, så att jag blev litet andfådd.

Konjander *(söker lägga ihop lapparna)*. Nej... det är omöjligt.

Charlott *(blir honom varse)*. Herr Konjander!... Ack, min Gud!

Kattong *(hälsar på henne)*. Mjuka tjänare! *(Avsides.)* Jag tycker mig ha sett den där damen förut.

Amanda *(fixerar Konjander)*. Kom in till mej, mamsell... jag ämnade just skicka efter er... jag har mycket med arbete åt er.

Charlott *(avsides)*. Varför är han här?... Skulle han misstänka...

Kattong *(sakta till Konjander)*. Passa på, herre, medan dörren är öppen... annars torde det hända, att ni kommer ut en annan väg.

Konjander. Jag förstår piken... jag ska bara ta mitt paraply.

Amanda *(till Charlott)*. Stig in, mamsell! *(Kattong tager sina brev från bordet, varefter han går in till sig, efter att ha gjort en betydelsefull gest åt Konjander. Amanda stannar i dörren, ger tecken åt Charlott, som med ångest ser efter Konjander, att gå förut. Under tiden bereder Konjander sig till att gå.)*

Åttonde scenen.

AMANDA. KONJANDER.

Konjander. Hästgardist, sa han... det kan inte vara han som är far till gossen då..., ty gossen är alldeles för liten att vara dragon... men var lugn, du lilla stackare... jag har lovat skaffa reda på din far... och jag ska hålla ord. *(Sätter hatten på huvudet och ämnar gå, men mötes av Amanda.)*

Amanda *(halvhögt)*. Min herre!

Konjander *(studsar)*. Vad behagas?

Amanda. Tala sakta!

Konjander *(sänker rösten)*. Vad är det frågan om?

Amanda. Jag begrep genast allt, då ni sa husnummern...

Konjander. Va sa?

Amanda. Tala... det är jag...

Konjander. Å!

Amanda. Det var verkligen min stil.

Konjander. På visitkortet?

Amanda. Jag stack det i hans hand... då jag i går afton tog avsked av honom.

Konjander *(hårdare)*. Å fan!

Amanda. Tst!

Konjander. Tst! *(Amanda går till Kattongs dörr och lyssnar. För sig.)* Det är hon... gott! *(Sätter ifrån sig paraplyet.)* Det kvittar mig lika... om jag får rätt på

modern eller fadern ... precis barnets ögon ... något äldre kanhända.

Amanda *(återkommer)*. Säg mig bara två ord... har ni sett honom?

Konjander. Måtte väl det ... efter han ligger hos mig ... på mitt splitter nya täcke. *(Suckar.)*

Amanda. O, himmel! Han är sårad!

Konjander. Sårad?... Det är inte under då att han skriker så förbannat.

Amanda. Han skriker!... O Gud, han är då farligt sårad ... den olycklige ... vad har han sagt åt er?

Konjander. Vad har han sagt?... Ingenting har han sagt ... han kan ju inte tala, vet jag.

Amanda *(tröstlös)*. Kan inte tala ... Ni bedrar mej ... ni vill dölja för mej den gräsliga sanningen ... han är död.

Konjander. Död?

Amanda *(som förut)*. Han har skjutit sej?

Konjander. Har han skjutit sej?... Det var en morsk unge!

Amanda. Och det för min skull ... var är han?... För mig till honom ... *(Bällin synes i fonden. Amanda uppger ett skri.)* Ah! *(Vacklar och faller avsvimmad i Konjanders armar.)*

Nionde scenen.

DE FÖRRA. BÄLLIN.

Bällin *(skyndar till henne)*. Vad har hänt!

Konjander *(avsides)*. Herr Bällin!

Bällin. För all del, lugna er, min fru ...

Amanda *(hämtar sig)*. Ni lever då ... ni är då inte död ...

Bällin. Nej, inte ännu ... men ... *(blir varse Konjander och studsar.)* Herr Konjander!

Amanda. Bli inte förskräckt... det är den hederliga människan, som lämnat mig underrättelse om er... han vet allt.

Bällin. Han?

Konjander *(avsides)*. Vet jag allt? *(Liksom fattad av en tanke.)* Ah! Nu har jag det... det är han... min egen granne...

Amanda *(till Konjander)*. Min herre!... Då ni nu känner vår hemlighet...

Konjander *(avsides)*. Ja... han är fadern och hon... *(Till Bällin, skrattande.)* Jaså, min gunstig herre, det var då ni som spelte mig det där sprattet? *(Till Amanda.)* Ja, min fru, han gick rakt in till mej och lade honom på min säng... och när jag började röra upp himmel och jord, så skrattade han mej mitt opp i ansiktet med den oskyldigaste min i världen... *(Betraktar Bällin.)* Det är för underligt, att jag inte gissade strax... *(avsides)* det är precis barnets haka... något bredare kanhända...

Bällin *(förvirrad)*. Vad säger han?

Amanda. Gå nu, min herre... gå, och räkna på min erkänsla.

Konjander. Min nådigaste! Jag begär ingenting, bara jag får igen vad jag redan lagt ut.

Bällin *(förvånad)*. Lagt ut?

Konjander. Ja... tio riksdaler banko... det är alltsammans, det *(Skrattande)*. Och dem höll jag på att ta av grosshandlarn.

Bällin *(alldeles förbluffad)*. Vad är det ni säger?

Amanda. Vad betyder det här?

Konjander. Förlåt, min nådiga, att jag i er närvaro talar om de där bagatellerna... för övrigt hoppas jag, att sköterskan skall vara er till nöjes.

Bällin. Ack, min Gud! Skulle han ha kunnat falla på den tanken att...

Amanda. Sköterska?... Åt vem?

Konjander. Åt barnet, vet jag.

Amanda. Vad säger ni?

Bällin. Är ni galen, människa!

Konjander *(fattar bådas händer)*. Tst, mitt herrskap... nog förstår jag, att allt det där ska vara oss emellan, varen lugna... er hemlighet är i goda händer... men hur fan har ni kunnat lura gubben... ha, ha, ha!... Tst! Om ni visste vad den lilla gossen liknar er bägge.

Amanda. Vilken gosse!

Bällin *(fattar våldsamt tag i Konjander)*. Hur fan har ni fallit på en sådan idé! *(Kattong synes i sin dörr.)*

Konjander *(höjer rösten)*. Släpp mig då... det är alldeles ingen idé som fallit på mig... ett barn finnes helt enkelt hos mig... och detta rår min herre om...

Tionde scenen.

DE FÖRRA. KATTONG.

Kattong. Vad för slag?

Amanda *(blir honom varse)*. Ah!

Bällin *(utan att se Kattong)*. Och ni vågar tro...

Konjander *(som förut)*. Eller också frun... det är säkert det...

Kattong. Min hustru...

Bällin. O, himmel!

Konjander. Mannen!... Aj, för tusan! *(Alla se orörligt på varandra.)*

Kattong. Hörde jag rätt?... Det där barnet, som herrn talte om, skulle stå i något förhållande till min hustru?

Amanda. Vilken ovärdig misstanke!

Bällin. Tillåt mig upplysa...

Kattong. Jag talar inte er till, herre. *(Till Konjander.)* Svara mig, herre!

Amanda. Ja, förklara er...

Kattong. Jag befaller det...

Amanda. Jag vill det...

Bällin. Och jag fordrar det.

Konjander *(förvirrad)*. Jaså... ni vill att jag ska förklara mej... alltför gärna då... ingenting är enklare...

De övriga *(ryckande i Konjanders frack)*. Nå... nå?

Konjander. Det var bara ett litet barn som... som... varken har far eller mor... som... som...

De övriga. Som?... Som?

Konjander. Och så var det ett... ett visitkort... som...

Kattong *(häftigt)*. Ja, jag minns... det där visitkortet som...

Amanda *(sakta och under många tecken till Konjander)*. Tst!...

Konjander *(till Amanda, under det han besvarar tecknen)*. Jaså...

Kattong. Hur var det med det där kortet?

Konjander. Och så var det herr Bällin... artisten Bällin som... som skulle skjuta sig för frun och...

Bällin *(sakta och under många tecken till Konjander)*. Tst...

Konjander *(till Bällin, besvarande tecknen)*. Jaså...

Kattong *(häftigt)*. Skulle han skjuta sig för frun...

Konjander. Och så var det en... hästgardist som heter Segerkvist som... en son till grosshandlarn som...

Kattong *(sakta till Konjander under många grimaser)*. Tst!...

Konjander *(till Kattong, besvarande grimaserna)*. Jaså...

Amanda *(häftigt)*. En son till min man?

Konjander *(slår sig för pannan)*. Förbanna mej jag vet var jag är hemma!... Jag kom hit för att... för att...

De övriga *(ivrigt)*. För att... för att...

Konjander. För att samråda om orsakerna till...

De övriga. Orsakerna till...

Konjander *(oroligt vridande sig åt alla sidor)*. Om orsakerna till... till *(skrikande)* till de höga brödpriserna.

De övriga *(flata, studsa tillbaka)*. Vad för slag!

Elfte scenen.

DE FÖRRA. FRU WALSTRÖM.

Fru Walström *(alldeles andfådd)*. Var är han?... Var är han?... Ah!... Se där står han.

Konjander. Så där ja... Fru Walström här också... nå, det fattades bara det.

Fru Walström. Ursäkta mig, mitt herrskap, att jag rusar på så här, *(till Konjander)* men nu har jag någon nys om hur det hänger ihop, herre.

Konjander. Jaså, har hon fått nys om det? *(Till de andra.)* Det är min gamla hushållerska... Fru Walström! Nå! Vad har hon att säga nu då?

Fru Walström. Jo... i går eller rättare sagt i natt, då sköterskan och jag gingo in till den lilla, så tyckte jag mig höra ett buller... jag brydde mig inte om' et, utan stängde förstudörrn... men i dag på morgonen, då jag skulle läsa upp den... kan herrn gissa vad jag fick se?

Konjander. Nej...

Fru Walström. Jo... ett ungt fruntimmer, som stått gömt där hela natten.

Konjander. Ett ungt fruntimmer!

Fru Walström. Jag skrek till, hon med, och därmed så sprang hon sin kos... jag sprang efter henne gata upp och gata ned... och helt hastigt då hon vände om ett hörn... *(allmän uppmärksamhet)* så förlorade jag henne ur sikte... men det var någon jag mötte, som sa att hon sprang upp i det här huset.

De övriga *(livligt)*. Här i huset?... *(Charlott skyndar ut ur sidorummet och vill springa ut genom fonden.)*

Tolfte scenen.

DE FÖRRA. CHARLOTT.

Fru Walström *(som blir varse Charlott, springer efter och håller henne kvar)*. Där är hon... här ha vi henne... *(Drager fram henne på scenen.)*

Konjander *(fattande i Charlott från andra sidan)*. Jaså, det är hon, min sköna... nå, Gud vare lov... Jag trodde jag skulle bli tokig!

Charlott *(avsides)*. Ack, min Gud!... Allt är förlorat!

Konjander. Lugna er nu, mitt herrskap!... Allt ska komma i dagen... *(Till Charlott.)* Var nu så god och bekänn, mamsell lilla, så framt hon inte vill att polisen ska blanda sej i saken...

Kattong *(till Charlott)*. Det är således mamsell som förorsakat denna skandal?

Amanda *(till Charlott)*. Det är ovärdigt handlat.

Konjander. Vänta, jag ska nog reda ut härvan, jag... vem tillhör det stackars barnet? Svara genast!

De övriga *(till Charlott)*. Förklara er!

Charlott. Vill ni veta... *(Avsides.)* Ha! En idé faller mig in. *(Högt.)* Nå välan, jag vill då omtala allt... *(Till Konjander.)* Min herre söker efter det lilla barnets anhöriga... en av dem finnes i detta rum...

Konjander. Se där ha vi det... *(Till Kattong och Bällin.)* Jo jo, mina herrar! *(Till Amanda.)* Jo jo, min fru!... Det kryper väl fram slutligen.

Kattong, Bällin och Amanda *(till Konjander)*. Herrn skulle våga...

Charlott. Mitt herrskap!... Denne anhörige står...

Alla. Var?... Var?

Charlott *(pekar på Konjander)*. Där!

Konjander *(hoppar till och skriker)*. Jag! *(Paus.)*

Fru Walström. Min husbonde!... Vem skulle trott honom om det!

Kattong *(till Konjander)*. Och ändå vågar herrn tränga in i främmande hus, för att påtruga andra vad som tillhör er!

Amanda *(till Konjander)*. Det ges ingenting så avskyvärt som känslolösa föräldrar!

Bällin *(till Konjander)*. Min herre ska stå till ansvar för det uppträde ni ställt till här!

Kattong *(hotande till Konjander)*. Avlägsna er genast, min herre, annars ska mitt folk...

Konjander *(som därunder stått alldeles förvirrad)*. Men det är ju ett spektakel, mitt herrskap!... Jag måste väl själv känna...

Charlott. Självkännedom är svårast av allt!

Konjander *(går av och an med stora steg)*. Det är ju förskräckligt... det är ju fasligt... Herre min Gud! ... Jag måtte väl själv veta... *(Stannar tvärt.)* Men om ... vänta... tyst... låt mig tänka efter... nej, det är inte möjligt... *(Börjar gå igen.)* Nej tusan!... *(Tvärstannar igen.)* Men om... om... nej fan!... Uff!... *(Slår sig för pannan och nedsjunker i en stol.)* Jag förlorar förståndet!

Trettonde scenen.

DE FÖRRA. ALENBERG.

Alenberg *(häftigt inspringande)*. Var är han?... Var är han?... *(Skyndar till Konjander och omfamnar honom.)* Min morbror!... Men hederliga morbror!

Kattong och Amanda. Hans morbror!

Bällin, Fru Walström och Charlott. Herr Alenberg!

Konjander *(förvirrad)*. Du!... Du, min gosse! ... Du lever då!... Så mycket bättre... men jag... jag... du vet inte, du...

Alenberg Jo, jag vet allt.

Konjander *(springande upp)*. Du tror således... du vet...

Alenberg. Att den lilla världsborgarn, som redan gjort så mycket väsen av sig, är min son!

Konjander *(häftigt)*. Din... *(Med sorgsen stämma.)* Det var synd det!... Herre Gud! Vad det ändå skulle ha varit roligt... *(Nedsjunker i betraktelser.)*

Alenberg. Min stackars Amelie trodde mig vara död... I sin förtvivlan lyssnade hon till en väns råd och överlämnade sitt lilla barn i min morbrors vård; men nu, då jag lyckligt återkommit, tar jag min skatt tillbaka.

Charlott *(till Konjander)*. Jag sade ju sant, att herrn var en av dess anhöriga.

Konjander *(till Alenberg)*. Lycka till då, min gosse! Vet du, det är ett litet sött barn... jag släpper det så ogärna... så små söta armar... vet du, det sträckte dem mot mig... det smålog så gott mot mig... det ska bli mitt i alla fall... ett ståtligt barnsöl ska det bli och jag... jag bjuder er till faddrar *(bockar sig för publiken)* allesammans.

Kuplett.

Mel.: »En ungkarl gör vad han behagar.»

På barnsöl jag er bjuder alla,
om jag får så besvärlig falla,
I fröknar och mamseller små.
I måsten alla fadder stå,
om det jag likväl beder eder,
konfekten den få ni ta med er;
men er belöning sviker ej,
ty fadderkyssen fås av mej.

ETT RESANDE TEATERSÄLLSKAP

Fars i två akter med körer och kupletter.

Uppfört första gången den 17 maj 1848.

PERSONER:

SJÖVALL, teaterföreståndare i landsorten.
ÖLANDER, GRIP, EK } aktörer vid hans teater.
GRASTRÖM, rik garvare från Västervik.
TEODOR, hans son, anställd vid Sjövalls teater.
JOSEPHINE, Sjövalls dotter.
KÄLLARMÄSTAREN i Vimmerby.
EN MASKINIST. EN FRUNTIMMERSRÖST. AKTÖRER och AKTRISER. KYPARE. TEATERPUBLIK i Vimmerby.

Scenen är i Vimmerby.

FÖRSTA AKTEN.

En stor värdshussal i Vimmerby med fond- och sidodörrar.

Första scenen.

SJÖVALL. ÖLANDER. GRIP. EK. TEODOR. AKTÖRER *vid Sjövalls trupp.*

Sång n:r 1.

Kör.

Hög och sann konstnärlig anda
rådande är i vår trupp,
ifrån Ystad till Haparanda
maken får man leta upp.

Sjövall.

När någon tragisk roll jag förer ut,
och när jag rasar, sprider kring mig dödar,
publiken strax i tårar flödar
och störtar sen på dörren ut.

Kör.

D'ä sant, publiken störtar ut.

Sjövall.

I komedin jag är som eld i krut.
Blott jag mig visar, får publiken roligt,
publiken flinar, grinar så otroligt;
jag ser så äkta komisk ut.

Kör.

D'ä sant, han ser rätt komisk ut.

Sjövall.

Blott man mitt namn uppå affischen läser
i en av mina större pjäser,
man om biljetter tränges och slåss så man kan dö,
och vore man i Stockholm, man ställde sej i kö.

Kör.

Ja visst, man ställde sej i kö.

Sjövall.

Mitt snille, min talang nog alla mänskor känna;
jag skördat nog av jubelropens klang,
man skulle hästarna från vagnen spänna,
om blott jag hade hästar och dito vagn.

Kör.

Hög och sann konstnärlig anda
rådande är uti vår trupp.
ifrån Ystad till Haparanda
maken får man leta upp.

Sjövall. Ja, mina barn, träden i mina fotspår och vi skola tillsammans bilda ett snilleförbund, som Europa skall hava sina ögon fästade på ... ja, jag har fört er från stad till stad, från seger till seger ...

Ölander *(infallande)*. Och från möjligheten att någonsin få ut vår avlöning.

Sjövall. Herr Ölander! Ni är en oförnöjd människa.

Ölander. Är jag oförnöjd? ... Jag har ju på två hela veckor inte fått ut så mycket som en skilling en gång ... jag har blivit mager, tunn och genomskinlig som en transparang

Sjövall. Så skall en äkta konstnär vara... öppen och eterisk.

Ölander. Visserligen... man bör tvärs igenom honom kunna skåda himmelen och jorden... det kan man snart med mej... men det värsta är, att fast jag är teaterns père noble, så har jag knappast rocken på kroppen.

Sjövall. Herre! För de roller ni spelar behöves ingen egen rock... ni begagnar ju teaterns kostymer.

Ölander. Vackra kostymer!... De hålla knappast att ta uti en gång... bara man gör en större gest, som är så nödvändig i tragedin, så lossna ärmarna, så man ser ut som ett spektakel.

Sjövall. Det är jag som alltid predikat, att lyxen i kostymer och dekorationer undergräver den sanna konsten... vi giva ju till det mesta stycken från den klassiska forntiden... i denna enkla forntid visste man knappast vad kostymer var... betrakta dessa odödliga verk, som målaren och skulptören skänkt eftervärlden, dessa klassiska statyer i marmor och brons!

Ölander. Ja, i det fallet bli vi snart lika klassiska allesammans.

Sjövall. Herre! Tänker ni ställa till myteri bland min trupp?... Betrakta era kamrater... jag vill nästan svära på, att de allesammans ha sina löner innestående hos mig.

Grip *(häftigt)*. Ja, det ha vi visst det!

De övriga aktörerna. Ja, gudnås.

Sjövall. Ja, vad var det jag sa?... Det hade jag kunnat svära på... men har någon enda av dem på en hel vecka sagt ett enda ord till mig?

Ölander. Vad jag vet, så inte är det maten som tystat mun på dem.

Sjövall *(fattar Teodor vid handen och leder fram honom)*. Mina herrar! Betrakta denna förhoppningsfulla yngling... för tre månader sedan stod han i kryddbod... nu fyller han alla hjälterollerna vid min teater... en sådan Wallenstein får man leta efter... För att följa

min teater har han rymt från sin fädernestad, lämnat Västerviks fredliga murar, övergivit sin egen far, södra Sveriges rikaste garvare... och detta allt av kärlek till konsten...

Ölander *(avsides)*. Eller av kärlek för direktörns dotter.

Sjövall. Denna unga man, bildad i min skola, har berett min teater en mängd goda hus, och han har icke pockat på så mycket som en halv recett en gång... När talangen är förenad med oegennyttan, liknar den solen, som strålar över jorden utan att ta betalt för det... Och för resten, min kära Ölander, så är ni en oordentlig människa... ni spelar, ni dricker...

Ölander. Jag?... Jag sitter kanske någon kväll och spelar sex äss om en liten toddy... men nu vill ingen spela med mig mer, när jag aldrig har något att betala med.

Sjövall. Nästan var afton är ni drucken.

Ölander. Ja, det är för det jag nästan alltid är fastande när jag börjar dricka.

Teodor *(till Sjövall)*. Men, bästa farbror, vad skulle vi i Vimmerby att göra!

Sjövall. Denna stad är kär för mitt minne... här dog min hustru, fru Antoinette Sjövall, född Hulling... ni skulle ha sett henne som Ratibor i Herman von Unna... ni skulle ha sett henne i det ögonblick då hon tömde giftbägaren.

Ölander. Hon var van att tömma bägaren, hon.

Sjövall. Och för resten, vad skall jag göra? I alla de större städerna äro teatrarna upptagna... Och för övrigt anser jag det som min kallelse att giva de här småstäderna ett sublimare begrepp om den högsta av alla konster. Jag vill införa en finare bildning, en ädlare smak i Vimmerby.

Ölander. Men var ska vi spela? Här finns ju ingen teater.

Sjövall. Såg ni inte ladan vid stadsporten? Om somrarna begagnas den till stall.

Teodor. Uppträda i en lada, i ett stall?... Det är förfärligt.

Ölander. Var lugn, unga man! Ladans vanliga invånare få nog äta sina mål ordentligare än vi.

Sjövall. Som sagt är, där uppreser jag min teater på en grundval av sex stora bockar, som jag får låna av magistraten.

Grip. Men var ska vi göra av hästarna då?

Sjövall. De få stå kvar... Vi bygga teatern över dem.

Ölander. Det var bra det, så ha vi några som hjälpa publiken att stampa.

Ek. Men var ska vi få publik ifrån?... Alla människor ska väl åstad och se på lindansaren, som har två markattor och en apa att visa.

Sjövall. De fördömda markattorna! Och apan sen! Det är inte första gången en apa dragit sånggudinnorna vid näsan.

Teodor. Det var det värsta av allt.

Sjövall *(efter någon stunds eftertänkande)*. Vänta ... jag har fått en ljus idé... en idé som skall fylla hela salongen, trots alla världens apor och markattor... Teodor, sätt dig och skriv affischen... jag ska diktera. *(Teodor sätter sig vid bordet och fattar pennan.)*

Sjövall *(dikterande)*. Med högvederbörligt tillstånd giver undertecknad i dag på stora teatern i Vimmerby för första och sista gången: Vestas tempel eller Gässen på Kapitolium, tragedi i fem akter och femton tablåer, med körer, kupletter, melodramer, fäktningar, nationaldanser och bengaliska eldar m. m., av Alexander Sjövall, teaterdirektör och författare till Rövarbandet i Skinnarviken med flera större tragedier, som alla med den oklatantaste framgång varit givna å de flesta teatrar i Europa.

Ölander *(avsides)*. En ny Alexander Dumma...

Sjövall *(fortfarande)*. I sista tablån komma tvenne gäss flygande från Kapitolium för att bekransa de

älskande... Jag hoppas det där skall göra effekt i tragedin...

Teodor. Men vore det inte bättre att begagna svanor?

Sjövall. Duger inte... Gåsen har större popularitet... Skriv vidare med stora bokstäver: Spektaklet gives till förmån för en fattig änka med elva barn, av vilka det äldsta nyss fyllt sju år... Det där bör ta skruv, menar jag... man vädjar aldrig förgäves till människokärleken, nota bene, så länge den är på modet...

Teodor. Men bör man inte lägga till något om redovisning eller om sättet för recettens fördelande?

Sjövall. Behövs inte... sådana småsaker fråga aldrig våra moderna välgörare efter.

Ölander. Det där är gott och väl, men minsann jag vet hur vi ska få oss middag i dag.

Sjövall. Att inte veta vad som skall ske, just däri ligger människan högsta lycksalighet.

Ölander. Källarmästarn här i Vimmerby, som vi tagit in hos, har visserligen fyra hus i stan och fyra potatisland, men han lär vara en riktig snålvarg, och hade han varit hemma när vi kommo, så hade vi säkert fått stanna kvar på gatan... Jag tittade nyss in i köket... de höllo just på att förvälla risgryn därinne... syperba risgryn... men vipps kom hushållerskan emot mig och sa: det här är inte för komedianter, sa hon, och därpå slog hon igen köksdörren mitt för min näsa.

Sjövall. Herre, ni är en krass materialist.

Ölander. Är jag krass?... Det kan ingen se på mej... nej, jag säger upp mitt kontrakt, jag härdar inte ut längre... det står inte i mänsklig makt att vara père noble för tio riksdaler riksgäldssedlar i veckan.

Sjövall. Ni har fått åtta recetter på ett enda år.

Ölander. Åtta, ja... men alla åtta inställdes i brist på folk... recetter i såna städer som Skanör, Falsterbo, Hjo, Skövde etc., kan man begära att få folk där!... Direktörn har mej så gott som för ingenting.

Sjövall. Tror ni inte att skjutsen kostar något?

Ölander. Vacker skjuts... första året fick jag skjuts efter trefjärndels häst... nu har ni dragit in en fjärdedel och jag måste åka efter halv häst... nå-nå, det går därefter också.

Sjövall. Fan må vara teaterdirektör!

Ölander. Det behövs inte, för det kan nog vara ett litet helvete ändå.

Sjövall. Men äran, människa! Äran att vara vid min teater!... Vet ni vad Hjortsberg sa, när han för tio år sedan reste genom Vimmerby och såg mig som Polykarpus i Kronfogdarna?... Sjövall, sa han, ni är den störste skådespelare i Sverige, sa han... Näst er, svarade jag blygsamt... Jag tillbjöd honom engagemang vid min teater... Vet ni vad han sa då? Jo, Sjövall, sa han, jag vill hellre vara den första i Stockholm än den andra i Vimmerby, sa han. *(Patetiskt.)* Hjortsberg! Talma! Shakespeare, I hädangångna mäktiga andar, I strålen nu bland stjärnorna däruppe!... Hur länge skall gubben Sjövall gå kvar och stulta här på jorden!

Andra scenen.

DE FÖRRA. JOSEPHINE *(utifrån)*.

Josephine. Nå, vad spela vi i afton?

Sjövall. Vestas tempel, mitt barn!

Josephine. Tragedier!... Aldrig annat än de välsignade tragedierna!

Sjövall. Josephine! Vad vågar du säga! Din fars egen tragedi.

Josephine. Förlåt mej, söta pappa... men det är tråkigt i alla fall, med all respekt för gässen på Kapitolium.

Sjövall. I landsorten duger ingenting annat än tragedier, det vet du... komedin bry de sig inte om... kommer ni ihåg när vi spelte »Ett glas vatten» i Borås? ... Hur stod det dagen därefter i tidningen? Jo, så här

stod det: »Utom det att titeln 'Ett glas vatten' aldrig kan vinna några sympatier i Borås, så får redaktionen förklara, att alla komedier och lustspel borde avlysas, emedan det är skamlöst att narra hederliga boråsare att skratta och grina som solvargar. Däremot förorda vi på det högsta alla slags tragedier och i synnerhet sådana, vari rövare förekomma.» Så skriver Boråsarn, och Boråsarn har rätt.

Josephine. Men ingen begriper ju Vestas tempel ... ingen människa förstår pappas tragedi.

Sjövall. Just däri ligger knuten, mitt barn ... det obegripliga, det är just det sublima, ser du, ty allt vad man inte begriper, det anser man för sublimt.

Josephine. Nå, behövs någon repetition?

Sjövall. Nej ... fast vänta ... det kan inte skada att repetera sista tablån ... Herr Ölander kommer alltid av sig i tyrannens roll ... Herre, ni ligger av er ... ni går baklänges.

Ölander *(träder häftigt fram till Sjövall)*. Går jag baklänges, herre! ... Jag är en prydnad för scenen, så stod det i Norrköpings tidningar.

Sjövall *(föraktligt)*. Ni? ... Har ni sett mig i Maria Stuart? *(Ölander ger ett nekande tecken.)* Då har ni inte sett något heller.

Ölander. Nej, jag har inte sett något heller ... Men ni har alltid intrigerat emot mig, herre! ... Minns ni i Gränna, där vi spelte Hernani, herre? Jag spelte Karl V och blev inropad. Men när jag skulle in, så hade ni spikat fast min rock vid en sidokuliss, herre! ... Och när jag kom in på scenen, så hade jag Karl den Stores grav på ryggen, herre! *(Med gråten i halsen.)* Och jag såg ut som ett spektakel, herre!

Sjövall. Plats för repetition ... femte akten, femtonde tablån, första scen. *(Tager från bordet en stor pappersrulle och ögnar däruti.)*

Teodor *(till Josephine)*. Du har inte sagt mej ett enda ord på hela dagen.

Josephine. En aktris får lov att väga sina ord.

Teodor. Men en enda blick åtminstone.

Josephine. Hon måste även hushålla med sina blickar.

Sjövall. Vi borde kanske ha in våra övriga damer.

Josephine. De äro alldeles uttröttade efter den långa och besvärliga resan.

Sjövall. Gott! Nå, plats, mitt herrskap! *(Läser i manuskriptet, varunder aktörerna ordna sig till procession.)* »Scenen är Vestas tempel, till höger gudinnans bild, till vänster ett fönster, vari fullmånen synes, Vestas präster och prästinnor inkomma två och två med palmer i händerna och dok på huvuna!» Vestas prästinnor få begagna samma dok som i Korsfararna... Processionen sätter sig i rörelse... de älskande gå sist... marsch, mitt herrskap! *(Gnolar på en marsch. — Sujetterna marschera två och två ett varv över teatern, varefter de gruppera sig på ena sidan. Teodor och Josephine, som sluta processionen, ställa sig på andra sidan mitt emot de övriga. Sjövall läser.)* »Sedan processionen stannat, börjas kören ... den behöver inte repeteras... Astolf börjar.»

Teodor *(deklamerande)*.

»O, Kunigunda! O, vad fröjd och lycka!
Jag får dig då som brud i mina armar trycka!»

Sjövall *(avbrytande)*. Håll! Det går nog ändå ... låt oss hoppa över Astolf och Kunigunda... Pass på, herr Grip... Översteprästen framträder.

Grip. Men, herr direktör, vad skall jag ha på mej som överstepräst?

Sjövall. Samma mantel som i Sylla.

Grip. Men den är ju röd... inte går det an.

Sjövall. Men fodret är vitt... vänd ut och in på den. Det är detsamma, bara det går.

Grip
(ställer sig mitt emot Teodor och Josephine, deklamerande).

»I, unga älskande, som livets stormar trotsat,
som er igenom skär och klippor lotsat,
å gudars vägnar jag välsignar er,
och åt varandra jag er ger.
Men tyst, jag någon komma ser.»

Sjövall. Sköna tanke!... Pass på, herr Ölander... tyrannen störtar in.

Ölander. Vad skall jag få för kostym?

Sjövall. Den gamla vanliga.

Ölander. Vilken?

Sjövall. Kristian Tyranns kröningsmantel, vet jag.

Ölander. Den åto ju råttorna upp i Falköping... det är för märkvärdigt, var vi komma, så uppstår det en allmän hunger.

Sjövall. Tag något annat då... det är detsamma, bara det går.

Ölander
(träder emellan Grip och de älskande).

»Håll! Håll, vid Jupiter! Jag sliter er förening!»

Sjövall. Duger inte, herr Ölander... mera verve, mera aplomb... så här skall det låta... *(Deklamerar med styrka och slår ut bägge armarna.)* »Håll! Håll, vid Jupiter!» Så skall det vara... man måste skrika, om det skall göra effekt i tragedin... Om igen, herr Ölander!

Ölander
(deklamerar hårdare).

»Håll! Håll, vid Jupiter! Jag sliter er förening!
Den är ej min och gudars mening.
Du är ej mer min son, ty det bedyrar jag.
Säg, vill du gifta dig emot din faders vilja?
Du måste dig från denna kvinna skilja,
och det just på denna fettisdag.»

Sjövall. Sköna tanke! Gud vet vad jag tänkte på när jag skrev det där!

Ölander. Nog vet jag vad jag tänker på när jag deklamerar det... Ack, du barndomens, semlornas och mandelmassans oförgätliga, evigt flyktade tid!

Sjövall. Tyst!... Det hör inte till pjäsen.

Ölander. Nej, gudnås, det hör inte till pjäsen, men nog hör det till tragedin.

Sjövall. Pass på, nu rusar kungen in, det vill säga jag, åtföljd av vakt. *(Går fram och lägger handen på Ölanders skuldra.)*

»Omänsklige tyrann och fasansfulle far!
Säg, vill mot eget blod så hemskt och grymt du rasa!
Du fyller människor och gudar upp med fasa.
I häkte honom sätt, som ingen dager har.
Blodtörstige despot! Från gudars boning gack!
Vakt, smid hans arm i järn! Sätt på hans fot en black!»

Sköna tanke!... På det här stället har jag alltid knipit publiken!... Shakespeare skulle avundats mej denna tanke... Shakespeare var ungefär vid min ålder när han skrev sin Richard III... Ack, om han hade levat än!

Ölander. Då hade herrarna varit lika gamla!

Sjövall. Men för tusan, tiden lider... Skynda till ladan och förvandla henne till ett sånggudinnornas lysande tempel.

Kör.

Sann och hög konstnärlig anda
rådande är i vår trupp.
Ifrån Ystad till Haparanda
maken får man leta upp.

(Vid slutet av kören avlägsna sig alla, utom Teodor och Josephine.)

Tredje scenen.

TEODOR. JOSEPHINE.

Teodor. Jag måste tala med dig ett ord, goda Josephine.

Josephine. Är du säker på att det stannar vid det?

Teodor. Du vet att det endast var för din skull jag gav mig till teatern och övergav min gamla far... kanske har jag nu förlorat hans kärlek, hans...

Josephine *(sätter handen för hans mun)*. Tyst, det där kan jag utantill... du vill börja med dina meriter igen... det är det vanliga en karl börjar med, när han vill göra sig intressant.

Teodor. Om du visste vad jag lider... det är mig omöjligt att leva utan dig.

Josephine. Detsamma sade du i påskas... och ändå lever du än... jag har ju sagt dig en gång för alla, att jag aldrig blir din hustru utan din fars samtycke.

Teodor. Ja, jag skall skynda till honom igen... jag skall kasta mej för hans fötter, liksom nu. *(Knäfaller för henne och fattar hennes händer.)*

Josephine. En son vid sin fars fötter... vet du, det där är något så sällsynt, att om du gjorde knäfall för din far, så skulle gubben bestämt tro, att du bara ville narra omkull honom.

Teodor. Jag skall kyssa hans bägge händer liksom nu. *(Kysser häftigt hennes händer.)*

Josephine. Aja, du bär dej inte så illa åt, för att ha varit så kort tid vid teatern.

Teodor *(uppspringande)*. Jag skall falla honom om halsen *(vill omfamna henne)* liksom nu.

Josephine *(skjuter honom ifrån sig)*. Nej, håll, min son... det går jag inte in på.

Teodor *(häftigt)*. Du tar livet av mej!

Josephine. När en kvinna tar livet av en karl, så borde hon aldrig plikta mer än halv mansbot. *(Med ömhet.)* Stackars gosse! *(Lägger sin hand på hans skuldra.)* Du vet ju att jag håller så mycket av dig.

Teodor *(trycker hennes hand till bröstet).* Du lyfter mig till himlen igen!

Josephine. Det är mycket lätt att lyfta en karl till himlen, men det är nästan omöjligt att hålla honom kvar där.

Teodor. Det ginge väl an, om inte min far hyste en sådan ovilja mot allt vad teater heter.

Josephine. Nå, så övergiv teatern då... vad har du där att göra?... Blir man där ingenting utmärkt, så är det så gott att vara därifrån... där finns ingen lycka, ingen frid... lyckans hjul trillar ned genom falluckorna, och friden sveder sina vingar på rampen. Gud nås, vi ha inte så roligt vid teatern som man tror. Bliv du därför kryddkrämare i Västervik; där blir du inte utvisslad, så länge du betalar dina kontributioner ordentligt.

Teodor. Men då förlorar jag ju dig...

Josephine. Tro mig, även jag längtar från teatern... Ser du, min vän, varje hushåll är också ett slags teater, som visserligen går på lott, men betalar fullt ut, om direktionen är god... en sådan teater har jag många gånger drömt om, och då, ditt brushuvud, tyckte jag alltid, att du var den lilla teaterns primo amoroso... Men vet du vad för en plats jag innehade?... Det skall jag säga dig.

Sång n:r 2.

Kuplett.

Ny mel. av Söderman.

Ja, månget törne gömmes
på konstens blomsterban.
I dag man berömmes,
i morgon glömmes man.
Men en scen av stilla dygder segerpalmen jämt tillhör.
Men om du är snäll och redlig,
spelar lydig och beskedlig,
skall jag bli din direktör.

(Springer ut åt vänster.)

Gråström *(reskládd i dörren, ropande utåt).* Jaså, källarmästarn är på landet.

Teodor *(för sig).* Himmel! Min far i Vimmerby!

Gråström *(som förut).* Jaså, han kommer hem till middan.

Teodor. Jag vågar ej visa mig för honom... molnen skocka sig över mitt huvud! *(Skyndar ut åt höger.)*

Fjärde scenen.

GRÅSTRÖM. *Strax därefter* SJÖVALL.

Gråström *(framträdande).* Tjugufyra skilling för en mark smör och tolv riksdaler för en oxhud... det är nedrigt!... Det är följden av ångbåter och näringsfrihet... få vi nu järnvägar på halsen, så... *(Funderar.)*

Sjövall *(inkommande, för sig).* Fördömda lada!... Taket alldeles bristfälligt! Det är gott och väl att ha himlen beständigt över sitt huvud, men när det regnar och man spelar tragedi...

Gråström *(för sig).* Jag begriper inte hur jag ska få mej rum här i stan nånstans...

Sjövall *(för sig).* Om man kunde få hyra sej ett brandsegel...

Gråström *(för sig).* Hela huset upptaget av komedianter... *(Funderar.)*

Sjövall *(blir varse Gråström).* Garvar Gråström! Vem fan har skickat hit honom!

Gråström *(blir varse Sjövall).* Hä?... Vad ser jag?

Sjövall. Det vet jag inte.

Gråström. Är ni med ert sällskap i Vimmerby? Är det ni som upptagit hela värdshuset, så att inte en hederlig borgare kan få plats en gång?... Hur är det, jag tror herrn inte känner igen mig?

Sjövall. Nej, jag kan inte ha den äran.

Gråström. Vasa?... Var ni inte med er trupp i Västervik för tre fjärndels år sen?... Köpte ni inte läder av mej till skodon åt Erik XIV?... Reste ni inte er väg utan att betala?... Ni är ju skyldig mej femtio riksdaler... det har jag er revers på, och ändå känner ni mej inte.

Sjövall. Då har jag så mycket mindre skäl att känna igen er...

Gråström *(häftigt gripande om Sjövalls arm)*. Herre, var har ni min son? Jag vet, att han rymt till er teater, den äventyrarn, den förtappade... Var finns han?... Han är säkert med er... jag får då tag i honom... Vänta bara, jag skall, min själ...

Sjövall. Ni har då inte minsta kärlek för den dramatiska konsten?

Gråström. Är ni galen, herre!

Sjövall. Ni skulle se honom i Hamlet, herre!... Ni skulle se honom i den komiska genren... i »Rövarhövdingen»... i »Jocrisse eller Dumhet på dumhet» eller i »Sällhet på flaskor».

Gråström. Jag tror ni står och pikar mej mitt upp i synen!

Sjövall. Ni har en härlig son... av honom skall bli något med tiden.

Gråström. Han skall bli arvlös, det är jag man för.

Sjövall. Det blir han inte, när ni fått veta, att han blir min måg och att jag skänker honom mitt enda barn till gemål.

Gråström *(uppretad)*. Han ämnar då verkligen gifta sej med en aktris!... Men vänta, jag skall ta giftaslusten ur honom, jag.

Sjövall. I början satte jag mig på det högsta däremot. Jag tänkte så här: aktriser gifta sej vanligtvis med söner till baroner, grevar, lorder, hertigar o. s. v., men aldrig med garvarsöner, aldrig, herre! Men er son har talang, har snille och min dotter finner honom ganska hygglig. Han måtte säkert bråa på sin mor.

Gråström. Mjuka tjänare!

Sjövall. Jag beslöt göra ett undantag från den allmänna regeln, beslöt bryta fördomens bojor, ty jag har starka ofrälse sympatier, och jag gav därför de unga tu min välsignelse.

Gråström. Jaså, ni kom ut med det?

Sjövall. Den glans, som omger mitt namn, är tillräcklig för våra bägge familjer... Därför, min hedersvän, glömmer jag de tvister som varit oss emellan, jag glömmer att ni driver ett underordnat yrke, jag glömmer allt.

Gråström. Även de femtio riksdaler ni är skyldig mej?

Sjövall. Jag glömmer allt... och jag tillåter er att åt de unga älskande sätta upp ett bo, motsvarande min dotters konstnärsnamn och den hemgift hon har att vänta av mig... i en framtid...

Gråström. Så avlägsen som möjligt... tjänare, sa Krusen. *(Avsides.)* Det var den oförskämdaste lymmel! *(Högt.)* Hur vågar ni föra ett sådant språk, herre! — Hemgiften, sa ni... vari består den där hemgiften? Det skulle vara roligt att veta.

Sjövall. Den ligger i fonderna, ska jag säga er.

Gråström. Vad för sorts fonder?

Sjövall. Rörliga fonder... jag har stora kapital, herre!

Gråström. I vilken bank ligga de?

Sjövall. Såg ni den stora rustvagnen vid tullen? Ni vill veta vad jag har i den... ni skall få veta det.

Sång n:r 3.

Mel.: »I tornets djup.»

Sjövall.

Jag har en skog, med floder, berg och sjöar,
lik skön i vinterns som i vårens dar;
jag har ett hav med sina skär och öar,
en himmel både molnbetäckt och klar;

jag har ett tempel ock, vars prakt förvånar;
jag har en åska, som gör världen stum;
jag har en sol, tolv stjärnor, fyra månar,
desslikes fyra städer, tvenne rum.

Allt det där har jag och dessutom en garderob, varmed jag kan klä upp hela nationer, kungar, gudar och gudinnor. *(Gråström gör min av att vilja gå. Sjövall hejdar honom.)* Vart bär det?... Förmodligen för att taga ut lysningen?

Gråström *(häftigt)*. Nej, för att taga ut bysättningsutslag på er och sedan låta föra min son med tjänliga medel till Västervik... ni tror er ha att göra med en enfaldig, en mes, men jag ska visa er, att jag har skinn på näsan, jag.

Sjövall. Det är väl ingen konst för den som är garvare.

Gråström. Och det första min gamla vän källarmästarn kommer hem, skall han köra er och hela sällskapet ut på gatan, med solar, månar och hela kodiljen, så det skall stå härliga till. *(Skyndar ut.)*

Sjövall *(för sig)*. Släktskapen med mej tycks inte smickra honom.

Femte scenen.

SJÖVALL. TEODOR.

Teodor *(inskyndande)*. Hur olyckligt att han skulle resa hit! Och nu har farbror retat upp honom till på köpet.

Sjövall. Du hörde då vår dialog?

Teodor. Ja, den sista villan blev värre än den första.

Sjövall. Stora konstnärer och stora författare trassla alltid in affärerna för att sedan desto bättre kunna reda ut dem.

Teodor. Men vad är nu att göra?

Sjövall. Håll dej undan till spektaklets slut... jag skall låta sprida ut att du genast rest från staden, ty finge han veta att du vore kvar, vore han minsann i stånd att vissla ut min tragedi... din far har rysligt olycksbådande läppar.

Teodor. Men om han känner igen mej från salongen?

Sjövall. Omöjligt... du har blivit en helt annan människa sedan jag fick hand om dej... men vänta... för säkerhetens skull måste du skaffa dej litet svart ull och karda dej ett par stora polisonger... i pannan korkar du dej så mycket som möjligt... halvannan tums ögonbryn... drag några tvärstreck över näsan, så ser du uppnäst ut... och så sätter du svart vax på en av framtänderna.

Teodor. Men, bästa farbror, jag skall ju spela en ung romersk riddare... inte går det då an att se ut som man vore utan tänder.

Sjövall. Gör ingenting... den romerska riddaren har varit i strid, varit med i något av de Puniska krigen, begriper du.

Teodor. Men mitt namn kan inte stå på affischen.

Sjövall. Sätt dit ett annat då... kalla dej t. ex för Rubini, Tamburini eller Lunkentus, det är detsamma.

Teodor. Men han känner igen mej på rösten.

Sjövall. Förställ rösten... det gör alltid effekt i tragedin... Ah! Se där ha vi vår middag. *(Tvenne kypare inbära ett större dukat middagsbord med flera karotter och buteljer.)*

Teodor. Vilket ståtligt bord!

Sjövall. Jag ger stor middag åt min trupp.

Teodor. Men hur är det möjligt att...

Sjövall. För en teaterdirektör i landsorten är ingenting omöjligt... Lyckligtvis var källarmästarn bortrest på landet och jag begagnade tillfället... hushållerskan fick två biljetter på övre amfiteatern, och jag lovade kyparna att de skulle få spela med i tragedin som

rövare... men det är nödvändigt att vi skynda oss, innan källarmästarn kommer hem, ty han och vi äro gamla bekanta.

Sjätte scenen.

DE FÖRRA. ÖLANDER. GRIP. EK. DE ÖVRIGA AKTÖRERNA. *(Stanna förvånade vid åsynen av bordet.)*

Sång n:r 4.

(Quodlibet.) Mel. ur »Robert», första akten.

Sjövall.

Nå, välkomne nu hit
med er goda aptit!
Nu till bordet!
Jag bjuder eder.

Kör.

Vad härlig oförmodad syn
sig för vår blick utbreder!
Det bordet fallit ifrån skyn.

Sjövall.

Var god tag stolar och sitt ner,
jag själv nu bjuder er.
Tag stolar och sitt ner.

Kör *(fattande stolar)*.

Stor tack! Stor tack! Vår vördnad tillhör er.

(Alla sätta sig till bords.)

Sjövall *(under spisningen).*

Mel.: »Bort allt vad oro gör.» (Bellman.)

Vad flaskan strålar skön!
Först helan och sen halvan.
Skönaste salvan
mot sorgen är halvan,
mödornas lön.
Vin och karotter ge gott humör.
Den som fick leva så tills man dör.
Kostliga rätter!

Ölander.

Vad är det?

Sjövall.

Kotletter.

Kör.

Sjövall. | De övriga.
Var god lägg för. | Låt oss ta för.

Sjövall.

Se vad karotter stå
fyllda utav Guds gåvor!
Skönaste håvor
ä alltid Guds gåvor,
när de förslå.
Vin och karotter ge gott humör.
Den som fick leva så tills man dör!
Värden har heder!

Ölander.

Vad är det?

Sjövall.
D'ä tjäder.

Kör.

Sjövall.	De övriga.
Var god lägg för.	Låt oss ta för.

Sjövall.

Här ock buteljer stå,
aldrig artister skolka,
ty när de kolka,
de glömma att skolka.
Tömmen! Låt gå!
Vin och karotter ge gott humör.
Den som fick leva så tills man dör!
Här finns mojänger!

Ölander.
Vad är det?

Sjövall.
Maränger.

Kör.

Sjövall.	De övriga.
Var god lägg för.	Låt oss ta för.

Sjunde scenen.

DE FÖRRA. KÄLLARMÄSTAREN *(inrusande, hållande bägge kyparna en vid vardera örat, men släpper dem strax, varefter kyparna springa ut).*

Recitativ.

Källarmästaren.
Vad är det jag får se!

Sjövall.
För fan! Vår källarmästare!

Källarmästaren.
En hop komedianter!

Sjövall (resande sig).
Av största renommé!

Källarmästaren.
Men utan kontanter.

Kör *(härmande honom)*.
Utan kontanter.

Källarmästaren.
Mel.: »Mossbelupen hydda.»
Vackert uti stöket
står jag, arme, här.
Allt som fanns i köket
slukas av dem där.
Mina viner!

Sjövall.
Se hans miner!
Allt av jord förgängligt är.

Källarmästaren.
Både kök och viner
slukas av dem där.

De övriga.
Se blott på hans miner
Allt förgängligt är.

Sjövall

(fattar ett glas och närmar sig källarmästaren).

Mel. ur »Kärleksdrycken».

Säg, var tar ni edra viner?
Kypras de i eget hem,
surare än edra miner?
Tacka Gud, ni blir av med dem.

Källarmästaren.

Tacka Gud? —

Sjövall

För ni blir av med dem.

Kör.

För ni blir av med dem.

Källarmästaren.

Vänta, nog jag skall er klämma.

Kör.

Han skall oss klämma.

Källarmästaren.

Jag skall er för domstol stämma.

Kör.

Han skall oss stämma.

Källarmästaren.

Skall er klämma.

Kör.

Han är rolig.

Källarmästaren.

Och er stämma.

Kör.

Mycket rolig.

Källarmästaren.

Inför rådhusrätt.

Källarmästaren.	De övriga.
Inför rådhusrätt.	Rolig på sitt sätt.

Sjövall.

En skål förr än de sista droppar fly,
för värden, konstens skydd i Vimmerby.

Kör

(varunder alla omgiva källarmästaren, klinga med glasen, låta honom lukta på vinet och föra varjehanda upptåg).

Mel. ur »Robert», första akten.

Klang, kling, klang! Vi tömma sista glaset.
Svenska städer bättre värd ej ha.
Klang, kling, klang, vi tacka för kalaset.
Edert vin var surt, men smakte bra.

Han, den ädlaste bland Backi bröder,
blomstrande liksom en morgonsky,
leve, leve han, som konsten stöder
i den stolta staden Vimmerby.

ANDRA AKTEN.

Ladan varuti teatern är uppställd på så sätt, att på högra och vänstra sidan omvända kulisskärmar äro placerade, invid vilka varjehanda accessoarer stå. Vid andra kulisskärmen en ramp av ljus i stora träklossar, bakom vilka är ett på kant stående bräde, som går tvärs över scenen, åtskiljande ladans teater och åskådarna. Bakom rampen tre musikanter: en klarinett, en fiol och en bastrumma; bakom dem en upphöjd amfiteater, fullsatt med åskådare av bägge könen, ovanom vilka från taket nedhänger en ljuskrona av trä med några ljus uti.

Första scenen.

SJÖVALL. TEODOR. JOSEPHINE. GRIP. EK. AKTÖRER *och* AKTRISER. GRÅSTRÖM *och* KÄLLARMÄSTAREN *(bland åskådarna på första bänken i fonden).*

(Vid ridåns uppgång är teaterridån uppdragen, så att den provisoriska teatersalongen presenterar sig. Sjövall och Grip, den förra i kunglig kostym utan krona, och den senare som överstepräst, stå vid första kulissen med ansiktena åt publiken, samt på motsatt sida aktriser, klädda såsom Vestas prästinnor. Teodor, såsom Astolf i romersk rustning, är inne på scenen, fäktande med Ek, kostymerad som rövare. Josephine, såsom prinsessan Kunigunda, ligger avsvimmad nära ladans ramp och lutande mot en trästubbe. Flera aktörer ligga här och där, förställande rövare, vilka blivit dödade av Astolf. Åskådarna applådera, ropande: bravo!)

Sjövall *(applårande själv).* Bravo! Vilken stor dramatisk effekt! *(Till Grip.)* Applådera då, människa! Har herrn bly i armarna?

Grip *(ropande och applåderande).* Bravo! Bravo! *(Publiken upphör att applådera.)*

Ek

(hållande upp med striden).

Håll upp! Du är sårad,
det säger jag dej!

Teodor.

Blev jag genombårad,
jag kände det ej.
(De fäkta.)

Sjövall *(halvhögt till de fäktande).* Akta, att ni inte göra varandra illa.

Teodor.

Bandit, du blev sårad
du döden tillhör.

Ek.

Jag blev genombårad,
jag tror att jag dör.
(Faller.)

En fruntimmersröst *(från salongen).* Vatten! Vatten! Jag dånar!

Sjövall. Det var hushållerskans röst... Vilken stor dramatisk effekt!

Teodor
(böjande sig över den fallne).

Bandit! Du funnit har en gräns för ditt övermod.
Dö genast och ligg sen och simma i ditt blod.
(Sticker honom.)

Några röster *(från salongen).* Bravo! Bravo!

Andra röster. Tst! Tst!

Sjövall *(tittar fram på scenen).* Vad hyssja de åt! Ä de galna?

Teodor.

Jag segrande ur striden gick,
dock fylls min själ av sorg och smärta.
Där ligger en med brusten blick
och där en ann med brustet hjärta,
ty hatet, sorgerna och nöden,
de äro trogna uti döden.

Sjövall. Sköna tanke! Gud vet var jag tog den ifrån? *(Lyssnande.)* Vad för slag! Ingen applåd!

Teodor *(går till Josephine).*

O, Kunigunda min, till livet återvakna!

Josephine *(börjar resa sig).*

Du lever!

Teodor.

Lever, ja!

Josephine.

Jag får dig mer ej sakna.
Vad syn! Vad blod! Vad lik! Hör gravens klockor skalla!
Säg, har du ensam fäktat mot dem alla?

Teodor.

Jag höjt mitt skarpa svärd och alla blevo kalla.
(Bravorop från salongen.)

Sjövall. Jo, jag visste jag skulle knipa dem... bravo!

Josephine.

Till flykt vi våra fötter lyfta.

Teodor.

Till någon lugn och stilla dal.

Josephine.

Där bygga vi vår levnads blomstersal.

Teodor.

I någon lugn och stilla klyfta.

Sjövall *(högt)*. Bravo! *(Till sujetterna mittemot.)* Applådera då där borta. *(Sujetterna applådera.)*

Källarmästaren. Vad är det?... Komedianterna applådera själva.

Gråström. Ja, det göra de visst, det.

Sjövall. Hå fan! *(Knuffar till Grip.)* Tst!

Grip. Jag tiger ju som muren.

Sjövall *(tittar åt scenen)*. Fortsätt, fortsätt!

Teodor
(omfamnande Josephine).

Där drömma vi...

Sjövall. Akta dig, du tappar ena polisongen.

Teodor. Där... där... *(Kommer av sig och ropar åt Sjövall.)* Hur är det?

Sjövall *(sufflerar)*. Där drömma vi.

Teodor. Där drömma vi var... var... *(kommer av sig)* var...

Källarmästaren. Han kan inte. *(Knot från salongen.)*

Sjövall *(tittar fram, sufflerande hårt)*. Var morgon ny.

Gråström. Morjens, herr Sjövall!

Sjövall *(drager sig tillbaka)*. Hå fan! Man såg mej... Fortsätt, fortsätt!

Teodor.

Där drömma vi var morgon ny,
och slumrens gud skall oss omhölja.

Josephine.

När sol går upp på rosig sky.

Teodor.

Tills sol går ned i rosig bölja.

(Släpper Josephine och ropar.)

Ja, älskade, om någon skiljer oss,
mot himlar och mot avgrunder jag slåss.

(Störtar till Josephines bröst.)

Sjövall. Sköna tanke!... Ner med ridån!... *(Teaterridån faller under applåder. Sjövall springer fram på scenen, ropande till de liggande.)* Opp nu, god herrar... Alla rövarna ska klä om sej till präster. *(Omfamnande Teodor och Josephine.)* Gudomligt, mina barn, gudomligt!... Plats på teatern!... Det blir säkert framropning.

Josephine *(bedjande)*. Kan jag inte slippa gå in?

Teodor. Går inte Josephine, så går inte jag heller.

Sjövall. Det går inte an att neka... Jag följer er in både i egenskap av far och författare... Men vad vill det säga? *(Lyssnar.)* De ropa inte... *(Går till ridån och tittar ut.)* Kors, en så otacksam publik! *(Återvänder.)* Där sitta de helt ogenerat och äta pepparkakor och bjuda varandra på snus... det är rysligt!... Det här överlever jag aldrig...

Josephine. Goda pappa, lugna sej!

Teodor. För all del, bästa farbror!

De övriga sujetterna *(omgivande Sjövall)*. Bästa herr direktör!

Josephine. Vad gör det, när man ändå har utsålt hus?

Sjövall. Det finns då inte det minsta konstsinne hos smålänningarna!... Men jag föraktar dem... den som har halva Sverige för sig kan sätta sig över Vimmerby... Kors, en så otacksam publik... Nu i ordning, mitt herrskap... Sista tablån går... Hör, hör, maskinist!

Maskinisten. Vad befaller direktörn?

Sjövall. Putsa rampen och tag hit min krona.

Maskinisten. Jag fruktar att ljusen i rampen slockna innan tablåns slut.

Sjövall. Snyt dem försiktigt då! *(Maskinisten går och putsar ljusen.)*

Teodor *(till Sjövall)*. Han måtte väl inte ha känt igen mej?

Sjövall. Omöjligt!... Han tror, att du är flera mil från Vimmerby.

Josephine. Men det hade varit mycket bättre om Teodor genast gått till sin far och...

Sjövall. Följden hade då blivit, att han förbjudit Teodor uppträda... då hade vi gått miste om ett fullt hus... du var ypperlig, min flicka... Såg ni den där herrn i mustascherna, som satt på första bänken? Det var säkert en av diplomatiska kåren.

Josephine *(infallande)*. I Vimmerby, ja.

Sjövall. Fram med Vestas altare! *(Maskinisten och aktörer i vita kåpor frambära ett illa målat altare, som placeras på ena sidan.)*

Maskinisten *(bärande en förgylld pappers-krona)*. Här är kronan, herr direktör!

Sjövall. Gott! *(Betraktar kronan.)* Vad är det? Jag sa ju till i Falköping, att den skulle förgyllas om.

Maskinisten. Det fanns intet bladguld i hela staden.

Sjövall *(sätter på sig kronan)*. Jag får sätta bästa sidan fram och akta mej att vända ryggen åt publiken... *(vänder sig om)* men, för tusan, var är herr Ölander?

Ek. Han har gått och lagt sej.

Sjövall. Är han galen? Han spelar ju tyrann i sista tablån.

Ek. Han sa, att han inte ville gå in på scenen förrän han fått ut de tjugu tusen riksdaler, direktörn är skyldig honom.

Sjövall. Tjugu tusen! Är han förryckt... det är bara tjugu riksdaler han har att fordra, men när han är drucken, så ser han allting tusen gånger större än det är. Gå genast ner och hav upp honom... Den människan gör mej idel förargelser. *(Ek går.)*

Maskinisten. Herr direktör! Jag begriper inte, hur vi ska få månljus... ví ha visst under resan råkat köra sönder månen.

Sjövall. Nå, skarva ihop bitarna då... det måtte väl räcka till en halvmåne åtminstone... Men varför äro inte skyarna upphängda?

Maskinisten. Det har regnat på skyarna... de äro alldeles uppblötta.

Sjövall. Nå, varför har man inte torkat dem då?

Maskinisten. Det hjälper inte... hela himlen är förstörd.

Sjövall. Är himlen förstörd?... Då skall fan ta vid skjutsbönderna!... Men var är krigshären?

Maskinisten. Där kommer den. *(Går. Två aktörer, klädda som romerska soldater, inkomma.)*

Sjövall *(till vakten)*. Ni ställa er på samma sida som jag och följa in med mej... Vad är det för buller där i kulissen?

Andra scenen.

DE FÖRRA. KÄLLARMÄSTAREN.

Källarmästaren *(inrusande från sidan mot Sjövall.)* Herre! Tänker ni bedraga mej?... Ni lovade jag skulle få pengar för middagen i biljettluckan... Men försäljerskan sa, att ni förbjudit henne lämna ut något.

Sjövall *(med värdighet)*. Vem är ni? Hur djärves ni att...

Källarmästaren. Inga undanflykter, herre! Hit med pengar, eller...

Sjövall *(pekar på sin krona)*. Vet ni vem ni talar till... Olycklige! Ser ni inte att ni har en kung framför er!

Källarmästaren *(tränger inpå honom)*. Se så, herre!

Sjövall. Vakt! För ut honom och hugg huvudet av honom!

Källarmästaren *(studsande)*. Vad är det för satans spektakel?

Sjövall *(högtidligt)*. Hugg huvudet av honom. *(Vakten driver ut källarmästaren i kulissen.)*

Tredje scenen.

DE FÖRRA *(utom källarmästaren)*.

Teodor *(skyndande till Sjövall)*. Jag hörde nyss, att min far sökt tränga sej in på teatern.

Sjövall. Var du lugn!... Ingen fordringsägare får entré på teatern.

Teodor. Hur olyckligt om han kommer underfund med förhållandet!

Sjövall *(ropande utåt)*. Maskinist!

Maskinisten *(osynlig, från vinden)*. Ja, herr direktör!

Sjövall. Hur är det med gässena? Glöm inte att de ska hissas ner på slutet.

Maskinisten. Tåget har brustit.

Sjövall. Knyt ihop det.

Maskinisten. Det är så många knutar förut.

Sjövall. Så mycket starkare blir det... Varför tänder man inte offerelden... allt skall jag bestyra om. *(Tager ett ljus från rampen och tänder elden på altaret.)*

En teaterdirektör i landsorten är den mångsidigaste talang på jorden. *(Stampningar från fonden.)*

Josephine. Goda pappa! Är det inte färdigt att börja?

Sjövall. Jag väntar på herr Ölander... det var fasliga fötter på den publiken... Var är åskan?

Grip *(som har plåten)*. Den håller jag i.

Sjövall. Var är blixten?

Grip. Den hänger på spiken här bredvid. *(Stampningar från fonden.)*

Teodor. Det går inte an att dröja längre.

Sjövall. Men tyrannen är inte här än... jag skickade nyss herr Ek efter honom. *(Stampningarna fortfara.)*

Flera sujetter. Låt oss börja, låt oss börja!

Josephine. Herr Ölander hinner ju komma medan kören sjunges.

Sjövall. Var är översteprästen?

Grip. Här är jag.

Sjövall. Plats, plats! *(Intager jämte vakten sin förra plats vid första kulissen. De övriga sujetterna skynda över till motsatt sida, så att själva scenen blir fri.)* Upp med ridån!

Teaterridån uppgår. Teaterorkestern uppspelar en grotesk marsch, varunder sujetterna, fruntimren först och karlarna sedan, beträda scenen. Efter dem följa Teodor och Josephine bröllopsklädda, samt sist Grip. Processionen går några var över scenen, varefter den grupperar sig på var sin sida av teatern. Teodor och Josephine ställa sig framför altaret. Sjövall, vid första kulissen, blåser i blixtpipan och bultar på en plåt för att härma åskan. Den verkliga orkestern slår an.)

Kör.

(Alla på scenen knäfalla.)

Helga Vesta, hör vår bön!
Giv de älskande sin lön!

Sjövall

(som även deltager i kören och slår takt, faller in med följande kupletter).

Dråplig och mästerlig är tragedien
Ingen kan honom betala.
Själva den Svenska akademien
sätta jag skall på det hala.

Kören.

Helga Vesta, hör vår bön!

Sjövall.

Jag skall min lycka göra på den,
pengar förtjäna som fanken;
och kapitalet sätter jag sen
in uti Östgötabanken.

Kören.

Giv de älskande sin lön.

Sjövall.

Nog blir jag utnämnd till kommendör
av kunglig Nordstjärneorden.

Kören.

Helga Vesta!

Sjövall.

Sen får en eftervärld, när som jag dör,
resa min byst, ja, det får den.

Kören *(uppresande sig).*

Helga Vesta, hör vår bön!

Sjövall. Skönt! Gudomligt!... Hm! Ingen applåd!... De ä inte särdeles musikaliska i Vimmerby.

Teodor.

O, Kunigunda! O, vad fröjd och lycka!
Jag får dig då som brud i mina armar trycka!

Sjövall. Den Ölander som inte kommer!

Josephine.

O, Astolf! O, med dig jag leva får,
med dig jag genom eld och vatten går.
(Några bravorop från fonden.)

Sjövall. Intresset stiger... man måste underhålla det. *(Blåser i blixtpipan och slår på plåten. Sujetterna gruppera sig på ena sidan av teatern. Teodor och Josephine stanna kvar framför altaret.)*

Grip
(närmar sig de älskande och utsträcker armarna över dem).

I unga älskande, som ödets stormar trotsat,
som er igenom skär och klippor lotsat.

Sjövall. Den Ölander! Jag förgås av oro!

Grip.

Å gudars vägnar jag välsignar er
och åt varandra jag er ger.

Sjövall. Vapengny utom scenen. *(Till vakten.)* Gör vapengny! *(Soldaterna slamra med svärden.)* Nu skulle tyrannen in för att mörda de älskande, och han kommer inte. Jag kan inte på samma gång vara tyrann som mördar och kung som välsignar. *(Ropar häftigt åt scenen.)* Säg om välsignelsen, men långsammare.

Grip.

Å gudars vägnar jag välsignar er...

Sjövall *(som förut)*. Mycket långsammare.

Grip.

Och åt varandra jag er ger.
Men tyst, jag någon komma ser.

Sjövall. Han kommer inte, den uslingen! *(Sujetterna på scenen betrakta varandra förlägna. Teaterpubliken synes orolig och viskande sinsemellan.)*

Ek *(tittar fram på motsatta sidan)*. Direktör! Herr Ölander sover som en stock.

Sjövall *(förtvivlad)*. Tyrannen sover!... Jag är förlorad!... Väck honom och säg att han ska få två recetter i Åmål. *(Ek försvinner.)*

Flera av åskådarna. Vad är det? Vad är det?

Källarmästaren. Det var ett ljust spektakel! *(Sorl och knot från åskådarna.)*

Sjövall *(inåt)*. Om jag kunde hitta på något annat slut... Om igen med välsignelsen.

Grip.

Å gudars vägnar jag välsignar er...

Sjövall. Den förbannade Ölander!

Fjärde scenen.

DE FÖRRA. GRÅSTRÖM.

Gråström *(inkommande från samma sida, varifrån Ek avlägsnat sig)*. Det är bestämt son min... jag kände igen honom.

Sjövall *(förskräckt)*. Garvarn!... Vad vill han här?

Grip.

Och åt varandra jag er ger.

Gråström *(störtar in på scenen, vändande sig mot Teodor)*. Så har jag dig äntligen fast... Tycker du, att du handlat som en son, du... du förtjänade min förbannelse! *(Applåd från publiken i fonden.)*

Sjövall. Bra! Bra! *(Applåderar.)* Han räddar min tragedi.

Teodor *(förvirrad)*. Bästa pappa! *(Gör under hela uppträdet med fadern en mängd bönfallande gester.)*

Gråström. Om din mor såge dig nu där du står och åbäkar dig, så skulle hon vända sig i sin grav. *(Applåd från publiken i fonden.)*

Sjövall. Ypperligt!... Publiken tror att det hör till pjäsen.

Gråström. Hör du, din dagdrivare! Är det för att kluta ut dig som ett åkerspöke som du fått lära dig det dubbla italienska bokhålleriet!

Sjövall *(för sig)*. Aj! Det var inte dramatiskt.

Gråström. Tycker du att du ser ut som en människa?... Nej, som en kalkontupp ser du ut... Men vänta du, jag skall lära dig gala med mitt spanska rör, jag. *(Rusar emot Teodor med upplyft käpp. Alla på scenen draga sig in mellan kulisserna. Gråström förföljer Teodor runt kring scenen. Teodor framskjuter mellan sig och fadern Vestas altare, kring vilket den senare flera varv jagar den förra. Bravorop och applåder från fonden.)*

Sjövall. Nu skämmer han bort alltsammans... *(Till vakten.)* Kom! *(Skyndar in på scenen, åtföljd av vakten och fattar uti Gråströms upplyfta arm.)*

Omänsklige tyrann och fasansfulla far!
Säg, vill mot eget blod så hemskt och grymt du rasa?

Gråström *(förbluffad)*. Vad nu?

Sjövall.

Du fyller människor och gudar upp med fasa.
I häkte honom sätt, som ingen dager har.

Gråström. Vad fan är det!

Sjövall.

Blodtörstiga despot! Från gudars boning gack!
Vakt! Smid hans arm i järn, sätt på hans fot en black!

(Starka applåder från fonden. Vakten griper Gråström och sätter sina svärd mot hans bröst.)

Gråström *(ängslig)*. Vill man mörda mej!

Sjövall.

De älskande förena nu,
eller du klyves mitt itu.

Flera åskådare. Bravo! Bravo!

Gråström *(förskräckt)*. Ska jag klyvas... hjälp!

Sjövall.

Sitt samtycke han ger,
och han förenar er.
och låt oss sedan tacka Vesta,
som styrt allt till det bästa.

(Till sujetterna.) På knä! På knä! *(Ropar i kulissen.)* Ner med gässena och tänd bengaliska elden! *(Alla knäfalla. Vakten tager uti Gråström och tvingar även denne att falla på knä.)*

Kör.

Helga Vesta, hör vår bön!
Giv de älskande sin lön.

(Maskinisten framflyttar under kören en liten bengalisk eld vid första kulissen och antänder den vid slutet därav.)

Sjövall. Ridån ner! *(Teaterridån faller under starka applåder. Sjövall, biträdd av Teodor, reser upp Gråström och leder honom närmare avantscenen.)* Store man! Du har räddat min tragedi. *(Omfamnar honom.)*

Teodor *(kysser sin fars hand).* Förlåt mej, min far!

Josephine. Var inte ond på oss.

Gråström. Det går alldeles omkring för mej.

Röster från fonden. Garvar Gråström! Gråström fram!

Sjövall *(till Gråström).* Man ropar in er... er lycka är gjord... plats... Opp med ridån. *(De flesta draga sig åt sidorna. Ridån går upp. Sjövall och Teodor leda in Gråström. Josephine, åtföljd av fruntimren, skynda in och sätta en lagerkrans på Gråströms huvud. Bravorop och applåder, varunder teaterridån faller.)*

Sjövall. Vilken oerhörd framgång!

Gråström. Gud trösta mej! Jag tror jag blir tokig!

Sjövall. Det är snillets uppenbarelse... alla tidningar ska lovsjunga er, hela Europa kasta blommor på er.

Maskinisten *(till Sjövall).* Det var omöjligt att få ner gässena.

Sjövall. Behövdes inte... herr Gråström kom i stället.

Femte scenen.

DE FÖRRA. KÄLLARMÄSTAREN *och* ÖLANDER *(strax efter varandra).*

Källarmästaren *(skyndande till Gråström).* Gråström, min gamla vän!... Vem kunde tro att...

Gråström *(till källarmästaren).* Vad sa de?

Sjövall. Att er make inte finnes.

Gråström. Jag blev ju framropad.

Sjövall. Och lagerkrönt.

Gråström. Obegripligt!... Det är som en dröm.

Sjövall. Förbli i den ljuva drömmen... O, varför har ni bortkastat era bästa år i garverierna?

Gråström *(till Teodor och Josephine, som smeka honom)*. Mina barn!... Jag känner mej så underlig... bloden stiger mej åt huvudet.

Sjövall. Det är snillet som stiger åt huvudet.

Gråström. Det är för märkvärdigt... vem kunde ana det. Stormande applåder för mej... Är det inte värre konst än så! *(Tar sig på huvudet och känner kransen.)* Vad är det här? Jag tror jag har kvistar i huvudet!

Sjövall. Det är snillet som växer ur huvudet. Redan så stor som elev... hur kolossal skall ni ej bli, när ni en gång blir utvecklad.

Ölander *(inkommande i morgonrock och något drucken)*. Plats!... Jag tyckte jag blev framropad.

Sjövall *(fattar Ölander i kragen)*. Eländige!

Ölander. Ja, jag är riktigt krasslig... jag var alldeles frisk när jag lade mej... men när jag vakna, så var jag sängliggande.

Sjövall *(omfamnande Gråström)*. Gråström! Kom ännu en gång till mitt bröst! *(Till källarmästaren.)* Herre, dela er väns lycka *(omfamnande honom)* och rangera en större supé.

Källarmästaren. Men min räkning för middagen?

Sjövall. Bort med alla fåfängliga tankar på denna högtidsdag. *(Till Teodor.)* Gosse, omfamna din far! *(Till Josephine.)* Flicka, omfamna din svärfar! ... Namnen Gråström och Sjövall skola följas åt ända in i senaste eftervärld!

Sång n:r 6.

Kör.

Glans och ära följa dem åt,
ingen dem från ryktets höjder jagar.
Ända in i senaste dagar
deras minnen gå samma stråt.

Sjövall *(till Gråström)*.

Mel. ur »Kärleksdrycken».

Ja, min värdaste konfrater
fröjda dig åt dina dater.
Lägg nu ner i min teater
bums ditt hela garveri,
ty så här kring världen ljudar:
Gråström först beredde hudar,
men, tack vare höge gudar,
han blev störst i tragedi.

Kör.

Glans och ära följa dem åt,
ingen dem från ryktets höjder jagar.
Ända in i senaste dagar
deras minnen gå samma stråt.

INNEHÅLL

Sid.

Magister Bläckstadius eller Giftermålsannonsen . . . 7

Stockholm, Västerås och Uppsala 47

Rika morbror 107

Herr Dardanell och hans upptåg på landet 153

Hittebarnet 221

Ett resande teatersällskap 257